جەمال نەبەز

کۆبەرهەم

ژمارە (٦)

زنجیرەی وتارو وتووێژ
لەگەڵ دەزگەی ڕاگەیاندنی گشتی
ژمارە (١)

کوردستان ـ سلێمانی
٢٠٠٦

- ناوی کتێب : کۆبەرهەم ژمارە (٦)
- نووسینی: جەمال نەبەز
- دەرهێنانی هونەریی بەرگ: محەمەد زادە
- تیراژ : ١٠٠٠ دانە
- لە بەڕێوەبەرایەتیی کتێبخانەی گشتیی هەولێر ژمارەی سپاردنی (٢٤٧)ی ساڵی (٢٠٠٦)ی پێدراوە.

لە سەر ئەرکی نووسەر چاپکراوە

مافی چاپکردنەوەی تەنێ بە دەست نووسەرە

هەواڵنامەی کتێب

پێڕست

بانگەوازێکی دڵپاکانە بۆ هەموو ٧

بانگەوازێك بۆ نەتەوەی کورد و هەموو خەڵکی کوردستان ١١

دوکتۆر جەمال نەبەز لە کۆڕێکی پێنج سەعاتیدا ١٥

لە وەرامی پرسیارێکی کوردستانی نوێ دا ٢١

مەبەستم کۆماری فیدەڕالی کوردستانە، نە کەمتر و نە پتر......... ٢٨

خاین و خیانەت و خیانەتکار و خیانەتکاری ٤٢

پەیمانی واشنتۆنی ١٩٩٨/٩/١٧ چۆن هەڵدەسەنگێنن و ٥٥

لە دیدارێکدا دوکتۆر جەمال نەبەز ڕێککەوتننامەی ٥٩

پاش نیوەڕۆیەك لە خزمەت شای کوردستان ٦٦

چەند سەرنجێك لەبارەی سەردانەکەمانەوە ٩٠

وتووێژی تەلەفزیۆنی «کوردسات» لە گەڵ د. نەبەز ٩٦

پێ کێ کێ ...... بەرەو کوێ؟؟؟................................ ١١٠

بۆ بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ» لە ١١٥

کوردستان «کوردستان» ی کردە ڕاستی ١٢١

سەرنجدانێك لە هەڤپەیڤینی «میدیا» لە گەڵ شاکری خدۆ ١٢٦

پەیامی مامۆستا جەمال نەبەز بۆ کۆنگرەی پێنجەمی ١٤١

برای خۆشەویست و بەڕێز مام جەلال ١٤٣

«فەقیانە» کەی شێخ مەحموود بوو بە «دەستەسرە» ١٤٥

ئەمریکا و تیرۆر و کورد ١٥٥

کورد لەڕۆژانی پەلاماردانی ئەفغانستاندا ١٦٥

ئازادی و حیزبایەتی ١٦٩

هەواڵنامەی کتێب

سوپاسێکی زۆر گەرم

نووسەر و خاوەنی ئەم بابەتانەی لەم بەرگەدا کۆکراونەتەوە، (جەمال نەبەز) هەروەها بنکەی چاپەمەنی کوردنامە سوپاسێکی گەرمی هاویبری هێژا سیروان کاوسی دەکەن کە بە ئەرك و ماندوویوونێکی زۆر ئەم بەرهەمەی خستە سەر کۆمپیوتەر و بوو بە هۆی ئەوەی رۆناکی ببینێ.

ئاهورامەزدا بیپارێزێ و هاوتای فرە بکا.

هەوالنامەی کتێب

هەوالنامەی کتێب

بانگەوازێکی دڵپاکانە
بۆ
هەموو کوردێکی بەتەنگەوەهاتوو

بەڕێزان!

ئەم بانگەوازە لە کاتێکدا پێشکێشی ئێوەی بەتەنگەوەهاتوو دەکرێ کە هەلومەرجێکی یەکجار تایبەتی و دەگمەن لە ئەنجامی کشانی لەشکری عێراق بەسەر کوێت دا هاتووەتە کایەوە. بەڵام پێشەکی دەمەوێ ئەوە بە ئێوەی بەڕێز رابگەیەنم کە ئامانجی ئەم بانگەوازە ئەوە نییە لە کێشەی سیاسی و کۆمەڵایەتیی کوێت بکۆڵمەوە. چونکە مێژووی داواکردنی کوێت لەلایەن رژێمە جۆراوجۆرەکانی عێراقەوە بابەتێکی نوێ نییە. هەروەها نیازیش لەم بانگەوازە ئەوە نی یە کە بگوترێ عێراق مافی ئەوەی هەیە خاکی کوێت بنووسێنێ بەخۆیەوە یان نا. چونکە مەسەلەی "کێ هەقبێتی و کێ هەقی نی یە" ئەوە هەویرێکە ئاوێکی زۆر دەکێشێ و جێی ئێرە نییە. بێجگە لەمەش مەبەستم ئەوە نییە ئەو برینە ئاسۆرەی کە پێوەندیی رژێمی کوێت و رژێمی عێراق لەکاتی جەنگی عێراق و ئێراندا کردی بە هەست و گیانی کوردەوە جارێکی دی لێرەدا بهێنمەوە سوێ و بمە دەماری کۆنە قینی کورد بگرم، نا. مەبەستم ئەوە نی یە. چونکە سیاسەت وەك شەڕەگەڕەك نی یە و بە کۆنەقین ناکرێ. کورت و کرمانجی، مەبەستم لەم چەند دێڕە ئەوەیە کە بەڕاشکاوی ئەو راستینەیە بخەمە بەرچاو کە ئەم هەنگاوەی رژێمی عێراق هەلومەرجێکی نێوچەیی و نێونەتەوەیی وای لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست و تەواوی جیهاندا هێناوەتە کایە کە ئەگەر بێتو هۆشیارانە و بەرپرسیارانە باوەش بگیرێتەوە بۆی لەوانەیە کورد بتوانێ سوود وەربگرێ لێی. بۆیە دەمەوێ وەك مرۆڤ دۆستێکی بەتەنگەوەهاتوو روو بکەمە هەموو کوردێك، بێ گوێدانە جیاوازیی بیروباوەڕ و بۆچوونی سیاسیی و، داوا بکەم لێی هەوڵی پێکهێنانی کۆبوونەوەیەکی بەرفراوانی کوردانەی گشتگر

هەواڵنامەی کتێب

بدات کە لەوێ دا باسێکی بابەتانەی زانستانەی قووڵی ئەو شێمانە (احتمالات) و ڕێکارانە (اسالیب) بکرێ کە دەشێ چاوەڕوانیی سووت بکرێ لێیان.

جا وا لێرەشدا چەند سەرنجێك دەخەمە بەرچاو وەك بیروڕای تایبەتیی خۆم و هیچی دی:

١) ـ بەرلە کۆبوونەوەکە و ئاڵوگۆڕ کردنی بیروڕا، واتە بەرلەوەی بڕیارێکی گشتی دەدرێ، نابێ هیچ کوردێك یان هیچ دستە و کۆمەڵەیەك بەڕەسمی لایەنگیریی هیچ لایەك بکات، نە ڕژێمی عێراق و نە ناحەزەکانی. چونکە جارێ هیچ کەس و هیچ لایەك بە تەواوی نازانێ ئەم گوریس کێشەکی یە چی لێ دەردەچێ. شایانی باسە کە گەلێك لایەن بەتەمان دەستکەوتێکیان دەستگیر ببێ و لەم بارە ئاڵۆزەدا پارچەیەکی "نێچیرەکەیان" پێ ببڕێ. ئێران بەتەمای ئەوەیە پاش شەڕی هەشت ساڵە و ئەو هەمتوو قوربانی یە، ئەوەی لەدەستی چووە، یان دەستی نەکەوتووە، بە خشکەیی و ئەمجارە بەدەستی ئەوەی نێوی ناوە **"شەیتانی مەزن"** (ئەمریکا) پێی بکات. دەوڵەتی ترك بەتەمایە بە گرتنەوەی سوراو و سپیاوێکی دیمۆکراتیانە و هەڵوێستی هەڵپەرستانە، خۆی لە ئەورووپای ڕۆژاوا نێزیکتر بکاتەوە، بەهیوای ئەوەی بیخەنە **"کۆمەڵی ئەورووپا"**وە چونکە دەمێکە چاوەڕوانی ئەوەیە، بەڵام دەوڵەتەکانی ئەورووپا بە بیانووی ئەوەی کە مافی مرۆڤ لە ترکیا **"پێشێل"** کراوە، تا ئێستە ڕێیان نەداوە بیێتە ئەندام. هەروەها چاوەڕوانی ئەوەشە کە ئەگەر هاتوو ڕژێمی سەددام کەوت، ئەوا ئەویش بە **"ڕەزامەندی"**ی زلهێزەکان و دەوڵەتانی ئەورووپا **"ویلایەتی مووسڵ"** (کوردستانی بەشی عێراق) بێ هەرا و زەنا بخاتە سەر دەوڵەتەکەی. سووریاش بەتەمایە بەم هۆیەوە لەگەڵ ئینگلیز و ئەمریکا و بەرەی ڕۆژاوا، کە بە ڕژێمێکی تیرۆریستی دادەنێن، ئاشت ببێتەوە و کووزێکی لە **"شووتی"** یەکە پێ ببڕێ. ئەردەنیش کە ساڵانی ساڵ پشتی ڕژێمی سەددامی گرت، عەباکەی پان کردووەتەوە، کێ **"خێرەومەندە"** ئەوا پارەی تێ بکا. یەکێتیی سۆڤێتیش هەرچەندە بەسەرزاری پشتگیریی بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکا لە دژی عێراق، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا دەورێکی هەڵپەرستانە دەنوێنێ و دەیەوێ کارێك بکا بەڵکو بتوانێ سەددام ڕزگار بکا. ئەمریکا و دەوڵەتانی ئەورووپای ڕۆژاوا هەرچەندە

گەلەکۆمەیان لە عێراق کردووە، بەڵام لە ژێرەوە لە نێو خۆیاندا یەك نین و هێندێکیان لە ئەمریکا کەوتوونەتە منجەمنج، شەڕیش هەروا هاسان نی یە لە وڵاتێکی گەرمی دوورەدەستدا، مانەوەشیان بە چاوەڕوانی یەوە لە کەنداودا دەسەڵاتێکی ماڵی زۆری دەوێ. دەمێنێتەوە سەر ئیسرائیل کە لە هەموو لایەك پتر لە مەترسی دایە؛ بۆیە لە هەلێکی وا دەگەڕێ کە بە جەزرەبەیەکی کارا؛ مەسەلەی عێراق و ناسیۆنالیزمی عەرەب بەجارێ جێ بەجێ بکا، بەڵام ئیسرائیل تەنیایە و ناوێرێ دەستێك بوەشێنێ کە پەژیوانی و ماڵوێرانی لە دووا بێ.

٢) ـ ئەم شەڕەی عێراق لە دژی ئەمریکا و بەرەی رۆژاوا و دەوڵەتە عەرەبی یە هاوپەیمانەکانیان شەڕی کورد نی یە. وەك چۆن شەڕی عێراق و ئێران شەڕی کورد نەبوو، بەڵام بەداخەوە و بە ناڕەوا کرا بە شەڕی کورد و، کوردیش لە هەردوو لایەنەکە پتر زیانی لێ کەوت. تکایە بەڕێزینە، بەتایبەتی سەرکردەی حیزب و کۆمەڵەکان؛ دەستم داوێنتان، با ئاگری ئەم شەڕەش هەر چرووچاوی کورد نەگرێتەوە. ئەوەتە وەك خۆتان دەیزانن ئەو دەوڵەتانەی ئەمڕۆ گەلەکۆمە لە رژێمی عێراق دەکەن، هەر ئەو دەوڵەتانەن کە بوونە هۆی ئەوەی سەددام ببێتە ئەو پیاوەی کە مارگرێت تاچەر پێی بێژێ **"ملهوڕ"** و **"زۆردار"** و **"دەبێ لە سنووری خۆی دا بوەستێنرێ"**. ئەم دەوڵەتانە هەر ئەو دەوڵەتانەش بوون کە پاش کارەساتی هەناوبڕی **هەڵەبجە**، هەرچەند خۆیان هێنا و برد، ئێستەش سزایەکی عێراقیان نەدا، بەڵکو پاش ئەوە بەچەند رۆژێکی کەم بە سەتان ملوێن دۆلار و مارك و فرەنك و رۆبل کرێدیتیان دا بە رژێمی عێراق. لەگەڵ ئەوەشدا وەك گوتم سیاسەت کۆنەقین و تۆڵەسەندنەوەی کورتبینانەی ناکات نی یە، بەڵکو هەوڵدانە بۆ گەیشتنە ئامانج. بەڵام سیاسەتیش ئەوە نی یە سەرکردەکانی کورد بچنە لای ئەم دەوڵەت و ئەو دەوڵەت کە تا دوێنێ بوو، بە **"ئیمپریالیست"** و **"زایۆنیست"** و **"سەرمایەدار"** و **"خوێنمژ"** دایان دەنان و ئەمڕۆ دەستیان لێ پان بکەنەوە و هەریەکە خزمەتی خۆی و چەند هەزار چەکدارێك پێشکێش بکا بەرامبەر **"یارمەتی"**. ئەوانیش بێزیان نەیەت وەرام بدەنەوە، ئەمەش دووای ئەوەی کە هێندێکیان چەندان کەسی وەك هاقل و ماقل بان کردبێ بە تکاکار تا سەددام رازی ببێ بە قسەکردن لەگەڵیان. بەڕاستی بەڕێزینە ئەمە سیاسەت نی یە

و پێویستە لە بەرژەوەندیی کوردەوە بۆ مەسەلەکان بچن و گوێ نەدەنە ئەوەی هەڵوێستی ئەم رژێم و ئەو رژێمی دابەشکەری کوردستان چی دەبێ. پێویستە داو و دەزگە و حیزبە کوردی یەکان سەربەخۆیی خۆیان لە هەموو شتێك گرنگتر بێ لە لایان و کارێك بکەن لەم هەلەدا ئەگەر کرا مەسەلەی کورد وەك یەکێك لە مەسەلە چارە نەکراوەکانی رۆژهەلاتی نیوەڕاست بچێتە بەردەمی نەتەوە یەکگرتووەکان.

بەرەو هەوڵدان بۆ پێکهێنانی کۆبوونەوەیەکی فراوان.

جەمال نەبەز

ئەڵمانیا ٢٠/ ٨/ ١٩٩٠

هەواڵنامەی کتێب

سەرنج!

ئەم بانگەوازە وەك دەبینرێ لە ١٩٩٠/٨/٢٠ دا بڵاوکراوەتەوە. ئەوە بوو پاش ئەوە جەنگی کەنداو لە نێوان کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و عێراقدا دەستی پێکرد و لەشکری عێراق لە کوێت کرایە دەرەوە و راپەرینی بەهاری ١٩٩١ لە باشووری کوردستان روویدا. گەلی کورد لە باشوور توانی هەرێمێکی گەورە رزگار بکا، بەڵام دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان و هەڤاڵبەندەکانیان وەك میسر و ئەردەن و عەرەبستانی سعوودی رازی نەبوون کە ئەمریکا کاری سەددام یەکسەرە بکا، نە وەك کورد شتێکی دەست بکەوێ. ئەوە بوو سەددام و لەشکرەکەی مان و پەلاماری کوردستانیان دایەوە و گەلڕەوەکەی بەهاری ١٩٩١ روویدا کە کارەساتێکی مێژوویی بوو. بە بیروبڕوای من ئەگەر سیاسەتکارانی کورد هەروا زوو نەچوونایە لای سەددام و دەست لە ملانی نەبوونایە، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، بێجگە لە دامەزراندنی «هەرێمی ئاسایش» بڕیاری دیکەی باشتری دەدا بۆ چارەنووسی کوردی باشوور.

بانگەوازێك بۆ

نەتەوەی کورد و هەموو خەڵکی کوردستان

((شەڕی چەپەڵی براکوژی بوەستێنن))

ڕۆژنامەکان و ئەژانسی دەنگوباسەکان لەم دواییەدا وایانراگەیاند کە شەڕی براکوژی جارێکی دیکە لە باشووری کوردستاندا دەستی پێ کردووەتەوە، و ژمارەیەکی زۆر لە هاووڵاتانی خوارووی کوردستان لە خوتوخۆڕایی و بە دەستی یەکدی بوونەتە کۆچی قوربانیی تەنگەتیلکەیی حیزب حیزبێنە و بەرچاوتەنگیی سیاسی.

شەڕی براکوژی کە لە بنەڕەتدا بەشێکە لە کولتووری پاشقەڕووی سەردەمی سەرەتاییی کۆمەڵگەی نادەمزاد، لە مێژووی کوردەواریدا تا ئێستە گەلێك شێوەی جۆرجۆری بەخۆیەوە گرتووە، و هەر لە بەیەکدادانی خێڵەکایەتی و "تەپڵی باز و بەیاخ" و تێکرژانی کۆچەر و نیشتەجێ (کورد و گۆران) دوە بگرە تا دەگاتە شەرە گەرەك، باو بووە. بەڵام ئەم شەڕە چەپەڵە لە نیوەی دووەمی ئەم سەتەیەدا؛ بەزۆری؛ خۆی لە شێوەی حیزب حیزبێنەدا خستەڕوو. حیزبەکانی کوردستانی ئەم نیو سەتەیە کە بەدەستی هوردەبۆرژوای خوێندەواری کورد هاتنە کایەوە، و تا دوێنێ بوو هەموویان لافی مارکسێتییان لێدەدا و، هەر یەکەیان خۆی بە نوێنەری کارکەر و جۆتکار دادەنا و، هەمووش دەورێشی گوێڕایەڵی رژێمی تاوانباری سۆڤێت بوون، ئەوە بوو بە نێوی "چینایەتی"یەوە و لەسەر **"پێشڕەوێتیی تاقانەی پرۆلیتاریا"** کەوتبوونە گیانی یەکدی و جاری وا هەبوو بۆ لەنێوبردن و تووناکردنی بەرامبەرەکەیان لە هیچ جۆرە هاوکاری یەك لەگەڵ فاشیترین داگیرکەرانی کوردستان نەدەپرنگانەوە... نەرێ... **شەڕی براکوژی و حیزب حیزبێنە گەورەترین هۆیەك بوون و هۆیەکێ بۆ راگیرکردنی فەرمانڕەواییی ملهوڕانی بێگانەی تۆتالیتێری دژ بە ئازادیی کوردستان.**

پاش هەرەسهێنانی دیکتاتۆرێتیی سەرمایەدارێتیی دەوڵەت بەسەرۆکایەتیی "یەکێتیی سۆڤێت" و بەکلاییبوونی زلهێزێتی لە جیهاندا بۆ ئەمریکا، حیزبە

هەواڵنامەی کتێب

مارکسییەکانی کوردستان کە ئێدی ئەوەی جاران نەدەلوا بۆیان، ناچار بوون بە بادانەوە و خۆ سازدان لەگەڵ گێژاوی رۆژگار. بێجگە لەوەش پەلاماردانی عێراق بۆ سەر کوێت و هەڵگیرسانی جەنگی کەنداو، شکانی رژێمی سەددام و راپەڕینی خەڵکی خوارووی کوردستان، و ئەوجا سەرکوتکردنی راپەڕینەکە و گەڵڕەوە دوو ملیۆنییەکەی کورد، کە بوو بە هۆی قوربانیدانێکی یەکجار زۆر، و راکێشانی سەرنجی بیروڕای گشتیی جیهان ... ئەمانە هەموو هەلومەرجێکی وایان هێنایە پێشەوە کە لە باشووری کوردستاندا **"هەرێمی ئاسایش"** دابمەزرێ، بێ ئەوەی حیزبەکان دەستێکیان لە راپەڕینەکە، یان گەڵڕەوەکە، یان لە پێکهێنانی **"هەرێمی ئاسایش"** دا هەبووبێ. هەر هەلومەرجی لەباریش بوو کە کارێکی وایکرد کە دوو حیزبە گەورەکە (پارتی و یەکێتی) بتوانن هەڵبژاردن ببەنەوە و پەرلەمان و حکومەتی کوردستان لە خۆیان پێکبهێنن کە تا ئێستە هیچ دەوڵەتێکی دنیا بەرەسمی دانی بەبوونیدا نەناوە.

جا ئەم ئازادی یە رێژەیی (نسبی)یەی کە لە خوارووی کوردستاندا هەیە، بەرهەمی تەقوتوقی حیزب حیزبێنە نییە، بەڵکو شتێکە بارودۆخی نێودەوڵەتەکان سازیکردووە، و بە دەزوویەك بەندە. هەموو دوژمنانی نەتەوەی کورد و گشت نەیارانی ئازادی و دیمۆکراسی خەریکی کەینو بەین لە دژی و چاوەڕوانی لەنێوبردنین. خۆ ئەگەر بێتو لەلایەن کورد خۆشی یەوە قەدری نەزانرێ و نەپارێزرێ و بکرێ بە قوربانی حیزب حیزبێنە، ئەوا هەلێکی تاکهەڵکەوتوو (استثنائی)ی دیرۆکی لەدەست دەچێ، و هەر لایەکیش دەستی لەم تاوانەدا هەبێ، ئەوا نەتەوەی کورد لێینابوورێ.

ئەورۆ نەتەوەی چل ملوێنی کورد بە هەلومەرجێکی ناسك و چارەنووس سازدا تێدەپەڕێ. لەوانەیە هەڵەیەکی گچکە یەکجار زۆر بکەوێ لەسەر کورد. لەبەر ئەوە لەسەر هەموو دڵسۆزێکی نەتەوە پێویستە واز لە هەموو جۆرە خۆپەرستی و ناکۆکییەکی نێوخۆیی و هەموو جۆرە دەستکەوتێکی تایبەتیی حیزبایەتی بهێنێ و روو بکاتە بەرژەوەندیی بنچینەیی و پێکهێنانی یەکێتییەکی پتەو لەسەر بناخەی رێزگرتن لەمافی یەکدی بۆ بەهێزکردنی بەرەی نێوخۆ، و خۆ ئامادەکردنی گشتی بۆ

رۆژانی تەنگانە کە رەنگە بەم زووانە بێتە بەردەم خەڵکی کوردستان.

دەبێ بزانین کە قەوارەی سیاسیی هەموو نەتەوەیەك دیاردەیەکی ژیاری و بەرهەمی بیری نیشتەجێیی و شارستانێتییە. کۆمەڵانی کۆچەر و خێڵەکی ناتوانن قەوارەی سیاسی دابمەزرێنن. هەر لەبەر ئەوەشە کە بەبیرکردنەوە و بۆچوونی خێڵەکییانە و حیزب حیزبێنە قەوارەی سیاسی پێکنایە. ئەوانەی بەڕاستی دەیانەوێ قەوارەیەکی سیاسی بۆ دوارۆژی نەتەوەی کورد پێکەوە بنێن، دەبێ بەر لە هەموو شتێك ئامادەی پێکەوە ژیان و پێکەوە تێکۆشین و پێکەوە کارکردن بن. پێکەوە ژیان و پێکەوە تێکۆشین و پێکەوە کارکردنیش پێویستییان بە پەیمان بەستن لەگەڵ یەك و رێزگرتن لەیەك و لەم پەیمانانە هەیە، کە ئەمەیان بەداخەوە لەنێو حیزبەکانی کوردستاندا بە هیچ جۆرێك بەدیناکرێ.

گەلی بەرۆمەتی کورد لە **"هەرێمی ئاسایش"**دا سەرەڕای هەموو برسێتی و بێ دەرامەتی و بێ بەرگی و لەسەرماندا هەڵلەرزینێك و پەلاماردانێکی داگیرکەرانی کوردستان؛ خۆی راگرتووە و دەبێژێ: "ئازادی و برسێتی: نا، تێری و سەرشۆڕی نا"، بەڵام خەڵکی برینداری کوردستان لووتیان لە شەڕی براکوژی و حیزب حیزبێنە پڕ بووە، و ئیدی رێ نادەن بە شەڕ هەڵگیرسێنەران کاسپی بە خوێنی کوردەوە بکەن. حیزبەکانیش دەبێ بزانن کە بەرژەوەندیی هیچ حیزبێك لە سەروو بەرژەوەندیی نەتەوەی کوردەوە نی یە. بەرژەوەندیی نەتەوەی کورد لە سەروو هەموو بەرژەوەندی یەکی حیزب و کۆمەڵە و تاك و هۆز و تیرە و شار و گوندێکی کوردەوەیە. هەر کەسێکیش بە ناوی حیزبایەتی، یان بەهەر ناوێکی دیکەوە شەڕی براکوژی خۆش بکا، نەتەوەی کورد بەچاوی سووك تێی دەڕوانێ و بە نزمی تەماشای دەکا، و مێژووش بە نەحلەتی دەکا. هەموو ناکۆکی یەکی حیزبایەتی دەبێ بە ئاشتی و هێمنی و برایەتی و لەیەکگەیشتن و دەستدانە دەستییەك چارەسەر بکرێ.

یەکەمین هەنگاو بەرەو ئەم ئامانجە ئەوەیە حیزبەکان ریزەکانی خۆیان لە مرۆڤی شەڕلەتان و مشەخۆر و هەلپەرست و دز و دەسکەلای بێگانە خاوێن بکەنەوە.

بە بیروڕای من باشترین چارەسەر، پاش دەستبەجێ وەستاندنی شەڕی براکوژی ئەوەیە بە زووترین کات هەڵبژاردنێکی نوێ لە **"هەرێمی ئاسایش"** دا رێکبخرێ. ئەوەش بە چاودێریی نوێنەرانی خەڵکی باکوور و رۆژهەڵات و رۆژاوای کوردستان و

نوێنەرانی ئەوروپایی و ئەمریکایی و رۆژهەلاّتیی بێلایەن و رێدان بە هەموو حیزب و کۆمەڵ و تاکەکەسێك کە بە سەربەستی و بێترس خۆی بپاڵێوێ بۆ هەڵبژاردن، و لەو پەرلەمانەی کە هەڵدەبژێردرێ حکوومەتێکی نیشتمانی دابمەزرێ کە رێز لە دێمۆکراسی و ئازادی و مافی حیزبە گچکەکان و کەمایەتییە سیاسییەکان و رەخنەگران بنێ. ئەوجا ئەو حکوومەتە رێ و شوێن دابنێ بۆ سەرژمێرێکی زانستانەی گشتگر لە "نیوچەی ئاسایش" دا بە ئامانجی دارشتنی ژێرخانێکی پتەوی ئابووری و ئامادەکردنی گەل بۆ سەندنەوەی ئەو ستانانەی (لواء) کە هێشتا لە ژێر دەستی رژێمی عێراقدان، وەك ستانی کەرکووك و مووسل و دیالە و کووت و هەموو نێوچەکانی دیکەی کوردستان و بەستنی کۆنگرەیەکی نەتەوەیی فراوان بە نیازی دانانی پرۆگرامێك بۆ چارسەرکردنی کێشەی نەتەوەی کورد لەهەر پێنج بەشەکەی نیشتماندا.

ئەورۆ کە ئەم وتارە دەنووسم ئێوارەی ٢٤ی مانگی دوانزەیە و رۆژی بیرەوەریی لەدایکبوونی پەیامبەری ئاشتی و خۆشەویستی، حەزرەتی عیسایە (درووودی خودێ لەسەر وی و لەسەر هەموو پەیامبەران و چاکان بێ). خۆزگە ئەم رۆژە دەبوو بە رۆژی یەکگرتنی تەواوی خەڵکی کوردستان، هەر لە کەنداوی فارسەوە تا چیاکانی قەفقاس و هەر لەوێشەوە تا زەریای سپی نێوەڕاست. بە سوننی و شیعە و فەلە و جوو و ئێزدی و کاکەیی و عەلەوی و شەبەك و سارەیی و هەقەو زەردەشتی و بەهایی و دێمۆکرات و ناسیۆنالیست و کۆمۆنیست و ئاینخواز و نەتەوەیی و گوندی و شاری و هۆز و تیرە و کۆچەر و نیشتەجێ یەوە. تاوانی خوێنڕێژی لای ئێزدانی مەزن و لە هەموو ئاین و ئێلێکدا، تاوانێکی فرە گرانە بە تایبەتی لە ئاینی ئیسلامدا. پەیامبەری ئیسلام محەممەد (د) دەفەرمووێ:

الاّ انّ هذا الانسانَ بنيانُ اللّه، ملعون من هَدّم بنيانَهُ.

ئەوانەی رێ بۆ شەری چەپەڵی براکوژی تەختدەکەن و ئاگرەکەی خۆش دەکەن رووبان لەبەردەم ئێزدانی مەزن و نەتەوەی کورد و ویژدانی مرۆڤایەتیدا رەشە. شەری چەپەڵی براکوژی بوەستێنن و دەست بکەنە ملی یەك؛ ئەوجا سەردەکەون.

جەمال نەبەز

ئەلمانیا ١٩٩٣/١٢/٢٤

دوکتۆر جەمال نەبەز
لە کۆڕێکی پێنج سەعاتیدا

کۆڕەکە لە دوو بەش پێکهاتبوو، لێکۆڵینەوەیەك سەبارەت بە بارودۆخی نەتەوە و ئێستای کوردستان و بەشی دووەمیشی بۆ پرسیار و وەڵام تەرخانکرابوو.

مامۆستا نەبەز لە لیکۆڵینەوەکەیدا بە چڕی ئاوڕێکی وردی لە کێشەی نیشتمانیی نەتەوەکەمان-دایەوە و باسێکی پوختی ئەو گۆڕانکاریانەشی کرد کە لەم چەند ساڵەی دواییدا بەسەر باری نێودەوڵەتان هاتووە. من باسەکەم لەو رووەوە کە ئیشارەتم پێکرد بە دڵ بوو، بەڵام ئەو بۆچوونەی مامۆستام پێ سەیر بوو کە دەڵێت: یەکێك لە رێگاکانی چارەی کێشەکەمان ئەوەیە کە کورد لە پارچە جیاجیاکانی کوردستان دا خۆی وەك ئەڵتەرناتیڤی حکومەتە مەرکەزییەکان بخاتە روو. دەست بەسەر ئەو دەوڵەتانەدا بگرێ و لەو چوارچێوەیەدا کێشەی کوردستانیش چار بکات.
مامۆستا هەندێ دید و بۆچوونیشی بۆ بەهێزکردنی ئەم رایەی خۆی هێنایەوە.

من پێم وایە ئەم رایەی مامۆستا زۆر نامەوزوعیانە و دوور لە واقیعە. رەنگە ئەم کارە یان کارێکی نزیك بەو چەشنە لەکاتی حوکمی پاشایەتی بەغدادا "وەهم" نەبوایە... یان رەنگە لەکاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانیدا بیرکردنەوەیەکی لەو چەشنە لە بەشێك لەو ئیمپراتۆریەدا "خەیاڵ" نەبوایە، بەلام ئێستا کە ئەو دەوڵەتانە بە مانای ووشە بوونەتە دەوڵەتی (قەومی) عەرەب و تورك و فارس کارێکی مەحاڵە مەرزەکانیان بگۆڕدرێ، لە لایەکی تریشەوە رەنگە دەستەیەکی بەرهەڵستکاری عەرەب یان تورك و فارس بتوانن لەم رێگایەوە حوکمێك لابەرن و حوکمێکی تر پێك بێنن و بۆشیان بچێتە سەر. چونکە زەرەری چوارچێوە و بنەما قەومییەکانی ئەوانی تیا نابێ، بەڵام کورد کە لە هیچ یەکێك لەو وولاتانەدا لە رووی ژمارەوە لە نەتەوە سەردەستەکان زیاتر نییە، گەر پەنا بۆ کارێکی وا بیات، هەم بە کردەوە کارێکی عەمەلی نییە، چونکە کورد ناتوانێ خەڵکی سلیمانی و دهۆك بەرێ بۆ بەغدا و رزگاری بکات. هەم سەرجەمی نەتەوەی سەردەست دژی رادەوەستێ و ٢٢

دەوڵەتی عەرەبیش پەلاماری دەدات ئەوە بێجگە لە ئێران و تورکیاش.

لەلایەکی تریشەوە ئێستا کورد داوای مافە ڕەواکانی لەسەر خاکی نیشتمانی خۆی دەکات، پێی ڕەوا نابینن و ئەو دەوڵەتانە بەو پەڕی بەربەریەتەوە سەرکوت و ئیبادەی دەکەن و بە ئاسانی توانیویانە گەلەکانیان فریو دەن و لە دووری سەتان کیلۆمەترەوە بۆ شەڕی کوردستان تەیاریان بکەن و کورد بە جیاوازخواز لە قەڵەم دەدەن و گوایە خاکی باب و باپیرانی ئەوان دادەبڕن. ئەی دەبێ چ ڕوو بدات گەر کورد بەزاری خۆی هاوار بکات و خۆی وەك ئالتەرناتیڤ بۆ دەوڵەتی عێراق و تورکیا و ئێران و سوریا بخاتە ڕوو.

لەلایەکی دیکەشەوە ئەم ڕایەی مامۆستا لە ڕووی حقوقییەوە کارێکی نادیمۆکراتییە. کورد چاوی لەوەیە داگیرکەر وڵاتەکەی جێهێڵێ، نەك خۆی ببێ بە داگیرکەر و ئەڵتەرناتیڤی نەتەوەیەکی دیکە.

بەشی دووەمی کۆڕەکە کە بۆ پرسیار و وەڵام دانرابوو، گفتوگۆ و ڕاگۆڕینەوەیەکی گەرم و گوڕی تیا کرا.

سەرەتا حەز دەکەم بڵێم خودی مامۆستا نەبەز لە وەڵام و گوێگرتن لە ئامادە بووان زۆر نەرم بوو، بەڵام ئەو برادەرەی کە کۆڕەکەی بەڕێوە دەبرد زۆر چیکڵدان تەنگ و کەم حەوسەڵە بوو.

کاتێ پاش ئەوەی هەندێ دەنگی ڕەخنە و گلەیی بەرز بوویەوە لە ڕووی مامۆستادا برای کۆڕ ڕێکخەر لولەی میکرۆفۆنەکەی کردە خەڵکەکە و یەك دەست ڕێژی تری پیاهەڵدانی مامۆستا جەمالی کرد بە ناو خەڵکەکەدا، من پێم وابوو خودی مامۆستا جەمال، پیاهەڵدانی جاری دووەمی پێخۆش نەبوو. خاڵێکی تریش کە جێگەی ڕەخنە بوو، ئەوە بوو پرسیارەکان دەبوایە بە نووسراوی بێ و ناوی خاوەن پرسیاریشی لەسەر بێ. تەنانەت لەمەشدا سانسۆرێکی ئاشکرا خرایە سەر پرسیارەکان و چەندان کەس لە هۆڵەکەوە دەنگیان لێ بەرزبوویەوە کە پرسیارەکانیان پشت گوێ خراون.

من تێبینیم لەسەر گەلێك لە وەڵامەکانی مامۆستا هەیە، بەڵام تەنیا ئاماژە بەوانەیان دەکەم کە پێم وایە شارەزا و پسپۆرێکی وەك ئەو نەدەبوو ئەو جۆرە

وەلآمانەی لێ ببیستری.

له وەلآمی پرسیارێكدا كه هاته سەر سكرتێری گشتی (ینك) و سەرۆكی (پدك) گوتی "مام جەلال پیاوێكی زیرەك و سیاسی و برادەرمە و سالآنێكی زۆر له دانشگا پێكەوە بووین. كاك مەسعودیش نووسینەكانی خوێندووتەوە زیرەك و وریایە و بە رەحمەت بێ رێزم هەبوو بۆ باوكی".

سەیر ئەوە بوو ئەم قسانەی له وەلآمی پرسیارێكدا بوو سەبارەت بەو شەرە خیانەتكارانەی كە ئەم دوو برادەرە زیرەكەی مامۆستا نەبەز بەسەر گەلەكەماندا سەپاندوویانە و چارەنووسی باشووری كوردستانیان داوەتە دەست رێكەوت و تاریكایی.

ئەم قسانەی مامۆستا خەڵكەكەی زۆر بێزار كرد و دەنگە دەنگ و مقۆ مقۆ له كۆڕەكەدا دەستی پێكرد و گفتوگۆكان گەرمتر بوون و مامۆستاش لەسەر رایەكەی خۆی سوورتر بوو. دوو برادەرە زیرەكەكەی لەگەڵ داگیركەران دا بەراورد دەكرد. گوایە ئەمان هەر چۆنێك بن، پێلآوەكانیان بە داگیركەرێكی كوردستان ناگۆڕێتەوە.

من روو له مامۆستا ئەكەم، دەڵێم داگیركەر دوژمنە، بەلآم سەركردەی حزبە كوردییەكان كاتێك سیاسەت و رەفتاریان بخرێتە ژێر پرسیارەوە كەی ئەو بەراورد كردنە راستە.

لەو كۆڕەدا مامۆستا هێندە باسی نامەكانی خۆی بۆ ئەو دوو برادەرە زیرەكەی و وەلآمەكانی ئەوانی كرد، گەر "خەلآتی نۆبێل" بەدەست ئەو بوایە هەر لەوێدا بەوانی دەبەخشی و ئێمەش دەبوو شەكراومان نۆش كردبا.

گەر ئەم دوو سیاسەت مەدارە ئەوەندە زیرەك و سیاسی و لێهاتوو بن، دەبێ نێلسون ماندێلا چبێ؟ خاڵێكی تر كە سەرنج راكێشەر بوو ئەوە بوو، هەر كە باسی كار و سیاسەتە چەوتەكانی (ینك و پدك) دەكرا، مامۆستا دەیگوت دەوڵەتمان نی یە بۆیە وایە. هۆی گیروگرفتەكانی بۆ نەبوونی دەوڵەت دەگێڕایەوە.

بێگومان هەر گەلێك دەوڵەتی نەبوو وەك مرۆڤێكی بێ ناسنامە و بێ پاسپۆرتی لێ بەسەر دێ. كەرامەتی نەتەوەیی و بوونی ئینسانیی دەدۆڕێنی. بوونی دەوڵەت یەكێكە له ئامانجە هەرە پیرۆزەكانمان.

بەڵام ئەو دووبەرەکی و شەڕ و تاڵانی و دیل کوشتن و سووکایەتی پەی بە مافی مرۆڤی کورد لە لایەن ئەو دوو حزبەوە دەکرێ، بۆ نەبوونی دەوڵەت ناگەڕێتەوە. خۆ لە ئەفغانستان و سۆمالیا و یەمەن و شوێنی تریش دا دەوڵەت هەن و شەڕ و کوشتاریان تێدایە.

من پێم وایە سەقەتییەکە هەمووی لە عەقڵییەت و بیرکردنەوەی رابەرانی سیاسی کورد و دەزگاکانیاندایە و بێ ویژدانانە سووت لە دواکەوتوویی کۆمەڵگا وەردەگرن بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، تەنانەت نایەڵن کورد بچێتە سەر رێگەی بەرەو دروست کردنی دەوڵەت. پێشم وایە گەر دەوڵەت بووبنایە بە هەمان سەرکردە و دەزگەی سیاسیی و عەقڵییەتەوە، ئەوا ئێستا لە جیاتی شەڕە ئار پی جی و کلاشینکۆف ئەو کاتە لە جێگەیدا راکێتی دووراوێژی "ارض، ارض" بەسەر کوردی بەدبەختی دهۆك و سلێمانی و هەولێردا فڕکان فڕکانی دەبوو.

مامۆستا گەلێك جار دەیگوت من گەش بینم و زۆر جار ئەم وشەیەی دووپات دەکردەوە. بێگومان کورد بە شێوەیەکی گشتی خۆڕاگر و بە هیوایە، یەکێك لەو شتانەش کوردی لە کوردستاندا راگرتووە ئەو هیوا و بەرگرییەیە.

بەڵام کاتێ پیاو گوێی لە پسپۆڕێکی وەك مامۆستا دەبێ، دەڵێ گەش بینم دەبوایە ئەو خاڵ و کارانەی دەست نیشان کردبایە کە گەشبینیان کردووە و ئەو بنچینە و زەمینەیەی بۆ ئامادەبووانی کۆڕەکە رۆن بکردایەتەوە.

کە باسی دزی و تاڵانی و پیاوخراپییەکانی چەکدارەکانی "ینك و پدك" دەکرا مامۆستا دەیگوت ئەم کردەوانە پاشماوەی داگیرکەرانە. من پێم وایە داگیرکەران بە گشتی و بەعس بە تایبەتی خو و رەوشت و گەندەکاریی زۆریان لە کوردستاندا بە جێ هێلاوە، بەڵام نابێ کورد خۆشویستن وامان لێ بکات عەیبەکانی خۆمان نەبینین و ئەمەش بخەینە ئەستۆی داگیرکەر، بۆ نموونە من پێم وایە لە نێوان شەق و تێهەڵدان و قزناغە تفەنگێکی حوکمڕانێکی خۆماڵی و بێگانەدا جیاوازییەکی ئەوتۆ نەبێ، بە تایبەتی لە رووی فیزیکی و نەفسییەوە بۆ مرۆڤ. لەلایەکی ترەوە لام وایە کاتێك دوژمن ئازارت دەدات و ماڵت فەرهوود دەکات، لە ناخەوە بەهێزتر دەبی تەنانەت شانازیشی پێوە دەکەی بۆ بەرگری داگیرکەر سووررترت دەکا.

هەولێرنامەی کتێب

بەڵام کاتێك حوکمڕانە خزمەت نەکەرەکەت ئازارت بدات لە ناخەوە دەڕووخێیت و بێ هیوا دەبیت.

لە کۆتاییدا حەز دەکەم ئەوە بڵێم مامۆستا جەمال نەبەز بە یەکێك لە نووسەرانی خاوەن هەڵوێست و فیکری نەتەوەیی دەزانم هەر بۆیەش ئەم تێبینییانەم لەسەر هەندێ لە قسەکانی نووسی.

محمد حسن

ستۆکهۆڵم ١٩٩٥/٣/٢٥

گۆڤاری "هەنگاو" ژمارەی ١٦ ــ ٥ی مایسی ١٩٩٥

— — — —

سەرنج!

ئەم وتارە کە بە ناوی خواستەمەنی "محەمەد حەسەن"ەوە بڵاو کراوەتەوە لێدوانێکە لە "سەمیناری کوردستان" کە بە ناوی **"راپۆرتێك لەسەر بارودۆخی ئێستەی نەتەوەی کورد و وتووێژ لەسەر باری باشووری کوردستان"** کە لە ڕۆژی یەکشەممە ١٩٩٥/٣/١٩ دا لە شاری ستۆکهۆڵم لە سوید، لەبەردەم ٢٨٧ کوردی سوێد و شوێنانی دیکەی ئەوروپادا پێشکێشکرا. بڵاوکردنەوەی ئەم لێدوانە لێرەدا هەر بۆ ئەوەیە بیر و بۆچوونێکی پێچەوانەش بخرێتە بەرچاو کە لە هەڤپەیڤینێکدا باری سەرنجی خۆم خستووەتە بەرچاو.

لێرەدا تەنێ بەکورتی دەخوازم ئەوە بێژم بۆچی دەبێ کوردێك لە سوێد کە وڵاتی دێموکراتییە کاتێك بیەوێ لە سەمینارێکدا پرسیارێك بکا، بەدزییەوە بیکا و ناوی خۆی نەخاتە پاڵ پرسیارەکەی؟. بۆچی دەبێ ئەگەر داوا لە مرۆڤێك کرا خاوەنی قسەی خۆی و هەڵوێستی خۆی بێ و خۆی نەشارێتەوە، ئەمە «سانسۆر» بێ؟. دوایی کە من گوتوومە «کورد دەوڵەتی نییە» مەبەستم لە دەوڵەت بووە بەمانای

هەواڵنامەی کتێب

وشە، دەوڵەتێك کە دەسەلاتی بەسەر خەڵکەکەیدا هەبێ، ئەگەر نا ئەوەی لە لوبنان و ئەفغانستان و جەزائیر دا هەیە هەر بەنێو دەوڵەتە، نەك بەکردەوە. ئەگەر کورد بەڕاستی دەوڵەتی بیوایە ئەوەدەمە هیچ حیزبێك نەیدەتوانی چەکدار و بەندیخانەی هەبێ، ئەوەدەمە چەك بەدەست پۆلیس و لەشکرەوە دەبوو، بەندیخانەش لە ژێر چاودێریی سیستەمی دادپرسیدا دەبوو.

جەمال نەبەز

هەواڵنامەی کتێب

لە وەرامی پرسیارێکی کوردستانی نوێ دا!
دەستوورێکی بنچینەیی بۆ
کۆماری فیدەرالی کوردستان پێویستە و،
نازانم ئێمە چاوەڕێی چین؟

بەڕێزینە، بەڕێوەبەرانی رۆژنامەی «کوردستانی نوێ»

سـلاوێکی برایانەتان لێبێ و زۆر سـوپاس بۆ نامـەی رۆژی ٦/١٥ تان کـە دەفەرموون بە بۆنەی درێژکردنەوەی ماوەی کارکردن و خستنەوەکار و فراوانکردنی پەرلەمانی کـوردسـتـانەوە، تەوەرێکـتـان کـردووەتەوە، لەوێدا رای سـیاسـەتمەدار و رۆناکبیران بلاو دەکەنەوە و داخوازیی ئەوە دەکـەن لێم کە لەم بارەبەوە هاوکاریتان بکەم بە دەربڕینی بیروڕای خۆم. وا لێرەدا هێندێك سەرنج و تێبینیی خۆم دەنووسم بۆتان. تکام وایـە هەروەك خـۆی چۆنە، ئاوا چاپی بـکەن. هیـواشم وایە ئەم چەند وشـەیە کە بە نیازێکی پاك نووسراون، سـوودێکیان هەبێ بۆ هەمـوو هاوولاتان، بێجیاوازی.

دوور نیـیـە هێندێك هەبن پێیـان وابێ کـە هەڵبژاردنی نوێنەرانی پەرلەمـانێك کـارێکە، لە هەر کـوێـیەك بێ، ئاسـاییـیـە، چۆنکە شـتـێکی خـۆرسـکیـیـە کـە لە هەر جێـیەك خەڵك هەبوون، مافی ئەوەشیان دەبێ دەمراستی خۆیان دەستنیشان بکەن. ئەم بۆچوونە کاتێك راست دەردەچێ کە تۆ لە کۆمەڵگەیەکی ئازاددا بژیت. ئەو دەمە مـافی رادەربڕین بە سـەربەسـتی، دەبێـتـە مـافێکی خـۆزاییی و چەندو چۆنی لەسـەر نابێ، بەڵام بۆ نەتەوەیەکی مـاف پێـشـێـلکراوی، خـاك بەسـەر شـەش دەوڵەت دابەشکراوی وەك کـورد، ئەوە شـتـێك بوو خـەونی پێـوە دەبیندرا. بە ڕێکەوت خـەونەکـە هاتە دی. بە بیـروڕای من ئەو پەرلەمـانەی کـە لە بەشـێك لە باشـووری کـوردسـتـاندا لە گـوڵانی ١٩٩٢دا پێکهـات، یەکـێکە لە رووداوە هەرە گـرنگەکـانی مـێـژووی نەتەوەی کـورد کـە چەپی نیـیـە لە رووداني دامـەزراندنی فەرمـانداریـتـیی باشووری کوردستان پاش جەنگی جیهانیی یەکەم بە سەرۆکایەتیی شێخ مەحموود،

چەپیشی نییە لە رووداوی دووی رێبەندان، رۆژی داخویانی (اعلان) کردنی کۆماری کوردستان لە رۆژهەلاَتی نیشتماندا بە سەرۆکایەتیی **پێشەوا قازی محەمەد**. جا ئەگەر فەرمانداریتیی کوردستان، یەکەمین دەوڵەتی ناسیۆناڵ بوویێ لە هەموو رۆژهەلاَتی نێوەڕاستدا و دەولەتە ناسیۆنالەکانی **عەرەب و ترك و فارس**، پاش ئەوە دروستکرابن؛ ئەوا پەرلەمانی کوردستانیش کە لە بەشێك لە باشووری ولاَتدا دامەزرا، یەکەمین پەرلەمان بوو لە هەموو رۆژهەلاَتی نێوەڕاستدا (پاش پەرلەمانی ئیسرائیل) کە بە شێوەیەکی دیموکراسی هەلبژێردرابێ. دیارە لەکاتی هەلبژاردندا هێندێك هەلە و ناتەواوی و کەم و کورتی رووی داوە، و هێندێك ناهەقیش کراوە، بە تایبەتی لە دانانی رێژەی ٧٪ وەك مەرجێك بۆ چوونە پەرلەمان. کە ئەمە شتێکی ناڕاست بوو و دەبوو هەر نەبووایە. لەگەلّ ئەمانەشدا هەلبژاردن بەگشتی لە هەوا و کەشێکی دیموکراسی و سەربەستدا بەرێوە چوو، و ئەنجامەکەشی بە نێزیکە بیروڕای ئەو رۆژەی خەلکی "هەرێمی ئاسایش"ی دەدایەوە، و ئەمەشم لەکاتی خۆیدا لە وتوویژێکدا لەگەلّ رۆژنامەی "کوردنامە" دەربری و... هەر لەو رۆژنامەیەشدا بلاَوکرایەوە.

داخی گرانم ئێمەی کورد، چۆن، نرخی فەرمانداریتیی باشووری کوردستان و نرخی کۆماری رۆژهەلاَتی کوردستانمان نەزانی، هەتا لە دەستمان چوون. کە ئەوە بوو فەرمانداریتیی لە ئەنجامی جەنگی جیهانیی یەکەم و کۆماریش لە ئەنجامی جەنگی جیهانیی دووەمەوە هاتنە بوون. هەر ئاواش، نرخی پەرلەمان و هەرێمی ئاسایش نازانین. کە ئەمەیان لە ئەنجامی جەنگی جیهانیی سێیەمەوە (جەنگی نێوان عێراق و کۆمەلّی نەتەوە یەکگرتووەکان)ەوە هاتووەتە بوون. شایانی باسە کە نە فەرمانداریتی و نە کۆمار و نە پەرلەمانیش توانیان ئەرکەکانی سەرشانی خۆیان بەباشی بەجێ بێنن. ئاشکرایە ئەم وتارە جێی ئەوە نییە کەموکورتییەکانی فەرمانداریتیی کوردستان وکۆماری کوردستان باس بکەم، چونکە لە شوێنی دیکەدا بە تێرو تەسەلی باسمکردوون. لەبەر ئەوە لێرەدا هەر باسی پەرلەمان دەکەم، بەلاَم زۆر بە کورتی.

پەرلەمانی کوردستان دەبوو هەر لە سەرەتاوە لە شێوەی پەنجا بە پەنجادا

نەبووایە. ئەمەش بەوە پێکدەهات کە ئەو مەرجی ٧٪ە نەبووایە. ئەو حەلە حیزبەکانی دیکەش بێجگە لە پارتی و یەکێتی دەیانتوانی بێنە پەرلەمانەوە. ئەوەش شتێکی زۆر باش دەبوو. چونکە بۆ وڵاتێکی وەك كوردستان كە تازە دەكەوێتە سەر پێی دەوڵەتداری، پێکەوە کارکردنی هەموو حیزب و کۆمەڵە کوردستانی یەکان و رێکردنەوە بۆ دەربڕینی بیروڕای هەموو لایەك لەژێر بنمیچی پەرلەماندا کارێکی پێویستە. باشترین رێش ئەوە بوو کە هەموو حیزبەکان پێکەوە حکوومەتێکی کوالیسیۆن دروست بکەن. نەك تەنێ دوو حیزب ، بۆ ئەوەی هەموو لایەك خۆی بە بەرپرسیار بزانێ. خۆ ئەگەر بهاتایە و حیزبێکی گەورە نەچووایە ئەو کوالیسیۆنەوە، ئەوا بێگومان هیچ زیانێکی بۆ ئەو حیزبە تێدا نەدەبوو. چونکە لە سیستەمێکی دێمۆکراسیی گشتگر (پلۆرالیستی)دا، جاری وا هەیە حیزبێکی بەرهەڵستکار دەتوانێ دەوری گەلێك گرنگتر بگێڕێ لە حیزبی دەسەڵاتدار و خۆی وا بێنێتە پێشەوە لە جەماوەر؛ کە لە هەڵبژاردنێکی دیکەدا بێتە سەرکار، ئەمە لایەك. لە لایەکی دیکەشەوە ناتەواوی یەکی زەق لە پەرلەماندا دەبینرێ. ئەوەش ئەمەیە کە پەرلەمان پەرلەمانی پیاوانە. لە کاتێکدا نیوەی کۆمەڵگە لە ژنان پێکهاتووە.

پەرلەمانی کوردستان لە سەرەتاوە هەنگاوێکی مەزنی نا، و لە بڕیارێکی یەك دەنگیدا پێوەندیی خەڵکی باشووری کوردستانی بە خەڵکی عێراقەوە لە شێوەی سیستەمێکی فیدەراڵیدا دەستنیشان کرد. ئەم بڕیارە بڕیارێکی ئازایانە بوو کە هەستی راستینەی دەروونی گەل و داخوازیی رەوای کۆمەڵگەی کوردەواری دەربڕی.

بەڵام مخابن ئەم بڕیارە هەر لەسەر کاغەز مایەوە و نەخرایە مەیدانی کار. هەر چەندە پەرلەمان دەزگەیەکی زاگۆنکاری (تشریعی)یە و دەزگەیەکی جێبەجێ کاری (تنفیذی) نییە؛ لەگەڵ ئەمەشدا دەبوو پەرلەمان هەر پاش ئەوە دەستوورێکی بنچینەیی کاتی بۆ هەموو باشووری کوردستان (نەك تەنێ بۆ هەرێمی ئاسایش.) ئامادە بکردایە و بە پێی ئەوە دەسەڵاتی سەرکۆمار و سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی فیدەراڵی کوردستانی دیاری بکردایە، و کۆمیسیۆنێکی پەرلەمانی بۆ هێنانەدی ئەم کارە پێك بهێنایە کە بە هاوکاریی لەگەڵ حکوومەتی کوردستاندا رۆژێك بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری فیدەراڵی کوردستان دابنرایە. و هەرێمی ئاسایش، نێو

بڕایە کۆماری فیدەراڵی کوردستان و ئاڵای کوردستان لەسەر هەموو شوێنە گشتییەکان بشەکایەوە و بە پێی زاگۆنێکی تایبەتی هێزەکانی پێشمەرگە ببووناپە بە سوپای کۆماری فیدەراڵی کوردستان، ئەوسا دەست بکرایە بە هەوڵدان بۆ رزگارکردنی شوێنەکانی دیکەی باشووری کوردستان. وەك مووسڵ و کەرکوك و خانەقین و کووت و نێوچەکانی دیکەی خوارووی ولات. ئەمانە هیچیان تا ئەمڕۆ جێبەجێ نەکراون. نازانم ئێمە چاوەڕوانی چین؟ **ئەگەر چاوەڕوانی ئەوەین کە چەند عێراقییەکی گەجەر و گوجەری بێنێو و بێرابوردوو سووت لە هەڵ وەر بگرن و جێی سەددام بگرنەوە، و ئەوجا لوتف بفەرموون دان بە "فیدراسیۆن"ی کورددا بنێن، یان رژێمی سەددام دەرزیی دێموکراسی لەخۆی بدا و بەرە بەرە بەڕەسمی بناسرێتەوە و دان بە فیدەراسیۆندا بنێ، ئەوا دڵنیا بن ئەوە خەیاڵ پلاوی یە، چونکە وەك کوردەکە دەبێژێ، مانگ هەر سەر لە ئیوارە دیارە.** هەڵوێستی هێزە عێراقی یەکان و زۆربەی دراوسێکانی کوردستان و عێراق دەریخست کە ئەمانە بە فیدەراسیۆن رازی نابن. دوایی فیدەراسیۆن سیستەمێکە دەبێ هەموو ولاتەکە (لێرەدا عێراق وەك دەوڵەتێك) بگرێتەوە. بەشێکی ولاتێك ناتوانێ سیستەمی فیدەراڵی هەبێ و بەشەکەی دی سیستەمی فیدەراڵی نەبێ. ئەوجا ئەو بڕیارەی کە پەرلەمانی کوردستان داوێتی وەك بڕیاری نەتەوەی کوردە و پاشگەز بوونەوە لێی دژایەتییە لەگەڵ ویستەی نەتەوەی کورد. لەبەر ئەوە پێویستە بە زووترین کات پەرلەمان دەستوورێکی بنچینەیی بۆ کۆماری فیدەراڵی دابنێ و کۆماری فیدەراڵی کوردستان لە کۆبوونەوەیەکی گشتیدا داخویانی (اعلان) بکرێ و سەرکۆمار هەڵبژێردرێ. ئەوجا ئەگەر رۆژێ لە رۆژان خەڵکی عێراق بەو سیستەمە رازی نەبوون؛ ئەوا دیارە هەر لە ئێستاوە دەزانین ئەنجامەکەی بە چیدەگات. لەبەر ئەوە دەبێ هەر لە ئێستەوە خۆ ئامادە بکرێ بۆ رێگرتن لە کارەساتی جەرگبڕ کە رەنگە بە پێشبینیکردن و رێبەستن لێی؛ روو نەدا.

پەرلەمان کە ماوەی کارکردنی درێژ کراوەتەوە؛ پێویستە حکوومەتێکی دێموکراسیی کوردستانی دەستنیشان بکات. جا لەبەر ئەوەی بەداخەوە سەرکۆمارێك نییە تا بنێرێ بە شوێن نوێنەرانی حیزبەکاندا و داوایان لێبکا حکوومەت دروست بکەن. دەبێ پەرلەمان ئەم کارە بخاتە ئەستۆی خۆی.

به بیروڕای من ئه‌و حکوومه‌ته ئه‌گه‌ر زۆربه‌ی وه‌زیره‌کانی ئه‌ندامی ئه‌و حیزبانه بن که له پارله‌ماندا نین، یان مرۆڤی سه‌ربه‌خۆ بن، به مه‌رجێ هه‌موو دڵسۆز و کارا بن، ئه‌وه بۆ پێکهێنانی ئه‌م حکوومه‌ته کاتی (وقتي)یه له‌م رۆژه‌دا باشتره. ئه‌و حکوومه‌ته کاتییه‌ش ده‌بێ په‌لاماری توند و تیژ بۆ سه‌ر برسێتی و بێکاری و بێدادی و راو رووت بدات. هاووڵاتانی کوردستان له هه‌رێمی ئاسایشدا ده‌بێ هه‌ست به‌وه بکه‌ن که رۆمه‌ت (شرف) و ئازادی و ژیانیان ده‌پارێزرێ و پارووه نانێکیش هه‌یه بیخۆن. ده‌بێ سه‌ر و ماڵ و ئاوڕووی هه‌موو هاووڵاتیك هێنده پیرۆز و نه‌ته‌کێن (مصون) بێ؛ که که‌س نه‌وێرێ ده‌ستی بۆ به‌رێ، و که‌سیش ناچار نه‌بێ له‌به‌ر بێنانی و نه‌بوونی ئاسایش؛ وڵاتی خۆی به‌جێ بهێڵێ. و بچێ له هه‌نده‌ران ده‌ست له‌م و له‌و پان بکاته‌وه.

هێنده‌ی کێشه‌که‌ش پێوه‌ندیی به پارتی و یه‌کێتییه‌وه هه‌یه، ئه‌وا گه‌وره‌ترین هه‌ڵه که ئه‌م دوو حیزبه کردیان، ئه‌وه بوو که له سه‌ره‌تای دامه‌زراندنی **"هه‌رێمی ئاسایش"** دا هه‌وڵیان نه‌دا هه‌ر دوو حیزبه‌که بکه‌ن به‌یه‌ك. خۆ ئه‌گه‌ر بهاتایه و ئه‌وه‌یان بکردایه، ئه‌وا به دامه‌زراندنی پارتێکی ئاوا جه‌ماوه‌ریی کوردستانیی دێمۆکراسیی نیشتمانی، ده‌یانتوانی نه‌ك هه‌ر له سه‌ر ئاستی هه‌موو کوردستان، به‌ڵکو له‌سه‌ر ئاستی عێراق و رۆژهه‌ڵاتی نێوه‌ڕاستیش خۆیان پێشان بده‌ن. ئه‌و حیزبه گه‌وره‌یه هێز و پێز و رێزێکی باشی بۆ خۆشیان و بۆ بزووتنه‌وه‌ی کوردایه‌تیش وه‌ده‌ست ده‌هێنا. بێجگه له‌وه‌ش ده‌یانتوانی هه‌تا هه‌ندازه‌یه‌کی زۆر خۆیان له هه‌لپه‌رست و کوڕی رۆژ و گامه‌سله‌ك و خۆ بژێن و ماستاو سارد‌که‌ره‌وه و ئاژاوه‌گێڕ و برا له برا هانده‌ر و کای کۆن به با ده‌ر؛ دوور بخه‌نه‌وه. چونکه ئه‌و حه‌له دووبه‌ره‌کی و رکه‌به‌رێتی نه‌ده‌ما، و ئه‌وانیش پێویستییان به زوره و بۆره نه‌ده‌بوو، و ژماره‌یه‌کی زۆریش رۆشنبیری سه‌ربه‌خۆ هاوکاری ده‌کرد له‌گه‌ڵیان، و ئه‌و شه‌ڕ و به‌یه‌کدادان و براکوژی و خۆکوژییه‌ش رووی نه‌ده‌دا. کاتی خۆی ئه‌مه‌م به‌بای گوێی هێندیك له به‌رپرسیاره‌کانی هه‌ر دوو لادا دا. هه‌رچه‌نده له‌به‌ر ده‌روه‌ستی (التزام)ی حیزبایه‌تی له‌م رووده‌وه هیچیان ده‌رنه‌بڕی، به‌ڵام له کاردانه‌وه‌یاندا ئاشکرا بوو که له دژی شتێکی وا نین. ئێستەش نه‌چووه بچێ. فه‌رموو با بیکه‌ن.

بەرێزینە!

لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەی مێژووی رامیاریی و کۆمەڵایەتیی نەتەوەی کورد و دراوسێکانیدا، دەمێکە هاتوومەتە سەر ئەو باوەڕە کە ئێمەی کورد دووچاری نەخۆشی یەکی یەکجار سەخت بووین، و هەر ئەوەشە کە بووەتە هۆکاری بنچینەیی و شارەگی هەموو ماڵوێرانی و بەدبەختییەکانمان لە ژیاندا. ئەوەش دەردی باوەڕ بەخۆ نەکردنە. دەردی باوەڕ بەخۆ نەکردن، هەستی خۆ کەمدیتنی لە ئێمەدا چەسپاندووە و وای لێکردووین خۆمان بەکجار بەکەم و بێدەسەڵات بێتە بەرچاو. لە ئەنجامی ئەمەشەوە هیچ کامێکمان باوەڕ بە ژیهاتیتی ئەوی دیکەمان ناکەین. خۆ ئەگەر کوردێك لێوەشاوەیی خۆی بە کردەوە ئیسپات کرد بۆمان، ئەوا پێمان وایە ئەو کارە بەرهەمی بیر و دەستی خۆی نی یە. بەڵکو بیانی (بێگانە) یەك لە پشتەوە ئەو کارەی ئەنجام داوە. لەبەر ئەوە رێزی لێنانێین و دانی پێدا نانێین. هەر خۆم لەم بارەیەوە لە هەڵسوکەوتی ساڵانی ساڵدا لەگەڵ کوردی هەموو لایەکی کوردستان بە تاقیکردنەوەی تایبەتیی خۆم ... هێندە نموونەم کۆ کردووەتەوە، دەتوانم کتێبێکی گەورە لەمەڕ ئەم بابەتە بنووسمەوە. ئێمە با هیچ دوور نەڕۆین و تەماشایەکی مێژووی نێزیکی خۆمان بکەین. ئەگەر باوەڕمان بە خۆمان هەبووایە، ئەوا ئەو رۆژەی سەددام لەشکر و پۆلیس و کاربەدەستەکانی خۆی لە گەلێك نێوچەی باشووری کوردستان کشاندەوە (٢٠/١٢/١٩٩١) دەمانتوانی سەربەخۆیی ئەو نێوچانە داخۆیانی (اعلان) بکەین. وەکو لە کاتی خۆیدا گوتم، دڵنیام ئەو هەنگاوە لەو رۆژەدا ئەگەر بە تەواویش سەری نەگرتایە، سوودێکی زۆری دەگەیاند بە کورد... ئەگەر باوەڕمان بە خۆمان هەبووایە ئەوا بە دڵ و بە گیان بە پیر ئەو نەخشە هیوا بەخشەوە دەچووین کە سەرکۆماری پێشووی فەرەنسا بەهەشتی فرانسوا میتران ژیرانە کێشابووی بۆ مسۆگەرکردنی دوارۆژێکی ئازادانە بۆ هەرێمی ئاسایش و باشووری کوردستان.. ئەگەر باوەڕمان بە خۆمان هەبووایە کە ئێمەش شتێکمان لەدەست دێ، ئەوا لەم پێنج ساڵەدا کە سەربەستین، سەرمان دەنا بەیەکەوە و ریزەکانی خۆمان بەکدەخست و هەموو حیزب و کۆمەڵە و رێباز و کەسایەتییەکانمان پێکەوە لە بنمیچی کۆنگرەیەکی نەتەوەییدا، کۆڕێکی بەڕێوەبەرێتیی نەتەوەییمان هەڵدەبژارد و خۆمان وەك جێگرەوە

(ئاڵتەرناتیڤ)ێکی دێموکراتیی گشتگر (تعددی)ی ئاشتیخوازانە لەجیاتی رژێمە گەندەڵەکانی نێوچەکە بە جیهان دەناساند. ئەوسا دۆست و نەیار وەکیەك حسێبێکی بایەخداریان دەکرد بۆمان.

ئێستە دەزانم زۆریەی زۆری ئەوانەی ئەم وشانە دەخوێننەوە دەبێژن، راستە وایە، باشە کە راستە وایە، بۆچی بەکردەوە دەستپێناکەین؟ چونکە باوەڕمان بەخۆمان نییە. هەر کاتێك باوەڕمان بە خۆمان هێنا کە ئێمەش لە خەڵکی دیکە کەمتر نین؛ ئەوجا سەردەکەوین. رێز و برایەتیم جەخت دەکەمەوە.

«بەرلین ١٩٩٦/٦/٢٥»

رۆژنامەی "کوردستانی نوێ"

ژمارە (١٣٢٤)، ١٩٩٦/٧/٢

کتێبخانەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

مەبەستم کۆماری فیدەراڵی کوردستانە
نەکەمتر و نە پتر
«هەموو رێیەکی راست دەبێ بەرەو
سەربەخۆیی کوردستان بچێ!»

بەرێز پارێزەر (محامي) هەڵۆ محەمەد سەلام لە شاری لایپزیگەوە نامەیەکی بە هۆی رۆژنامەی «سەکۆ» وە ناردووە بۆم کە رۆژی ۱۹۹۷/۱/۲۰ ی لەسەر نووسراوە، بەڵام نامەکە لە ۱۹۹۷/۳/۱٦ دا کەوتە دەست من. هەڵۆ سەلام لە نامەکەیدا دەستخۆشی دەکا لێم بۆ ئەو بیرخەرەوە و نامانەی کە بۆ **بەرێزان مسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی** نووسیبووم و، دەقەکانیان لە «سەکۆ» دا بڵاو کرابوونەوە. هەر لەو نامەیەشدا هەوڵی ئەوەی داوە بەپێی شارەزاییی خۆی لە قانووندا هێندێك تێبینی لەبارەی زاراوەی «کۆماری فیدەراڵی کوردستان» کە لەلایەن منەوە بەکار هێنراوە، بخاتەروو. سەربەستیشی داوە پێم کە بۆچوونەکانی وی، یان لە سەکۆ دا بڵاو بکەمەوە، یان هەروەك نامەیەکی تایبەتی بۆخۆم بیدەمە قەڵەم.

سەرەتا سوپاسی بەرێز هەڵۆ سەلام دەکەم بۆ خۆخەریککردنی بە کێشەی گرنگی «کۆماری فیدەراڵی کوردستان» ەوە و، هەر لەم رووەشەوە وام بە باشزانی کە ئەو رستانەی پێوەندییان بە تێبینییەکانییەوە هەیە، هەروەك خۆیان، لە گەڵ کەمێك راستکردنەوەی هەڵەی رێنووسانە و رێزمانانەدا، بڵاو بکەمەوە، سەرنجی خۆشم لەوبارەیەوە بخەمە بەرچاو خوێنەرانی «سەکۆ».

بەرێز هەڵۆ سەلام لە سەرەتای نامەکەیدا باسی فیدەراڵیزم دەکا کە چییە و چۆنە. پێدەچێ ئەم هاوولاتە کە تازە لە کوردستانەوە هاتووەتە ئەڵمانیا، پێی وابێ کە ئەز نەزانم فیدەراڵیزم چییە، بۆیە کەوتبمە ئەو «هەڵە» یەوە کە زاراوەی «کۆماری فیدەراڵی کوردستان» م بەکار هێناوە. لەبەر ئەوە، هەرلە ئێستەوە ئەم بەرێزە دڵنیا دەکەم لەوەی کە ئەز زۆر دەمێکە لە وڵاتی فیدەراڵیزم (ئەڵمانیا) دا دەژیم و دەزانم

فیدەرالیزم چییە و مانای چییە. دوور نییە مەبەستی من لە نامە و بیرخەرەوەکانمدا سەبارەت بە «کۆماری فیدەرالی کوردستان» تەواو روشن نەبێ بۆی ، بۆیە بە پێویستی دەزانم کەمێك رۆناکی بخەمە سەر مەبەستەکەم، بەلام با جارێ ئەو چەند تێبینییەی وی پێشانی خوێنەر بدەم. بەرێز هەلۆ دەنووسێ: «ئێستا دێمە سەر نامەکەی بەرێزت»:

١) ـ ژمارە (١) لاپەڕە (٥): «هومێدی ئەوەش دەکرا کە بەراستی هەرێمێك دروست ببێ، ببێتە بنکەیەك بۆ کوردستانێکی سەربەخۆ، یان هیچ نەبێ کوردستانێکی فیدەرالی».

کاتێك بەرێزت دەلێیت: «یان هیچ نەبێ کوردستانێکی فیدەرالی»، بۆ خوێنەر (ەوە) وادەردەکەوێ کە بەرێزت کوردستانێکی فیدەرالی لە کوردستانێکی سەربەخۆ بە نەرمتر و کەمتر دادەنێیت، بەلام لەرووی یاساییەوە کوردستانێکی سەربەخۆ یان کوردستانێکی فیدەرالی هەردووکیان واتەی دەولەتی کوردی دەبەخشێ، بەلکو کوردستانێکی فیدەرال بەرزتر و پێشکەوتووترە. بۆیە پێویست بوو بلێیت: «ببێتە بنکەیەك بۆ کوردستانێکی سەربەخۆ یان هیچ نەبێ کوردستان وەك هەرێمێکی سەربەخۆ لە چوارچێوەی دەولەتی فیدەرالی، واتە لە چوارچێوەی کۆماری عێراقی فیدەرالی ئایندەدا.

٢) ـ ژمارە (١) لاپەڕە (٥): «بەکورتی یەکێکتان ببێتە سەرکۆماری عێراق و ئەوی دیکەتان ببێتە سەرکۆماری فیدەرالی کوردستان». (ئەمە) لەرووی یاساییەوە دەبێ بەم شێوەیە بێ: «بەکورتی یەکێکتان ببێتە سەرکۆماری عێراقی فیدەرال و ئەوی دیکەتان ببێتە سەرۆکی هەرێمی کوردستان»، چونکە (ئێمە) خاوەنی کوردستانێکی سەربەخۆ نین، لەشێوەی دەولەتێکی فیدەرال (دا) تاوەکو سەرۆك کۆمارمان هەبێ. گەر خاوەنیشی بین بەهیچ جۆرێك کوردێك مافی ئەوەی نییە ببێتە سەرۆك کۆماری عێراقی عەرەبی.

٣) ـ ژمارە (٢) لاپەڕە (٥) «پێویستە ئەمریکا دان بەبوونی کۆماری فیدەرالی کوردستاندا بەرسمی بنێ، کە کۆماری فیدەرالی کوردستانیش دەبێ بەزوویەکی زوو داخۆیان (اعلان) بکرێ». ئێمە وەك کورد هیچ دەولەتێکمان دانەمەزراندووە تاوەکو داوا بکەین لە حکوومەتی ئەمریکا دان بە بوونیدا بنێ،

یاخود ڕاگەیاندنی هیچ دەوڵەتێك، تاوەكو لە ئەمریكا داوا بكەین بەزوویەكی زوو داخۆیان (اعلان) بكرێ. بە بۆچوونی من مەبەستی جەنابت ئەو بڕیارەیە كە ئەنجومەنی نیشتمانیی كوردستان ــ پەرلەمانی كوردستان دەری كرد، كە تێیدا هاتبوو كە شێوەی پێوەندیی ئێمە وەك كوردلە گەڵ دەسەلاتی ناوەند لەسەر بنچینەی فیدەراڵی دەبێ لە عێراقێكی دێموكراتی فیدەراڵی پەرلەمانی یەكگرتوودا. بۆیە پێویستە لەسەر ئێمە داوا بكەین نەك تەنیا لە حكوومەتی ئەمریكا بەڵكو لە ئەنجومەنی ئاسایش و سەرجەم دەوڵەتانی تر كە دان بەم بڕیارەدا بنێن چۆنكە لە دەزگایەكی دێموكراسییەوە دەرچووە كە نوێنەرایەتی دانیشتوانی ئەو بەشە دەكات كە بە نێوچەی ئارام (هەرێمی ئاسایش» نێوەدەبرێ». بەمە وتەكانی هەڵۆ سەلام كۆتاییان هات، با بێینە سەر لێدوان لە تێبینییەكانی:

فیدەرالیزم، وەك بەڕێز هەڵۆ سەلامیش لە نامەكەیدا باسیكردووە، بریتییە یان لە دەوڵەتێكی یەكگرتوو، یان لە چەند دەوڵەتێكی یەكگرتوو، وێنە بۆ یەكەمیان ئەڵمانیایە و وێنەش بۆ دووەمیان (چەند دەوڵەتێكی یەكگرتوو) دەوڵەتە یەكگرتووەكانی ئەمریكایە. بەڵام ئەڵمانیا هەر یەك وێنەیە بۆ یەكەمیان و، ئەمریكاش هەر یەك وێنەیە بۆ دووەمیان. وێنەی دیكەش بۆ هەردووكیان زۆرن. مەبەستم لە وێنە شێوەی فیدەراسیۆنەكەیە كە لە هەموو شوێنێكدا وەكیەك نییە. وشەی **فیدەراسیۆن** لە **Foederatio** ی لاتینییەوە هاتووە كە بەمانای «یەكگرتن» **Buendniss** یان **كۆمەڵە** **Vereingung** دێ. هێندێك جاریش بەمانای **پەیمان** **Vertrag** بەستنیش دێ. جا كە فیدەراسیۆن «یەكگرتن» بێ، دیارە یەكگرتن پێویستی بە پەیمانبەستنە و پەیمانبەستنیش (ئەگەر لە هەوا و كەشێكی ئازاد دا ڕوو بدات) دەبێ بە دڵخوازی ئەو لایەنانە بێ كە یەك دەگرن. هەر لەبەر ئەوەشە شێوەی فیدەراسیۆن لە هەموو لایەك وەكیەك نییە. بۆ نموونە كۆمارە یەكگرتووەكانی سۆڤێتی كۆن و كۆمارە یەكگرتووەكانی یۆگسلاڤیای كۆن لە دەوڵەتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا جیاواز بوون. كۆماری فیدەراڵی چێك و كۆماری فیدەراڵی سلۆڤاك، پێش جیابوونەوەیان بە ئاشتی و دامەزراندنی دوو دەوڵەتی سەربەخۆی چێك و سلۆڤاك، لە شێوەی فیدەراسیۆنی هێندێك لەوانەی دی جیاواز بوون. شایانی باسە دوو دەوڵەت بۆیان هەیە یەك بگرن بەشێوەیەكی

فیدەرالی، ئەوجا یەکێکیان دەتوانێ سیستەمی پاشایەتیی هەبێ و ئەوی دییان سیستەمی کۆماریی هەبێ. بەلاّم با لێرەدا کەمێك سەرنجی دەوڵەتی یەکگرتوو (فیدەرال) و چەند دەوڵەتێکی یەکگرتوو (فیدەرال) بدەین و لە گەڵ یەك بەرادوردیان بکەین:

لە دەوڵەتی یەکگرتوو (فیدەرال) دا چەند ستانێك **Land**، یان چەند هەرێمێك **Region** لە شێوەی رستەیەکدا یەك دەگرن. ئەلمانیا وێنەیەکی ئەم رستەیەیە، نموەنە خۆشی نێو دەنێ **Bundesrepublik Deutschland** واتە **رستە ستانی کۆماری ئەلمانیا**. وشەی **Bund** لە زمانی ئەلمانیدا بەمانای رست دێ، وەك دەبێژن **رستەکلیل Schluesselbund** بەکورتی ئەلمانیا هەمووی یەك کۆمارە و بریتییە لە رستەستانێك کە هەر ستانە پەرلەمانی ستانی و کابینەی وەزارەتی ستانی و سەرۆك وەزیرانی ستانی و پۆلیسی ستانی تایبەتی خۆی هەیە. بەلاّم هیچ ستانێك سوپای تایبەتی و سەرکۆماری نییە. کۆماری ئەلمانیا یەك سەرکۆماری هەیە و یەك سوپا. هەروەها سەرۆك وەزیرەکانی ستانەکان سەرۆکێکی گەورەیان هەیە کە سەرکردەی حکوومەتی رستەستانەکانە و، بەمەش دەگوترێ:

Bundeskanzler واتە **سەرۆکی حکوومەتی رستەستانەکان**. وشەی **Kanzler** یش پێوەندیی بە وشەی **Kanzlei** یەوە هەیە و لە بنەڕەتدا مانای «جێی خزمەت» یان ژووری بەڕێوەبەرێتی» یە و لە زمانی ئەلمانی نێوەڕاستەوە **Mittelhochdeutsch** هاتووە. **عوسمانییەکان و قاجارییەکان** بەم جۆرە سەرۆك حکوومەتیان دەگوت **«سەدری ئازەم»** (**صدر اعظم**). کوردیش لە دەورانی کۆندا بەم سەرکردەیەیان دەگوت **«میری میران»** و بەو هەرێمەش کە خەڵکەکەی یەکیان بگرتایە دەگوترا **«کۆمار»** کە وشەی «کۆمار»یش لە **«کۆم هەوار»**ەوە هاتووە. **«هەوار»** و **«وار»** لە زمانی کوردی دا بۆ شوێنی ژیان و جێی مانەوە بەکار هێنراوە. واتە نیشتمان (**سەرنجی وشەی کوردەواری — کوردهەواری بدەن**). زمانی عەرەبی وشەی **«کۆم هەوار»**ی وەرگرتووە و کردوویەتی بە **«کومهور»** ئەوجا **«جمهور»** و ترك و فارسیش هەر بەو شێوەیە لە زمانی عەرەبییەوە وەریان گرتووە و بەکاری دەبەن. ئەوجا وشەی **«کۆمەڵە»** یش لەزمانی کوردیدا هەر لە وشەی **«کۆمار»** ەوە دێ و، دەنگی — (**ر**) لە کوردیدا کۆنتر و رەسەنترە لە

دەنگی ڵ/ڵ (لیۆ، لیۆ). شوێنەواری ئەم کۆنێتییەش هەتا ئەوڕۆ لە زاری **کۆیە و هەولێر** و دەوروبەریدا هێشتا ماوە.

ئەم فیدەراسیۆنەی باسمانکرد، بابەتێکە لە ئۆتۆنۆمیی هەرێمی و یەکورتی بێژین: ئەوەیە کە لەنێو کوردی باشووردا بە «ئۆتۆنۆمیی راستەقینە» ناسراوە. ئۆتۆنۆمیش بریتییە لەوەی کە دەوڵەتی نێوەندیی (مرکزی) بەشێك لە دەسەڵاتی دەوڵەتیی خۆی بدا بە هەرێمێك یان چەند هەرێمێك لەو دەوڵەتەدا. ئەوجا مەرج نییە هەموو هەرێمەکانی ئەو دەوڵەتە ئۆتۆنۆمیدار بن. بەڵام کاتێك کە هەموو دەوڵەتەکە سیستەمی ئۆتۆنۆمیی هەرێمی پەسند کرد، ئەو حەلە بە هەرێمە یەکگرتووەکان (بەپێی بەیمان) دەگوترێ فیدەراسیۆن. ئالەم سیستەمەدا دەسەڵاتی نێوەندیی بەهێزتر دەبێ لە دەسەڵاتی تاکە تاکەی هەرێمەکان و، ئەوی شارەزای سیستەمی فیدەرالی ئەڵمانیا بێ ئەمە دەزانێ.

نموونەی دووەم بۆ فیدەراسیۆن، یەکگرتنی دوو دەوڵەت یان چەند دەوڵەتێکە لە گەڵ یەك بەشێوەیەکی فیدەرالی. ئەوجا مەرج نییە ئەو دوو دەوڵەتە یان ئەو چەند دەوڵەتە هەموو یەك جۆرە سیستەمی فەرمانڕەواییان هەبێ. دەشێ یەکێکیان کۆماری بێ و ئەوی دیيان پاشایەتی بێ (**وەك ئەوەی کاتی خۆی کۆماری یەکگرتووی عەرەب ــ میسر و سووریا لە گەڵ سەڵتەنەتی یەمەن یەکیان گرت**).
بەڵام بە پێچەوانەی ئەوەوە کە بەڕێز هەڵۆ سەلام دەبێژێ «کاتێك بەڕێزت دەڵێیت: یان هیچ نەبێ کوردستانێکی فیدەراڵ، بۆ خوێنەرەوە وا دەردەکەوێ کە بەڕێزت کوردستانێکی فیدەرالی لە کوردستانێکی سەربەخۆ بە نەرمتر و کەمتر دادەنێیت، بەڵام لەرووی یاساییەوە کوردستانێکی سەربەخۆ یان کوردستانێکی فیدەرالی هەردووکیان واتەی دەوڵەتی کوردی دەبەخشن بەڵکو کوردستانێکی فیدەرالی بەرزتر و پێشکەوتووترە ... هتد». لەوەرامدا دەبێژم هیچ کاتێك کۆماری فیدەرالی کوردستان لە کوردستانێکی سەربەخۆ بەرزتر نییە. چونکە فیدەراسیۆن یەکگرتنە و یەکگرتنیش لە هەموو بارێکدا لە سەربەخۆیی و ئازادی ئەو لایەنانە کەم دەکاتەوە کە یەك دەگرن. چونکە یەکگرتن پێویستی بە پەیمانبەستن و هاوبەشکاری «شراکة» یە، دیارە ئەوی پەیمانی بەستووە و کەوتووەتە هاوبەشکاریکردن، سەربەخۆیی و ئازادی کەمترە لەوەی کە سەربەخۆیە. ئەوجا کە بەڕێز هەڵۆ سەلام

دەبێژێت، پێویست بوو بڵێت: «ببێت بە بنکەیەك بۆ کوردستانێکی سەربەخۆ یان هیچ نەبێ کوردستان وەك هەرێمێکی سەربەخۆ لە چوارچێوەی دەوڵەتی فیدەرالیدا واتە لە چوارچێوەی کۆماری عێراقی فیدەرالی ئایندەدا»، لە وەرامدا دەبێژم هیچ کاتێك کوردستان نابێتە «هەرێمێکی سەربەخۆ لە چوارچێوەی کۆماری عێراقی فیدەرالی ئایندە دا»، چۆنکە هیچ هەرێمێکی یەك دەوڵەتی فیدەرالی سەربەخۆیی وەرناگرێ، بەڵکومافی خۆبەڕێوەبردن شتێکی دیکەیە و ئەو دوو شتە یەك نین. هەر وشە و زاراوەیەك لە زماندا واتە و سنووری خۆی هەیە. لەمەش بترازێ مەبەستی من ئەوە نییە کە باشووری کوردستان وەك هەرێمێکی دەوڵەتی عێراق بمێنێتەوە، چۆنکە ئەو مانەوەیە هەر جۆرە ئۆتۆنۆمییەکە و هیچی دی. لەبەر ئەوە ئەز لە گەڵ ئەمەدا نیم. ئەوجا بێینە سەر باسی کورد و فیدەرالیزم و بزانین مەبەستی من لە کۆماری فیدەرالی کوردستان چییە.

ئێمە دەزانین کە تێزیکەی پەنجاسالی رەبەق بەشێکی زۆری خەڵکی کوردستان بە سەرکردەیەتیی حیزبە فەریکە «مارکسییە خۆ بە پێشڕەو» زانەکانی رۆژهەلات و باشوور و باکوور و رۆژاوای کوردستان، دەهۆڵ و زوڕنایان بۆ «ئۆتۆنۆمیی» کوردستان لێدا و، ئێمەمانانیان بە «کۆنەپەرست» و شۆڤێنی» و «جیابوونەوەخواز» و چی و چی دەدایە قەڵەم. چۆنکە بە پێچەوانەی وانەوە باسی سەربەخۆیی کوردستان و دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانمان دەکرد. راستە کە رۆژگار دەریخست کە «ئۆتۆنۆمی» ـ وەك ئێمە دەمانگوت ـ بیرێکی چەوت و پووچەڵ و خەیاڵە خاوە، تێکۆشینی کوردی پەنجا ساڵ خستە دواوە. ئەوانە کە بۆ ئۆتۆنۆمی کەوتبوونە سەما و ملیۆنێك قوربانییان بە نەتەوەی ماڵوێرانی کورد دا بۆی، ئەوە نەدەچووە مێشکیان کە ئوتۆنۆمی بەرهەمێکی سیستەمی دێموکراتییە و تەنێ لە ولاتێکدا چاوەڕوانی دانی دەکرێ کە پەرلەمانێکی هەبێ و بە شێوەیەکی دێموکراتی هەڵبژێردرابێ. ئەو جا لە ئەو پەرلەمانە ئەگەر بیەوێ، ئۆتۆنۆمی دەدا بە هەرێمێکی ئەو دەوڵەتە و هەر لە دەوڵەتێکی لەو بابەتەشدا داوای ئۆتۆنۆمی دەکرێ. دەوڵەتێك کە سیستەمی دیکتاتۆری هەبێ، ئۆتۆنۆمی نادات بە هیچ هەرێمێك، چۆنکە دیکتاتۆر لە هیچ بەشێکی دەسەڵاتی خۆی چاو ناپۆشێ و واز ناهێنێ. خۆ ئەگەر هاتو لە ئەنجامی زۆر و گوشارەوە ناچار بوو ئەوە بکات، ئەوا ئەو

ئۆتۆنۆمییەی کە دەیدات هەر بۆ ماوەیەك دەبێ و پاشان دەیسێنێتەوە. ڕژێمی «عێراق» نموونەیەکی باشە بۆ ئەمە. بێجگە لەمەش هەموو جۆرە ئۆتۆنۆمییەك کە ڕژێمێکی نادێموکراتی بیدات، ڕەوایەتی (شرعية) نییە و نابێ. کە واتە: **هەوڵدان بۆ ئۆتۆنۆمی لە لایەن حیزبەکانی کوردستانەوە کە لەژێر پێنج ڕژێمی ملهوڕی دیکتاتۆردا دەناڵێنێ،کارێکی نابەجێ و ناژیرانە و بێ ئەنجامە، وەك بە تاقیکردنەوەش ئیسپات بووە و، ڕەوایەتی قانوونیشی نییە چونکە ڕژێمی دیکتاتۆر ناڕەوایە و فەرمانەکانیشی ناقانوونییە.**

کێشەی فیدەراسیۆنیش هەروەك ئۆتۆنۆمییە، ئەگەر بە شێوەی یەکەم بێ، واتە کوردستان ببێتە **«هەرێمێکی فیدەڕاڵ»**. بێجگە لەوەش فیدەراسیۆن هەر بەتەنێ بۆ **«هەرێمی کوردستان»** نابێ و، ئەوەش لە حکوومەتی دیکتاتۆری سەددام و هیچ حکوومەتێکی دیکتاتۆری دیکە داوا ناکرێ. **بۆ دامەزراندنی فیدەراسیۆن دەبێ لە سنووری ئەو دەوڵەتەدا کە نێوی بە «عێراق» ڕۆیوە، ڕژێمێکی دێموکراتی بێتە پێشەوە و خەڵکەکە هەموو بە سەربەستی بڕیار بدەن بۆ ئەوەی، ئایە دەیانەوێ سیستەمی فەرمانڕەوایی لە هەموو عێراقدا ببێتە سیستەمێکی فیدەڕاڵی یان نا، ئەوجا ئەگەر بێتو خەڵکی باشووری کوردستان دان بە ڕەوایەتیی «عێراق» دا بنێن وەك دەوڵەت و خۆشیان بە عێراقی بزانن، ئەوا ئەو دەمە مافی ئەوەیان نابێ داوای فیدەراسیۆن بکەن، ئەگەر هاتوو لەنێوەی پتری خەڵکی «عێراق» (عەرەب و کورد و ... هتد) واتە نیوە + ١ دەنگیان لە دژی سیستەمی فیدەڕاڵی دا، ئەوساش دەبێ ئەو بڕیارەی کە پەرلەمانی باشووری کوردستان داوێتی بۆ ئەوەی پێوەندیی گەلی کورد بە دەوڵەتی نێوەندیی «عێراق» ەوە لە شێوەی فیدەڕاڵی دا بێ، نرخی نەمێنێ و پووچ بێتەوە، چونکە گۆڕینی سیستەمی فەرمانڕەوایی لە عێراقدا لە سیستەمی نێوەندییەوە بۆ سیستەمی فیدەڕاڵی بە دەست هەموو خەڵکی «عێراق» ە، نەك تەنێ بەدەست کورد. ئەمە وەك گوتم ئەگەر هاتوو کورد «عێراقێتیی» خۆی بەڕەوا زانی.**

ئەمەیان وا. بەڵام ئەز بە چاوێکی زانستانە و بابەتانە و لەڕووی بەرژەوەندیی جەماوەری زەحمەتکێش و بندەستی کوردەوە تەماشای عێراق و کوردستان دەکەم. هەرچی کوردستانە ئەوا ئەوە ڕاستینەیەکی مێژوویی و جوگرافیایی و ژیاری و فەرهەنگییە. ئەم کوردستانە وەك قارچك لەزەوی هەڵنەتۆقیوە. بەڵکو بەدرێژایی

چەند هەزار ساڵێك دروست بووە. چوارسەت ساڵ لەمەوبەر مێژوونووسی کورد **شەرەفەدینی بتلیسی** لە **«شەرەفنامە»** کەی دا باسی سنووری ناسیۆناڵی کوردستانی کردووە. کە لە تەنگەی هۆرمزەوە **(واتە لەو کەنداوەی کە فارس دەڵێن هی فارسە و عەرەبیش دەڵێن هی عەرەبە) دەستیپێکردووە تا دەوروبەری زەریای سپی نێوەڕاست و لەوێشەوە هەتا چیاکانی قەفقاس کشاوە)**. ئەرێ، چوارسەت ساڵ لەمەو پێش، ئەو کاتەی کە هیچ گەلێك باسی سنووری ناسیۆناڵی خۆی نەکردووە و، دەوڵەتی ناسیۆناڵیش لە جیهاندا نەبووە، کورد باسی سنووری ناسیۆناڵی خۆی کردووە. شایانی باسە کە یەکەمین دەوڵەتی ناسیۆناڵیش لە ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا پاشایەتیی باشووری کوردستان بووە بە سەرۆکایەتیی **«شێخ مەحموودی حەفید»**، ئەوەش پاش جەنگی جیهانیی یەکەم. جا لەبەر ئەوەی کورد نەیانتوانیوە دەوری دیرۆکی خۆیان بەباشی بگێڕن، ئەوا فرتوفێڵی چەند ملهوڕێکی وەك **ڕەزاخان و مستەفا کەماڵ و فەیسەلی کوڕی حسەین** و بە پشتگیریی کۆلۆنیالیستە خوێنمژەکانی وڵاتە پیشەسازییەکان، ئەم دەوڵەتە دەستکردانەی **«عێراق و ئێران و ترکیا و سووریا»** دروست بوون کە بوونیان هیچ ڕەوایەتییەکی قانوونی نییە. چونکە کورد بە زۆر کراون بە پێوەندار(تبعة)ی ئەو دەوڵەتانە و خاکی کوردستانیش بە زۆر نووسێنراوە پێیانەوە. سەبارەت بەمە کورد مافی ئەوەی هەیە و پێویستە لەسەری هەموو هەوڵێك بەکار بهێنێ بۆ خۆ جیاکردنەوە لەم وڵاتە دەستکردە بەناڕەوا دروستکراوانە. کە واتە ڕێی ڕاست ئەو ڕێیەیە کە بەرەو جیابوونەوە و دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستان بچێ نەك خۆنووساندن بە دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە و، دروستکردنی ڕەوایەتیی ساختە بۆیان.

پەلاماری سەددام بۆ سەر کوێت و شەڕ دۆڕاندنی، هەلێکی باشی ڕەخساند بۆ بەشێك لە خەلکی کوردستان کە لە سێ ستاندا **(هەولێر و دهۆك و سلێمانی)** بەوپەڕی سەربەخۆییەوە خۆیان بیەن بەڕێوە. ئەو دۆخەی لەو چەند ستانەدا هەیە سەرەڕای هەموو شەڕ و تێکڕژانێکی گەوجانەی حیزبەکانی باشوور، هەروەها هاتنەکایەی پەرلەمانی کوردستان و حکوومەتی کوردستان و پۆلیسی کوردستان و سوپای کوردستان (هەر چەندە بەداخەوە لە شێوەی پێشمەرگەی ئەم حیزب و ئەو حیزبدایە) هەموو نیشانەی سەربەخۆیین. بەڵام سەربەخۆییەکی داخۆیان نەکراو.

لەبەر ئەوە کاتێك حکوومەتی باشووری کوردستان خۆی بە **«حکوومەتی هەرێمی کوردستان»** دەداتە قەڵەم کارێکی هەڵە ئەنجام دەدا، تەنانەت لەڕووی قانوونەوە ـــ ئەو قانوونەی بەڕێز هەڵۆ سەلام خۆی پێوە گرێ دەدات ـــ ـــ چونکە هەموو حکوومەتێکی هەرێمی دەبێ پێوەندیی بە حکوومەتێکی نێوەندیی **«عێراق»** ەوە هەبێ، واتە دەبێ هەردوولا **«نێوەندیی و هەرێمی»** دان بە رەوایەتیی یەکدیدا بنێن. بەڵام لێرەدا نە **«حکوومەتی هەرێمی کوردستان»** دان بە حکوومەتی نێوەندیی عێراقدا دەنێ نە **«حکوومەتی نێوەندیی عێراق»** یش دان بە حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا دەنێ. کە واتە **دەزاراوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان» ناڕاستە** و، هەرێمی کوردستانیش لە شێوەی حکوومەتێکی سەربەخۆدایە. کەسانێکیش سەربەخۆییان دەستکەوتبێ ناچن خۆیان بکەنەوە بە دیل و بندەست، مەگەر ئەوەی زۆر ساویلکە بن یان مێشکیان لەکار کەوتبێ. جا ئێستە دوو رێ هەیەبەدەست خەڵکی **«هەرێمی ئاسایش»** ەوە لە باشووری کوردستاندا، یان ئەوەتە سەربەخۆیی خۆیان داخۆیان دەکەن، کە ئەوەتە ئەمەیان دەسەڵاتدارەکانی کوردستان، لەبەر هەر هۆیەك هەیە بیێ (باوەڕ بەخۆ نەکردن، ترسان، گوشاری دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، نەگونجانی هەلومەرجی نێودەوڵەتان ... هتد) مل نادەن بۆی. لەبەر ئەوە یەك رێ ماوەتەوە بۆ ئەوەی رەنجی گەلی کورد بە فیڕۆ نەڕوات و بڕیاری پەرلەمانی هەرێمی ئاسایش ـــ یش فت نەبێتەوە، ئەو رێیە ئەوەیە هەرێمی ئاسایش ببێتە کۆمارێك و ئەو کۆمارە ئامادە بێ خۆی پێشان بدات بۆ یەکگرتن لە گەڵ دەوڵەتی «عێراق» بە شێوەیەکی فیدەرالی. واتە دوو دەوڵەتی کۆماری، بەشێوەی فیدرالی یەك بگرن. خۆ ئەگەر دەوڵەتی عێراق ئەوەی نەویست، ئەوا دیارە کۆماری کوردستان بێداخۆیانیکردنی جیابوونەوە، جیا بووەتەوە. لەبەر ئەوەیە ئەز **«کۆماری فیدەرالی کوردستان»** م بەکار بردووە. ئەگەر نا مەبەستم ئەوە نییە باشووری کوردستان ببێتە هەرێمێکی فیدەرالی لە سنووری **«عێراق»** دا و ئەم بۆچوونەی خۆشم لە وتووێژێکدا لە گەڵ رۆژنامەی **«کوردستانی نوێ»** (ژمارە ١٣٢٤، سێ شەمە ١٩٩٦/٧/٢) بێ پێچوپەنا دەربڕیوە، کاتێك بە ئاشکرا باسی دەوڵەتی فیدەرالی کوردستانم کردووە: «هەر چەندە پەرلەمان دەزگەیەکی زاگۆنکاری (تشریعی) یە و دەزگەیەکی جێبەجێکاری (تنفیذی) نییە.

لە گەڵ ئەمەشدا دەبوو پەرلەمان هەر پاش ئەوە دەستوورێکی بنچینەیی کاتی بۆ هەموو باشووری کوردستان (نەك تەنێ بۆ هەرێمی ئاسایش) ئامادە بکردایە و بەپێی ئەوە دەسەڵاتەکانی سەرکۆمار و سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی فیدەرالی کوردستانی دیاری بکردایە و، کۆمیسیۆنێکی پەرلەمانی بۆ هێنانەدی ئەم کارە پێك بهێنایە کە بە هاوکاریی لە گەڵ حکوومەتی کوردستاندا رۆژێك بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری فیدەرالی کوردستان دابنرایە و هەرێمی ئاسایش ناوی بنرایە **کۆماری فیدەرالی کوردستان و ئاڵای کوردستان لەسەر هەموو شوێنە گشتییەکان بشەکایەتەوە و، بەپێی زاگۆنێکی تایبەتی، هێزەکانی پێشمەرگە ببوونایە بە سوپای کۆماری فیدەرالی کوردستان، ئەوجا دەست بکرایایە بە هەوڵدان بۆ رزگارکردنی شوێنەکانی دیکەی باشووری کوردستان، وەك مووسڵ و کەرکووك و خانەقین و کووت و نێوچەکانی خوارووی وڵات.** ئەمانە هیچیان تا ئەمڕۆ جێبەجێ نەکراون.

نازانم ئێمە چاوەڕێی چین؟ ئەگەر چاوەڕێی ئەوەین کە چەند عێراقییەکی گەجەر و گوجەری بێنێو و بێرابردوو سووت لە هەل وەربگرن و جێی سەددام بگرنەوە و، لوتف بفەرموون و ئەوجا دان بە «فیدەراسیۆن» ی کورد دا بنێن، یان رژێمی سەددام دەرزیی دێمۆکراتی لە خۆی بدا و بەرە بەرە بەرەسمی بناسرێتەوە و،ئەوجا دان بە «فیدەراسیۆن» دا بنێ، ئەوا دڵنیابن ئەوە خەیاڵ پلاوییە. چونکە کوردەکە دەبێژێ: «مانگ هەر سەر لە نێوارەوە دیارە». هەڵوێستی هێزە عێراقییەکان و، زۆربەی دراوسێکانی کوردستان و عێراق دەریخست کە ئەمانە بە فیدەراسیۆن رازی نابن. دوایی فیدەراسیۆن سیستەمێکە دەبێ هەموو وڵاتەکە (لێرەدا عێراق وەك دەوڵەتێك) بگرێتەوە. بەشێکی وڵاتێك ناتوانێ سیستەمی فیدەرالی هەبێ و بەشەکەی دی سیستەمی فیدەرالی نەبێ. ئەوجا ئەو بڕیارەی کە پەرلەمانی کوردستان داوێتی بڕیاری نەتەوەی کوردە و پاشگەزبوونەوە لێی دژایەتییە لە گەڵ ویستەی نەتەوەی کورد. لەبەر ئەوە پێویستە بە زووترین کات پەرلەمان دەستوورێکی بنچینەیی بۆ کۆماری فیدەراڵ دابنێ و کۆماری فیدەرالی کوردستان لە کۆبوونەوەیەکی گشتی دا داخویان (اعلان) بکرێ و سەرکۆمار هەڵبژێردرێ.

ئەوجا ئەگەر رۆژێ لە رۆژان خەڵکی عێراق بەو سیستەمە رازی نەبوون، ئەوا دیارە لە ئێستاوە دەزانین ئەنجامەکەی بەچی دەگات. لەبەر ئەوە دەبێ هەر لە ئێستەوە خۆ ئامادە بکرێ بۆ رێگرتن لە کارەساتی جەرگبڕ کە رەنگە بە پێشبینیکردن و رێبەستن لێی روو نەدات.

خۆم تا ئەو هەندازەیەی بیرم بڕ بکات پێم وایە زۆر زەحمەتە، ئەگەر نەبێژم لە نەبووانە، کە دەوڵەتێکی «**عێراقی**» دان بەوەدا بنێ کە «**عێراق**» ببێتە دەوڵەتێکی فیدەرالی. **چونکە ناسیۆنالیستە عەرەبەکان و شیعە موسڵمانەکان و موسڵمانە سونییە عەرەبەکان هەموو دژی سیستەمی فیدەرالن. تەنانەت ترکمانەکان کە بە هۆی خەباتی کوردەوە هەموو جۆرە مافێکیان لە هەرێمی ئاسایشدا هەیە، سەرکردەکانیان (واتە ئەوەی نێونراوە بەرەی ترکمانی عێراق) نەک هەر دژی سیستەمی فیدرەرالین، بەڵکو دژی ئەوەشن کە نێوی «کوردستانی عێراق» لە جیاتی باکووری عێراق بەکار بهێنرێ (تەماشای دەربڕینەکانی عیسمەت قوجاق، نوێنەری «بەرەی ترکمانی» عێراق»، لە رۆژنامەی «الشرق الاوسط» ژمارەی رۆژی ١٩٩٧/٣/٢٤ دا بکە).**

بەڵام ئەگەر هاتو کۆمارێک لە هەرێمی ئاسایشدا دامەزرا و داخۆیان کرا و خۆی ئامادە کرد بۆ یەکگرتنێکی فیدەرالی لە گەڵ دەوڵەتی «**عێراق**» و هەلومەرجێک دروست بوو کە دەوڵەتی عێراق بە شێوەیەکی فیدەرال لە گەڵ کۆماری کوردستان یەکگرتنی فیدەرالی ساز بکات، ئەوا دیارە ئەوە هەنگاوێک دەبێ بەرەو سەربەخۆیی، بەڵام ئەو دەمەش گەلێک کێشەی رامیاری و جۆگرافیایی دێنە پێشەوە. وەک کێشەی ئەو ستانانەی کوردستان کە جارێ لە ژێر دەسەلاتی کۆماری فیدەرالی کوردستاندا نین، وەک **کەرکووک و مووسڵ و بەشێکی گەورە لە ستانەکانی دیالە و کوت و سەلاحەدین و عەمارە**. پاش ئەوەش کێشەی نێزیکەی ملیۆنێک و نیو پتر کورد دێتە پێشەوە کە لە بەغدا و ئەو شوێنانەدا دەژین کە بەر «عێراق» دەکەون. هەروەها کێشەی کوردە فەیلییەکان. ئەو دەمە دیارە دەبێ کورد گەرەنتی ئەوەشی هەبێ کە سوپای تاوانبار و تیرۆریستی «عێراق» جارێکی دی پەلاماری کوردستان نەداتەوە و کەلی کورد بەر چەکی کیمیایی ناکەوێ و ئەنفال ناکرێ و وڵاتەکەی ناکرێ بە عەرەبستان.

بە بیروڕای من تا هەموو کێشەکانی نێو کورد و «عێراق» چارەسەر دەکرێ و عێراق دەبێتە دەوڵەتێکی ئاشتیخواز و دێموکرات و مرۆڤدۆست، پێویستە سوپای شەڕخواز و دەستدرێژکەر و تاوانباری «عێراق» بخرێتە ژێر کۆنترۆڵەوە، ئەمەش بەوە دەبێ کە سەرکۆماری عێراق، یان سەرۆکایەتیی سوپای عێراق لە ژێر کۆنترۆڵی کورددا بێ. ئەمەش داخوازییەکی ناڕەوا نییە و ئەوە ناگەیەنێ کە کورد ببنە فەرمانڕەوای عەرەب. **بەڕێز هەڵۆ سەلام** دەبێژێ: «بە هیچ جۆرێك کوردێك مافی ئەوەی نییە ببێتە سەرۆك کۆماری عێراقێکی عەرەبی!». ئەمە کاتێ ڕاستە کە **عێراق هیچ پێوەندییەکی فیدەرالی لە گەڵ کۆماری** فیدەرالی کوردستاندا نەبێ و دەوڵەتێکی شەڕ هەڵگیرسێن و پەلاماردەر و جانەوەر نەبێ. **کاکی بەڕێز هەڵۆ سەلام،** **قانوون لە هەموو کات و شوێن** و هەلومەرجێکدا ڕەوایەتیی دروست ناکات. قانوون تا ئەو هەندازەیە ڕەوایەتی هەیە و جێی ڕێزە کە لە خزمەتی مرۆڤدا بێ. واتە ئازادی و یەکسانیی مرۆڤ بپارێزێ. ئەگەنە ئەگەر بێینە سەر **«قانوون پەرستی»** و ڕەوایەتی و قانوون وەك یەك تەماشا بکەین دەبینین هەموو ئەو دیکتاتۆر و تێرۆریست و ملهوڕ و هۆڤانەی فەرمانڕەوایی دەکەن و بکوژ و بیڕ هەر خۆیانن، بۆ ئەنجامدانی کاری تاوانبارانەی خۆیان پشت بە **«قانوون»** دەبەستن. دیارە ئەو قانوونەی کە خۆیان دروستیان کردووە بەپێی بەرژەوەندیی خۆیان. ئەوانەی پەنجەی خەڵك لەسەر دزینی هێلکەیەك دەپەڕێنن و خۆشیان بە ملیۆن دەدزن، هەر خۆشیان بە دزییەوە هەموو جۆرە کارێك دەکەن کە بۆ خەڵکی دی بە **«ناڕەوا»**ی دادەنێن، کە ژنی بەدبەخت و بێچارەی لەسەر بەردەباران دەکەن، لەوەشدا هەر پشت بە «قانوون» دەبەستن. ئەو قانوونەی کە خۆیان دروستیان کردووە. **ئەگەر هەموو جۆرە قانوونێك پیرۆز بێ، ئەوا هیتلەر و مۆسۆلینی و فرانکۆ و سەددام و ستالین لە هەموو کەس پتر قانوونیان چاپ کردووە. بەعسییەکان بڕیارەکانی حیزبەکەیان بە قانوون دەزانن.**

ئەوجا کە گوتوومە پێویستە هەوڵبدرێ کە ئەمریکا بەڕەسمی دان بە بوونی کۆماری فیدەرالی کوردستاندا بنێ، ئەوا مەبەستی خۆم لە بەشی دووەمی رستەکەدا دەربڕیوە. کاتێك گوتوومە کە «کۆماری فیدەرالی کوردستانیش دەبێ بە زوویەکی زوو داخۆیان بکرێ»، ئاشکرایە مەبەستم ئەوە نییە کە کورد خۆیان هێشتا هیچیان

داخۆیان نەکردبێ، داوا لە ئەمریکا بکرێ، دان بە بوونیدا بنێ. ئەو پێوەندە کە هەردوو پارچەی رستەکە پێکەوە دەنووسێنێ، واتە ئەو دوو شتە پێکەوە روو بدەن. دیارە منداڵێکیش دەزانێ کە تۆ ژنەکەت هێشتا کچێکی نەبووبێ، ناتوانی بانگی بکەیت **«دایکی شیرین»**. مەبەستم ئەوەیە کۆمارێکی کوردستان بەو جۆرەی سەرەوە کە باسم کرد داخۆیان بکرێ و هاوکاتیش داوا لە ئەمریکا بکرێ وەك هێزی پارێزەری **«هەرێمی ئاسایش»** بەرەسمی دانی پێدا بنێ. دوایی من نەمگوتووە «داوا لە ئەمریکا بکەین دەوڵەتێك بە زوویەکی زوو داخۆیان بکرێ» وەك هەڵۆ سەلام تێی گەیشتووە. نە ئەمریکا و نە هیچ بیانییەکی دیکە دەوڵەتی کوردستان داخۆیان ناکات، بەڵکو کورد خۆی دەبێ داخۆیانی بکات. پاش ئەوەش تا دۆزی کورد لە چوارچێوەی «عێراق» دا بمێنێتەوە، هیچ دەوڵەتێك دان بە بوونی «ئۆتۆنۆمی» یان «فیدەراسیۆن» دا بەشێوەی یەکەم، نانێ، چونکە هیچ دەوڵەتێك مافی ئەوەی نییە دەست بخاتە کاروباری نێوخۆیی دەوڵەتی «عێراق» ەوە و ئۆتۆنۆمی و فیدەراسیۆن لە شێوەی یەکەمدا کاروباری نێوخۆن.

لە کۆتایی ئەم چەند دێرەدا ئەوە جەخت دەکەمەوە کە هەموو جۆرە ئۆتۆنۆمییەك یان هەموو جۆرە فیدەراسیۆنێك کە لە سنووری «عێراق» دا دابمەزرێ، ئەنجامەکەی هەر پووچ دەردەچێ. تاکە رێیەك بۆ پاراستنی مافی کورد ئەو کۆمارە فیدەرالییەیە کە لە سەرەوە باسم کرد. ئەو جۆرە فیدەراسیۆنەی من باسم کرد لە فیدەراسیۆنی نێوان **«عێراق و ئەردەن»** دەچێ لە ساڵی ١٩٥٧ دا بەسترا. بەکورتی دەبێ کێشەی کورد لە کێشەی نێوخۆیی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانەوە بکرێتە کێشەی نەتەوەیەکی بندەستی وڵات بەزۆر دابەشکراو، کە تەنێ لە سنوورێکی ئێنتەرناسیۆناڵیدا چارەسەر دەکرێ. ■

«سەکۆ» ژمارە (٧)

مایسی ١٩٩٧

خاین و خیانەت و
خیانەتکار و خیانەتکاری!

وشەی **خاین و خیانەت و خیانەتکار و خیانەتکاری** لەو وشانەن کە زوو زوو لەنێو کۆمەڵگەی کوردەواری و، وڵاتانی رۆژهەڵاتدا بەکار دەبرێن و، بوونەتە بنێشتەخۆشەی بندان. لەبەر ئەوە وام بە باش زانی کەمێك لە زاراوەی وشەی خاین و خیانەت و خیانەتکار و خیانەتکاری لەباری سەرنجی زمانەوانی و کۆمەڵایەتی و رامیاری و زاگۆنی (قانونی) یەوە بدوێم.

«خیانەت» کە بەزمانی عەرەبی **«خیانة»** یە و لە چاوگی **«خون»** **(خەون)** ەوە وەرگیراوە و، بە فارسی «خیانت» و بە ترکی **ئیخانەت ihanet** ە، بەلای خەڵکییەوە وایە کە وشەیەکی عەرەبی بێ و، گەلانی کورد و فارس و ترك لە زمانی عەرەبییەوە وەریانگرتبێ، بەڵام ئەم بۆچوونە بەلای منەوە راست نییە. بەپێی لێکۆڵینەوەی من، وشەی **«خیانەت»** لە بنەڕەتدا لە کوردییەوە خواستراوە و، بەم شێوەیەی خوارەوە:

لە زمانی کوردیدا وشەی خاپاندن **Xapandin** و خەپاندن **Xepandin** هەیە کە ئەورۆ بەزۆری کوردی باکوور بەکاری دەبەن. خاپاندن (خەپاندن) بەمانای تەفرەدان و فریودان و فێڵلێکردن دێ. رەگی خەپاندن دەچێتەوە سەر **«خپ xip»** کە تا ئەورۆش لە کرمانجیی ناڤین (**سۆرانی، موکریانی، ئەردەڵانی**) دا بەکار دەبرێ. بۆوێنە دەگوترێ: **«زللەیەکی لێدا خپی کرد»**، واتە بێ دەنگی کرد، هۆشی لەبەر برێ. **«خپ کردن»** لە زمانی فارسی دا بە شێوەی **«خەفە کەردەن»** **(خفه کردن)** دەرهاتووە، کە بە مانای **«تاساندن»** و **«خنکاندن»** و **«دەنگلێبڕین»** دێ. هەرچی وشەی **«خەپاندن»** ە ئەوا بووە بە **«خەفاندن»** و ئەوجا **«خەڤاندن»**، کە لە کرمانجیی ناڤیندا شێوەی **«خەواندن»** ی گرتووە، واتە **«نواندن»** و **خەولێخستن»** و **«خستنە خەو»**. ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە چاوگی وشەی **«خیانەت»** لە زمانی عەرەبیدا ــ وەك لەسەرەوە باسکرا ــ **«خون»**، **«خەون»** ە. لێرەدا پێویستە ئەوە بێژین کە دەنگی پێ **P** لە وشەی خەپاندندا بووە بە ڤێ **F** و بە

شێوەی «خەفاندن» دەرکەوتووە و، ئەم خۆگۆڕینی «پێ» یە بۆ «فێ» لە زمانی کوردی و زمانە ئێرانییەکان و تەنانەت تائێرانییەکانیشدا، هەیە. بۆوێنە وشەی «سپلە» (واتە: پێنەزان)، لەزاری هەولێریدا بووە بە «سفلە». هەروەها وشەی «پەند» بووە بە «فەن» (سەرنجی وشەی فەن و فێلْ بدەن واتە پەند و فێلْ). ئەوجا زمانی عەرەبی وشەی «پەندی» کوردی کردووە بە «فن» و بە مانای «هونەر» بەکاری دەبا. هەروەها وشەی «باپشتیان» کە نێوی شوێنێکە لە باشووری کوردستان، لە زمانی عەرەبیدا بووە بە «بافیستان» و «پێشخابوور» بووە بە «فیشخابوور». شایانی باسە کە دەنگی «پێ **P**» لە دەنگی «فێ **F**» کۆنترە و، زمانی کوردی بە پێچەوانەی فارسییەوە ئەم کۆنینەیەی پێوە دیارە. بۆوێنە وشەی **«پەرپووت»ی کوردی و «فرتووت» (فرتوت)ی فارسی و «پاڵە»ی کوردی و «فەعلە» (فعلە)ی فارسی و «پیرۆزە»ی کوردی و «فیروزە»ی فارسی و «پلیتە»ی کوردی و «فتیلە»ی فارسی و «پووکان» و «پووکانەوە»ی کوردی و «فرسودن»ی فارسی و «پۆلا»ی کوردی و «فولاد»ی فارسی و عەرەبی، لە گەلْ یەك بەراورد بکەین.** زمانی فارسی تاك و تەرا دەنگی «پێ» ی لەبری «فێ» بەکار هێناوە، وەك لەم هۆنراوەیەی خوارەوەدا دەردەکەوێ کە چەند سەت ساڵێك لەمەوبەر گوتراوە:

سرچشمه شاید گرفتن به بیل چو پر شد، نشاید گذشتن به پیل

واتە: سەری کانی لەوانەیە بە بێلێك بەری بگیرێ، بەلام کە پڕ بوو، فیلێکیش خۆی بداتە بەر ناتوانێ بیگرێ.

لێرەدا **«پیل»** لە جیاتی **«فیل»** بەکار هێنراوە.

کە واتە گۆڕانی وشەکە بەم شێوەیەی خوارەوە بووە:

لە «خاپاندن» ەوە بۆ «خەفاندن» و، دوایی بووە بە «خەواندن»، ئەوجا «خەون «خون». لێرەدا دەبێ ئەوەش کەبێژم دەنگی «فێ **F**» و «ڤێ **V**» لە زمانی کوردی دا زۆر جێگۆڕکێ دەکەن. بۆوێنە خەڵکی باشوور دەبێژن: **«قسە لە قافی خۆیدا بکە» واتە «قسە لە گافی خۆی دا بکە»** (گاف بەمانای کات دێ لە زاراوای کوردیی باکووردا). هەروەها دەنگی «ڤێ **V**» و «وێ **W**» بەزۆری لە باکوور و باشووردا لە جێی یەك بەکار دەبرێن. وەك **«چاو و چاڤ، هەنگوین و هەنگڤین (هنگڤ)»** و ... هتد.

ئێستا زانیمان كە وشەی **خەواندن بنچینەكەی خەپاندن**ە و خـەواندنیش بە مـانای خـستنە خـەو و نواندن بەكـار دەبرێ. ئەوجا كـە تۆ یەكـێك بخـەوێنیت (بینوێنیت)، واتە بیخەیتە خەو، مانای وایە هۆش لەبەر ئەو كەسە دەبری و، ئەگەر نیازێكی خراپەكاریت هەبێ لە دژی ئەو كەسـە، ئەوا لە كاتی خەوتندا هەرچییەك بكەیت لێی، ئاگای لە خۆی نابێ، هەر لەمەشەوە خیانەت و خیـانەتكاری سەری هەڵداوە. پێویستە لێرەدا بگوترێت كە بۆ خەواندنی كەسێك واتە بێهۆشكردنی بە مەبەستی خراپەكردن دژی ئەو كەسە لە لایەن تۆوە، جارێ دوو مەرج پێویستن: ١ ــ نیازی خراپەكاری بەرامبەر بەو كەسە لە لایەن تۆوە. ٢ ــ بوونی هۆشیاریی تەواو، واتە دەبێ تۆ بە تەواوی بزانیت كـە ئەو كارەی تۆ بەرامـبەر بەو كـەسـە دەیكەیت، خراپەكارییەكی ناڕەواییە بەرامبەر بەو كەسە. هی وا هەن ئەم خراپەكارییە ناڕەوایە لە هەموو دۆخ و بارێكدا بە **«خیانەت»** دەدەنە قەڵەم.

كە واتە بە پێی ئەم باسەی سەرەوە تا ئێستا ئەوە ڕوون بووەوە بۆمان كە خیانەت كردن بریتییە لە كردنی كارێكی خراپ، یان هەوڵدان بۆ كردنی ئەو كارە لە لایەن كەسێكەوە، یان كەسانێكەوە، بەرامبەر كەسێكی دیكە، یان كەسانێكی دیكە بە نیازی خراپەكاری و بەوپەڕی هۆشیارییەوە. ڕاستییەكەی زۆر كار هەن كە كردەوەی گوناهبارانە، یان تاوانكارانەن، كە لە هەڵە و نەزانی و بەسەرچوون و كەمتەرخەمی و گـوێنەدانەوە ڕوو دەدەن و، بەهیچ جـۆرێ خـیـانەتكاری نین. بۆوێنە ئەگـەر تۆ چوویت بۆ لای دوكتۆرێك و گوتت: «زگم دێشێ» و، ئەویش ناچار بوو بێ هۆشت بكا بۆ ئەوەی ئامێرێك (آلة) لە گەرووتەوە بیاتە نێو **«گەدە»**ت، تاكو هەست بە ئێش و ئازار نەكـەیت و، تۆ لە ئەنجـامی ئەو بێ هۆشكردنەوە مـردیت (با بێژین دوكتۆری بێهۆشكەر هەڵەیەكی كردبوو، سا یان لە كـەمتەرخەمی، یان لە مشـوور نەخواردن، یان لە كەمزانینەوە)، ئەوا بەو كارە ناگوترێ «خیانەت»، چونكە نیازی ئەو دوكتۆرە ئەوە نەبووە بەوپەڕی هۆشیارییەوە و بە مەبەستی خراپەكاری، ئەو كارە بەرامبەر تۆ بكات. دیارە دادگە سزای دوكتۆرەكە دەدات، بەڵام وەك گوناهبارێك نەك وەك خیانەتكارێك و تاوانبارێك.

سەرەڕای ئەمەش، هەمـوو كارێكی خراپ كە بە نیازی خراپەكاری و، بەوپەڕی هۆشـیـارییـەوە بكرێت، مـەرج نییـە ببێـتـە خـیـانەت. بۆنموونە تۆ بە بیـابانێكدا

تێدەپەڕیت و تینووت دەبێ و، ئاویش دیار نییە لێتەوە. لەپڕ کابرایەك دەردەکەوێ و دەزانێ تۆ بەدوای ئاودا دەگەڕێیت، دەبێژێ: فەرموو وەرە با بچین بۆ ماڵی ئێمە کە لێرەوە دوور نییە، لەوێ ئاو بخۆرەوە، تۆش کە لە تەنگانە دایت، بیر لە هیچ ناکەیتەوە، تەنانەت سوێندێکی کابرا بدەیت، یان بەڵێنێك وەرگریت لێی کە هیچت بەسەر نایە، ئەگەر بێتو لە گەڵی بچیت، یەکسەر دەڵێیت باشە. ئەویش دەتباتە ماڵەوە و، لەوێ رووتت دەکاتەوە. ئەو کابرایە ئەگەر بشزانێت ئەو کارەی بەرامبەر تۆ کردوویەتی کارێکی خراپەکارییە و، بەنیازی خراپەکاریش کردوویەتی، هێشتا هیچ جۆرە خیانەتێکی لە تۆ نەکردووە و، کارەکەشی کارێکی خیانەتکارانە نییە، بەڵکو تاوانبارانەیە، چۆنکە هیچ دەروێستی (التزام) یەك لەنێوان تۆ و ئەودا نەبووە کە جۆرە متمانەیەك لە نێوانی تۆ و ئەو کابرایەدا دروست بکات و بتانبەستێ بە یەکەوە.

کە واتە بۆ کارێکی خیانەتکارانە، یان هەڵوێستێکی خیانەتکارانە، بێجگە لە خراپەکاری بە نیازی خراپەکاری و، بەوپەڕی هۆشیارییەوە، مەرجێکی دیکەش پێویستە کە زۆر گرنگە و، ئەوەش بوونی پێوەندییەکە لەنێوان خراپەکەر و خراپەلێکراودا کە لەشێوەی دەروێستییەکدا دەردەکەوێ، واتە بوونی پەیمانێك. شایانی باسە کە مەرج نییە پەیمان هەر بە نووسین و لەسەر کاغەز بێ. **«پەیمان»** بە شێوەی دەمیش دەبێ، لە قاڵبی رێکەوتن، یان بەڵێندا. دووکەس کە هاوڕێیەتییان لە گەڵ یەك بەست، ئەوا دیارە کە پەیمانی هاوڕێیەتی دەکەوێتە نێوانیانەوە. ئەگەر هاتو یەکێکیان لە پشتەوە دزانە و هۆشیارانە لەوی دی سرەواند، ئەوە خیانەتی کردووە بەرامبەری. بەکورتی «پەیمان» هەیە لەشێوەی پێوەندییەکی زاگۆنی (قانونی) دا و، پەیمانیش هەیە لە شێوەی پێوەندییەکی میناکی (اخلاقی، معنوی، مۆرالی) دا. بەلام شکاندنی پەیمان (چ ماکی و چ میناکی) لە لایەن لایەنێکی پەیمانەکەوە، بی ئەوەی ئەو لایەنە بە لایەنەکە، یان لایەنەکانی دیکەی راگەیاندبێ کە وا لە پەیمانەکە دەرچووە، کارەکەی دەبێتە خیانەتکاری.

کە واتە بۆ خیانەتکاری سێ مەرج پێویستن: ١ــ بوونی نیازی خراپەکاری. ٢ــ بوونی ئەوپەڕی هۆشیاری. ٣ــ بوونی پێوەندییەك لەنێوان خراپەکەر و خراپەلێکراودا.

خۆ ئەگەر یەکێك لەو مەرجە نەبوو، ئەوا ئەو کارە خیانەتکاری نییە، بەڵکو جۆرێکە لە گوناهباری، یان تاوانکاری، یان تۆڵەسەندنەوە ... هتد. بۆ وێنە: کرمانجێکی گوندیی نەخوێندەواری هەژار، چەند ساڵێك تفەنگ هەڵدەگرێ بۆ حیزبێك لەم حیزبانەی کوردستان و، دەکەوێتە کەژ و کێو و، ژن و ماڵی خۆی بەجێ دێڵێ و، هەرچەند مانگ جارێك شەوێك بەدزییەوە و بە ترسولەرزێکی زۆرەوە دێتەوە بۆ سەردانی ژنەکەی. بەڵام جارێکیان کەدەگەڕێتەوە کۆخەکەی خۆی! دەبینێ ژنەکەی دیار نییە. لە ئەنجامی پرسیار و بەدواگەڕاندا بۆی دەردەکەوێ کە **«هاوڕێ حیزبییەکانی»** ژنەکەیان هەڵگێڕاوەتەوە لێی و، لە گەڵ خۆیان بردوویانە. کابرا لەوە تووترکەسەر دەبێ و، لەبەر ناهۆشیاری، ئەوە لێك ناداتەوە کە ئەگەر ژنەکەی دڵی گۆڕیبێ لێی و نەخوازێ لەگەڵی بژی، ئەوا پێویست ناکا ئەو چی دی لەسەری بڕوا. دوایی هەر لەبەر ناهۆشیاری، ناچێ ئۆباڵی ئەم کارە ناڕەوایە کە بەرامبەری کراوە بخاتە مل ئەو چەند هاوڕێ حیزبییانەی کە ئەم کارەیان کردووە، بەڵکو گوناهی هەموو پێشمەرگەیەك و هەموو حیزبییەك دەگرێ و، دەبێتە ئەو کەسەی کە لەنێو خەڵکیدا بە «جاش» نێو دەبرێ. کردەوەی ئەم کابرایە بەرامبەر بە پێشمەرگە و حیزبەکەی خۆی، شکاندنی پەیمانی پێشمەرگایەتی و حیزبایەتییە، بەڵام ئەم کابرایە خیانەتکار نییە، چۆنکە ئەو کارە بە هۆشیاری ئەنجام نادات. هۆشیاری ئەم کابرایە هەر هێندە بڕ دەکات کە ئاوڕووی تایبەتی خۆی لە ئاوڕووی پێشمەرگایەتی بەرزتر بگرێ و، ئۆباڵەکەشی نەخاتە مل ئەوانەی لەم کارەدا دەستیان هەبووە، بەڵکو بیخاتە مل هەموو پێشمەرگە و هەموو حیزبییەك.

کە شای ئێران لە مانگی مارتی ١٩٧٥ دا و لە پڕ، دوای ڕێککەوتنی لە گەڵ سەددام هەر لەو مانگەدا لە جەزائیر، یارمەتی لە سەرکردایەتیی شۆڕشی کورد بڕی و، شۆڕش هەرەسی هێنا، خەڵکی دەیانگوت: **«شا خیانەتی کردووە بەرامبەر کورد»**. ڕاستییەکەی شای ئێران هیچ خیانەتێکی بەرامبەر بە کورد، یان سەرۆك بارزانی نەکردبوو. کورد و شای ئێران دوو نەیاری یەك بوون، هەر لایەنە دەیویست لایەنەکەی دیکە دابدۆشێ و، هیچ جۆرە دەرونستییەك و پەیمانێك لە نێواندا نەبوو. کاتێ خۆشی کە سەرۆك بارزانی لە مارتی ١٩٧٠ دا لە گەڵ بەعسییەکان ڕێککەوت، هیچ پرسێکی بە شای ئێران نەکرد، چۆنکە خۆی بە

دەروێست (ملتزم) نەدەزانی. ئەوجا كورد ساويلكە بوون و، شای ئێران توانی دەستيان ببڕێ، ئەوە خيانەتی شای ئێران نەبوو، گوناهی سەركردەكانی كورد بوو كە ئەو كارەساتەيان بەسەر كورد هێنا. ئەو ساويلكەيەتی و نەزانييە ئێستەش لە سەركردايەتيی كورددا هەرماوە، وێنەكانيشی لە هەڵوێستی سەركردايەتيی حيزبەكانی كوردستاندا بەرامبەر بە دەوڵەتە داگيركەرەكانی كوردستان بەچاوی خۆمان دەبينين. كورد هيچ سووتێكی لە رابوردووی پڕكارەساتی خۆی وەرنەگرتووە. **ئێمە لە كاتێكدا كە چاو لە دڕندەيی و گيانی دژ بە مرۆڤايەتيی داگيركەرانی كوردستان و، پارمەتيدەرانيان ناپۆشين، دەبێ هەڵە و ناتەواوی و گەوجی و ژنەهاتيتيی و كردەوەی خراپی تاوانبارانەی خۆشمان وەك كورد بخەينە بەرچاو، ئەگەر نا هەروەك گا لە پێستی خۆماندا دەمێنينەوە.**

جا لەبەر ئەوەی لەنێو كوردەواريدا وشەی خاين و خيانەتكار بەزۆری لە سنوور و كەوشەنی هەڵسوكەوتی نيشتمانيدا بەكار دێ، دەبێ بەرلە هەموو شتێك ئەوە بزانين كە هەموو تاكە كوردێك و هەموو كوردستانييەك، سا ئەو كوردە، يان ئەو كوردستانييە، مرۆڤێكی سەربەخۆ بێ، واتە ناحيزبی بێ، يان لەنێو كۆمەڵێك، يان رێكخراوێكدا كار بكات، پێويستە لەسەری لەرێی نيشتمانپەروەری لا نەدات. چونكە هەموو كوردێك و هەموو كوردستانييەك دەروێستييەكی ماكی و مينۆكی (مادی و معنوی)، يان بەلايەنی كەمەوە، دەروێستييەكی مينۆكی بە نەتەوەی كورد و نيشتمانی كوردستانەوە هەيە، كە ئەوەش شتێكی خۆڕسكييە و لێدوانی پێناوێ. جا ئەگەر هاتوو تاكە كوردێك، يان حيزبێكی كوردی، يان رێكخراوێكی كوردستانی، هەڵوێستێكی خراپەكارانەی بەرامبەر كورد و كوردستان نواند، بەنيازی خراپەكاری و، بەوپەڕی هۆشيارييەوە، ئەوا ئەو هەڵوێستەی بە هەڵوێستێكی خيانەتكارانە دەژمێردرێ. چونكە هەموو كوردێك و، هەموو حيزبێكی كوردی و، هەموو رێكخراوێكی كوردستانی، دەبێ بەرژەوەنديی نەتەوەی كورد و نيشتمانی كوردستان لە هەموو كاتێك و لە هەموو باروودۆخێكدا، بخاتە سەروو بەرژەوەنديی تاكە تاكەی خەڵك و حيزب و رێكخراو و هۆز و تيرە و بنەماڵە و بازێر و گوند و هەرێمێكی كوردستانەوە. **جا ئەگەر تاكە تاكەی خەڵك هەين كە هۆشياری سياسييان نەگەيشتبێتە هەندازەيەك كە نيشتمانپەروەری و خيانەت لە يەك جيا**

بکەنەوە، ئەوا کەس ناتوانێ پاکانە بۆ سەرکردەکانی حیزبەکانی کوردستان بکات، ئەگەر کارێکی دژ بە نیشتمانیان کرد، پێژێ هۆشیاری سیاسییان نییە. ئەگەر هاتو سەرکردەی حیزبێك هۆشیاری سیاسی نەبێ، ئەوا مافی سەرکردایەتی نییە.

شتێکی زۆر رۆنە کە هەموو حیزبێکی کوردی و کوردستانی، رەوایەتی (شرعیة) ی بوونی خۆی تەنێ لە دەروێستیدا بەرامبەر بە بەرژەوەندیی نیشتمان (کوردستان) وەردەگرێ. ئەگەنا لە هەموو جیهاندا ولاتێك نابینیت کە زاگۆنی ئەو ولاتە رێ بدات حیزبێکی بیانی، یان لەشکرێکی بیانی لەو ولاتەدا و، بۆ بەرژەوەندیی ولاتێکی دی کار بکات. جا لەبەر ئەوەی ئەورۆ کوردستان دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە و، بەسەر پێنج داگیرکەری درندەدا دابەشکراوە، دیارە ئەم دەوڵەتانە لە پاڵ دابەشکردنی ناڕەوای کوردستاندا، خیانەتیش لە کورد دەکەن، چونکە کورد وەك «هاونیشتمان» ی خۆیان دەدەنە قەڵەم و، لە زاگۆنە بنچینەکانیاندا بۆ هاونیشتمانانی خۆیان مافی وەکیەك دەستنیشان دەکەن، کەچی بە پێچەوانەوە، ئەم دەروێستییە زاگۆنییەی خۆیان بەرامبەر بە کورد بەجێ ناهێنن و، بۆ نەمانی کورد بە هەموو رێیەکی ناڕەوا هەوڵ دەدەن.

بەتایبەتی ئەورۆ کە بەشێك لە باشووری کوردستان بەناوی «هەرێمی ئاسایش» ەوە،بەسایەی هەلومەرجی نێوچەیی و نێونەتەوەییەوە کەوتووەتە دەست دوو حیزبی گەورەی کوردستانی (پارتی دێمۆکراتی کوردستان ویەکێتیی نیشتمانیی کوردستان) و حیزبێکی گچکە (بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستانی عێراق) و لەشکری داگیرکەری تێدا نەماوە، دەرفەتێکی باش هەڵکەوتووە بۆ سەپاندنی مافی کورد لە باشووردا، لەبەر ئەوە هەموو جۆرە هاوکارییەك لە گەڵ هەر داگیرکەرێك، بە مەبەستی هێنانی لەشکری دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستان بۆ «هەرێمی ئاسایش»، هەڵوێستێکی خیانەتکارانەیە و، تەنانەت ئەگەر حیزبێکی کوردستانی لە لایەن حیزبێکی کوردستانیی دیکەوە بەجۆرێك تەنگاو کرابوو، کە مەترسی نەمانی لا ئاشکرا بوو، ئەو دەمەش ئەو حیزبە مافی ئەوەی نییە لەشکرێکی داگیرکەر کێش بکاتە «هەرێمی ئاسایش»، چونکە هێنانی لەشکری بیانی (بەتایبەت داگیرکەر) بۆ کوردستان خیانەتێکی نیشتمانییە.

لە ١٩٩٦/٨/٣١ دا پارتی لەشکری سەددامی کوردستان داگیرکەری دژی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و، جارێکی دی لە ١٩٩٧/٥/٤ دا لەشکری ترکی کوردستان داگیرکەری کوردکوژی هێنایە سەر «هەرێمی ئاسایش» لە دژی پارتی کارکەرانی کوردستان).

ئەز لێرەدا نەبۆ یەکێتیی دەپارێمەوە و، نەبۆ «پی کی کێ» پاکانە دەکەم. بەلام هەموو خراپەکاری و ناجسنی و زارۆبازارییەکی ئەم دوو حیزبە، هەر چەندێك قورس و گران بن، هێشتا بایی ئەوە نین کە پارتی پەنا بەرێتە بەر لەشکرێکی داگیرکەری کوردکوژ و بیهێنێتە «هەرێمی ئاسایش» بۆ زالبوون بەسەر ئەم دوو حیزبەدا، کە ئەمە بێجگە لە پێویستیی ئاماژەکردن بۆ هەڵوێستی خیانەتکارانە و، راستکردنەوەی پشتی شکاوی سەددام و، بەهێزکردنی هێزی ترك و، زیان گەیاندنێکی گەورە بە دۆزی کورد لە سنوورێکی جیهانیدا، ئەو راستییەش دەبێ بخرێتە بەرچاو کە «زالبوون» ی حیزبێکی کوردستانی بەسەر حیزبێکی کوردستانیی دیکەدا بە پشتگیری داگیرکەرێکی کوردستان، «زالبوون» و «سەرکەوتن» نییە، بەڵکو ژێرکەوتن و نابووتی و خۆکوژییەکی لەسەرخۆیە. چونکە داگیرکەرانی کوردستان دوژمنی تاکە حیزبێك نین، بەڵکو دوژمنی هەموو نەتەوەی کوردن و، هەوڵی نەمانی هەموویان دەدەن، بەلام بەرێزە و یەك لەدوای یەك.

کە پارتی پەنای بردە بەر سەددام و، لەشکری سەددامی هێنایە کوردستانەوە، بە بیانووی ئەوەی کە «سەروەریتیی عێراق» لە مەترسی رزگار بکات بەرامبەر بە «مافی بوونی پارتی»، پارتی بەمە رەوایەتیی خۆی وەك حیزبێکی کوردستانیی خستە بەردەم نیشانەی پرسیارەوە، چونکە یەکەم: بوونی «سەروەریتیی عێراق» لە کوردستاندا مانای نەبوونی «سەروەریتیی کوردە لە نیشتمانەکەی خۆی دا». حیزبێکی کوردستانی کە «سەروەریتیی عێراق» بپارێزێ، ئەو عێراقەی کە دەستکردی فروفێلی ئیمپریالیزمی بەریتانیایە و، لەشکری تیرۆریستی عێراق باراستوویەتی و دەیپارێزێ، خۆیایە کە ئەو حیزبە مافی ئەوەی نامێنێ باسی کوردستان بکات. دووەم: «مافی بوون و ژیانی پارتی لە سەددام داوا ناکرێ»، سەددامی ئەنفال و چەکی کیمیایی و توێنەرەوەی سەت و هەشتا هەزار کورد و هەشت هەزار بارزانی کە ئەمانە هەموو کەسوکاری برای بەرێز کاك مەسعوود

بوون، سەددام تاوانباری دوو جەنگی قڕکەرە. کاتی خۆی لە نامەی ڕۆژی ۱۴/۹/ ۱۹۹۶ دا بــۆ کاک مەسعوود نووسیبووم کە «مـافی مـان و ژیانی حیـزبێکی کوردستانیی لە نەتەوەی کورد داوا دەکرێ نەک لە سەددام. بێگومان ئەو مافە لە ترکە تورانییەکانیش داوا ناکرێ».

کاتی خۆی کە بەڕێوەبەری پێشووی دەزگەی هەواڵگوزاری (استـخبارات) ی عێراق وەفیق سامەرایی لە ڕۆژنامەی «الحیاة» دا هەڵیکوتابووە سەر برای بەڕێز کاک مەسعوود و، لەنێو گەڵێک تۆمـەتدا کـە خسـتـبوویە پاڵ کـاک مـەسعـوود، گـوتبـووی: کـاک مـەسـعـوود «شـەڕی ڕژێمی بەعسی نەکـردووە و، داوای لە کـاک مەسعوود کردبوو بە ئاشکرا بڵاوی بکاتەوە کە دژی ڕژێمی سەددام حسەین» ە. (ڕۆژنامەی الحیاة ۵/۸/۱۹۹۵)، نامەیەکم نووسی بۆ «الحیاة» (ڕۆژی ۱۵/ ۹/۱۹۹۵ نامـەی الدیموقراطیـة السامرائیة) و، بە خـەستی لەسـەر کاک مـەسعـوودم کردەوە، نەک لەبەر خاتری کاک مـەسعـوود، بەڵکو پێم وابوو کە کاک مەسعوود بەڕاستی دژی ڕژێمی سەددامە و، قورم دا بەدەمی وەفیق سامەرایی دا. بەڵام کـاک مـەسـعـوود سـاڵێک و دوو مـانـگ دوای ئەوە، تۆمـەتەکـانی کـۆنە دەسکەلای دەستی سەددام، ڕەفیق سامەرایی، هێنایە سەر خۆی، داخی گرانم.

لە هەمـووی سـەیرتر ئەو بیانووە کرچوکـاڵ و زرکـەیە کـە سـەرکـردەکـانی پارتی دەیهـێننە پێشـەوە بۆ پاسـاوەدانی هێنانی لەشکری ترک بۆ «هەرێمی ئاسایش»، ئەوەش ئەوەیە کـە «پی کی کی» حیزبی باشووری کوردستان نییە و، جێی چالاکیی پی کی کی باکووری کوردستانە و، دەبێ لە باشوور بچێتە دەرەوە. ئەم بیانووە نەک هەر تەنێ نانیشتـمـانپـەروەرانەیە، بەڵکو زۆر سادە و سـاویلکانەشـە. باشـە کـە باشـووری کـوردسـتـان (کـە لەو داخۆیانییـانەدا کـە پارتی لە دەرەوەی کـوردسـتـان دەریدەکـات، بەتایبـەتی لە ئەڵمـانیـا بەنێوی «بیـرۆی کـوردەکـانی عـێراق» ەوە دەنووسێ: «باکووری عێراق» لە جیاتی باشووری کوردستان «جێی پی کی کی نییە»، ئەی جێی سەربازە تورانییە کوردکوژەکانە؟ ئەوانەی کە دەبێژن «کورد هەر نییە و کـوردسـتان درۆیە!؟. یان جێی لەشکری سەددامی دوژمنی مرۆڤایەتییـە؟ کەسێک کە دەمی خۆی لە ڕامیاری (سیاسەت) ەوە وەردەدا، پێویستە هیچ نەبێ بزانێ کـە چ دەبێژێ و، مێژووی خۆی لەبیر خۆی نەباتەوە. ئەوا ئەز مێژووەکەتان

دەهێنمەوە بیرتان:

جاریّ باشووری کوردستان وەك هەموو شوێنێکی دیکەی کوردستان، ماڵی هەموو کوردێکە و، هەموو کوردێك مافی ئەوەی هەیە لە هەر جێیەکی کوردستاندا کە بیەویّ، بژی و کار بکا و چالاکیی سیاسی بنوێنیّ. خۆ ئەگەر کوردێك ڕێی لێگرت و دەری پەڕاند، ئەوا ئەو کوردە هاوکاری داگیرکەرانی کوردستانە کە کوردستان بە ماڵی خۆیان دەزانن، نەك بە ماڵی کورد. ئەوجا لەباری ئەم سەرنجە نیشتمانییەوە بوو کاتی خۆی لەسەر **پارتی دیمۆکراتی کوردستان (عێراق)** م کردەوە، کاتێك پاش سەرکەوتنی شۆرشی **خومەینی، کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان (ئێران) و حیزبی دیمۆکراتی کوردستان (ئێران) و لکی کوردستانی (فدائیانی خەڵکی ئێران) و گشت نوێنەرانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، داخوزیانێکی هەشت مادەییان دەرکردبوو و، داوایان لە ڕژێمی ئیسلامیی ئێران کردبوو کە ئەندامانی پارتی، بە تایبەتی بارزانییەکان، لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران بکەنە دەرەوە، بە بەڵگەی ئەوەی کە ئەمانە «نۆکەری ساواك» بوون.** تا لەو ڕۆژانەدا بوو کە پێنووسم گرت بە دەستمەوە و لەسەر پارتیم کردەوە و بە بەڵگەی ئەوە کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ماڵی هەموو کوردێکە، نەك ماڵی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. بەڵام سەرکردەکانی پارتی کە ئەوڕۆ دەیڵێن، **(باکووری عێراق ــ بە قسەی ئەوان)** جێی پیّ کیّ کیّ نییە و، دەبیّ بڕوا، گوێیان لە داخوازیی ئەو حیزبانەی ڕۆژهەڵات نەدەگرت کە نوێنەرانی ئەو ڕۆژەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون و، سەری خۆشیان کز نەکرد، بەڵکو چوون خۆیان خستە خزمەتی ڕژێمی ئێران و، بە چەك و پارەی ڕژێمی ئێران کەوتنە کوشتنی خەڵکی ڕۆژهەڵات و، ڕۆژنامەکانی ئەودەمەی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەموو ڕۆژێك باسی هاوکاریی **«افراد قیادە موقت»** یان دەکرد لە گەڵ لەشکری ئێران. ئەو ڕۆژنامانە ماون و ئەو ڕۆژانەش لەبیر نەچوونەتەوە. **بۆچی باتێکە و دوو هەوا؟؟.**

دوایی هەر لەنێو پارتی خۆیدا، کە ئەوڕۆ بەو شێوەیە کەوتووەتە، **«عێراقچێتی»**، گەلێك ئەندامی سەرکردایەتی و دەستڕۆیشتوو هەبوون و هەن کە خەڵکی **«باکووری عێراق» یان «عێراقی»** نەبوون و نین. بۆ وێنە بەڕێز **دوکتۆر حەمە سالح جومعە** لە شەستەکانەوە ئەندامی پارتییە و ئێستە بە قسەی خۆی ڕاوێژکەری کاك مەسعوودە.

هەروەها بەڕێز **کاک فەوزی ئەسعەد** کە ئەویش ۳۰ساڵێك دەبێ ئەندامی پارتییە و ئێستە یەکێکە لە بەرپرسیارەکانی پارتی لە ئەورووپا. هۆنەری کورد **هەژار** کە خەڵکی **مەهاباد** بوو، ئەویش هەر سەر بە پارتی بوو، بەڵام پارتی ڕۆژێك بەمانەی نەگوت **«جێی چالاکیی ئێوە سووریا و ئێرانە و ڕاکەن بچن بۆ ئەوێ!!»**.

من هەر لە سەرەتای پەلاماری لەشکری تورانییەوە بۆ سەر باشوور، ڕامگەیاند کە ئەم پەلامارە نەك هەر پی کێ کێ لەنێو نابات، بەڵکو بەهێزیشی دەکات. پێشبینییەکەم هاتە دی. پاش خستنە خوارەوەی چوار فڕۆکەی لەشکری تورانی لە لایەن پی کێ کێ وە، لەشکری تورانیان پاشەکشەیان کرد و، بەزم و ڕەزمەکەیان بۆ پارتی بەجێ هێشت. لە پەلاماری بەعس و تورانییەکاندا بۆ سەرباشوور، هەزاران کورد کوژران و، لەنێو ئەواندا ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی پارتی، ئەوی لەڕێی نیشتمانی خۆیدا بمرێ، پێی دەڵێن **«شەهید»** بەڵام ناوی ئەوانە چی بێ کە لەڕێی پاراستنی سنووری دەوڵەتێکی داگیرکەردا دەکوژرێن؟.

لە هەمووی ناخۆشتر ئەو قسەیەیە کە **برای بەڕێز کاک مەسعوود** لە ڕۆژی ١٦/ ١٩٩٧/٨ دا کردوویەتی بە بۆنەی بیرەوەری پەنجاو یەکەمین ساڵی دامەزراندنی پارتییەوە و گوتوویەتی: **«ئەگەر بەغدا ئارەزووەکان (طموحات) ی کورد بەجێ بهێنێ، ئەوا لە گەڵ بەغدا دۆزی کورد چارەسەر دەکەین»** و گوتوویەتی **«دوارۆژی دۆزی کورد لە عێراقدا بەستراوە بە چارەسەر کردنییەوە لە گەڵ بەغدا»**.

جارێ بێجگە لەوەی کە هیچ کەسێك نییە نەزانێ کە سەددام لە نەهێشتنی کورد بەولاوە هیچ نەخشەیەکی دیکەی بۆ کورد پێنییە، ئەو پرسیارەش دێتە گۆڕێ کە کاك مەسعوود بە چ مافێك دەچێ لە گەڵ سەددام لەسەر شتێك ڕێك دەکەوێ کە چارەنووسی کوردی پێوەیە و بەوە، دۆزی کورد کە چووەتە چوارچێوەیەکی نێونەتەوەییەوە، دەیباتەوە نێو سنووری عێراق. هیچ حیزبێکی کورد مافی ئەوەی نییە بەبێ دەنگوەرگرتنی کورد لە ئازادی دا و، بەبێ چاوەدێریی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، هیچ پەیمانێك لە گەڵ ڕژێمی بەغدا ببەستێ. خۆ ئەگەر پارتی ئەوە بکات، دیارە کارێکی بەك لایەنە دەکات و نەتەوەی کورد چاوپلێناپۆشێ و، بەمەش پارتی تووشی کێشەیەکی گەورەی نێوخۆیی و نێونەتەوەیی وا دەبێ کە بەرگەی نەگرێ.

پێویستە سەرکردەکانی حیزبەکانی کوردستان ئەوە بچێتە مێشکیانەوە کە هەلومەرجی نێوچەکە و نێونەتەوەیی، وا پێویست دەکات کە ئەم حیزبانەی ئێستە هەن، بمێنن و لەنێو نەچن، بەلام هیچ کامێکیشیان نەبنە هێزێکی زل لە نێوچەکەدا، لەبەر ئەوە کارێکی زۆر نەزانانە و ناشیانەیە ئەگەر بێتو حیزبێك هەولْ بدا حیزبێکی دی لەنێو بیات، بەخەیالی ئەوەی بەتاقی تەنێ دەست بەسەر گۆڕەپانی کوردایەتیدا بگرێ. ڕێی ڕاست ئەوەیە کە هەموو حیزبەکان بەپێی بەرنامەیەکی نەتەوەیی و، لە کۆنگرەیەکی نەتەوەییدا، داخوازییەکانی خۆیان یەك بخەن و ئەوسا دەبینین کە سەرفرازی و سەربەرزی بە نەتەوەی کورد و بە هەر یەکێك لەوانیش دەبڕێ.

لە کۆتایی ئەم باسەدا دەخوازم پەنجە بۆ بابەتێك رابکێشم کە تۆمارکردنی لێرەدا بە گرنگ دێتە بەرچاوم. ئەز لە کاتێکدا کە بە داخ و خەفەتێکی یەکجار زۆرەوە خۆم ناچار دەبینم رۆناکی بخەمە سەر ئەم هەڵوێستە خیانەتکارانەیەی پارتی، مەبەستم ئەوە نییە بێژم کە پارتی وەك حیزب خاینە و هەر بە خیانەتکارییەوە دەمێنێتەوە، نا، مەبەستم ئەوە نییە. پارتی حیزبێکی جەماوەرییە و لەنێو پارتیدا هەزاران مرۆڤی بەرزەمەت و، جوامێر و، خاوێن و، دلپاك و، نیشتمانپەروەر و، سەر لەرێی کورد و کوردستان هەن، کە ئەمانە دەبێ بە فەرمانی ویژدانی زیندووی خۆیان بکەونە کار و، گیانی سەرۆك بارزانی لە بەهەشتی بەریندا شاد کەن و، بەرەخنە گرتن لە کاربەدەستانی پارتی و، لێپرسینەوەی بەرپرسیارەکانیان، هەولی راستکردنەوەی بارە لاکەوتووەکە بدەن و، رێ نەدەن بە دووپاتبوونەوەی ئەم کارەساتە جەرگبڕە و، شوێنەواری ئەم هەڵوێستە خیانەتکارانەیە بە تەواوی بسڕنەوە و، لەم رێیەشدا سەرکەوتنیان بە ئاوات دەخوازم.

جەمال نەبەز

سەرەتای تەباخی ٢٦٠٩ ك - سەرەتای ئابی ١٩٩٧

«سەکۆ» ژمارە ١١ ئەیلوولی ١٩٩٧

سەرنج!

ئەم سەرنجەی خوارەوە لە مانگی یەکی ساڵی ٢٠٠١ دا نووسراوە!

وەك دەردەکەوێ ئەم وتارە لە سەرەتای مانگی تەباخی ساڵی ١٩٩٧ دا نووسراوە، بەپێی ئەو زانیاریانەی کە ئەو رۆژە لەبەر دەستمدا بوون. بەڵام تاقیکردنەوەکان دەریانخست کە پارتی بەرامبەر بەوەی سەددام یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانی لە هەولێر دەرپەڕاند و هەولێر کەوتە دەست پارتی، پارتی لە پادداشتی ئەوەدا هیچ کارێکی وای بۆ سەددام نەکرد کە بۆنی خیانەتی نیشتمانیی لێبێ. ئەوەش راستییەکە کە دەبێ مرۆڤی بەویژدان دان بنێ پێیدا. بێجگە لەوەش لێکۆڵینەوە و سەرنجدانی خۆم لەو ساڵانەی دواییدا ئەوەیان ئاشکرا کرد کە هەڵوێستی ی. ن. ك. و پێ کێ کێ بەرامبەر پ. د. ك. زۆر دوژمنانە و شەرپێفرۆشانە و دەمارگرانە (استفزازی) و دژ بە بەرژەوەندیی نەتەوەیی بوون. مەبەستم لێرەدا ئەوە نییە پاکانە بۆ هەڵوێستی پارتی بکەم، بەڵکو دەمەوێ قسەیەکی حەق بکەم و بێژم ئەگەر حیزبێکی کوردستانی حیزبێکی کوردستانی دیکەی وا تەنگەتاو کرد کە ناچار بیێ لە ترسی نەمان هاوسەنگێتیی خۆی لە دەست بدا و پەنا بیا بۆ داگیرکەرێکی کوردستان، دیارە ئەو دەمە حیزبی ناچارکەر و تەنگەتاوکەر تاوانبارە بەرامبەر بە نیشتمان. ■

پەیمانی واشنتۆنی ١٩٩٨/٩/١٧
چۆن هەڵدەسەنگێنن و ئاکامەکانی چۆن دەبینن؟

مۆرکردنی پەیمانی ئاشتی لەنێوان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و پارتی دێمۆکراتی کوردستان، لە واشنتۆن لە ١٩٩٨/٩/١٧ دا، کە هەردوو سەرکردەی کوردستانی باشوور، بە بەشداریی راستەوخۆی ئەمریکاوە، کە وەزیری دەرەوەی ئەمریکا خاتوو مادلین ئۆلبرایت نوێنەری بوو بەشداریان تێدا کرد، گەر بێت و ڕێچکەی جێ بە جێ کردنی بکرێ، دەژمێردرێ بە یەکێ لە دەسکەوتە هەرە گرنگەکانی گەلی کورد لە دواڕۆژەکانی سەدەی بیستەم، ئەو پەیمانە دەنگ و سەدایەکی نایەوە لە کوردستان و هەموو لایەنەکان و جەماوەری خەڵکی کوردستان پیرۆزبایی مۆرکردنیان لێکرد و ئاهەنگی ئاشتی و شادیان گێڕا. بۆ ئەوەی راوهەڵوێستی کەسایەتییە کوردییەکانی نیشتەجێی هەندەران بزانین و پێشکێشی خوێنەرانی سەکۆی بکەین، بە تەلەفۆن پێوەندیمان کرد بە هەندێ لەو بەڕێزانە، ئەوانیش بە سوپاسەوە فەرموویان:

پێشڕەوی سەید برایمی

بیروڕای جەمال نەبەز:

راستییەکەی هەمو رێککەوتنێك لەنێوان کورد و کورد دا شتێکی باشە، ئەم رێکەوتنە پێویست بوو، دەمێك بوایە بکرێ، پێش چەند ساڵێك، پاش ئەوەی ناخۆشییەکە کەوتە نێوان پارتی و یەکێتییەوە پێویست بوو هەردووکیان هەوڵی ئەوە بدەن کە وا لە کوردستاندا بە یارمەتیی حیزب و کۆمەڵە و رێکخراوەکانی دیکە و کەسایەتییەکانی کورد و، وەکو کاتی خۆی پێشنیازم کردبوو بۆ **مام جەلال و کاك مەسعوود**، کە بێن بۆ ئەورووپا و ئێمە هەوڵبدەین ژمارەیەکی زۆر کوردی سەر بە هەموو حیزبەکان و مرۆڤی رۆشنبیر و خەڵکی دڵسۆز کۆ بکەینەوە و هەوڵبدەین بەرنامەیەکی نەتەوەیی بخەینە بەردەمی هەردووکیان، نەك هەر بۆ ئاشتبوونەوەی هەردوولایان، بەڵکو بۆ ئەوەی بۆ پاشەڕۆژیش بتوانین بەرنامەیەك پێشان بدەین چی بکرێ و چی نەکرێ، هەتا ئەو تێوچانەی **«هەرێمی ئاسایش»** ببێتە بنکەیەك بۆ کوردستانێکی پاشەڕۆژ. بەڵام بەداخەوە ئەوە نەبوو، هەرچۆنێ بێت ئەم پەیمانە شتێکی باشە. یەکێك لەو تایبەتکارانەی ئەوەیە کە لایەنێکی کورد (وەکو یەکێتی و پارتی) لە گەڵ لایەنێکی دیکە کە تەنها زلهێزێکە لە جیهاندا، کە ئەوەش ئەمریکایە، هاتوون رێککەوتوون لە سەر شتێك و بە ئیمزای هەردوو لایان، کە ئەمە بۆخۆی بەڵگەنامەیەکی زیندووە، کە ئەو زلهێزە گەورەیە دان بە بوونی گەلێکدا دەدەنێ، کە گەلی کوردە، هەرچەند باسی سەربەخۆیی کوردستان ناکرێ لێرەدا و باسی دەوڵەتی کورد ناکرێ، بەڵام بوونی **ئەمریکا** وەکو لایەنێك، کە لە گەڵ چەند نوێنەرێکی کوردی بێ دەوڵەتدا قسە دەکا، ئەوە خۆی لە خۆیدا دان نانێکە بەوەدا، کە کورد هەیە و، کورد گەلێکە. ئەمە لە لایەك، لە لایەکی دیکەشەوە، ئەم وتووێژەی **مام جەلال و کاك مەسعوود** تایبەتکارێکی دیکەشی هەیە، ئەوەش ئەوەیە، لایەنێکی دیکە بێجگە لە کورد و ئەمریکایی، با بڵێین ترك بۆ وێنە، لەم دانیشتنەدا نەبووە، ئەمەش شتێکی باشە، چۆنکە هەتا ئێستا هەر کۆبوونەوەیەك بوویێ لەنێوان ئەم دوو حیزبەدا، دەوڵەتی ترك خۆی هێناوەتە پێشەوە و ئەو شتانەی کە ویستوویەتی، واتە بەرژەوەندییەکانی خۆی سەپاندووە بە سەریاندا، کە ئەمەش شتێکی باش نییە. هەر چەند لەنێو ئەو رێککەوتنەدا، کە من بە دووروودرێژی نەمدیوە و تا ئێستا نازانم چییە، دەڵێن هەندێ بەرژەوەندیی ترك خراوەتە بەرچاو.

بەڵام وەك كاك مەسعوود و مام جەلال هەردووكیان لە وتووێژەكانیاندا لە گەڵ دەنگی ئەمریكا باسیانكرد، ئەوان ئەو شتە لە سنووری دەوڵەتی عێراقدا داوا دەكەن و دەوڵەتی ترك، یان دەوڵەتێكی دیكە مافی ئەوەی نییە دەست بخاتە ئەوەوە كە كورد لە سنووری ئەم دەوڵەتەی عێراقەدا چی دەكا و چی ناكا، چۆنكە لەو بەینەدا ئەوە هاتبووە پێشەوە، كە دەوڵەتی ترك نایەڵێ حكوومەتێكی كوردستانیی هەتا سەر لەو نێوچەدا هەبێ. ئەوە وەرامی كاك مەسعوود و مام جەلال بوو. هەتا ئێستە ئەم دەوڵەتانە، چ ئێران چ سووریا چ عێراق چ ترك توانیویانە گەلێك شت بكەن لەنێوچەی هەرێمی ئاسایشدا. بۆچی؟ چۆنكە ئەو دوو حیزبە كە حیزبی سەرەكیی ئەو نێوچەیەن لەنێو خۆیاندا رێك نەبوون، بەڵام ئێستا كە كار هاتووەتە سەر ئەوەی ئەوانە لەنێو خۆیاندا رێك بن، پێموانییە ئەو دەوڵەتانەی داگیركەری كوردستانن، بە تایبەتی دەوڵەتی ترك هەروا بە هاسانی بتوانن دەست بكێشنە نێوەوە.

ئەمە لایەنی دووەم. جا شتێكی دیكەش هەیە، كە ئێستا بەڕاستی نەك هەر ئەو دەوڵەتانە پێیان ناخۆشە كە كورد لە گەڵ كورددا رێككەوتوون، خەڵكانێكی دیكەش هەن، كە ئەز سەرم سوور دەمێنێ لێیان، تا ماوەیەك لەمەوبەر خۆیان بە منیان دەگوت: **«ئەرێ بابە ئەمانە بۆچی وا دەكەن و گلاوار لە عەمریان كەوتووە، هار بوون ئاوا شەڕی یەك دەكەن!»**. كەچی ئالەم رۆژانەدا زۆر كەس تەلەفۆن بۆ من دەكەن، هێندێك لەوانەی كۆن ئەمەیان دەگوت، ئێستە دەبێژن: **«دە باشە بابە ئەم دوو سەركردەیە با بچن گزشتی قەڵی خۆیان بخۆن و گوو بەڕیشی بابی ئەوانەی كە كوژران لەم شەڕەدا!»**. جا لەبەر ئەوە ئەز پێیان دەڵێم: **«ئێوە خۆتان دەتانویست ئاشتی ببێ و شەڕ نەبێ، ئیتر هیچ وەرامێكیان نییە»**.

ئەوەیە لە هەردوولا لەنێو یەكێتی و پارتیشدا كەسانێك هەن كە بەڕاستی پێیان ناخۆشە ئاشتی ببێ، چۆنكە سوودیان وەرگرتووە لەم شەڕ و هەڵلایە. لەبەر ئەوە دەبێ هەردوو حیزبەكە ئاگایان لەوە بێ ئەو كەسانەی كە بەڕاستی زۆربڵێ و درێژدادڕ و شەڕخواز و كینە لە دڵ و رك نەستوور و لەمانەن، بێ دەنگیان بكەن و پێیان بێژن: ئەگەر بەڕاستی ئێوە وا دەكەن جێگەتان نابێتەوە، چۆنكە دەبێ بڕیارەكە وابێ، كە بە هیچ جۆرێك ئەم ئاشتییە نەپسێندرێ و نەشكێ و جارێكی دیكە شەڕ

نەبێتەوە، چونکە جارێکی دیکە شەڕ ببێتەوە زۆر خراپە بۆ کورد. ئەمریکا گوتی: «دەبێ کوردەکان یەکبگرن بۆ ئەوەی بتوانین بیانپارێزین». پێمـوایە ئەوە دوا جاریشە، جارێك ئەوە بوو لە پاریس، رەحمەتی میتران هەوڵی دابوو بۆ ئەوەی کورد رێك بخاتەوە و لەوانە بوو زۆر سوودتیش بگەیەنێ بە کورد. بەڵام سەری نەگرت، لە چەند شوێنێکی دیکە بۆ نموونە لە دبلن کۆبوونەوە، دیسان جارێکی دیکە ئەوەش سەری نەگرت. لە شوێنانی دیکەش کۆبوونەوە، ئەمجارە پێموایە پێویستە سەر بگرێ و پێویستە نەك هەر مام جەلال و کاك مەسعوود، بەڵکو ئەوانەی کە دڵسۆزن لەنێو پارتی و یەکێتیدا پشتیان بگرن و هەوڵبدەن بۆ سەرکەوتنی ئەو کارە و، ئەوەش بزانن هاتنە خوارەوە (تنازل) ی هەر حیزبێکی کوردی بۆ حیزبێکی دیکەی کوردی شتێکی شەرم و شوورەیی نییە. ئەمە بەراستی سەربەرزییە، ئەمە بەراستی ئەوە پێشان دەدا ئەو حیزبەی کە «تەنازول» دەکا رۆشنبیرترە لەوەکەی دیکە و زیاتر بە تەنگ پاشەڕۆژی کورد و کوردستانەوەیە. جا لەبەر ئەوە زۆرم پێخۆشە ئەگەر هەردوو لایان هەوڵبدەن دەستپێشکەری بکەن لەم مەیدانەدا و بۆ یەکتری بێنە خوارەوە.

جەمال نەبەز

«سەکۆ» ژمارەی ٢٤ تشرینی ١٩٩٨

له دیدارێکدا
دوکتۆر جەمال نەبەز
ڕێککەوتننامەی واشنتۆن هەڵدەسەنگێنێ!

ئەم چاوپێکەوتنە، کە لە ئەڵمانیا لە گەڵ نووسەر و سیاسەتمەداری ناسراوی کورد د. جەمال نەبەز دا بەتایبەت بۆ ڕۆژنامەکەمان ئەنجام دراوە، بایەخ و گرنگیی خۆی هەیە، چۆنکە بیروراوبۆچوونی سەربەست و تایبەتی کەسێکی نیشتمانپەروەر و بەشدارێکی هەڵسووڕاوی فیکری و سیاسیی کوردایەتییە. لە هەمان کاتدا هەڵوێستی نووسەرێکە کە بە درێژاییی شەڕی ناوخۆ، دەنگی خۆی خستووەتە پاڵ دەنگە ئاشتیخوازەکان و بەردەوام بە وتار و نامە و ئیمزاناردنی هەوڵیداوەزووتر ئاگری شەڕی ناوخۆ بکوژێتەوە و ئاشتی بگەڕێتەوە بۆ کوردستان و کورد پێکەوە ئەزموونی دوا ڕاپەڕین پەرە پێبدات و کوردایەتی و دیموکراسیەت پێشەنگی خەباتی لایەنە سیاسییەکان بێت.

لێرەدا دەقی ئەو چاوپێکەوتنەی د. نەبەز دەخەینە بەرچاوی خوێنەران.

کوردستانی نوێ

ساڵی حەوتەم

ژمارەی ١٧٥١ (١٩٩٨/١١/٢٩)

چۆن ڕێککه‌وتنی واشنتۆنی نێوان یه‌کێتی و پارتی هه‌ڵده‌سه‌نگێنن؟

ج ـ ڕێککه‌وتنی واشنتۆن له‌نێوان پارتی و یه‌کێتیدا ڕووداوێکی گرنگه له مێژووی رامیاریی کورددا، نه‌ك هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دوو حیزبی کوردیی خاوه‌ن جه‌ماوه‌ری دژ به‌یه‌ك بڕیاری ده‌ستهه‌ڵگرتن له خۆکوژی و هه‌وڵی ئاشتبوونه‌وه و پێکه‌وه کارکردن ده‌ده‌ن، به‌ڵکو له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که ئه‌مه یه‌که‌مین جاره زلهێزێکی وه‌ك ئه‌مریکا کوردی بێده‌وڵه‌ت بانگهێشتن ده‌کا و وتووێژی ره‌سمی له گه‌ڵ ده‌کا و په‌یماننامه‌یه‌ك مۆر ده‌کا له گه‌ڵیان، بێ ئاماده‌بوونی ده‌وڵه‌تێکی داگیرکه‌ری کوردستان و، له هه‌مانکاتدا ئه‌مریکا ده‌سته‌به‌ر ده‌بێ به پاراستنی کورد له په‌لاماری سه‌ددام. ئه‌مه‌ش خۆی له خۆیدا دانانێکه به‌بوونی کورددا وه‌ك هێزێك. ئا له‌به‌ر ئه‌وه بوو، هه‌ر ئه‌و ڕۆژه‌ی ڕێککه‌وتنه‌که ئیمزا کرا، به نامه‌یه‌کی تایبه‌تی پیرۆزباییم له کاك مه‌سعوود و مام جه‌لال کرد و گوتم ئه‌وڕۆ جه‌ماوه‌ری ڕه‌شوڕووتی کورد چاوه‌ڕوانی دامه‌زراندنی حکوومه‌تێکی نه‌ته‌وه‌یی کوردستانیی به هێزه که هه‌موو حیزب و کۆمه‌ڵه و ڕێباز و ئایینێکی گرتبێته باوه‌شی خۆی و ئازادی و نان و کار و ئاسایش و یه‌کسانیی ژن و پیاو و دادی کۆمه‌لایه‌تی بۆ خه‌ڵکی ئێوچه‌ی ژێرده‌سه‌لاتی کورد، له‌سای سێبه‌ری ده‌ستوورێکی دیمۆکراتیی په‌رله‌مانیی کوردستانی و ئالای شه‌کاوه‌ی کوردستاندا مسۆگه‌ر بکا.

دیاره له‌م په‌یمانه‌دا هێندێك لایه‌نی نه‌رێنی (سلبي) هه‌ن، وه‌ك پێداگرتن له‌سه‌ر پاراستنی سنووره ده‌ستکرده‌کانی عێراق و پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندیی ده‌وڵه‌ته دراوسێکان، بێ ئه‌وه‌ی ئه‌وان دانیان نابێ به مافی باشووری کوردستاندا که به لایه‌نی که‌مه‌وه کۆمارێکی فیده‌رالی هه‌بێ. به‌کورتی ده‌بێ ئه‌م ڕێککه‌وتننامه‌یه سه‌رڕای که‌موکورتییه‌کانی، وه‌ك په‌یژه‌یه‌ك به‌کار بهێنرێ بۆ گه‌یشتنه ئامانجی سه‌ره‌کیی کورد که ئه‌وه‌ش دامه‌زراندنی کوردستانێکی ئازاد و یه‌کسانه.

زامنی جێبه‌جێکردنی ئه‌و ڕێککه‌وتنه چییه؟

ج ـ گه‌ره‌نتی جێبه‌جێکردنی ئه‌م ڕێککه‌وتنه ئه‌وه‌یه که هه‌ردوو حیزبه‌که به‌ڕاستی بیانه‌وێ جێبه‌جێی بکه‌ن به‌وپه‌ڕی لێبڕانه‌وه، واته (ته‌نازول) بۆ یه‌کتری بکه‌ن.

خۆ ئه‌گه‌ر حیزبێکیان ورکی گرت و هیچ (ته‌نازول) ێکی نه‌کرد، با حیزبه‌که‌ی

دیکە ئەو (تەنازول) ە بکا و بەوە پلەی بەرزی نیشتمانپەروەرێتیی خۆی پێشان بدا. ئەندامان و لایەنگرانی هەردوو حیزبەکە پێویستە دەوری خۆیان بەباشی بنوێنن بەوەی گوشارێکی یەکجار گران بخەنە سەر کاربەدەستانی حیزبەکانیان بۆ گەیشتنە دۆخی هاوئاهەنگیی نەتەوەیی. هەر لەو کاتەشدا رێ لە هەموو هەوڵێکی ناپاکانە بگرن کە کەسانی هەلپەرست و ئاژاوەگێڕ و بازرگانی خوێن و ملیۆنێرانی شەڕ دەیدەن بۆ مسۆگەرکردنی بەرژەوەندیی گڵاوی خۆیان لەسەر حسێبی خوێن و فرمێسکی هەزاران ژن و پیاوی زگ سووتاوی کورد. ئەوجا جەماوەری زەحمەتکێشی کوردیش دەبێ بێوچان و بەوپەڕی هۆشیاری و بەرپرسیارییەوە هەنگاو بە هەنگاو چاودێریی جێبەجێکردنی پەیماننامەکە بکەن، کە بە داخەوە تا ئەورۆ، تا ئەو هەندازەیەی ئەز ئاگام لێیە هیچی ئەوتۆی لێ جێبەجێ نەکراوە.

چۆن لە هەڵبژاردنی ئایندەی کوردستان دەڕوانن؟ پێویستە چی بکرێ و خۆ لە چی دوور بخرێتەوە؟

ج ــ دەبێ هەڵبژاردنی ئەمجارەی پەرلەمانی هەرێمی ئاسایش هەڵبژاردنێکی نموونەیی بێ، بۆ ئەوەی کورد پێشانی جیهانی بدەن کە نەتەوەیەکی باژێڕوان (مەدەنی) و ئاشتیخواز و لایەنگری دیمۆکراتی و ژیانی فرەحیزبی و سیستەمی پەرلەمانین. دەبێ هەردوو حیزبە سەرەکییەکە، پارتی و یەکێتی و هەموو حیزب و کۆمەڵەکانی دیکە وەکیەک ئازادیی خۆپالاوتن و دەنگدانیان هەبێ. دەنگدان دەبێ بە سەرپەرشتیی کۆمەڵەیەکی نێونەتەوەیی بێ و، ئەو رێژە (نسبە) یە ٧٪ هەڵبگیرێ. هەروەها پێویستە لەسەر کاغەزی دەنگدان پرسیارێک ئاراستەی دەنگدەر بکرێ، کە ئایا دەیەوێ باشووری کوردستان وەک بەشێک لە دەوڵەتی عێراقدا بمێنێتەوە، یان دەوڵەتێکی سەربەخۆی دەوێ. **ئەم پرسیارە و لابردنی رێژەی ٧٪ و هەوڵدان بۆ خستنەگەڕی فرگە (مطار) ەکانی کوردستان، لە رێزی ئەو بڕیارانەدا بوون کە چوارەمین کۆنگرەی ــ کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە لەندەن دای بۆ خستنە بەردەمی کاربەدەستانی (هەرێمی ئاسایش)**. هەروەها پێویستە کوردەکانی دەرەوەی هەرێمی ئاسایش و دەرەوەی کوردستان، واتە کوردەکانی هەندەران، مافی دەنگدانیان هەبێ. هەر حیزبێکیش لە هەڵبژاردندا زۆربەی دەنگەکانی نەبردەوە، مانای وانییە فت کراوە. دەورەی پەرلەمان بۆ چوار ساڵە، لەوانەیە جارێکی دی

پلەی یەکەم بۆ خۆی بگرێ.

ئێستا ئەمریکا و ئینگلیز باسی زیندووکردنەوە و گەشەپێکردنی هێزی بەربەرەکانێی عێراقی دەکەن، ئێوە چۆن دەڕواننە ئەم گۆڕانکارییە؟

ج ـ نامەوێ ئەمریکا و بەریتانیا لەبارەی پلەی هونەری رامیارییەوە بە یەک تەرازوو بکێشم، بەڵام ئەوەی راستی بێ، ئەمریکا وا دێتە بەرچاوم کە هیچ نەخشە و بەرنامەیەکی پوختکراو و توێژراوی نەبێ. هەر بۆ نموونە: ئەمریکا سالآنی ساڵ بە پارە و چەکی قورس و مەشق پێکردن یارمەتیی پێشمەرگەکانی ئەفغانستانی دا دژی لەشکری سۆڤێت، هەر لەبەر ئەوەی ئەو ئەفغانییانە دژ بە سۆڤێت و کۆمۆنیزم بوون. ئەوجا ئەوەتە ئەوڕۆ ئەمریکا هاوارێتی لەدەست ئەو ئەفغانییانە و مووشەکیان تێدەگرێ و بە تیرۆریستیان دەداتە قەڵەم.

ئەمریکا سالآنی ساڵ یارمەتی شای ئێرانی دا و کردبووی بە پۆلیسی کەنداو و چاوسوورکەری ئێوچەکە، کەچی لەپڕ رووی لێوەرگێڕا و دەستی لێبەردا، بە جۆرێک تەنانەت ڤیزەیەکیشی نەدەدایە بچێتە ئەمریکا بۆ چارسەرکردنی نەخۆشییەکەی. ئەز باسی خۆمان و ئەمریکا ناکەم کە هەڵوێستی چۆن بوو بەرامبەر شۆڕشی ئەیلوول، ئەوە هەموو کەس دەزانێ، بەڵام ئەمریکا هەر خۆی بوو کە لەماوەی هەشت ساڵ جەنگی عێراق و ئێراندا بە هەموو جۆرێک پشتی سەددامی گرت و چاوی لە هەموو تیرۆرێکی سەددام بەرامبەر بە خەڵکی عێراق و نەتەوەی بێ کەسی کورد پۆشی. تەنانەت بە یەک وشەش باسی ئەنفال و چەکی کیمیایی و کۆچپێکردن و بە عەرەبکردنی کوردستانی نەکرد، تا سەددامی کرد بەو ملۆزمەی پەلاماری کوێتی دا. ئەوجا کە ئەمریکا کەوتە وێزەی سەددام، لەبەر خاتری حوسنی موبارەک و شاحسێن و دەوڵەتی ترک و هەڤاڵبەندەکانی دیکەی کە نەیاندەویست عێراق داگیر بکرێ و کورد بکاتە ئامانجی خۆی و سەددامیان لە کورد پێ باشتر بوو، ئەمریکا وازی لە سەددام هێنا، بەڵام ئەمەیان با بۆ ئەو بێ.

خۆ ئەو رۆژەی سەددام پەلاماری هەولێری دا، دەرفەتێکی باش هەڵکەوت بۆ ئەمریکا، نەک هەر کاری سەددام تەواو بکا، بەڵکو ئەو رێککەوتننامەیەی کە دوو ساڵ لەدوای ئەوە لە واشنتۆن لە گەڵ کاک **مەسعوود** و مام **جەلال** دا ئیمزای کرد لە هەولێر لە گەڵیاندا بکا. ئەوجا ئێستە ئەمریکا دەیەوێ پارە و چەک بدا بە

(بەرهەڵستکەرانی عێراقی) بۆ خستنی سەددام. بەراستی مرۆڤ سەری لەم سیاسەتە دەرناچێ!!! راستە عێراقی هەن کە بەرهەڵستکەرن، واتە دژی رژێمی سەددام دەوەستن و هێندێکیشیان لە سەددام خراپترن. ئەوەش راستە ئەمانە وەك تاکە تاکە و گرووپی بچووك لە دەرەوەی عێراق هەن، بەڵام هێزێکی بەرهەڵستکەری جەماوەریی رێکخراوی بەهێزی دەسترۆیشتوو و قاڵبووی خەباتی سەخت لەسەر ئەو خاکەی کە بەدەست سەددامەوەیە، نییە. بەڵێ لە رۆژی ۱۱/۲۳ دا گوایە حیزب لە گەڵ کاربەدەستانی بەریتانیا لە لەندەن کۆبوونەوە بۆ باسی (خستنی سەددام)، بەڵام هەر زوو دەرکەوت کە هەر یەکەیان لە ئاوازێك دەخوێنێ و هەر یەکەش دژ بە هەموو، هەر کۆمەڵەش بە تەمای پارووی چەورە و، زۆربەی هەرە زۆریان حیزبی چوار پێنج کەسین کە دەیانەوێ لەرێی بلاٌفۆکەوە سەددام بخەن. ئاشکرایە سەددام بە شیعر و قسەی نێو رۆژنامە و جنێوی رادیۆ و هووها لێکێشان ناکەوێ. کێشەکەش کێشەیەکی دیموکراتی نییە تا خەڵکێکی زۆر کۆبکرێتەوە کە لە هەڵبژاردندا دەنگ بۆ سەددام نەدەن. سەددام نە شەرە شیعر دەکا و نە خۆشی پالاٌوتووە بۆ هەڵبژاردنێکی دیموکراتی، بەڵکو بەهێزی لەشکر و تیرۆر دەنگی دوژمنانی خۆی کپ دەکا. بۆ خستنی سەددام پێویستە هێزێکی سوپایی هەبێ. دیارە ئەو هێزە نییە و دەبێ دروست بکرێ و، ئاشکرایە ئەمریکا و بەریتانیا ئەگەر بیانەوێ، دەتوانن مەشق بە هەزاران عێراقی بکەن کە رایان کردووەتە دەرێ و لەشکرێك دروست بکەن لێیان. بەڵام ئەو لەشکرە بە کوێدا دەنێرنەوە عێراق؟ بێگومان هیچ دەوڵەتێکی دراوسێی عێراق، تەنانەت کوێتیش رازی نابێ ئەو لەشکرە بە سنوورەکەیدا بەرەو عێراق تێپەر بێ. سەیر ئەوەیە چەند رۆژێك لەمەوبەر ئەمریکا داوای لە ئێران کرد کە یارمەتی بدا بۆ رووخاندنی رژێمی سەددام، بەڵام ئێران دایەوە بە دەمیدا. لەبەر ئەوە «بەرهەڵستکارانی عێراقی» مرخی خۆیان لەوە خۆشکردووە کە بێنە **«هەرێمی ئاسایش»** و لەوێوە هێزی چەکداری کورد بکەن بە گژ سەددام دا. جا ئەگەر سەددام جارێکی دیکە پەلاماری کوردستانی دایەوە و ئەمریکا و بەریتانیا وەك جاری پێشوو فریای کورد نەکەوتن و سەددام کوردستانی کاول کردەوە، ئەوا ئەوان رابکەنە ئەورووپا و ئەمریکا و لەوێوە بە شیعر و وتار، باسی هەڵوێستی پاڵەوانانەی خۆیان بکەن و ئۆباڵەکەی بخەنە ملی کورد. خۆ

ئەگەر هێزی چەکداری کورد بە ڕێکەوت توانی سەددام بخا، ئەوا ئەوان ئاغا و ئێمەش مسکێن و دەست بە سنگەوە چاوەڕوانی ئەوە بین «**ئۆتۆنۆمی**» ببەخشن پێمان. لە هەمانکاتدا **کەرکووك و مووسڵ و خانەقین و کوێت کوردستان نین و** (مسئلة فیهانظر). هەر قسەشمان کرد، ئەوا بە تۆمەتی جیابوونەوە خوازی، لە سەددام خراپتر بکەن پێمان. عەرەبی وەك **میشعان جبوری** ئازا و ڕاستگۆ لەنێو بەرهەڵستکەرانی عێراقیدا دەگمەنن. لەبەر ئەوە پێویستە ئاگامان لە خۆمان بێ.

ئێوە چۆن دەڕواننە پێوەندیی نێوان هێزی کوردی و هێزی بەربەرەکانێی عەرەبی عێراقی؟ پێویستە ئەو پێوەندییە چۆن خۆی بنوێنێ؟

ج ـ هەڵوێستی ڕاست ئەوەیە کە کورد بە هیچ جۆرێك ڕێ بە «بەرهەڵستکەرانی عێراقی» نەدا کوردستان بکەنە بنکەیەك بۆخۆیان و لەوێوە بکەونە ترساندن و هەڕەشەی درۆ لە سەددام و بیانوودان بە سەددام بۆ پەلاماری کوردستان. چونکە هێزی دەستوەشێنی کورد دەرەقەتی لەشکری سەددام نایە و، هیچ گەرەنتییەکیش نییە بۆ ئەوەی ئەمریکا و بەریتانیا دەکەونە فریای کورد، هەر چەندە بەڵێنی ئەوەشیان داوە، بەڵام ئەگەر ئەمریکا و بەریتانیا ئامادە بن بەو پارەیەی تەرخانیان کردووە بۆ ئەمانە واتە (١٠٠ ملیۆن دۆلار)، لە کوردستاندا لەشکرێکی کوردستانی بەهێز دروست بکەن، بەکورتی پێشمەرگە بکەنە سوپایەکی مۆدێرن، ئەو دەمە ئەوە بابەتێکی دیکەیە. بەڵام لە هەموو بارێکدا کورد نابێ واز لەم (بەرهەڵستکەرە عێراقییانە) بهێنێ کاری خۆ بەسەری بکەن. چونکە لەوانەیە تاقمێك ئەفسەری سەرچڵی هەڵمەتەکاسە پەیدا بن، سا یان لەبەر خاتری پارە، یان بۆ پایە، دەست لە سەددام بوەشێنن و خۆیان بچنە جێگەی و ببنە هەڤالبەندی ئەمریکا و بەریتانیا و داگیرکەرانی کوردستان. ئەوجا ئەگەر لە سەددام خراپتر بکەن بە کورد، دەنگمان بە کەسدا ناگا. لەبەر ئەوە دەبێ لە هەموو کار و کردارێکی ئەمانە ئاگادار بین و پێوەندیی لە گەڵیان نەبڕین، بێ ئەوەی ڕێ بدەین دامانبنۆشن. **خۆ ئەگەر کرا لەسەر ئەم پێنتانەی خوارەوە لە گەڵیان و لە گەڵ ئەمریکا و بەریتانیا ڕێك بکەوین:**

١) ـ کورد لەڕێی پەرلەمانی خۆیەوە لە سنووری عێراقدا سیستەمی فیدەراڵی بۆ خۆی هەڵبژاردووە و لەو بڕیارە نایەتە خوارێ. لە کاتێکدا خەڵکی عێراق دژ بە

سیستەمی فیدەرالی بوەستێ، کورد مافی جیابوونەوەی هەیە.

٢) ـ ئەگەر خەڵکی عێراق دەنگیان بۆ سیستەمی فیدەرالی دا، خەڵکی باشووری کوردستان لە شێوەی کۆمارێکی کوردستانیی دێموکراتیدا لە گەڵ پاشماوەی عێراق یەك دەگرن.

٣) ـ باشووری کوردستان بریتییە لە مووسڵ و کەرکووك و هەولێر و سلێمانی و دهۆك و کووت و خانەقین و دەوروبەری. دەست لە هیچ بەشێکی هەڵناگیرێ.

٤) ـ کۆماری عێراقی عەرەبی لە ماوەی (٢٥) ساڵدا (٢٥٠) ملیار پاوەندی ئینگلیزی دەبژێرێتەوە بۆ کورد لەبری گەلکوژی و تووناکردنی کەلەپووری کولتووری کورد و کاولکردنی کوردستان.

٥) ـ کۆماری عێراقی عەرەبی هیچ پەیماننامەیەك لە گەڵ هیچ دەوڵەتێکدا نابەستێ دژی نەتەوەی کورد.

پاشنیوەڕۆیەك لە خزمەت شای كوردستان "شێخ مەحموودی نەمر" دا

ئەورۆ كە ٩ی مانگی ئۆكتۆبەری "١٩٩٧"ە؛ ٤١ ساڵ تێپەڕی بەسەر كۆچی دوایی شای كوردستان **شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید) (١٨٨٢ـ ١٠/٩/ ١٩٥٦)** دا. رێككەوت وا هەڵكەوت كە چەند مانگێك بەر لە ماڵاوایی هەتا هەتایی شێخی نەمر، لەگەڵ دوو هاوڕێی خۆشەویستدا بچمە خزمەتی. ئەم وتارە رێپۆرتاژێكە بۆ ئەو سەردانە كورتە كوتەپڕە.

ساڵ ساڵی ١٩٥٦ بوو، پشووی هاوینەی قوتابخانە و كۆلیجەكانی باشووری كوردستان و عێراق بوو. ئەو سەردەمە نیزیكەی ساڵێك دەبوو كە خوێندنی خۆم لە زانستگەی بەغدا تەواو كردبوو، بووبوومە مامۆستای قوتابخانە نێوەندییەكانی كەركووك. هاوینان دەچوومە سلێمانی، چونكە كەسوكارم لەوێ دەژیان. هەر لەو كاتەوە كە لە قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی دەمخوێند، هاوڕێیەتییەكی توند و تۆڵم لەگەڵ چەند قوتابییەك هەبوو؛ لەوانە: **شێخ ئەحمەدی نەقیب و عەزیز محەممەد بوون. ئەحمەد كوڕی شێخ ڕەئووفی كوڕی سەی نووری نەقیبە (١)**؛ كە لە بنەماڵەی شێخ مەحموودن. ئەحمەد كوڕێكی بێ فیز، قسەخۆش و سەر لەڕێی خزمەتی خەڵكدا بوو. عەزیزیش (كە ئێستە بووەتە "حاجی عەزیز") بە "عەزەی برای ئەركان" بەنێوبانگ بوو(٢)؛ كوڕی خێزانێكی هەژار بوو. دایكی بە نانەوایی و جلك شتن بۆ ماڵان بەخێوی دەكرد. عەزیز كوڕێكی هەتا دەم بڕ بكا بە وەفا و زمان شیرین و گاڵتەزان بوو. مرۆڤ هەر حەزی دەكرد لەگەڵی دابنیشێ. دوایی بوو بە مامۆستای وەرزین (ریاضة) لە سلێمانی.

شایانی باسە: پاش ئەوەی لە كۆتایی چلەكاندا، رێبازی كوردستانێتی و رێبازی عێراقچێتی كەوتنە نێو قوتابیان و خەڵكەوە لە سلێمانی، چەند كەسێك لە ئێمەی سەر بە رێبازی كوردستانێتی، دۆستایەتیمان لەگەڵ یەك زۆر خۆش بوو بوو؛ بە تایبەتی لە پەنجاكاندا. بێجگە لە ئەحمەد نەقیب و عەزیز محەممەد؛ شەهید شێخ شەهابی شێخ نووری و پارێزەر روشدی عەزیز (كە هەردووكیان دراوسێی ماڵ و

هاوڕێی منداڵیم بوون)، **جەلال عەزیز و نەجاتی عەبدە و پارێزەر جەمال فەقێ شالی و مەلا عومەری گۆلێ(٣) و جەمال حەكیم و دوكتۆر عەلی تۆفیق و مامۆستا فایەق عارف و دوكتۆر ئیحسان فوئاد و مەلا عەبدولی مەلا سەعید و عومەری وەستا سەعید (كە ئەم دووانەی دواییش هاوڕێی منداڵیم بوون) و بابەتایەری شێخ جەلال و ئەحمەد سمێل كاكەیی و حەمەكەریم فەتحوللاّ و كامەران موكری و عەبدوللاّ میدیا و عەبدوللاّ ئەژدەر و سلێمانی مەجی بەگ** و چەند كەسێكی دیكە كە دەبێ بیبوورن؛ چونكە جارێ دەستم لە هەویرە و هەر هێندەم لەبیرە؛ هاوڕێی ئەم سەردەمەم بوون. جا هەرچەندە زۆربەی زۆری ئەم برادەرانە، یان ئەندامی پارتی بوون، یان سەر بە پارتی بوون و، ئەز و یەك دوانێكی دیكەمان ناحیزبی و سەربەخۆ بووین، لەگەڵ ئەوەشدا بە زۆری پێكەوە دەگەڕاین و زوو زوو یەكدیان دەدی و بیروڕامان دەگۆڕییەوە.

كۆتایی ساڵی ١٩٥٥ ئەحمەد نەقیب خوێندنی خۆی لە ئامۆژگەی بەرزی كشتوكاڵ لە **"ئەبو غرێبی"** نێزیك بەغدا تەواو كردبوو. ئەو سەردەمە هەر كەسێك خوێندنی لە زانستگە، یان لە ئامۆژگە بەرزەكانی بەغدا تەواو بكردایە؛ دەبوو جارێ بۆ ماوەی شەش مانگ سەربازی بكا، ئەوجا دەیانكرد بە ئەفسەر. ئەحمەد دەورەی سەربازی بردبووە سەر و، كرابوو بە ئەفسەر لە **"فیرقەی" كەركووك**. بەو بۆنەیەوە جار و بار دەهاتە قوتابخانەی نێوەندیی **"موسەللاّ"** بۆ لام و، زۆر دڵی خۆش دەبوو كە دەیدی لە لابۆر "مختبر"ی فیزیك؛ نێوی ئامێر (آلات)ەكانم بە كوردیی لاتینی نووسیبوو. لە كاتێكدا كە ئەو حەلە لە قوتابخانە نێوەندییەكانی باشووری كوردستاندا؛ زمانی كوردی رەسمی نەبوو؛ بە تایبەتی لە كەركووك، كە سەرەڕای رژێمی داگیركەری عێراق، تۆرانییەكانیش دژایەتییان دەكرد.

رۆژێكیان لە هاوینی ١٩٥٦دا، **ئەحمەد نەقیب** لە سلێمانی بەمن و عەزیزی گوت: **"كوڕینە بۆچی ناچین سەرێكی شێخ بدەین؟"**. دیارە ئێمە هەموومان دەمانزانی كە شێخ مەحموود لە گوندی **"داریكەلی"ی** نێزیك بە **سلێمانی** دەژی. چونكە شێخ لە سەرەتای سییەكانەوە، پاش كوژانەوەی شۆرشەكانی بە فڕۆكە و تۆپ و فرتوفێڵی كاربەدەستە ئینگلیزەكان، رەوانەی بەغدا كرابوو و، لەوێ بەزۆر نیشتەجێ كرابوو، بەڵام لە ئاژاوەی **"رەشید عەلی گەیلانی"** (لە مایسی ١٩٤١ دا) كە

دەبویست بە یارمەتی ئەڵمانیای نازی؛ ئینگلیزەکان لە عێراق دەربکا و، حکومەتێکی عەرەبیی فاشستیی؛ وەك بەعسییەکانی ئەورۆ دابمەزرێنێ، هەڵێك بۆ **شێخ مەحموود** هەڵکەوتبوو، توانیبووی بگەڕێتەوە کوردستان؛ بە نیازی تازەکردنەوەی شۆڕشەکەی لەو دەرفەتەدا، بەڵام رێکنەکەوتنی شێخ لەگەڵ سەرکردە کوردەکانی دیکەی ئەو سەردەمەدا، وەك "عەلی کەمال بەگ" و **"ئەمین زەکی بەگ" و تۆفیق قەزاز** و، دەستوبردی ئینگلیزەکانیش لە رووخاندنی حکومەتی رەشید عالی و ناچارکردنی بە هەڵاتن بۆ ئێران (٤)، ماوەی ئەوەیان نەدا بەوەی کورد سووت لەو دەرفەتە وەربگرن. جا لەبەر ئەوەی شێخ مەحموود لەگەڵ حکومەتی رەشید عالی هاوکاریی نەکردبوو، جەنگی جیهانیی دووەمیش هێشتا کلپەی دەسەند و، ئەنجامیشی دیار نەبوو، ئینگلیزەکان و حکومەتی شای عێراق چاویان لەوە پۆشی کە جارێکی دی بیهێننەوە بەغدا، بەڵام زۆریانلێکرد کە لە گوندی **داریکەلی** دابنیشێ و ئەوێ بەجێنەهێڵێ. خەڵکی ئەو رۆژەی کوردستان بەم بەزۆر دانیشتنەیان دەگوت "دەستبەسەری" کە عەرەب پێیدەڵێن «الاقامة الجبرية» کەواتە شێخ مەحموود لە گوندی **داریکەلی** دەستبەسەر بوو و، بۆی نەبوو ئەوێ بەجێ بهێڵێ و، کەم کەسیش زاتی ئەوەی دەکرد بچێتە خزمەتی؛ لە لایەکەوە لە ترسی حکومەت (٥) و لە لایەکی دیکەشەوە لە ترسی کۆمۆنیستە عێراقچییەکان، چونکە عێراقچییەکان پڕۆپاگەندەی ئەوەیان دەکرد کە گوایە شێخ پیاوی ئینگلیزە و دەرەبەگە و، جوتکارە هەژارەکان دەچەوسێنێتەوە بۆ گیرفانی خۆی(٦).

لێرەدا حەز دەکەم پەنجە بۆ راستییەك رابکێشم کە مایەی سەربەرزی و ماکی خۆشبەختیمە لە ژیاندا. ئەوەش ئەوەیە، هیچ کاتێك نەمویستووە دڵی رەشە خەڵکی گەوج و رێژگاو بە نرخی شاردنەوەی باوەڕم رابگرم؛ یان بۆ ئەوەی بۆرەپیاو و بەکرێگیراو بە **"کوڕی باش"**م بداتە قەڵەم، واز لە بیروبۆچوونی خۆم بهێنم. هەر ئەم هەڵوێستە بنچینەیی بەش بوو وای لە من کرد کە وەك یەکەمین کورد و تاکە کوردێك؛ هەر لە پەنجاکاندا رژێمی دیکتاتۆر و تۆتالیتێری **سۆڤیت** و ئەورووپای رۆژهەڵات و، زووربازەنە بێفەرەکانی لە کوردستان و رۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا؛ ئازایانە و زانستانە لە بەردەم رای گشتییدا رووت و قووت بکەمەوە و، لەسەر کورسی دادگەی ویژدانی

مێژوو و، مرۆڤی چەوساوە دابانبنێم و، وایانلێبکەم لەباتی پەلاماردان و بوختان بە خەڵك کردن و دەستوەشاندنی جارانیان، ناچار بن بکەونە پاڕانەوە و پاکانە بۆ خۆ کردن و پەژیوان بوونەوە لە کردەوەی تاوانبارانە و ناپەسەندانەیان. لەبەر ئەوە کە شێخ ئەحمەد ئەو پێشنیازەی کرد، بچینە خزمەت شێخ مەحموود، هەر دەسبەجێ گوتم: "باشە". عەزیزیش گوتی: "باشە دەچین". ئەوجا بە ئەحمەدم گوت: "دە کەواتە تۆ تەلەفۆنێك بکە بۆ شێخ، با بزانێ کە دەچینە خزمەتی. "ئەحمەد گوتی: "تەلەفۆنکردنی بۆ چییە؟ خۆ ئێمە ناچینە لای شای ئێران، یان شا فەیسەڵ؟ ئێمە دەچینە لای شێخی کورد".

کە لە نێو برادەراندا باسی چوونە لای شێخمان کرد؛ دوو برادەری دیکە ئامادەیی خۆیان پێشان دا بۆ هاتن لەگەڵمان. یەکێکیان **شەهید شێخ شەهابی شێخ نووری** بوو و، ئەوی دیکەشیان **حەمەی ئەحمەدی تەها (کامەران موکری هۆنەر)** بوو. ئەو شەوەی کە دەبوو بۆ بەیانییەکەی بکەوینە ڕێ؛ شەهاب دەمەو نیوەشەو لە دەرگەی ماڵی ئێمەی دا و، رایگەیاند پێم کە سبەینێ ناتوانێ لەگەڵمان بێ، چۆنکە مامۆستا نەخۆشە و؛ پێویستیی بە دەرمانێکە کە لە سلێمانی دەستناکەوێ و، دەبێ سبەینێ زوو بچێ بۆ کەرکووك بۆ کڕینی. مەبەست لە مامۆستا، مامۆستا هەمزە عەبدوڵا بوو؛ کە یەکێك بوو لە سەرکردەکانی پارتی دێموکراتی کوردستان و، ئەو سەردەمە لە نێزیك سلێمانی خۆی شاردبووەوە و، جار و بار شەهاب شەوانە زۆر درەنگ کە کەم کەس بە کۆڵانەوە دەمان، دەیهێنا لەگەڵ خۆی بۆ لام. شەهاب ئەو حەلە مووچەخۆرێکی بچووك بوو لە سلێمانی، لەبەر ئەوە لێمپرسی، پارەت پێیە دەرمانەکە بکرێت بۆی، گوتی: پارەی پێویست نییە. جارێ لەگەڵ بەهجەت دەچم، ئەو دەزانی بۆچی دەچم، پارە وەرناگرێ، دەرمانەکەش لە کەرکووك لە دەرمانخانەی **"ڕەئووف"** دەهێنم، ئەویش پارە وەرناگرێ لێمان". بەهجەت هاژۆر (سائق)ی ئۆتۆمۆبێل بوو لە نێوان کەرکووك و سلێمانیدا کاری دەکرد. کوڕێکی دیانی خەڵکی سلێمانی بوو؛ وەك زۆربەی زۆری دیانە کوردەکانی سلێمانی، بە تایبەتی ماڵباتی بەهەشتی کەریمی ئەلەکە؛ کوردپەروەر بوو. ڕەئووفیش دەرمانساز "صیدلی" یکی خەڵکی سلێمانی بوو، خالی **بەرێزان بروسکە و بەختیار ئیبراهیم** بوو. لە کەرکووك

دەرمانخانەیەكی گەورەی هەبوو. بە نێوی دەرمانخانەی رەئووفەوە لە نێزیك كۆنە دوكانەكەی عومەر بێكەسەوە بوو. كە تورانییەكانی كەركووك بە هاوكاریی بەعسییەكان، كەوتنە دامەزراندنی تۆڕی نهێنیی تێرۆریستانە بۆ كوشتنی كورد و كۆمۆنیستە ناسراوەكان، رەئووفیش هاتەوە سلێمانی. هەرچی كامەران موكریشە؛ ئەوا چووینەماڵەوە بە شوێنیدا، تاكو هەڵیگرین لەگەڵ خۆمان، لە ماڵەوە نەبوو. نێزیكەی دوو سەعات پتر ئەم لاو ئەو لا گەڕاین بە دوایدا وەگیرمان نەكەوت. پاش چەند رۆژێك كە دیمانەوە؛ گوتی: "بیبوورن نەمتوانی بێم لەگەڵتان"، هەر هێندە و بەس.

لەبەر ئەوە شێخ ئەحمەد و عەزیز و ئەز؛ هەر سێكمان بە جیبە شڕەكەی شێخ ئەحمەد بەرەو داریكەلی كەوتینە رێ. ئەو سەردەمە رێ و بان زۆر ناخۆش و پڕ لە كۆسپ و نشێو و زرگو هەڵەت و پێچاوپێچ بوو. ئۆتۆمۆبێل بە شەش حەوت سەعات دەگەیشتە كەركووك. جیبەكەی شێخ ئەحمەدیش وەك **"كەری ماستەكە"** وا بوو، هەر چوارهەنگاو دەڕۆی و دەوەستا. ئۆتۆمبێلەكەمان لە رێ دووجار پەكی كەوت، جارێكیان تایەیەكی پەنچەر بوو، جارێكی دیكەش ئاوی مەكینەكەی دەكولا. بە نێزیكەی پێنج سەعات بە نێو خۆڵ و تەپو تۆزدا گەیشتینە **داریكەلی**. چرۆچاو و جلكەكانمان وەك چڕ و چاو و جلكی ئاشەوانی لێهاتبوو. كە دابەزین خۆمان تەكاند و فوومان لە سەروچاوی یەكدی كرد. ئەحمەد گوتی: **"ئەمە داریكەلی یە"** داریكەلی چی؟ نێوی گەورە و دێی وێران. گوندێكی بچووكی ٤٠ ماڵەی پەرپووت. خانووەكانی هەموو قوڕین وەك كونە گورگ بە وێنەی هەموو گوندەكانی دیكەی ئەو سەردەمەی كوردستان، داریكەلیش ئاوی لوولە و وزەی كارەبای نەبوو. خەڵكی گوندەكە لە كانییەكی نێزیك ئاویان دەهێنا، بە شەویش لە بەر قوتیلە نەوت و **"چرای ئینگلیزی"** دادەنیشتن. بەڵام دوایی دیمان كە شێخ "چرایەكی لۆكس"ی هەیە. ئەم جۆرە چرایە تیشكی لە چراكانی دیكە و قوتیلە نەوت بە هێزتر بوو، بە زۆری لە چایخانەكانی سلێمانی دایاندەنا.

ئێمە یەكسەر چووینە بەر ماڵی شێخ، كە راستییەكەی جیاوازییەكی ئەوتۆی نەبوو لەگەڵ ماڵی گوندی یەكانی دەوروپشتی. گوندییەكان شێخ ئەحمەدیان

دەناسی. لەبەر ئەوە یەکسەر رایان کردە لای شێخ مەحموود و پێیانراگەیاند کە میوانی هاتووە. شێخی نەمر بە جلکی کوردی و بەو پیری یەوە، ئێمەش بەو گەنجیبەی ئەوسامان، هاتە بەر دەرگە بەپیرمانەوە. ئەحمەد یەکسەر چووە پێشەوە لێی و، دەستی ماچ کرد و، پێیگوت کە ئێمە کێین. شێخ بە بزەیەکی باوکانە و بە دەنگێکی نزمەوە فەرمووی: "بە خێرهاتن و سەرچاو" ئەوجا ئێمەش دەستی شێخمان ماچ کرد و، ئەویش نێوچەوانی ئێمەی ماچ کرد و بردینی بۆ ژوورەوە بۆ دیوەخان.

لە نێو کوردەواریدا وشەی "دیوەخان شڕ" هەیە. شێخی نەمر؛ بەڕاستی و بە هەموو مانای وشە "دیوەخان شڕ" بوو. چەند کورسییەکی کۆنی شەقوشڕ دانرابوون؛ گوایە ئەمانە "مۆبیلە" بوون. چەند دۆشەك و پشتییەکی چڵکنیش راخرابوون، کە رەنگە هێندێکیان هی سەردەمی عوسمانی بووبن. شایانی باسە؛ کە ساڵێك دوای ئەوە، جارێکیان لە خزمەت **مامۆستا رەفیق حیلمی** و چەند برادەرێکی دیکەی ئەو کاتەدا بە ئۆتۆمبیل چووینە **هەڵەبجە** و **مامۆستا رەفیق حیلمی** فەرمووی: با بچین سەرێکی ماڵی **حەسەن بەگی جاف** بدەین، چونکە ئەگەر بیبیستێ هاتوومەتە هەڵەبجە و نەچوومەتە سەردانی، دڵگران دەبێ. کە چووین و، دیوەخانی ئاوێنەبەندی بەگزادەی جافمان دی و، بە دیوەخانەکەی کۆنە **شای کوردستان شێخ مەحموود** بەراوردم کرد، جیاوازییەکی یەکجار زۆر لە نێوان شێخ و بەگزادەدا کەوتە بەرچاوم و، هەستم بەوە کرد کە بەگەکان و شێخەکان لە باری ژیانی ئابوورییەوە: دوو چینی تەواو لە یەك جیاوازن و، لەهەمان کاتدا **بەچاوی خۆم دەرکەوت بۆم کە کۆمۆنیستە عیراقچی یەکان چەند درۆزن و بوختانکار و بێویژدانن؛ کە پیاوێکی وەك شێخ مەحموود بە دەرەبەگ دەدەنە قەڵەم.**

لە کورتی ببڕمەوە، شێخ فەرمووی "دانیشن" و ئێمەش پاش ئەوەی شێخ خۆی دانیشت، لەسەر دۆشەکەکان دانیشتین. دەمودەست؛ دەستپێوەند هاتن بۆ بەخێرهاتن کردنمان. "بەخێر هاتن"، "قوربان بە خێر هاتن"، "ئەمجاریش بەخێر هاتن". "یاخوا بەخێر هاتن". هەر وەك رەوشتوخووی خەڵکی گوندەکانی کوردستان، ئەگەر ئەز بێژم سەت جار، ئیوە بێژن هەزار جار و گوێ مەدەنی، بەخێر هاتن کراین و یەك لە دوای یەك چایی شیرین دەهاتن بۆمان.

سەرەتا بە شێخی ئەمرم گوت: "زۆر بەختیارم بەوەی کە ئەمرۆ لە خزمەت شای کوردستاندام". شێخ فەرمووی: "شای کوردستانی چی؟ شای کوردستان، شای کوردستان! کورم؛ ئەگەر شای کوردستان دەبووم، ڕێی ئەوە نەدەگیرا لێم کە بە کوردستاندا بگەڕێم".

شێخ هەرچەندە تەمەنی لە حەفتا تێپەڕی کردبوو، چاویشی کەمێك کز بوو بوو، بەڵام لەشی زۆر تێك نەچوو بوو. مێشکیشی هەر لەسەر خۆی بوو. پیرەمێردیکی بێفیز و رووگەش و قسەخۆش بوو. لە هەموو وتە و هەڵسوکەوتێکی شێخدا نیشانەی سادەیەتی و راستی، بەڵام گلەییەکی زۆر لە رۆژگار و لەخەڵك بەدیدەکرا.

شێخ کە زانی لە کەرکووك کار دەکەم؛ هێندێك پرسیاری کرد لێم لە بارەی بارودۆخی کەرکووك و دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لەوێ. چونکە ئەو سەردەمە کۆمپانیای نەوتی کەرکووك کە بە ipc ناسرابوو، بەدەست ئینگلیزەکانەوە بوو. لە قسەکانی شێخ دا رۆن بووەوە بۆم کە ئینگلیزەکان و هێندێك لە سەرۆك هۆزە کوردەکان، بەتایبەتی پشدەرییەکان و، هێندێك لە کوردە خوێندەوارەکانی سەردەمی خۆی، لەوانەی کە بووبوونە تۆرانی و خەڵکی کوردستان نێویان نابوون **"جلخوار"(٧)** بە گوناهباری هەرە گەورە دەزانی لە پووچکردنەوەی هەوڵدانیدا بۆ دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆ.

کە باس هاتە سەر ئینگلیزەکان، شێخ فەرمووی: "ئینگلیزەکان بە منیان دەگوت: "تۆ بچۆ شەڕی ترك بکە. لیرەش جلخوارەکان دەیانگوت: "ترك موسڵمانن لەگەڵیان رێك بکەوە. لەنێو خەڵکیشدا دەچوون ترسیان بڵاو دەکردەوە، دەیانگوت ئینگلیزەکان ماوەیەك لێرە دەبن و دەڕۆن، ئەوجا ترك دەگەڕێتەوە، تۆڵە لەوانە دەستێنێتەوە کە پشتی ئینگلیزەکانیان گرتووە. منداڵینە: ئێوە نازانن ئەو رۆژە چ رۆژێك بوو."

لێرەدا بە شێخم گوت: "قوربان، ڕەنگە جەنابت کە لە شەڕی ترك دوودڵ بووبیت؛ هۆی ئەوە بووبێت کە ترکەکان موسڵمان بوون". شێخ فەرمووی: "موسڵمان؟ ترکەکان موسڵمان بوون؟ ترکەکان موسڵمان نەبوون. نە عوسمانییەکان موسڵمان بوون و نە کەمالییەکان. جا ئەگەر ئەوان موسڵمان بوونایە، چۆن

ئینگلیزەکانم دەهێنایە کوردستان! موسڵمان ئەوەیە خوێنی خەڵك بڕێژێ؟ ڕاووڕووت بکا؟ منداڵی ئەرمەنی بکا بە نووکی سونگییەوە؟ دەست بۆ نامووسی ژنان درێژ بکا؟ ئەوانە موسڵمان نەبوون. جلخوارەکانی ئێمەش موسڵمان نەبوون. هەموو سەرسەری و ئارەقخۆر و بەنگکێش و مێشك پووت بوون. کە خۆم دوو دڵ بووم لە شەڕی ترك ئەوە بوو، کە ئینگلیزەکان هیچ بەڵێنێکیان نەدەدا و نە دەچوونە ژێر هیچ پەیمانێکی مەردانە. دەمگوت: باشە پێم بڵێن تا کوێ بچم بە شەڕ کە ئێوە ڕازی بن بچێتە سەر ئەم کوردستانەی ئێستە؟ ئەوان هەر ئەوەیان دەگوت و دەگوتەوە: "تۆ جاری ترکەکان لە کوردستان دەربەڕێنە". زۆر هەوڵم دا دڵی ئینگلیزەکان ڕابگرم، بەڵام ئەوان لە پشتەوە دزانە خەریکی پاشقولگرتن بوون لە من. هێندێك هەتیوچە و ناکەس بەچەیان چراخ کرد و ڕاستیانکردنەوە دژی من. بە کورتی باوەڕم بە ئینگلیزەکان نەمابوو. سەیر ئەوەیە کە سمکۆ **(سمایل خانی سمکۆ)** (٨) هاتە سلێمانی بۆ لام، ئینگلیزەکان زۆر شتیان پێچەوانە تێگەیاندبوو، تەفرەیان دابوو. پێم گوت تۆ قارەمانی کوردستانیت، چۆن دەبێ بە درۆی ئەوان باوەڕ بکەیت و فریو بخۆیت. دواییش هەر بۆ خۆی ئاشکرا بوو کە ئینگلیزەکان دەستیان بڕیبوو، ئەگەنا لە سەرەتاوە هیچ دژی ئینگلیزەکان نەبووم. زۆر حەزم دەکرد لەگەڵیان ڕێکبکەوم. من هێنابوومنە کوردستان و، بێ شەڕ و هەرا و خوێنڕێژی دەرگەمان کردبووەوە بۆیان. چونکە پێموابوو سەربەستی و خێر و خۆشی دەهێنن بۆمان و، دەمانپارێزن و دەمانکەنە دەوڵەتێکی سەربەخۆ. بەڵام ئەوان بە تەواوی بە پێچەوانەوە جووڵانەوە. میجەر نۆئیلی لێدەرکەیت کە پیاوێکی جوامێر و ڕەسەن بوو، ئەوانی دیکە هەموو بە چاوی نزم تەماشای ئێمەیان دەکرد، وەك خزمەتکاری خۆیان، بە تایبەتی "مێجەرسۆن" کابرایەکی لەخۆبایی، قسەتڕن، لووتبەرز بوو؛ دەیویست ئێمە بچین کڕنۆش بیەین بۆی. هەموو جارێك کە قسەمان لە یەك گیر دەبوو، ئەوەم دەدایەوە بەچاویدا کە ئەوان بە شەڕ کوردستانیان داگیر نەکردووە، بەڵام ئەوان زۆر بێوەفا و سپڵە و پێنەزان بوون، هیچ چاکە و دۆستایەتییەکیان لەبەر چاو نەبوو".

شێخ مەحموود باسی دروستکردنی عێراقی کرد و، دەوڵەتی عێراقی بە "زۆڵەکی ئینگلیزەکان" دەدایە قەڵەم. هەروەها فەرمووی: «ئەم عێراقە کابرایەکی دووەرکی

دروستیکرد کە لەگەڵ فەیسەڵە حیز (مەبەستی شا فەیسەڵی عێراق بوو: ج.ن.) سەربەسەرینەیان دەکرد ».

لێرەدا داوای لێبووردن لە خوێنەرەوەی بەڕێز دەکەم کە قسەکانی شێخم بەم شێوەیە هەروەك خۆی و بێدەستکاریکردن، نووسیوە. چۆنکە سەرڕاستی وا پێویست دەکا کە قسەکانی شێخ هەر وەك خۆی بخەمە بەرچاو. بەڕاستی سالآنێسالْ دوودڵ بووم لەوەی: ئایە ئەم سەردانەی شێخ مەحموود بخەمە سەر کاغەز یان نا. ئەوەش لەبەر ئەم وتە بێ پەردە و ڕەپوڕاستانەی شێخی نەمر. دوایی گوتم: "بۆچی نە..! شێخ مەحموود مرۆڤێکە وەك هەموو مرۆڤێکی دیکە و، دەتوانێ بیروباوەڕی خۆی بەو شێوەیە دەربیڕێ کە خۆی بەباشی دەزانێ. بێجگە لەوەش خۆم کاتێك کە لە بەغدا دەژیام، لە پەنجاکاندا هێندێك چیرۆکم لە چەند کەسێکی کورد و عەرەبی شارەزای سەردەمی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم بیست کە بەڵگەن بۆ ڕاستی و دروستی قسەکانی شێخ. لەوەش بترازێ ئەوەتە هۆنەری بەنێوبانگی کورد؛ مەعرووفی رەسافیی (معروف الرصافي) کە هۆنراوەکانی بە زمانی عەرەبی هۆنیوەتەوە، لە بارەی بارەگەی شا فەیسەڵەوە گوتوویەتی:

"أبلاط، أم ملاط، بالمنائيك مُحاطُ"

مانا: "ئایە ئەمە بارەگەی شایە، یانە مارەگەیە کەوا بە حیزان دەورە دراوە؟"

(سەرنج: ملاط لە زمانی عەرەبی دا بە مانای **"قوڕ و قسلْ"** و **"لووس و بی تووك"** **یش دێ، کەواتە ملاط (لووسخانە)** دەگرێتەوە.

پێوەندیی سێکسی **شا فەیسەڵ و سێر پێرسی کۆکس**، کاربەدەستی گەورەی بەریتانیا لە بەغدا؛ لە نێو خەڵکی ئەو سەردەمەی عێراقدا لە هەموو لایەك باس دەکرا. لەمەش بترازێ، ئەو شتە ئەوڕۆ **"مۆدێرنە"** و، وەك کوردەکەش دەبێژێ: « هەرکەس دەچێتە گۆڕی خۆی »، هونەر ئەوەیە پێوەندیی تایبەتی دوو کەس، یان چەند کەسێك نەبێتە هۆیەك بۆ دوژمنایەتیکردنی خەڵکی دیکە.

یەکێك لەو شتانەی کە زۆر حەزمدەکرد بیزانم، بیروباوەڕی شێخ مەحموود بوو بەرامبەر **بەکر سیدقی عەسکەری** (٩). چۆنکە بە هۆی هاتوچۆی دوکانی مامۆستا بەشیر موشیرەوە کە بوو بووە "ماڵی کورد" لە بەغدا، گەلێك چیرۆکم لە بارەی بەکر

سیدقییەوە بیستبوو، بە تایبەتی مامۆستا بەشیر خۆی؛ بەكر سیدقی بە سەركردەیەكی گەورەی كورد دادەنا و؛ ئاسیاوەتیی تایبەتیشی لەگەڵیدا هەبوو بوو. شێخ لەم بارەیەوە فەرمووی: "بەكر سیدقی كورد بوو، حەزی بە كوردایەتیش دەكرد، بەڵام كەرپیاو بوو، زۆر سەیرە! گوناهی ئەوەی كە ئینگلیزەكان فەیسەڵە حیزیان كردووە بە سەرگەورەی كورد و عێراق؛ دەخستە ئەستۆی من. كە لە بەغدا دەستبەسەر بووم، جاروبار دەهاتە لام (١٠). ئەم كابرایە هەموو جارێك شەرێكی دەفرۆشت پێم و، بە تووڕەیی منی بەجێدەهێشت... جارێكیان بەكرە شێت میوانم بوو. كاتی نوێژ هاتبوو، هەستام نوێژەكەم بكەم كەچی گوتی: **"تۆ بۆچی نوێژ دەكەیت؟"** گوتم: چونكە موسڵمانم و نوێژ كردن پێویستكراوە لەسەرم." گوتی: "ها موسڵمان! موسڵمان لە لایەكەوە نوێژ دەكەن و لە لایەكی دیكەشەوە دزیدەكەن، دەستی خەڵك دەبڕن، جاسووسیدەكەن، خوێنی خەڵك دەڕێژن ..." **گورج قسەكەم پێبڕی و گوتم: "وس بە! تۆ ئەمانە هیچیانت لە من نەدیوە"**. گوتی: «تۆ كە شێخی دەروێشیت و موسڵمانیت، تۆ بوویت ئینگلیزەكانت هێنایە كوردستان بەرامبەر بە هیچ. دواییش دەرتنەكردن، تا ئەوان تۆیانەدەركرد، دەبڕۆ بخۆ، تۆ خائینیت". بەكر زۆر دەمشڕ و بێناموس بوو. وایدەزانی دەركردنی ئینگلیزەكان حەلوا خواردنە. هەر بەو كەرێتییە مایەوە تا ئینگلیزەكان سلیان سارد كردەوە».

كە شێخ ئەوەی فەرموو، لێمپرسی: **"بۆچی بەكر سیدقی موسڵمان نەبوو؟"** شێخ فەرمووی: "بەكر سیدقی خەڵكی ئەسكەر بوو، لە هەققەكان بوو. پێی وا بوو هەر ئەوان لەسەر هەقن." لێرەدا شایانی باسە كە كاتی خۆی لە مامۆستا رەفیق حیلمیشم بیستووە كە بەكر سیدقی هەققە بووە، بەڵام لای هەموو كەسێك باسینەكردووە. هەر لە بارەی بەكر سیدقییەوە شێخ فەرمووی: **"بەكرە شێت منی تاوانبار دەكرد كە گوایە رقم لە پشدەرییەكانە. راستییەكەی ئاغاكانی پشدەر رقیان لە من بوو، خیانەتیشیان لە من كرد.دوواییش هێندێكیان بوونە نۆكەری ئینگلیز و نووری سەعید. بەڵام بەكرە شێت پێی وابوو، ئەوانە كوردی باشن، دەچوو پارە و چەكی دابەشدەكرد بەسەریاندا. ئەو كەرە پێیوابوو كە پشدەرییەكان لە تەنگانەدا دەیپارێزن، چاكیان پاراست"**. هەر لەم بارەیەوە شێخ فەرمووی: بەكرە شێت چەند شێتێكی لە بابەتی خۆی كۆ

کردبووەوە، وەك خولەی جەودەت (مەحموود جەودەت: ج. ن.) و کێ و کێ. ئەحمەد نەقیب لەمەدا گوتی: **"بەڵام ئێمە بیستوومانە کە مەحموود جەودەت کوردێکی باش بووە"**. ئەوجا شێخ فەرمووی: **" خولە، خوا هەڵناگری، کوردێکی باش بوو، کە بەکر کوڕرا هات بۆ لام و گوتی: "ئەی هاوار! پاشا شەهید کرا، ئای دەستی شکاوم"، دەگریا. گوتم: خولە بڕۆ خۆت بشارەوە، سەرەش دێتە سەر تۆ. بەڵام خولە شێت بوو، گوتی: ئەوی دەست دەبا بۆ من هێشتا لە دایك نەبووە... ئەوە بوو خولەیان گرت و ملیان کرد بە پەتدا."**

لێرەدا بە پێویستی دەزانم بۆ مێژوو ئەوە ڕوون بکەمەوە، کە پاش دامەزراندنی فەرمانداریتیی کوردستان بە سەرۆکایەتیی شێخ مەحموود؛ چەند ئەفسەرێکی کورد کە لە سوپای عوسمانیدا بوون؛ گەڕابوونەوە کوردستان و، چووبوونە سوپای کوردستانەوە، لەوانە **جەماڵ عارف کەرکوکی و مەحموود جەودەت و کامیلی حەسەنەفەندی** و، وابزانم **قالەی ئایشە خانیش** (لەمەی دوایی یان دڵنیا نیم)، لە خزمەت شێخدا مانەوە تا ئینگلیزەکان عێراقیان کرد بە دەوڵەت و، باشووری کوردستانیان نووساند بە عێراقەوە، ئەوجا ئەمانە چوونە نێو لەشکری عێراقەوە، جارێکیان مەحموود جەودەت لە بەغدا دەچێ بۆ لای کاربەدەستێکی حکوومەتی عێراق کە نێوی عەبدولقادر سەنەوی (عبدالقادر سنوی)(١١) دەبێ، کە ئەویش هەر کورد دەبێ و، داوای ئەوەی لێدەکات کە خزمەتەکەی لە سوپای کوردستاندا بۆ مووچەی مانگانە و پلەی فەرمانبەریتی بۆ حسێببکەن. بەڵام ئەو عەبدولقادرە پێیدەڵێ: **"تۆ تا ئێستە جەردە بوویت و، ئێستەش هاتوویتە سەر ئێمە و، دەتەوێ داوای ماف بکەیت لێمان؟" مەحموود جەودەت** پێیدەڵێ: **"ناماقووڵی مەکە، جەردە نەبووم. خزمەتی کوردستانم کردووە، لە خزمەت شای کوردستاندا بووم، ئەوەتا کوردستانیان خستووەتە سەر عێراق و هاتووم داوای مافی خۆم دەکەم"**. عەبدولقادر سەنەوی جنێو دەدا پێی و بە شێخ مەحمووديش. مەحموود جەودەت کابرایەکی توند دەمار دەبێ؛ دەمانچەکەی دەردەهێنێ و دەیداتە بەر گوللە و دەیکوژێ. لەمەوە مەحموود جەودەت دەگیرێ و دادگە فەرمانی لەسێدارەدانی دەدا. بەڵام **بەکر سیدقی** کە ئەمە دەبیسێ دەستبەجێ مەحموود جەودەت بەرەڵا دەکات و، دەبێژێ: "دەستی

خۆش بێ". پاش شەهید کردنی بەکر سیدقی لە مووسڵ بە دەستی ناسیۆنالیستە عەرەبەکان و بە هاوکاریی ئینگلیزەکان، مەحموود جەودەت جارێکی دی دەگیرێتەوە و لە سێدارە دەدرێ. **لە سێدارەدانی مەحموود جەودەت کسپە لە جەرگی نیشتمانپەروەرانی کورد هەڵدەستێنێ و، هۆنەری گەورەی کورد مامۆستا عەبدوڵلا گۆران (١٩١٤ ـ ١٩٦٢) بە هۆنراوەیەکی زۆر بە سۆز شیوەن دەکا بۆی(١٢).** جا ئەز بەر لەوەی بەخزمەت شێخ مەحموود بگەم، باسی مەحموود جەودەتم لە گەلێك کەس بیستبوو، بە تایبەتی لە **ئەفسەر جەماڵ عارف کەرکووکی و شێخ سەلامی هۆنەر (شاعیر) و مامۆستا رەفیق حیلمی. شێخ سەلام و مامۆستا رەفیق حیلمی** شەوی پێش لە سێدارەدانی **مەحموود جەودەت** چووبوونە بەندیخانە لە بەغدا بۆ لای و، باسی وەبەرزی و پێباکی و ئازایەتیی مەحموود جەودەتیان دەگێرایەوە. لێرەدا حەز دەکەم ئەوەش بخەمە بەرچاو کە قسەکانی ئەو عەبدولقادر سەنەوییە بەرامبەر بە مەحموود جەودەت و شێخی نەمر، ناماقوولییەکە تا سەری هەڵدەگرێ. بەڵام کوشتنی عەبدولقادریش لەسەر قسەیەك؛ هەر چەندە ناشیرین و نانیشتمانپەروەرانەش بێ، راست نییە. هەروەها لە سێدارەدانی مەحموود جەودەتیش کە لەسەر رۆمەت (شرف)ی خۆی و سەرۆکی نەتەوەکەی و نیشتمانەکەی؛ ئەو کارە نابەجێیەی لە دەستدەرچووە، ئەوەش هەر نادروستە.

مامۆستا رەفیق حیلمی دەیفەرموو: "**مەحموود جەودەت بۆیە لە سێدارە نەدرا، چونکە عەبدولقادر سەنەوی کوشتبوو. عەرەبە شۆڤێنیستەکان بە ئاشکرا دەیانگوت: "سەگێك سەگێکی دیکەی کوشتووە"**. مەحموود جەودەت بۆیە لە سێدارە درا؛ چونکە کوردێکی نیشتمانپەروەر بوو و، پشتگیریی بەکر سیدقی کردبوو" شایەنی باسە لێرەدا کە مامۆستا رەفیق حیلمی خۆی حەزی لە چارەی بەکر سیدقی نەدەکرد و، دەیگوت: "**بەکر هەر کوردێك لەگەڵی نەبووایە، بە پیاوی ئینگلیزی دەدایە قەڵەم**".

ئەم رووداوە خۆی لە خۆیدا هەڵوێستی بەکر سیدقی بەرامبەر دەوڵەتی شێخ مەحموود کە عەبدولقادر سەنەوی بە "**جەردەیەتی**" داوەتە قەڵەم، دەخاتە روو، کە بەکر سیدقی دژی شۆرشی شێخ مەحموود نەبووە؛ ئەگەر چی شێخ مەحموودیشی بەوە

گوناهبار کردووە کە بە بیروڕای وی نەیتوانیوە "ئینگلیزەکان لە کوردستان دەربکا."

جا کە ئێستە وا هاتووینەتە سەر باسی **بەکر سیدقی** زۆر بە پێویستی دەزانم بۆ بەربەرچدانەوەی ئەو ناڕاستییانەی کە دوکتۆر کەمال مەزهەر بڵاوی کردوونەتەوە بەرامبەر ئەم کوردە مەردە کە ئێستە چووەتە جێی هەقی خۆی و، دەسەڵاتی ئەوەی نییە لەسەر خۆی بکاتەوە، بێمە قسە و، هێندێك راستینە بۆ مێژوو تۆمار بکەم. **دوکتۆر کەمال مەزهەر** ساڵانی ساڵ رژێمی تاوانباری سۆڤێتی بە رزگارکەری گەلانی ژێردەستە دادەنا، بەڵام ئەم هەڵوێستە رێی ئەوەی لێنەدەگرت کە نەێتە سکرتێری دوژمنێکی ناسراوی سۆڤێت و کۆمۆنیزم **مامۆستا مەسعوود محەممەد** و، ژمارەیەکی زۆری نووسینەکانی دوکتۆر کەماڵ لە بەرهەمی ئەرمەنی یەکان و رووسەکانەوە وەرگیراون، بێلیکۆڵینەوە و توێژینەوە. ئەوڕۆش لەبەر خاتری رژێمی تاوانباری بەعس؛ بە پێی پیلان؛ لە مێژووی کورددا ساختەکاریتی دەکا. لە لایەکەوە کتێب دەردەکا لەسەر **"شۆرشی ساڵی ١٩٢٠ی عێراق"** و **"شۆڕشی کوردستان بە سەرۆکایەتی شێخ مەحموود بە بەشێك لە شۆڕشی عێراق"** دەداتە قەڵەم". لە کاتێکدا کە هەر کەسێك کە ئەلفوبێی مێژووی کورد بزانێ، دەزانێ شۆرشی شێخ مەحموود پێوەندیی بەراپەڕینی خەڵکی عێراقەوە نەبووە. **شێخ مەحموود گۆڕ هەڵتەکێنە!** لە لایەکی دیکەوە و، هەر لەبەر خاتری بەعسییەکان دەنووسێ کە بەکر سیدقی پێوەندیی بە کوردایەتییەوە نەبووە. لەم بوارەدا؛ دەپرسم: ئایە ئەگەر ئەوڕۆ لە جیاتی بەعسییەکان بەکر سیدقی لە بەغدا فەرمانڕەوا بووایە، دوکتۆر کەماڵ گەلێك چیرۆك و داستانی پێکەوە نەدەنا بۆ پەسندان (مدح)ی بەکر سیدقی؟.
بەعسییە تاوانبارەکان هەر لە سەرەتای هاتنە سەرکارەوە لە شوباتی ١٩٦٣دا؛ هەوڵیان دابە بەکر سیدقی بگەفن. تەنانەت لە دادگەکەیاندا لە پرۆفیسۆر ئیبراهیم کوبەیان پرسی (کە ئەو کاتە بە تۆمەتی کۆمۆنیستی گرتبوویان)، **"مامۆستا بیروڕات چییە بەرامبەر بزووتنەوەی بەکر سیدقی؟" مامۆستا کوبە مەردانە گوتی: "لە بزووتنەوەی بەکر سیدقییم نەکۆڵیوتەوە، لەبەر ئەوە ناتوانم لەم بارەیەوە هیچ بێژم"**. ئائەرینی لێبێ و؛ رووی ئەوانەش سپی نەبێ کە بۆ پارە و بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیان، راستی دەشارنەوە.

ئێستەش دەمەوێ ئەم چیرۆکەی خوارەوە بۆ مێژوو بگێڕمەوە و مەبەستیشم لەمە هەر خزمەتی مێژوو و، ڕاستبێژییە:

هۆنەری کۆچکردوو **ئەوڕەحمانی شەرەفکەندی (هەژار)** (١٩٢١ـ ١٩٩٠) کە لە پەنجاکاندا لە بەغدا بە دزییەوە دەژیاو، لەگەڵ من دۆستایەتییەکی توند و تۆڵی هەبوو، دەمێك بوو بە دەست نەخۆشیی سیلەوە دەینالاند. ساڵی ١٩٥٤ نەخۆشییەکەی تەواو زۆری بۆ هێنابوو، بەڵام لە نەخۆشخانەی سیلدارەکان لە "تویێثة" وەریاننەدەگرت. لەبەر ئەوە ناچار بووم تکا لە "عەقیدی موتەقاعید" ئەمین ڕەواندزی بکەم کە بیبا بۆ لای پیاوێکی دەستڕۆیشتوو؛ کە ئەو قسە لەگەڵ بەڕێوەبەرێتیی نەخۆشخانەکە بکات. **ئەمین ڕەواندزی بردمی بۆ لای نوورەدین مەحموود**، کۆنە فەرمانداری گشتیی سوپای عێراق، کە لەو کاتەدا تەقاویت کرا بوو. نوورەدین مەحموود ئەو پیاوە بوو، کە دوو ساڵ لەوەبەر (١٩٥٢) پاش ئاژاوەیەکی یەکجار سەخت لە بەغدا؛ کە بە **"ڕاپەڕینی تشرین"** (انتفاضة تشرين) ناوی ڕۆیوە، وەسی عەبدولئیلا (الوصي عبدالاله) تکای لێکرد، کە حکوومەت بگرێتە دەست خۆی، بۆ ئەوەی تانج و تەختەکەی ڕزگار بکا. نوورەدین مەحموود حکوومەتی گرتە دەست و ئاژاوەکەی زوو کوژاندەوە. دوای ئەوە بە ماوەیەکی کەم تەقاویتکرا. کە چووینە لای نوورەدین مەحموود، ئەمین ڕەواندزی لەبەردەمی نوورەدین مەحموود دا ڕوویکردە من و گوتی: "پاشا کوردە". گوتم: "دەزانم. چونکە عەقیدی تەقاویت کراو محەممەد عەلی کوردی باسی پاشای کردووە بۆم". ئەوجا نوورەدین مەحموود باسی ئەوەی کرد کە **هەورامییە و لە بەغدا** لە دایکبووە و، کوردی زۆر کەم دەزانێ. جا لەبەر ئەوەی هاوین بوو، هەوا زۆر گەرم بوو، لە حەوشەی ماڵی پاشا دانیشتبووین، نوورەدین مەحموود منی بردە ژوورەوە و، کتێبخانەکەی پیشانمدا کە گەلێك کتێبی کوردی و سەربە کوردی تیدا بوو. نورەدین مەحموود گوتی: ئەز شاگرد و سەربازی شەهید بەکر سیدقی بووم. ئەو منی پێگەیاند. کە زانی کوردم یەکسەر ڕێی پێشکەوتنی لە سوپادا کردەوە بۆم". ئەوجا گوتی: **"شەهید بەکر کوردێکی زۆر ئازا و چاونەترس بوو. لەو باوەڕەدا بوو کە سوپای عێراق دەبێ بەدەست کوردەوە بێ، تا بتوانن لە هەلێکدا کارێك بۆ کورد بکەن"**. کە ئەوەی گوت

منیش و ئەمین ڕەواندزیش گـوتمان: " پاشـا خـۆ هەلێکی زۆر باش هەڵکەوت بۆ جەنابتان، بۆچی بەکارتان نەهینا؟".

نورەدین مەحمود گوتی: "کە وەسی منی بانگ کردە لای خۆی و ڕووی نا لێم حکومەت بگرمە دەست، هێشتا بەڵێنی تەواوەتیم نەدابوو پێی بیکەم، بەڵام بەتەمای کردنی بووم، کە فەرمانی جوولانی فیرقەی کوردستانم دا لە کەرکووکەوە بۆ بەغدا و، دەسبەجێ پێوەندیم بە ئەفسەرە کوردەکانەوە کرد، تەنێ دووانیان ئامادە بوون کە هاوکاریم بکەن. یەکێکیان **مەحەممەد عەلی کوردی** بوو کە تەقاویتە و لە سوپادا نەماوە، بەڵام ئەفسەرێکی باشە. لەبەر ئەوە سەرینەگرت" لێرەدا گوتم: "پاشا، ئەز لە سەرەتای ژیاندام و رایەم ناکەوێ ئامۆژگاریی یەکێکی وەك جەنابت بکەم، بەڵام نەدەکرا زووتر لە نێو سوپادا کۆمەڵە ئەفسەرێکی کورد دروستبکەیت و، جۆرە دەرونستیی (التزام)یەك لە نێوانیاندا پێکبهێنیت بۆ ڕۆژی تەنگانە؟".
نورەدین مەحمود گوتی:" سوپا وەك زانستگە نییە (سەرنج: ئەو دەم هێشتا لە زانستگە خوێندکار بووم. ج. ن.) هەروا بە هاسانی پێوەندییەیەکەوە بکرێ و کۆمەڵە دروستبکرێ. ئەوی بە سووسەیەك شتێك دەربکەوێ لێی؛ چارەنووسی، یان گرتنە یان مردنە".

قسەکانی **نورەدین مەحموود** ڕاست بوون. چونکە دوایی لە محەممەد عەلی کوردیم پرسی، گوتی« ڕاستە، وابوو، پیوەندیی بە منەوە کرد بە نیازی کودەتا (انقلاب) و، منیش بەڵێنم دا پێی تا مردن لەگەڵی بم». شایانی باسە محەممەد عەلی کوردی گوتی: «نورەدین مەحموود هەر لە سەرەتای هاتنەسەرکارییەوە؛ دەستنێژی بەکر سیدقی بوو، ئێمە هەموومان سوپاسبێژی بەکر سیدقیین، کە توانیمان بێینە سوپای عێراقەوە» بێجگە لەوەش خۆم پاش هاتنە سەرکاری نورەدین مەحموود بە دوو ڕۆژ، لە بەغدا گیرام! و، چەند هەفتەیەك خرامە بەندیخانەی ئەبو غرێبەوە. هەموو ئەو سەربازانەی کە پارێزگاریی بەندیخانەکەیان دەکرد و، هەموو ئەو سەربازانەی لەسەر جادەکانی بەغدا وەستابوون، کورد بوون. بەڕێز جەلال بێتووشیش گیرابوو، ئەویش هەر لە بەندیخانەکەی ئێمە بوو، ئەو دەزانێ کە سەربازەکانی بەر دەرکەی زیندان، سەموون و پیڤاز و مەکینەی تەراشیان دەهێنا

بۆمان. مەبەستم لەو چیرۆکە ئەوە بوو کە بە بەڵگە ساخی بکەمەوە کە بەکر سیدقی کوردێکی نیشتمانپەروەر بووە.

ئێستە بۆ ئەوەی بەڵگەی کوردبوون و کوردایەتیکردنی بەکر سیدقی باشتر رۆن بێتەوە؛ ئەوجا لە زمانی دوژمنەکانییەوە، واتە عەرەبە شۆڤێنیستەکان، چەند بڕگەیەك لە کتێبی (العراق الثائر) وەردەگرین، کە حکوومەتی عەرەبی ناسیۆنالیستی سووریە لە رۆژانی یەکێتی کودەتای قاسمدا لە عێراق، دەریانکرد و، لە چاپخانەی حکوومەت لە دیمەشق چاپکرا، تا بزانین ئەوانە لە بارەی بەکرەوە چی دەبێژن: «فلما اعلن الفريق بكر صدقي تمرده على حكام بغداد و قام بانقلابه العسكري في ١١ اب ١٩٣٦ هلل له الشعب و اعتبره بداية الخلاص من الاستعمار الانكليزي و فاتحة التحرير من الفوضى و التاخر والضائقة والحرمان... الخ (ص٥٨). "... ولكن بكر صدقي كان متهما ايضا بانه عدو للقومية العربية في العراق، وانه على جرائته و اقدامه كان عاجزا عن قيادة الشعب العراقي قيادة سليمة... فهو لم يدرك اهمية الشعور بالقومية العربية في العراق... الخ(ص٥٩)" "... و مع ان بكر صدقي بطل الانقلاب كان يؤمن؛ باستقلال العراق، الا انه لم يتجاوب قط مع القضية العربية و لا أمن بها... الخ (ص٦٠)". "... كان بكر صدقي يريد ان يقلص النفوذ الانكليزي في العراق. و كان يهدف فعلا مهما كانت اتجاهاته و افكاره لانشاء عراق مستقل لا يرتبط بالعروبة ارتباطا وثيقا، و لكنه عراق نظيف بعيد عن تاثير دوائر التجسس البريطانية... الخ (ص٦١)" "... اراد (بكر) تقوية الجيش و تسليحه فعلاً، ففاوض ايطاليا و المانيا بانشانها بشروط سهلة و دعوه لحضور مناورات جيشها. و لماكان (بكر) في الطريق يحمل مسودات الاتفاقيات هذه قتل في مطارالموصل... (ص ٦٢)" "... ولكن خطأ بكر صدقي انه تنكر لكل من يقول بالعروبة في قلب الجيش و ابعد عنه عددا كبيرا من القادة العرب... الخ (ص ٦٢) (العراق الثائر. من منشورات الفرع الثقافي العسكري، مطبعة الحكومة بدمشق ١٩٥٨) (١٣)".

ئەوجا دەبێ بگەڕێینەوە سەر کرۆکی باسەکەمان، بەڵام چیبکەین قسە قسە دێنێ:

ئێواریێ وەك کوردەکە دەبێژێ: نانێکی "دەروێشی" (برنج و شلەیەك) خراپە

بەردەمان و، هەموو پێکەوە لەگەڵ شێخی نەمر شێومان کرد و، ئەوجا پاش چایی خواردنەوە، مالاوایمان لە کۆنە شای کوردستان و "**کۆشک و تەلار**"ە دەرەبەگانەکەی! کرد و کەوتینە رێ بەرەو سلێمانی. سەعاتێک پاش نیوەشەو، بە جێبە شڕ هاتینەوە سلێمانی. لە رێ زۆر بێزاریی خۆمان دەربڕی، بەڵام **شێخ ئەحمەد** هیچ قسەی نەکرد، تا گەیشتینەوە سلێمانی، ئەوجا گوتی: "**جارێکی دی کە سەفەرێکمان پێکەوە کرد بە جێبەکەی ئێوە سەفەر دەکەین". ئێمەش گوتمان: "کەی ئێمە جێبمان هەیە؟" ئەحمەد گوتی: "جا ئێوە کە شتێکی لەمە باشترتان نییە، ئەم بۆڵە بۆڵە چییە دەیکەن بە سەرمدا. ئێوە کۆشک و تەلاری شێخی گەورەتان بە چاوی خۆتان دی. هیچ نەبێ شێخی بچووک جێیێکی هەیە. خۆ شێخ مەحموود ئەوەیشی نییە"**.

راستییەکەی ئەو رۆژە زۆر بەزەییم بە شێخ مەحمووددا هاتەوە؛ خەفەت و پەژارەیەکی خەستوخۆڵ سەرودڵمی داگرتبوو و، گلەییم لە خۆمەکرد کە چۆن روومەنەهات بە شێخی نەمر بێژم؛ رێمبدات مانگێک لە خزمەتیدا بم. ئەو بیرەوەرییەکانی خۆی باس بکات و، منیش بیانووسمەوە. بڕیارم دا بە هۆی ئەحمەدەوە بەڵێن وەربگرم لێی بۆ ئەم مەبەستە، داخی گرانم رۆژگار نەخشەیەکی دی کێشابوو.

هاوین بڕایەوە و پایز هات و، چوومەوە کەرکووک بۆ سەر کارەکەم. رۆژ رۆژی ٩ی تشرینی یەکەمی ١٩٥٦ بوو، پاش نیوەڕۆیەکی زوو بوو کە لە قوتابخانەوە، دەگەڕامەوە بۆ ماڵێ؛ لە پردی خاسە پەڕیمەوە، هەستم بە جووڵە و بزووتنەوەیەکی نائاسایی دەکرد لە نێو شاردا. جادەکان بە درێژایی چەند کیلۆمەترێک بە ئۆتۆمبێل گیرابوون، خەڵک هەموو شپرزە و شڵەژاو، هێندێک دەگریان، هێندێک رایاندەکرد، سەتان دەوریش زیکریاندەکرد، دوکانداران دوکانەکانیان دادەخست. کە گەیشتمە بەر گەراجی سلێمانی، کامەران موکریم دی، بەخێرهاتنمکرد و، لەوم بیست کە شێخ بەیانیی ئەو رۆژە لە نەخۆشخانەیەکی بەغدا کۆچیدوایکردووە. هەتا دەهات دنیا دەخرۆشا. سەتان ئۆتۆمبێل لە مووسڵ و، هەولێر و دیالە و، بەغدا و شارەکانی دیکەی عێراقەوە هاتنە کەرکووک و لەگەڵ سەتان ئۆتۆمبێلی دیکەی کەرکووکییەکان

ڕوویان کردە سلێمانی؛ تەرمی پیرۆزی شێخ مەحموود بە کەرکووکدا برایەوە سلێمانی.

ڕۆژی ناشتنی شێخی نەمر قیامەتێک بوو بۆ خۆی لە مێژووی نەتەوەی کورددا، نێزیکەی ملوێنێک کەس ڕژابوونە سلێمانی و؛ دەستکرا بە خۆپێشاندان دژی ڕژێمی داگیرکەری عێراق، کە ئەویش بە گوللە وەرامی جەماوەری بێزار بووی دایەوە، گەلێک کەس بریندار کران. **ئەختەری ژنی ڕەشۆڵی گۆرانیبێژ** کە سەرکردەی کۆڕێک خۆپیشاندەری دەکرد، بە گوللەی داگیرکەران شەهید کرا، تەنانەت تەرمەکەی شێخ مەحموودی نەمریش چەند گوللەیەکی بەر کەوت.

ئەرێ... شێخ مەحموود بە لەش مرد، بەڵام ئەوەتە بە گیان و بیرەوەری لە نێو خۆماندا زیندووە. شێخی نەمر سەربەرزی بۆ خۆی و، سەرشۆڕی و ڕووڕەشی بۆ دوژمنان بەجێ هێشت. جێی بەهەشتی بەرین بێ.

بەرلین ۱۹۹۷/۱۰/۹
" سەکۆ " ژمارەی ۱۳ تشرینی دووەم ۱۹۹۷
گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ۲۰ جۆزەردانی ۲۰۰۱

پەراوێزەکان!

(١) و (٢) و (٣): لەگەڵ شێخ ئەحمەد و حاجی عەزیز و مەلا عومەری گۆلێ چیرۆکی خۆش و پڕ گاڵتەمان پێکەوە زۆرترە. سەیر ئەوەیە ئەحمەد لە سەرەتای شەستەکانەوە، پاش ئەوەی ماوەیەك لە رۆمانیای، **بە قسەی کۆمۆنیستە عێراقییەکان** تیرۆتەسەڵ و (لە راستیدا لە برساندا مردوو) یەك دوو ساڵ خوێندی؛ ئەوجا هاتە ئەڵمانیا و لە ئەڵمانیا ساڵانێکی دوور و درێژ لە یەکەوە نێزیك بووین. وا لێرەدا بەزمێکی خۆشی ئەم برادەرانە دەگێڕمەوە بۆ پێکەنین:

لە پاش تەواو کردنی خوێندنی قوتابخانەی ناوەندی، ئەز چوومە بەشی زانستی لە قوتابخانەی دواناوەندیی سلێمانی و، **ئەحمەد و عەزیز و مەلا عومەریش** چوونە بەشی وێژە (ادب). ژووری هەر دوو پۆلەکە (هی ئێمە و هی ئەوان) لە تەنیشت یەکەوە بوون. بە رێکەوت کچێکی دیان (مسیحی) لە بەشی وێژەدا دەیخوێند، چونکە لە قوتابخانەی دواناوەندیی سلێمانی کچان، بەشی وێژە نەبوو. ئەم کچە سرەکەی لە تەنیشت سرەکەی مەلا عومەرەوە بوو. زۆرتریش هەر لەگەڵ مەلا عومەر بەحەوشەی قوتابخانەکەدا دەگەڕا و قسەیدەکرد. رۆژێکیان مامۆستای زمانی عەرەبی عەزە هەڵدەستێنێتە سەر تەختە و، رستەیەکی پێدەنووسێ و دەبێژێ ئەم رستەیە (اعراب) بکە: لە رێزمانی عەرەبی دا (جار و مجرور) هەیە کە دەبێ بیەسترێ (متعلق) بە بەشێکی رستەکەوە، کە عەزە دێتە سەر (جار و مجرور) مامۆستا لێی دەپرسێ بەستراوە (متعلق) بە چییەوە، عەزە گەلێك شت دەڵێ، بەڵام مامۆستاکە هەر دەبێژێ وا نییە. لەوەوە عەزە سەرلێدەشێوێ و هیچی پێنامێنێ، کە تەماشای مەلا عومەر دەکات لە تەنیشت (میلو)وە دانیشتووە و دەخنێتەوە، دەڵێ: جا کە ئەمانە هیچیان نەبن، کە واتە (جار و مجرور)ەکە (متعلق) ە بە گونی مەلا عومەرەوە". هەر ئەوە دەڵێ و مەلا عومەر وەك فیشەکە شێتە راستدەبێتەوە و دەستدەداتە یەخەی. مامۆستاکە کە کوردی تێناگا و نازانێ عەزە چیگوتووە، دەقیرێنێ بەسەریاندا و دەبێژێ: "دەستبەردەن لەیەك". قوتابییەك بە عەرەبی تێی دەگەیەنێ کە عەزە چی گوتووە، ئەو دەمە مامۆستاش دەپچڕێ لەبەر پێکەنین و

قوتابیش هەموو پێدەکەنن. هێندێك هەوڵدەدەن لەیەکیان بکەنەوە. لەمەدا هەرا زل بوو و ئێمەش کە گوێمان لە هەراوهۆریا بوو ژوورو پۆلمان بەجێهێشت، کە تەماشام کرد مەلا عومەر رەنگی تێکچووە و هەناسەی سوار بووە و جنێودەدا. گوتم ئەوە چییە؟ گوتی: "راوەستە بزانە ئەوی باسی شتومەکم بکات چۆن لە دارەڕای جسناتی دەبەم" و قوتابخانەی بەجێ هێشت. دوایی هەموومان زانیمان چییە. سەعاتێکی پێ نەچوو ئێمەش لە پشوودا بووین، مەلا عومەر بە قەمەیەکەوە خۆی کرد بە قوتابخانەدا؛ زۆربەی زۆری مامۆستایان و قوتابییان لەبەر پێکەنین نەیاندەتوانی هیچ بکەن، بەڵام دوایی قەمەکەیان لە دەستی مەلا عومەر سەند و دەستمان پێکردنە ملی یەك و بەزمەکە کۆتاییهات. بەڵام ئەم چیرۆکە وەك پەندی پێشینیانی لێهات، هەر کاتێك باسی "جار و مجرور" بهاتایە پێشەوە، دەبوو بە پێکەنین و، دەمانگوت بەستراوە بە گوێی مەلا عومەرەوە و، تەنانەت مەلا عومەر خۆشی پێدەکەنی.

٤) بزووتنەوەی شۆڤێنیزمی عەرەب و فارس و ترك لە بیستەکانی ئەم سەتەیەوە زۆر پەرەی سەند، بەتایبەتی پاش دروستکردنی دەوڵەتی ناسیۆنال بۆ ئەم سێ گەلە. دەوڵەتی ترك بە سەرکردایەتیی مستەفا کەمال (ئەتاترك) لە ١٩٢٣ / ١٩٢٤دا و دەوڵەتی فارس بە سەرکردەیەتیی رەزا خان (پەهلەوی) لە ١٩٢٥دا و دەوڵەتی عەرەب بە سەرکردەیەتیی بنەماڵەی شا فەیسەڵ لە ١٩٢١دا. پاش مردنی فەیسەڵی یەکەم، شا غازی پێوەندییەکی توند و تۆڵی بە ئەڵمانیای نازییەوە بەست و پرۆپاگەندەی یەکێتیی عەرەبی دەکرد، هەتا لە ١٩٣٩/٤/٤دا بە رووداوی وەرگەڕانی ئۆتۆمبێل مرد (کە دەڵێن دەستی دەزگەی نهێنیی بەریتانیای تێدا بووە). لە ١٩٤١دا رەشید عالی گەیلانی کە سەرۆك وەزیرانی عێراق بوو، بە تەمای نەهێشتنی دەسەڵاتی بەریتانیا بوو لە عێراق؛ بە پشتیوانیی ئەڵمانیا. بەڵام هێزەکانی بەریتانیا کە لە حەبانییە (حبانیة) مۆڵیان بەستبوو، لە ١٩٤١/٦/٢دا حکوومەتی گەیلانییان خست و گەیلانی رایکرد بۆ ئێران بۆ لای رەزاخانی دۆستی و لەوێ مایەوە تا پاش کودەتای قاسم لە ١٩٥٨دا. کە گەڕایەوە بەغدا جارێکی دی هەوڵی کودەتای دایەوە، بەڵام گیرا و خرایە زیندانەوە.

٥) پاش کودەتای ژەنەراڵ قاسم لە بەغدا لە ١٩٥٨/٧/١٤دا کە بوو بە هۆی

هەڵتەکاندنی رژێمی شایەتی و دامەزراندنی رژێمی کۆماری لە عێراقدا، گەلێك کەینوبەین و راپۆرتی نهێنیی سەردەمی شایەتی کەوتنە روو. لەوانە نامەیەك بوو کە لە دەزگەی ئاسایشی (دائرة الامن)ی کەرکووکەوە نێردرابوو بۆ سلێمانی و، داوای چاوخستنەسەری پتری ئەوانە کرابوو کە خەریکی چالاکی کۆمۆنیستانە و جیابوونەوەخوازانەن. لیستەیەك نێو نووسرابوو، کە یەکەمین نێو، ئەز (جەمال نەبەز) بووم، ئەوجا مامۆستا رەفیق حیلمی، قایەق هۆشیار (حاکم)، (دوکتۆر جەمال رەشید) (پزیشك) حەمە سالح دیلان، ئەحمەد غەفوور بابان (یەکێك بوو لە بەرپرسیارەکانی پارتی کۆمۆنیست لە سلیمانی)، ئیبراهیم ئەحمەد و، چەند نێویکی دی کە لە بیرم نەماون.

بەتایبەتی باسی حەمە سالح دیلان کرابوو، کە لە رۆژی ناشتنی مامۆستا حەسەن تۆفیق دا بە قسە پەلاماری "خاوەن مەزنێتی" (فخامة) نووری سەعیدی داوە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە رژێمی دوابراوی شایەتیی عێراق: کوردایەتی و کۆمۆنیستی وەکیەك تێدەنواڕی و کوردایەتی لە کۆمۆنیستایەتی بە بقەتر دەزانی.

٦) گۆڤاری "یەکێتی تێکۆشین" کە لە ساڵانی ١٩٤٤ / ١٩٤٥دا وەك زمانی حاڵی پارتی کۆمۆنیستی عێراق (لقی کورد) دەرچووە (ژمارە ٢ ساڵی ١) لاپەڕە ٧ دەنووسێ: "ئەگەر سەیری حەرەکەتی شێخ مەحموود بکەین لەکاتێ کە ئەیەویست لە ژێر نفووزی ئیستیعمار بە دەرەبەگیاتی کوردستان ئیدارە بکا..." (تەماشای جەمال نەبەز: گۆڤاری کۆمۆنیستانەی یەکێتی تێکۆشین ١٩٤٤ ـ ١٩٤٥ و ئیدیۆلۆژی هوردە بۆرژوای مارکسیستی کورد) بلاوکراوەی ئەکادیمیای کوردی بۆ زانست و هونەر، ستۆکهۆلم ٢٦٠٠ / ١٩٨٨ بکە.

٧) وشەی "جلخوار" لە "جلی خوار"ەوە نەهاتووە. وشەکە لە بنەڕەتدا "جر خوارە" جر Cir لە زمانی کوردیدا بە مانای رەوشتوخو، هەڵسوکەوت، دێ. لە کوردی باکووردا دەبێژێ "جرێ وی خراپە Cirê wî xirape واتە رەوشتوخووی خراپە. کەواتە "جلخوار" مانای رەوشت نزم"ە.

٨) سمایل خانی سمکۆ لە ١٩٢٣/١٠/٨دا چووەتە سلیمانی بۆ لای شێخ مەحموود، شێخ زۆر رێزی لێگرتووە. سمکۆش شێخ مەحموودی بە شای کوردستان

زانیوە، رۆژنامەی **"رۆژی کوردستان"** لە ١٩٢٣ دا گەلێك نامە و تەلەگرافی نێوان شێخ مەحموود و سمکۆی بلاّوکردووەتەوە.

٩) بەکر سیدقی لە ١٩٣٦/١٠/٢٩دا لە رێی کودەتای سوپاییەوە حکوومەتی عێراقی خست و حکوومەتێکی نوێی بە سەرۆکایەتیی حیکمەت سلێمانی رەواندزی دامەزراند و، چەند وەزیرێکی ناسراوی عەرەبی وەك **کامیل چادرچی و جەعفەر ئەبو تمەن** (جعفر ابولتمن) گرتە خۆی. بەلاّم لە ١١/ ١٩٣٧/٨ دا و لە کاتێکدا بە فڕۆکە دەیویست لە رێی مووسلەوە بچێ بۆ ئەلمانیا، تا پەیمانی بارمەتیی سوپایی لەگەلّ ئەلمانیا ئیمزا بکا، لە یانەی ئەفسەران لە مووسلّ کوژرا.

١٠) ئەم قسەیەم جارێکی دی لە **مۆنیخ** لە سالّی ١٩٦٥دا لە باوکی **ئەحمەد نەقیب**، واتە **شێخ رەئووف** بیست، چونکە لە کاتی دەستبەسەریی شێخ مەحموودا لە بەغدا؛ شێخ رەئووف لە خزمەتیدا بووە.

١١) بنەمالّەی عەبدولقادر سنەوی (عبدالقادر سنوی) بە بنەچە و رەچەلّەك خەلّکی سنەن و وشەی "سنەیی"یەکەیان لە بەغدا کردووە بە "سنوی" ئەم بنەمالّەیە خزمی شێخ لەتیفی دانساز بوون لە سلێمانی، کە ئەوانیش هەر سنەیی بوون. **شێخ لەتیف** پیاوێکی زانا و، لە پیشەسازیدا زۆر زیرەك و ژنهاتی بوو، بێجگە لە دانسازی گەلێك پیشەی دیکەشی زۆر بەباشی دەزانی. پیاوێکی بە رۆمەت و کوردپەروەر بوو. کوڕەکانی **شێخ عەبدوللاّ و شێخ بابا عەلی** دۆست و هاورێی سەردەمی منداڵیم بوون، باخێکیان هەبوو بەرامبەر **گردی سەیوان** کە بە باخی **شێخ لەتیف** ناسرابوو.

١٢)-

لە بەغداوە دەرچوو، سەیوانە ئامانجی
رێ چۆلکەن ئەی برای زازایی و کرمانجی
ئەو مەحموود جەودەتەی کە قیبلەی هیوا بوو
ئەو مەحموود جەودەتەی قەلاّ بوو، پەنا بوو
ئەو مەحموود جەودەتەی کە رۆژی تەنگانە
تۆلّەی بۆ دەسەندین لە ئۆردووی بێگانە

ئەو مەحموود جەوودەتەی سروشتی خاکی بوو
سەرتاپای کردەوەی پاکی بوو، چاکی بوو
ئەو کوردە، ئەو مەردە، ئەو رۆڵەی هەڵکەوتە
ئەو زانا و ئەدیبە، ئەو مەحموود جەودەتە
رێ بەردەن با بڕوا بۆ سەیوان تابووتی
چاو شۆڕکەن لە ئاستی توانج و تانووتی

(شیوەن و فرمێسك، عەبدوڵلآ گۆران): **مامۆستا گۆران لە ساڵی ١٩٥٤ دا فەرمووی: "کورد دەیانتوانی کارێك بکەن کە مەحموود جەودەت لە سێدارە نەدرێ، بەڵام بێغیرەتییان تواند."**

١٣) سەفیری ئەڵمانیا لە عێراق لە سەردەمی بەکر سیدقیدا (دوکتۆر فریتز گرۆبە) بوو. لە یەکێك لە راپۆرتەکانیدا لەسەر عێراق دەبێژێ: **"کاتێك بەکر سیدقی نەخشەی پاراستنی کوردستانی باسکرد لەگەڵم، بە دزییەوە پێمی گوت کە خۆی کوردە و بەتەمایە دەوڵەتێکی کوردی دابمەزرێنێ، کە کوردی عێراق و ئێران و تورکیا بگرێتەوە، ئەم دەوڵەتە دەبێ ئەوەی لەدەست بێ سەربەخۆیی خۆی لە دەستدرێژیی دراوسێکانی بپارێزێ"**

(تەماشای (نجدت فتحي صفوت، العراق في مذاكرات الدبلوماسيين الاجانب، لبنان ١٩٦٩ ص ١١٧ بکە) . **ئیدی قسە لەمە پاك و پوختەتر دەبێ؛ جەنابی دوکتۆر کەمال مەزهەر؟؟**

— — —

سەرنج!

پاش خوێندنەوەی ئەم وتارە لە لایەن هاوڕێی خۆشەویستم شێخ ئەحمەد نەقیبەوە کە نامە و تێبینییەکانی بە تایبەتی بڵاوکراونەتەوە، رووبەڕوو پێمیراگەیاند، کە ئەو هاورێ قوتابییەی قەمەکەی هێنا بۆ قوتابخانە، مەلا عومەر نەبوو؛ بەڵکو **عەزیز محەممەد** بوو؛ کە عێراقچییەکان بۆ گاڵتەکردن بە کورد و کوردایەتی دەماری عەزیزیان گرتبوو، ئەویش لەناو گیانی خۆی پەنای بۆ ئەو کارە بردبوو.

شێخ ئەحمەد گوتی "مەلا عومەر پاش ئەوەی لە سەرەتاوە پێی ناخۆش بوو کە

"جار و مجرور"ە کە "بیەستریّ بە گوێیەوە"، دوایی راهات لەگەڵی". لێرەدا حەزم کرد ئەم چیرۆکە راست بکەمەوە کە وادیارە شێخ ئەحمەد باشتر لە بیری ماوە.

جەماڵ نەبەز

«سەکۆ» ژمارە (١٣) تشرینی دووەمی ١٩٩٧
گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٠ مانگی جۆزەردانی ٢٠٠١

چەند سەرنجێک
لە بارەی سەردانەکەمانەوە لە
«شێخ مەحموودی نەمر»

تێبینی!

لە ژمارەی پێشووی "سەکۆ"دا (ژمارە ١٣ی نۆڤەمبەری ١٩٩٧) وتاری"پاشنیوەڕۆیەك لە خزمەت شای کوردستان شێخ مەحموودی نەمر دا" بلاّو کرایەوە. هێشتا ئەو ژمارەیە لە ژێر چاپدا بوو، کە برا و هاوڕێی هەمیشە لە یاد ئەحمەد نەقیب بەرێکەوت بۆ سەردانێکی کورت هاتبووە ئەلمانیا و، لە مۆنیخەوە تەلەفۆنیکرد بۆم. هاتنی ئەحمەد؛ کە هەڵکەوتێکی سەیر بوو لەم کاتەدا، بوو بە هەلێك کە دەقی وتارەکەم بنێرم بۆی و، تکا بکەم لێی بیخوێنێتەوە و، ئەویش چی دیکەی بەبیردا دێ لە بارەی ئەو سەردانەمانەوە لە شێخ مەحموودی نەمر؛ بیخاتە سەر کاغەز، تا ئەوەش لە "سەکۆ"دا بلاّو بکرێتەوە. ئەحمەد لە پاڵ ڕاگەیاندنی هەواڵی جەرگبڕی کۆچیدوایی هاوڕێی هێژامان عەزیز محەممەد کە بەشداری ئەو سەردانەمان بوو، ئەم نامەیەی خوارەوەی نارد بۆم، کەوا منیش نامەکە و سەرجەمی ئەو بەشانەی کە پێوەندییان بەو سەردانە و شێخی نەمرەوە هەیە پێشکێش بە "سەکۆ"ی خۆشەویست دەکەم.

جەمال نەبەز
بەرلین ١٩٩٧/١١/١١

بەناوی خوای گەورە و کوردستانی پیرۆزەوە

برای ئازیز و کوردپەروەر و نووسەری بیری کوردایەتی، جەمال نەبەز

ئەم کاتە و هەموو کاتێکت باش. ئەم لاو و ئەو لاکانت ماچدەکەم... بەخوا زۆر بیرتدەکەم، بەڵام قەدەر نەیهێشت ئەمجارە لێرە چاومان بەیەکبکەوێ. خوا یار بێ بە زوویەکی زوو یەکدەبینینەوە. ئەگەر هەواڵی برای کوردی لێ قەوماوت دەپرسیت، باشم و ئیشاڵا هەر باش دەبین و خوا لە سوڵتان مەحموود گەورەترە.

ئەوا بە تەپە تەپ و هەنگە شەلێ ئەم شۆرشەی دوابیمان ۳۵ ساڵی خایاند. داستانێکی خوێناوی و پڕ لە گاز (ی ژەهراوی) و ئەنفال و ناهەقی بوو، تا گەیشتە راپەڕینی بەهاری ۱۹۹۱. کورد بۆ جارێکی دی چوونەوە قامووس. ئێستە ئێمەی کورد پاش چەند مانگێکی کە پێدەنێینە ۸ ساڵەوە کەوا باشووری کوردستان بەدەست خۆمانەوەیە. کوڕە جەمال، ئەمە کەم نییە. خەونەکانی من و تۆ و هەزاران کەس هاتوونەتە دی. رۆژی کورد هەڵهات، بەڵام بەداخەوە کار باش ناڕوا بەڕێوە.

چەچەنستان بە ساڵێك رزگاری بوو. گەورەکەیان کوژرا. بەپەلە گەورەیەکی کەیان دروست کرد و ئەمە یەك و ئەوە دوو. **سلۆڤینیا، کرواتیا، ئەرمینیا، بۆسنە، ئۆکرانیا، تاجیکستان** ... هتد هەموویان رزگاریان بوو. ئەمرۆ مژدەی رزگاربوونە. لە بیرتە کاتی خۆی تەلەفۆنت بۆ کردم و گوتت: **"لەشکری ترك ئاڵای لەسەر باکووری قیبرس هەڵکرد، بەڵام ئەمە سەرناگری"**. من گوتم: **"جەمال کورد دەڵێت: هەر شتێك شەوی بەسەردا رۆیشت، تەواو سەریگرتووە"**. ترك بوون بە خاوەنی ملکی هێلینییەکان و برایەوە. مەسەلەکەی ئێمەش شەوی بەسەردا تێپەڕبووە. بە هەموو ناتەواوییەکیشەوە ئیشاڵلا سەریگرتووە و، ئێمەی کوردی خواناس دەستبەنزاوەین بۆی.

وەرە ۵۰ ملوێن خەڵك لەسەر زەوی خۆی بژی، کەچی نەك هەر دەوڵەتی نەبێ، بەڵکو هەموو رۆژێکیش سەگ بە حەسارمان پێبکەن. ئێمە لە سەگیش (دوور لە تۆ و هی وەك تۆ) و کوێلەش خراپترمان پێکراوە. خۆ سەگی ئەورووپا قەدر وڕێزی زیاترە لە ئێمە کە بەدەست بەغدا و تاران و ئەنقەرە و شامەوە دەناڵێنین. یەکێکیان دەڵێت

"سۆسیالیستم"، یەکێکیان دەڵێ "موسڵمانم"، یەکێکیان دەڵێت "دێموکراتم". مافی مرۆڤیشیان خستووەتە ناو ئاودەستخانەوە (دوور لە سۆسیالیزم و ئیسلام و دێموکراتی). هەی هەزار نەحلەت لە هەموویان.

رەبی مووی لێبێ زمانی، پەنجەکانی هەڵوەرێ
هەرکەسێ گوڵشەن بە دەردی گوڵخەنی دۆزەخ بەرێ.

ئەوا کاتژمێر یەك و نیوی پاش نیوەشەوە، بەیانی دەڕۆمەوە کوردستان و، قەڵەمەکەم هێشتا کۆڵ نەبووە. (ئەحمەد، وا دیارە بەشیرستی تەواویت "قەڵەمەکەت بە قووەتە"! جەمال). بەڵام دووریی تۆ لە منەوە و من لە تۆوە زۆر ناخۆشە. لێرە دێتەوە بیرم کاتی خۆی تۆ لە گەراجێکدا دەخەوتیت (سەرنج: شێخ ئەحمەد باسی ساڵی ١٩٦٧ دەکا، کە لە شاری فیرتزبورگ دەمخوێند و کارمدەکرد و، ئەو پارەیەی دەستمدەکەوت دەمدا بە چاپ و چاپەمەنی و کرێ ی پۆستە و مەسرەفی دیکەی یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا ـ نوکسە و نەمدەتوانی ئەپارتمانێك بەکرێبگرم، بەڵام هەر لە گەراجەکەدا جێی خواردندروستکردن و دووشکردن و تەوالێتی تێدا بوو. ئەحمەد کە نامەی دەنووسی بۆم لە پشتی پاکەتەکەی دەنووسی: in der garage (لە گەراجەکەدا)، تا پۆستەبەر سەری لێنەشێوێ: جەمال نەبەز) زۆرم لا سەیر بوو مرۆڤێك لە گەراجێکدا بخەوێ لە وڵاتێکی وەك ئەڵمانیا. ئەوجا لە بیرتە کە قبووڵییەکەمان لێنا و بڵدەرچوو تۆ تۆرایت و لەسەر چەرپاکە خۆت تەخت دا بەزەویدا، ئێمەش نانەکەمان بە رەحەتی خوارد و سوپاسی خوامان کرد. ئەوجا رووم کردە تۆ و گوتم: جەمال، من لە هەموو ژیانمدا نەمدیوە خاوەن ماڵ لە میوان بتۆرێ، بەڵام وا دیاربوو تۆ خۆت بە میوان دانا و منت بە خاوەن ماڵ. هەر بژیت بۆ کورد و کوردستان.

لە بیرتە جارێکیان **کەمال فوئاد و ئەرجومەند** (سەدیق) نامەیان بە عەرەبی نووسیبوو بۆم (ئەو ساڵە پێم وایە سکرتێری کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد بووم)، تۆش هەڵەی رێزمانی عەرەبیت لێدۆزینەوە و نامەکەمان بە راستکراوی ناردەوە بۆیان.

ئەوجا دێمە سەر باسی سەردانەکەمان لە شای کوردستان شێخ مەحموودی نەمر لە داریکەلی:

١) یەکێکمان، لەبیرم نەماوە، کامان بوو، داوای شۆڕشی لە شێخ کرد، شێخ لە وەرامدا فەرمووی: «**کاتی نییە ... پەیمانی سەعدئاباد هێشتا ماوە. ئێستە پەیمانی** بەغدای پێدەڵێن. لێماندەدەن و دەنگمان کپدەکەن. ئەو دەمە هەر کوڕی خەڵك بەکوشت دەدرێن و هیچی کە، چەند کەسێکیش پێیدەبنە پیاوی ڕۆژ».

٢) یەکێکمان بە شێخی گوت: "تۆ لەم خانووە قوڕینە بچکۆلەیەدا دانیشتوویت، بێگانە دێنە لاتان، ئەمە بۆ شانی شای کوردستان جوان نییە." (سەرنج: وا بزانم ئەو پرسیارە عەزیزی کۆچکردوو کردی: جەمال نەبەز). شێخ لە وەرامدا فەرمووی: "**من زۆر جار ماڵ و حاڵم پێکەوە ناوە. خانووی جوانم دروستکردووە، بەڵام هەمووی بە فیڕۆ ڕۆیشت. هەتاکو کورد نەبێ بە دەوڵەت، خانوو و ماڵ و سامان دروستناکەم. چۆنکە هەمووی لەناکاو بە تاڵاندەبرێ!**"

٣) شێخ مەحموود ڕووی کردە هەموومان و فەرمووی: "کەس بە کەڵکی من نایەت، هەتاکو کوڕەکانی خۆشم خزمەتم ناکەن. لەوانەی خزمەتی من دەکەن، حاجی مەلا شەریفی سەعاتچییە، ئەو هێندێك لێفە و دۆشەك و ناوماڵی کڕیوە بۆم و لە سلێمانییەوە کەلوپەل دەنێرێ بۆم. حاجی نامیقی خەراجیانیش یەکێکە لە پێشمەرگە کۆنەکانم کە هیچ کاتێك پشتمی بەرنەداوە. ئەویش و حاجی مستەفاش. شێخ جافەر کاکەلاویش بنکدار (وەکیل) یم دەکا. بەڵام ژێر تاڵی ریشی هەزار هێندەی تێدایە ... هتد" هەروەها شێخ فەرمووی: "**ئەوانەی کە دۆستی هەتا سەرم بوون و، لە شۆڕشدا پشتمیانبەرنەدا شێخ حەمە غەریبی قەزانقایە (زاوای شێخ ئەحمەد بوو: ئەحمەد نەقیب). هەروەها سەید نووری شێخ محێدینی کانیکەوە و کەریم بەگی هەمەوەند و داودبەگی جاف (کەلار) و سەی محەممەدی جەباری و جافرسان و شێخ مستەفای کەلبەزە و سەی ئەحمەدی نەقیب (ئەمیان لە حیجاز کۆچیدوایی کردووە: ئەحمەد نەقیب) و شەلی ناکە و کوێخا ئەمینی چوارتایی و حاجی سەی حەسەن و خەلیفە شێخ عیسای بەرزنجی و محەی ساڵە سوور و زۆری دیکە**".

٤) شێخ فەرمووی: "کە ئینگلیزەکان من و **شێخ حەمە غەریب** یان لە ئەندامانەوە هێنایە کوێت، میوانی باوکی ئەم شێخانەی ئەمڕۆی کوێت بووین (نازانم شێخ مەحموود سالم الصباح ی گوت، یان یەکێکی دیکە لە بیرم نەماوە: ئەحمەد نەقیب). شێخەکانی کوێت زۆر خزمەتی منیان کرد و هاتن بۆ لام دڵخۆشییان

دەدامەوە و دەیانبردم بۆ راو و شكار. رۆژێكیان ئینگلیزەكان فڕۆكەیەكیان ئامادە كرد كە بیبەنەوە بۆ ناسریـیە (عێراق). منیش مالآواییم لە شێخی كوێت كرد و ئەم لاو و ئەو لای یەكمان ماچكرد و شێخی كوێت سەرینابە پەنا گوێم و گوتی: «یا **شێخ. یا ابن عمي. الانكليز يعطوني آني و الفرسان و الحراس فقط ۸۰۰۰ روپيه و هذا ما يكفي لمصاريفنا. ارجوا ان تعفوا قصورنا اذا ما كنا قائمين بواجبنا». ئامـۆزا، ئینگلیزەكان بە من و سوارەكان و پاسەوانەكان ۸۰۰۰ رووپیێ دەدەن. ئەمەش بەشی خەرجیمان ناكا. تكایە لە كەمو كورتیمان ببوورن ئەگەر نەمانتوانیبێ پێویستی سەرشانمان بەرامبەرتان بەجێبهێنین».** ئەوجا شێخ مەحموود فەرمووی: "ئێستە من كوێخای داریكەلیم و ئەوانیش لە خوا بە زیاد بێ و خوا لێیانتێكنەدا پاشای كوێتن..."

جەمال گیان، ئەمانە ئەو شتانە بوون كە شێخ باسیكردن، بەلآم لە وتارەكەی تۆ دا نین. ئەوجا دێمەوە سەر باسی هەلآتنی شێخ لە بەغداوە بۆ كوردستان لە سالی ۱۹٤۱دا، كە تۆ لە وتارەكەتدا پەنجەت راكێشاوە بۆی. محەی سالەسوور شێخ مەحموودی لە بەغداوە بە ئۆتۆمبیل فراند بۆ گەرمیان و، لەوێوە بە سواری گەیاندیانە داریكەلی و گەیشتە لەشكری كوردی دەور و پشتی سلێمانی و لەشكری پشدەریش هاتن بۆلای. بنەمالەی بابەكراغا و ئاغاكانی هێرۆ و شێخ محیدینی سندۆلان بەشداری ئەم هەلمەتەیان كرد.

منیش تازە سواری هەسپ دەبووم؛ تفەنگێكی شكاوم پێبوو، لە خزمەت شێخ دا بووم. لە سیتەكەوە هاتین بۆ چایخانەكەی ئەزمەڕ. لەوێ **شێخ مستەفا قەراخی (كە متەسەریفی سلێمانی بوو) و بابە عەلی حەفید نوێنەری حكوومەتی بەغدا** بوون، مافی كورد دانی پێدا نەنراو بە شێخیان گوت: **تۆ نابێ بجوولێیتەوە".** ئەویش (شێخ مەحموودی نەمر) **هەلسایە سەرپێ و جنێوێكی خراپی دا بە شێخ مستەفای قەراخی. خەلكەكە هەموو لە پشتی شێخەوە بوون. تەنانەت پۆلیسەكانیش گوتیان: "بە قوربانت بین شێخ مەحموودی شێر".** دانیشتنەكە سەرینەگرت و هاتینەوە سیتەك. لەشكری كورد لەسەر مالی شیخ جەلالی حەفید دەژیا. مالی شیخ جەلال ئەوساكە لە سیتەك بوو. ئەوجا با هەر لەسەر ئەم خالە كەمێك برۆین.

ئەو رۆژە من بەچاوی خۆم دیم كوردیان دەناردنە لای شێخ مەحموود بۆ

پێکهێنانی ئاشتی. شێخ فەرمووی: "لە جیاتی ئەوەی پیاو ماقوولێکی عارەب بنێرنە لام، دەچن کورد دەنێرن بۆم. خۆ من شەڕم لەگەڵ کورد نییە؟!" ئەم بەسەرهاتەی شێخی نەمر، بارزانی نەمرم دەخاتەوە یاد، جارێکیان لەگەڵ خوالێخۆشبوو، حاکم حەمە ساڵحی قەراخی، لە ئەورووپاوە چووینە کوردستان بۆ نێو شۆڕش و، لەو سەفەرەدا لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەك بە بۆمبای فڕۆکەی هێلۆشین بریندار بووین؛ شەو لە پێنجوێن لە خزمەت بارزانیدا دانیشتین لە ماڵی حەمە ڕەشید خانی دارۆخان. بارزانی فەرمووی: "شەڕم لەگەڵ بەغدایە، کەچی لە جیاتی چەند عەرەبێکی ڕێکوپێك دەچن فەتاح شالی دەنێرنە لام. خۆ من شەڕم لەگەڵ کورد نییە، کەچی کورد دەنێرنە لام بۆ ئاشتی".

جەمال گیان: دیارە ئێمە کە باسی شێخمان دەکەین لە کوردایەتییەوە باسیدەکەین، نەك لە خزمایەتییەوە. بەڵام بۆ زانین دەمەوێ ئەوە ڕابگەیەنم پێت: ئێمە و بنەماڵەی شێخ مەحموودی حەفید لە باپیرەوە ئامۆزاین و هەمووشمان لە بەرەی شێخ عیسا و شێخ مووسای بەرزنجەین. باوکم، شێخ ڕەئووف، لەگەڵ شێخ مەحموود دا لە دایکەوە خاڵۆزا و پوورزان. کچی شێخ محەمەدی مفتی دایکی شێخ ڕەئووفە، خوشکی شێخ محەمەدی مفتی دایکی شێخ مەحموودی نەمرە. ئێمە لە بنەماڵەی شێخ حەسەنی گلە زەردەین، کە شێخ حەسەنی گڵەزەردە لە کتێبە عەرەبییەکاندا بە "شێخ حسن السعدانی" دەناسرێ و، لە کوردەواریدا بە شێخ حەسەنی قوتب. شێخ حەسەن، وەك خۆشت دەزانیت؛ هەر نوێژی نەکردووە، بەڵکوو خاوەنی بەرهەمێکی فرە دەوڵەمەندە کە بۆ کوردستان بەجێیهێشتووە. دەستنووسی کتێبی ڕۆژژمێر (التقویم) و ئەستێرەناسی (علم الفلك) و کتێبی کیمیاکەی لە کتێبخانەی گشتیی بەغدادن. کتێبی دکتۆرییەکەی لای منە، بە یارمەتی خوا کە هاتە چاپکردن، دانەیەکی دەنێرم بۆت. جارێکی کە سوپاس بۆ نووسینە دێرینەکەت. بژی بۆ کورد، ئەم لاو ئەو لاکانت ماچ دەکەم.

ئەحمەد نەقیب مونیخ ٢٥/١٠/١٩٩٧

سەکۆ ژمارەی (١٤)

کانوونی یەکەمی ١٩٩٧

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٠ ـ جۆزەردانی ٢٠٠١.

وتووێژی تەلەفزیۆنی «کوردسات» لە گەڵ دوکتۆر جەمال نەبەز

لە درێژەی چاوپێکەوتنەکانی «کوردسات» لە گەڵ رووناکبیر و نیشتمانپەروەرەکانی گەلەکەمان لە ناوەوە و لە دەرەوەی کوردستان، سەبارەت بە بارودۆخی ئەم دواییەی کوردستان و، پەلاماردانی پێ کێ کێ بۆ سەر هێزەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، ئێستا بە تەلەفۆن لە گەڵ بەڕێز پرۆفیسۆر د. جەمال نەبەز لە ئاڵمانیا قسە دەکەین تا لەو بارەوە رەئیی خۆیمان پێبڵێ!

بەڕێز د. جەمال نەبەز ئەم کاتەو باش!

ـ کاتی ئێوەش باش، فەرموو!

زۆر سوپاست دەکەین، ئەگەر دەکرێ رەئیی جەنابت بزانین کە هۆکاری دروستبوونی ئەو شەڕە یا هۆکاری پەلاماردانی هێزەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە لایەن پێ کێ کێ وە چۆن دەبینێ؟

باشە! ئەو بارە نالەبارەی کە ماوەیەکە لە نێوچەی سلێمانیدا هەیە، ئەنجامی راستەوخۆ و خۆڕسکیی ئەو رۆژە رەشەیە کە «پێ کێ کێ»ی تێکەوتووە. پێ کێ کێ وەك هێزێکی رێکخراو، کە لە گۆڕەپانی رامیاریدا، یانی لە گۆڕەپانی سیاسەتدا شەڕی دۆڕاندووە و لە هەموو لایەکیشەوە تەنگپێهەڵچنراوە و، سەرەڕای گۆڕینی ستراتیژی خۆی، لە سەربەخۆییی کوردستانەوە بۆ مافی هاوولاتی لە سنووری کۆماری گوایە دێمۆکراتی ترکدا، وازهێنانی لە بەربەرەکانێی چەکدارانە و تەنانەت دوورکەوتنەوە لە سنووری دەوڵەتی ترك، دەمەوێ بێژم پاش ئەم هەموو هاتنە خوارەوەش هێشتا دەوڵەتی ترك هەڕەشەی لە نێوبردنی لێدەکا و لە نێوەوە و لە دەرەوە راوەدوو و بەرەدووای دەنێ. ئەمە هەمووتان دەیزانن ئەم شتە. لەبەر ئەوە پێ کێ کێ ناچار بووە بەوەی ئامادە بێ دەست بە چلەپوشێکیشەوە بگرێ تاکو نوقم نەبێ. ئێمە ئەگەر واز لەمە بێنین، یان بڵێین لەوە بگەڕێین کە بەشێکی باشی ئەم کوێرەوەرییەی کە «پێ کێ کێ»ی تێکەوتووە گوناهی هێندێك لەو ئەندامانەن کە

دەستڕۆیشتوون لە نێو پێ کێ کێ دا (ئێمە ئەگەر واز لەمە بێنین!)، دەبێ ئەوە بزانین کە داگیرکەرانی کوردستان لە بارەی هەوڵدانیانەوە بۆ نەهێشتنی دەسەلاتی کورد لە باشووری کوردستاندا، هەموو سوێندخۆری یەکن سەرەڕای هەموو دوژمنایەتییەکیان لە گەڵیەك. دەبێ ئەوەش بزانین کە دیارە ئەمانە هەوڵدەدەن سووت لە پێ کێ کێ ی تەنگاوکراو وەربگرن و بیبەن و بیانکەن بە گژ بەڕێوەبەرێتیی هەرێمی ئاسایشدا. لەمەشدا دەرفەتێکی باش دەبینن، چونکە هەتا ئێستا دەسەلاتداریتیی پارتی و دەسەلاتداریتیی یەکێتی، سەرەڕای چەند جارێك ئیمزای رێککەوتن، هەتا ئێستا ئەو رێککەوتنانەیان نەخستووەتە گەڕەوە. ئەمەش داخ و خەفەتێکی زۆرە و هیوام وایە کە بەزووترین کات جێبەجێبکرێت.بەتایبەتی لەم کاتەدا کە وەزیری دەرەوەی بەریتانیا هەردوو برای بەڕێز مام جەلال و کاك مەسعوودی بانگهێشتکردووەتەوە بۆ لەندەن، هیوام وایە ئەمجارە بەڕاستی بیبڕنەوە و رێککەوتنێکی دۆستانە و برایانە و دێمۆکراتانە بێتە پێشەوە. ئەمە لە لایەك. لە لایەکی دیکەوە ئەم رێکنەکەوتنەی پارتی و یەکێتی کارێکی وایکردووە کە سیاسەتی پارتی و یەکێتی بەرامبەر بە پێ کێ کێ پێچەوانەی یەك بێ. بۆ نموونە لە کاتێکدا کە لە نێوان **پارتی و پێ کێ کێ** دا شەڕێکی هۆ بە هۆ روویدەدا، گێریلا و سەرکردەکانی پێ کێ کێ بەوپەڕی سەربەستییەوە لە نێوچەکانی ژێردەسەلاتی یەکێتیدا هاتوچۆیاندەکرد و چالاکییان دەنواند و، تەنانەت یەکێتی و هەڤاڵبەندەکانی، وەك ئەوەی کە خۆی نێو ناوە «زەحمەتکێشان» دەچوونە شەڕەوە لە دژی لەشکری ترك و لە سەر پێ کێ کێ بوون و، ئەوە بوو چەند سەت پێشمەرگەیەکی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان شەهید بوون. ئەمەش دیارە هەڵەیەکی گەورە بوو کە دەبوو هەردوو حیزبەکە **(پارتی و یەکێتی)** ئەم هەڵەیە نەکەن. واتە سیاسەتێکی کوردانەی یەکگرتوویان پێشبگرتایە بەرامبەر پێ کێ کێ. مەبەستم ئەوە بوو و، مەبەستم ئەمەیە هەردوو حیزبەکە پاش ئەوەی ئۆجەلان فەرمانی کشاندنەوەی گێریلاکانی لە سنووری ترك دەرکرد، پێ کێ کێ بگرنە ژێر دەست خۆیان. پێ کێ کێ هەرچەندە کردەوەی خراپی بێ، هەرچەندە کردەوەی خراپیشی بێ، هەڵەی بێ، بەلام لە هەمانکاتدا پێ کێ کێ هێزێکی کوردییە. ئێمە ئەگەر چاو لەوە بپۆشین کە بەڕاستی هەڵەیان کردووە و کردەوەی خراپیشیان نواندووە، بەلام

ئەمانە کوردن و هێزێکی کوردین، خوشك و بران، کوڕ و کچن ، باوك و دایکن، مرۆڤ ناتوانێ دەست لەمانە هەڵگرێ. پێویست بوو پارتی و یەکێتی ئەمانە بگرنە ژێر باڵی خۆیانەوە و، پێویست بوو کارێکی وابکەن کە وا پێ کێ کێ ناچار نەبێ پەنا بەرێ بۆ دوژمن. من کاتی خۆی (ئێوە ئەگەر بیرتان بێت!) لە **«کوردستانی نوێ»** دا وتارێکم نووسی **«پێ کێ کێ بەرەو کوێ؟!»** ئەو وتارەم پاش ئەوە نووسی کە نامەیەکم ناردبوو بۆ برای خۆشەویست و بەڕێزم **کاك مەسعوود بارزانی** و، وێنەی ئەو نامەیەشم دا بە برای خۆشەویست و هاوڕێی دێرینم **مام جەلال** و،کاتی خۆی کە **مام جەلال لە ئەمریکا** بوو بە تەلەفۆن منی ئاگادار کرد کە ئەو پێشنیازەی من کردوومە بۆ چارەسەر کردنی مەسەلەی پێ کێ کێ شتێکی زۆر راستە و زۆری پێخۆشە ئەگەر پێ کێ کێ و پارتیش رازی بن بەوە. ئەمە لە لایەن یەکێتییەوە، هەرچی پارتیشە ئەوە بوو تەلەفزیۆنی **«کوردستان تی ڤی»** چەند جارێك نامەکەی من و پێشنیازەکانی منی خوێندەوە، یانی وادەرکەوت کە هەردوو سەرکردایەتیی حیزبەکان لەوەدا رێکن کە مەسەلەی پێ کێ کێ بەشێوەیەکی کوردانە و بە شێوەیەکی نەتەوەییانە چارەسەر بکرێ.ئەو شێوە کوردانە و نەتەوەییانەش ئەوە بوو کە ئەوگێریلایانەی کە دێنە باشووری کوردستانەوە، چەکەکانیان بدەنە دەست کۆمیتەیەك کە لە پارتی و یەکێتی و هەموو حیزبەکانی کوردستان پێکهاتبێ، رێکبکەون،(مەبەستم هەموو بەشەکانی کوردستانە، ناڵێم بەتەنیا پارچەی باشوور!) بە شەرتێك ئەو چەکانە نەبنە ماڵی حیزبێك بەڵکوو ببنە ماڵی لەشکرێکی کوردستانیی پاشەڕۆژ کە هیوام وایە بە زووترین کات پاش رێککەوتنی پارتی و یەکێتی ببرێتە پێش. ئینجا ئەمانە لە نێوچەی باشووری کوردستان کە وڵاتی خۆیانە وەکو هەموو هاووڵاتییەکی **کەرکووکی، هەولێری، سلێمانی، دهۆکی، زاخۆیی، فەیلی و خانەقینی** و ... هتد بتوانن بژین، هەروەك ماڵی خۆیان. ئەوەشم باسکردووە کە ئەوانەیان کە زۆر شتیان لە سەرە، دەتوانرێ بە شێوەیەکی دیکە پەنابەرێتی وەربگیرێ بۆیان لە وڵاتانی دیکە، هەتا پارتی و یەکێتی بتوانن لە سنوورێکی ئینتەرناسیۆناڵیدا بۆ مەسەلەی پێ کێ کێ زۆر هۆشیارانە و بە شێوەیەکی سیاسەتکارانە ئەنجامێك بیبیننەوە. ئەو شتانەم هەموو نووسیوە، بەڵام لە رۆژنامەی **«وڵاتدا»** کە لە سلێمانی دەردەچوو، مشتێ جنێو و درۆ و دەلەسە و قسەی

ناشیرینیان بە من تێدا نووسیبوو، جگە لەوەش لە «کوردستانی نوێ» شدا چەند چەقاڵ و بەقاڵێك راستبوونەوە و گەلێك قسەی ناشیرین و ئەوەیان کرد، ئەوە بوو جارێکیان حیزبێك ئالەو سەردەمەدا «حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان» تکای لە من کردبوو بە بۆنەی ساڵیادی دامەزراندنیانەوە پیرۆزباییان بۆ بنووسم و، منیش ئەو پیرۆزباییەم بۆ نووسین، کەچی سەیر دەکەم لە ژمارەیەکی رۆژنامەکەیاندا پیرۆزباییەکەیان لە لایەك بڵاو کردووەتەوە و لە لایەکی دیکەشەوە هەزار جنێو و قسەی ناشیرین بە من، وەك گوایە ئەو قسانەی کە من کردوومە، وریتەن.

هەروەك باسمکرد من لەو وتارەمدا «پێ کێ کێ بەرەو کوێ؟!» نووسیومە ئەگەر یەکێتی و پارتی رازی نەبن بەوەی هێزەکانی پێ کێ کێ بێنە باشوورەوە، بەهیچ جۆرێك هیچ کەسێك ناتوانێت لەوێ جێگایانبکاتەوە، چۆنکە جارێ ئەو وڵاتە دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە، بەڵکو هەرێمی ئاسایشە و هێشتا دانی پێدا نەنراوە، دوای ئەوە دەسەلاتی سوپایی پارتی و یەکێتی ئەوە نییە کە بتوانن بچن بەگژ دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستاندا، ئەمانە شتێکی ئاشکرا بوون. بەلاّم هێندێك کەس کە نەیانەوێ لە شت بگەن، یان بیانەوێ لە بەر بەرژەوەندیی حیزبەکەی خۆیان شت تێکبدەن، ئەوە بابەتێکی دیکەیە. دوێنێ شەو خۆم لە تەلەفزیۆنەکەتاندا دیم کە یەکێك لە سەرکردەکانی زەحمەتکێشان کە جاران لە سەر «پێ کێ کێ»ی دەکردەوە ئێستا بە ۱۸۰ پلە لە دژیان دەدوا و قسەکانی بە جۆرێکی دیکە بوو. بەلاّم با ئێمە لەم شتانە بگەرێین!.

بەراستی بۆ ئەوەی کە وا مەسەلەی پێ کێ کێ چارسەر بکرێ نابێ بهێڵین بەهیچ جۆرێك «مجاهدین خلق»ێکی دیکە لە رۆژهەلاّتی نێوەراستدا دروستببێ. پێویستە هەردوو حیزبەکە (پارتی و یەکێتی) بەزووترین کات بە بێگوێدانە بەرژەوەندیی حیزبایەتیی خۆیان، بە پشتگیریی هەموو دەسەلاّتدارانی دیکەی کوردستان، بە پشتگیریی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بە پشتگیریی حـ ـزبی کۆمۆنیستی کوردستان و بە پشتگیریی موسڵمان و ئێزیدی و کاکەیی و هەموو هۆزەکانی کوردستان، بە پشتگیری ژنانی کوردستان، کارێکی وا بکەین کە مەسەلەی پێ کێ کێ چارەسەر بیێ و لەوە زیاتر نەتەنێتەوە، لەوە زیاتر بتەنێتەوە و درێژە بکێشێ بروابفەرموون داگیرکەرانی کوردستان زۆر سووتی لێدەبینن. کە ئەم

قسەیە ئەمڕۆ دەکەم، هەر ئەمەشم وتووە لە سالی رابردوودا، بەلام ئەوە بوو بەو شێوەیە لە «کوردستانی نوێ» و لە رۆژنامەی «زەحمەتکێشان» و لە «ولات» و لەمانەدا بەو شێوەیە بەرپەرەکانێکرام ر، وەرامدرایەوە. ئەوەتا ئەورۆ هاتە دی و، وەك دەبینن لە نێوچەی «یەکێتی» یش ئەو شەڕ و هەللایە هەلگیرسا ....

بیوورە دوکتۆر بەلام خۆ یەکێتی لە سیاسەتیدا نەبووە شەڕی پی کی کی بکات، ئێستا ئەم شەڕە بەسەریدا سەپێندراوە!

من نەختێك لەمەوبەر گوتم، یەکێتی لە سەر پی کی کی شەڕی کردووە و شەهیدی داوە، ئەوە راستە ئەو قسەیە، بەلام ئێمە دەبێ ئەوە بگرینە بەرچاو، ئێستا بارودۆخێك هەیە لەونێوچەیەدا، بارودۆخێك کە شەڕ هەیە لە نێوان یەکێتی و پی کی کی دا. ئێستا من تەماشای ئەمە ناکەم ئەم شەڕە لە چییەوە دروست بووە، چونکە ئەگەر باسی ئەوە بکەین ئەبێ سێ - چوار رۆژ قسەیلێبکەین. بەلام ئەوەی کە هەیە ئەو شەڕەیە و پێویستە ئەوە نەمێنێ. ئێمە بە شەڕ بە هیچ جۆرێك نابێ پشت بیەستین. دەبێ ئەوانەی سەر بە «پی کی کی»ن تێبگەن کە ئەو نێوچەیە نێوچەی خۆیانە، ولاتی خۆیانە، بەلام لە هیچ ولاتێکدا تەنانەت، ولاتێکی سەربەخۆ رێگە نادا بە تاقمێك بێن بەشێوەیەکی چەکداری لەوێدا دابنیشن. پێویستە بەرلە هەمووشتێك گوێڕایەلی بکەن بۆ ئەو دەستوور و رێسا و یاسایەی کە لەو نێوچەیەدا هەیە. ئەمە خۆ لە هەموو دنیادا هەیە. سالانی سال فەلەستینییەکان لە ئەردەن بوون، فەلەستینییەکان لە سووریە بوون، بەلام لە ئەردەن و سووریاوە پەلاماری ئیسرائیل یان نەدا. خۆ من لە سەر یەکێتی ناکەمەوە، یان لە سەر پارتی ناکەمەوە. بەلام پارتی و یەکێتییش ناتوانن رێگەیانبدەن لەو نێوچەوە دەولەتی ترك پەلامار بدرێ. شتێکی دیکەش هەیە کە دەمەوێ لێرەدا بیلێم ئەوەیە ئەمان (پی کی کی) خۆ ئێستا نایانەوێ لە باشوورەوە پەلاماری هێزەکانی ترك بدەن. ئەمان شەڕیان لەوێ راگرتووە، باشە بۆچی شەڕەکە لە باشووری کوردستاندا دەکەن؟. تۆ باشوور بە مەلبەندی خۆت دەزانی، بە شوێنی خۆتی دەزانی، قەیناکا، تۆ دەتەوێ ئاشتی بکەی لە گەل دەولەتی ترك، ئەی بۆچی ئاشتی ناکەی لە گەل خەلکی ولاتی خۆت، بۆچی ئاشتی ناکەی لە گەل برای خۆت، ئاشتی ناکەی لە گەل خوشکی خۆت. بەلام پێویستە بە شێوەیەکی نەرمو نیان لە گەل ئەمانە بجوولێنەوە، چونکە ئەو

تاقیکردنەوە و ئەزموونەی کە لە باشووری کوردستاندا هەیە بەو شێوەیە لە باکووری کوردستاندا نییە، من تا هەندازەیەکیش حەق دەدەم بەوانەی خەڵکی باکوورن. ئەوی کە لە باشووری کوردستانە ئەزموونێکی نێزیکی پەنجا ساڵ شۆرشی ئەیلوول و شۆرشی دیکەی لە پشتە، ئەوە بەسەر ئەواندا هێشا نەهاتووە. ئەو شێوە پەروەردەکردنی سیاسییەی کە لە باشووری کوردستاندا هەبوو، هەتا ئێستا لە باکووری کوردستاندا نەبووە، ئەوان پێویستە هێندێك لەو ئەزموونانەی کە لە باشوور دا هەن تێبگەن و بیکەن بە ماڵی خۆیان. ئەگەنا باشووری کوردستان ماڵی هەموو کوردێکە.

بەڵێ دوکتۆر، بەڵام وەك جەنابت وەزعی مەنتقەکە ئەبینی، یانی یەکێتی خۆ زۆر هەوڵیدا کە بە چارەسەری ئاشتییانە کێشەکە چارەسەر بکرێ. بەڵام جەنابت هەست ناکەی ئەمە تەنیا شەڕێکی کاتی نەبێ، سیاسەتێکی لە پشتەوە بێ و بەرنامەی بۆ دارێژرابێ؟

بەڵێ! من هەست بەوە دەکەم کە ئەمە هەیە، ئەمە هەیە. بەڵام هەموو ئەوانەی کە وا لە سنووری چەکدارەکانی پێ کێ کێ دا کار دەکەن، هەمووشیان ئاگایان لەمە نییە، دڵنیا بە! وەکو چۆن لە نێو یەکێتی، لە نێو پارتی، لە نێو هەموو حیزبێکی دیکەی کوردستانیدا هەزاران مرۆڤی بەشەرەف و بەناموس هەن، لە پاڵ ئەمانەشدا چەقاڵ و بەقاڵ و گەجەر و گوجەر هەن، لە نێو ئەوانیشدا هەن، بگرە لە نێویاندا زۆرتریش هەن. ئەگەر ئەو چەقاڵ و بەقاڵانەیان لە نێو نەبوایە، دڵنیا بە «ئۆجەلان» نەدەگیرا. ئێستا من حەز ناکەم بە دوور و درێژی قسە بکەم، ئەوەی وا بەسەر ئەوان هات بەشێکی باشی گوناهی هێندێك لەوانەی خۆیانە کە لە سەر ئەوان حسێبن، جا بۆچی وادەکەن! ئەمە مەسەلەیەکی دیکەیە، ئەمە راستە، وایە. بەڵام ئێستە چارچییە؟!. چار ئەوەیە بە سیاسەتێکی کوردانە بە نەرمو نیانی ئەم مەسەلەیە چارەسەر بکرێ و، ئەمەش بەتاقی تەنیا بە یەك حیزب ناکرێ، بەڵکو یەکێتی و پارتی و هەموو حیزبەکانی دیکەی باشوور و باکوور و رۆژهەڵات رۆژئاوا پێویستە یەکبگرن بۆ ئەوەی سیاسەتێکی یەکگرتوویان بێ بەرامبەر بە پێ کێ کێ. پێ کێ کێ لە تەنگاویدایە. تەماشای مرۆڤ مەکەن، وەرە پشیلەیەك بخەرە ژوورێکەوە و لە هەموو لایەکەوە دەرگای لە سەر داخە، دیارە پەلامارتدەدا. کاتی خۆی لە وتارەکەمدا

نووسیبووم کە، ترسی ئەوەمان هەیە لە باشوور ببێتەوە بە شەڕ و لە هەمانکاتدا «مجاهدین خلق» ێکی دیکە دروست ببێ. تکاتان لێدەکەم، یانی ئەو تکایەی من هەر بەرەورووی یەکێتی نییە، بەرەورووی پارتییە، بەرەورووی پارتی کۆمۆنیستی کوردستانە، بەرەورووی هەموو ئینسانێکی بەشەرەفە، هەوڵی ئەوە بدەن کە بە شێوەیەکی ئاشتییانە ئەم مەسەلەیە چارەسەر بکەن، چونکە بەڕاستی ئەمە شتێکی زۆر جێگەی مەترسی و خەتەرناکە. لە هەموو لایەکەوە هەوڵی ئەوە دەدەن ئەم دەسەڵاتدارێتییە نەمێنێ. ئەم دەسەڵاتدارێتیی کوردە نەمێنێ. ئەوانە، داگیرکەرانی کوردستان لە هەموو روونێکەوە لە گەڵ یەکتر نارێکن، بەڵام لەوەی کە وا ئەم دەسەڵاتدارێتییە نەهێڵن، هەموویان یەکن. جا کوردیش دەبێ بۆ ئەوەی ئەم دەسەڵاتدارێتییە رابگرێ، هەموو یەکبگرن، چۆنکە ئەم دەسەڵاتدارییە بەتەنێ هی خەڵکی باشوور نییە، هی خەڵکی باکووریشە، هی خەڵکی رۆژهەڵاتیشە، هی خەڵکی رۆژئاوای کوردستانیشە، هی خەڵکی کوردستانی سۆری قوڕ بەسەرە. پێویستە ئەو دەسەڵاتدارییە رابگیرێ و ئەم دەسەڵاتدارییەش هەموو کاتێك راتەگیرێ بەوەیکە وا مرۆڤی تێگەیشتوو، مرۆڤی پشوودرێژ، مرۆڤی لە سیاسەتزان بێننە کارەوە. من دڵنیام لەوەی ئەوانەی کە وا لێشیان جیا بوونەتەوە ماوەیەکی زۆری دەوێ کە تۆ تێیانبگەیەنی کە بابە! من برای تۆم، کەسی تۆم، کاکی برام من چاکەی تۆم دەوێ، هەتا دەچێتە مێشکییەوە کاتی زۆر دەبا ....

یبووره دوکتۆر، ئەوا ئێستا یەکێتی هەوڵدەدا بە ئاشتی مەسەلەکە چارەسەر بکا، لە نێو پێ کێ کێ دا، کادرە دڵسۆزەکانی پێ کێ کێ چ دەورێکیان هەیە؟

بەڵێ، با من یەك شتت پێ بڵێم! ئایە ئەو کادرە دڵسۆزانەی ئەوان، شتیان بەدەستە؟ من ئەو پرسیارەت لێدەکەم! بەڕەیی من ئەم شتە بەم شێوەیە نابێ، ئەم شتە بەوە دەبێ کە ئەوانەی بەڕاستی ئینسانی سادەن و لە نێویاندان تیانبگەیەندرێ، ئەگینا بەوەی کە تۆ زەلامێك لە سەرەوە بچی تێیبگەیەنی، یان کابرایەك کە پێوەندیی بە لایەکەوە هەیە، یان مرۆڤێکی دڵسۆزە، بەڵام پێی وایە ئەم رێیەی ئەو گرتوویەتی راستە، یان تەنگاو کراوەو سەریلێشێواوە و، نازانێ چی بکا، ئەمە فایدەی نییە. ئەبێ سیاسەتێکی یەکگرتووی پارتی و یەکێتی بێ لە هەردوو نێوچەکەدا، کارێکی وابکەن کە وەکو دەڵێ، بانگەوازێك دەرکەن بۆ

ئەوانەی کە وا لە نێویاندا ئەندامن. من پێموایە زۆر لەوانەی کە لە نێویاندان و ئەندامن ئاشتییان دەوێ، باوەڕ ناکەم شەڕیان بوێ. ئینسانی شەڕخوازیان هەیە لە نێودا، بەڵام کارێکی وا بکرێ ئەو شەڕخوازانەی لە نێویاندان دەسەڵاتیان نەمێنێ. ئەوانەی کە تۆ دەفەرمووی دڵسۆز و واو و وان ... دەوریانییە و، بەشێوەیەکی زۆر خراپ بێدەنگکراون. بۆخۆت دەزانی، کاتێ کە وا سەرکردەکەیان گیرا، پاش ماوەیەك گەلێك کەس هاتن، گەلێك کەس هاتن و کەوتنە رەخنەگرتن، مرۆڤی زۆر تێگەیشتوو بوون، بەڵام سووتی کەم بوو، بۆچی؟ چونکە کەسانی دیکە نەبوون کە وا پشتیانبگرن. ژمارەیەکی زۆر کەم پشتیانگرتن. بەڵام ئەگەر ئێستا پارتی و یەکێتی هەردوولا دەنگی خۆیان بکەن بە یەك و، بە شێوەیەکی کوردانە مەسەلەکە چارسەر بکەن، رێنەدەن کە دەوڵەتێکی دەر و دراوسێی داگیرکەر بچێ سووتیان لێوەر بگرێ، پێموایە بارودۆخەکە جۆرێکی دیکەی لێدێ. ئەوە رەیی منە. ساڵ و نیوێك لەمەوبەر لە نامەکەمدا ئەو شتانەم نووسیبوو، ئەوا ئەمڕۆ هاتنە دی. ئێستەش من پێت دەڵێم، ئەگەر یەکێتی و پارتی یەکبگرن و سیاسەتێکی یەکگرتوویان بێ لەم مەسەلەیەدا، ئەم شەڕ و هەڵلایە بەو شێوەیە نامێنێ و، تەنانەت ئەگەر تاقمێك هەبن لە نێویاندا بە دەسیسەی بێگانە و داگیرکەری کوردستان بیانەوێ شتێ بکەن، ئەوە سەرناگرێ، دڵنیا بە لەوەی کە سەرناگرێ. چونکە زۆر تاقمی وا هەن لە باکووری کوردستاندا، لەوانە هەڤاڵ خەجێ کە ئەو شتانە زۆر باش دەزانێ کە خەڵکی باکووری کوردستان، دەزگە و رێکخراو و رێبازی دیکە هەن کە لە گەڵ ئەمانەدا بەهیچ شێوەیەك رێك نین و یەك ناگرنەوە. لە بەر ئەوە من پێموایە ئەگەر پارتی و یەکێتی لە سەر ئەم ناکۆکییە بڕۆن بەرێوە و سیاسەتێکی یەکگرتوویان نەبێ، بڕوا بفەرموون شتەکە زۆر مەترسی لێدەر دەچێ. یانی مەترسییەکی وا کە ترسی ئەوەمان دەبێ ئایا دەسەڵاتدارییەکە دەکەوێتە لەرزینەوە یان ناکەوێتە لەرزینەوە!. ئێستا من ئەوە دەڵێم، هەڵیگرن بۆ پاشەڕۆژ!.

بە رای جەنابت دوکتۆر، دەوری رۆشنبیران و سیاسەتمەدارانی بێلایەنی نیشتمانپەروەر لە دەرەوەی کوردستان چییە بۆ روونکردنەوەی ئەو مەسەلەیە!

من بڕوا ناکەم بەکێ خۆی بە سیاسەتمەدار بزانێ بێلایەن بێت، لام وایە جەنابت مەبەستت لە بێلایەن یانی سەربەخۆ بێت. من بۆ خۆم مرۆڤێکی سەربەخۆم و لە هیچ

حیزبێکدا نیم، بەڵام بێلایەن نیم. ئەگەر شتێك رووبدا دەبێ مرۆڤ هەڵوێستێکی ببێ. بێ هەڵوێستیش مانای لایەندارییە. هەڵوێستی ئەوانەی لە دەرەوەن جیاوازە لە گەڵ یەکتری. هەڵوێستی مرۆڤی تێگەیشتوو، مرۆڤی نەتەوەیی ئەوەیە کە ئەم مەسەلەیە بە شێوەیەکی ئاشتییانە چارەسەر بکرێ و، رێنەدرێ تەشەنە بکات و بە زوویەکی زوو پەلاماردانی چەکداری بوەستێنرێ و، کارێکی وا بکرێ کە وا پاڵ بە هەردوو حیزبەکەوە بنرێ، پارتی و یەکێتی سیاسەتێکی یەکگرتوویان ببێ بەرامبەر بەمانە، ئەوانەی کە لە باکوورەوە هاتوونەتە ئەو نێوە، پاش ئەوەی کە چەکەکانیان دایە دەست دەسەلاتداریتیی کوردستان، رێی ئەوەیان بدرێوەکو هەموو هاوولاتییەکی دیکە بەوپەڕی رێز و خۆشەویستییەوە لە باشووردا بژین، ئەمە ئەو بێلایەنییەیە کە تۆ دەفەرمووی، هی ئەو تاقمەیە کە سەربەخۆن کە سیاسەتێکی نەتەوەییان هەیە، یانی نەتەوەیین. بەڵام هێندێکی دیکەش هەن بۆخۆی لە ماڵی خۆی دانیشتووە و هیچ ناکا و هەرچی بقەومێ ئاگای لێنییە، ئیتر بە لای ئەوەوە زستانە، بەهارە، پاییزە یان هاوین، بەلایەوە وەکیەکە. ئەوانەی کە تۆ دەفەرمووی سەربەخۆ ئەوانە جیاوازن، ئەوانەی کە نەتەوەیین دیارە لە گەڵ ئەوەدان کە مەسەلەی پێ کێ کێ دەبێ لە لایەن کورد خۆیەوە چارەسەر بکرێت، چونکە ئەمانە کوردن و، پێویستە لە لایەن هێزی کوردەوە چارەسەر بکرێ. ئێستا دوو هێزی دەسەلاتدار هەیە لە کوردستان، یانی هێزی دیکەش هەن لە کوردستاندا بەڵام ئەم دوو دەسەلاتدارانە پێویستە لە سەریان پێکەوە دابنیشن و سیاسەتێکی یەکگرتوویان ببێ بۆ چارەسەر کردنی ئەم مەسەلەیە. ئەگەر پێویستیش کرا کۆنفرانسێك بگیرێ بۆ ئەو مەسەلەیە کە بە ئاشکرا و لە هەموو دنیادا بلاو ببێتەوە کە ئێمە پلان و نەخشەمان بۆ چارەسەر کردنی ئەم مەسەلەیە بەم شێوەی خوارەوەیە. ئێمە رێیاندەدەین بێنە نێوچەکە بژین، بەڵام ئێمە رێنادەین بەوەیکە وا هیچ هێزێك بە شێوەی چەکداری ببێ لە نێوچەکەدا. ئێستا من رەییم لە گەڵ ئەوە نییە کە هیچ ئەندامێکی یەکێتی یان پارتی و چ ئەندامی حیزبێکی دی بێت بە چەکەوە بگەرێت. چەك ماڵی پێشمەرگەیە کە لەشکری کوردستانە، ماڵی پۆلیسە، ماڵی هێزی ئاسایشە، لەبەر ئەوە هیچ دەسەلاتدارییەك مافی ئەوەی نییە رێ بە تاقمێك بدا بە شێوەی چەکدارانە بجوولێتەوە، ئەمە راستنییە. بەڵام پێویستیشە لە سەری لە هەمانکاتدا بیانپارێزێ.

پاراستنی گیانی هەموو کەسێك کەوتووەتە سەر دەسەلاتداریتیی ئەو شوێنە و، بەراستی دەبێ ئەو کارە بکا و، ئەگەر زانی یەکێك زوڵمی لێکراوە یان لە بەردەم هەڕەشەی ئەوەدایە، هەڕەشەی گیانی، یان هەڕەشەی ماڵی، پێویستە دەسەلاتداریتیی کوردستان لە سەری بکاتەوە. ئەمە ڕەیی ئەو کەسانەیە کە سەربەخۆن و، ئەوە ڕەیی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانیشە، وەکو من قسەم کردووە لە گەڵ مامۆستا و برای بەڕێز جەواد مەلا، ئەویش بیروڕای خۆی دەربڕی بەرامبەر بەم حاڵە کە هەیە و، لە ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ»شدا بیروڕای ئەو بڵاو کرایەوە. هەموو ئەوانەی کە وا ڕۆشنبیرن و، ڕۆشنبیری دڵسۆزن، ڕەییان لە سەر ئەمەیە کە ئەم مەسەلەیە بە زووترین کات بە شێوەیەکی دێموکراتیانە، برایانە خوشکانە و ئاشتیخوازانە چارەسەر بکرێ. چاوەڕوانیی من لە ئێوە ئەوەیە لە «کوردسات» و لە «کوردستان تی ڤی» کە ئێوە لەمڕۆوە کار بکەن و هەوڵبدەن لە خەڵکی بگەیەنن کە ئەمە مەسەلەیەك نییە ببێتە هۆی شەڕ و دوو بەرەکی و ناخۆشی و ئەمانە دروستببێت، ئێمە هەموو کاتێك ئامادەین ئەو کەسانەی کە وا دێنە ئەم نێوچەیە، خەڵکی هەرلایەکی کوردستان بن، یان هەر جورە کوردێك بن، حەز دەکا کوردی جاوە و سۆمەترەش بن، دەتوانن بێن لەو نێوچەیە بژین، بەلام وەکو هاوولاتییەك کە گوێڕایەڵی یاسا و ڕێسا و ئەو قانوونانە بن کە لەو نێوچەیەدا هەیە. خۆ ئەوە لە هەموو دنیا هەروایە، تۆ بچی بۆ هەر ولاتێ بژیت، پێویستە ڕێز لەو ڕێسا و یاسایە بگری کە لەو شوێنەدا هەیە. ناتوانی خۆت جیا بکەیتەوە لەو دەسەلاتەی لەوێ هەیە و دەسەلاتێکی چەکداری پێڕەو بکەی. پێویستە هەوڵبدەی لە ڕێی سیاسەتەوە پێشبکەوی. ئەوە ڕەیی منە و ڕەیی زۆر لەوانەن کە ئینسانی سەربەخۆن.

بەڵێ، بەلام دوکتۆر، ساڵی ڕابردوو یان ساڵێ لەمەو پێش لە ئەورووپا شتێ دامەزرا بەناوی پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوەی ولات، یان کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان، بەلام دەرکەوت لەم ڕووداوانە هیچ ڕۆڵێکیان نەبوو، کە بە حیسابی خۆشیان نەتەوەییانە بیر دەکەنەوە!

تۆ لە من مەپرسە، لەوانە بپرسە کە هەوڵی ئەوەیان دا ئەو شتە دروستبکەن!. پانزە ساڵ لەمەوبەر لە لایەن بەڕێز جەواد مەلاوە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان دروست کرا و، کاك جەواد یەکەمین کەس بوو کە بیریی دامەزرانی پەرلەمانی

کوردستان لە دەرەوەی وڵات و کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانی هێنایە پێش. ئەو لەسەر بیروباوەڕی نەتەوەیی ئەوەی هێنایە پێش و ئەوە بیری ئەو بوو. ئەمان (پێ کێ کێ) کاتێکە پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوەی وڵاتیان دامەزراند، ویستیان کە کاک جەواد بچێتە نێو ئەو پەرلەمانەوە. کاک جەواد نەیویست بچێتە نێو پەرلەمانەکەوە، ئەوان هاتن تکایان لە من کرد، چونکە دەزانن ئێمە برایەتی و هاوبیریتیمان کۆنە، وتیان تکات لێدەکەین داوای لێبکە بێتە نێو پەرلەمانەوە. منیش پاش ئەوەی بیرم لێکردەوە، گوتم باشە ئەگەر ئەکرێ بچۆرە ئەوێ بەڵکو لەو ڕێگەوە خزمەتێکی ڕێبازی نەتەوەیی بکەی. وتی باوەڕ ناکەم ئەوان ڕێبدەن، چونکە ئەوان بە شێوەیەکی دێموکراتیانە نایەنە پێشەوە. گوتم هەولبدە تاقی بکەرەوە، کە تاقیکردەوە، پاش ساڵێك ئەوانە وەکو دەڵێ دەردێکی زۆریان دەرخوارد دا و، ناچار بوو لە ئەنجامدا وازبێنێ و بێتە دەرەوە. کاتی خۆی ئەو (کاک جەواد) بە نێوی نوێنەری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانەوە لە نێو ئەو پەرلەمانەدا بوو و، ئەو بۆخۆی دوو ــ سێ کۆبوونەوەی سازکرد، کۆنگرەی یەکەم و کۆنگرەی دووەم. لە کۆنگرەی یەکەم و دووەمدا ئەوان بۆ خۆشیان ئامادە بوون. بەلام پاش ئەوەی پەرلەمانەکەیان دروستکرد، ئەم (کاك جەواد) بوو بە نوێنەری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە نێو پەرلەماندا. کاتێ کە کۆنگرەی سێهەم لە فەرانسە گیرا، پەرلەمانی فەرانسە ساڵۆنێکی گەورەی دا بە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان کە کۆبوونەوەکەی لەوێکا و، مسیۆ پییێر بیرسی کە یەکێکە لەوانەی سەرۆکی کۆمەڵەی مافی مرۆڤە لە فەرانسە، ئەویش هەوڵیدا لە گەڵ کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستاندا هاوکاری بکا بۆ بەڕێوەبردنی ئەو کۆنگرەیە. ئەو حەلە دوو حەفتەی مابوو و، خەڵك بانگ کرابوون بۆ کۆنگرە. یاشار کایا هات بە کاك جەوادی وت کە تۆ دەبێ ئەو کۆنگرەیە هەڵوەشێنیتەوە!. کاك جەواد دەپرسێ بۆچی هەڵیوەشێنینەوە، من لە هەموو دنیاوە خەڵکم بانگهێشت کردووە بۆ کۆنگرە. یاشار کایا دەڵێ مرۆڤی سەگ و سەگباب و مرۆڤی خراپ ئەمانەیان کردووە و ... . کاك جەوادیش پێیدەڵێ وەکو کێ؟ یاشار دەڵێ وەکو کەندال نەزان!. کاك جەواد ئەڵێ، بابە کەندال نەزان ئاگای لە مەسەلەکە نییە باوەڕ بکە. یاشار کایا پێ دادەگرێ بۆ هەڵوەشاندنەوەی کۆنگرەکە و وتبووی ئەمە خیانەتە و تەنانەت هەڕەشەی کردبوو. کاك جەوادیش وتبووی پرسم

بە برادەرەکانی خۆم کردووە ئەوان رازین و هەڵیناوەشێنمەوە. بەڵێ بەمجۆرە کۆنگرەی سێهەم گیرا. کەندالّ نەزان چوویوو بە حکوومەتی فەرانسەی وتبوو کە ئەمە کۆنگرەی پی کی کی یە، لە بەر ئەمە حکوومەتی فەرانسە سالۆنەکەی وەرگرتەوە و، پاشار کاپاش دەیفەرموو ئەمە (کەندالّ نەزان) ئەمەی دروستکردووە ... . ئیتر پاش ئەمە کاک جەواد ناچار بوو بکشێتەوە لە پەرلەمانەکەیان. دوایی ئەوە بوو پەرلەمانەکەیان بەجارێ هەڵوەشاندەوە و، هەر بە ئەمرێکی سەرکردەکەیان پەرلەمانەکەیان هەڵوەشاندەوە. پاش ئەوە هاتن پار ئەم کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانەیان دروستکرد. ئەوە زۆر چاك بزانە کە چەند هێزێکی وەکو حیزبی زەحمەتکێشان و چەند کەسانێکی دیکەش هەوڵیاندا کە بێنە نێو کۆنگرەی نەتەوەییەوە و کارێکی وا بکەن وەکو وتم بەرامبەر بە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، ئەمە بوو مەسەلەی دامەزراندنی ئەم کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانە!.

هەروەها ویستیان کارێکی وابکەن کە بەرێز «ئاپۆ ـ ئۆجەلان»، وەکو سەرکردەی فەخری وەریبگرن هەتا تۆزێ وەکو بڵێن حکوومەتی ترك ترسێکی وای بێ کە لە سێدارەی نەدەن. ئەوە هەموو کەس دەیزانێ، نەك هەر ئێمە. بەڵام ئەوە هەتا ئێستا کۆنگرەی نەتەوەیی چیکردووە، هیچی نەکردووە. کۆنگرەی نەتەوەیی حیزبێك دروستیناکا. کۆنگرەی نەتەوەیی دەبێ مرۆڤی سەربەخۆ دروستیبکەن و، حیزبەکان وا لێبکەن بیانخەنە ژێر ئەو چەترەوە. کۆنگرەی نەتەوەیی بریتی یە لەوەی کە حیزبەکانی کوردستان، رێبازەکانی کوردستان و کەسایەتییەکانی کوردستان بێنێتە ژێر ئەو چەترەوە و کارێکی وا بکات هاورێیانە، دۆستانە، هاووڵاتانە و ئاشتیخوازانە لە گەڵ یەك هاوکاریبکەن. کۆنگرەیەکی نەتەوەیی کە حیزبێك لە حیزبێکی دیکە بەر بدا، ئەمە پێیناڵێن کۆنگرەی نەتەوەیی، ئەمە پێی دەڵێن کۆنگرەی شەرشەق. کۆنگرەی نەتەوەیی ئەوەیە لە سەر بیروباوەری نەتەوەیی بڕوا بەرێوە. لە بیروباوەری نەتەوەییدا حیزب حیزبێنە نییە. بۆ مرۆڤێکی نەتەوەیی پارتی و یەکێتی و پی کی کی یی و ئیسلامی و کۆمۆنیست و ژنان و ... هتد ئەمانە و هەموو کەسێك بە کەسی خۆی دەزانێ، هەموو بە پارچەیەکی نەتەوەکەی خۆی دەزانێ. ناتوانێ لایەك بکا بە گژ لایەکی تردا. ئەگەر لایەکی کرد بە گژ لایەکی دیکەدا، پێیناڵێن مرۆڤی نەتەوەیی، پێیدەڵێن مرۆڤێکی تێۆچە پەرست، پێی دەڵێن

کابرایەك کە هیچ ڕیبازێکی نەتەوەیی نییە. جا لە بەر ئەوە ئەم کۆنگرەی نەتەوەییە تا ئێستا نەیتوانیوە کار بکا. بەڵام من سەرم لەوە سوور دەمێنێ هێندێك لەوانەی کە وا خۆیان بە ئینسانی ڕۆشنبیر دەزانن، یەکێکی وەکو **بەڕێز شێرکۆ بێکەس** تازە هاتووەتە سەر ئەو باوەڕە کە ئەوە کۆنگرەی نەتەوەیی نییە، لە کاتێکدا کۆنگرەی نەتەوەیی هەروا بووە. کۆبوونەوەکانی کۆبوونەوەی حیزبی پێ کێ کێ لە گەڵ چەند حیزبێکی دیکە بووە. لە بەر ئەوە سەرینەگرت و سەریشناگرێ. لە دوای ئەوە، ئەو کۆنگرەی نەتەوەییە بۆچی دەبێ کاربکا؟ دیارە دەبێ بۆ سەربەخۆیی کوردستان کار بکات. ئەوان کە دێن لە سووری دەوڵەتی ترکدا دەیانەوێ کۆمارێکی دیموکراتی دروستبکەن و، لەو سنوورەدا بژین، ئیتر ناتوانن باسی هەموو کوردستان بکەن و، باسی نەتەوە، چل ملوێن نەتەوەی کورد لە باشوور لە باکوور لە ڕۆژهەلات لە ڕۆژاوا و تەنانەت کوردی **خۆراسان** و هێندێك لەو کوردانەی کە لە **بەلووچستانن**، ٤ ملوێن کورد لە ئەستەموڵ، چەند ملوێنێك لە ئەنقەرە، ملوێنێك کورد لە تاران دەژین. کۆنگرەی نەتەوەیی دەبێ بۆ هەموو کورد بێ، ئەگەر هەر بۆ پارچەیەکی بێ پێیناڵێن کۆنگرەی نەتەوەیی. جا لە بەر ئەوە ئەم شتانە هەموو تێکەڵبوون لە گەڵ یەك. یانی زۆرم بەلاوە سەیرە یەکێك ئێستا پاش ئەم هەموو ئەزموون و تاقیکردنەوانە، تازە هاتووەتە سەر ئەو بیرە کە گوایە ئەمە کۆنگرەیەکی نەتەوەیی نییە وئەوە وایە و خیانەتکارە و لەم شتانە دەڵێت. ئەگەر ئەمانە خۆیان بە ڕۆشنبیر دەزانن و نەتەوەیین، ئەشیا هەر لە سەرەتاوە بیانزانیایە حیزبێك ناتوانێ کۆنگرەیەکی نەتەوەیی دروست بکا، ئەوە ئەلف و بێی سیاسەتە!.

بەڵێ، دوکتۆر جەمال نەبەز، ئێمە کاڤان ئەما، زۆر زۆر سوپاستان دەکەین و ماندوومان کردی، سوپاس بۆ ئەو گفتوگۆیە.

منیش زۆر سوپاستان دەکەم و، هیوای سەرکەوتنتان بۆ دەخوازم و، هومێد دەکەم ئێوە کە ئەم تەلەفزیۆنەتان بەدەستەوەیە، دەزگەی ڕاگەیاندنی گشتیی، لە سەر خزمەتی خۆتان بڕۆن و خزمەتی گەورەتر بکەن بۆ نەتەوەی کورد و، شتێکی خۆشە کە نەتەوەی کورد چەند تەلەفزیۆنێکی سەتەلایتی هەیە، دەوڵەتی وا هەن تەلەفزیۆنێکیان نییە. خۆزگە یەکێتیی نەتەوەییی کورد بە دۆستایەتی و بە یەکگرتنیش هەروەکو ئەمە بێت. یانی بەم شێوەیە دڵی خەڵکی خۆشدەکرد. هەروەك چۆن دەنگوباسی **سلێمانی و هەولێر و دهۆك و خانەقین** و ناوچەکانی ڕۆژهەلات و باکوور و ئەوانە دەگاتە دەرەوە، خۆزگە هەر ئاوەهاش دەنگی یەکێتیی نەتەوەییی

کوردیش بەو شێوەیە دەگەیشتە دەرەوە. هەر بژین و سەرکەوتوو بن.

بەڵێ زۆر زۆر سوپاست دەکەین و، هیوای تەمەن درێژی بۆ جەنابت دەخوازین.

— — —

سەرنج!

ئەم وتووێژە تەلەفزیۆنییە بە تەلەفۆن لە رۆژی ٥/١٠/٢٠٠٠ دا لەگەڵ من کرا. مەرجی من بۆ هەڤپەیڤین لە گەڵ «کوردسات» ئەوە بوو هەرچییەك دەیڵێم بێدەستکاری بلاوی بکەنەوە. «کوردسات» بەڵێنی ئەوەی دا و لە ٦/١٠/٢٠٠٠ دا دەقی هەڤپەیڤینەکەی وەك خۆی بلاوکردەوە و بەڵێنی خۆی بەجێهێنا.

بەلام رۆژنامەی کوردستانی نوێ کە زمانحالی «یەکێتی نیشتمانیی کوردستان»، و، لە سلێمانی دەردەچێ، قسەکانی منی بە دەستکاریکراوی و گۆڕینی رستەکانی و پڕ لە هەڵەی چاپی و رێزمانی لە ١٠/١٠/٢٠٠٠ دا بلاوکردەوە. جا لەبەر ئەوەی ئەمە یەکەمجار نییە کە کاربەدەستانی رۆژنامەی «کوردستانی نوێ» کردەوەی نەیارانە بەرامبەر بە من دەنوێنن، ناچاربووم رەخنە و گلەیی خۆم بە نامەیەك لە ٣١/١٠/٢٠٠٠ دا بۆ «کوردستانی نوێ» بنووسم، بەلام کوردستانی نوێ نامەکەمی بلاو نەکردەوە. لەبەر ئەوە ناچار بووم نامەکە بنێرم بۆ رۆژنامەی «میدیا» زمانحالی یەکێتی نەتەوەیی دێموکراتی کوردستان کە لە هەولێر دەردەچێ. «میدیا» دەقی نامەکەی لەگەڵ لێدوانێکی خۆی لە ژمارە (٨٠)ی «میدیا» دا بلاوکرایەوە. دەقی ئەو نامەیە لە لاپەڕەی پاش ئەم لاپەڕەیەدا چاپکراوە.

شایانی باسە کە دەقی ئەم هەڤپەیڤینە تەلەفزیۆنی یە تەواوی لە ژمارە (١٨)ی «کۆنگرە» گۆڤاری «کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان» کە لە مانگی ١١ی ٢٠٠٠ دا دەرچووە بلاوکرایەوە.

— — —

پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ .... بەرەو کوێ؟؟؟

مەبەست لەم کورتە وتارە ئەوە نییە شوێنی پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ لە بزووتنەوەی کوردایەتیدا و، هۆی پێشکەوتن و، ئەوجا نووچدانی ئەم دواییەی و، دەوری ئاپۆ خۆی و هاوکارەکانی لەم ئەهامەتییەدا بخەمەبەرچاو. چونکە ئەوە لێکۆڵینەوەیەکی بابەتانەی خەستوخۆڵی پێویستە کە بەتەمام لە پایزی ئەمساڵدا لەشێوەی سەمینارێکی گەورە و لە کۆبوونەوەیەکی فراواندا، بەزمانی کوردی و بەزمانێکی ئەوروپایی پێشکێش بکەم کە لە ئەنجامی خۆکشاندنەوەی چەکدارەکانی پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ وە روودەدەن.

وەك دەزانین سەرکردەی پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ بەرێز عەبدوڵا ئۆجەلان (ئاپۆ) پاش فڕاندنی لە کینیاوە بۆ ئیمرالی، داوای لە ئەندامانی حیزبەکەی کرد کە شەڕ بوەستێنن و هەتا رۆژی ١ی ئابلوول لە سنووری دەوڵەتی ترکدا نەمێنن. هەرئەو رۆژە سەرکردەیەتیی پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ هەواڵی ئەوەی بڵاوکردەوە کە (فەرمانی سەرۆك ئاپۆ) بەجێدەهێنێ. چەند رۆژێکیش لەمەوبەر بەرێز ئاپۆ لە داخویانییەکی دیکەدا وایراگەیاند کە ئەگەرهاتو خۆشی لەسێدارەدرا، ئەوا چەکدارەکانی حیزبەکەی نابێ شەڕ تازەبکەنەوە.

ئێمە لێرەدا نامانەوێ لەوە بدوێین کە ئایە ئەم (فەرمانە) ی ئاپۆ کە لەژووری خڕداخراوی گرتووخانەوە دەینێرێ بۆ چەکدارەکانی، رەوایەتی (شرعیة) هەیە یان نا، بەڵکو تەنێ دەمانەوێ بێژین کە ئەمە یەکەمجارنییە ئاپۆ یەکلایەنە شەڕ دەوەستێنێ و هەوڵی ئاشتی و وتووێژ دەدا و، دەوڵەتی ترکیش گوێ شلناکا بۆی. بەڵام شەڕوەستاندنی ئەمجارە جۆرێکی تایبەتییە و لەشەڕوەستاندنەکانی پێشوو ناچێ، چونکە بارودۆخی ئەوڕۆی پ‌ی‌ ک‌ی‌ ک‌ی‌ و بارودۆخی ئەوڕۆی رژێمی ترك و نێوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاستیش لەجاران ناچن.

دەوڵەتی ترك، وەك پاش ئەم بوومەلەرزەیەی دوایی بەڕۆنی دەرکەوت، لەژێرباری گرانی ئابوورییەکی تێکشکاودا دەناڵێنێ، کە هەر ئەوروپایە بتوانێ فریای کەوێ و رزگاری بکا، بەڵام ئەورووپا نەدەیەوێ و نەپێشی دەکرێ ئەو بارە لاسەنگە بەرامبەر بەهیچ دەسکەوتێك راستبکاتەوە بۆی، بەتایبەتی دەوڵەتی ترك بەوهەموو دوژمنەی

دەورویەرییەوە و، بەوهەموو کێشەسەختانەی نێوخۆیەوە، بووە بە بەردێکی قورس لەسەر دلی ئەوروپا. راستە دەولەتی ترك ئەندامی پەیمانی ناتویە و، ولاتەکەی لەرووی ستراتیژیی سوپاییەوە بۆ ئەوروپا گرنگە، بەلام ئەوروپا ئەندامێکی دەویْ کە ئاسایش لە مالەکەیدا مسۆگەر بیْ و، دراوسێکانی دانەجیرێنیْ لێیەکەن. لەبەرئەوە شتێکی سەیر نییە ڤێرهەوێگن کاربەدەستی بەرپرسیاری وەرگرتنی ئەندامی نویْ بۆ یەکێتیی ئەوروپاله رۆژی ٨/١٦ دا لە برۆکسل گوتی: «ترکیا هەرچەندیْ لەباری ستراتیژەوە بۆ ئەوروپا گرنگ بیْ، نابیْ بەتەمای ئەوە بیْ کە ئەوروپا هەلسوکەوتێکی تایبەتی لەگەلدا بکا. ترکیا بەم کەموکورتییەوە کە هەیەتی لەبارەی مافی مرۆڤ و مافی کەمایەتی و پێوەندیی دراوسێکانییەوە، ناتوانیْ ببێتە ئەندامی یەکێتیی ئەوروپا».

هەرچی پیْ کیْ کیْ یشە ئەوا بەدلنیابییەوە دەبێژم: تەنانەت ئەگەر پیْ کیْ کیْ وەك حیزبێکیش بمێنیْ و نەبێتە چەند پارچە و دەستەیەکی دژیەیەك، ئەوا ئەو پیْ کیْ کیْ یەی جاران نابیْ، واتە ئەو پیْ کیْ کیْ یە نابیْ کە بتوانیْ لە شەووڕۆژێکدا سەت هەزار کەس کۆبکاتەوە و لە شەقامەکانی ئەوروپادا خۆپێشاندان سازبکا. ئەو پیْ کیْ کیْ یە نابیْ کە بە هەزاران ئەندام و لایەنگری فیداکار و سەرلەپێناوی هەبیْ و ئامادەی خۆسووتاندن بن لە پێناوی فەرمانێکی سەرکردەکەیاندا.

ئەو پیْ کیْ کیْ یە نابیْ کە خاوەنی سەتان ملیۆن دۆلار بوو ... ئەو پیْ کیْ کیْ یە نەما و دەوری تەواو بوو ... ستراتیژ و تاکتیکی پیْ کیْ کیْ سەرتاخوار گۆڕاوە و بووەتە حیزبێکی ئاوەڕووتکراو.

مانگیش هەر سەرلەئێوارەوە دیارە. ئەوەتا ژمارەیەکی زۆر ئەندامانی چالاك و ئیشکەر وازیان لە پیْ کیْ کیْ هێناوە و ژمارەیەکی زۆرتر پشتیان ساردبووەتەوە. پیْ کیْ کیْ دەبیْ دان بەم راستییە تالوتفتەدا بنیْ و بزانیْ کە سەرچلی و سەرەڕۆیی و سەرکێشی سووتی نییە و نابیْ.

ئەوەی ئەورۆ هۆی پەژارە و دلەڕاوکە و جێی پرسیارە ئەوەیە کە چەند رۆژێکی دیکە کاتێك چەکدارەکانی پیْ کیْ کیْ بە فەرمانی ئاپۆ سنووری دەولەتی ترك بەجێدەهێلن، ئابە دەچن بۆکویْ؟ دیارە یان دەبیْ بچن بۆ دەولەتێکی دراوسێی ترك، یان رووبکەنە نیوچەی (هەرێمی ئاسایش) لە باشووری کوردستان، چونکە رێیەکی

دیکەیان نییە.

جاریّ (هەریمی ئاسایش) دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە و، لە لایەن سوپای ئەمریکا و بەریتانیاوە دەپارێزرێ. ئەمریکا و بەریتانیا لەرێی پەیمانی ئاتۆوە، هەڤاڵبەندی دەوڵەتی ترکن و پشتگیریی دەکەن. کەواتە رازیبوونی دەوڵەتانی ترک و ئەمریکا و بەریتانیا پێویستە، کە ئەمەش کارێکی هەروا هاسان نییە. ئەوجا پارتی و یەکێتی کە دەسەڵاتدارانی هەریمی ئاسایشن دەبیّ رازی بن بەوەی چەکدارەکانی پیّ کیّ کیّ رووبکەنە هەرێم. ئاشکرایە کە پارتی و یەکێتی نە رازی دەبن و نە دەشتوانن رێبدەن بە هەزاران چەکداری پیّ کیّ کیّ بچنە نێوهەرێم. خۆئەگەر چەکدارەکانی پیّ کیّ کیّ بێرازیبوونی ئەوانەی سەرەوە رووبکەنە هەرێم، ئەوا دەبێتە شەرێکی هزیەهزی، ئەنجامەکەشی بەتەفروتونابوونی پیّ کیّ کیّ تەواودەبیّ و، لەوانەشە ماڵۆچکەکەی کوردیش بکەوێتە بەرمەترسیی نەمان. خۆئەگەر چەکدارەکانی پیّ کیّ کیّ رووبکەنە دەوڵەتێکی دیکەی داگیرکەری کوردستان، بۆغوونە عێراقی سەددام، ئەوا (مجاهدین خلق) ێکی دیکە دروستدەبیّ، کە ئەنجامەکەشی لەهەموو لایەك رۆنە.

ئەز ماوەیەك لەمەوبەر بەنامە رووم لە بەرێزان مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی نا، کە پێکەوە چارەسەرێکی کوردانەی ژیرانە بۆ کێشەی پیّ کیّ کیّ بدۆزنەوە. پێشنیازی من ئەوەبوو کە کۆمیتەیەك لە پارتی و یەکێتی و حیزب و رێکخراوەکانی دیکەی کوردستان دروست ببیّ بۆ وەرگرتنی ئەو چەکانەی کە بەدەست پیّ کیّ کیّ وەیە، بەمەرجیّ دواڕۆژ ببێتە ماڵی لەشکرێکی کوردستانی نەك ماڵی ئەم حیزب و ئەو حیزب و ئەوجا ریّ بە ئەندامە سادەکانیان بدریّ کە لە هەرێمی ئاسایشدا وەك هاووڵات بژین و سەرکردەکانیشیان لە وڵاتانی دوور لە دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە پەنابەرێتی وەربگیریّ بۆیان، چۆنکە ژیانیان لە هەرێمی ئاسایشدا ناپارێزدریّ.

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ١٣ مانگی ١٩٩٩

«کوردستانی نویّ» ژمارە (١٩٣٥) ١٩٩٩/٨/٢٩

برای بەڕێز و خۆشەویست کاك مەسعوود بارزانی

سلاوێکی برایانەتان لێبێ وشادی و تەندروستی دەخوازم بۆتان.

ماوەیەك لەمەوبەر کاك دلشادم دی لە بەرلین، سلاووهەوالی ئێوەی گەیاند پێم. زۆرسوپاس. پێمخۆشە کە پەرتۆکی «المستضعفون الکرد و اخوانهم المسلمون» تان بەدڵە. ڕاستییەکەی نێزیکەی سالونیوێك لەمەوبەر ئەو پەرتۆکەم ناردبوو بۆتان، وادیارە زۆر درەنگ گەیشتووەتە دەستان.

کاکە مەسعوودی بەڕێز: ئامانجی ئەم نامەیە ئەوەیە بیروڕای خۆمتان پێڕابگەیەنم لەبارەی کارکردی ئەو تەنگاوییەوە کە پێ کێ کێ تێی کەوتووە. لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە بێمە سەرباسی ئەوەی چۆن و بۆچی وایلێهات. تەنێ دەمەوێ بەکورتی بێژم ئەگەر ئێوە و یەکێتی، بەتایبەتی بەڕێزتان و مام جەلال، پێکەوە هەولی چارەسەرێکی ژیرانەی کوردانەی ئەم بارەنالەبارە نەدەن و، هەلوێستێکی وەکیەکتان نەبێ، ئەوا هەرسەهێنانی داروپەردووی پێ کێ کێ دەبێتە هۆی رووخانی خانۆچکەکەی کورد و ئامانجی داگیرکەرانی کوردستانیش هەر ئەوەیە کە بەتیرێك دوونیشان بشکێنن. داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە، کە پێ کێ کێ نەما، گۆڕەپانی تەراتێنیان سافولووستر دەبێ و، ئیدی بوونی کوردی دیکەش، نەك هەر پێویست نییە، بەلکو مەترسیداریشە بۆیان. ئەوان هەر دژی پێ کێ کێ نین، بەلکو دژی هەموو جۆرە کوردێکن (*).

دوژی پێ کێ کێ دوژی کوردە و دەبێ کورد خۆی چارەسەر بدۆزێتەوە بۆی. جا ئەگەر مەبەستی پێ کێ کێ بەڕاستی ئەوەیە واز لە شەڕی چەکداری بهێنێ، با چەکانیان بدەنە دەست کۆمیتەیەك کە لە پارتی و یەکێتی و حیزب و رێکخراوەکانی دیکەی کوردستان دامەزرابێ، بەمەرجێ ئەو چەکانە دوارۆژ ببنە مالی لەشکری بەرگریی کوردستان. ئێوەش رێ بە هەموو مرۆڤەسادەکانیان بدەن کە لە «هەرێمی ئاسایش» دا وەك هەموو ولاتییەکی دیکەی کوردستان بژین. سەرکردە و کاربەدەستەکانیشیان لە ولاتانی دیکەی دوور لە دەولەتە داگیرکەرەکان پەنابەرێتی وەریگیرێ بۆیان. چۆنکە مان و ژیانی ئەوانە لە «هەرێمی ئاسایش» دا بە ئێوە ناپارێزدرێ. بەلام ئەگەر راستە خەلکەکەیان خۆیان بگەیەننە دەولەتێکی داگیرکەری دیکەی کوردستان، ئەوا بەدلنیاییەوە دەکرێنە دەسکەلا و کوتەکی دەست لەدژی

بزووتنەوەی کوردایەتی و بەتایبەتی «هەرێمی ئاسایش» و ئەم دەوڵەتیش بەکاریان دەهێنێ لەدژی ئەو دەوڵەتە. ئەمیاسەکەشی کۆرەوەرییە بۆ کورد. خەیانەتی شای ئێران و زوڵمی شای ئێرانیش بەرامبەر بە شۆرشی ئەیلوول نابێ لەبیر بچێتەوە، کە کاریان بەکورد نەما، کورد لە شەووڕۆژێکدا بوونەوە بە دوژمنەکەی جاران.

هەرلەم نامەیەشدا تکایەکیشم هەیە، ئەوەش ئەوەیە کە خاوەن سەروەرێتی پاپا بانگێشت (دەعوەت) بکەن بۆ کوردستان. چونکە پاپا بەتەمایە بچێ بۆ سەردانی عێراق. پاپا دڵی بۆ کورد بەکوڵە و شایانی ڕێزوخۆشەویستییە و، کوردستانیش مەڵبەندێکی کۆنی ئاینی دیانی (مەسیحێتیی) بووە و تەنانەت حەزرەتی ئیبراهیم لە هاران (حران) ەوە چووە بۆ رۆژاوای کوردستان و هەتا ئێستەش ناوی «برایم خەلیل» هەروەك خۆی ماوە. بەبیروڕای براتان باشتر وایە ئەو بانگێشتنە لەلایەن بەڕێزتان و مام جەلالەوە رەوانەبکرێ.

هەربژین و بێوەی بن

سەرنج! وێنەیەکی نامەکە دەچێ بۆ برای بەڕێز مام جەلال تالەبانی، چونکە پێوەندیی بەویشەوە هەیە.

براتان جەمال نەبەز

۱۹۹۹/۸/۱۵

(*) - ئەم پەراوێزە لە ۲۰۰۲/۹/۵ دا نووسراوە، کاتێك کە ئەم لاپەڕانە بۆ چاپکردن ئامادەکران:

رۆژگار دەریانخست کە ئەم پێشبینییە راست دەرچوو. پارتی و یەکێتی کە ماوەیەکی دوورودرێژ لە گەڵ حکومەتی ترك هاوکارییان دەکرد، ئەوەتا ئێستە رژێمی ترك هەڕەشە لە هەردووکیان دەکا و بە توندی دژی ئەوە وەستاوە کە باشووری کوردستان ببێتە کۆمارێکی فیدەراڵی و، لە هەموو سەیرتر ئەوەیە کە داوای «ئۆتۆنۆمی» دەکا بۆ ترکمانەکان لە کەرکووك و مووسڵدا ▪

بۆ بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ» لە سلێمانی
بابەت: دەستکاریی ڕێپێنەدراوی دەقی وتووێژی تەلەڤیزیۆنی و شێواندنی بەرهەمی بیری خەڵک لە ڕاگەیاندندا

تەلەڤزیۆنی «کوردسات» لەڕۆژی ٥/١٠/٢٠٠٠ دا وتووێژێکی لەبارەی شەڕی نێوان پ ک ک و ی. ن. ك ەوە لە گەڵ من سازکرد. مەرجی من بۆ ئەنجامدانی ئەو وتووێژە ئەوە بوو هەرچییەك دەبێژم بێ دەستتێوەردان و وەك خۆی پێشکێش بکرێ بە بینەرانی «کوردسات». کاربەدەستانی «کوردسات» کە لە ئێوارێی ١٠/٦ دا وتووێژەکەیان بڵاوکردەوە، بەڵێنی خۆیان بەجێهێنا. بەڵام ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ» لەڕۆژانی ١٠ و ١١ی مانگی ئۆکتۆبەردا بێ پرسوڕای من و، بە دەستکاریکراوی و تێکوپێکدراوی و پڕ لە هەڵەی چاپی و زمانی بڵاویکردبووەوە، بەجۆرێکی وا کە لە هێندێك شوێندا خوێنەرەوە تێناگا مەبەستەکە چییە و، لە هێندێ شوێنیشدا مەبەستەکەی منیان بە تەواوی پێچەوانە خستووەتەڕوو. هەر بۆ نموونە: «..... **کەندال نەزان چووبوو بە حکوومەتی** فەرەنسای گوتبوو، ئەمە کۆنگرەی پ ک ک نییە ... هتد». ڕاستییەکەی ئەوەیە کە کەندال نەزان چووبوو بە حکوومەتی فەرەنسای گوتبوو، ئەوە کۆنگرەی پ ک ک یە، هەر لەبەر ئەوەش بوو کە حکوومەتی فەرەنسا ئەو ساڵۆنەی دابووی بە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان وەریگرتەوە. ئەوجا بزانن جیاوازیی قسەکان چەند دوورن لە یەك. ئەم مشتەش لێرەدا نموونەی خەروارێکە، ئەمەش بێجگە لەوەیکە سەرنێوی وتووێژەکە خۆی لەخۆیدا دەستێوەردانی وتووێژەکە و بە هەڵەبردنی خوێنەرەوەیە، چونکە نووسراوە: «سەبارەت بە دەستدرێژییەکانی پ ک ک جەمال نەبەز بۆ تەلەڤزیۆنی ئاسمانیی کورد سات دەدوێت». ڕاستییەکەی ئەوەیە من بە هیچ جۆرێك باسی دەستدرێژیی کەسم نەکردووە و، ئەوی گوێی لە قسەکانم بووبێ دەزانێ کە قسەکانم هەموو لەسەر ڕێبازی ئاشتی و ئاشتبوونەوە و چاوپۆشیی لە خراپەی یەکدی و پێکەوە ژیانی نەتەوەیی بوو.

ئەم هەڵوێستەی «کوردستانی نوێ» ناپاکییە لە کاروپیشەی ڕۆژنامەگەریی و، یەکگرتنێکی تەنگەبەرانەیە لەسەر درێژەدان بە دوژمنایەتی و خراپەکاری بەرامبەر

بە من.

کاربەدەستانی «کوردستانی نوێ» زۆرباش لەبیریانە کە ئەز لە ١٩٩٩/٨/١٥ دا نامەیەکم نارد بۆ برای بەڕێزم مەسعوود بارزانی و «کوردستانی نوێ» خۆشی لەڕۆژی ١٩٩٩/٨/٢٩ دا وتارێکی منی بلاَوکردەوە لەژێرنێوی «پی کی کی بەرەو کوێ!؟». لە نامەکەدا بۆ کاک مەسعوود نووسیبووم:

«لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە بێمە سەرباسی ئەوەی چۆن و بۆچی (پی کی کی) وای بەسەرهات، تەنێ دەمەوێ بەکورتی بێژم ئەگەر ئێوە و یەکێتی، بەتایبەتی بەڕێزتان و مام جەلال، پێکەوە هەوڵی چارەسەرێکی ژیرانەی کوردانەی ئەم بارەنالەبارە نەدەن و، هەڵوێستێکی وەکیەکتان نەبێ، ئەوا هەرەسهێنانی داروپەردووی پی کی کی دەبێتە هۆی رووخانی خانۆچکەکەی کورد و ئامانجی داگیرکەرانی کوردستانیش هەر ئەوەیە کە بە تیرێك دوو نیشان بشکێنن. داگیرکەرانی کوردستان پێیان وایە کە پی کی کی نەما، گۆڕەپانی تەراتێنیان ساف و لووستر دەبێ و، ئیدی بوونی کوردی دیکەش، نەك هەر پێویست نییە، بەڵکو مەترسیداریشە بۆیان. ئەوان هەر دژی پی کی کی نین بەڵکو دژی هەموو کوردێکن».

لەبارەی چارەسەرکردنی کێشەکەوە نووسیبووم:

«دۆزی پی کی کی دۆزی کوردە و دەبێ کورد خۆی چارەسەر بدۆزێتەوە بۆی. جا ئەگەر مەبەستی پی کی کی بەڕاستی ئەوەیە واز لە شەڕی چەکداری بهێنێ، با چەکەکانیان بدەنە دەست کۆمیتەیەك کە لە پارتی و یەکێتی و حیزب و رێکخراوکانی کوردستان پێکهاتبێ، بە مەرجێ ئەو چەکانە دواڕۆژ ببنە ماڵی لەشکری بەرگریی کوردستان. ئێوەش رێ بە هەموو مرۆڤە سادەکانیان بدەن کە لە «هەرێمی ئاسایش» دا وەك هەموو وڵاتییەکی دیکەی کوردستان بژین. سەرکردە و کاربەدەستەکانیشیان لە وڵاتانی دیکەی دوور لە دەوڵەتە داگیرکەرەکان پەنابەرێتی وەربگیرێ بۆیان. چونکە ماڵ و ژیانی ئەوانە لە «هەرێمی ئاسایش» دا بە ئێوە ناپارێزرێ. بەلاَم ئەگەر راستەخەڵکەکەیان خۆیان بگەیەننە دەوڵەتێکی داگیرکەری دیکەی کوردستان، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەکرێنە دەسکەلاوکوتەکی دەست لەدژی بزووتنەوەی کوردایەتی و، بەتایبەتی «هەرێمی ئاسایش» و ئەم دەوڵەتیش بەکاریان دەهێنێ لەدژی ئەو

دەوڵەت. ئەنجامی ئەمەش کورەوەرییە بۆ کورد ... هتد».

دیارە ئەم نامەیە و وتارەکەشم «پێ کێ کێ بەرەو کوێ؟» کاتێك نووسیم کە سەرکردەی پێ کێ کێ بەرێز ئۆجەلان گیرابوو و، بڕیاری وازهێنانی دابوو لە خەباتی چەکداری و، فەرمانی دابوو بە چەکدارەکانی کە لە سنووری دەوڵەتی ترك بکشێنە دەرەوە و بە ئاشتی بۆ دامەزراندنی «کۆماری دیمۆکراتی ترك» هەوڵبدەن. من، بە پێشبینیکردنی ئەو مەترسییانەی کە لەو گۆڕانکارییانەوە دەیانتوانی روو بدەن و زیان بە کێشەی رامیاری کورد بگەیەنن، لە وتارەکەمدا نووسیبووم:

«ئەوەی ئەورۆ هۆی پەژارە و دڵەڕاوکە و جێی پرسیارە ئەوەیە کە چەند رۆژێکی دیکە کاتێك چەکدارەکانی پێ کێ کێ بە فەرمانی ئاپۆ سنووری دەوڵەتی ترك بەجێدەهێڵن، ئایە دەچن بۆکوێ؟ دیارە یان دەبێ بچن بۆ دەوڵەتێکی دراوسێی دەوڵەتی ترك، یان رووبکەنە نێوچەی «هەرێمی ئاسایش» لە باشووری کوردستان، چۆنکە رێیەکی دیکەیان نییە. جاری «هەرێمی ئاسایش» دەوڵەتێکی سەربەخۆ نییە و، لە لایەن سوپای ئەمریکا و بەریتانیاوە دەپارێزرێ. ئەمریکاو بەریتانیا لەرێی پەیمانی ناتۆوە، هەڤاڵبەندی دەوڵەتی ترکن و پشتگیریی لە دەوڵەتی ترك دەکەن. کەواتە رازیبوونی دەوڵەتانی ترك و ئەمریکا و بەریتانیا پێویستە، کە ئەمەش کارێکی هەروا هاسان نییە. ئەوجا پارتی و یەکێتی کە دەسەڵاتدارانی «هەرێمی ئاسایش» ن دەبێ رازیبن بەوەی چەکدارەکانی پێ کێ کێ رووبکەنە هەرێم. ئاشکرایە کە پارتی و یەکێتی نەڕازی دەبن و، نەدەشتوانن رێبدەن بە هەزاران چەکداری پێ کێ کێ بچنە نێوهەرێم. خۆئەگەر چەکدارەکانی پێ کێ کێ بێڕازیبوونی ئەوانەی سەرەوە رووبکەنە هەرێم، ئەوا دەبێ بەشەرێکی هۆیەهۆ، ئەنجامەکەشی بەتەفروتونابوونی پێ کێ کێ تەواو دەبێ و، لەوانەشە ماڵۆچکەکەی کوردیش بکەوێتە بەرمەترسیی نەمان. خۆ ئەگەر چەکدارەکانی پێ کێ کێ رووبکەنە دەوڵەتێکی دیکەی داگیرکەری کوردستان، بۆنموونە عێراقی سەددام، ئەوا (مجاهدين خلق)ێکی دیکە دروست دەبێ، کە ئەنجامەکەشی لەهەموولایەك روونە». (کوردستانی نوێ ژ ١٩٣٥، یەکشەمە ١٩٩٩/٨/٢٩، ل ٧).

ئاشکرایە رۆژگار دەریخست کە ئەم پێشبینییانە راستبوون و، رێی چارەسەریش هەرئەو رێیەیە کە بەوپەڕی ویژدانی لەفرۆشتن نەهاتوو و هوردبینییەوە

پێشانگدابوو، بەڵام رۆژنامەکەی پێ کێ کێ «وڵات» کە لە سلێمانی دەردەچوو، لەباتی سوپاس و دەستخۆشانەکردن لێم، کەوتە جنێوپێدانم و، قسەکانی منی بە «دەربڕینی خەون و خەیاڵی خواستەکانی خیانەتکاران و داگیرکەرانی کوردستان» دانابوو. («وڵات» ژ ٣٦٣، ١٩٩٩/٩/٦). داروودەستەی «زەحمەتکێشان» یش وەك مەنجەڵی لە شۆرباوگەرمتر و لە پێ کێ کێ، پێ کێ کێتر کەوتنە پەلامار. سەیر ئەوەیە، لەلایەکەوە بەنامە تکایان لەمنکرد کە بەبۆنەی ساڵیادی دامەزراندنیانەوە پیرۆزبایی بکەم لێیان، منیش نامەیەکم نووسی بۆیان کەبەزۆری شتی گشتی بوو. لەلایەکی دیکەوە، هەرلەو ژمارەیەی رۆژنامەکەیاندا کە ئەو نامەیان بڵاوکردبووەوە، گەلێك جنێویان دابووپێم لەژێرنێوی «جەمال نەبەز خەون دەبینێ و واقیع نابینێ»، نووسینی: لوقمان حەسەن»، بەڕاستی پێکەنینم هات پێیان. وادیارە هێندە زەحمەتیان نەکێشابوو، رۆژنامەکەی خۆیان تەماشابکەن. رەوشتوخووشیان هێندە بەرزە، ئەوەتە ئەوڕۆ دەچنە سەر تەلەفزیۆن و پاکانە بۆ خۆیان دەکەن و، قسە بە پێ کێ کێ دەڵێن.

ئەمەیان وا. «کوردستانی نوێ» ش هەردەستبەجێ، وەك ئەوەی هەنگی لە هێلاندا دۆزیبێتەوە، یان خودێی مەزن قەپاڵێکی چەوری ناردبێ بۆی، کەوتە چالاکی. لەپێشدا بە خەتێکی درشت بڵاویکردەوە «وتارەکەی جەمال نەبەز فەرتەنە دەنێتەوە». واتە هەوڵەکەی منی بۆ پاراستنی ئاشتیی نەتەوەیی، دوورخستنەوەی شەڕ لە باشوور کە بەرژەوەندیی «ی. ن. ك.» یش بوو، بە «فەرتەنەنانەوە» دەستنیشانکردبوو و، لە خۆشییاندا هەر پێشەکیی خوێنەرەوەکانی خۆی ئاگادارکردبوو لەوەی کە «گەلێك کەس هەن خۆیان ئامادەکردووە بۆ وەرامدانەوەی قسەکانی جەمال نەبەز». ئەمەش ئەوە دەردەخا کە دەستی راستەوخۆی کاربەدەستانی «کوردستانی نوێ»، نەك هەر لەمەدا هەبوو، کە تاقمێك چەقاڵوبەقاڵی سیاسەت لەسەر لاپەڕەکانی «کوردستانی نوێ» ریزێك قسەی ساردوسووکی دیکە بەمن بڵێن، بەڵکو دژی بیری نەتەوەیی و بەتایبەتی رێبازی کاژێك قسەی هەلومەلەق بڵاوبکەنەوە، کە ئەمانە هیچ پێوەندییەکیان بە باسەکەی منەوە نەبوو. (بڕوانە تەماشای «ك. ن.» ژمارەی رۆژی ١٩٩٩/٩/٥ بکە کە بەنێوی یوسف محەمەدەوە بڵاویکردووەتەوە)، بۆئەوەی دڵی رەشی بەرپرسیارانی

«ی.ن.ك. » ئاو بخواتەوە و، بەنیازی ئەوەشکە دوژمنایەتی بخەنە نێوان من و هێندێك لە سەرکردەکانی ی.ن.ك. ەوە کە سالآنی ساڵە دۆستایەتی هاوڕێیەتی هەیە لە نێوانماندا، تا ئەوانیش لەو گۆمەلێڵەدا مەلەبکەن. بەلاّم بەو ئامانجە نەگەیشتن.

ئەوجا «ك. ن. » هەربەمەوە نەوەستا، بەڵکو پتر کەوتە قوچەقانی هاویشتن و ئەمجارە بەنێوی وتووێژەوە، یەکێك لە هاوکارە داخلەدڵەکانی کە نێوی «سالار یاسین» ە ناردەلای کاك سەروەت عەلی (کوردۆ) کۆنەنوێنەری پاسۆك لە ئەورووپا و سکرتێری گشتیی کۆمەڵەی خوێندکارانی سۆسیالیت (سۆکسە) کە تەنێ لەبەر هێندێك هۆی کەسیی (شەخصی) و تایبەتی لە ئەورووپاوە گەڕاوەتەوە کوردستان، کە ئەوەش باسێکە بۆخۆی. سالار یاسین بەوێنەی ڕۆژنامەنووسە بەعسییەکان، بەقسەخستنەدەمی کاك کوردۆ عەلی و، بەرتیلی پەسندان (مدح) و تەنانەت گۆڕینی نێوەکەشی لە «سەروەت» ەوە بۆ «سەروەر»، بێبۆنە (مناسبة) باسی من دێنێتە پێشەوە و بیروڕای کاك کوردۆ عەلی بەرامبەر وتارەکەی من «پێ کێ کێ بەرەو کوێ؟» دەپرسێ لێی و پێشەکی دەبێژێ: ئەو وتارە «لە گەلّ هەلوێستی رابوردووی جەمال نەبەز یەکناگرنەوە کە خۆی بە کەسایەتییەکی قەومی دەزانێ» (ئاوا!) (ك.ن. ژ ١٩٧٢، ١٢/١٠/١٩٩٩). کاك سەروەت عەلی (کوردۆ) ی بێچارە، ناچاردەبێ کەساسانە بکەوێتە «بەرائەت» دان و گەلێك جنێو بەرابوردووی خۆی بدا و خۆی بە «عەقلّ تەسك» بداتە قەلەم، واتە بەزاراوەی مامۆستا بەشیرموشیر «ناقص العقل» بزانێ. دیارە دەبێ ئێستە بووبێتە «زائدالعقل» پاش ئەوەی پرژی تەکاندنی رابوردووی خۆی بەرمنیش کەوتووە، بەپێی دەستووری «اتق شرّ من احسنت اليه» و دلّی کاربەدەستانی «ك.ن. » ی خۆشکردووە بەوەی فەرموویەتی: «ئێستەش (پێ کێ کێ) ئیسپاتیان کردووە کە زۆر کارامە و لێهاتوونە، بەوەی تا ئێستە گوێڕایەڵی سەرکردەکەبانن کە لە زینداندایە» (ك.ن.ژ ١٩٧٢، ١٢/١٠/١٩٩٩). وادیارە ئەوی بێچەندوچۆن گوێڕایەڵی سەرکردەکەی بێ «کارامە و لێهاتووە». ئافەرین لەم «زائدالعقلی» یە!.

کاربەدەستانی «ك.ن. » دەیانویست ئەم هەموو جنێووڕینانە بە «بیری ئازاد» و «دێموکراسی» بفرۆشن. بەلاّم میزلّدانی «بیری ئازاد» و «دێموکراسی» ی «ك. ن. » هەرزوو فش بووەوە، کاتێك هاوبیری بەڕێز ئەندازیار بروسکە ئیبراهیم

کە یەکێکە لە دامەزرێنەرانی «سۆکسە» و کاک سەروەت عەلی (کوردۆ) زۆر باشدەناسێ، نامەیەکی نارد بۆ «ک. ن.» و ڕاستیینەی ئەو دەربڕینانەی کاک سەروەتی ڕوونکردەوە، بەڵام کاربەدەستانی «ک. ن.» ی لە دیمۆکراسیدا «کولاو» نامەکەی کاک بروسکەیان بڵاونەکردەوە، ئەگەرچی چەند دۆستێکی بەڕێز کە لە «ی. ن. ک.» دا بەرپرسیارن، ڕەئیان وابوو کە ئەو نامەیە دەبێ بڵاوبکرێتەوە. وادیارە بەرپرسیارانی «زائدالعقل» ی «ک. ن.» ئەوەیان لە خەیاڵدا نەبوو کە **«ڕۆژان ڕۆژیان لەدوودایە»**.

جەمال نەبەز

بەرلین: ٢٠٠٠/١٠/٣١

کوردستان «کوردستان» ی کرده راستی

له نێوان بنەماڵەی ئێمه و بنەماڵەی بەهەشتی **مامۆستا گیوی موکریانیدا** دۆستایەتی و خۆشەویستی و یەکماڵییەك هەیه کە لە نیوەی سەدەی رابردووەوە دەستیپێکردووه، لە بەر ئەوە دەتوانم بێژم کەم کەس هەن هێندەی من شارەزای بەسەرهات و رەنج و تێکۆشینی بێوچانی ئەم بنەماڵە نیشتمانپەروەر و زەحمەتکێشە بێ.

مامۆستا گیو و برای گەورەی، واته مێژووناس و رۆژنامەوان و هونەروەری کورد، **داماوی موکریانی**، دوو ئەستێرەی گەشن بە ئاسمانی رۆشنبیریی نەتەوەیی کوردەوە کە بە درێژایی سەدتساڵی رابوردوو رێی تاریکونۆتەکی کاروانی کوردایەتییان رۆناك کردووەتەوە و، لەو پێناوەدا برسێتی و دەربەدەری و گرتن و ئازار و گەمڕ و گێچەڵی دوژمنانی نەتەوەی کوردیان سەربەرزانه و یەکرەنگانە گرتووەتە خۆ.

دامەزراندنی **یەکەمین چاپخانەی کوردی** لە ١٩١٤ دا لە شاری **حەلەب**، بەرهەمێکی خەباتی ئەم بنەماڵەیە بوو. زیندووکردنەوەی مێژووی کورد و کۆکردنەوەی ژیاننامە و وێنە و بەرهەمی بوێژان و نووسەرانی کورد و، دەرهێنانی پتر لە دە رۆژنامە و گۆڤاری کوردی، بەتایبەتی **زاری کرمانجی و رۆناکی و هەتاو**، بەرهەمێکی دیکەی خەباتی ئەم بنەماڵەیە بوو. بەڵام **مامۆستا گیو** بە زۆری بەو فەرهەنگانەوە دەناسرێ کە هەر یەکەیان گەنجینەیەکی بەنرخە بۆ پاراستنی وشەی کوردی. ئەوجا فەرهەنگی کوردستان جێیەکی تایبەتی هەیە لەو گەنجینەیەدا.

کە لە ساڵی ١٩٦٠ دا بوومە مامۆستای قوتابخانەی دواناوەندیی **هەولێر**، چەند مانگێك لەسەر یەك، هەر هەفتەی شەوێك لە ماڵی یەکێکمان، لە **گەڵ مامۆستا گیو و مامۆستا حسەین رەشوانی** کۆ دەبووینەوە بۆ پێداچوونەوەی **فەرهەنگی مەهاباد** کە لە ساڵی ١٩٦١ دا لە **چاپخانەی کوردستان** لە هەولێر چاپکرا. ئەوەی راستی بێ! من پاش ماوەیەك بە هۆی سەرگەرمیمەوە بە چالاکیی رامیارییەوە پێمنەکرا چیدی بەشداریی ئەو کۆبوونەوانە بکەم. هەر چەندە **مامۆستا گیو** لە پێشەکیی **فەرهەنگی مەهاباد** دا بە شێوەیەکی ناژك ناخۆشیی خۆی بەرامبەر بە

دووركەوتنەوەم لەو كارە دەربڕیوە، بەلاّم بەهیچ جۆرێك دلّی نەیشا لێم.

لەو ماوەیەدا كە لە هەولێر بووم، چەند جارێك فەرهەنگی كوردستانم لە مالّی مامۆستا گیو چاوپێكەوت و سەرنجمی زۆر راكێشا. فەرهەنگی كوردستان هەزاران و هەزاران وشەی كوردی گرتبووە خۆی كە ماناكانیان زۆر بە هوردی لێكدرابوونەوە و، نێوچەی بەكارهێنانیشیان دەستنیشان كرابوون، بەلاّم فەرهەنگەكە پەڕە پەڕە و كۆنە كراوەبوو. هەموو جارێك كە لە مامۆستا گیوم دەپرسی: **"كەینێ سەرە دێتە سەر چاپكردنی فەرهەنگی كوردستان!"** **مامۆستا گیو** هەناسەیەكی ساردی هەلّدەكێشا و كەمێك دەوەستا و ئەوجا دەیفەرموو: **«زۆر حەز دەكەم بە چاوی خۆم بیبینم، بەلاّم باوەڕ ناكەم، چونكە یەكجار دژوارە. بەم چاپخانە شڕەی من ئەم كارە ناكرێ. هیچ لایەنێكی دەسەلاّتداریش نییە دەستی یارمەتی درێژ بكا بۆم».**

مامۆستا گیو راستیدەگوت، ئەو سەردەمە سەردەمێك بوو، زمانی كوردی وەك ئەوڕۆ نەبوو بوو بە زمانی نانپەیداكردن. ئەوی خزمەتی زمانی كوردی بكردایە، ئەگەر نانیشی ببوایە، سەرەڕای ئەوەی لە لایەن داگیركەرانی كوردستانەوە نانی دەبڕا و تووشی گرتن و دەربەدەری و مالوێرانی دەبوو، زۆر لەوانەش كە خۆیان بە رۆشنبیر و پێشكەوتنخواز دەزانی گالتەیاندەكرد پێی و دەیانگوت: **«بابە ئەمریكا رایسپاردووە ئەوە بكا.»** وەك ئەمریكا هیچ كاروبارێكی نەبێ و بچێ لە بێتاقەتی خۆی، خەریكی خزمەتی زمانی كوردی بێ.

ئەوڕۆ رۆژگارێكە كە گەلێك لایەن زمان و فەرهەنگی كۆمەلّگەی كوردەوارییان كردووە بە دەستاوێژێك بۆ خۆژیانلن و نانپەیدا كردن، بە تایبەتی لە دەرەوەی كوردستان. هی وا هەیە ئەوروپاییە، دەچێ سەفەرێك دەكا بۆ كوردستان و، یەك دوو حەفتە لەوێ دەمێنێتەوە و شارێك و چەند گوندێك دەبینێ و، قسە لە گەلّ چوار پێنج كەس دەكا و، كە دەگەڕێتەوە ئەورووپا نێوی خۆی دەنێ **"كوردستان ناس"** ئەكادێمیایی واش هەن كە نازانن دوو دێڕ بە كوردییەكی راست و دروست بنووسن، كەچی بەخۆیان دەلّێن: **"كوردۆلۆگ" (كوردەوان)**. بەلاّم كە رۆژنامەیەكی ئەورووپایی باسی زمانی كوردی دەپرسێ لێیان، لە بەر نەزانین و بۆ خۆلادان لە باسەكە، فەرمایشتەكەی بە **"تەرسەقول"** پێ دەبڕن و دەبێژن: **بۆچی كوردی زمانە؟** ئەم قسەیەش دەقی ئەو وەرامەیە كە **مارتین فان برونسن** ی هۆلەندی لە وەرام

پرسیارێکی رۆژنامەی ئەڵمانی **"تاگەس تسایتونگ"** ی بەرلیندا دابوویەوە کە لێیپرسی بوو " **تۆ وەك کوردۆلۆگ لە بارەی باری زمانی کوردییەوە چ دەبێژیت؟"** بەرزترین بەرهەمی ئەم کوردۆلۆگ" ـەش ئەو کتێبەیە کە نێوی ناوە **"شێخ و ئاغا و دەوڵەت"** وەك ئەوەی کێشەی کورد و کۆمەڵگەی کورد هەمووی کێشەی شێخ و ئاغا بێ. سەیریش ئەوەیە ئەم **"کوردۆلۆگ" ی ئاخرە زەمانە** بە سایی کوردی "رۆشنبیری"ی هاوشانی خۆیەوە لە هەموو کۆڕ و سەمینارێکدا بەشدارە. جا ئەوەش وەنەبێ بەخۆڕایی بێ، چونکە کوردی لەو بابەتەش هەن کە دوای ئەوەی ساڵانی ساڵ لە کوردستان خەریکی مارکس و لینین و ماو و ستالین بازی، و سڵاواتدان لە دیاری یەکێتیی سۆڤێت و جنێودان بە جیهانی سەرمایەداری بوون، پاش هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول رایانکردە ئەوروپای سەرمایەداری و، زمان و فەرهەنگی کۆمەڵگەی کوردەوارییان کردە دەسکەلایەکی دەست بۆ بازرگانی کردن و بە ملوێن پارەیان لە دەوڵەتەکانی ئەوروپا کێشایەوە، بە تایبەتی لە **سوێد** و **فەرەنسا** و **ئەڵمانیا** و **بەریتانیا** و ئەوەش بە نێوی خزمەتی کولتووری کوردەوە.

با بگەرێینەوە سەر باسەکەمان!

ساڵ بوو بە ساڵی ١٩٧٧، هەموو دوو ساڵێك نەبوو کە **شۆرشی ئەیلوول** هەرەسی هێنا بوو. بەڵام **دەزگەی تاوانباری بەعس** هێشتا نەیتوانیبوو، یان جارێ نەیویستبوو، هەموو رێکخراوە کوردییەکان لە بنەهەڵکێشێ، لەوانە **"کۆری زانیاری کورد"** کە بوو بوو بە بەشێك لە **"کۆڕی زانیاری عێراق"**، وەك نێو هەر مابوو. شایانی باسە ئەوەیە ئەم کۆرە گەلێك کەسی جۆراوجۆری لە باش و لە خەراپی تێکەوتبوو. بۆ نموونە، ئەوی سوێندی بە سەری رژێمی سۆڤێت دەخوارد ، لە گەڵ ئەوەی کە رژێمی سۆڤێتی بە دیکتاتۆر و ملهوڕ دەدایە قەڵەم! لە نێو ئەم کۆرە دا بەرژەوەندیی تایبەتی! یەکیخستبوون. ئێستەش کە ئێستەیە زۆربەی زۆری ئەوانە هەروان لە بەغدا و لە پاڵ رژێمی بەعسدان، ئەوەش کە جێی پرسیارێکی بەجێیە ئەوەیە! **مامۆستا مەسعوود محەممەد**ێك کە کاتی خۆی رازی بوو سەرکردەیەتیی کۆرێك بکا کە لکێك بوو لە کۆری زانیاری عێراق و لە ژێرچاودێریی راستەوخۆی بەعسدا بوو، بۆچی ساڵی پار رازی نەبوو سەرکردەیەتیی کۆرێکی زانیاری کورد بکا لە **هەولێر** کە هیچ نەبێ لە ژێر چاودێریی دەسەڵاتێکی کوردیدایە. وەك

بیستوومه دەڵێن داوای پایەی لە وەزیر گەورەتری کردووە بۆ ئەوەی رازی بێ بە سەرکردەیەتیی کۆڕ، ئەوانیش نەیاندابوو پێی.

مامۆستا گیوی بە ڕاستی داماو، پەنای بردبووە بەر "کۆڕی زانیاری کورد" لە بەغدا کە **فەرهەنگی کوردستان و فەرهەنگی نۆبەرە** چاپکەن بۆی. کەچی لیژنەی فەرهەنگ دوو ساڵی رەبەق تەفرەیان دا و بەنیوی ئەوەوە کە بەو فەرهەنگانەدا دەچنەوە، نانیان پەیدا کرد پێی و فەرهەنگەکانیش کەوتنە بەردەست گەلێك کەس و لە بەریشیان گرتەوە و، دیارە کەڵکی تایبەتیشیان وەرگرتووە لێی بۆ ئەو فەرهەنگانەی لەو کاتەوە دەرچوون. لە ئەنجامیشدا فەرهەنگەکانیان چاپنەکرد بۆ مامۆستا گیو و خەفەتێکی زۆریان کردە دڵی. بەکورتی چارەنووسی فەرهەنگەکانی مامۆستا گیو وەك چارەنووسی گۆڤاری **«زیارە»** و دەستنووسەکانی **حەمە بۆری** لێهات کە لە بارەی **مستەفا بەگی** کوردییەوە نووسیبوونی. مامۆستا گیو لە نامەیەکدا کە ماوەیەکی کورت پێش کۆچیدوایی نووسیوێتی بۆم و پێموایە ئەو نامەیە دووا نامەیەکە لە ژیانیدا نووسیبێتی، باسێکی ئەو کەساسیەی خۆی دەگێڕێتەوە. خوێندنەوەی چیرۆکی ئەم دڵشکاوی و هەستبریندارییەی **مامۆستا گیو** و دەستیدەستێپێکردن و تەفرەدانی لە لایەن **"کۆڕ"ەوە منی ناچار کرد ئەم راستییە لە ژمارە (۲۲) ی ساڵی ۱۹۷۸ ی گۆڤاری کۆلیجی ئەدەبیاتی زانستگەی بەغدا"** دا بخەمەڕوو. بەڵام هەر زوو دەستوپێوەند و نانخۆرەکانی "کۆڕ" بەوپەڕی بێشەرمییەوە لە پێتەختی بەعسییەکانەوە کەوتنە جنێودان پێم. با هەر خۆیان بە خۆیان بن کە ئێستەش وان لە پاڵ بەعسدا.

ئەری. **مامۆستا گیو** کۆچیدوایی کرد و، ئەو ئاواتەی بردە ژێر گڵ. بەڵام مامۆستا گیو زۆرجار دەیگوت **"کوردەی کچم جێمدەگرێتەوە و ڕێنادا ئەو مۆمەی ئەم بنەماڵەیە هەڵیکردووە بکوژێتەوە"**.ڕاستییەکەشی هەروا دەرچوو. **دوکتۆر کوردستان** لە سەر ڕێ و شوێنی باوك و مامی خۆی چوو بەرێوە و بوو بە زانایەکی کوردناس و توانی سەرەڕای هەموو گەر و گێچەڵپێکردنێکی بەعس و دەسکەلاکانی لە کوردستان و هەموو مەترسییەکی ڕۆژانی **"ئەنفال"** و **کوردقڕان، فەرهەنگی کوردستان** بپارێزێ لە نەمان و، پاش ئەوەی دەسەلاتی کورد لە نێوچەیەکی گچکەی باشووری کوردستاندا دامەزرا، کاربەدەستانی کورد بە تایبەتی **بەڕێز نێچیرڤان**

بارزانی سەرۆکوەزیرانی بەڕێوەبەرێتیی هەرێم کە چالاکییەکی بەرچاو و بەرفراوان دەنوێنێ بۆ ژیاندنەوەی کەلەپووری کورد، بەرازبوونی **دوکتۆر کوردستان** موکریانی، بڕیاری چاپکردنی فەرهەنگی کوردستانی دا. **دوکتۆر کوردستان** بۆ سەرپەرشتیکردنی چاپی فەرهەنگەکە چەند مانگێک گەڕابەوە هەولێر و لە ڕێ ئەو ئوتۆمۆبیلەی بە کرێیگرتبوو هەڵگەڕایەوە و **دوکتۆر کوردستان** بریندار بوو و، ماوەیەکیش لە ماڵەوە کەوت، لە گەڵ ئەوەشدا بە وردەیەکی بەرزەوە و بە هاوکاری **بەڕێز بەدران ئەحمەد حەبیب سەرنووسەری دەزگەی چاپ و بلاو کردنەوەی «ئاراس»** و چەند بەڕێزێکی دیکە کە **دوکتۆر کوردستان** لە پێشەکی فەرهەنگەکەدا بە سوپاسەوە نێوی بردوون، پاش ئەرک و زەحمەتێکی یەکجار زۆر، فەرهەنگی کوردستان بەو چاپە جوانە و بەو شێوە دلگیرە کەوتە بەردەست خەڵک. بە کورتی دوکتۆر کوردستان بە پاراستنی **فەرهەنگی کوردستان** لەنێوچوون و بە هاوکاریکردنی لە گەڵ هەموو ئەو دڵسۆزانەی کە لە چاپکردنی فەرهەنگەکەدا ڕەنجیانکێشا، **فەرهەنگی کوردستانی کردە ڕاستییەکی بەرچاو.**

بێگومان فەرهەنگی کوردستان فراوانترین و زانستانەترین فەرهەنگی کوردی ـ کوردییە کە تا ئێستا دەرچووبێ. لە گەڵ ئەوەشدا فەرهەنگەکە لە کەموکورتی و ناتەواوی ئاوارتە نییە. بۆیە پێویستی سەرشانی هەموو کوردیزانێک ئەوەیە زۆر بە وردی فەرهەنگەکە بخوێنێتەوە و هەڵەکانی دەستنیشانبکا و ئەگەر وشەیەکی بەبیردا دێ کە لەو فەرهەنگەدا نەبێ، لای خۆی بینووسێ و ئەنجامی کارەکەی بنێرێ بۆ **دوکتۆر کوردستان** بۆ ئەوەی لە چاپی دووەمدا ئەو سەرنج و تێبینی و وشانە بگیرێنە بەرچاو لە گەڵ سوپاسی خاوەنەکانیان.

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ١٧

خەرمانانی ٢٠٠٠ی زاینی

سەرنجدانێك لە هەڤپەیڤینی «میدیا» لە گەڵ پرۆفیسۆر شاکری خدۆدا

هاتنی شاکریٚ خدۆ و هاوکارەکانی لە مۆسکۆوە بۆ هەولێر بوو بە هۆی هێنانەوەبیری گەلێك بەسەرهاتی هەناوتەکێنی کوردەکانی ئیمپراتۆرێتیی رووخاوی سۆڤێت و، هەروەها کولاندنەوەی برینی ساڕێژنەبووی گەلکوژیی رژێمی سۆڤێت لە کوردی بندەستی خۆی و، خراپەکاریی ئەو رژێمە لە گەڵ کوردی دەرەوەی سۆڤێت بە درێژایی مێژووی رەشی خۆی. هێندێك لەو بەسەرهاتانە لەو وتوویژەدا کەوتنە روو کە «تەلەفزیۆنی کوردستان» لە هەولێر لە ئێوارەی رۆژی ٢٠٠٠/١١/٨ دا سازی کرد بۆیان، کە ئەزژی یەکێك بووم لە بەشدارانی ئەو وتوویژە.

هەڤپەیڤینی «میدیا»ش لە گەڵ شاکریٚ خدۆ، رۆناکییەکی دیکەی خستە سەر ئەو باسە.

بەکورتی، قسەکانی شاکریٚ خدۆ و هاوکارەکانی بەرەو ئەوە دەچوون کە گوایە رەوشی کورد لە کۆمارەکانی ئیمپراتۆرێتیی سۆڤێتدا گەلێك لایەنی باشەی هەبووە، کە گەلێك پەرتۆك بەزمانی کوردی، یان لە بارەی کوردەوە، بەتایبەتی بەزمانی رووسی و ئەرمەنی دەرچوون، کوردەکان لەویٚ شانۆیان هەبووە و، هێندێك کوردیش توانیویانە خوێندنی بەرز تەواو بکەن و پلە و پایەیان پێبدریٚ، کە کاك شاکر خۆشی یەکێکە لەوانە.

قسەکانی منیش کە تەلەفزیۆن بڵاویکردنەوە، ئەمە بوو:

راستە ئەو شتانە هەبوون، هەرچەندە دەبیٚ ئەوەش بێژین کە کوردناسی و لێکۆڵینەوە لە کورد و پێوەندیی رووس لە گەڵ کورد لەسەرەتاوە لە سەردەمی ئیمپراتۆرێتیی قەیسەریدا دەستیپێکردووە، ئەوەش بەئامانجی سوودوەرگرتنی کۆلۆنیالیستانە لە کورد، وەك هێزێکی سوپایی دژ بە ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی و قاجاری. بڕوانە: ڤلیامینۆف زێرنۆف بڵاوکەرەوەی شەرەفنامە و ژمارەیەکی زۆر لە کوردناسە ئێودارەکانی رووس، وەك پیۆتر لێرخ و ن. یا. مار و فەردیناند یوستی و ئەلەکسەندەر ژابا و مینۆرسکی و نیکیتین، کوردناسی پێش رژێمی کۆمۆنیستی

بوون، کە ئەمانەش بەزۆری، یان دیپلۆمات بوون یان سوپایی بوون. لە گەڵ ئەوەشدا چاپکردنی چەند کتێبێك، یان خوێندنی زمانی کوردی لە چەند قوتابخانەیەکی سەرەتاییدا، ئەوەیش بە ئەلف و بێی سریالی (کە کوردی دەرەوەی سۆڤێت هیچ سوودێکیان وەرنەگرت لێی)، یان دەرهێنانی ڕۆژنامەیەك بەزمانی کوردی بۆ پڕۆپاگەندە کردن بۆ ملهوڕانی ڕژێمی سۆڤێت، یان بوونی بەرنامەیەك لە ئینستیتۆیێکدا بۆ کوردناسی، ئەوەش لە باری سەرنجی سۆڤێتەوە، ئەمانە هەموو دڕۆپێنك ئاو نین بەرامبەر ئەو ئاگری گەلکوژی چەند جارەی ڕژێمی سۆڤێت لە کوردەکانی بندەستی و، لەنێوبردنی کۆمارە ئۆتۆنۆمیدارەکەی **(کوردستانی سۆر)** و دانی خاکەکەی بە ئازەربایجان و، کۆچپێدانی کورد بە کۆمەڵ لە شوێنی خۆیانەوە بۆ **سیبریا و کازاخستان** و، مردنی هەزارانیان لە ڕێ لە برساندا و لە سەرماندا و، گوللەبارانکردنی هەزارانی دیکەیان. ئەوجا پاش تۆپینی **ستالین** و هەتا داتەپینی ئیمپراتۆریتیی تڕەکەڵەکی سۆڤێتیش، **کۆماری کوردستانی سۆر** دانەمەزراوەتەوە و، بێجگە لەمەش ڕژێمی سۆڤێت یەکەمین دەوڵەت بوو کە دانی بە **«حکوومەتی ئەنقەرەی ئەتاترك»** دا نا و لە ١٩٢١/٣/١٦ دا **پەیمانی «هاوڕێیەتی»** لە گەڵ بەست، بەرلەوەی هیچ دەوڵەتێکی دیکە دانیپێدا نابێ. هەروەها بێدەنگیی **«کۆنگرەی گەلانی ڕۆژهەڵات»** کە لە ١ ــ ١٩٢١/٩/٨ لە **باکۆ** بەسترا، لە مافی کورد، ئەگەرچی هەشت کورد لەو کۆنگرەیەدا بەشداربوون، بەڵام ناسینی «حکوومەتی ئەنقەرە» وەك «حکوومەتی جۆتکار و هەژار»، و ئەمەش لە کاتێکدا بوو کە پەیمانی سێڤر هێشتا لەکاردابوو. دوایی فرۆشتنی **کۆماری کوردستان** بە **شای ئێران** لە سەردەمی **ستالیندا** و، بوونە هۆی شەهیدکردنی **پێشەوا قازی محەمەد** و هەزاران کوردی دیکە، ئەوەش بەرامبەر بەڵێنی وەرگرتنی مافی گەڕان بەدوای نەوتدا لە باکووری ئێران. ئەوجا خراپەکاری بەرامبەر شۆڕشگێڕی گەورەی کورد **سەرۆك بارزانی و هاوڕێکانی**، کاتێك کە پەنایان بردبووە بەر **سۆڤێت**. هەروەها پشتگیری کردنی **گەلکوژیی ڕژێمی بەعسی عێراق** لە کورد و **هەرسهێنان بە شۆڕشی ئەیلوول به چەك و پشتگیریی دیپلۆماسیی ڕژێمی بەعس** و، **پاکانەکردن بۆ کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و سەردەشت و بادینان و زەردی ئاوا (قەراخ)**. ئەم کارەساتە جگەربڕانە و تاوانە زلانە لە لایەن شاکریّ خدۆ و هاوڕێکانییەوە هیچ

باسنەکران و رەنگە ئەگەر من سەرنجی بینەرانی بەرنامەکەم بۆ دیوە رەشەکانی رژێمی سۆڤێت و زۆرپاژەنە کوردەکانی رانەکێشایە، ئەوا هەر هەمووی دیزە بە دەرخونە بکرایە.

ئاشکرایە ئەز لەو کۆڕە تەلەفزیۆنییەدا نەبووم کە شاکریێ خدۆ و هاودەنگەکانی تێیدا بوون. ئەز بە تەلەفۆن بەشداریم کرد و بۆ ماوەیەکی کورت. لەبەر ئەوە بواری ئەوەم نەبوو وەرامی ئەو قسانەی ئەوان و تێبینی کەسەکانی دیکە بدەمەوە کە پاش تەلەفۆنەکەی من کردیان. بۆوێنە کاك **مومتاز حەیدەری** بە تەلەفۆن گوتی کە کوردستانی سۆر لە سەر ئازەربایجانە نەك لە سەر ئەرمەنستان. من لە قسەکانمدا ئەوەم گوت کە ستالین کاتی خۆی **کوردستانی سۆری دا بە ئازەربایجان** و نەمگوت لە سەر ئەرمەنستان بووە. بەلاّم پاش **شەڕی ئەرمەن و ئازەری** لە سەر نێوچەی **ئەرزاخ (نەگۆرنی قەرەباخ)** بەشێکی گەورەی کوردستانی سۆر، بەتایبەتی پێتەختەکەی کە **لاچینە** کەوتە دەست ئەرمەنییەکان و ئێستە بەدەست ئەوانەوەیە. دیارە مومتاز حەیدەری هیچ ئاگای لە سەردەمی پاش تلیسانەوەی شێرە بەفرینەی سۆڤێت نییە، کە ئەو سالانی سالّ بە پیرۆز و نەتەکین (مصون)ی دەزانی. دوایی **مومتاز حەیدەری** بەدەمی خۆی گوتی کە ئەو و برادەرە کۆمۆنیستە عێراقییەکانی لە پاش حەفتاکانەوە ئەو راستییانەیان باش دەزانی کە رژێمی سۆڤێت چی و چی بەکورد کردووە، بەلاّم باسیانەدەکرد. ئەوەش **«لەبەر خاتری سۆسیالیزم!!»** زۆر سەیرە؟! کەسێك خۆی کورد بێ و رژێمێکی تێرۆریستی کوردکوژی دژ بە ئازادی و یەکسانیی مرۆڤ و **هەڤاڵبەندی رژێمی ئەتاترك و رەزاخان و هیتلەر و رژێمی بەعسی عێراقی تیرۆریست**، بە رژێمێکی **"سۆسیالیستی"** بداتە قەلەم، کە سۆسیالیزم لە ئازادی و یەکسانیی مرۆڤ بەولاوە هیچی دی نییە. پاشان **مومتاز حەیدەری** گۆتی کە هەر **دلزار** نەبووە کە بە هۆنراوە پەسنی (مدح)ستالینی داوە، **هەژاریش** پەسنیداوە. لەوەدا مومتاز راست دەکا، **هەژاریش وەك دلزار، ستالین پەرست بووە** و گوتوویەتی:

کوردە، دەتەویێ ببی سەربەخۆ

هەستە، دەی راکە تۆ بەرەو مۆسکۆ

قسەی درۆیە سانفرانسیسکۆ

بژی ستالین، خۆش بێ چەکوش و داس
لە ژێر ئیستبداد کوردی کرد خەلاس

ئەز مەبەستم لە نێونەهێنانی هەژار ئەوە نەبوو کە هەژار بپارێزم، چونکە لەو لێکۆڵینەوەیەدا کە لە بارەی گۆڤاری «نیشتمان» زمانی حاڵی کۆمەڵەی ژێکاف ەوە نووسیومە و، لە ساڵی ۱۹۸٥ دا لە سوێد بەکوردی و ئەڵمانی بڵاو کراوەتەوە، باسی هەژار و هۆنراوەکەیم کردووە (تەماشای ل ٤٧ی بەشە کوردییەکەی بکەن). لێرەدا تەنێ مەبەستم ئەوە بوو نموونەیەك بهێنمەوە بۆ هوردە بۆرژوازیی مارکسیستی کورد و نەمویست لیستەکە درێژ بکەمەوە، ئەگەنا سەرە دەگەیشتە سەر کاك مومتاز خۆشی.

شاکرێ خدۆ لە کۆرە تەلەفزیۆنییەکەدا گوتی کە گوایە کوردەکانی کۆنە سۆڤێت خەڵکی ئەوێ نەبوون و لە دەرەوە وەك **«کۆچەر»** هاتوونەتە ئەوێ. **بەکورتی دەیویست بێژێ لەوێ (سۆڤێت) پارچەیەك کوردستان نەبووە.** ئەمەش هەر ئەو قسەیە کە زورناژەنەکانی رژێمی سۆڤێت سالانی ساڵ دەیانکرد بۆ ئەوەی رژێمی سۆڤێت بەداگیرکەری بەشێکی کوردستان نەدەنە قەڵەم. شاکرێ خدۆ بە رۆژنامەی **"میدیا"** دەبێژێ:

«هێندێك دەبێژن پێنج کوردستان هەنە. ئەز ئەوە قبوڵ ناکەم. ئەوە راست نییە کە لەوێ لە لاچین، کەلباژار، کوبادلی، زەنگیلان پارچەیەك کوردستان هەبێ. کورد لە سەردەمی شەدادییەکانەوە لەوێ دەژی بەلام ئەو شوێنانە پارچەیەك نین لە خاکی کوردستان. ئێمە وەکو کورد دەبێ هەندێك واقعی و ریالیست بین، ئێمە هێشتا چوار پارچەمان رزگار نەکردووە، داوای پارچەی پێنجەمیش دەکەین و دایدەنێینە تەنیشت چوار بەشەکەی تر. ئەوە شتێکی هەڵەیە و ئەز ئەوە قبوڵ ناکەم و راست نییە. دەکرێ وەکو نەتەوەیەك کە لەسەر خاکی خۆت نی، لەوێ داوای مافی ئۆتۆنۆمی خۆت بکەی».

جارێ بەرلە هەموو شتێك دەخوازم بە شاکرێ خدۆ بێژم کە **«پێنج کوردستان نونەیە»**، بەڵکو یەك کوردستان هەیە و، لە سەردەمی سۆڤێتدا پێنج پارچە بوو، ئێستە بووە بە شەش پارچە. چونکە **کوردستانی سۆر** بەشێکی کەوتووەتە دەست ئەرمەنییەکان و بەشێکی هەر بەدەست ئازەرییەکانەوەیە. شاکرێ خدۆ کە کوردی

سۆڤیێت بە مێوان و کۆچەر و بێ خاك و کرێگرتەی ماڵی ئازەری یەکان دادەنێ، دەبێ ئەوە بزانێ «کوردستانی سۆر» کە لە سەردەمی **لینین دا بوو بە کۆمارێکی ئۆتۆنۆمیدار**، وەك قارچك لە زەوی هەڵنەتۆقیبوو، بەڵکو لەوە پێش هەبوو، ئەگەنا ئۆتۆنۆمی وەرنەدەگرت لەنێو زەریایەك ترکزماندا. لە سەردەمی قەیسەردا بەو بەشەی کوردستانیان دەگوت «کوردستانی سۆر» **چۆنکە خاکەکەی سۆر بوو، نەك «سۆر» وەك نیشانەی کۆمۆنیستی**. شاکرێ خدۆ خۆشی دەبێژێ کە **کوردستانی سۆر** لە ١٩٢٣ دامەزرا و شەش ساڵێك ژیا، **تا لە کۆتاییی** بیستەکاندا بەفیتی تۆرانییە ئازەرییەکان و فەرمانی **ستالین** هەڵوەشێنرایەوە و خرایە سەر ئازەربایجان. ئەو هەرێمە بچووك نەبوو، وەك شاکرێ خدۆ دەیەوێ بێنرخی بکا، بەڵکو هەر بە قسەی خۆشی **ئێوچەکانی لاچین و کوبادلی و کەلباژار و زەنگیلان** و گەلێك شوێنی دیکەشی دەگرتەوە و، درێژ دەبووەوە تا سەر سنووری رۆژهەڵاتی کوردستان. بەڵگەش بۆ ئەوەی ئەو هەرێمە پێش سەردەمی کۆمۆنیستی هەر نێوی کوردستان بووە، ئەوەیە کە **لینین** لە تەلگورافێکیدا کە پاش سەرکەوتنی شۆرشی ئۆکتۆبەر بۆ کادرەکانی حیزبەکەی ناردووە بۆ ئازەربایجان، رایسپاردوون کە **«جۆتکارە هەژارەکانی کوردستانیان لەبیر نەچێ»**. بێجگە لەوەش ئەگەر وتارەکەی **مینۆرسکی لە ئینسکلۆپیدیای ئیسلام و نووسینەکانی خالفین بخوێنینەوە، تێدەگەین کە لە وڵاتی سۆڤیێت پارچەیەك کوردستان هەبووە لە سەردەمی پێش کۆمۆنیستیدا و، پاش ئەمە بە پێی پەیمانی بریست ـ لیتۆڤیسك کە لە ١٩١٨/٣/٣ لە نێوان سۆڤیێت و بەرەی رۆژاوادا بەسترا پارچەیەکی دیکەی خاکی کوردستان بە سۆڤیێت برا**. لەبەر ئەوە قسەکانی شاکرێ خدۆ نەك هەر زانستانە نین بەڵکو ساختەکارانەن و دژایەتیشن بەرامبەر مافی رەوای کورد و خەڵکی کوردستان. دوایی کاك شاکر دەبێژێ کە کورد لەوێ لە سەر خاکی خۆی ناژی، با داوای ئۆتۆنۆمی بکا!. **خۆ کورد ئۆتۆنۆمی هەبوو، بەڵام ترکەکان بەیارمەتیی ستالین ئۆتۆنۆمییەکەیان لرف دا**. لێرەدا کاك شاکر دەیەوێ کورتانەکەی جەجاڵ بەکورد بدوورێتەوە. ئەوجا کە شاکرێ خدۆ دەبێژێ «ئێمە هێشتا چوارپارچەمان رزگار نەکردووە، داوای پارچەی پێنجەمیش دەکەین» قسەکەی هزقەبازانەیە. چۆنکە ئێمە هێشتا نەك چوارپارچە بەڵکو پارچەیەکیشمان بەتەواوی رزگار نەکردووە، جا کە وایە نابێ جارێ باسی

هیچ پارچەیەکی دیکە بکەین، چونکە جارێ پارچەیەکمان بەتەواوی پێ رزگار نەکراوە.

ئێستە پاش ئەم قسانە چی بۆ جەنابی شاکرێ خدۆ دەمێنێتەوە؟ شاکرێ خدۆ کە کورد بە "کۆچەر" دادەنێ، دەبێ ئەوە بزانێ کە خاکی ئازەربایجان کە ئەورۆ بەشێکی گەورەی بە ترکنشین دەدرێتە قەڵەم، پێش شالاوی مەغۆلەکان و هۆزە ترکەکان کە لە نێوەڕاستی ئاسیا و چیاکانی ئاڵتایەوە بە کۆچەری و بۆ راوورووت رووبانکردە هەرێمی دەسەلاتی خەلیفەی عەباسی و ئاسیای گچکە، یەك ترکزمان لە ئازەربایجان نەدەژیا. تەماشایەکی سەرپێیی نەخشە کۆنەکان بکەن بزانن ولاتی ترك لە کوێ و ئازەربایجان لە کوێ. تەنانەت سەرنجدانێکی نێوی شوێنەکانی ئازەربایجان، بۆمان دەردەخا کە نێوەکانیان ترکی نین. هەر بۆوێنە وشەی باکۆ و تەورێز (تبریز) خۆیان بۆ خۆیان هاوار دەکەن. ئازەربایجان وشەیەکی کوردەی ـ ئێرانی کۆنە و نێوچەیەکی کۆنی کورد بوو. هەر **شەدادییەکان** نەبوون کە لەوێ فەرمانڕەوا بوون کە ئەوەتە شاکرێ خدۆ دەفەرموێ **«دەرکران لەوێ»**، بەڵکو ئەو ولاتە ولاتی کورد بووە و کراوە بە ترکزمان. راستە لە سەتەی ۱۹ و ۲۰ دا هێندێك کوردی دراوسێی ئیمپراتۆرێتیی قەیسەری و ئەوجا سۆڤێتی رەڤینە نێو ولاتی قەیسەری و سۆڤێتییەوە، بەلام ئەمانە کەمەیەکی کەم بوون. چەند هەزار کۆچەرێکی پەنابەری بێدەسەلات ناتوانن هەرێمێکی گەورە و پان و فراوانی وەك کوردستانی سوور لە دەست دانیشتووەکانی بستێنن و نێوی بنێن کوردستان، ئەوەش لە سەردەمی سۆڤێت و دەسەلاتی تۆرانییەکانی ئازەربایجاندا.

شاکرێ خدۆ لە دانیشتنە تەلەفزیۆنییەکەدا زۆری پێناخۆش بوو کە گوتم، لە رێی **کەسایەتیی ئەرمەنی دوکتۆر ژیرایەر کۆچەر یانەوە** هەوڵمان داوە کە کاربەدەستانی ئەرمەنستان وا لێبکەین جارێکی دی کوردستانی سوور دابمەزرێنەوە و، ئەو هەوڵە تا ئێستە سەرینەگرتووە. سەیر ئەوەیە **دوکتۆر مارف خەزنەداریش هەر بە تەلەفۆن گوتی "وا باشە واز لە کوردستانی سوور بهێنرێ و بخرێتە لاپەڕەی مێژووەوە"**. باشە! جا **ئەگەر ئێمە وا بیر بکەینەوە، دەبێ واز لە کەرکوك و مووسڵ و خانەقین و جەلەولا و شارەبان و زەرباتییە و مەندەلی و کووت و شەنگار و شێخان و مەخموور و گەلێك شوێنی دیکەش بهێنین، چونکە بەعسییەکانی عێراق کوردەکانی ئەو شوێنانەیان**

دەر کردووە و لە جێی ئەوان عەرەبیان نیشتەجێکردووە، وەك چۆن ترکە تورانییە ئازەرییەکان کوردی کوردستانی سۆڤیان بەیارمەتیی ستالین دەرکرد و ترکیان لەو شوێنانە نیشتەجێکرد و ئێستەش ئازەرییەکان بەیارمەتیی هێندێك ئازەریی تورانی کە لە نێو رژێمی ئێراندا دەستیان دەڕوا، دەیانەوێ گەلێك نێوچەی «ئازەربایجانی رۆژئاوا» کە بەشێکە لە خاکی کوردستان بکەنە ترکنشین بەدەرپەڕاندنی کوردەکانی ئەو نێوچەیە.

لێرەدا دەمەوێ پەنجە بۆ هەواڵێك رابکێشم کە چەند رۆژێك پاش ئەم وتووێژە تەلەفزیۆنییە بلاْو کرایەوە. راستییەکەی نازانم ئەوە رێکەوت بوو، یان کارکردی ئەو وتووێژە بوو. رۆژنامەی «یەنی مساوات» (یەکسانیی نوێ) کە رۆژنامەیەکی شۆڤێنیستی تورانییە و بەزاری ترکمانی لە باکۆ دەردەچێ، لە رۆژی ١١/١١ دا نووسیبووی کە کامیلی حەسەنۆف «سەرکردەی کوردە ئازەرییەکان» و سەرکردەی مەڵبەندی رۆشنبیریی کورد (رۆناهی) لە دژی ئەو پرۆژەیە قسەی کردووە کە بە پێی ئەوە کوردی دەرەوە دەبەن لە نێوچەی لاچین دا نیشتەجێیان دەکەن. حەسەنۆف گوتوویەتی کە ئەوە فێتی ئەرمەنییەکانە. هەروەها گوتوویەتی کە لە ساڵی ١٩٩٣ دا هەوڵێك دراوە بۆ ئەمە، بەلاْم لە دژی ئەو پرۆژەیە زۆر کار کراوە تا پەکیخراوە. حەسەنۆف درێژە بە قسەکانیدەدا و دەبێژێ: «چووینە لای دەزگەی سەرۆکایەتیی (ئازەربایجان) و چاومان بە هیدایەت ئۆریۆف، راوێژکاری دەوڵەت بۆ کاروباری ئێتنی کەوت. ئەوجا چەند ریش سپییەکمان نارد بۆ لای ئەو کەسانە (کە بە تەمابوون بچن بۆ لاچین). شێخ عەبدولمە ناف؟ کە خۆی کوردە، بانگەوازێکی بۆ ئەو کوردانە دەرکرد کە دەیانویست بچن بۆ لاچین و داوای لێکردن کە بیری خۆیان بگۆرن. بەلاْم ئەم راپۆرتانەی دوایی کە لە رۆژنامەکاندا بلاْوکرانەوە لە بارەی نیشتەجێکردنی کوردەوە لە لاچین ئێمەی زۆر شپرزە کرد. ئێمەی کوردی ئازەربایجان ئەو هەوڵدانە بە نەحلەتدەکەین کە کورد لە دەرەوە بهێنن بۆ نێو لاچین. ئێمە بەوە رازی نابین. دڵنیاشم لەوەی کە کوردە موسڵمانەکان نایەنە لاچین. لە ئەرمەنستانیشدا چەند خێزانێکی (کەم) ئێزدی ماون. ئێمە داوا دەکەین کە ئەم پرۆسەیە رابگیرێ. دەمەوێ جارێکی دی بێژم کە ئێمە ئەم کردەوانە ریسوا دەکەین کە لە لایەن کاربەدەستانی ئەرمەنییەوە دەکرێن. ئێمەی کورد دەمانەوێ لە گەڵ

خۆشك و برا ئازەربیەكانمان پێكەوە بگەڕێینەوە نیشتمانی خۆمان».

شایانی باسە كە رادیۆی BBC دووڕۆژ دوای ئەمە، واتە لە ١١/١٣ دا هەر ئەو هەواڵەی بلاو كردەوە.

وەكو كورد دەبێژن **«سەیرە لە كۆیە!!!»** سالآنی ساڵە و هەتا ماوەیەك لەمەوبەر، تركە ئازەربیەكان دەیانگوت: «كورد لە ئازەربایجاندا نین». ئەمەتە شاكریێ خدۆ خۆشی لە هەڤپەیڤینێكدا لە گەڵ **«میدیا» (ئۆرگانی یەكێتیی نەتەوەیی دێموكراتی كوردستان)** دان بەوەدا دەنێ كە ئازەربیەكان لە پاش ساڵی ١٩٧٠وە دەبێژن كە كورد لە ئازەربایجاندا نین. بەلآم ئێستە بۆ دوژمنایەتیكردنی كورد، كورد نەك هەر لە ئازەربایجان پەیدابوون، بەڵكو سەركردەشیان هەیە و خۆی كردووە بە دەمڕاستیان و نایەوێ كورد بگەڕێنەوە **لاچین**، بەڵكو دەیەوێ **«لە گەڵ ئازەربیەكان بچینە لاچینەوە» واتە كوردستانی سۆر** دروستنەبێتەوە. ئەمەش هەر قسەكەی شاكریێ خدۆیە كە نایەوێ لەبارەی ئەو هەوڵدانەوە قسە بكا كە بۆ دامەزراندنەوەی كوردستانی سۆر دەدرێ، چونكە كە رۆژنامەی **«میدیا»** لێیدەپرسێ بیروڕات چۆنە لە بارەی هەوڵەكانی **مستەفا وەكیلەوە** كە لە ساڵی ١٩٩٢ دا دابووی بۆ زیندووكردنەوەی كوردستانی سۆر؟ شاكریێ خدۆ دەفەرموێ: **«ئەز باسی ئەو پرسە ناكەم و حەز ناكەم لەو بارەیەوە بدوێم!»**.

لێرەدا بەدڵنیاییەوە دەبێژم كە كاربەدەستانی ئەرمەنستان هێشتا بڕیاری ئەوەیان نەداوە كە كوردستانی سۆر بدەنەوە بە كورد، چونكە هەموویان لەو بارەیەوە بیروبۆچوونیان وەكیەك نییە. بۆ ئەمەش سەرنجی خوێنەرەوەی ئەم وتارە بۆ ئەم هەواڵانەی خوارەوە رادەكێشم!

رۆژنامەی **Turkish Daily News** كە زمانحاڵی دەوڵەتی تركە لە رۆژی ١٠/٢٨ی ئەمساڵدا نووسیبووی كە «**فەلەكناز**» ئەندامی پەرلەمانی ئەورووپا لە گەڵ شاندێكی ئەوەی نێویان ناوە **«كۆنگرەی نەتەوەیی كورد KNK** چووە بۆ ئەرمەنستان بۆ پڕوپاگەندەكردن بۆ پی كێ كێ و هاندانی ئێزدییەكانی ئەوێ بۆ پشتگیریكردنیKNK». ئەز **فەلەكناز** دەمێكە دەناسم و دەزانم كچێكی كوردی رۆشنبیر و ژنهاتییە. ماڵباتی **فەلەكناز**، ماڵباتێكی **كوردی ئێزدی** نیشتمانپەروەری خەڵكی باكووری كوردستانن و ٣٠ ساڵ پترە لە ئەڵمانیا دەژین و

کاردەکەن. **فەلەکناز** وەك خوشك و براکانی لە ئەلمانیا لە دایکبووە، بەلاّم بە کوردییەکی جوان و رەوان قسە دەکا و زۆر لە سەر مافی کورد و بێگانەکان دەکاتەوە. ئێستە **ئەندامی پەرلەمانی ئەورووپایە و لە برۆکسل (بەلجیکا)** دادەنیشێ.

جا لەبەر ئەوەی ئەو هەواڵەی رۆژنامەی نێوبراو بلاّوکردبووەوە، سەرنجی منی زۆر راکێشا، دەمویست بزانم راستییەکەی چییە.بەرێککەوت لە رۆژی ۲/۱۲/ دا چاوم بە فەلەکناز کەوتەوە و ئەوەش لە شاری **ڤینیسیا (ئیتالیا)**، بە بۆنەی گرتنی کۆنفرانسێکەوە لەو شارە لە لایەن شارەوانیی ڤینسیا و جڤات (کۆمۆنیتا)ی کوردەکانی ئیتالیاوە بۆ باسی کورد و باسی پرۆژەیەکی گرنگ بۆ خزمەتی زارۆی کورد کە نێویان ناوە **«پرۆژەی چەمچەماڵ»**. کاربەدەستانی **ڤینسیا**، **فەلەکناز و دوکتۆر مەحموود عوسمان و منیان بانگێشت کردبوو بۆ بەشداریکردن لەو کۆنفرانسەدا**. دیارە ئەم وتارە جێی ئەوە نییە باسی ئەو کۆنفرانسە بکەم کە لە راستیدا سەرکەوتنێك بوو بۆ کورد و ماڵی جڤاتی کورد لە **ئیتالیا** ئاوابێ کە بە ژمارە کەم و بە کار و کردەوە زۆرن، دەشزانم کە **بەرێز شۆرش سورمێ** کە پەیامنێری رۆژنامەی **«برایەتی»**یە لە ئیتالیا، خۆشی لەو کۆنفرانسەدا ئامادە بوو، وتووێژێکیشی لە گەڵ من تۆمارکرد و خۆیایە کە ریپۆرتاژێك لە سەر ئەو کۆنفرانسە دەنووسێ. مەبەستی من لێرەدا ئەوەیە کە لە فەلەکنازم پرسی کە تۆ چووی بۆ ئەرمەنستان چتکرد و دەبێژی چی بەرامبەر ئەو هەواڵەی لە بارەی تووە بلاّو کراوەتەوە؟ گوتی: **«ئاگام لەو هەواڵە نییە»**. گوتم باشە کە گەرامەوە بەرلین رەوانەی دەکەم بۆت. ئەوجا گوتی: **«دڵنیابە ئەو هەواڵانەی رۆژنامەی دەوڵەتی ترك بلاّوی کردوونەتەوە درۆی رووتن. راستە چووم بۆ ئەرمەنستان بۆ ئەوەی بزانم باری ژیانی ئێزدییەکان و کوردی دیکە چۆنە، بەلاّم نەك بۆ ئەوشتەی کە رۆژنامەکە نووسیوێتی»**. دوایی گوتی: «ئەرمەنییەکان رێیانەندا پێم کە بچم بۆ کوردستانی سۆر. رووسەکانیش ڤیزەیانەندا پێم کە بچم بۆ رووسیا و سەرێکی کوردەکانی ئەوێ بدەم. **بەلاّم زۆربەی کاربەدەستە ئەرمەنییەکان کوردستانی سۆر بە خاکی خۆیان دەزانن و بەتەمانین بیدەنەوە بە کورد**. تەنانەت گەلێك ئەرمەنی هەن کە باسی کوردیاندەکرد وەك دوژمن باسیاندەکرد». هەروەها گوتی: «چووم بۆ ئەنقەرە بۆ بەشداریکردن لە کۆنگرەی **HADEP** دا وەك ئەندامی پەرلەمانی ئەورووپا

و، ویستم بەکوردی قسە بکەم، گوتیان قسەکردن بە کوردی رێبەندە (ممنوع)ە. گوتم باشە بە ئەڵمانی قسە دەکەم، گوتیان، نابێ، دەبێ بەترکی قسە بکەیت، گوتم ترکی نازانم، گوتیان، دەکەواتە مافی قسەکردنت نییە. پەرلەمانی ئەورووپاشم ئاگادار کرد لەوە».

بەمەدا دەردەکەوێ ئەو هەواڵەی تۆرانییەکانی ئازەربایجان لە بارەی گەڕانەوەی کوردەوە بۆ لاچین نووسیویانە و، جاشە کوردەکانیان خستبووە جرتوفرت، جارێ لە راستییەوە دوورە، بەڵام کار دەکرێ بۆی. شایانی باسە بزووتنەوەی تۆرانێتی لە ئازەربایجان و بەتایبەتی لە ئازەربایجانی ئێراندا گەلێك توند و تیژترە لە بزووتنەوەی تۆرانێتی لە سنووری دەوڵەتی ترکدا. ئەمەش مەترسییەکی گەورەیە، نەك هەر بۆ کورد، بەڵکو بۆ هەموو گەلانی ئێران، بەتایبەتی چۆنکە ئازەرییەکانی ئێران، بە ژمارە زۆر و بەدەسەڵات و بەهێزن. ئازەرییەکان دەستیانگرتووە بەسەر بەڕێوەبەرێتیی سیاسەتی دەوڵەتی ئێراندا، هەروەها ئابووریی ئێران و بازاڕی ئێران بەدەست ترکەوەیە. **زۆربەی سەرکردەکانی لەشکری ئێرانی ترکن. مەلا حەسەنی کە خوتبەخوێنی رۆژانی هەینی شاری ورمێیە و، دەستی تا بنهەنگڵی بە خوێنی کوردی قارنا و ورمێ سوورە، رۆڵێکی دیار دەبینێ لە کورد دوژمنی و ژندوژمنیدا (*). دەبێ ئەوەش بزانین کە خامنەیی و زۆربەی ئایەتوڵڵا دەستڕۆیشتووەکانی ئێران ترکن. هاوینی ئەمساڵ لە سەردانێکیدا بۆ ئەردەبیل، خامنەیی ماوەیەك بەترکی قسەیکرد و گوتی «ئێران لە چەند گەلێك پێکهاتووە و لە پێش هەموویانەوە ترك و فارس کە هەردووکیان بران، چۆنکە هەردوکیان موسڵمانن».**

شایانی باسە کە شاکرێ خدۆ هەر ناڕاستەوخۆ پشتگیریی رۆڵی ستالینی تیرۆریست و جافەری باقرۆفی تۆرانی، لە چارەنووسی خوێناوی کوردستانی سۆر دا ناکا و بەس، بەڵکو بۆ رژێمی تاوانباری سۆڤێتیش دەپاڕێتەوە لەو دەستبڕینە بێشەرمانەیەدا کە لە کاتی کۆماری کوردستاندا(١٩٤٦ ــ ١٩٤٧) بەرامبەر بە کورد روویدا، شاکرێ خدۆ دەبێژێ: «**چۆنکە کاتێك لە ساڵی ١٩٤١ دا لەشکری ئێمە** چووە ئەوێ (ئێران) ئەوە بە گوێرەی خاڵێکی پەیمانی ساڵی ١٩٢١ بوو لە نێوان ئێران و رووسیا بەسترابوو، بۆیەش دوای کۆتایی هاتنی جەنگی جیهانیی دووەم گەرەك بوو رووسیا لەشکری خۆی لە ئێران بکشێنێتەوە، لە بەر ئەوە بە

تێڕوانینی من ڕووسیا نەیدەتوانی یارمەتی کوردی مەهاباد بدات».

گوێگرن خەڵکینە! تا بزانن شاکریێ خدۆ چ دەفەرمویێ: «کاتێك لە ساڵی ١٩٤١ دا لەشکری ئێمە چووە ئەویێ (ئێران) ... هتد»، فەرموون، ئەوەتە کاك شاکر لەشکری ستالینی تیرۆریست و سۆڤیێتی کوردکوژ کە هەردووکیان بە ڕووڕەشییەوە گۆڕبەگۆڕ بوون، ئێستەش هەر بە لەشکری خۆی دەزانیێ. ئەریێ، «لەشکری ئێمە!». پێموایە لەوەشدا ناحەقی نییە، چۆنکە ئەو ئێستەش هەر خۆی بەنانخۆری وان دەزانیێ و بیروهۆشی هەر لەو سەردەمەدا دەخولێتەوە و پاکانە بۆ ئەو سەردەمە دەکا و بەچوار چاو بۆ ئەو ڕژێمە تاوانبارە دەگری و ڕاستینابێژیێ کە ستالین کوردی ڕۆژهەڵاتی بە بەڵێنی مافی گەڕان بەدوای نەوتدا لە باکووری ئێراندا فرۆشت، کە دەستیشی نەکەوت.

شاکریێ خدۆ لەبارەی پێوەندییەکانی ڕووسیا بە کوردەوە دەبێژیێ: «هەڵوێستی ڕووسیا بەرامبەر کوردەکان هێندێك بۆنی بێلایەنی لێدێت، ئەویش گرێدایی پێوەندییەکانی ڕووسیایە. چۆنکە پێوەندییەکانی ڕووسیا لە گەڵ ئێران و عێراق و سووریا خۆشن.

ئەمە نەك هەر شاردنەوەی ڕاستییە، بەڵکو ساختەکاریتی و گۆڕینی ڕاستییە. چۆنکە هەڵوێستی ڕووسیا بەرامبەر کورد هەڵوێستێکی بێلایەنانە نییە، هەڵوێستێکی دژایەتی تەواوە. حکوومەت و پەرلەمانی ڕووسیا بە کۆمۆنیست و ناسیۆنالیست و لیبرالەوە پشتی سەددام دەگرن و هەوڵدەدەن بۆ نەهێشتنی «ئێوچەی نەفڕین» و لابردنی «هەرێمی ئاسایش» و گێڕانەوەی سەددام بۆ ئێوچەی ژێردەسەڵاتی کورد. حکوومەتی ڕووسیا ئۆجەلانی نەگرتە خۆی و پەنابەریتی نەدایە و دەریکرد و، هێشتا ئۆجەلان بە فڕۆکە نەگەیشتبووە ڕۆما کە پریماکۆف سەرۆك وەزیرانی ڕووسیا، دەوڵەتی ترك و هەموو جیهانی لە سەفەری ئۆجەلان ئاگادار کردبوو. حکوومەتی ڕووسیا یارمەتی تیکنۆلۆژیی ڕژێمی ئێران و عێراق دەدا بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی و تۆپی دوورهاوێژ. ڕووسیا نەك هەر بێلایەن نییە، بەڵکو دوژمنە. بێ لایەن ئەوەیە نە یارمەتیی کورد بدا و نە یارمەتیی دوژمنەکانی. شاکریێ خدۆ ئەم ڕاستینە زەقانە وەردەگێڕیێ و پێیوایە دەتوانیێ ڕووی خۆری ڕۆناك بە کەلەبێژنگ بگریێ.

شاکریێ خدۆ لە هەڤپەیڤینەکەیدا لە گەڵ «میدیا» هێندێك شت باسدەکا کە ئامانجی هاتنی خۆی و هاودەنگەکانی بۆ هەولێر ناڕاستەوخۆ دەخاتە روو. شاکریێ خدۆ باسی پەرتوکێك دەکا کە دەبێژێ بریتییە لە مێژووی کوردستان و دەبێژێ: «جاری یەکەمینە نەك تەنیا لە رووسیا، بەڵکو لە کوردستان و هەموو جیهاندا کارێکی وا زانستی بۆ مێژووی کوردستان بکرێ. ئەو پەرتوکە لە لایەن پێنج پرۆفیسۆران و بە سەرۆکایەتیی من نووسراوە. ئێستا من ئەو پەرتوکەم لە گەڵ خۆم هێناوە بۆ ئەوەی بیدەمە برادەرانی ئێرە کە بیگۆڕنە زاراوەی سۆرانی و لە زانکۆ و قوتابخانەکاندا بخوێندرێ». شاکریێ خدۆ درێژە بە قسەکانی دەدا و دەبێژێ: «دیارە کاتی خۆی رەحمەتی **محەمەد ئەمین زەکی مێژووی کوردستانی** نووسیبوو، هەروەها مێژووی پارچەکانی کوردستانیش هەیە کە بەجیا و تایبەتی نووسراوەتەوە. بەڵام ئەوەی ئێمە لەوەدا جیاوازە کە بەشێوەیەکی گشتگر و زانستی نووسراوەتەوە».

جاریێ بەرلە هەموو شتێك دەبێ بزانین پاش ئەوەی گوێمان لە قسەکانی شاکریێ خدۆ بوو لە بارەی **کوردستانی سۆر و کۆماری کوردستان** و سیاسەتی رژێمی تیرۆریستی سۆڤێت و بەتایبەتی **ستالین** بەرامبەر بە کورد هەرلە سەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی سۆڤێتەوە تا لەنێوچوونی، پێویستمان بە زەحمەتدان بەخۆ نابێ تا بزانین شاکریێ خدۆ ئێستەش هەر گرێدابی رەوشی سۆڤێتە و خەون بەو سەردەمەوە دەبینێ و قسەکانی بەلای حەقدا ناچن. لەبەر ئەوە زۆر گومانم لەوە هەیە کە پەرتوکێك بە سەرپەرشتی وی نووسرابێ ئاوێنەی راستینەی مێژووی کوردستان بێ. کاربەدەستانی باشووری کوردستان پێویستە لە سەریان بەهیچ جۆرێك بڕیاری ئەوە نەدەن کە ئەو پەرتوکە لە هیچ خوێندنگە و زانستگەیەکدا بەکار بهێنرێ هەتا چەند زانایەکی کوردی بەتەنگەوەهاتوو و لە پێش هەموانەوە کەسانێکی وەك **دوکتور جەمال رەشید ئەحمەد، مامۆستا جەمیل رۆژبەیانی و مامۆستا عەبدولرەقیب یوسف** بەهوردی و لەسەرخۆ تەماشایدەکەن و گیاکەڵەکانی دەسکەنە دەکەن. باشتریش ئەوەیە پارچەپارچە بکرێ و بەشە بەکەڵکەکانی بکرێنە کەرەسە بۆ سەرچاوەیەکی زانستانەی خۆمانە.

سەیر ئەوەیە شاکریێ خدۆ هێندەی بەرەکەی خۆی پێرانائێشێ و رووقایمانە دەیەوێ وامان تێبگەیەنێ کە بەرهەمەکەی بەهەشتی **محەمەد ئەمین زەکی** و هەموو

ئەو بەرهەمانەی تا ئێستە پێشکێش کراون زانستانە نین. شاکریٚ خدۆ پێویستە بزانیٚ کە مێژوونووس بێجگە لە زانایی لە بابەتەکەی خۆیدا، دەبیٚ دوو تایبەتکاری دیکەشی تێدا بیٚ: یەکەمیان ئازایەتی، واتە نەترسان لە قسەی خەڵك و رەخنە و پرتە و بۆڵەی ئەم و ئەو و، نەترسان لە لەدەستچوونی بەرژەوەندیی تایبەتی. دووەمیان: دوورکەوتنەوە لە لایەنگریی نابابەتانە. هەر کەسێك بەرهەمەکەی بەهەشتی **محەمەد ئەمین زەکی** بخوێنێتەوە دەبینیٚ ئەم پیاوە زانستانە کاریکردووە، واتە لە باسەکەیدا پشتی بە ژمارەیەکی زۆر سەرچاوەی رۆژهەڵاتی و رۆژئاوایی جیاجیا بەستووە و، وشەفرکێیی نەکردووە. بێجگە لەوەش باسی ئەو سەردەمەی مێژووی کوردی کردووە کە پێوەندیی نەبووە بەو رۆژانەوە کە تێیدا ژیاوە. لەبەر ئەوە ناچار نەبووە خاتری کەسی دی بگریٚ. ئەمەشی لە پەرتۆکەکەیدا باسکردووە. دوایی شاکریٚ خدۆیەك کە نەیەویٚ باسی کوردستانی سوور و مێژووە خوێناوییەکەی و هەوڵدان بۆ دامەزراندنەوەی بکا و نەیەویٚ هەڵوێستی **ستالین** و سۆڤێت بەرامبەر **کۆماری کوردستان و شۆرشی ئەیلوول** تاوانبار بکا و هەڵوێستی ئێستەی رووسیا بەرامبەر بە کورد بە **«بیٚ لایەن»** بداتە قەڵەم، چۆن کارەکەی **«زانستانە و گشتگیر»** دەبیٚ، بێگومان نابیٚ!.

مەبەستی سەرەکیی سەردانەکەی شاکریٚ خدۆ بۆ هەولێر پتر لە وەرامی ئەو پرسیارەدا دەردەکەویٚ کە **«میدیا»** لێیکردووە و گوتوویەتی: «ئێوە لە سەمیناری ١٣/١١/١٩٨٨ی سوێد و ژمارە (٢٢)ی گۆڤاری **«رۆژا نوو»** دا مژدەی ئەوەتان دابوو کە مژوٚلی کارکردنن لەسەر **ئێنسکلۆپیدیای کورد**. ئایە ئەو پرۆژەیە چی بەسەرهات؟». شاکریٚ خدۆ دەبێژیٚ: « ئێمە لێرە دەمانەویٚ بە ئاگاداریی حکوومەتی کوردستان پێوەندیی لە گەڵ برادەرانی زانکۆ بکەین و گفتوگۆی لەسەر بکەین، بۆ ئەوەی دەست بەو کارە بکەین، چونکە بەراستی ئەوە کارێکی گرانە و، ئێمە بەتەنیا ناتوانین ئەو کارە بکەین، ئەوجا ئەوە هەزار و یەك گرفتیشی هەیە.ئەگەر ئێمە بگەینە بڕیارێك لێرە، کە ئەز باوەڕمەندم پێیدەگەین، ئەوکا ت ئێمە دەست بەو کارەی خۆمان دەکەین. بەڵام ئەوە کارێکی دوورودرێژە و دەبیٚ بەیەك بەرگ بنووسریٚ و پێویستی بە زەمانی دوانزە تا پانزە ساڵ هەیە ... هتد».

ئەریٚ ... ئەوەی شاکریٚ خدۆ لە ساڵی ١٩٨٨ دا، واتە دوانزە ساڵ لەمەوبەر

باسی کردووە و گوایە ئەو سەردەمە خەریکی بووە، واتە **ئینسکلۆپیدیای کورد**، تازە دەیەوێ ئەو کارە بکا، ئەوەش ئەگەر هاتو **لە گەڵ حکومەتی کوردستاندا** بکاتە بڕیارێك لە هەولێر. ئەوجا دەبێ ئەو بڕیارە چی بێ بۆ کردنی کارێك کە بەقسەی وی **١٢ــ١٥** ساڵی بوێ، بێجگە لەوەیکە **حکومەتی کوردستان چەند ملوێنێك دۆلار بۆ شاکرێ خدۆ** و هاوڕێکانی تەرخان بکا و بۆ ئەنجامدانی کارێك کە ١٢ ــ ١٥ ساڵی بوێ. ئەوەیە **"شیردا بۆ داپیردا!!!"**.

جا وەنەبێ ئەز ئاگام لەم چیرۆکی «**ئینسکلۆپیدیای کورد**»ە نەبێ. ڕاستییەکەی چەند ساڵێك لەمەوبەر بە بانگهێشتی «**ئینستیتۆی کورد لە بەرلین**» کۆبوونەوەیەك **لە برۆکسل** کرا لە خانووی «**پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوەی وڵات**» بۆ باسی ئینسکلۆپیدیای کورد. لەوکۆبوونەوەیەدا **بەڕێزان دوکتۆر کوردستان موکریانی، دوکتۆر جەمال ڕەشید ئەحمەد، دوکتۆر عیسمەت شەریف وانلی، دوکتۆر جەمشید حەیدەری، دوکتۆر جەبار قادر، دوکتۆر میهرداد ئیزەدی، دوکتۆر لازارێف، دوکتۆر ژیکالینا** و چەند بەڕێزێکی دیکەش بەشداربوون. ڕۆژێك بە دووروودرێژی لە سەر بابەتەکانی ئینسکلۆپیدیایەکی کورد دووایـن. بڕیاردرا کە **ئینسکلۆپیدیایەکە ئینسکلۆپیدیای کورد بێ نەك کوردستان**. چۆنکە ئینسکلۆپیدیای کوردستان زۆر کاری دەوێ و کاتێکی فراوانی پێویستە. بۆ ڕۆژی دوایی **عیسمەت شەریف** گۆتی بڕیارەکەیان گۆڕیوە و کردوویانە بە **ئینسکلۆپیدیای کوردستان**. جا لە بەر ئەوە، ئەو بڕیارە دێمۆکراتانە و زانستانە نەبوو، بەڵکو ڕامیارانە و نازانستانە بوو، ئەز خۆم کێشایەوە لێی، پاش ئەوەش چەند هەڤاڵی دیکەش خۆیان کێشایەوە و کارەکە سەرینەگرت.

ئینسکلۆپیدیای کورد گاڵتەی منداڵان نییە و کاری یەك کەس و دوو کەس نییە. دەبێ نەخشەیەکی ڕێکوپێك دابنرێ بۆی و بابەتەکان بە پێی پسپۆڕی دابەشبکرێ بەسەر سەتان زانستکاردا. سەرجەمی کارەکەش دەبێ بەچاودێری و سەرکردەیی کۆمیتەیەك بێ کە لە چەند زانایەکی کوردی پسپۆڕ کە ئامانجیان خزمەتی ڕاستی و نەتەوەی کورد بێ، پێکهاتبێ.

ـــ　ـــ　ـــ　ـــ

(*) ــ **مەلا حەسەنی** کە بە «**ژەنەراڵ حەسەنی**» ناوی ڕۆیوە، کابرایەکی

دەوڵەمەند و خاوەنی زەوی و زارێکی زۆرە لە رۆژهەلاّتی کوردستان و نوێنەری **«خامنەیی»** یە لە ورمیّ. جا لەبەر ئەوەی لەو ولاتە سینەما و جێی رابواردن نییە، خەڵکەکە بەزۆری بۆ پێکەنین و کاتبردنەسەر، رۆژانی هەینی دەچنە مزگەوتەکەی مەلاحەسەنی و گوێ لە قسە نەستەقەکانی دەگرن. رۆژێکیان لە کاتی باسکردنی **ژندا** دەبێژێ: «ژن دەکرێن بە سێ بەشەوە. بەشێکیان سەریاندانەپۆشن و دەموچاویشیان داناپۆشن، ئەمانە وەك ئۆتۆبووس (پاس) وانە، هەموو کەسێك دەتوانێ سواریان بێ. بەشێکی دیکەشیان سەریاندادەپۆشن بەلاّم دەموچاویان رووتدەکەن، ئەمانە وەك تاکسی وانە، هەر چەند کەسێك دەتوانێ سواریان بێ. بەشێکی دیکەش هەن کە سەریشیان و دەموچاویشیان دادەپۆشن، وەکو ژنەکەی بەندە، ئەمانە هێسترن، هەر یەك کەس دەتوانێ سواریان بێ». کە خەڵکەکە گوێیان لەم فەلسەفەیە دەبێ هەموو بەجارێك هاوار دەکەن «الله اکبر» «الله اکبر».

جا وەرن بزانن قورپەسەریی ئەم کوردە گەیشتووەتە کوێ، لە لایەکەوە تووشمان بووە بە تووشی مەلاحەسەنی و لە لایەکی دیکەشەوە شاکرێ خدۆ!!.

رۆژنامەی «میدیا» ژمارە (۷۹)

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە (۱۹) ساڵی ۲۰۰۱

پەیامی مامۆستا جەمال نەبەز
بۆ کۆنگرەی پێنجەمی
یەکێتیی نەتەوەییی دیموکراتی کوردستان!

بەڕێزینە! کارگێڕانی کۆنگرەی پێنجەمی **یەکێتیی نەتەوەییی دیموکراتی کوردستان لە هەولێر!**

پیرۆزبایی جێژنی نەورۆز و بانگێشتنەکەتان بە بۆنەی ئاهەنگی پێنجەمین ساڵرۆژی دامەزراندنی یەکێتییەکەتانەوە، گەیشتە دەستم، زۆر سوپاستان دەکەم. هیوام وایە سەرکەوتووبن لە پێناوی خزمەت و هێنانەدی ئامانجەکانی بیری نەتەوەییی کوردی دا.

بەڕێزینە! بیری نەتەوەییی کوردی نێوی خۆی بە خۆیەوەیە، واتە بیرێکە کە بەرژەوەندیی نەتەوەی کورد و خەڵکی کوردستان دەگرێتە خۆ، بە هەموو حیزب و کۆمەڵ و رێباز و هۆز و نێوچە و هەرێم و بازێڕ و گوند و هەموو تاکێکی نەتەوەی کورد و هەموو کوردستانییەك. ئەوەش لە سەر بنچینەی ئازادی و یەکسانیی کۆمەڵگەی کوردستان و هەنگاونان بەرەو دامەزراندنی قەوارەیەکی رامیاریی سەربەخۆیە. ئەوجا ئەو قەوارە سەربەخۆیە لە چ شێوە و چارچێوەیەکدا دەبێ، ئەوە جێی لێدوان و وتووێژە و، گرنگ یەکسانیی کورد و گەلانی دیکەیە لە دەسەڵاتدا. ئەم یەکسانییەش لە دەسەڵاتدا هەر بۆ نەتەوە جۆربەجۆرەکان نییە، بەڵکو بۆ بەشەکانی کۆمەڵگەشە و بە تایبەتی بۆ ژن و پیاو، کە بەداخەوە دەسدرێژی پیاو بۆ سەر مافی ژن لە لایەن پیاوی تفەنگەتیلکە و خۆپەرست و مێشکودەروونەخۆشەوە زوو زوو لە کوردستانی رزگاربوودا روودەدا، کە ئەمەش بەڵگەیەکی بەرچاوە بۆ ئەوەی کە فەرهەنگی کۆن و رزیو و گەنیوی داگیرکەرانی کوردستان خەریکە جێ بۆ خۆی دەکاتەوە لە نێو کۆمەڵگەی کوردەواری دا، کە نموونەیەکی ئەوەش لە دەستوور و نەریتەکانی رژێمی فاشستی بەعسی دا دەردەکەوێ کە هەتا ئێستەش لە کوردستانی رزگاربوودا بەکار دەهێنرێن. مەبەستم لێرەدا زاگۆن (قانون)ی دۆخە تایبەتییەکانە (قانون الاحوال الشخصية)ی بەعسییەکان کە ژن وەك کۆیلەیەك تەماشا دەکا. لە بەر ئەوە چاوەڕوانیی هەموو کوردێکی نەتەوەیی لە کاربەدەستانی

کوردستان و لە پێش هەموویانەوە، لە بەڕێز و خۆشەویست ئێچبرڤان بارزانی ئەوەیە، ئەم دەستوور و نەریتانەی بەعسی فاشیست بخرێنە گۆفەکی مێژووەوە و، دەستوور و نەریتی دیمۆکراتیانە بێنە جێیان کە لە گەڵ فەرهەنگی پێشکەوتنخوازانەی کورد بگونجێن و، پەنجەی ئەو پیاوە کەللە ڕەقە بشکێنرێ کە بە نیازی خراپەکاری بۆ ژنێك درێژ دەکرێ.

بەڕێزینە! فەرهەنگی کورد، فەرهەنگی چەنگیزخان و هۆلاکۆ و تەیموری لەنگ و حەجاجی کوڕی یوسف و یەزیدی کوڕی معاویە و میشێل عەفلەق و ڕەزاخان نییە. فەرهەنگی کورد فەرهەنگی ئەناهیتا و زەردەشت و باپەکی خورەمدین و فەیلەسوفی مەزن سوهرە وردی و سولتان سەهاکی کاکەیی و شێخ هادی ئێزدی و پیری عەلەوی یە. فەرهەنگی کورد فەرهەنگێکی مرۆڤدۆستانەیە، و دژ بە هەموو جۆرە زۆرداری و ستەم و هۆڤێتی یەکە. شەرەفی پیاو لەم فەرهەنگەدا لە کەنەفتکردن و بندەستکردنی ژندا نییە، بەڵکو چەوساندنەوەی ژن بەوپەڕی بێ شەرەفی دادەنێ. ئەو پیاوانەش کە پیاوەتیی خۆیان لە ژنکوژی دا دەبینن، با دڵنیابن ئەگەر بچنە سەر پەیژەش هێشتا ناگەنە ئەژنۆی ژنانی وەك قەدەم خێر و خانزاد و قەرە فاتمە و ماهشەرەف خانم و حەپسەخانی نەقیب و عادلەی جاف و ڕەوشەن بەدرخان و میناخانم و لەیلا قاسم و هەڤاڵ خەجۆ و کوردستان موکریانی و دایکی جوان ....

سەرکەوتن هەر بۆ ڕێبازی نەتەوەیی کوردە، ڕێبازی ئازادی و یەکسانی و سەربەخۆیی!

جەمال نەبەز

بەرلین ٢٦/٣/٢٠٠٠

برای خۆشەویست و بەڕێز مام جەلال

پەلاماری دەستدرێژیکەرانەی ئەوانەی خۆیان ناوناوە «جندالاسلام» بۆ سەر خەڵکی بێ تاوانی هەڵەبجە و دەوروپشتی و ڕشتنی خوێنی پێشمەرگە و لەتوپەتکردنیان بە تەور و قەمە و سووتاندنی لاشەکانیان، وێنەی فەرهەنگی دڕندانەی **جەنگیزخان و هۆلاکۆ و حەجاج و یەزید و داگیرکەرانی کوردستان** دێنێتە بەرچاومان. دیارە ئەمانەش هەر میراتگری ئەوانن. دەسا تف لە چارەیان و ڕوویان ڕەش بێ و پێستی سەریشیان بەنەحلەت بێ بۆ خۆیان و کاروکردەوەیان.

ئەم داروودەستە چەند سەت کەسییە کە بەپارە و چەکی قورسی بێگانەوە هێنراونەتە سەرسنووری هەرێمی باشووری کوردستان، دەبێ باش بزانن کە نەتەوەی چل ملیۆنیی کورد کە بە قوربانییەکی زۆر بەنرخ توانیویتی بەشێکی گچکە لە نیشتمانەکەی ڕزگار بکا، هیچ کاتێك ئامادە نییە ڕێدا بە دەستەیەك جەردە و بازرگانی ئاین، پیاوەکانی دیل و ژنەکانی کەنفت بکا و وەك کاڵا بیانکڕێ و بیانفرۆشێ. چونکە ئەوە فەرهەنگی کورد نییە و هیچ کاتێکیش نابێتە فەرهەنگی کورد. لەبەر ئەوە نابێ هیچ جۆرە ڕێککەوتنێك لەلایەن کاربەدەستانی کورد و تیرۆریستانەوە هەبێ. دەبێ چەك دانێن و داوای لێبووردن بکەن لەبەردەم نەتەوەی کورد دا. هەموو حیزب و کۆمەڵە و ڕێبازە رامیاری و ئاینییەکانی کوردستانیش پێویستە لەسەریان هەڵوێستی خۆیان بەئاشکرا و بێگرێوگۆڵ بخەنەڕوو. لێرەدا هیچ جۆرە «بێلایەنییەك» لەکەس پەسندناکرێ. هەر نێوبژییەکیش کە بەلای نارەواییدا دابتاشی، دەبێ بدرێتە دواوە. ئەز نە لەسەر یەکێتی دەکەمەوە و نە لەسەر هیچ حیزب و کەسێکی دیکە. چونکە خۆشم گلەییم لە **یەکێتی و پارتی** هەیە. ئەوەتە تا ئێستە **کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بە سەرۆکایەتیی خەباتکاری ناسراوی نەتەوەکەمان جەوادی مەلا** کە بۆ یەکگرتنی هەموو حیزبەکان و ئاشتیی نەتەوەیی هەوڵدەدا، ڕێی پێنەدراوە لە **هەولێر و لە سلێمانی و دهۆك** بیرۆیەکی هەبێ، یان ڕۆژنامەیەك دەربکا. بەڵام ئەم شەڕە شەڕی یەکێتی و «جندالاسلام» نییە، بەڵکو شەڕی ڕێبازی شارستانێتی و بیری ئازادی و ڕۆناکی لەلایەك و ڕێبازی کۆنەپەرستی و

مێشکهیشکی و تاریکیە. هەوڵوتەقەلای دزێوی ئەوانەیە کە ساڵانی ساڵ شەڕی براکوژیی دوو حیزبە گەورەکەی باشووری کوردستانیان قۆزتووەتەوە بۆ تەیارکردنی خۆیان و کاتێك دیبیان کە پارتی و یەکێتی لەیەك نێزیکبوونەتەوە، ئەوجا کەوتنە کوشتنی سیاسەتکارە حیزبییەکانی کورد بۆ ئەوەی ئاگری ناکۆکیی نێوان یەکێتی و پارتی جارێکی دی هەڵگیرسێننەوە کە ئەوەش نەچووە سەر بۆیان، تا ئەم بەزمەیان داگیرساند بەنێوی «جندالاسلام»ەوە. ئەمە لەباتی ئەوەی بچن یەخەی داگیرکەرانی کوردستان بگرن.

کوردستان دیارە ماڵی هەموو کوردستانییەکە، سەر بە هەر ئاین و رەگەزێ بێ. ئەوی دەیەوێ فەرمانڕەوایی بگرێتە دەست، دەبێ لە شەڕی هەڵبژاردندا بیباتەوە، نەك لە خوێنڕێژی و ژندوژمنیدا.

زۆرم پێخۆشە کە برای بەڕێز و خۆشەویست مەسعوود بارزانی پشتگیریی خۆی بۆ ئێوە دەربڕی. تێکەڵبوونی پێشمەرگەی پارتی و یەکێتی بۆ بەربەرەکانێی تیرۆریستان، هەنگاوێکە بەرەو دامەزراندنی لەشکری بەرگریی کوردستان و یادێکی سەردەمی سەرۆك بارزانییە. چۆنکە پێشمەرگە سەر بە هەر حیزبێك بن، هەموو پێشمەرگەی کوردستانن.

دوا تکام لێت برای بەڕێز ئەوەیە ئەوانەی لەلایەن پێشمەرگەوە دەگیرێن، یان خۆیان دەدەن بەدەستەوە، دەستبەجێ بدرێنە دەستی پۆلیس و دوزگری گشتی و ئەوجا دادگە و بەشێوەیەکی دێمۆکراتانە هەڵسوکەوت بکرێ لە گەڵیان. بڕیار بەدەست دادگەی کوردستانە، فەرهەنگی ئێمەش فەرهەنگی زەردەشت و سەلاحەدینی ئەیوویی یە، نەك فەرهەنگی هۆلاکۆ و حەجاج و یەزید.

براوهاوبیری دێرینت

جەمال نەبەز

بەرلین ٤/١٠/٢٠٠١

بۆ بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەی «پەیام»

«فەقیانە» کەی شێخ مەحموود بوو بە «دەستەسرە»

لە دواژمارەی ساڵی رابردووی ڕۆژنامەکەتاندا و، لەژێر سەردێڕی «دەستەسرەکەی مەلیکی کوردستان» دا، کورتە وتارێکتان بڵاو کردبووەوە. جا لەبەر ئەوەی وتارەکە ناوی هیچ کەسێکی پێوە نەبوو، دیارە بەڕێوەبەرانی ڕۆژنامەکە ڕاستەوخۆ بەرپرسیاری ئەو نووسینەن و ناتوانن خۆیان لەژێر باری بەرپرسیاریی ڕۆژنامەگەریی رابسکێنن و بێژن «هەرکەس بەرپرسیاری نووسینی خۆیەتی»، ئەگەرچی ڕۆژنامە وەك گۆڤەك و سەرەنوێلك نییە هەرکەسێك هەستا و چڵکاوی کنج (جلك) و بەرماوەکەی خۆی تێفڕێبدا.

«پەیام» لەو نووسینەدا پەسنێکی زۆری بەیانی ١٩/١١/١٩٩٩ی ئەستەموولْ دەدا، کە لە لایەن دەوڵەتەکانی سەر بە بەرەی osce وە ئیمزاکراوە و، بە «خاڵێکی وەرچەرخانی گرنگ» ی دادەنێ لە «سیاسەتی نێودەوڵەتیدا». بەپێی ڕۆژنامەی «پەیام» خاڵێکی ئاشکرای ئەو دۆکومێنتە «گرنگییەکی زۆری بۆ ئەو کەمایەتییە نەتەوانە هەیە کە لە چوارچێوەی دەوڵەتانی خاوەن قەوارەی سیاسی دانپێانراودا گیروگرفتی سیاسی، یان ئەتنیکیان هەیە». مەبەستم لێرەدا ئەوە نییە کە بە کارگێڕانی «پەیام» بسەلمێنم کە ئەم بۆچوونە لە بنەڕەتەوە چەوتوچەوێلْ و نادروستە، چونکە شتێکی بەڵگەنەویستە کە کێشەی گەلانی ژێردەستەی ئەو دەوڵەتانەی کە هەڤاڵبەندی زلهێزەکانن، بەتایبەتی ئەمریکا و ئەوروپا، تەنێ لە گۆشەی بەرژەوەندیی هەڤاڵبەندیی خاوەن دەوڵەتەوە لێیدەڕوانرێ، نەك لە گۆشەی بەرژەوەندیی گەلی بندەستی بێدەوڵەت و کۆمەڵگەی بەشخوراو و بێدەسەڵاتەوە. وەرن بەراوردێکی کۆزۆڤۆی یوگسلاڤیای بێلایەن و، کوردستانی داگیرکراو لەلایەن دەوڵەتی ترکی ئەندامی ناتۆوە بکەن. بەڵام با واز لەمە بهێنین.

«پەیام» داوا لە کورد دەکا «لەجیاتی چاویلکەی ڕەشی مافیایانە بەچاوی وردبینی بەرژەوەندیی نەتەوەییەوە نەخشە سیاسییەکانی دنیا بخوێنینەوە». هەروەها دەبێژێ: **«زۆر گرنگە سیاسەتمەدارانی کورد کە تەوقە لە گەڵ گۆڕانکارییە**

سیاسییە نوێیەکانی جیهاندا دەکەن نە کەلەبچەی دڕواسێ و براگەورەکانیان لە دەستدا بێت و نە دەستەسڕەکەی شێخ مەحموودی مەلیکی کوردستان».

بەرلەوەی بچمە نێو باسەکەوە دەمەوێ ئەوە بێژم کە مەبەستم لەم بەدواداچوونە لەسەر کردنەوەی شێخ مەحموودی نەمر نییە کە خۆم لە پاڵ ڕێزی زۆرمدا بۆی، هێندێك گلەیی و ڕەخنەشم لە هەڵسوکەوتی ڕامیاریی وی هەبووە، بەڵکو مەبەستم خزمەتی ڕاستی و ڕاستکردنەوەی مێژووی دەستکاریکراوی کوردە. ئەو مێژووەی کە لە سەدەی ڕابوردوودا بەدەستی تاوانبارانەی چینی ووردەبۆرژوای خوێندەواری کوردگەلێك ساختەکارێتی تێدا کرا. ئەوە نەبوو پەنجا ساڵی ڕەبەق وانەی دەروێشێتیی ڕژێمی تیرۆریستی دژ بە ئازادیی سۆڤێتیان فێری کورد دەکرد و، هەرکەسێك پێچەوانە بوەستایە، دەستبەجێ مۆری نۆکەرێتیی ئیمپریالیزم و زایۆنیزم و ڕەگەزپەرستی و شۆڤێنێتی و فاشێتی و چی و چیان لێدەنا. ئێستەش بێچووە ئاغا و دەرەبەگە کۆنە توودەیی و بەگداشییەکانی ئەو سەردەمە کە دەرچووی زانستگەکانی «ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوان»، لەباتی ئەوەی تۆبە لە ڕابردووی چەپەڵی خۆیان و بنەماڵە خوێنمژەکانیان بکەن، ئەمجارە بەنێوی **«کوردۆلۆژی»** بەوە کەوتوونەتە بازرگانیکردن و، ئەم شار و ئەو شار دەگەڕێن و، بێشەرمانە دژی ئاڵاهەڵگری بیری ئازادی و یەکسانیی مرۆڤ و ڕێبازی نەتەوەیی کورد **«کاژێك»** بوختان و درۆ و دەلەسە بڵاو دەکەنەوە. چونکە هەر کاژێك بوو دەستی دزانەیانی خستەڕوو. بەڵام زوڕناژەنەکانی ڕژێمی سۆڤێت کە دوێنێ بە **«دیکتاتۆرێتیی پرۆلیتاریا»** وە بازرگانییان دەکرد، ئەوا ئەوڕۆ بە **«دیالۆگ»**ەوە بازرگانی دەکەن. ئەی کوڕی ڕۆژ مانای چی؟.

بۆ تێگەیشتن لە کێشەی ئەم **«دەستەسڕە»**، دەمەوێ بێژم کە چەند ساڵێکە قسەیەك کەوتووەتە نێو کوردەکانی ئەورووپاوە، گوایە شێخ مەحموود کاتێك تەوقەی لە گەڵ ئینگلیزەکان کردووە، جارێ بە «فەقیانە»کەی دەستی خۆی پێچاوەتەوە، ئەوجا دەستی داوەتە دەست ئینگلیزەکان، چونکە ئینگلیزەکان دیان (مەسیحی) بوون و، دەستیانی بە گڵاو زانیوە. ئەز خۆم یەکەمجار ئەم قسەیەم دوو ساڵێك لەمەوبەر لە برادەرێك بیست کە لە لەندەن دادەنیشێ. کە لێمپرسی لە کێی بیستووە!، گوتی لە جەرجیس فەتحولاّ. ئەو سەردەمە جەرجیس فەتحولاّ لە سوێد

پەنابەر بوو، ئێستە گەڕاوەتەوە کوردستان و لە هەولێر دەژی. شایانی باسە، لە پاییزی ساڵی ۱۹۹۹ دا بەڕێز شاهێن بەکرسورەکلی بەڕێوەبەری رادیۆی کوردیی شاری سیدنی (ئوستراڵیا) وتووێژێکی دووروودرێژی لە گەڵ من ئەنجامدا لەژێر ناوی **«کێشەی کورد لە سەتەی نۆزدەدا»** و لەو ماوەیەدا باسی «فەقیانە» کەی شێخ مەحموودیشی لێم پرسی. ئەرزی بیروڕای خۆم لەوبارەیەوە دەربڕی. دەقی وتووێژەکە بە رادیۆ و، دوایی بە ئینتەرنێت بە هەموو جیهاندا بڵاو کرایەوە.

راستییەکەی، دەمێکە ئەوە دەزانم کە یەکێك لەو چەکە ژەهراوییانەی کە بەرەی تاریکی دزانە و دزێوانە لە دژی بەرەی رۆناکی بەکاری هێناوە و دەیهێنێ، درۆودەلەسە و بوختان و قسەهەڵبەستنە بۆ مرۆڤی ئازا و لێهاتوو و سەربەرز، بەتایبەتی لەنێو کۆمەڵگەی سەرلێشێواودا، وەك کۆمەڵگەی کورد، کە قسەو قسەلۆکی بێبەڵگە و توێژینەوە یەکسەر دەقوزرێتەوە و، وەك تووتی دەگوترێت و دەگوترێتەوە و، لە گەڵ تێپەڕبوونی کات و بەپێی پێویست ترش و خوێدەکرێ و، سەروبۆری بۆ دادەنرێ و، دێتە گۆڕان و دەبێتە بنێشتەخۆشەی بندان و، وردی سەرزمان. ئەوەتە «فەقیانە»کەی جەرجیس فەتحوڵا، لەلای بەڕێوەبەرانی «پەیام» بووە بە «دەستەسڕە». وادیارە لەبەر ئەوەیە کە ئەو سەردەمەی شێخ مەحموود «تێمپۆ» و «دەستکێشی نایلۆن» لە کوردستاندا باو نەبوون، تا شێخ لەجیاتی «فەقیانە» و «دەستەسڕە» بەکاریانبهێنێ.

ئێستە دەمەوێ لە دوولاوە لەم باسە بکۆڵمەوە: لەلایەکەوە وەك زانستکارێك بە پێویستیی سەرشانی خۆم هەڵسم و، بابەتانە، نەك دەروونشانە، یان دوژمنانە، تەماشای کێشەکە بکەم. لەلایەکی دیکەوە، وەك کەسێك کە لە سەردەمێکدا ژیاوە کە هێشتا شێخ مەحموود ماوە و، گوێی لە قسەی ئەوانە بووە کە پێوەندییان بە شێخەوە بووە و، خۆشی جارێك شێخی دیوە و قسەی کردووە لە گەڵی، بەشکو بتوانم بەوکارە ئەرکی سەرشانی خۆم وەك مرۆڤێکی خاوەنویژدان لە خستنەرووی کەسایەتییەکدا بەجێبهێنم، کە ژیانی خۆی لە پێناوی چەسپاندنی مافی گەلێکی بندەستدا بەختکردووە و، بۆ گەیشتن بەوە، بێترس و لەرز و بێپاڕانەوە و کڕنۆشبردن و داواکردنی لێبوردن، لەبەردەم دادگەی بێدادی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیادا لەسەر مافی نەتەوەی کوردی کردووەتەوە و، فەرمانی لەسێدارەدانی داوەتە بەر

گاڵتە و، ئەوانی بە تاوانبار داوەتە قەڵەم، نەك خۆی. ڕاستە، شێخ مەحموود کەموکورتی و ناتەواوی هەبووە، بەڵام کێ تەواوە، فەرموو بێتە پێشێ، ئایە ئەوانەی کە چیرۆکی **«فەقیانە»** و **«دەستەسرە»** ەکەی شێخ مەحموودیان هەڵبەستووە، سەتیەکێکی شێخ مەحموودیان پێکراوە و پێدەکرێ؟.

شێخ مەحموود سەرکردەیەکی کلاسیکی کورد بوو بەهەموو مانای وشە. سەرکردەی کلاسیکی کورد تایبەتکاری خۆی هەیە. تایبەتکارەکانی ئەم سەرکردەیەتییەم لەو لێکۆڵینەوەیەدا خستووەتە بەرچاو کە لە ساڵی ۱۹۸۳ دا لەبارەی گۆڤاری **«نیشتمان» (زمانی کۆمەڵەی ژێکاف)** کردبووم، بەبۆنەی تێپەڕبوونی چل ساڵ بەسەر دەرچوونی گۆڤاری نیشتماندا و، لە ۱۹۸۵ دا بە کوردی و ئەڵمانی لە وڵاتی سوێد بڵاوکرایەوە. هێندێك تایبەتکارەکانی سەرکردەی کلاسیکی کورد ئەمانەن: خۆبەستن بە نەرێتی کۆمەڵگەی کوردەوارییەوە. قسەکردن بە کوردی و گرنگی دان بەخووڕەوشتی کوردانە. خۆ بەبچووکدانان بەرامبەر بە خۆ و خۆ بەقورسگرتن بەرامبەر داگیرکەر و دوژمن. هەوڵدان بۆ سەربەخۆیی هەموو کوردستان، دوور لە هەستی نێوچەپەرستی. خۆنەبەستن بە هیچ جۆرە حیزبایەتی و ئیدیۆلۆژییەکەوە و گرتنی دۆستایەتی و بەستنی هەڤاڵبەندی لە گەڵ هەموو لایەکدا، بێگوێدانە ئیدیۆلۆژیا و سیستەم و نەتەوەی ئەو لایەنە. ڕێزگرتن لە ئاینی ئیسلام وەك فەرهەنگێك نەك وەك دۆگمایەکی ڕامیاری بە مەبەستی فەرمانڕەوایی ئاینی. تەماشاکردنی کورد بەیەك چاو، بێگوێدانە پێوەندارێتیی بنەماڵەیی و چینایەتی و ئاینی، واتە گێڕانی ڕۆڵی «باوکێك» نەك سەرکردەیەکی ڕامیاری (سیاسی) بەمانای وشە.

ئەمانەم هەموو بە بەڵگە و نموونە پیشانداوە لە گەڵ بەراوردکردنیان بە سەرکردەیەتیی هوردەبۆرژوای کورد. خوێنەرەوە دەتوانێ تەماشای سەرچاوەی نێوبراو بکات. بۆ شارەزابوونی پتر لەبارەی سەردەمی شێخ مەحموودەوە، خوێنەرەوەی ئەم وتارە دەتوانێ بگەڕێتەوە بۆ ئەو زنجیرە وتارەی کە لە ساڵی ۱۹۷۱ دا لە بەرلین بە زمانی ئەڵمانی بۆ کورد و بۆ دۆستانی کوردم پێشکێشکردووە، لە چوارچێوەی ئەو سەمینارانەی کە **«یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا»** (نوکسە) کە حەفتانە سازی دەکردن و، لە ساڵی

۱۹۷۲ دا لەلایەن نوکسەوە چاپ و بڵاوکرایەوە بەنێوی «کوردستان و شۆرشەکەی» یەوە. وەرگێڕانی کوردی ئەم بەرهەمە لە سوێد لە ساڵی ۱۹۸۵ دا بڵاوکرایەوە. ئەوجا ئێستە دەچمە نێو جەرگەی باسەکەوە:

بەرلە هەموو شتێك خۆم وەك منداڵێك لە شاری سلێمانی باسی شێخ مەحموودم لە گەلێك خەڵك دەبیست، بەتایبەتی لە پیرەکانی ئەو سەردەمەکە پێوەندیی ڕاستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆیان بە شێخ مەحموودەوە هەبوو. لەوانە باوکم و برادەرەکانی وەکو: **مامۆستا ڕەفیق حیلمی (کە باوەڕپێکراوی شێخ مەحموود بوو)، ئەحەی تەقی (خاوەنی بیرەوەرینامە)، ئیسحاق میر (پارێزەرێکی زۆر شارەزای خەڵکی سلێمانی و سەربە ئاینی جوو)، کەریمی ئەلەکە (وەزیری دارایی حکومەتی شێخ مەحموود»، شێخ ئەولکەریمی شەدەڵە (یەکێك لە سەرکردە هەقەکان)، حەماغای برایماغای خویلە (سەرکردەی کاکەییەکان و باوکی ئەحمەد سمێڵ کە هاوڕێی قوتابخانەم بوو).** لەم بەرێزانەم دەبیست کە لە سەردەمی شێخ مەحموود دا زۆربەی هەرەزۆری خوێندەوارانی کورد، بەپێچەوانەی ڕاستە خەڵکە سادەکەوە، دژی شێخ مەحموود بوون و، وەك ئاگری بنکا دەیانویست شێخ مەحموود بچێ بە گژ ئینگلیزەکاندا و حکوومەتی ترکانی سەر بە مستەفا کەمال بهێننەوە کوردستان. ئەم **«خوێندەوارانە»** لە نێو خەڵکدا بە **«جل خوار»** ناسرابوون. شایانی باسە کە وشەی جلخوار لە جلی خوارەوە نەهاتووە، بەڵکو لە جرخوارەوە هاتووە. **«جر»** لە زمانی کوردیدا کە ئێستەش لە هێندێ شوێنی باکوری کوردستاندا بەکار دێ، بەمانای **«هەڵسوکەوت و ڕەوشت»** ە. لەبەر ئەوە جلخوار مانای «ڕەوشت خوار» و «ڕەوشت نزم» ە. تەنانەت وشەی «جر» لەگەڵ وشەی «جرتوفرت» و «جموجوڵ» و «جرت» یشدا پێوەندییەکی ئێتمولۆژیانەی هەیە. جلخوارەکان کاتێك کەوتنە چالاکیی تەواو، کە شێخ مەحموود لە **دەربەندی بازیان** بریندار کرابوو و گیرابوو و درابوو بە دادگەی سوپایی هێزی چەکداری بەریتانیا لە بەغدا و فەرمانی لەسێدارەدانی درابوو، بەڵام دوایی ڕەهەندەی هێندستانی کۆلۆنی ئەوکاتی بەریتانیا کرابوو. پاشان لەژێر گوشاری خەڵکی کوردستاندا هێنرایەوە سلێمانی. هونەرێکی کورد لەڕۆژی هاتنەوەی شێخ مەحمووددا بۆ سلێمانی، هۆنراوەیەکی خوێندووەتەوە کە خۆشیی خۆی پێدەربڕیوە و تانووتی لە

«جلخوارەکان» داوە!

ئەو شەمعی جەمعی عالەمە، دوێنێ کوژایەوە،
ئەمڕۆ بە لوتفی حەزرەتی حەق هەڵکرایەوە.

....

هەی بەزمە، هەی شادمانییە، هەی تەرەبە،
سنجاقی فەتح و نوسرەتی کورد دانرایەوە.

....

ئەی مونکیران خەجاڵەتی دیوانی حەق دەبن،
ئەم «گێلمە گێلم» و «کەشاکەشە» بەسیە، بڕایەوە.

— — —

سەرنج! ئەم هۆنراوەیەم لە پەنجاکاندا لە خودێ لێخۆشبوو شاکیر موجریم بیست کە وەزیری پۆستە و تەلگورافی حکوومەتی کوردستان بوو لە دەوڵەتی شێخ مەحموود دا. شاکیر موجریم خەڵکی سلێمانی بوو، بەڵام لە ڕەواندز دەژیا. کە لە بەغدا بوایە بۆ سەردان، پێی لە دوکانەکەی مامۆستا بەشیر موشیر نەدەبڕی و لەوێ گەلێك کوردی دیکەم دی لەوانەی کە لە نێزیکەوە ئاگایان لەسەردەمی شێخ مەحموود بوو. مەبەست لە «گێلمە گێلم» زاری ترکی و «کەشاکەش» زاری فارسییە.

— — —

لەساڵی ١٩٤٨ ەوە و، پاش «قەڵەمباز» (الوثبتیی)ی کانوون لە بەغدا، بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی سۆڤێتی و عێراقچێتی و «برایەتی درۆزنانەی کورد و عەرەب» و سلاّواتدان لە دیاری مارکس و لێنین و ستالین، کەوتنە نێو چینی خوێندەواری کوردەوە، ئیدی بزووتنەوەی کوردایەتی بە بزووتنەوەیەکی دەرەبەگانە و کۆنەپەرستانە درایە قەڵەم و، ئەوی کوردایەتیکردبوو و دەکرد، بە دەرەبەگ و کاسەلێسی ئیمپریالیستەکان دادەنرا و، یەکێتیی سۆڤێتیش بە «قەڵای ئاشتی» و «ڕزگارکەری گەلان» و «دۆستی کورد» و، هەرلەم تێڕوانینەشەوە، شێخ مەحموودیش بە «دەرەبەگ» و «خوێنمژ» و پیاوی ئیمپریالیزمی بەریتانیا مۆردەکرا. تەنانەت گۆڤاری «یەکێتیی تێکۆشین» زمانی حاڵی پارتی

کۆمۆنیستی عێراق، دەستەی «وحدة النضال» لکی باشووری کوردستان لە ژمارە (٢)ی ساڵی یەك (لاپەڕە ٧) دا نووسیبووی: **«ئەگەر سەیری حەرەکەتی شێخ مەحموود بکەین لە کاتێ کە ئیەویست لەژێر نفووزی ئیستیعمار بە دەرەبەگیاتی کوردستان ئیدارە بکا ... هتد». (جەمال نەبەز: گۆڤاری کۆمۆنیستانەی «یەکێتیی تێکۆشین» ١٩٤٤ ـ ١٩٤٥ و ئیدیۆلۆژی وردەبۆرژوای مارکسیستی کورد، ستوکهۆلم ١٩٨٨).**

سەیر ئەوەیە کاتێك کە ئەم مارکسییە پێشکەوتنخوازانە لێیاندەقەوما، پەنایان دەبرە بەرماڵی ئەو «دەرەبەگە خوێنمژانە» وەك **هەباسی مامەند ئاغا و کاکە زیادی کۆیی و شێخ لەتیفی کوڕی شێخ مەحموود و سەی ئەحمەدی خانەقای کەرکووك** و، لە دیوەخان و تەکیەکانی ئەواندا دەیانخوارد و دەخەوتن و دەپارێزران. لەمەش سەیرتر ئەوە بوو کە شێخ مەحموودی «دەرەبەگ و پیاوی ئیمپریالیزم» ئالەم کاتەدا بەفەرمانی حکوومەتی عێراقی دەسەکەلای ئیمپریالیزم، لە گوندی داریکەلی دەستبەسەر کرابوو، و بۆی نەبوو گوندەکە بەجێبهێڵێ. لەبەر ئەوە واقم وڕمابوو لەم «ئیمپریالیستە گەوجە» کە وەك مامۆستا بەشیر موشیر دەیفەرموو هێندە «ناقص العقل» بێ، بچێ پیاوەکانی خۆی کەنەفت و دەستبەسەر بکا. کە لە کۆمۆنیستە «کارزانەکان»م دەپرسی، بۆچی دەبێ ئیمپریالیزمی ئینگلیز پیاوێکی گوێڕایەڵی خۆی وا تەنگاو بکا کە نەتوانێ بستێك لە گوندەکەی بەولاوە دوور بکەوێتەوە، زەردەیەك دەیگرتن و دەیانگوت:« ئەوە سیاسەتە». بەکورتی، کەم کەس دەیوێرا بچێ بۆ سەردانی شێخ مەحموود، لەلایەکەوە لەترسی سیخوڕ و کاربەدەستانی حکوومەتی عێراقی سەربە ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا و، لەلایەکی دیکەوە لەترسی زمان و ئەو تۆمەت و تیرونەتۆزانەی کە کۆمۆنیستە عێراقچییە سۆڤێتپەرستەکان بە خەڵکیانەوە دەنووساند.

سەرتانەیەشێنم ... لە هاوینی ساڵ ١٩٥٦ دا هەمووی چەند مانگێك بوو کە خوێندنی خۆم لە زانستگەی بەغدا تەواو کردبوو، و بووبوومە مامۆستای فیزیك و ماتماتیك لە قوتابخانە نێوەندییەکانی شاری کەرکووك و، بۆ پشووی هاوین چووبوومە سلێمانی، چونکە کەسوکارم لەوێ دەژیان. لەو هاوینەدا بەخت فریامکەوت کە بە خزمەتی شێخ مەحموود بگەم، ئەوەش چەند مانگێکی کەم

بەرلەوەی کۆچیدوایی بکا لە نەخۆشخانەیەکی بەغدا لەرۆژی ۱۰/۹/ ۱۵۹٦ دا.

نامەوێ لێرەدا ئەو وتووێژە بگێرمەوە کە بە سێقۆلی لە گەڵ هاورێی منداڵی و قوتابخانەم **شێخ ئەحمەدی شێخ رەئوفی سەی نووری نەقیب و مامۆستا عەزیز محەمەد (عەزەی برای ئەرکان)** ئەو رۆژە لە گەڵ شێخ مەحموودی نەمردا کردمان، چونکە پاش ئەوەی چل ساڵ بلاوکردنەوەیم راوەستاند، هەر لەبەر ئەوەی شێخ مەحموود لە قسەکانیدا هێندێك جنێوی توندی دا کە بلاوکردنەوەیانم پێباشنەبوو. دوایی هاتمە سەر ئەو باوەرەی کە بلاوکردنەوەی ئەو سەردانە خزمەتێکە بۆ مێژووی کورد و، رۆناکییەکە دەخرێتە سەر رابردووی دەوڵەتانی **عێراق و ترك و بەریتانیا** و، ئەوە بوو لە ژمارە (١٣)ی تشرینی دووەمی ۱۹۹۷ ی رۆژنامەی **«سەکۆ»** دا کە لە بەرلین دەردەچێ، لەژێر سەرنێوی «پاشنیوەرۆیەك لە خزمەتی شای کوردستان شێخ مەحموودی نەمردا» بلاوم کردەوە. هاورێم **شێخ ئەحمەدی نەقیب** کە لەو کاتەدا بەرێکەوت هاتبوو بۆ **مۆنیخ** بۆ سەردانی نووری کورێ، وتارەکەمی خوێندەوە و، لە نامەیەکی برایانەدا بۆ من، هێندێك شتی هێنایەوە بیرم لەبارەی ئەو سەردانەوە کە ئەز لەبیرم چووبووەوە. لەبەر ئەوە تەواوی نامەکەی شێخ ئەحمەد، هەروەك خۆی لە ژمارە (١٤)ی «سەکۆ» دا بلاوکرایەوە.

شێخ مەحموود لەو بەیەکگەیشتنەدا فەرمووی کە ئەو «بە ئارەزووی دڵی خۆی ئینگلیزەکانی هێناوەتە کوردستان، پێیوابووە کە پشتی کوردستانێکی سەربەخۆ دەگرن. لەبەر ئەوە زۆر ریزی گرتوون. بەڵام ئەوان لە پشتەوە پاشقولیان گرتووە لێی و هەتیوچە و ناکەسبەچەیان راست کردووەتەوە لێی».شێخ دەیفەرموو: «ئینگلیزەکان نەدەچوونە ژێرباری هیچ پەیمان و بەڵێنێك بۆ دوارۆژی کوردستان. دەمویست بزانم ئەو کوردستانەی ئەوان بەرەسمی دانیپێدا دەنێن سنووری دەگاتە کوێ، بەڵام ئەوان هیچیانیاندەگوت. هەر دەیانگوت تۆ جارێ بچۆ شەری ترك بکە، لەبەر ئەوە بوو شەری ترکم نەدەکرد، نەك لەبەر ئەوەی ترك موسڵمانبوون. ترکەکان موسڵمانەبوون. موسڵمان ئەوەیە خوێنی خەڵك برێژێ؟ راورووت بکا؟ منداڵی ئەرمەنی بکا بە نووکی سۆنگییەوە؟ دەست بۆ ناموسی ژنان درێژبکا؟ ئەوانە موسڵمانەبوون. جلخوارەکانی ئێمەش موسڵمانەبوون. هەموو سەرسەری و ئارەقخۆر و بەنگ کێش و ... بوون».

جا وەرن خەڵکینە ...! شێخ مەحموودێك کە ئاوا لە موسڵمانی گەیشتبێ، دژی خەڵك کوشتن و خوێنڕشتن و ڕاوڕووت و دەستدرێژکردن بۆ نامووسی ژنان بووبێ و، بەکامی دڵی خۆی ئینگلیزەکانی هێنابێ بۆ کوردستان و ڕێزیگرتبن ... **شێخ مەحموودێك کە کەریمی ئەلەکەی دیان (مەسیحی) و ئیسحاق میری جوولەکە و شێخ ئەولکەریمی شەدەڵەی هەققە و حەماغای کاکەیی، هاوڕێ و دۆستی نێزیکی بووبن و پێکەوە سیاسەتیانکردبێ و نانیان لەسەر سینییەك خواردبێ ... شێخ مەحموودێك کە ژنێکی هەژاری وەك ڕەحمە کانێسکانی کردبێ بە سکرتێری خۆی و قوتابخانەی بۆ کچانی کورد کردبێتەوە و،** تەنانەت هوردەبۆرژوایەکی هەڵپەرستی وەك حەمدی ساحێبقران بە شیعر تانووتی لە شێخ مەحموود دابێ کە ڕێی داوە بە هەڵپەڕکێی ڕەشبەڵەك و گوتوویەتی: «باجی ڕەحمە بێقەزا بێ نایەڵێ قنجەهەڵپەڕین ...!». شێخ مەحموودێك کە لەلای ئێمە زۆر بە باشی باسی میجەر نۆئێلی دەکرد و پەسنی دەدا ... **شێخ مەحموودێك کەلە سەردەمی دەسەلاتی پێنج ساڵەی خۆیدا، چ بە فەرمانداریتیی و چ بە شایەتی، کەسێك لەسەر دزی دەستینەبڕدرابێ و، هیچ کەسێك لەسەر سەرخۆشی دارکارینەکرابێ و، هیچ ژن و پیاوێك لەسەر پێوەندیی سێکسی بەردەبارانەکرابن تا مردن ... ئەمانەش هەمووی هەشتاساڵ پێش ئەوڕۆ** ... ئەوجا وەرن ئەگەر ویژدانتان سەگ **نەیخواردووە، بەراوردێکی سەردەمی فەرمانڕەوایی شێخی کوردی موسڵمان بکەن لە گەڵ ڕژێمی ئەوڕۆی ئێران و سۆدان و عەرەبستانی سعوودی و ئەفغانستان و پاکستان کە خۆیان بە ڕژێمی ئیسلامی دەدەنە قەڵەم و، ئەوجا بزانن جیاوازییان لە چ رادەیەکدایە. شێخ مەحموودێك ئەوە قسە و کردەوەی بووبێ، دەچێ بە «فەقیانە» و دەستەسرە» دەستی خۆی دەپێچێتەوە، ئەوجا دەست دەداتە دەستی ناموسڵمانێك؟**. ئەمە بێجگە لەوەیکە ئێمە بە چاوی خۆمان «کۆشك و تەلار»ەکەی «دەرەبەگ و خوێنمژی کورد» شێخ مەحموودمان دی، کە کۆڵیتەیەك بوو، ئەوانەی کە تا دوێنێ «مارکسی و لینینی و ڕەنجدەران و زەحمەتکێشان» بوون و، باسی «دیکتاتۆریتیی پرۆلیتاریا» یان دەکرد بۆمان و، ئێستەش بۆ سڕینەوەی ڕابردووی خۆیان خەریکن «شیعر و میعر» ی مندالأنەیان بەنرخی «عیرفان» و «فەلسەفە» دەفرۆشن پێمان، ڕازینابن یەك شەو لەو کۆڵیتەیەی شێخ

مەحموود دا رۆژ بکەنەوە.

کاکینە! دەردی گەلی کورد دەردی چیرۆکی هەڵبەستراوی «دەستەسر» و «فەقیانەکە»ی شێخ مەحموود نییە. دەردی گەلی کورد دەردی چینە خوێندەوارەکەیەتی کە تووشی نەخۆشی هەلپەرستی و راڕایی و خۆبژێنی بەنرخی رۆژ و بێباری و دزێوی و درۆزنی و ترسنۆکی و بێشەرمی بووە ... .

شێخ مەحموود، سەرەڕای هەموو هەڵە و ناتەواوی و کەموکورتییەکی، مرۆڤێکی سادە و پاکژ و بێفرتوفێڵ و بێفیز بوو ... . شێخ مەحموود ئازا و بەجەرگ و شێری مەیدان بوو ... . خۆزگە سەتی یەکێکی ئەو بەخت و شانسەی بۆ **ئۆجەلان** هاتە پێشەوە، بۆ شێخ مەحموود دەهاتە پێشێ ... ئا ئێستە کوردستانێکی سەربەخۆمان هەبوو ... **بەڵام رووی رۆژگار رەش بێ ... لەو جێیەی ئاو هەیە زەوی نییە و، لەو جێیەی زەوی هەیە ئاو نییە.**

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢١
گەلاوێژی ٢٠٠١

سەرنج!

ئەم وتارە نێردرا بۆ رۆژنامەی «پەیام» لە لەندەن، بەڵام بڵاوینەکردەوە، لەبەر ئەوە درا بە گۆڤاری «کۆنگرە» و کۆنگرەش بڵاوی کردەوە.

ئەمریکا و

تیرۆر و

کورد!

ئەگەر تیرۆر، زۆر بە سادەیی، بە دەستدرێژیی ناڕەوای کەسێك یان کۆمەڵێك بۆ سەر گیان و ماڵ و ناوڕووی کەسێك یان کۆمەڵێکی دیکە بدەینە قەڵەم، دیارە ئەم جۆرە تیرۆرە لە سەرەتای بوونی ئادەمزادەوە هەربووە.ئەوەتە تەورات چیرۆکی کاین و هابل (قابیل و هابیل) دەگێڕێتەوە بۆمان. تیرۆر بەشێوەی دەستوەشاندنی نهێنی، یان پەلاماردانی ئاشکرا، هەر لە ژەهرکردنە خواردن و خواردنەوەوە بگرە تا چوونە مەکۆوە و، تا بەکارهێنانی دەزگەی مودێرن بۆ کوشتن لەڕێی شکەنجەدانەوە، کە ئەوڕۆ لە لایەن دەوڵەتە تیرۆریستەکانەوە بەرامبەر بەرهەڵستکاران بەکار دێ، شتێکی شاراوە نەبووە و نییە، ئەگەرچی بێدەنگی لێکراوە و لێدەکرێ.

تیرۆریزم لەم چل پەنجاساڵەی دواییدا سەرنجی دەوڵەتەکانی ئەورووپای بۆلای خۆی راکێشا، ئەمەش هەر لەبەر ئەوەی چەند کۆمەڵێکی گچکەی دەستوەشێن لە ئەورووپا، بەتایبەتی لە ئەڵمانیا (بۆ نموونە دەستەی بادەر ماینهۆف) کەوتنە فڕاندنی سیاسەتکاران و کوشتنی هێندێکیان. ئەمە بوو بە هۆی ئەوەی گەلێك وتاری رۆژنامە و رادیۆ و وتووێژی تەلەفزیۆن و لێکۆڵینەوەی نێو گۆڤار و پەرتۆك بەزمانە ئەورووپاییەکان لەبارەی تیرۆرەوە بڵاوبکرێتەوە. بەڵام ئەوەی کە شایانی باسە ئەوەیە هەتا ئێستە تاریفێکی یەکگرتوو و گشتگری وا بۆ تیرۆر کە هەموو لایەك پێیرازی بن، هێشتا نییە و زەحمەتیشە بیێ، چۆنکە سیستەمە جیاوازەکان و دەوڵەتەکان هەر یەکەیان خەریکن تاریفی تایبەت بە بەرژەوەندیی ناسیونالی خۆیان بۆ تیرۆریزم بێننە پێشەوە. سەیر ئەوەیە ئەو رژێمانەی کە لە جیهاندا بە رژێمی تیرۆریست نێویانڕۆیوە، ئەوانیش هەر هاواریانە لە دژی ئەوەی نێویاننناوە «تیرۆر». ئەوە بوو

ئەریێل شارۆن کە تاوانی تیرۆری **سەبرا و شەتیلا** دەخرێتە ملی، ماوەیەك لەمەوبەر لە **ئەنقەرە** باسی **«تیرۆریزمی کورد»**ی بۆ هەڤاڵبەندە **ترکەکانی** دەکرد و، لە رۆژنامەی «الشرق الاوسط» (ژ ... وەرامیدایەوە).

هەرچەندە رژێمی تیـرۆریست و دەوڵەتی تیـرۆریست هەر لە کـۆنەوە بووە و، ژمارەشیان کەمنەبووە، بەلاّم باسی رژێمی تیرۆریست و دەوڵەتی تیرۆریست دەخرایە پشتگوێ، بەبیانووی ئەوەی کە هەموو دەوڵەتێك مافی سەروەریتی هەیە بەسەر ئەو گەل و خاکەدا کە فەرمانڕەوایی دەکا و کەس مافی دەستێوەردانی نییە. بەلاّم پاش ئەوەی هێندەك لە دەوڵەتە تیرۆریستەکان کەوتنە هەڕەشەکردن لە بەرژەوەندیی دەوڵەتە پیشەسازە گەورەکان و زلهێزەکان، ئەودەمە دۆزەکە جۆرێکی دی لێهات. شایانی باسە هەرچەندە دەوڵەتە ئەورووپایی یەکان و رۆژئاواییـیەکان لەنێوخۆدا لیـبراڵ و دێمـۆکـراتن، بەلاّم لە سـیـاسـەتی دەرەوەیاندا زۆر نادێمـۆکـرات و خـۆپەرستن. سەرنجێکی مێژوو بدەین دەبینین کە هەر ئەم دەوڵەتە ئەورووپاییانە بوون کە گەلێك دەوڵەتی دەستکردیان لە رۆژهەلاّتدا بنیاتنا کە رژێمەکانیان رژێمی تیرۆریستانە بوون، وەك ئەو رژێمانەی کـە کـوردسـتـان بەزۆر دابەشکرا بەسەریاندا. بۆوێنە: دەوڵەتی **بەریتانیا** بوو کە دەوڵەتی عێراقی داتاشی و باشووری کوردستانی بەزۆر نووساند پێیەوە. هەر بەریتانیا بوو کە پشتی چەند جەردە و چەتەیەکی بەعسی گرت بۆ رووخاندنی رژێمی **قاسم** و رشتنی خوێنی هەزاران کۆمۆنیست و کورد. دوای ئەوە ئەمریکا و ئەورووپا بوون کە پشتی رژێمی بەعسییان گرت لە شەڕی هەشت ساڵەیدا دژی ئێران کە ملیۆنێك کەسی تێدا کوژرا، ئەگەرچی هەر **ئەمریکا و ئەورووپاییەکان** بوون کە لەساڵی ١٩٧٩ دا پشتی **خومەینییان** گرتبوو بۆ رووخاندنی رژێمی **حەمەڕەزاشای کۆنەدۆستیان**. رژێمی **سۆڤێت** بوو کە ساڵانی ساڵ یارمەتیی رژێمەکانی **ترك و سووریا و ئێران و عێراقی** دا و لە حەفتاکاندا بە چەك و دیپلۆماسی و تەکنۆلۆژی پشتی رژێمی عێراقی گرت بۆ هەرەسهێنان بە شۆرشی مەزنی ئەیلوول لە ١٩٧٥ دا. هەر دەوڵەتەکانی ئەورووپا بوون کە یارمەتی رژێمی سەددامیان دا بۆ دروستکردنی چەکی کیمیایی و میکرۆبی کە ئەوە بوو کاتێك دژی کورد بەکاری هێنا. هەموویان قوڕوقەپیان لەو تاوانە گەورەیە کرد، تا ئەوە بوو **سەددام** کەوتە پەلاماری **کوێت** و مەترسی پەیداکردن بۆ بەرژەوەندییەکانی

کۆنە هەڤاڵبەندەکانی رۆژاوای.

لێرەدا پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە لەسەردەمی «**جەنگی سارد**» دا لەنێوان رۆژاوا و بەرەی سۆڤیێتدا، بەرەی رۆژاوا، ئاینی ئیسلامی وەك چەکێك دەهاتە بەرچاو دژی ئیدیۆلۆژیی کۆمۆنیزم. هەر لەبەر ئەوە بوو کە رۆژاوا، بەتایبەتی **ئەمریکا**، پشتگیری بێچەندوچۆنی رژێمی بنەماڵەی **سعوودی** کرد دژی دەوڵەتە عەرەبەکانی هاوپەیمانی سۆڤیێت وەك **میسری سەردەمی ناسر و سووریا و یەمەن**. هەروەها پشتگیریی موجاهیدەکانی ئەفغانی کرد بۆ دەرپەڕاندنی لەشکری سۆڤیێت لە **ئەفغانستان** و دامەزراندنی ئەم رژێمە **تالیبان** ەی ئەورۆ. ئەوەش دەبێ بێژین کە **فەرەنسا و ئەمریکا و بەریتانیا** بوون کە پشتگیریی **خومەینی** یان کرد بۆ هاتنە سەر کار وەك بەربەستێك لەبەر دەم کۆمۆنیزمی سۆڤیێتیدا، چۆنکە پێیان وابوو خومەینی، بە پێچەوانەی شاوە، هێزێکی جەماوەریی لەگەڵە و دوژمنی کۆمۆنیزمە.

پاش دامەزرانی کۆماری ئیسلامیی ئێران و، رووخانی سۆڤیێت و دەرچوونی لەشکری سۆڤیێت لە **ئەفغانستان** و هاتنە سەرکاری موسڵمانە بنچینەگرەکان لە **ئێران و ئەفغانستان و سۆدان** و، ئاشکرابوونی دوژمنایەتیی رژێمی **خومەینی** بەرامبەر **ئەمریکا** کە بە گرتن و ریسواکردنی کاربەدەستانی باڵوێزخانەی ئەمریکا لە تاران بۆ ٤٤٤ رۆژی تەواو دەستپێکرد، **ئەمریکا** کەوتە ناسینی «**هەڤاڵبەندە موسڵمانەکانی**» و ئەمجارە لەباتی ئەوەی بە هەڵوێستی خۆیدا بچێتەوە و لە هەڵەکانی سووت وەربگرێ، چوو بە هەڵەیەکی دیکە هەڵەکەی پێشووی خۆی راستبکاتەوە. ئەوەش بە پشتگیریی رژێمی **سەددام** کە گوایە «**سێکۆلاریست**»ە و دژی رژێمی ئێرانە کە رژێمێکی «**موسڵمانی فوندەمێنتالیستە**». ئەمەش درێژەیکێشا هەتا ئەو کاتەی ــ وەك باسکرا ــ سەددامیش کەوتە دوژمنایەتیی ئەمریکا. خۆ ئەگەر ئەم رژێمانە رۆژی هەزار کەسیان لە گەلەکەی خۆیان بکوشتایە و دەستیان بۆ بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و بەرەی رۆژاوا نەبردایە، ئەوا هەر باسیان بەخەونیش نەدەکرا. پاش پەلاماری تیرۆریستانەی ١١ی ئەیلوول بۆ سەر **مەڵبەندی بازرگانیی جیهان و پێنتاگۆن** لە ئەمریکا کە بوو بە هۆی کوشتنی هەزاران کەس، کاردانەوەی ئەمریکا بۆ تۆڵەسەندنەوە، بەبیروڕای من، بەرەو ئەوە دەچێ کە ئەمجارەش سووتی لە هەڵەکانی خۆی وەرنەگرتبێ. دیارە ئەمریکا مافی تەواوی

خۆبەتی لەسەر خۆی بکاتەوە بەرامبەر بەو کردەوە تیرۆریستانەیەی کە تووشی بووە و، لەمەشدا دەبێ هەموو مرۆڤێکی خاوەنویژدان ماف بدا بە ئەمریکا. بەلاّم بۆ بەربەرەکانێی تیرۆریزم پێویستە چەند خالّێك بخرێتە بەرچاو کە ئەمریکا بەداخەوە نەیخستوونەتە بەرچاو:

(١) ــ دەبێ تیرۆریزم لە مافی رەوای بەرخۆدان و لەسەر خۆکردنەوەی چەوساوان و بەشخوراوان و گەلانی ژێردەستە دژی زۆرداری و ملهوڕی جیا بکرێتەوە. راپەڕینی بەشخوراوان دژی بەشخۆران و راپەڕینی نەتەوەیەکی ولاّت داگیرکراو بەرووی داگیرکەرانی نیشتمانەکەیدا، بەهیچ جۆرێك ناتوانرێ نێوبنرێ تیرۆریزم. بۆیە دەبێ **ئەمریکا** و **ئەورووپا** بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی **کورد** و **فەلەستین** و **بەربەرەکان** و **تامیلەکان** و **بەلووچەکان** و ... هتد دژ بە تیرۆریزمی دەولەتی، لە تیرۆر جیا بکەنەوە، کە مخابن تا ئێستا جیایان نەکردووەتەوە. ئەوەتە وەزیری دەرەوەی **بەریتانیا** لە **ئەنقەرە** دەفەرموێ: **«بەریتانیا یارمەتی رژێمی ترك دەدا بۆ بەربەرەکانێی کوردە سەرهەلّداوەکان»**. واتە دژی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد. هەروەها نوێنەری ئەمریکاش لە **ئەنقەرە** بەلێن بە دەولەتی ترك دەدا کە **«دژی هەولّدانی کورد بۆ دامەزراندنی دەولّەتێکی سەربەخۆ، بوەستن»**. **بەلاّم باسی تیرۆریزمی هەشتاسالەی دەولەتی ترك لەدژی نەتەوەی کورد ناکا.** ئەمریکا لەم رۆژانەی دواییدا باسی دەولەتی فەلەستین دەکا، بەلاّم ئەوەش هەر بە قسە نەك بەکردەوە، بۆ ئەوەی دلّی هەڤالّبەندە عەرەبەکانی رابگرێ کە گوایە بەتەمایە پێکەوە بچن بەگژ **«تیرۆر»** دا!!!

(٢) ــ ئەگەر کەسێك، یان کۆمەلێك، یان دەولەتێك، ویستی بەڕاستی دژایەتیی تیرۆرکار بکا، دەبێ دەست نەداتە دەستی تیرۆریستێك دژی تیرۆریستێکی دیکە، وەك ئەمریکا و بەریتانیا تائێستا کردوویانە و دەیکەن. بەلّکو هەموو تیرۆریستێك بەیەك چاو تەماشا بکا. ئەوەتە **ئەمریکا** و **بەریتانیا** لەو رژێمانەی کە خۆیان بە پێشێلکەری مافی مرۆڤ دایانناون، وەك **چین** و **ئێران**، خۆیان نێزیکدەکەنەوە و باسی هاوکاری دەکەن لە گەلیان دژی تیرۆر و قوڕوقەپدەکەن لەباسی مافی مرۆڤ لەو ولاّتانەدا.

جا لەبەر ئەو دوو هۆیەی سەرەوە شەڕی ئەمریکا و بەرەی رۆژاوا دژی تیرۆر

سەرکەوتوو نابێ. چۆنکە تیرۆر میکرۆبێکە لە چڵکاوی بێدادی و زۆرداری و کەڵەگاییدا دەژی و گەشە دەکا. تیرۆر وەك قارچك لە زەوی هەڵناتۆقێ، بەڵکو لە ئەنجامی سالآنی ساڵ بندەستی و بەشخوراوی و سەرشۆڕی و پیشخواردنەوە و بەزەیی بەخۆدا هاتنەوە و ناهومێدییەوە سەر هەڵدەدا. خۆ ئەگەر ئیدیۆلۆژییەك هەبێ بتوانێ بیقۆزێتەوە، ئەوا بەجۆرێ دەتەقێ کە خۆشی و دەوروپشتیشی بەجارێ تەفروتوونا بکا. تیرۆریزم هەر بە گوللە و تۆپ و فڕۆکەی بۆمباهاوێژ و سەربازی پڕچەك کۆتایینایێ. ئەمانی تیرۆریزم بەندە بە گۆڕینی سیستەمی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتییەوە، لە سیستەمێکی زۆرداری و دیلی و بێدادییەوە بۆ سیستەمێکی ئازادی و یەکسانی و دادپەروەری.

ئەوەی ئەورۆ ئەمریکا و بەریتانیا لە ئەفغانستان دەیکەن لەوانەیە ببێتە هۆی هاتنە سەرکاری چەند حیزبێکی دیکەی دژ بە تالیبان کە سالآنی ساڵە لە باکووری ئەفغانستاندا گیرماون و هەر یەکەشیان پاشکۆیەکی **«ئیسلامی»**یان بەخۆیانەوە ناوە، و هەر یەکەشیان سەربە کەمەگەلێکی ئەفغانستانن، وەك **هەزارەکان و تاجیکەکان و ئۆزبەکەکان** و دوژمنایەتیی **پەشتوونەکان** دەکەن و هەر یارمەتیی ئێرانە کە جارێ بەیەکیەوە بەستوون. هێندێکیشیان یارمەتی لە **ئۆزبەکستان و تاجیسکتان** و رووسیا وەردەگرن. خۆ ئەگەر هاتوو هاتنە سەرکار، ئەوا جارێکی دی دەکەونە گیانی یەك و ئەو دەم تیرۆر کۆتایی نایێ. چۆنکە ئەم کۆمەڵانە هیچیان پەروەردەیەکی دێموکراتی و ئازادیخوازانەیان نییە. هەرکە هاتنە سەرکار بەرلە هەموو شتێك بیر لە تۆڵە سەندنەوە و خوێنڕشتن دەکەنەوە.

ئەمریکا و بەریتانیا، چۆن لە **عێراق** کاری خۆیان تەواو نەکرد و، لەبەر خاتری **حوسنی موبارەك و شاحسەین** کە گوایە **«هەڤالبەندی»** ئەمریکا بوون، سەددامیان لەجێی خۆی هێشتەوە بۆ گیانی کورد و شیعە و هەموو عێراقییەکی ئاشتیخواز، بێگومان لە ئەفغانستانیشدا هەر وا دەکەن. ئەمریکا و بەریتانیا دەستیانبەدەستی دەوڵەتی نادێموکراتی و زۆردارەوەیە و ئەمانەش نایانەوێ دەوڵەتێکی دێموکراتی لە تەنیشتیانەوە هەبێ و، ئەمریکا و بەریتانیاش بە قسەیاندەکەن، چۆنکە نێزیکبینانە و کورتخایەنانە بیر دەکەنەوە لە بەرژەوەندیی خۆیان، نەك دووربینانە و درێژخایەنانە. ئەوەتا دەوڵەتی ترك کە **«هەڤالبەندی ئەمریکا و بەریتانیا»**یە لە دژی

تیرۆر، لە ئەمریکا و بەریتانیا دەپارێتەوە رژێمی **سەددام** بپارێزن و پەلاماری نەدەن. ئەوجا ئێدی کێ بێ باوەڕ بکا کە ئەمانە بەڕاستی دژی تیرۆرن.

هێندەی کێشەکە پێوەندیی بەکوردەوە هەیە، ئەوەتا دیپلۆماسێتیی کورد لەم هەلومەرجە نازکەدا سەرسام و دۆشداماوە. هەر هێندەی لەدەستدێ سوێند بخوا کە ئامانجی دامەزراندنی دەوڵەتی کورد نییە، وەك ئەوەی کە داگیرکەرانی کوردستان نەزانن کە دەسەلاتدارانی کورد، نە ئەوەیان لەبار دایە و، نە دەشیانەوێ دەوڵەتی کورد دابمەزرێنن. تاکە شتێك کە دیپلۆماسێتیی کورد دەبوو بیکردایە و چۆکی دابدایە لەسەری ئەوە بوو بە ئەمریکا و ئەورووپای بسەلماندایە کە بە هەڤاڵبەندێتیی ئەو رژێمانەی دژ بە دێموکراسی و مافی مرۆڤن و بەزۆری لەشکر خۆیان دەسەپێنن بەسەر گەلەکەیاندا، شەڕ دژی تیرۆریزم ناکرێ و بشکرێ سەرناگرێ و، هەڤاڵبەندێتیی ئەم رژێمانە لەگەڵ ئەمریکا بۆ دەستکەوتنی پارووی چەور و پاراستنی کورسییەکەی ژێریانە. بۆوێنە رژێمی **ترك** بەناوی **«هەڤاڵبەندێتیی»** ئەمریکاوە دەیەوێ زۆر لە ئەمریکا بکا پەلاماری عێراق نەدا، نەبا کورد شتێکی دەستبکەوێ. واتە دەیەوێ تیرۆر لەسەر کورد هەر درێژە بکێشێ و ئەمەش بە ئاشکرا دەبێژێ. رژێمی ئێران دەیەوێ بەناوی **«بەربەرەکانێی تیرۆر»**ەوە رژێمی تالیبان کە دەوڵەتی پەشتوونەکانە و دژ بە فارسەکانە برووخێنێ و دەوڵەتێکی سەر بە فارسزمانەکان لە ئەفغانستان دامەزرێنێ کە فارسزمانەکان لە ئەفغانستان کەمایەتین. خۆش ئەوەیە کە وەزیری دەرەوەی ئێران **ئاغای خەرازی** لە سەفەرەکەیدا بۆ **تاجیکستان** رۆژی ۲۰۰۱/۱۰/۱۹ بە **رادیۆی ئەورووپای ئازاد** (بەشی فارسی) گوت: «رازی نییە بەمانی رژێمی **تالیبان**. بەڵام پەشتوونەکان وەك کەمایەتییەك مافی خۆیان هەیە». بەڕاستی مرۆڤ دەبێ چەند رووقایم بێ کە وا زۆربەیەکی زۆر بە «کەمایەتی» بداتە قەڵەم. خەرازی دەیەوێ کەمایەتیی فارسزمانەکان لە ئەفغانستانیشدا وەك ئێران فەرمانڕەوا بن. چونکە فارسەکان لە ئێراندا کەمایەتین لە چاو **«کورد و ترك و بلووج وعەرەب و ... هتد»** دا. بەڵام بە ملهوڕی و بە زۆردارەکی، فەرمانڕەوایی خۆیان سەپاندووە بەسەر گەلانی ئێراندا، ئەوەش بەناوی شیعەگەرێتییەوە.

راستییەکەی، **چ رژێمی ئەفغانستان، چ رژێمی ئێران، چ رژێمی سعوود، چ**

رژێمی سۆدان و چ رژێمی پاکستان، کە بەنێوی ئیسلامەتییەوە هاتوونەتە کایە و خۆیانکردووە بەمیری سەربڕ، هەریەکەیان نوێنەری ناسیۆنالیتەیەکی تایبەتین و خۆیان لە پاڵ ئیسلامەتیدا شاردووەتەوە. رژێمی ئەفغانستان نوێنەری پەشتوونەکانە و، بەنێوی سوننییەتییەوە شەڕی رژێمی ئێرانی فارسی شیعە دەکا. رژێمی ئێران رژێمی فارس و ترکی ئازەرییە و بەنێوی شیعەیەتییەوە بەربەرەکانێی کوردی سوننی و بلووجی سوننی و پەشتوونی سوننی و عەرەبی سوننی و وەهابی دەکا. رژێمی سعوود رژێمێکی عەرەبی وەهابی یە و بەربەرەکانێی ئێرانی شیعە دەکا و پشتی رژێمی ئەفغانستان دەگرێ دژی ئێران. رژێمی سۆدان رژێمێکی عەرەبییە و بەربەرەکانێی دیانەکانی خوارووی سۆدان دەکا کە دەیانەوێ دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هەبێ. رژێمی پاکستان رژێمی ئۆردووزمانە سوننییەکانی پاکستانە و بەنێوی سوننی یەتییەوە دژی شیعەی پاکستان و شیعەی ئێرانە و پشتی رژێمی پەشتوونەکانی ئەفغانستان دەگرێ و هەروەها.

کە واتە کێشەکە لێرەدا کێشەی ئیسلامەتی و نائیسلامەتی نییە، کورد دەبێ باش لەمە بگەن و بزانن کێ وڵاتەکەیانی داگیر کردووە و سەرەڕای ئەوەش بەنێوی ئیسلامەتییەوە دەیانچەوسێنێتەوە. خۆیایە کە دیان و جوولەکە ئەورۆ کوردستانیان داگیر نەکردووە، بەڵکو موسڵمانە عەرەب و ترك و فارسەکانن کە کوردستانیان داگیرکردووە. خۆ ئەگەر ئەوانە بەڕاستی موسڵمان بوونایە و موسڵمانەتیش ــ وەك خۆیان دەبێژن ــ مانای وەکیەکی بوایە، دەبوو زوڵموزۆر و چەوساندنەوەی ناسیۆناڵ لەسەر کورد هەڵگیرایە. لەبەر ئەوە ئەوانەی بەنێوی ئیسلامەتییەوە لە کوردستاندا کار دەکەن، دەبوو ئەمەیان باش بزانیبایە، ئەگەر کوردێك بەڕاستی موسڵمان بێ و بیەوێ بۆ ئیسلامەتی کاربکا و بەخەیاڵی خۆی دەست بە **«فتوحات»** بکا، دیارە لە **بیارە و تەوێڵەوە** دەست پێناکا و بەنێوی **«جندالاسلام»**ەوە پێشمەرگەی کورد ناکوژێ، بەڵکو جارێ دەچێتە وێزەی داگیرکەرانی کوردستان. کە ئەم قسەیە دەکەم مەبەستم ئەوە نییە لە سەر **«یەکێتی»** یان حیزبێکی دیکە بکەمەوە، چونکە خۆم گەلێك رەخنەم هەیە لەم حیزبە و لە حیزبایەتی بەشێوەیەکی گشتی. ئاشکراشە کە گوناهی «یەکێتی» و حیزب حیزبێنەی «یەکێتی» و پێوەندییەکانی دەرەوەی «یەکێتی» و، ئەوجا شەڕی چەند ساڵەی

براکوژیی نێوان **یەکێتی و پارتی** و حیزبەکانی دیکەی کوردستان و شەرفرۆشتن بە نەتەوەییەکانی کورد و هەڵبەستنی بوختان و درۆدەلەسەی گەوجانە و بەعسییانە بۆ نەتەوەییەکانی کورد، بەتایبەتی بۆ رێبازی خۆنەفرۆشتووی **کاژیك** لەسەر لاپەرەکانی **«کوردستانی نوێ»** و نووسینی هێندێك لەسەرکردەکانی یەکێتی بەنێوی گوایە «بیرەوەرینامە»وە بەنیازی خراپکردنی نێوی «کاژیك». هەروەها بڵاوکردنەوەی درۆودەلەسە بە مەبەستی چاوبەست و شاردنەوەی دەستی ئەوانەی کە خوێنی سیاسەتکارە نەتەوەییەکانی کوردیان رژاند، بەتایبەتی **شەهیدان سەعیدی یەزدانپەنا و سەربەست مەحموود**. ئەوجا پشتگیریکردنی **پی کی کی** و بەکوشتدانی سەتان پێشمەرگە لە پێناویاندا بەدەستی لەشکری **تورك** و دروستکردنی دەزگەیەکی ساختە بۆ **پی کی کی** بەنێوی **«کۆنگرەی نەتەوەیی»**وە لەدژی **کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان**، ئەمانە هەموو زەویخۆشکەر بوون بۆ خۆتەیارکردنی ئەوانەی خۆیان نێوناوە **«ئیسلامی»**. ئەگەرنا لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستاندا ئیسلامییەکان ٥٪ی دەنگیان نەهێنا، بەڵام ئەو هەلومەرجە نالەبارانەی کە لەسەرەوە پەنجەمان خستە سەریان، بوون بەهۆی بەهێزبوونی ئیسلامییەکان تا گەیشتە ئەوەی بەزۆری چەك پەلاماری **«یەکێتی»** یان دا، ئەو «یەکێتی»یەی کە خۆی هۆیەك بوو بۆ دەسەڵاتپەیداکردنی ئیسلامییەکان.

لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە کە هەموو ئیسلامییەکی کورد بەخراپەکار و دەستوەشێن و دەسکەلای دەستی داگیرکەرانی کوردستان بدەمە قەڵەم. نەخێر. کاتێك کە سەمینارەکەم «المستضعفون الكرد و اخوانهم المسلمون» لە ساڵی ١٩٩٧ دا بەشێوەی نامیلکە بڵاوکرایەوە، هێندەك چڵکاوخۆر و بەکرێگیراوی داگیرکەرانی کوردستان کە بەنێوی ئیسلامەتییەوە بازرگانیدەکەن، کەوتنە جنێوپێدانم و هێندێکیش لە ئیسلامییەکان، بەتایبەتی زانای گەورەی کورد **مامۆستا شێخ عومەر غەریب** کە یەکێکە لە سەرکردەکانی **پارتی ئیسلامیی کوردستان** پشتی منیان گرت.

ئیسلام باوەڕێکە وەك هەموو باوەڕێکی دیکە و تا ئەو هەندازەیەی کە بەزۆر نەسەپێندرێ بەسەر خەڵکدا، دەبێ رێز بنرێ لێی وەك هەموو بیروباوەڕێکی دیکە. باوەڕ خۆشەویستییە و لەسەر خۆشەویستیی وتووێژ ناکرێ و داوای بەڵگەهێنانەوە بۆ راستی وناڕاستی ناکرێ. هەموو خاوەن باوەڕێك خۆی بەڕاست دەزانێ. لێرەدا

حەزدەکەم بەکورتی چیرۆکێك بۆنموونە بێنمەوە!

جارێکیان لە زانستگەیەکی وڵاتی **نەمسا** سەمینارێك رێکخرابوو بۆم کە لە سنووری ئەو سەمینارەدا باسی میتۆلۆژیای کوردم کرد و لەنێو ئەواندا رامانی ئێزدییەکان کە خودێ هەموو ساڵێك سەری ئێزدییەکان دەدا لە **چیای جوودی** و بەکوردی قسەدەکا لەگەڵیان لەبارەی ساڵی نوێوە و پەیمانێك دەبەستێ لەگەڵیان.

پاش ئەوەی لە سەمینارەکە بوومەوە، کوردێکی خەڵکی باکوور کەوتە قسە لەگەڵم و بە ئۆتۆمۆبیل منی برد بۆ وێستگەی شەمەندەفەر. لەرێ گوتی: پێم خۆشبوو کە باسی چیای جوودیت کرد، بەڵام چیرۆکەکەی بەوجۆرە نییە، حەز دەکەم چیرۆکە راستەکە بگێرمەوە بۆت، گوتم فەرموو: گوتی: «خودێ پێیەکی لەسەر **چیای جوودی** داگرتووە و پێیەکی دی بەهەموو گەردووندا دەسوورێتەوە و بەمجۆرەسەرنجی هەموو جیهان دەدا و هەر کەسێك خراپ بجووڵێتەوە، یان کارێکی خراپ بکا، بەردێکی تێدەگرێ». راستییەکەی کەمێك پێکەنین گرتمی، بەڵام گوتم: باشە، بەردەکە گچکەیە، یان گەورەیە؟ گوتی: «بەردەکە بەپێی گوناهە، ئەوی گوناهێکی گەورە بکا بەردی گەورەی تێدەگرێ و ئەوی گوناهەکەی گچکە بێ بەردێکی گچکەی تێدەگرێ». گوتم: باشە، ئەم هەموو بەردە چۆن کۆدەبێتەوە؟ گوتی: «ئەوە هاسانە. دە دوانزە فریشتە هەن کە شەووڕۆژ بە لۆریی گەورە بەرد دەگوێزنەوە بۆ چیای جوودی». قسەکانی برادەرەکە لەمەدا بوو کە زۆر پێکەنینم هات، بەڵام شەرمیشم بەخۆم دەهات، هەرچی چۆنێك بێ گەیشتینە وێستگەی شەمەندەفەر و برادەرەکەش پەست ببوو لێم، چۆنکە گوتی: «پێمەکەنە، خۆت کافر نەکە». کاتێك کە دەرگەی ئۆتۆمۆبیلەکەم کردەوە بۆ دابەزین، تەپڵی سەرم بەر لاشیپانی سەرەوەی دەرگەکە کەوت و زۆر یەشا. دەستبەجێ برادەرەکە گوتی: «ها.... ئەوە بەردەکە بوو. پێنەکەنە». کاتێك دابەزیم ویستم ماڵاوایی بکەم لێی، ئۆتۆمۆبیلێك وا بەخێرایی بەلامدا نێزیك تێپەڕی، زۆری نەمابوو راپێچم بکا لە گەڵ خۆی. برادەرەکە گوتی: «تکایە تۆبە بکە، ئەگینا بەردێکی دیکەشت تێدەگرێ، بەڵام ئەمجارە لە جۆرێکی دیکە».

ئێستە تۆ ناتوانیت بێژیت کە ئەم برادەرە درۆ دەکا. ئەو برادەرە درۆی نەکردووە چۆنکە باوەڕی بەو چیرۆکە هەبوو، هیچ خاوەن باوەڕێکیش درۆ ناکا. چۆنکە درۆ

ئەمەیە تۆ بابەتێك بگێڕیتەوە بە کەموکورتکراوی، یان بەهەڵە، و بەوپەڕی هۆشیارییەوە. لەمەشدا هیچ زیانێك نییە. زیانەکە لەوەدایە ئەو برادەرە باوەڕ نەکردنی من بەخودێیەك کە بەردەفڕکێ بکا، بەکافرێتی دەداتە قەڵەم. کە سەری من لە پەلەکردن، یان لەبێناگایی یەوە بەر لاشیپانی سەرەوەی دەرگەی ئۆتۆمۆبیلەکە کەوت، بە شتێکی سادە ناداتە قەڵەم، بەڵکو بە بەڵگەیەکی دادەنێ بۆ ئەوەی لە چیای جوودی یەوە بەردێك ئاراستەی سەرم کراوە بۆ وریاکردنەوەم کە نابێ بە قسەکانی ئەو برادەرە پێبکەنم. ئا مەترسییەکە لەمەدایە. **بەڵێ مەترسی گەورە لەوەدایە کە تاقمێك هەبن لەسەر باوەڕێك بن و پێیان وابێ ئەوی وەك ئەوان ئەو باوەڕەی هەڵنەگرتبێ کافرە. هەر ئەم جۆرە ڕێبازەیە کە وا لە «جندالاسلام» دەکا «یەکێتی» بە کافر بدەنە قەڵەم. چونکە پێیان وایە ئەوی لە گەڵ ئەوان نەبێ «کافرە». لەمەش سەیرتر ئەوەیە کە یەکێکی وەك جۆرج دەبلیو بوش دەبێژێ: «ئەوی لەگەڵ ئەمریکا نەبێ، ئەوا لە گەڵ تیرۆرە»، کە ئەم قسەیەش ئەگەر هوردی بکەیتەوە هەر لە قسەی «جندالاسلام» دەکا. جیاوازییەکەش لەوەدایە کە ئەویان بە فڕۆکەی بۆمباهاوێژی مۆدێرن هەڕەشە دەکا و، ئەمیشیان بە «تەورامی ژەنگاوی».**

بەرلین ٢٠/١٠/٢٠٠١

سەرنج!

ئەم وتارە لە ژمارە (١٠٩)ی ڕۆژی ١/١١/٢٠٠١ی ڕۆژنامەی «میدیا» دا کە لە هەولێر دەردەچێ بلاوکرایەوە.

هەروەها لە ژمارە ٢٢ی گۆڤاری «کۆنگرە» زمانحاڵی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە مانگی خەزەڵوەری ٢٠٠١ دا بلاوکرایەوە.

کورد لە رۆژانی پەلامارنانی ئەفغانستاندا

لە وتاری «تیرۆر و ئەمریکا و کورد» دا (میدیا ١٠٩، سالی شەشەم ٢٠٠١/١١/١) و (کۆنگرە ژمارە ٢٢ بەفرانباری ٢٠٠١)، هێندەك لایەنی ئەم باسەم رۆنکردەوە و گوتم ئەوانەی لە باکووری ئەفغانستان دا چەند ساڵێکە گیریان خواردووە و، بە خۆیان دەڵێن «تحالف شمال» ئەگەر هاتو توانییان بەیارمەتیی هێزی سوپاییی ئەمریکا بینە فەرمانڕەوا، ئەوا دەستدەکەن بە کوشتنی نەیارەکانیان، چۆنکە ئەوانیش هەروەك «تالیبان» پەروەردەبەکی دیمۆکراتانە و ئازادیخوازانەیان نییە. ئەمە بەئاشکرا دەرکەوت، کاتێك کە چەکدارەکانی «تحالف شمال» کە بریتین لە ئەندامانی کەمایەتیی ئۆزبەك و تاجیك و هەزارە و ....، رژانە مەزاری شەریف و کابلەوە و کەوتنە کوشتنی هەزاران ژن و پیاو لە پەشتوونەکان کە لە ٤٠٪ی خەڵکی ئەفغانستانن و بەژمارە لە هەموو گەلەکانی دیکە زێترن.

ئەورۆ، کە ئەم وتارە دەنووسم رۆژی ٢٠٠١/١١/٢٥ە و نازانم رۆژی سێ شەممەی ١١/٢٧ کۆبوونەوەی بۆن (ئەلمانیا) چ بڕیارێك دەدا لەبارەی دوارۆژی ئەفغانستانەوە، بەڵام بەدڵنیاییەوە دەبێژم، هەر حکومەتێکی ئەفغانی کە پەشتوونەکانی تێدا نەبن، سەر ناگرێ. رووسەکان دژی پەشتوونەکانن، چۆنکە پەشتوونەکان پشتگیریی جیابوونەوەخوازانی چەچەنستان دەکەن. هیندستانیش هەر دژی پەشتوونەکانە، چۆنکە پاکستان لەبەر هێندەك هۆی جوگرافیایی و ئاینی و رامیاری پشتی پەشتوونەکان دەگرێ. جا لەبەر ئەوە ئەگەر ئەمریکا و ئەورووپا و کۆمەڵی نەتەوە یەککگرتووەکان چارەسەرێکی ژیرانە بۆ کێشەی ئەفغانستان نەدۆزنەوە، ئەفغانستان وەك لوبنانی حەفتاکان و هەشتاکانی لێ دێ و بگرە خراپتریش. رژێمی ترك و رژێمی رووسیە لە هەموو رژێمەکانی دیکە پتر کەوتوونەتە بازرگانی بەخوێنی گەلی رەشورووتی بەر بۆمباکەوتووی ئەفغانستانەوە. رژێمی ترك پاش ئەوەی ساڵانی ساڵ پشتی دەستەوەشاندنی ترکە راپەڕیوەکانی چەچەنستانی گرت، ئێستە وا خەریکە دەیانفرۆشێ بە کەلەسەری کورد. سەرکردەی

سوپای ترك حسەین قوریق ئۆغلو چەند ڕۆژێك لەمەوبەر بە ڕۆژنامەی «ئایدن لق»ی گوت کە «یاخی بووە چەچەنەکان ڕێکخراوێکی تیرۆریستین»، بەرامبەر بەوە **ڕژێمی مۆسکۆ** بەڵێنی داوە بە دەوڵەتی ترکان کە ئیدی **«پەنا نادا بە ئەندامانی پ ی کی کێ لە ڕووسیا بمێننەوە»**. هەروەها **ڕژێمی مۆسکۆ ڕژێمی ترکی «دڵنیا کردووە کە دژی دامەزراندنی دەوڵەتێکی کورد دەوەستێ لە باکووری عێراقدا»**. بەپێی ڕۆژنامەکە **حکوومەتی ترك پێی وایە کە ئەمریکا دەیەوێ دەوڵەتێکی کوردی لەو نێوچەیەدا دروست بێ**.

بەڵام با بزانین کورد لەم بازاڕە پڕ لە ئاژاوەیەی بازرگانیی رامیاریدا چی دەستکەوتووە. ئەمە لە کاتێکدا کە هەوڵ و تەقەلای **ئێران و دەوڵەتی ترك و سووریا** بۆ نەهێشتنی **هەرێمی ئاسایش** ڕۆژ بە ڕۆژ پتر جۆش دەستێنێ و «پاکتاوکردنی ڕەگەزی» بۆ نەهێشتنی کورد لە کوردستانی ژێردەستی **سەددام** دا و هەڕەشەکردن لە کورد ڕۆژ لەدوای ڕۆژ شێتگیرانەتر دەبێ.

ئەگەر کەسێك ڕۆژنامەکانی **یەکێتی و پارتی** بخوێنێتەوە، بەتایبەتی دەزگەی ڕاگەیاندنی یەکێتی، پێی وادەبێ «دەوڵەتێکی کوردیی» بەهێز و بە دەسەڵات هاتووەتە کایە کە هەموو جیهان ڕێز دەنێ لێی. نوێنەرانی ئەم حیزبانە زوو زوو سەر لە کاربەدەستانی دەوڵەتە گەورەکان دەدەن و بەوپەڕی خۆشییەوە بەخێرهاتن دەکرێن و بەڵێن دەدرێ پێیان کە مافی کورد بپارێزرێ و ... هتد. خۆ ئەگەر ئەمە هورد بکرێتەوە، ئەوا دەزانین ئەوە دەساڵ پترە هەرێمێکی نێوچەی باشووری کوردستان بەدەست ئەم دوو حیزبەوەیە و تا ئەوڕۆش هیچ دەوڵەتێکی ئەم جیهانە، تەنانەت «جزرالقمر» یش بەرەسمی هەرێمی نەناسیوە. ئەمەش جێی سەرسووڕمان نییە، چونکە بۆ گەیشتنە ئەو پلەیە دەبێ جارێ نوێنەرایەتییەکی کوردی هەبێ کە لەلایەن پەرلەمانێکی یەکگرتووی هەڵبژێردراوەوە دەستنیشان کرابێ، نەك هەر یەکە خۆی بە نوێنەری کورد بزانێ، بەڵام بەنێوی حیزبی خۆیەوە قسە بکا و حیزبەکەی دیکە دانی پێدا نەنێ. لەبەر ئەوە قسەیەکی خۆشی کاربەدەستێکی ئەورووپایی، یان ئەمریکایی لەمبارەدا هیچ جۆرە دەروێستی (التزام) یەك دروست ناکا. ئالم گێژاوە رامیارییەدا ئامۆژگاریکەرانی کورد یەکجار زۆر بوون. تەنانەت یەکێکی وەك **مەکرەم تاڵەبانی** بەخۆی و کۆمەڵێك رابردوو و ئێستەی پڕشنگدارییەوە لێمان بووە بە

مامۆستا و، دەیەوێ حیزبەکان فێر بکا چۆن خۆ جیاکردنەوە لە یەك و خۆ دوورخستنەوە لە یەك باشتر بچەسپێنن. کەچی ئەوەتە لەلایەن یەکێتییەوە بەوپەڕی ڕێزەوە بەخێرهاتن دەکرێ و «وتارەکەی» لە ڕۆژنامەی نێوەندیی یەکێتی **«الاتحاد»** دا بلاو دەکرێتەوە. ئێمەش هەر ئەوەمان لە دەست دێ بێژین: **«لە بەرە بەرەی پێدەرێ، هۆمان کەوتووەتە قرپەنەی دایکی هاژەرێ».**

بەڕاستی چارەڕەشییەکی سەختە بۆ کورد کاتێك دەبیستم ئەو تۆرانییانەی کە لە هەولێر سەرەڕای هەموو سەربەستییەك کە هەیانە، دان بەبوونی وشەی کوردستان و دەسەلاتدارێتیی کوردستاندا نانێن و، دەیانەوێ ڕێکخراوە خوێندکارانەکەیان کە بێزی نایە داوای «ئیجازە» بکا لە کاربەدەستانی هەولێر، بچێتە هەلبژاردنەوە و، لەبەر ئەوە لەلایەن کاربەدەستانەوە ڕێ نادرێ پێی، کەچی کە دەچنە سلێمانی، کۆمەلی خوێندکارانی سەر بە یەکێتی ڕێیان پێدەدا بچنە هەلبژاردنەوە. (رادیۆی العراق الحر ڕۆژی ١١/٢٤ لە هەولێرەوە) و،

ـ ئەمە لەکاتێکدایە کە سێ ساڵە کاربەدەستانی یەکێتی بەلێن دەدەن بە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان کە ئیجازە بدەن پێی، بەلام ئەنجامەکەی هەر دەستبڕین و دەستخەڕۆ کردن بوو ... بیانوویان بۆ ئەمەش وەك لە ڕۆژنامەکەیاندا «کوردستانی نوێ» بلاویان کردووەتەوە ئەوەیە کۆنگرە مەلبەندەکەی لە کوردستان نییە.

هەروەها دەبێژن کە «کۆنگرەی نەتەوەیی» یش مەلبەندەکەی لە کوردستان نییە بۆیە «ئیجازە» بەو دووانە نادرێ. ڕاستە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان سەرکردەیەتییەکەی لە کوردستان نییە بەلام کۆنگرە حیزب نییە، بەلکو ڕێکخراوێکی کوردستانی ئینتەرناسیۆنالییە. کۆنگرە ڕێکخراوێکی پاکژ و سەربەرزە و نایەوێ بێتە دەسکەلای هیچ حیزب و ڕژێم و دەولەتێك و بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە بۆ سەربەخۆیی کوردستان کار دەکا. ئا ئەمەیە کە ترسی بە هێندێك لە کاربەدەستانی یەکێتی پەیدا کردووە، چونکە دەزانن ڕێ بە چالاکیی کۆنگرە بدرێ، جەماوەرێکی زۆری لە گەل دەبێ و، لە سەرێکی دیکەشەوە داگیرکەرانی کوردستان دلیان لە یەکێتی دەئێشێ. ئەگینا لەبەر ئەوە نییە کە مەلبەندی سەرکردەیەتیی کۆنگرە لە دەرەوەی کوردستانە. چونکە کاربەدەستانی یەکێتی زۆر باش دەزانن کە یەکێتی لە

١٩٧٥ دا لە کوردستان دانەمەزرا، بەڵکو لە دیمەشق و بە سەرپەرشتیی و چاودێری رژێمی سووریا هاتە کایەوە و سەرکردەتییەکەشی ماوەیەکی زۆر لەوێ مایەوە و هەر لەوێشەوە چەکدارییان بۆ دەکرا بە باشووری کوردستاندا. ئەمە لە کاتێکدایە کە رژێمی سووریا نە ئەو کاتە و نە ئێستەش دان بە بوونی گەلی کورد دا نانێ لە سووریا. تۆ واز لە ئێوی رۆژاوای کوردستان بهێنە، ئاشکرایە کە یەکێتی لەوە بێدەنگ بووە، کە ئەورۆ باسی گەلی کورد و رۆژاوای کوردستان دەکرێ، بە سایبی تێکۆشینی نەتەوەییەکانی کوردەوەیە نەك یەکێتی. پاشان کە **«کوردستانی نوێ»** باسی «کۆنگرەی نەتەوەیی» دەکا، ئایە ئەوە نازانێ کە **«کۆنگرەی نەتەوەیی»** رێکخراوێکی حیزبیی سەر بە **پێ کێ کێ** یە و لەدامەزراندنی ئەو رێکخراوەیەشدا یەکێتی «دەستێکی باڵا»ی هەبوو. رۆژنامەکانی یەکێتی بە ئاوتاوەوە باسی «کۆنگرەی نەتەوەیی» یان دەکرد، بێگومان نەك لەبەر چاوی رەشی پێ کێ کێ بەڵکو لەدژی پارتی، بەڵام بە یەك وشە باسی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانیان نەدەکرد. ئەمە لە کاتێکدا کە **کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان** لە چاکە پتر هیچ خراپەیەکی بەرامبەر یەکێتی نەکردووە. ئەز گەلێك زانیاریم لا هەیە چ لەبارەی پێوەندییەکانی یەکێتی بە پێ کێ کێ وە هەر لە ١٩٨٠ ەوە، هەروەها گەلێك زانیاریی دیکەش، بەڵام لە لایەکەوە بۆ پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی و لە لایەکی دیکەوە لە خۆشەویستیی ئەو دۆست و هاوبیرانەی کە ئەندام و لایەنگری یەکێتین و ئەم کردەوە دوژمنانەیەی هێندێك لە کاربەدەستانی یەکێتییان زۆر پێ ناخۆشە، جارێ چاوپۆشی دەکەم. بەڵام شەرلەتەنەکانی نێو یەکێتی پێویستە بزانن کە کوردایەتی کردن مافی رەوای هەموو کوردێکە و کوردایەتیکردن «مارگرتن» نییە کە بە «ئیجازەی» شێخی شەرلەتەنان بێ.

وادیارە ئەوی رێزی شەرلەتەنان بگرێ، بێ رێز تەماشای دەکەن.

جەماڵ نەبەز

بەرلین: ٢٠٠١/١١/٢٥

: گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٢ بەفرانباری ٢٠٠٢ی زایینی.

ئازادی
و
حیزبایەتی

حیزب وشەیەکی عارەبییە. وادیارە ئەم وشەیە لەزمانی عارەبیدا لەپێش دەرکەوتنی ئیسلامدا بووە، واتە، پانزە سەدە لەمەوبەر. هەرچی چۆنێك بێ نازانین حیزبایەتی لە کۆمەڵگەی عارەبی پێش ئیسلامدا چۆنچۆنی بووە، بەڵام بەهۆی قورئانەوە دەزانین کە ئاینی ئیسلام حیزبایەتی بە شتێکی باش نەزانیوە و خەڵکی هانداوە کە لایەنی **«حیزبی خودێ» (حزب الله)** بگرن. دیارە مەبەست لە «حیزبی خودێ» گوێڕایەڵییە بۆ فەرمانەکانی خودێ و گوێنەگرتنە لە فەرمانەکانی «داروودەستەی شەیتان» کە بە **«حزب الشیطان»** نێوی بردووە و، جەختی لەسەر ئەوە کردووە کە **«حیزبی خودێ» دەیباتەوە (سوورەتی المائدة ئایەتی ٥ و سوورەتی المجادلة ئایەتی ٥٨) و «حیزبی شەیتان» دەیدۆڕێنێ ــ سوورەتی المجادلة ئایەتی ٥٨ »**.

شایانی باسە کە حیزب لە **وڵاتی یۆنانی کۆندا لە شاری «ئاسینا »** گەلێك پێش ئیسلام هەبووە، وەك **«حیزبی ئەرستۆکراتی» و «حیزبی دێمۆکراتی»** و ... هتد. بەڵام حیزب بەمانای نوێ لەسەدەی ١٩ ەوە لە وڵاتانی رۆژاوادا هاتووەتە کایە، پاش ئەوەی تیۆری **«حکوومەتی گەل» لە ئینگلستان و فەرەنسا و ئەمریکا** لە سەدەی ١٨ دا هاتە پێشەوە، بە ئامانجی کۆکردنەوەی هاووڵاتانی دەوڵەتێك لە دەوری رێکخراوێکی رامیاری بە مەبەستی چوونە هەڵبژاردنەوە و بردنەوەی زۆرترین ژمارەی دەنگەکان بەنیازی گرتنە دەستی فەرمانڕەوایی لەو دەوڵەتەدا. کوردیش لە کۆتاییی سەدەی نۆزدەهەمەوە (واتە سەد ساڵێك لەمەوبەر) دەستی بە دروستکردنی رێکخراوی سیاسیی کردووە، بەڵام نەك بە ئامانجی چوونە هەڵبژاردن و

فەرمانڕەوایی گرتنە دەست لە کوردستانێکی سەربەخۆ و دێمۆکراتدا، بەڵکو بۆ خۆکۆکردنەوە و بەرخۆدان و بەربەرەکانێکردنی داگیرکەران.

مەبەستی ئەم وتارە ئەوە نییە کە مێژووی حیزب و حیزبایەتی و حیزبەکانی کوردستان باس بکا، بەڵکو دەیەوێ پێوەندیی حیزب و حیزبایەتی بە تێگە (مفهوم) ی ئازادیی مرۆڤەوە بخاتە بەرچاو. بەرلە هەموو شتێك دەبێ بزانین کە بۆ بوونی حیزب و حیزبایەتی بەمانای راستینەی مۆدێرنی خۆی، دەبێ کۆمەڵگەیەکی دێمۆکراتی هەبێ تاکو حیزب بتوانێ بە سەربەستی بەرنامەی خۆی لەنێو گەلدا بلاو بکاتەوە و بکەوێتە چالاکی بۆ کۆکردنەوەی خەڵك و، خەڵکەکەش سەربەستیی ئەوەیان هەبێ کە بتوانن بێترس دەنگ بدەن بە «ئا» یان «نا» بۆ ئەم یان بۆ ئەو حیزب. خۆ ئەگەر وانەبێ، ئەوا حیزب مانای نابێ و دەبێتە دەستەیەك خەڵکی ئەڵقە لەگوێی حکوومەت/ یان دەستەیەك خەڵکی هەڵگەڕاوە لە حکوومەت. جا هەتا سیستەمی وڵاتێك ملهوڕانەتر و دیکتاتۆرانەتر بێ و حیزبەکانی دژ بە حکوومەت ناچار بن خۆیان بشارنەوە، هەڵسوکەوتی حیزبە بەرهەڵستکارەکان بەناچاری رێیەکی نادێمۆکراتیانە وەردەگرێ و لەوە دەردەچێ کە ناوی «حیزب» یان پێ ببرێ. لەبەر ئەوە باسەکەمان لێرەدا لە سەربەخۆیی راستینەیە، واتە رێکخراوێکی سیاسی لە کۆمەڵگەیەکی سەربەستدا.

ئێستە بەرلە هەموو شتێك دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە حیزب بە ژمارە گەورە بێ یان بچووك بێ، ئەوە هەر بریتییە لە دەستەیەك خەڵك، واتە هەموو کۆمەڵگەکە نییە. لە وڵاتێکی دێمۆکراتیدا کە هەڵبژاردنی پەرلەمان بەسەربەستی کوتاییهات و حیزبێك لە ٥٠٪ پتری دەنگەکانی بردەوە، مافی ئەوەی هەیە فەرمانڕەوایی وڵات بگرێتە دەست و، حیزبەکەی دیکە، یان حیزبەکانی دیکە ئەگەر ٤٩٪ شیان هەبێت، دەزگەی فەرمانڕەواییان بەدەست نابێ. هەرچەندە دەستووری بنچینەییی وڵاتە دێمۆکراتەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە رێزی مافی کەمایەتییەکان دەبێ بگیرێ، بەلام ئاشکرایە ئەوی فەرمانڕەوایی بەدەست نەبێ، فەرمان دەکرێ بە سەریدا.

جا فەرمانڕەوایی هەموو جارێك بە بردنەوەی ٥٠٪ پتری دەنگەکان نییە لە لایەن حیزبێکەوە، بەڵکو جاری واهەیە چەند حیزبێك دەچنە زۆرانبازیی هەڵبژاردنەوە و، حیزبێکیان ٤٦٪ ی دەنگەکان وەردەگرێ و، حیزبێکی دیکە ٤٨٪ ی دەنگەکان

دەهێنێ و، حیزبێکی دیکە ٥٪ دەنگەکان. جا لەبەر ئەوەی ئامانجی حیزب فەرمانڕەواییە، ئەو حیزبەی ٤٦٪ی هێناوە لە گەڵ حیزبی ٥٪ دەکەوێتە وتووێژەوە بۆ ئەوەی حیزبی ٥٪ نەچێتە پاڵ ئەو حیزبەی ٤٨٪ی هەیە. ناچار دەبێ گەلێك «تەنازولات» بکا بۆی. حیزبی ٥٪ دەزانێ بەختی باشە، پێ دادەگرێ لەسەر ئەوەی چەند کورسییەکی وەزیرە گرنگەکانی بەریکەوێ، وەك وەزارەتی دەرەوە، یان وەزارەتی نێوخو، یان وەزارەتی کار، یان وەزارەتی زانیاریی. بەوجۆرە حیزبی ٥٪ دەتوانێ چەند ساڵێك سیاسەتی نێوخۆ، یان دەرەوە، یان کار، یان زانیاریی وڵاتێك ئاراستە بکا و، ژمارەیەکی زۆر لە لایەنگرانی خۆی بکاتە کاربەدەستی گەورە و دەسەلاتدار و دەستکەوتی باش پەیدا بکا بۆیان، ئەمە لە کاتێکدا کە تەنێ ٥٪ی گەلی ئەو وڵاتە دەنگی بۆ ئەو حیزبە داوە. جاری واش هەیە حیزبی ٥٪ لە پڕ گێڕ دەگۆڕێ و دەست لە حیزبی هاوپەیمان بەردەدا و دەچێتە پاڵ حیزبی بەرهەلستکارەوە بەرامبەر دەستکەوتی پتر لە حکومەتی نوێدا. ئەوی سەرنجی حیزبی «**دیموکراتەبەرەڵلاکان**» FDP بدا کە ئەڵمانەکان بە «**حیزبی پاندۆلی کاتژمێر**» نێوی دەبەن، چونکە هەردەم لەملاوئەولا کردنایە، ئەم ڕاستییەی بەجوانی بۆ دەردەکەوێ. ئەمەش لە پێشکەوتووترین وڵاتی دێموکراتی جیهاندا وایە. **بەڵام با ئێمە واز لەمە بهێنین و بزانین حیزب نوێنەری بەرژەوەندیی کێیە؟**

بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستە بزانین **ڕەوابەتیی حیزب لە کوێوە دێ؟**

ڕەوایەتیی حیزب لەوەوە دێ کە ئەندامانی کۆمەڵگیەك هەموو لەباری بەرژەوەندییەوە وەك یەك نەبێت. بەرژەوەندیی هێندێکیان لە گەڵ بەرژەوەندیی هێندێکی دیکەیان یەك ناگرێتەوە. بۆ پاراستنی ئەو بەرژەوەندییە، **ئەوانەی بەرژەوەندییان وەك یەکە، پێویستییان بەوە هەیە پێکەوە کار بکەن، نەك تاکە تاکە و هەرکەس بۆخۆی. پێکەوە کارکردنیش پێویستی بە ڕێکخستن و بەرنامە و پێوەندی هەیە، کە ئەمانە بە هۆی حیزبێکەوە نەبێ ناکرێ.**

لێرەدا دەبێ بپرسین، بزانین ئایە بەرژەوەندیی چییە؟

مارکسیستەکان و لیبرالەکان بەرژەوەندیی بە دەستکەوتی ئابووری لێکدەدەنەوە، بەڵام مارکسیستەکان چینەکانی کۆمەڵگە بە چینەکانی خاوەن بەرژەوەندیی جیاواز و دژیەیەك دەدەنە قەڵەم. پێیان وایە هەموو حیزبێك بەرژەوەندیی ئابووریی تاکە

چینێکی کۆمەڵگە دەنوێنێ. تەنانەت لێنین دەیگوت: «حیزب نێوەرۆکی چینە». بە قسەی مارکسیستەکان پارتی کۆمۆنیست نوێنەری چینی کرێکارە. حیزبەکانی دیکەش، یان نوێنەری چینی بۆرژوازیی سەرمایەدارن، یان نوێنەری چینی دەرەبەگن. لێرەدا کە مارکسیستەکان باسی چینی کرێکار دەکەن، سەرنجی ئەوە نادەن کە کرێکاری، بەرلە هەموو شتێك، پیشەیە، وەك دوکتۆری، ئەندازیاری، مامۆستایەتی، پۆلیسی و گۆرانیبێژی. کرێکار بە کرێ کار دەکا و ئەگەر کار نەکا، نانی نییە بیخوا، لەبەر ئەوە ناچارە هێزی لەشی بەپارە بفرۆشێ. مامۆستایەکیش بە کرێ (مووچەی مانگانە) کار دەکا، ئەگەر کار نەکا نانی نییە بیخوا، لەبەر ئەوە ناچارە زانستی خۆی بە پارە بفرۆشێ. بەڵام ئەو راستییەش هەیە کە نە کرێکارەکان هەمووکاتێك کرێکەیان وەکیەکە و، نە مامۆستاکانیش هەموو کاتێك مووچەکەیان وەکیەکە. کرێکارێکی کارگەی تێکنۆلۆژیای هورد، کرێکەی گەلێك پترە لە کرێکارێکی سەرجادە کە بەفر ئەماڵێ لە زستاندا. مامۆستایەکی زانستگە مووچەکەی زۆر زێترە لە مامۆستایەکی قوتابخانەی سەرەتایی. لەبەر ئەوە ئەمانە هەرچەندە سەربە پیشەیەکن (کرێکاری و مامۆستایی)، بەڵام بەرژەوەندیی ئابووریان وەکیەك نییە. **بەرژەوەندیی وەکیەك لە بارودۆخی وەکیەکەوە دروست دەبێ. کە بارودۆخی دوو کەس، یان دوو کۆمەڵ وەکیەك نەبوو، ناتوانرێ قسە لە بەرژەوەندیی وەکیەك بکرێ. جا لەبەر ئەوەی سنووری چینایەتی، هەموو کاتێك بەرۆنی دیار نییە، ئاشکرایە دابەشکردنی ئەوانەی کە یەك پیشەیان هەیە بەسەر یەك چیندا شتێکی راست نییە. بەپێچەوانەوە دابەشکردنیان بەسەر سانديكا (نقابة) یەکدا پتر لە واقیعەوە نێزیکە.**

راستییەکەی کۆمەڵگەی مرۆڤ هەرلە بنچینەوە بەسەر دوو بەرەدا دابەشدەکرێ، **بەرەی بەشخوراو و بەرەی بەشخۆر.** تەنانەت وشەی **«زەحمەتکێش»** یش بۆ **«بەشخوراو»** زاراوەیەکی پڕ بە پڕی **«بەشخوراو»** نییە. **چۆنکە زۆر مرۆڤی دەوڵەمەند و سەرمایەدار هەن کە رۆژانە چەند هێندەی کرێکارێك زەحمەتدەکێشن، لە کاتێکدا ئەمانە وەك کرێکارەکە بەشخوراو نین.**

کە لە ساڵی ١٩٧٠ دا هاتم بۆ **بەرلین**، ژوورێکی بچووکم لە ریزە خانوویەکدا بەکرێگرت، کە نێزیکەی ٨٠ ژوور و ئەپارتمانی گەورە و گچکەی بەکرێدراوی تێدا

بوو و، سـالانی دووروودرێژ لەوێدا ژیام. خـاوەنی ئەم ریزە خـانووانە کـابرایەکی بەساڵداچوو بوو کە شەوورۆژ لەکاردا بوو. ئەز هەر کاتێك لە ماڵ بچوومایە دەرەوە، یان بهاتمایە ماڵەوە، ئەم کابرایەم لە دەوروبەری خانووەکان، یان لە ژوورەوە دەدی، سا یان شـتـێکی قـورسی هەڵگرتبـوو و، یان خـەریکی چاککرن و نوژەن کـردنی ئەپارتمانەکان بوو. شـەوێکیـان دەرنگانێك دەگـەڕامـەوە مـاڵەوە، **هێر شتومفۆلم** دی خەریکبوو دەرکەی خانووەکەی دەکردەوە کە خۆی و ژنەکەی لە نهـۆمی دووەمیـدا دەژیان و ئەوزژی لە نهـۆمی سـەرەوەیدا. **هێر شتومفۆل** زۆر مـاندوو و شـەکەت دیار بوو. سلاوم کـرد لێی و گـوتم چۆنیت؟ گـوتی: «زۆر مـاندووم». گـوتم «بۆچی؟». گـوتی: «ئەورۆ کـار یەکـجار زۆر بوو. کـرێگرتەیەك ئەپارتمانەکـەی چۆلکردووە، داروپەردووی بەسەر یەکدا داوە، دەبێ نوژەن بکرێ ئەگەنا کەس بەکرێی ناگرێ». منیش بۆ گاڵتە گوتم: «جا کارکردن بۆ تەندروستی باشە، کارکردن خۆشیدەدا بەدڵ. تەمەڵی زۆر خراپە» و قسە نستەقەکەی ئەلمانەکانم هێنایەوە بۆی: «چەقۆ کە کاری پێنەکرێ، ژەنگ هەڵدەهێنێ». وادیارە قسـەکـەم بەدڵی هێرشتومفۆل نەبوو، گوتی: بەهەر جۆرێك بێ ... شـەوێکی خۆش دەخوازم بۆت». چەند مـانگێك دوای ئەوە، ئێـوارەیەکی درەنگ بـوو دەگـەڕامـەوە مـاڵێ پاش رۆژێکی پڕ لەکـار و هەڵسـووڕان. هێرشتومفۆلم دی بە پێپلیکانەکاندا سەردەکەوت بۆ ئەپارتمانەکەی و منیش سلاوم لێکرد و گوتی «چۆنیت؟» گوتم: «سوپاس، ماندووم». گوتی: «بۆچی؟». گوتم: «ئەورۆ کـارم یەکـجار زۆر بوو». هێرشتـومـفـۆل تەمـاشایەکی دەمـوچاومی کـرد و گوتی: «جـا کـارکـردن بۆ تەندروستی بـاشـە. تەمـەڵی خـراپە. چەقـۆیەك کـە کـاری پێنەکرێ ژەنگ هەڵدەهێنێ». بەڕاستی زۆر پێکەنینم هات. گوتم: «هێرشـتـومـفـۆل! گۆڵی خۆت کرد. شەوباش».

مەبەستم لە گێڕانەوەی ئەم چیرۆکە ئەوە بوو کە بەکردەوە پیشانی بدەم، کە هەموو زەحمەتکێشێك مەرج نییە «بەشخوراو» بێ. هێرشتومفۆل بەڕاستی زەحمەتکێش بوو، بەڵام ملیۆنێر بوو. هەرچەندە گووینەدەکرد ئەوەك برسیی بێ.

شایانی باسە کە دەسەڵاتی ئابووری، دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی لە هەموو کاتێکدا دروستناکا. بۆوێنە کرێکارێکی سوێدی کە بێکار بووبێ و بە پارەی سۆسیال بژی، دەسـەڵاتی کـۆمـەڵایەتیی و ئازادیی زۆر بەرزترە لە ملیـۆنێـرێکی کـوردی خـاوەن

فابریکە و کرێکار و بەردەست کە لە ژێر فەرمانڕەواییی رژێمی دەوڵەتی ترکدا بژی.
لەبەر ئەوە، **پلەی چیناپەتیی ــ ئابووری، مەرج نییە هەموو کاتێك پلەی دەسەڵاتی کۆمەڵایەتیی کەسێك دەستنیشان بکا**.

بێجگە لە مارکسیستەکان کە دەبێژن حیزب لەسەر بنچینەی **«چین»** دادەمەزرێ، هێندەك کەسانی ئایینیش هەن کە دەبێژن حیزب لەسەر بنچینەی **«ئاین»** دادەمەزرێ. بۆوێنە موسڵمانەکان دەچن حیزبێکی ئیسلامی دروستدەکەن و مرۆڤی خاوەن باوەڕی تێدەخەن، بۆ ئەوەی بتوانن لەو رێیەوە فەرمانڕەوایی بگرنە دەست. حیزبە **مارکسیییەکان و حیزبە ئایینییەکان، هەر یەکە بەشێوەی خۆی، دەچنە ژێر خانەی رێکخراوی خاوەن ئیدیۆلۆژییەوە**. هەڵبەتە رێکخراوی دیکەش هەن کە دەچنە خانەی رێکخراوی ئیدیۆلۆژییەوە، لەگەڵ ئەوەشدا جەماوەرەکەی ئەم حیزبانە وەنەبێ هەموو یەکرەنگ بن، یان هەموو لە ئیدیۆلۆژیای خۆیان باش گەیشتبن، بەڵکو مرۆڤی جیاواز جیاواز خۆیان دەگەیەننە نێو ئەم حیزبانە و جاری واش هەیە دەبنە سەرکردە و بەرێوەبەر. پاش سەرکەوتنی شۆرشی ئێران بە سەرۆکایەتیی خومەینی و داخویانیکردنی «کۆماری ئیسلامیی ئێران» **گەلێك حیزبی ئیسلامی لە باشووری کوردستان و عێراق و لوبنان و وڵاتانی دی سەریانهەڵدا وەك قارچك**، بەتەواوی وەك ئەوەی کە پاش **سەرکەوتنی شۆرشی ئۆکتۆبەر** لە روسیای قەیسەری دا و دامەزراندنی دەوڵەتی سۆڤێت، گەلێك **«پارتی کۆمۆنیست»** لەملاولەولای جیهاندا هاتنە کایەوە.

جا لەبەر ئەوەی ئامانجی حیزب، هەموو حیزبێك، فەرمانڕەواییە، و، ژمارەش دەورێکی زۆر گرنگ و بنچینەیی دەنوێنێ بۆ گەیشتنە فەرمانڕەوایی. بەتایبەتی لە وڵاتانی دێمۆکراتیدا، حیزبەکان ناچار دەبن پرۆگرامی وا دابنێن کە بە دڵی خەڵکێکی زۆر بێ، هێندەك جاریش پرۆگرامەکانیان خۆی لە خۆیدا ناتەبا (متناقض) دەردەچێ. ئەم حیزبانە بەهەموو شێوەیەك، هەوڵدەدەن ژمارەی خۆیان زۆرکەن. لەبەر ئەوە گوێنادەنە «زۆروبۆر». هێندەك جار بۆ شاردنەوەی ئەم ناتەواوییە دەبێژن

حیزبەکەیان «حیزبی گەل» ە و «حیزبی هەموو کەسێك» ە. پاش ئەوەی گەیشتنە فەرمانڕەوایی، هێندەك لەو بەڵێنانەی کە لە پرۆگرامەکانیاندا بووە و خەڵکەکە بە هۆی ئەوانەوە دەنگیان داوە بۆی، دەخرێنە پشت گوێ و ئەوەش بە چەند بیانوویەکی بێشەرمانە پینە دەکەن.

ئەم بارە نالەبارە کارێکی وایکردووە کە راستە خەڵکەکەی ئەو وڵاتانەی دەزگەی حکوومەت بە هەڵبژاردن دادەنرێ، ناهومێد ببن و زۆریشیان تفونەحلەت لە سیاسەت بکەن و لە ماڵی خۆیان دابنیشن و ئەمەش ئاویکردووە بە ئاشی هەلپەرست و هەڵمەتەکاسە و کوڕی رۆژ و بازرگانی سیاسەتدا. هۆیەکەشی ئەوەیە کە زۆربەی زۆری خەڵك وا پەروەردە کراون کە دەست بە کڵاوی خۆیانەوە بگرن و هەمیشە رەدووکەون و زاتی ئەوە نەکەن ببنە دەستپێشکەر و داهێنەر و رێپیشاندەر.

ئەمە رەوشی حیزب و حیزبایەتی و ئەنجامەکانێتی لەو وڵاتانەدا کە سیستەمی دێمۆکراتییان هەیە. بەڵام لەو وڵاتانەدا کە سیستەمی دیکتاتۆری تێدا فەرمانڕەوایە، حیزبەکان، یان کلکی فەرمانڕەواکانن، یان ناچارن بە دزییەوە کار بکەن و خۆیان کۆبکەنەوە بۆ چوونە شەڕەوە لەگەڵ فەرمانڕەوایانی دیکتاتۆر و ملهوڕ. خۆ ئەگەر هاتو رۆژێك ئەم حیزبە میلیتانتانە هاتنە سەرکار، ئەوا دەست دەکەن بە تۆڵەسەندنەوە و گوشارخستنە سەر ئەوانەی لەگەڵیان نین. بەکورتی دەبنە جێگرەوەی دیکتاتۆرە لەکار خراوەکان و، لەوانیش خراپتر. لەبەر ئەوە زۆر بە دەگمەن هەڵدەکەوێ، حیزبێك لە وڵاتێکی دیکتاتۆرفەرمانیدا دەسەڵاتی دەستبکەوێ، سا ئەو دەسەڵاتە لە ئەنجامی شۆرشێکەوە بێ، یان لە ئەنجامی بەسەرهاتێکی چاوەڕواننەکراوەوە بێ، بتوانێ رێیەکی دێمۆکراتیانە بگرێ و مافی سەربەستی بەوانی دیکە رەوا ببینێ.

ئەوجا حیزب، لە دەوڵەتێکی دێمۆکراتیدا بێ، یان لە وڵاتێکی تۆتالیتێردا بێ، بەدەنگی جەماوەرێکی زۆر هاتبێتە سەرکار، یان بە هێزی چەك و لێبڕانی ئەوانەی لەو حیزبەدان، دەسەڵاتی دەستکەوتبێ، ئەوا نەك هەر بۆ بەرژەوەندیی ئەوانە کار ناکا کە دەنگیان داوەتێ، یان فیداکارێتییان کردووە بۆی، بەڵکو بۆ بەرژەوەندیی ژمارەیەکی کەم لەوانەی لەنێو حیزبەکەدا کاربەدەستن، سا یان بیرۆکراتن، یان

دیماگۆك و درێژدادڕن، یان ماستاوکەری سەرکردەکانی حیزبەکەن.

ئەز بەچاوی خۆم گەلێك مرۆڤی خەباتکار و دڵسۆز و لێبڕاو و چالاکم دیوە، کە ساڵانی ساڵ بێچاوەڕوانی، لە خزمەت حیزبی خۆیاندا بوون و، بە هەموو جۆرێك قوربانییان بۆ حیزبەکەیان داوە و، لەو پێناوەدا گرتن و لێدان و دەربەدەری و برسێتییان چێشتووە، کەچی کاتێك حیزبەکەیان دەستیبووە، ئەمانە نرخی کەسانێکیان پێ ڕەوا نەدیتراوە کە ساڵانی ساڵ ئەم حیزب و ئەو حیزبیان کردووە، یان لەگەڵ بەرەی نەیار بوون، بەلام چونکە پارەدار، یان دەسترۆیشتوو بوون، یان داروودەستەیەکیان لەگەڵ بووە، یان بوونە فەرمانڕەوای رژێمێك لەرێی کودەتایەکەوە، وەك داروودەستەی بەعس. حیزبی کۆمۆنیستی یەکێتیی سۆڤیێت نموونەیەکی ڕوونی ئەمەیە. **ئەو کۆمۆنیستە کورد و عەرەب و فارسانەی کە ساڵانی ساڵ دەرویشی یەکێتیی سۆڤیێت و حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤیێتیی بوون، ئەوەتە ئەمڕۆ نرخی بەعسییەکی عەرەب و کاربەدەستێکی رژێمی شای لێخراو، یان خومەینی، یان حافز ئەسەد ـ یان نییە کە دوژمنی کۆمۆنیزمن.**

لە گەڵ ئەم هەموو لایەنە خراپانەی حیزبدا، حیزب دەزگەیەکی گەلەکۆمەیە و جاری هەر دەمێنێ وەك باری ناچاری. لەنێوچوونی حیزب بەندە بە رۆشنبیربوونی جەماوەر و پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیاوە بە مەرجێك لە خزمەتی هەموو کەسێکدا بێ. لە کۆمەڵگەیەکی ئازاددا هیچ کەسێك پێویستی بە دەمڕاست و نوێنەر و قسەبزکەر نییە. هەموو کەسێك مافی خۆی دەزانێ و دەتوانێ ئەو مافە بەکار بهێنێ و کۆمەڵگەش دان بەو مافانەدا دەنێ. لەکاتێکدا کە بیروڕای گشتی بەرامبەر ڕووداوێك جیاوازبوو، دەستپێشکەریی جەماوەریی دێتە کایەوە، بۆ دەربڕینی هەڵوێست بەرامبەر بەو ڕووداوە. ئەم دەستپێشکەرییە پاش چارسەرکردنی ڕووداوەکە نامێنێ، دەستبەجێ گەلەکۆمەکە هەڵدەوەشێتەوە و هەرکەسە دەچێتەوە سەرکاری خۆی.

لەبەرئەوە پێویستی سەرشانی هاوبیرانی ڕێبازی ئازادی و یەکسانیی مرۆڤ ئەوەیە هەتا دەتوانن بۆ رۆشنبیرکردنی تاکەتاکەی کۆمەڵگە هەوڵبدەن و بیرۆکەی حیزبی تاقانە و حیزبی پیرۆز و حیزبی سەرکردە و حیزبی پێشڕەو لە مێشکی خەڵك بکەنە دەرەوە و لە ئەندامانی هەموو حیزبەکان بگەیەنن کە بەهیچ جۆرێك

دوژمنایەتی و دژایەتیی یەکدی نەکەن و لەڕێی گفتوگۆی بیروڕاوە بگەنە باشترین و لەبارترین چارە بۆ کێشەکانی کۆمەڵگە.

ڕۆشنبیرانی کورد دەبێ لە ئەندامانی هەموو حیزبەکان بگەیەنن کە نابێ ڕێبدەن بە هەلپەرست و داخ لەدڵ و خۆپەرست و ماستاوکەر، خۆیان بخزێننە حیزبەکانەوە و، گورج کردەوە خراپەکانیان لەبەر دەم جەماوەردا یەکالا بکەنەوە.

دەبێ ڕۆشنبیرانی کورد لە جەماوەری کورد بگەیەنن کە حیزب دەزگەیەکی «پیرۆز» نییە، بەڵکو ڕۆلی کەرێک دەبینێ، دەبێ ئەندامەکانی سواری بن، تا دەگەنە ئامانج. خۆ ئەگەر ڕێبدەن خودێ نەکا، «کەرەکە» سواریان بێ، ئەوا هەش بەسەریان!. ■

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٣

نەورۆزی ٢٠٠٢ی زاینی.

سەرنج!

ئەم وتارە بەشێکە لە «هێندێک لەکێشە بنەڕەتییەکانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم»

ئێزیدییەکان و مالا ئێزیدیان له ئۆلدنبورگ

لەبارەی کوردە **ئێزیدییەکان و ئاینی ئێزیدییەوە** گەلێك پەرتوك و گوتار بە زمانانی رۆژهەلاتی و رۆژاوایی بلاو کراونەتەوە، کە بە داخەوە زۆربەی زۆریان نابابەتانە و تەنگەتیلکانە نووسراون. مرۆڤ ئەگەر بە چاوێکی زانستکارانە تییان بروانێ، دەبینێ پڕن لە درۆ و دەلەسە و بوختانکردن بە ئێزیدییەکان و هەولدانێکی بێویژدانانەیە بۆ گەلەکۆمەی کەسانی بەرچاوتەنگ و نەزان لەنێو موسلمانانیدا لە دژیان. مێژووی کوردە ئێزیدییەکانیش پڕە لە دەستدرێژی و پەلامار بۆ سەروماڵ و ناموسیان و هەروەها پڕیشە لە ئازایەتی و خۆڕاگری و فیدارکارێتیی ئێزیدییەکان بۆ پاراستنی باوەڕەکەیان. جا لەبەر ئەوەی ئاینی ئێزیدی لە لایەن دراوسێکانیانەوە بە **«خودێ نەناسی» و «لە دین وەرگەڕان»**، درابووە قەلەم، ئەوا سەروماڵیان حەلال کرابوو، بەتایبەتی لە سەردەمی عوسمانییەکاندا، لەبەر ئەوە ئێزیدییەکان ناچار بوون فەرمانەکانی ئاینەکەیان بە دزییەوە بەجێبهێنن تا لە کوشتن و ماڵ تالانکردن و ئەتککردن و دەربەدەر کردن رزگاریان ببێ. دیارە کاتێك کەسێك، یان کۆمەلێك ناچار کرابێ بە خۆشاردنەوە، زۆر بە زەحمەت دەتوانێ وەرامی بوختانی دوژمنانی بداتەوە، بە پێچەوانەی کەسێك، یان کۆمەلێکەوە کە سەربەستیی رادەربڕین و چالاکی هەبێ.

ئەم بارە ناهەموارە درێژەی کێشا هەتا **شۆرشی ئەیلوول** کە لە سالی ١٩٦١ دا لە باشووری کوردستان هەلگیرسا و ژمارەیەکی زۆر لە ئێزیدییەکان، شان بە شانی **کاکەییەکان و هەقەکان و شەبەکەکان وەك پێشمەرگە** بەشدارییان تێدا کرد. ئەم بەشدارییە و بەهێزبوونی رۆژ لەدوای رۆژی بیری نەتەوەیی لەنێو کوردا، رێی بۆ ئێزیدییەکان کردەوە کە برێك لە کولتووری خۆیان پێشانی دەرەوە بدەن، بەلام تێکشکانی کوتوپڕی شۆرشی ئەیلوول لە ١٩٧٥ دا و هەولدانی **رژێمی تیرۆریستی عێراق** بۆ تواندنەوەی ئێزیدییەکان و کردنیان بە عەرەب، بووە بەرهەلست لەرێی تێکۆشانی ئاشکرای ئێزیدییەکاندا بۆ خستنەرووی باوەڕەکەیان. شان بە شانی

ئەوەش زۆرداریتی و ملهوڕیی رژێمەکانی ترك و سووریا دژی کورد و بە تایبەتی دژی ئێزیدییەکان بوو بە هۆی ئەوەی هەزاران خێزانی ئێزیدی ناچار بێن کوردستان بەجێبهێڵن و روویکەنە ئەورووپا و ئەمریکا کە لەوێ هەوایەکی ئازادییان هەڵمژی و هێندێك لە رۆشنبیرەکانیان کەوتنە سەر رێی ئەوەی خۆیان بناسێنن بە گەلانی رۆژاوایی. بەڵام ئەوانیش کە لە کۆمەڵگەی ترسدا لە دایکبووبوون و گەورە بووبوون، سەریان لە گەلێك لایەنی گرنگی ئاینەکەی خۆیان دەرنەدەچوو. بۆوێنە: **بۆ ئەوەی تۆمەتی «خودێ نەناسی» لە خۆیان دوور بخەنەوە، دەچوون ئاینی ئێزیدییان بە ئاینی زەردەشتی دەدایە قەڵەم، ئەمە لە کاتێکدا کە زۆرخانی باوەڕی ئێزیدێتی و فەرهەنگی ئێزیدێتی گەلێك پارچەی ئاینی میترایزم (خۆرپەرستی) و ئاینە هێندۆئەورووپاییە کۆنەکانی تێدایە کە ئەمانە کۆنترن لە ئاینی مەزدایەسنیی زەردەشت.**

ئەز بەش بە باری خۆم، سەرەتای هەستکردنم بەوەی کە ئاینی ئێزیدی بەشێکە جیا ناکرێتەوە لە کولتووری نەتەوەی کورد، دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای پەنجاکان، واتە بۆ ئەو سەردەمەی کە خوێندکار بووم لە زانستگەی **بەغدا** و، چ لە زانستگە و چ لە دوکانی **مامۆستا بەشیر موشیر (ئوستاد) گەلێك ئێزیدی و کاکەییم** ناسکرد و کەوتمە پرسیار لێیان لەبارەی ئاینەکەیانەوە. کاتێك قسەکانی ئەمانم بەراورد دەکرد لەگەڵ ئەو شتانەی کە بە عەرەبی و فارسی و ترکی نووسرابوون لەبارەیانەوە وەك نووسینەکانی **عەباسی عەززاوی و عەبدولڕەزاقی حەسەنی و سەدیقی دەملووجی و مستەفا بەگ** و کێ و کێ، زەوی و ئاسمان دوور بوون لە یەك، ئەوجا بۆم رۆن بووەوە کە زۆر شت بەناڕەوا و بوختان دراونەتە پاڵ ئەم ئاینانە، وەك «شەوەڕەش» (چراپف) و «ئەهریمەن پەرستی». ئەمە وای لە من کرد کە پتر لەو ئاینانە بکۆڵمەوە. لە ئەنجامی ئەوەدا گەیشتمە ئەوەی کە ئەم ئاینانە لەسەر بنەمایەکی کولتووری کۆنی کوردستان دامەزراون و بەشێکن لە فەرهەنگی نەتەوەی کورد و پێویستە بهێنرێنە بەر رۆناکایی.

کە لە سەرەتای شەستەکاندا هاتمە ئەورووپا، زانیارییەکی باشم لەبارەی ئێزیدییەکانەوە کۆکردبووەوە کە لە ئەورووپادا کەوتمە فراوانکردنی. لەنیوەی یەکەمی

حەفتاکاندا **هاوبیری هێژا بەڕێز یوسف نەسرۆ کە ئێزیدیی نێوچەی ئافرینە،** لە سەفەرەکانیدا بۆ ڕۆژاوای کوردستان گەلێک قەولی ئێزیدییەکانی کۆکردەوە بۆم. خۆشی باسێکی لەوبارەیەوە نووسی.

دۆستایەتی بەستنم لە گەڵ ژمارەیەکی زۆر لە کارکەرە ئێزیدییەکان و کەسایەتییە ئاینییەکانیان لە ئەڵمانیا منی خستەسەر بیری ئەوەی هاوکاریی ئێزیدییەکان بکەم بۆ ناسینی ئاینەکەیان بەرەسمی لە ئەڵمانیا. بۆ هێنانەدی ئەم ئامانجە لەگەڵ **بەڕێز شێخ سمایل دەنز** پێش ئیمامی ئێزیدییەکان پێوەندیمان بە گەلێک سیاسەتکاری ئەڵمانیاوە کرد و بەسەتان ئیمزامان کۆکردەوە بۆ ئەم داخوازییە و، هێندێک بەڵێنیشمان وەرگرت. جا هەرچەندە ئەو بەڵێنانە بەجێ نەهێنران، ئێمە لە هەوڵدانی خۆمان نەکەوتین. **خەریکبووتم بە لێکۆڵینەوەی ئاینی ئێزیدی و کاکەیی (ئەهلی هەق، یارسان) و هەقە و شەبەك و ئاشنایی پەیداکردنم لە گەڵ کوردە ئەلەوییەکان، بەتایبەتی لەو ساڵانەدا کە بۆ «ئەنجومەنی لێکۆڵینەوەی زانستانەی ئەڵمان» (دۆیچە فۆرشونگس گێماین شافت)** کارم دەکرد، بوو بە **هۆی ئەوەی باسی ئەم ئاینانە بخەمە بەرنامەی کاری ئەنجومەنەوە و، دەست بە نووسینی لێکسیکۆنێکی گەورە بکەم بە زمانی ئەڵمانی بەنێوی «لێکسیکۆنی میتۆلۆژیای کورد» وە کە بەداخەوە هێشتا چاپ نەکراوە.** هەروەها توانیم گۆتارێك لە «لێکسیکۆنی جیهانی ئیسلام» دا لەسەر ئاینی ئێزیدی بنووسم و بۆ یەکەمجار پەنجە بخەمە سەر ئەو ڕاستییە کە ئێزیدییەکان «یەزیدی» نین و پێوەندییان بە **یەزیدی کوڕی معاویەوە** نییە و، خۆیان بە خۆیان دەبێژن: **«ئێزیدی» نەك «یەزیدی»** و ئەم نێوەش بەسە وەك بەڵگەیەك بۆ ڕاستکردنەوەی ناسنامەی ئێزیدییەکان.

بە توێژینەوەی ئەم ئاینانە دەرکەوت بۆم کە **ئێزیدێتی و کاکەیەتی (یارسانێتی) و ئەلەوێتی،** هەر یەکەیان گۆی ملوانکەیەکن و گەلێك تایبەتکاری وەك یەکیان هەیە و بنەچە و ڕەچەڵەکیان دەگەڕێتەوە بۆ فەرهەنگی کۆنی کورد و کوردستان.

بێجگە لەوەش دەرکەوت بۆم کە هەڵگرانی ئەم ئاینانە «موسڵمانی ساختە» نین، وەك هێندەك پەرتۆکنووسی ئەورووپایی دوور لە بابەت، نێویانلێناون، بەڵکو کۆمەڵە ئاینێکی سەربەخۆن کە من بۆ ئەم ئاینانە و بۆ یەکەمجار زاراوەی

سینکرێتیزمم بەکار هێنا. سینکرێتیزم بریتییە لە پەیدابوونی باوەڕێکی نوێ لە یەکگرتنی چەند باوەڕێك بە شێوەیەکی زنجیرەیی، نەك بەشێوەیەکی تێکەڵوپێکەڵ و لەنێو یەکدا توانەوە. سینکرێتیزم وەك ئەوە وایە تۆ بچیت چەند گوڵێکی ڕەنگاوڕەنگ (زەرد و سوور و پەمەیی و وەنەوشەیی و ... هتد) بە یەکەوە ببەستیت و چەپکێك گوڵ دروستبکەی لێیان، کە دیارە هەر گوڵە ڕەنگی خۆی و شێوەی خۆی پێوە دیارە، بەڵام هەموو پێکەوە نە زەردن و نە سوورن و نە پەمەیی و نە وەنەوشەیی، بەڵکو «یەکەیەکی نوێ» یە کە ئەوەش «چەپکە گوڵ» ە. ئەم ئاینانەش تایبەتکاری میترایزم و مەزدایزم و مانیزم و بودایزم و مووسایزم و عیسایزم و ئیسلامەتییان لە خۆیاندا کۆکردووەتەوە بەشێوەیەکی زنجیرەیی وئاینێکی نوێیان هێناوەتە بەرهەم بە وێنەیەکی سینکرێتیستی.

لە هەشتاکان و نەوەتەکانی سەدەی ڕابوردوودا ژمارەی ئێزیدییەکان لە ئەڵمانیا یەکجار زۆر بوو، ئەوەش بەهۆی ئەو زۆرداریەوە بوو کە ڕژێمەکانی ترك و عێراق و سووریا و ئەرمەنستان و گورجستان بەرامبەر بە ئێزیدییەکانی بندەستی خۆیان دەکەن و ئێزیدییەکان ناچار دەبن نیشتمان و ماڵی خۆیان بەجێبهێڵن و ڕوو بکەنە تاراوگە. زۆربەی زۆری ئێزیدییەکانی ئەڵمانیا لە شاری تسێلەcelle و بیلەفێلد Bielefeld و ئۆلدنبورگ Oldenburg دەژین. هەرلەو کاتەدا ژمارەی ئەلەڤییە کوردەکان لە ئەڵمانیا بەهۆی هاتنی «کرێکاری مێوان» ەوە بۆ ئەڵمانیای ڕۆژاوای ئەو سەردەمە زۆر بوو. هەروەها بەهۆی ملهوڕیی ڕژێمی ترکەوە بەرامبەر ئەلەڤییەکان و کوشتاری ئەلەڤییەکانی مەرەش لە لایەن ترکە فاشیستەکانی سەر بە ترکەش و بزووتنەوەی «گورگە بۆر» ەوە، هەزاران ئەلەوی ناچار کرد نیشتمانی خۆیان بەجێبهێڵن.

هەرچی ئێزیدییەکانن، ئەوا دەبێ بزانین کە گەلێك لایەن تا ئەورۆ هەوڵیانداوە دایانبڕن بۆ بەرژەوەندیی ناڕەوای خۆیان. بۆوێنە: ڕژێمی عێراق بە عەرەب نێونووسی کردن. ئەرمەنییەکان و هێندەك ئەورووپایی بەیتوبالۆرەی ئەوە لێدەدەن کە ئێزیدییەکان کورد نین بەڵکو «گەلێکی جیاوازن». دیارە ئەم بەیتوبالۆرەیە لەوە پێش بۆ ئەلەڤییەکان و کاکەییەکانیش لێدەدرا و سەرینەگرت.

شایانی باسە کە تا ئەورۆ هیچ کۆمەڵێکی کورد لە ئەورووپا نەیتوانیوە خانوویەکی سەربەخۆی هەبێ، ئینیستیتۆی کورد لە پاریس نەبێ. بەلام ئەم ئینیستیتۆیە بە یارمەتی راستەوخۆی حکوومەتی فەرەنسا و بە پارەی پیتاك کڕاوە. لە کاتێکدا کە ئێزیدییەکان بەکارکەری خۆیان و هەندازیاری خۆیان و بەنای خۆیان و ژن و پیاو و مێرمندالی خۆیان و هەمووشی بە خۆڕایی و هەرەوەزی، واتە بە ڕەنجی شانی خۆیان، کۆشکێکی دوو نهۆمی کە رووبەرەکەی ٧٠٠ مەتری چوارگۆشەیە لەسەر زەوییەکی ٣٥٠٠ مەتری چوارگۆشەیی دروستبکەن. ئەم کۆشکە سێ سالۆنی تێدایە، یەکێکیان جێی ٤٠٠ کەسێکی تێدا دەبێتەوە و ئەوەی دیکەیان ١٥٠ و سێیەمیشیان ٨٠ ــ ٩٠ کەسێك. کافەتێریا و ژووری مێوان و بیرۆ و نامەخانە و گەلێك شتی دیکەی تێدایە و تەنانەت شوێنی مردووشوشتنیشی تێدایە بەپێی ڕێ و ڕەوشتی ئێزیدێتی. سەرۆکی ئەم مالە بەڕێز **تەلیم تۆلان**، تەمەنی ٣١ سالانە و لە ئەلمانیا لە شاری **تسێلە** لە دایکبووە، بەلام بە کوردییەکی جوانی رەوان دەپەیڤێ و مرۆڤێکی رۆشنبیر و رووخۆشە. بێجگە لەوەش چەند رۆشنبیرێکی کوردی ئێزیدی وەك **پیرخدری سلێمان و ئەسکەری بۆیك و شەوقی عیسا**، هاوکاری ئەم مالەن. گۆڤاری **«دەنگی ئێزیدیان»** بە سەرنووسەریی **بەڕێز شەوقی عیسا** یەکێکە لە گۆڤارە باشەکانی کورد کە بە سێ زمانی کوردی و عەرەبی و ئەلمانی دەردەچێ و تا ئێستە ٩ ژمارەی لێدەرچووە. لەم چەند سالەی دواییدا ئەم مالە گەلێك پەرتۆکی بەزمانی کوردی بۆ زارۆکانی ئێزیدی چاپکردووە کە بە ئالای کوردستان و هەستی کوردایەتی رازێنراونەتەوە. بێجگە لەوەش بەرهەمێکی بەنرخی شەوقی عیسا کە بریتییە لە چەند دەقێکی پیرۆزی ئاینی ئێزیدییەکان لە گەل وەرگێڕانیان بە زمانی ئەلمانی و ئەزژی پێشگۆتنم بە ئەلمانی بۆ نووسیوە، بەمزووانە لە لایەن مالا ئێزیدیانەوە چاپدەکرێ. وادیارە ئێزیدییەکانی ئەلمانیا نرخی ئەم مەلبەندە دەزانن، بۆیە دووسەت خێزان (مالبات) ی ئێزیدی بوونەتە ئەندامی ئەم مالە، بێجگە لە ژمارەیەکی زۆر تاکە تاکەی خەلکی.

ماوەیەکی درێژ بوو کە کاربەدەستانی مالا ئێزیدیان و رۆشنبیرانی ئێزیدی بە کولودلەوە دەیانویست گوێ لە سەمینارێکی من بگرن لەبارەی ئاینی ئێزیدی و

ئاینەکانی دیکەی کوردستانەوە وەك کاکەیی (ئەهلی حەق، یارسان) و ئەلەڤی و ... هتد. مخابن هەر جارە بەرهەڵستێك دەهاتە پێشەوە کە پێمنەدەکرا بەخزمەتیان بگەم. ئەمجارە وا رێککەوت کە ۳ رۆژی یەك لە دوای یەك پشووی گشتی بوو لە ئەڵمانیا. لەبەر ئەوە نیوەڕۆی شەممەی ۱۸/ ٥ لە گەڵ هەڤاڵی بەڕێز شەوقی عیسا بە ترۆمبێل کەوتینە رێ و بۆ ئێوارەیەکی زوو گەیشتینە ئۆڵدنبورگ. کە گەیشتینە بەر حەوشەی ماڵا ئێزیدیان و ئەو کۆشکەم دی، چاوم رۆن بووەوە، نەك لەبەر ئەوەی خانوویەکە و دروستکراوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی بیستبووم کە کۆمەڵێك کورد توانیویانە بەرەنجی شانی خۆیان و لە تاراوگە و ئاوارەییدا ئەوە پێکبهێنن، کە ئەمەش بەڵگەی هاوکاری لە گەڵ یەك و پێ داگرتنە لەسەر پاراستنی مافی خۆ و فەرهەنگی خۆ و بەرهەمی خەباتی کۆڵنەدەرانەی **«کۆمەڵا چاند و دینی ئێزیدی»** بە کە لە ۱۹۹۳/۱۰/۳۱ دامەزراوە.

رۆژی ۱۹/ ٥/ کاتی ۱٤/۳۰ سەمینارەکەمان دەستپێکرد. ئەگەرچی ژمارەیەکی زۆر لە ئێزیدییەکان چووبوون بۆ پرسەی یەکێك لە خزمەکانی پێشتیمام کە رۆژێك لەوەبەر کۆچیدوایی کردبوو، لە گەڵ ئەوەشدا نێزیکەی هەشتا کەسێك بەشداریانکرد کە هێندێکیان لە شارەکانی دیکەوە هاتبوون.

سەمینارەکەمان بە بەخێرهاتنێکی گەرمی من و بەشداران دەستپێکرا کە لە لایەن **بەڕێز دوکتۆر ئەسکەری بۆیکەوە پێشکێش کرا و، ئەوجا باس هاتە سەر ئەو تایبەتکارانەی کە ئێزیدییەکان و ئاینە سینکرێتیستەکانی کوردستان دەبەستێ بەیەکەوە، وەك بە پیرۆزدانانی خۆر و رۆناکی و گەڕانی رەوان (روح) لە بەرگێکەوە بۆ بەرگێکی دیکە پاش مردن کە ئێزیدییەکان «کراس گهۆڕین» و کاکەیی و ئەلەوییەکان «دۆنای دۆن» ی پێدەڵێن، هەروەها بەڕێوەبردنی کاروباری جیهان و ژیان لە لایەن «یارانی خودێ» وە کە لە حەوت فریشتە پێکهاتوون و هەر یەکەیان بۆ کارێك بەرپرسیارە و یەکێکیان سەرکردەیانە و بێجگە لەوەش گرێدایی ئەم باوەڕانە بە زمان و فەرهەنگی کورد و خاکی کوردستانەوە و بە تایبەتی بە چیاکانەوە (وەك چیای جودی و شاهۆ).**

ئەوجا رێدرا بە بەشداربووان کە بکەونە پرسیار و رادەربڕین، کە بە شێوەیەکی

سەربەستانە و دیمۆکراتیانە چووە سەر. یەکێك لەو پرسیارە زۆرانەی کە کران ئەوە بوو، «بۆچی ئێزیدییەکان رێنادەن کەسێك کە لە خۆیان نەبێ ببێ بە ئێزیدی، بۆوێنە: موسلمان و دیان رێ دەدەن بە هەموو ناموسلمانێك و نادیانێك بێنە سەر ئەو دوو ئاینە»

لە وەرامدا گوتم: «راستە ئێزیدییەکان چاویان نەبڕیوەتە ئەوەی هیچ کەسێك لەم ئاین و لەو ئاین بکەنەوە، بەلاّم بۆچی ئەوانی دیکە بەزۆری دارێ و بە کوشتن و ترۆقاندن ئێزیدییەکان لەسەر ئاینی خۆیان لادەبەن و دەیانهێننە سەر ئاینی خۆیان!. ئێزیدییەکان ترسیان بۆ کەس نییە و دینی کەس ناگۆڕن، بۆچی واز ناهێنن لێیان وەك ئێزیدی بژین؟ ».

ئەم وەرامە زۆر بەدلّی بەشداران بوو کە هەستی خۆیان بە چەپلەڕێزان دەربڕی.

سەمینارەکەمان لە کاتی ١٨/٣٠ دا کۆتایی هات و لە گەلّ هەڤالّی بەڕێز شەوقی عیسا گەڕاینەوە بەرلین. بەم بۆنەوە سوپاسی گەرمی مالاْ ئێزیدییان دەکەم بۆ پێشوازیی گەرمیان و سوپاسی سەرۆکی مالّ تەلیم تۆلان و هاوکاری مالّ دوکتۆر ئەسکەرێ بۆیك دەکەم بۆ میوانداریی برایانەیان و هەروەها سوپاسی هاوبیران یۆسف نەسرۆ و عەبدوللاّ عەلی چوارتایی و خێزانەکانیان دەکەم کە ئەرکی هاتنیان لە هەمبورگ و براون شڤایکەوە خستبووە سەر خۆیان و هاتبوونە شاری ئۆلدنبورگ بۆ ئامادەبوون لەو کۆڕەدا.

لە کاتی مالآوایيدا گەلێك لە هاوولاّتانی ئێزیدی دەیانگوت «ئاهورامەزدا و تاوسی مەلەك کوردستان لە شەڕی دوژمنان و دەستدرێژیی داگیرکەران بپارێزن».

جەمال نەبەز

بەرلین ٢٠٠٢/٥/٢٦

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٤

رۆژنامەی «میدیا» ژمارە ١٢٤

پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر عێراق

و

دۆزی کورد

کورد، «قسەی نەستەق» یان زۆرە، ئەگەرچی بەپێی ئەوانە ناجووڵێنەوە. یەکێک لەو «قسەنەستەقانە» ئەمەیە: «ئەوەی تۆ ئێستە بە بێوەژنی دەیکەیت، دەبوو بە کچێنی بتکردایە». ئەم «قسەنەستەقە» بەسەر ئەمریکاش و کوردیشدا دەچەسپێ. چونکە ئەمریکا ئەو رۆژەی کە لەشکری عێراقی ناچارکرد، کوێت بەجێبهێڵێ و بەسەری شکاوەوە بگەڕێتەوە عێراق، دەیتوانی بەهاسانی بکشێتە عێراقەوە و رژێمی عێراق بخا و حکوومەتێکی لیبەراڵ ـ دێموکرات لەجۆری حکوومەتەکانی رۆژاوا دابمەزرێنێ و سەرپەرشتیی بکا تا خۆی دەگرێ. بەکورتی، ئەمریکا چی لە ئەڵمانیا کرد پاش شکانی لەشکری ئەڵمانیای نازی لە جەنگی جیهانیی دووەمدا، دەیتوانی هەرئەوەش بکا لە عێراقدا. بەڵام جۆرج بوشی سەرکۆماری ئەودەمەی ئەمریکا تەماشای بەرژەوەندیی درێژخایەنی ئەمریکا و بەرەی رۆژاوای نەکرد و گوێی لە قسەوراوێژی سەرلێشێوێنەرانەی «هەڤاڵبەندەکانی» گرت، وەك حوسنی موبارەکی میسر و شاحسەینی ئەردەن و شافەهدی حیجاز و، کارەکەی بەناتەواوی بەجێهێشت و، تەنانەت رێیدا بە سەددام کۆپتەرەکانی بەکار بهێنێ و لەوەش خراپتر، جۆرج بوش کورد و شیعەی هاندا کە دژی سەددام راپەڕن، کەچی کە کورد و شیعە راپەڕین و لەشکری عێراق بە کۆپتەرەکانییەوە کەوتە درووێنەی گیانیان، ئەمریکا لەسەری نەکردنەوە و تەنانەت کە کورد بە ملیۆن کەوتنە رەوکردن، جۆرج بوش لەبەردەم کامێرای تەلەڤیزیۆنی CNN دا گوتی: «ئەز سەددام حسەین بەنەحلەت دەکەم، بەڵام من هیچ بەڵێنێکم نەداوە بەکورد کە لەباری سوپاییەوە یارمەتییان بدەم». ئەم درۆ ئاشکرایە ئەوەتە ئەورۆ لەلایەن کاربەدەستێکی گەورەی ئەمریکایی وەك جێمس وۆلزلییەوە باسدەکرێ و رەخنە لە بوش دەگیرێ.

ئەو رۆژەی جۆرج بوش ئەمەی گوت: ئێوارەیەکی مانگی مارتی ١٩٩١ بوو کە گەڵرەوەکەی کوردم لە تەلەڤیزیۆنی CNN دا دی و گوێم لە قسەکانی جۆرج بوش

بوو، دەستبەجێ ئەو ئێوارەیەی مانگی مارتی ١٩٧٥ م هاتە بیر کە ئەمریکا کوردی کردە قوربانیی «هەڤاڵبەندە» درۆزنەکانی ئەو سەردەمەی، وەك شای ئێران و ساداتی میسر و بومیدیەنی جەزایر و، سەددامی لە کەوتن و مردن رزگارکرد و نەتەوەی کورد و کەڵەپیاوێکی کوردستان و، رۆژهەڵاتی وەك مەلامستەفای بارزانی کردە قوربانیی کورتبینیی خۆی. ئەنجامی ئەم کورتبینییەی ئەمریکا پەرەسەندنی ئیسلامی رامیاری (سیاسی) بوو کە بوو بەهۆی نەمانی شای ئێران بەخۆی تاجوتەختییەوە و، کوشتنی ساداتی میسر و لەنێوچوونی بومیدیەن و، بەهێزبوونی لەسنووربەدەری سەددام و، هەڵگیرسانی ئاگری شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عێراق و ئەوجا پەلاماردانی کوێت و، دوژمنایەتییەکی خەستوخۆڵ دژی ئەمریکا لە وڵاتە ئیسلامییەکاندا و بەجێگەیاندنی گەلێك کرداری تیرۆریستانە دژی ئەمریکا کە دەستوەشاندنی رۆژی ١١ی ئەیلوول دواچالاکیی گەورەی ئەم زنجیرەیە بوو، نەك کۆتایی ئەم زنجیرەیە. ئەمانەش هەمووی بەولاوە، باوەڕنەکردنی کورد بە بەڵێن و پەیمانی ئەمریکا، ئەگەرچی ئەمریکا هێزی پارێزگاری سەرەکیی **(هەرێمی ئاسایش)** ە لە باشووری کوردستاندا.

وادیارە ئەمریکا لەو دۆخوبارانەی کە بەسەر رۆژهەڵاتی ناڤین ونێزیك و دووردا لەم پەنجاساڵەی دواییدا تێپەڕبوون، زۆر کەم فێربووە. هەرلە پاش بەستنی پەیمانی ئازاری ١٩٧٠ وە رێیدا بە سەددام و رژێمەکەی، خۆیان بە یارمەتیی سۆڤێت و دەوڵەتانی چاوچنۆکی رۆژاوا، بەتایبەتیی **فەرەنسا و ئەڵمانیا و ئیتالیا** بەهێزبکەن. کوردیش لەرووی دڵپاکی و کەم ئەزموونیی خۆیانەوە، چوارساڵ پشوویاندا بە سەددام بۆئەوەی گوایە پەیمانی ئازار بهێنێتەدی. سەددام لەم ماوەیەدا توانی خۆی لەباری سوپایی و دیپلۆماسی و رامیارییەوە یەکجار بەهێز بکا و لە ئەنجامدا توانی بەهۆی خلەتاندنی شای ئێران و ئەمریکاوە، پەیمانی جەزایر لەگەڵ شا لە مارتی ١٩٧٥ دا ببەستێ و شۆرشی ئەیلوول رابوەستێنێ و دەردبکا بەگەرووی کورد و هەڤاڵبەندەکانی خۆشیدا، بەتایبەتی کۆمۆنیستە عێراقییەکان کە ئەوانیش لە کورتبینیی رامیاریی خۆیان و سەرشۆرکردنیان بۆ فەرمانی رژێمی سۆڤێت، بۆماوەیەك بووبوونە دەسکەلای دەستی سەددام.

کورتبینیی ئەمریکا بەرادەیەك بوو کە کەوتە یارمەتیدانی ئەو موسڵمانە

ئەفغانییانەی کە دژی لەشکری داگیرکەری سۆڤێت ڕاپەڕیبوون، ئەمەش هەر لەبەر ئەوەی سۆڤێت ڕژێمێکی گوایە «کۆمۆنیستی» بوو و، ئەمریکا ترسی هەبوو لێی و بەدوژمنی خۆی دەزانی، ئەمیش هەر وەکو کوردەکە بەپێی پەندی چەواشەکەری **«دوژمنی دوژمنم دۆستمە»**. ئێستەش ئەوەتە ئەمریکا لە جەنگدایە دژی ئەو موسلمانانەی کە دوێنێ «هەڤاڵبەندیان» بوو و، یارمەتیدان بێنە سەرکار و ئەوەتە لەملی خۆی ئاڵاون.

شایانی باسە کە ئەمریکا لەنێوخۆیدا سیستەمێکی دیمۆکراتی هەیە و کەس ناتوانێ چاو لەوە بپۆشێ. بەڵام لە سیاسەتی دەرەوەیدا زۆر تەنگەتیلکانە و ناشیبیانە دوای نەخشەی کورتخایەن دەکەوێ و ئەمەش بەزیان دەگەڕێتەوە بۆخۆی. هەر بۆوێنە لە کاتێکدا دژی **عێراق و ئێران و سووریایە** و ئەم ڕژێمانە بە ڕژێمی سەربە تێرۆریزم نێودەبا، کەچی دەستی لەگەڵ ڕژێمی ترک تێکەڵە و بە هەمووشێوەیەك پشتی ئەم ڕژێمە لەشکرتارییەی گرتووە کە ئەمە هەشتاساڵە بۆ لەنێوبردنی کورد هەوڵدەدا. ئەمریکا لە هەمانکاتدا بزووتنەوەی کوردەکانی باکوور بە بزووتنەوەیەکی تێرۆریستانە دەداتە قەڵەم و بەڵێن بە ترك دەدا کە ڕێ بە کوردی باشوور نەدا! دەوڵەتێك بۆخۆیان دروست بکەن. ئەم سیاسەتی **«بانێك و دووهەوا»** یەی ئەمریکا وای لە کورد کردووە کە دوودڵ بێ بەرامبەر هەموو بەڵێن و گوتێکی ئەمریکا و ملنەدا بۆچوونە بەرەیەکەوە لە گەڵ ئەمریکا دژی سەددام، مەگەر ئەمریکا بە تەواوی دەستبەربێ بە پاراستنی کورد و مافەکانی. دەستبەربوونیش هەربە «بەڵێن» نابێ، بەڵکو بەکردەوە دەبێ.

ئەمە لەلایەك. لەلایەکی دیکەشەوە، ئەمریکا کە ئەو هەلەی ساڵی ۱۹۹۱ ی لەدەست خۆی دا و پانزەساڵ وازی لە سەددام هێنا خۆی بەهێز بکاتەوە و ژمارەیەکی زۆر لە هەڤاڵبەندەکانی ئەمریکای لە ئەمریکا دوورخستەوە، بەتایبەتی زۆربەی دەوڵەتە ئەوروپاییەکان و رووسیا و چین. هەروەها سیاسەتی «بانێك و دووهەوا»ی ئەمریکا بەرامبەر کێشەی فەلەستین و ئیسرائیل، دڵی گەلی فەلەستین و دەوڵەتە عەرەبییەکانی لە ئەمریکا کرمێ کردووە، بەتایبەتی ئەو دەوڵەتانەی کە لەساڵی ۱۹۹۱ دا هەڤاڵبەندی ئەمریکا بوون لەدژی سەددام، وەك میسر و سووریا و حیجاز و دەوڵەتەکانی کەنداو. تەنانەت کوێتیش دەبێژێ «نامانەوێ عێراق بەر

جەزرەبەیەکی سوپایی ئەمریکا بکەوێ».

ئەوجا ئێستە ئەمریکا هەرچەندێك هەوڵبدا ئێسکی خوی سووك بکا، ئەوا بە هاسانی ناچێتەسەر بۆی و، لە ئەنجامی ئەخشەی چەوتوچەوێڵەوە، تەنانەت ئەوانەی زۆر خزمەتیشی کردوون، بەخزمەتەکەی نازانن و وەك، کوردەکە دەبێژێ: «نمەکی ئەمریکا سوێرە». ئەوەتە دەوڵەتی ترك کە مانەوەی بەپێوە بەهۆی ئەمریکاوەیە، بۆ یارمەتیدانی دژی سەددام، داوای گەلێك پاداشی گەورەگەورە دەکات، چ لەباری ئابووری و چ لەباری رامیاری و چ لەباری جوگرافیاییەوە. ئەوجا وەنەبێ هەر ترك وابن، ئەڵمانەکانیش کە مانیان پاش جەنگی جیهانیی دووەم بەسایی ئەمریکاوە بوو، بەهیچ جۆرێك منەت لەوە نازانن. لەمانگی مایسی ئەمساڵدا جۆرج بوش هات بۆ سەردانی بەرلین و ئەوڕۆژە رۆژێکی خۆشی گەرمی هەتاوی بوو. لە بەستەمەنیخانەیەك دانیشتبووم شتێکی سارد بخۆمەوە! لەبەردەم مێزێکدا دانیشتبووم کە هەشت نۆکەس لە تەنیشتمەوە بوون و قسەیان بە جۆرج بوش و ئەمریکا دەگوت. یەکێکیان بەپێکەنینەوە گوتی «بابچین هێندێك تەماتە بکڕین و بیکێشین بە ئوتۆمۆبیلەکەی بوشدا»، منیش هەروەك ئەوان بە پێکەنینەوە گوتم: «دەبێ ئەوە لە گۆڕەپانی پردی ئاسمانی بکرێ». کە ئەوەم گوت بێدەنگ بوون. (سەرنج گۆڕەپانی پردی ئاسمانی گۆڕەپانێکی بەنێویانگە لە **بەرلین**، کاتی خۆی کە بەرلین بەسەر **ئەمریکا و بەریتانیا و فەرەنسا** و رووسیادا دابەشکرا و سۆڤێت بەرلینی رۆژهەڵاتی بەرکەوت، لە هەموو لایەکەوە گەمارۆی بەرلینی رۆژئاوای دا و رێی نەدەدا خۆراك بچێ بۆ بەرلینی رۆژئاوا. خەڵکەکە وایان لێهات لە برساندا بمرن. ئەمریکاییەکان هەموو رۆژێك تا ئەو گەمارۆیە هەڵگیرا، بەفڕۆکە خواردەمەنییان فڕێدەدایە خوارەوە لەو گۆڕەپانەدا بۆ خەڵکی بەرلین).

هەرچی کوردیشە، دەبێ بزانین کە ئەمە یەکەمجارە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان پارچەیەك زەوی لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی دەوڵەتێك جیادەکاتەوە و دەیخاتە ژێردەسەڵاتی خەڵکی ئەو پارچە زەوییەوە و بەهێزی سوپا دەیپارێزێ دژی دەستدرێژیی ئەو دەوڵەتە. بەڕاستی دامەزراندنی «هەرێمی ئاسایش» رووداوێکی مێژوویی بوو لە هەموو جیهاندا کە بۆ یەکەمجار لە کوردستان روویدا. دیارە ئەوەش بەهۆی ئەو هەلومەرجانەوە هاتە پێشەوە کە یەکیانگرت و ئەم «هەرێمی

ئاسایش»ەیان هێنایە بوون. لەمانە: پەلاماردانی سەددام بۆسەر کوێت و جەنگی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان دژی عێراق و ڕاپەڕینی گەلیری کورد و ڕزگارکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لەلایەن سەددامەوە و گەلرەوی دوومليۆنی کورد بۆ دەرەوەی باشوور و بوونی فەرانسوا میتران وەك سەرکۆماری فەرەنسا و تورگوت ئۆزاڵ وەك سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی ترك و بوونی ژمارەیەکی زۆر کوردی ڕۆشنبیر و چالاك لە ئەمریکا و ئەورووپا و پێشاندانی کوێرەوەریی کورد لەرێی ڕادیۆوتەلەڤیزیۆن و ڕۆژنامەکانی جیهانەوە و بوونی هێزێکی چەکداری کورد لە شێوەی پێشمەرگەدا.

ڕاستییەکەی کوردیش هەروەك ئەمریکا زۆرکەم سووتی لەسەردەمی کچێنیی خۆی وەرگرت. ئەورۆژەی کە سەددام لەشکرەکەی و بەڕێوەبەرێتییەکەی لەو سێ پارێزگە کێشایەوە (۱۹۹۱/۱۲/۲۰)، کورد دەیانتوانی سەربەخۆییی ئەو نێوچەیە داخویانی بکەن، کە ئەمەیان نەکرد، ئەو هەلە مێژوویییەیان لەدەست خۆیان دا. چۆنکە ئەگەر هەنگاوێکی وایان بنایە و دەوڵەتەکانی دراوسێی ئەو پارێزگایە دەستیان لە کورد بوەشاندایە، ئەو دەمە ئەو سێ پارێزگایە دەبووە پرۆتێکتۆرات (محمیە) ی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان.

لەوەش بترازێ هەڵسوکەوتی ڕامیاریانەی کورد، پاش دامەزراندنی «هەرێمی ئاسایش» (هەرێمی نەفرین) لە باشووری کوردستاندا، واتە «سەردەمی کچێنیی کورد» بەهیچ جۆرێك ژیرانە و بەرپرسیارانە نەبوو. دوای ئەوەی پەرلەمانی کوردستان لە ۱۹۹۲ دا (دەساڵ لەمەوبەر) دەنگی بۆ فیدەراسیۆن دا، هەتا ئێستە دەستوورێك و ئالایەك و سروودێکی نەتەوەیی و هەڵبژاردنێکی گشتی بۆ سەرۆك کۆمار و پەرلەمانی نوێ و لەشکرێکی یەکگرتوو و نوێنەرێتییەکی یەکگرتوو لە دەرەوەی وڵات نییە. هەر نوێنەرێك بەنێوی حیزبی خۆیەوە قسەدەکات، نەك بەنێوی خەڵکی هەرێمی فیدەرالی کوردستانەوە. هەر دەستەیەك لە پێشمەرگەکان خۆی بەچەکداری حیزبی خۆی دادەنێ نەك بە سەربازی لەشکری ناحیزبیی کوردستان. ڕاستە هەردوو حکوومەتەکەی «هەرێمی نەفرین» (پارتی و یەکێتی) توانیویانە تا هەندازەیەك ئاوەدانی بگێڕنەوە بۆ وڵات و گوند و ڕێ و شەقام و خانی و نەخۆشخانە و قوتابخانە و بازاڕی گەورە دروستبکەن، ئەوەش بەو پارەیەی کە

کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان (١٣٪ی داهاتی نەوتی عێراق) بڕیویەتەوە بۆ کورد، بەڵام گەلێك شتی زۆر گرنگ هەن کە هەتا ئێستە جێبەجێ نەکراون، وەك ئاوی خواردنەوە، کارەبا، پۆستە. بۆ کێشەی بێکاریش ئەوە هەر مەپرسە.

خەریکبوونی هەردوو حیزبەکە چوارساڵی رەبەق بە شەڕێکی ماڵوێرانکەرەوە لەدژی یەك و لە بنچینەدا لەسەر هیچ (کامیان نوێنەرێکی پەرلەمانی لەویدی پترە، کامیان پارەی پتری پێدەبڕێ، کامیان دەسەڵاتی بەسەر رەشوڕووتی کورددا لەویدی زێترە) گەورەترین زیانی بەکورد و گەورەترین سووتی بەدوژمنانی نێوخۆ و دەرەوەی کورد گەیاند و دەستی هەموو جۆرە تاقمێکی نەیار و ناحەز و دەستەوەشێنی بەرەڵلاکرد بۆ خۆکۆکردنەوە و، ئەوە بوو لە ئەنجامدا کەوتنە گیانی ئەم دوو حیزبە کە ئەم دوو حیزبە هەرخۆیان هۆی سەرەکی بوون بۆ بوون و باڵگرتنی ئەوانە و لەنێو ئەوانەشدا تورانییەکان و موسڵمانە تەنگەتیلکەکان.

بۆ مسۆگەرکردنی ئاسایشی نەتەوەیی (الامن القومي) هەتا ئەوڕۆ هیچ هەنگاوێك نەنراوە، بەقسەی **هاوبیری هێژا جەوادی مەلا، سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، هەتا ئەوڕۆ تەنانەت «خەندەکێکی پان و کوور» (قووڵ) بەدەوری "هەرێمی ئاسایش" دا هەڵنەکەندراوە تاکو رێ لە تانك و لەشکری پێدەی بیانیی بگرێ و نەهێڵێ هەروا بە هاسانی بکشێنە کوردستانی رزگارکراوەوە.**

ئەمە پانزەساڵە ئەم دووحیزبە کاربەدەستن، نەك پانزە فڕۆکەوان، بەڵکو یەك فڕۆکەوانیان پێنەگەیاندووە و ژمارەی کادری رامیاری و دیپلۆماتی و ئابوورییان بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن.

بەڕاستی دەردوخەفەت زۆرە و، وادیارە کاتیشمان کەم ماوە. هەتا پەلامارەکەی ئەمریکا بۆسەر عێراق، دەبا بێینە سەر ئەوەی کە لەم سەردەمی «بێوەژنی» بەدا هەوڵی کردنی چی بدرێ و کردنی چی پێویستە:

١) ــ دووەم پەرلەمانی کوردستان لە ماوەیەکی زۆر کورتدا هەڵبژێردرێ، نەك لەماوەی شەش مانگ یان ساڵێکی دیدا، چونکە هیچ دوورنییە لەماوەیەکی کورتدا کارەساتێکی وابقەومێ کە هەڵبژاردنی پەرلەمان درەنگی بەسەر هاتبێ. ئەم پەرلەمانەی ئێستا هەیە ماوەکەی تێپەڕیووە، کە ماوەی پەرلەمان تێپەڕی، ئەو پەرلەمانە کۆن دەبێ و، رەوایەتی (شرعیەت)ای نامێنێ. ئەمەش خاڵێکی زۆرگرنگە،

تاکو دوارۆژ لە لایەن دەزگە ئینتەرناسیۆنالییەکانەوە رەخنە لە رەوایەتیی بڕیارەکانی پەرلەمانی کۆن نەگیرێ و نەگوترێ ئەمە بڕیاری دووحیزبە نەك بڕیاری نوێنەرانی خەڵکی کوردستان.

۲) ــ دەستوورێکی بنچینەیی بۆ کۆماری فیدەراڵی کوردستان دابنرێ کە ببێتە دایکی هەموو زاگۆنێك (قانون) کە لەو کۆمارەدا دەرێچێ. ئەم دەستوورە سنووری کۆمارەکە دەستنیشان بکا. شایانی باسە لەبارەی سنوورەوە دەنگورەگرتن و گشتپرسی (استفتا) کارێکی نارەوایە. سنووری باشووری کوردستان راستینەیەکی (حقیقة) مێژوویی و جوگرافیایی و ژیارییە، ئەو سنوورە پیرۆز و نەتەکێن (مصون) ە، دیارە وتووێژ ناکرێ لەسەری.

۳) ــ پێشمەرگەکەکانی حیزبەکان، بەپێی زاگۆنێك دەبن بەبەشێك لە سوپای بەرگریی کۆماری فیدەراڵی باشووری کوردستان. ئەم سوپایە مافی دەستوەردانە حیزبایەتی و رامیاری نابێ. سەرکردەکانیشی سەربەخۆ و نەتەوەیی دەبن و دەستناخەنە هیچ کێشەیەکی نێوخۆییەوە، کە ئەمەیان لە دەسەڵاتی پۆلیس و هێزی ئاسایشدا دەبێ، ئەمانیش هەردەبێ ناحیزبی بن.

٤) ــ دادگەکانی کوردستان سەربەخۆ دەبن و هیچ دەسەڵاتێك مافی ئەوەی نابێ کار بکاتە سەریان. دادگەکان بەپێی ئەو زاگۆنانە کاردەکەن کە حکوومەتی کۆماری فیدەراڵی کوردستان دەریاندەکا، پاش پشتڕاستکردنیان (تصدیق) لەلایەن پەرلەمانەوە.

٥) ــ پەیماننامەیەك لەنێوان دەسەڵاتدارانی کوردستان و بەرهەڵستکەرە سەرەکییەکانی عێراقدا مۆربکرێ کە فیدەراسیۆنی کورد لەشێوەی کۆماری باشووری کوردستان و بەو سنوورە مێژوویی و جوگرافیاییە دەبێ کە هەیە. ئەم کۆمارە لەگەڵ دوو کۆماری دیکە، واتە کۆماری بەغدا، کە بەغدا و نێوچەکانی نێوەڕاستی عێراق دەگرێتەوە و، کۆماری بەسرە کە نێوچەکانی خوارووی عێراق دەگرێتەوە، بەشێوەیەکی فیدەراڵی بەکدەگرێ.

٦) ــ هەرسێ کۆمارە فیدەراڵییەکە مافیان وەك یەك دەبێ و نێویان «کۆمارە فیدەراڵییەکانی عێراق» دەبێ.

۷) ــ کۆماری فیدەراڵی باشووری کوردستان کۆمارێکی دیمۆکراتی

پەرلەمانیی ئاشتیخواز و سێکولاریستی (علمانی) دەبێ. مافی هەموو کەمە نەتەوە و پێڕەوانی ئاین و ئاینزاجیاوازەکان، بێ جیاوازی، دەپارێزرێ.

٨) ـ بەلایەنی کەمەوە سێیەکی دەسەلاتی نێوەندیی کۆمارە فیدەرالیەکانی عێراق بەدەست کوردەوە دەبێ، کە بەجێهێنەرانی ئەو دەسەلاتەش تەنێ لەلایەن کورد خۆیانەوە دەستنیشاندەکرێن.

٩) ـ حکومەتی نێوەندیی کۆمارە فیدەرالیەکانی عێراق دووسەتوپەنجا (٢٥٠) ملیارد پاوەندی ئینگلیزی لەماوەی (٢٥) سالدا دەبژێرێتەوە بۆ کورد لەباتی وێرانکاریی کوردستان و گەلکوژی لە کورد لەلایەن عەرەبی عێراقەوە.

١٠) ـ هیچ کۆمارێك لەم سێ کۆمارە مافی ئەوەی نابێ بۆ شتێك دەنگبدا کە تەنێ پێوەندیی بەکۆمارەکانی دیکەوە هەبێ.

١١) ـ بەهیچ جورێك نابێ لە دەستووری عێراقدا بنووسرێ کە «عێراق بەشێکە لە نیشتمان یان نەتەوەی عەرەبی».

١٢) ـ کورد لە کۆماری بەغدادا، بەتایبەتی کوردە فەیلییەکان مافیان لەشێوەی ئۆتۆنۆمیدا دەبێ و لە کۆماری بەسرەدا وەك کەمایەتییەك بەرەسمی دەناسرێن.

١٣) ـ ئەگەر کۆماری بەغدا و بەسرە ویستیان لە گەلْ دەولەتێکی عەرەب یەکبگرن لەشێوەی فیدەراسیۆندا، ئەو هەلە کۆماری فیدەرالی کوردستان بەشێوەی کۆنفیدەرالی لەگەلْ ئەو دوو دەولەتەدا پێوەندیی دەبەستێ. خۆئەگەر ئەو یەکگرتنە لەشێوەی یەکێتیدا بوو، ئەوا کۆماری کۆنفیدەرالی کوردستان مافی جیابوونەوەی دەبێ و ئەمەش دەبێ لە دەستووردا بچەسپێنرێ.

١٤) ـ کۆماری بەغدا و بەسرە بەهیچ جۆرێك لەگەلْ هیچ لایەکدا پەیمان نابەستن دژی کورد و کۆماری فیدەرالی باشووری کوردستان.

١٥) ـ سەرکۆماری فیدەرالگەل (هەرسێ کۆمارەکە) بۆ سێ سالْ هەلدەبژێردرێ و سەرکۆمارێتیش بەنۆرە دەبێ لە هەر سێ کۆمارەکەدا.

١٦) ـ بەلایەنی کەمەوە سێیەکی سەرکردەکانی سوپای عێراق کورد و کوردستانی دەبن.

١٧) ـ زمانی کوردی زمانی رەسمیی یەکەم و زمانی عەرەبی زمانی رەسمیی دووەم دەبێ لە کۆماری فیدەرالی کوردستاندا. لە دوو کۆمارەکەی دیکەدا زمانی

کوردی زمانی رەسمیی دووەم دەبێ.

١٨) ــ ئاڵای کوردستان ئەو ئاڵایە دەبێ کە لە سەتەی رابردوودا کۆماری کوردستان کردی بە ئاڵای کۆمار و سروودی نەتەوەیی (مارشی کوردستان) «ئەی رەقیب» دەبێ.

ئێستە بابزانین ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراقی دا کورد چی بکا باشە:

١) ــ ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراقی دا، ئەوا بێگومان کورد ناتوانن بێلایەن بوەستن. جوگرافیای نێوچەکە و رژێمەکانی رێ بەو بێلایەنییە نادەن. بەڵام ئەو بێلایەنییە دەبێ هاورێ بێ لەگەڵ دڵنیاییەکی تەواو کە کورد دەگاتە ئامانجەکانی خۆی، نەك ئەوەی کە هەیەتی لەدەستی بچێ. بۆئەمەش دەبێ ئەمریکا چەکی کاریگەری دژەفرۆکە و دەمامکی دژەگازی ژەهراوی و دەرمان و دوکتۆری شارەزا و دەزگەی چەکی پاتریۆت بۆ کەمکردنەوەی مەترسیی راکێت و گوللەتۆپ بدا بەکورد و بەپەلە پسپۆری ئەو چەکانە بۆکورد پێبگەیەنێ.

٢) ــ سەرکردەکانی کورد لەگەڵ ئەمریکا رێکبکەون لەسەر ئەوەی ئەمریکا رێنەدا بە دەوڵەتی ترك باشووری کوردستان، یان بەشێك لە عێراق داگیربکا. چونکە ئەوەدەمە شەڕوشۆر و بەیەکدادانێکی زۆر سەخت دەکەوێتە نێو هێزەکانی کورد و عێراق لەلایەك و هێزەکانی ترك لەلایەکی دیکەوە و دەبنە هۆی دەستێوەردانی دەوڵەتانی دیکە. کە ترك دەستی نەخستە کاروباری باشووری کوردستان و عێراقەوە، ئەو دەمە ئەمریکا دەتوانێ هەڕەشە لە ئێران و سووریا بکا کە دەست نەخەنە کاروباری عێراقەوە و بێلایەن بوەستن.

٣) ــ هێزی چەکداری کوردستان لە گەڵ هێزی چەکداری شیعەکان یەکبگرن و نەخشەیەك دابنێن بۆ داگیرکردنی بەغدا، کاتێك ئەمریکا بەهێزی ئاسمانی خۆی لە عێراق دەدا و، رێنەدەن چەند ئەفسەرێك سەددام بکوژن و بێنە سەرکار و **«کەرێکم دا بە کەرێك»** دووپات بێتەوە.

٤) ــ باشترین شت ئەوەیە لەشکری پێدە (زەوی) ئەمریکا لە کوێتەوە بکشێ بەسەر عێراقدا. بێگومان لەم شەڕەدا چەکی پێشکەوتوو زاڵبوون مسۆگەردەکا، نەك ژمارەی زۆری لەشکر، ئەمریکا ئەوجۆرە چەکانەی هەیە.

٥) ــ ئەو ترسولەرزەی کە دەخرێتە دڵی خەڵکەوە کە گوایە سەددام سوپایەکی یەکجار بەهێزی هەیە، لەسەر بناخەیەکی پتەو دانەمەزراوە و زۆربەی ئەوقسانە پرۆپاگەندە و چاووڕاون. بێجگە لە بەشێکی تایبەتی وەك «پاسەوانی کۆماری» (الحرس الجمهوري) بەشەکانی دیکە «کەرەسەی شەڕ» نین و بەزۆر کراون بە سەرباز. سوپا بریتی نییە لە زۆروبۆر و «ڕەشەلەشکر». هەزارساڵ لەمەوبەر هۆنەری بەنێوبانگی فارس، **فیردەوسی** گۆتوویەتی:

سیاهی لشکر نیاید به کار
چویەك مرد جنگی به از صد هزار

(واتە: ڕەشەلەشکر بەکار نایەت، تاکە یەك جەنگاوەر لەسەت هەزاری وا باشترە).

سوپای عێراق چەك و تفاقی جەنگی وەك پانزەساڵ لەمەوبەری نییە. لەبەر ئەوە پەلاماری کتوپڕی هێزی ئاسمانیی ئەمریکا بۆ سەر بەغدا و تکریت و مووسڵ و فەلووجە و بەکارهێنانی چەکی پێشکەوتوو، بەمەرجێك لەوە پێش شوێنی مۆڵگەکانی سوپای عێراق و جێی ئەمارکردنی چەکە قڕکەرەکانی سەددام بەباشی دەستنیشانکرابن، بەرگریی سوپای عێراق دەپسێنێ و بەشێکی گەورەی سوپاکە ناچار بە خۆبەدەستەوەدان دەکا و گەلێك سەرکردەی سوپایی لە سەددام هەڵدەگەڕێنەوە ئەگەر بزانن سەددام دەکەوێ. بەڵام هونەر ئەوەیە پەلامارەکە بروسکەئاسایی بێ بۆئەوەی ڕێنەدرێ بە سەددام و کلکەکانی لە ناهومێدیدا چەکی کیمیایی و میکرۆبی بەکار بهێنن.

٦) ــ زۆرجار ئەفغانستان لەگەڵ عێراق بەراورد دەکرێ، بەڵام ئەم دوو وڵاتە و باروودۆخیان بەهیچ جۆرێك لەیەکناچن و ئەم بەراوردکردنە هەڵەیە. ڕژێمی ئەفغانستان کە «القاعدە»ی بن لادن و مەلاعومەر دەیانبرد بەڕێوە، پشتیوانییەکی یەکجار بەهێزی لەنێو مرۆڤی خاوەن باوەڕ و ئایدیۆلۆژیای بنچینەگرانەی ئیسلامدا هەیە لە هەموو جیهاندا کە ئامادەی خۆبەختکردن و «شەهید» بوونن لەپێناوی چوونە بەهەشتدا. بێجگە لەوەش گەلی پەشتوون کە زۆربەی گەلی ئەفغانستان پێکدێنێ، بەزۆری پشتگیریی ڕژێمی مەلا عومەری دەکرد، چونکە ڕژێمێکی پەشتووندۆست بوون. پەشتوونەکان ئەزموونی باشیان نییە لەگەڵ فارسیزمانانی

تاجیك و ترکزمانانی ئۆزبەکدا. هەرچی سەددامە ئەوا ئەو پشتیوانە گەلێرییەی نییە. جوگرافیای عێراقیش وەك جوگرافیای ئەفغانستان نییە کە وڵاتێکی، چیاییە و بۆ خۆشاردنەوە و شەڕی پێشمەرگایەتی لەبارە. عێراق کە کوردستانەکەی پێوەنەبێ تەخت و بێ چیایە. بەڵام هونەر ئەوەیە رێنەدرێ بە سەددام کە بتوانێ کار لەو موسڵمانانە بکا کە بوونەتە دوژمنی ئەمریکا و بیانکێشێ بەلای خۆیدا.

٧) ــ باشتر ئەوەیە هەرلە ئێستەوە سیاسەتکارانی کورد لەگەڵ سیاسەتکارانی بەرهەڵستکاری عێراقی لەسەر ئەوە رێکبکەون کە پێکەوە و بەزووترین کات لێبوردنێکی گشتی بۆ هەموو ئەوانە دەربکەن کە لەگەڵ سەددامن، بەمەرجێك تاوانی خەڵك کوشتن نەکەوتبێتە ئەستۆیان، بۆئەوەی لەکاتی پەلاماردانە سەر سوپای عێراقدا، بەلایەنی کەمەوە بێلایەن بوەستن.

٨) ــ نوێنەرانی کورد و بەرهەڵستکارانی عێراقی بیرخەرەوەیەك بدەن بە **روسیا و چین و فەرەنسا** و بەئاشکرا پێیان رابگەیەنن کە ئەگەر بێتو یارمەتیی رژێمی سەددام بدەن، ئەوا هەرکاتێك سەددام لەسەر کار نەما، هیچ جۆرە سوودێکی ئابووری لە سیستەمی نوێی عێراق نابینن.

لەکۆتایی ئەم چەند دێڕەدا دەمەوێ بڵێم کە حیزبەکانی کوردستان پێویستە لەسەریان لەمڕۆژانەدا کە سەردەمێکە چارەنووسی کوردی پێوەیە، واز لە حیزبحیزبێنە بهێنن و رووبکەنە بەرژەوەندیی نەتەوەیی کە لەسەروو هەمو جۆرە بەرژەوەندییەکی دیکەوەیە. با تەماشای ترکەکان بکەن. ئەوەتە پاش ئەوەی پەرلەمانی ترکەکان، نەك لەباوەڕەوە، بەڵکو لەژێر گوشاری ئەوروپا و بۆ مسۆگەرکردنی چوونە نێو یەکێتیی ئەوروپاوە، پاش ژانکردنێکی چەند ساڵە، دانی بە هێندێك گوایە «مافی کورد» دا نا، وەك بوونی رادیۆ و رۆژنامەی کوردی و خوێندنی زمانی کوردی لە قوتابخانەی تایبەتدا (نەك لە قوتابخانەی رەسمیدا)، حیزبی تۆرانییەکانی ترکەش MHP دژی وەستا و حیزبی ئیسلامیستەکانیش دژی وەستا. ئەمە هەر لەبەر ئەوەی باسی کورد هاتووەتە پێشەوە. کاتی خۆشی حیزبی ئیسلامیستی ئەربەکان هەموو ئەو پەیماننامانەی پەسندکرد کە حکومەتی پێش خۆی لەگەڵ ئیسرائیل بەستبوونی. ئێستە با ترکمانەکان و ئیسلامیستەکانی «هەرێمی ئاسایش» مافەکانی خۆیان بەراورد بکەن بەو مافەی دەوڵەتی ترك بە بیست ملیۆن

کورد ڕەوای دیوە و «برامو‌سڵمانەکان»ی کوردیش چەند ماف بەکورد ڕەوا دەبینن.

حیزبەکانی کوردستان پێویستە لەژمارەی ئاژاوەگێڕ و هیچنەکەر و مووچەخۆرە تەمەڵەکان کەمبکەنەوە و مشەخۆرەکانیان بگۆڕن بە مرۆڤی مشوورخۆر. خەڵکی ڕۆشنبیری دڵسۆز و زێهاتی بهێننە نێوخۆیان. دڵنیابن کە کوردستان بەشەڕەگەڕەکی رامیاری و حیزبحیزبێنە رزگاری نابێ. یەکگرتن لەسەر بنچینەیەکی ڕاست و پتەو دەبێتە مایەی ئازادیی خەڵکی کوردستان.

بەرلین ٢٠٠٢/٨/٨

«میدیا» ژمارە (١٢٩) ساڵی حەوتەم ٢٠٠٢/٨/١٥

"کۆنگرە" ژمارە (٢٥) ڕەزبەری ٢٠٠٢ ی زایینی.

بێلایەنی لەنێوان حیزبایەتینەکردن و بێهەڵوێستیدا
(فەلسەفەی "بەگوێمەوەی" مام ئەوڕەحمانی خامە)

لەنیوەی یەکەمی پەنجاکاندا لە زانستگەی بەغدا خوێندکار بووم. بە هاوینان لە کاتی پشووی زانستگەدا لە سلێمانی دەژیام و، بەزۆری دەمەو ئێواران لە گەڵ چەند هاوڕێیەکی ئەو سەردەمەدا لە چایخانەکەی "بەرتەکێ" کۆدەبووینەوە کە بەرامبەر بە گردی "سەیوان" و کەناری شار بوو. ئێمە هەرچەندە ئەودەمە سەرەتای ژیانمان بوو، بەڵام کە دەچووینە چایخانەکەی بەرتەکێ لەدەوری پیاوێکی پیر کۆدەبووینەوە کە ناوی "مام ئەوڕەحمانی خامە سنەیی" بوو. مام ئەوڕەحمان ئاسنگەرێکی بەناوبانگ و پیرەمێردێکی هەتا بڵێیت تەندروست و ڕووخۆش و گاڵتەزان بوو. لەم کۆڕەی ئێمەدا کابرایەك بەشداریدەکرد کە هاوڕێمان نەبوو، بەڵام هەموو جارێك دەهات و لەنێوماندا دادەنیشت. ئەم کابرایە مرۆڤێکی هێندە نەدوو بوو، دەمی لەهیچ بابەتێکەوە نەدەدا. تەنانەت نەشماندەزانی کوێندەرییە، یان چیکەرە. خۆ ئەگەر بهاتایە تۆ پرسیارێکت لێبکردبایە لەبارەی شتێکەوە تاکو بزانیت بیروڕای چییە؟ ئەوا پێکەنینێکی شلەپەتەی دەکرد بۆت و دەیگوت «پەنا بەخوا» یان «خوا گەورەیە» و بەوە پرسیارەکەی جەنابتی بە «تەرسەقوڵ» دەبڕی. خۆ ئەگەر تۆ زۆر لەسەر قسەکەت بڕۆیشتیتایە، ئەوا دەیگوت: «ببوورە، هەقم نییە بەسەرەوە»، واتە بەزاراوەی ئەوڕۆ "بێلایەن" بوو.

ڕۆژێکیان منداڵێکی ١٤ــ ١٥ ساڵە بە قیژوهوڕ و زریکەزریك بە باخەکەدا رایدەکرد و پیاوێکی چوارشانەی پتەو ها لێرەوهاڵەوێ، بەدوایەوە بوو. بەڕێکەوت لەبەردەم ئێمەدا پیاوەکە منداڵەکەی گرت و کەوتە گیانی بەزللە و بەشەق و، منداڵەکەش هاواریدەکرد لەدەستی. ئێمە کە بەزەییمان بە منداڵەکەدا دەهاتەوە، هەستاینە سەرپێ و بۆ پیاوەکە چووین و لە منداڵەکەمان جیاکردەوە. پیاوەکە دەیگوت: «منداڵی خۆمە و وازی لێبهێنن، هەموو ڕۆژێك لە هیچە چەند جارێك لە خوشکە بچکۆلەکەی دەدات، دەمەوێ پەروەردەی بکەم». لێرەدا نامەوێ لەسەر ئەم باسە پتر بڕۆم، تەنێ مەبەستم ئەوەیە بێژم ئەو کابرایەی کە «حەقی بەسەر هیچەوە نەبوو»، لەم بەزمەشدا هیچ مێشێك میوانی نەبوو، نەهەستایە سەرپێ لە گەڵمان و نەهیچ قسەیەکی کرد. مام ئەوڕەحمان کە دەمێك بوو لەم کابرایە پڕ بووبوو،

لێیپرسی: «ئەرێ برا ئەوە تۆ بۆچی وایت. هەزار شت رووبدات گوێنادەیتێ».
کابرا گوتی: «حەقم نییە بەسەرەوە». مام ئەورەحمان گوتی: «چۆن هەقت نییە بە سەرەوە؟ لەوانەیە سبەینێ یەکێك بێت و نە پێش چاوی ئێمە لەتۆ هەڵبدات، ئەوسا ئێمەش بڵێین هەقمان نییە بەسەرەوە؟». ئەوجا کە کابراکە گوتی: «خوا گەورەیە»، مام ئەورەحمان بەجارێ هەڵچوو و گوتی: «خوا، خوا، لەبن چنگت دا، کەی خوا دۆستی کەروکەریابی وەك تۆیە!» بەڵێ ئەمەیە "فەلسەفەی بە گوێمەوە". ئێمەش گوتمان مام ئەورەحمان "فەلسەفەی بە گوێمەوە چییە؟" گوتی: «فەلسەفەی بە گوێمەوە ئەوەیە لە قوونی خۆت و خەڵك بیەن کەچی تۆ هەر بڵێیت بە گوێمەوە. وەك کەر وابیت هەر کەسێك کۆیان بخاتە سەر پشتت، بەلاتەوە وەك یەك بێ. بەکورتی حیزی و سلامەتی. ئائەم کابرایە لە حیزیی بە گوێمەوەیە» ... .

مام ئەورەحمان لەم قسانەدا بوو کە عەلی شالی هاوڕێمان گوتی: «مام ئەورەحمان ببوورە، دەبێ بڕۆم عومەری برام چاوەڕێم دەکات». مام ئەورەحمان دەستبەجێ گوتی: «جا دەڕۆیت بە گوێمەوە». ئەوجا گوتی: «ئەوا فەلسەفەکەی ئەم کەرانباوکگاوەشم خستە کار بۆتان».

راستییەکەی «بێلایەن» ئەوەیە کە مام ئەورەحمان بۆیچووبوو. چونکە «بێلایەنی» مانای خۆدوورخستنەوەیە لە ژیان. کەسیش ناتوانێ تا زیندوو بێ خۆی لە ژیان دوور بخاتەوە. لەبەر ئەوە سەری "بێلایەن" لەژێر خاکدایە. بەلام دەبێ ئەوە بزانین ئەوانەی خۆیان "بێلایەن" پێشاندەدەن، هەموو هەر یەك بابەت نین. هێندێك هەن نایانەوێ دڵی کەس بیەشێ لێیان. ئەم بابەتەیان هەڵپەرست و هەڵمەتەکاسەن، نایانەوێ خۆیان بەسەر لایەکدا ساخ بکەنەوە، وەك کەری نێو جۆگە لە هەردوولا دەخۆن، بەڵکو لە کەری جۆگە خراپتر لە هەموو لایەك دەخۆن. هێندێکی دیکە هەن ترسنۆك و بوودەڵەن، ناوێرن بە ئاشکرا لایەنگریی خۆیان دەربخەن. ئەم تاقمە دەکەونە درۆکردن و دووڕوویی بۆ شاردنەوەی مەبەستی خۆیان لە پەنای بێلایەنیدا. دەستەیەکی دیکەش هەن کە بێلایەنی و حیزبایەتینەکردن وەك یەك تەماشا دەکەن. پێیان وایە ئەگەر هاتو یەکێك حیزبایەتینەکرد ئەوا دەبێ ئەو کەسە بێلایەن بوەستێ، لە ئاست هەڵسوکەوتی حیزبەکان و هیچ هەڵوێستێکی نەبێ بەرامبەریان.

بێهەڵوێستی خۆسووککردن و وازهێنانە لە مافێکی بنچینەیی مرۆڤ. حیزبایەتی

نەکردن مانای بێلایەنی و قوڕوقەپکردن نییە لە ئاستی کاروکردەوەی حیزبەکان. واتە ئەگەر حیزبەکان هەرچییەکیان کرد و هەرچۆنێك جووڵانەوە، ئەوا یەکێك بێ و بەبیانووی حیزبایەتینەکردنەوە بێژێ: "بێلایەنم هەقم نییە بە سەرەوە" و ئەو فەلسەفەیەی کە مام ئەورەحمان باسیدەکرد بخاتە کار. بەکورتی، حیزبایەتینەکردن مانای بێهەڵوێستی نییە، بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئەوانەی حیزبایەتیناکەن ئازادیی بیروڕادەربڕینیان پترە لەوانەی کە لە حیزبەکاندان. لەبەر ئەوە پێویستە لەسەریان بەهیچ جۆرێك لە رەخنەگرتن لە کردەوەی حیزبەکان و لێپرسینەوەیان درێخینەکەن. بەڵام رەخنەگرتن، هەرچەندە توندوتیژ بێ، دەبێ بۆ چاکەخوازی و بەنیازێکی خاوێن بێ. ئەگەر رەخنەگرتن بۆ خۆنواندن، یان بۆ داپۆشینی پاشڵی پیسی خۆ بێ، ئەوا زیانی فرەیە و سوودی کەم. دەبێ ئاگاشمان لەوە بێ کە هێندێك کەسی واهەن ژمارەیەك کردەوەی خراپی حیزبێك، یان چەند حیزب دەخەنەڕوو، قسەکانیشیان زۆر راستە، بەڵام ئامانجیان لەو قسەیە ئەوە نییە بارێکی کەوتوو هەڵبگرنەوە یان هەڵەیەك راستبکەنەوە، بەڵکو مەبەستیان گێرەشێوێنی و ماسیگرتنە لە گۆمی لێڵدا. سەبارەت بەمە، کاتێك کە گوێمان لە رەخنەیەك دەبێ و دەزانین رەوایە، دەبێ هەوڵبدەین بزانین خاوەن رەخنەکە و، رابردووی رەخنەگر چۆن بووە و ئێستە چۆنە؟. باوەڕ بکەن هی وام دیوە لەم ئەورووپایە کە خۆی بەدەمی خۆی گێڕاویەتەوە بۆم، سالآنی ساڵ لە کوردستان لە گەڵ ئەو حیزبانە بووە و چاك و خراپی بە قسەی ئەو حیزبانە کردووە و تەنانەت باسی گەلێك کاری تاوانباریشی کردووە کە بۆ حیزبەکانی ئەنجامداوە. دوایی کە هاتووشەتە ئەورووپا، لێرەش ماوەیەك هەر لە گەڵیان بووە تا جێی خۆی کردووەتەوە و کاری نەماوە پێیان، ئەوجا ئێستە کەوتووەتە بەردەفرکێ بۆ سەروگوێلاکی حیزبەکەی خۆی. باشە، ئێستە ئێمە بچین و هەروا بە هاسانی چەپڵە بۆ قسەزلەکانی لێبدەین و جنێوە هەرزانەکانی بەنرخێکی گران لێبکڕین؟ نەخێر، با بەرەوڕووی بینەوە و فیلمی ژینی رابردووی خۆی بخەینەوە بەرچاوی. ئەوجا ئەگەر گوتی: "بە هەڵە چووبووم"، نیشانەیەکی پرسیار بنێینە سەردڵی، تا دڵنیا دەبین لەوەی راست دەکا ،یان نا!.

ئەز بۆخۆم نە حیزبایەتی دەکەم و نە حیزبحیزبێنەش بە شتێکی راست دەزانم. هۆی ئەمەشم بە ئاشکرا و بێپێچوپەنا بڵاوکردووەتەوە. بەڵام هی واشم دیوە کە لە

ژیانیدا لە هیچ حیزبێکدا نەبووە و هەر بیری لەخۆیکردووەتەوە و، لەپێناوی بەرژەوەندیی خۆیدا هاوکاریی لە گەڵ هەموو مرۆڤێکی تاوانبار و رژێمێکی تاوانباردا کردووە و شانازیشی پێوە کردووە و خراپەشی لە گەڵ هەموو مرۆڤێکی باش کردووە، تەنانەت ئەوانەش کە چاکەیان بە سەریەوە هەبووە. ئەوجا ئێستە دەبینێ حیزبەکانی کوردستان گلۆلەیان کەوتووەتە لێژی، دەستیکردووە بە پەلاماردان و هاشە و هووشە. ئەمجارە بەنێوی رۆشنبیرێتییەوە کەوتووەتە پلارگرتنە حیزبەکان و ئەمووئەو. باشە، ئایە پێویست نییە رووپەڕەی کارنامەی پڕ لە پەڵەی ئەم «رۆشنبیرانەی هاودەستی جەجاڵ» هەڵبدەینەوە و بیخەینەوە بەرچاویان تا خۆیان باشتر بناسن و ئێدی دەمەدەمێ نەکەن؟.

راستە، ئەوانەی رێ بۆ رزگاری و بەختیاریی نەتەوەیەك خۆشدەکەن رۆشنبیرانی ئەو نەتەوەیەن. رۆشنبیران بەلای منەوە چینێکی کۆمەلایەتین وەك چینی سەرمایەداران و دەرەبەگان و، هەروەها ئەوانیش دەستڕۆیشتووی نێو کۆمەڵگەن. بەڵام بەداخەوە، ئەو چینەی لەنێو کورددا بە رۆشنبیر دەدرێتە قەڵەم ـ وەك چین، نەك وەك تاکەتاکەی خەڵك ـ چینێکی هەلپەرست، کوڕی رۆژ، دووڕوو، دوووەك، ترسنۆك، خۆپەرست، ماستاوسارد کەرەوە، باوەڕ بەخۆنەکردوو، بێئامانج، خۆبژێن، سێرەنگ و دەسکەلای دەستی زۆرداره. فەرهەنگی ئەم چینە فەرهەنگێکی کوردانەی رەسەن نییە، بەڵکو فەرهەنگێکی تێکەڵوپێکەڵی خواستراوی بێسەروبەرە. هەر لەبەر ئەوەشە کە رێبازی رامیاریی (سیاسی) ئەم چینە رێبازێکی نەتەوەیی نییە. ئەو رێبازەی کە باوەڕ بەخۆکردن و پشتبەستن بەخۆ و رێ بە دوودڵی نەدان و کەوتنە رێ بەرەو ئامانجێکی دیار دەخاتە بەرچاوی مرۆڤ و لەم پێناوەشدا هەموو بەرژەوەندییەکی تاکی و بنەماڵەیی و هۆزی و حیزبی و نێوچەیی دەکاتە قوربانی بەرژەوەندیی نەتەوە و بەرەو پێشەوە هەنگاو دەنێ بەرەو هەوارگەی ئازادی و یەکسانی، رێبازی نەتەوەییە.

دەردی کورد، نەبوونی ئەم چینە رۆشنبیرەیە. بۆ پێگەیاندنی چینێکی وا، یەکەمین هەنگاو ئەوەیە مرۆڤی خێرخوازی کورد بەرەی ژێر خۆیان لە بەرەی ئەو تاقمانەی سەرەوە، لە پێش هەموو شتێکدا لە مرۆڤی هەلپەرست جیا بکەنەوە، ئەوجا دەتوانین بیر لە گەیشتنە ئامانج و ئاواتی نەتەوە بکەینەوە.

«سەکۆ» ژمارە ٥

مارتی ١٩٩٧

کوردستان بەسەر دەستی
چەند دێویەکەوە و رێیەک بۆ چارەسەر

پاش شکانی لەشکری سەددام لە پەلامارەکەیدا بۆ سەر کوێت و راپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستان و خوارووی عێراق بەڕووی رژێمی سەددامدا، رژێمی ئێران هەل هەڵکەوت بۆی کە تۆڵەی جەنگی هەشت ساڵە لە سەددام بسێنێتەوە. بۆ ئەم مەبەستە سەرکردەکانی ئێران ژمارەیەکی زۆر پاسدار و چڵکاوخۆری خۆیان رژاندە خوارووی عێراقەوە کە ئەمانەش کەوتنە دەستوەشاندن و کوشتنی کاربەدەستانی بەعس بەشێوەیەکی جانەوەرانە و هەڵبڕینی وێنەی خومەینی و باسی "کۆماری ئیسلامیی عێراق" و ئەمەش ترسێکی گەورەی خستەدڵی حکوومەتی ئەمریکاوە کە رژێمی مەلاکانی ئێرانی خستووەتە لیستەی تێرۆریستەکانەوە و، وای لە ئەمریکا کرد کە گوێ بۆ راوێژی چەواشەکەرانەی **حوسنی موبارەکی میسر و شاحسەینی ئەردەن و شافەهدی حیجاز** شل بکا و پشتبکاتە ملیۆنان خەڵکی راپەڕیوی کوردستان و عێراق و دەست بۆ سەددام و داروودەستەکەی نەبا و لە ئەنجامی ئەوەدا سەددام کەوتە وێزەی کورد و شیعە و، هەزاران کەسی بێتاوان لەکاتی گەلڕەوەکەی کورددا کوژران.

کە «هەرێمی ئاسایش» لە ساڵی ۱۹۹۱ دا بە دەستپێشکەریی **بەهەشتی سەرۆک میتران (سەرۆکی نەوەدەمەی کۆماری فەرەنسا)** لە لایەن کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتوەکانەوە دامەزرا، رژێمی ئێران و ترک و سووریا ترسیان لە «هەرێمی ئاسایش» پتر بوو وەک لە رژێمی سەددام، بەڵام ئەودەمە سەردەمێك نەبوو کە بتوانن بەربەرەکانێی ئەمریکا و ئەورووپا بکەن، چونکە رژێمی تاوانباری سۆڤێت، لە گرێژەنە دەرچوو بوو و ماڵی چووبووە سەربەشی ماڵان. ئێران بەهۆی جەنگی هەشت ساڵەوە وزەی لەبەر برابوو و ناوبانگیشی بە رژێمێکی تێرۆریست رۆیبوو. سووریاش هەروەك ئێران خرابووە لیستەی ئەو رژێمانەوە کە هاوکاریی تێرۆریزم دەکەن. سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتەی ترکیش خودێلێخۆشبوو **تورگوت ئۆزال بوو**، کە سیاسەتێکی تایبەتی هەبوو بەرامبەر بە کورد (*). لەبەر ئەوە **«هەرێمی ئاسایش»** یان **«هەرێمی نەفرین»** کەوتە سەربێی خۆی و ئەوە بوو پەرلەمانی کوردستان

هەڵبژێردرا و حکوومەتی کوردستان دامەزرێندرا. ئالەم کاتەشدا دەوڵەتی **ترك** و **ئێران** و **سووریا** دڵخۆشیی خۆیان بەوە دەدایەوە کە ئەم **"بارە بارێکی کاتییە"** و **"کورد ئەوە نین خۆیان بیەن بەڕێوە"**، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا هەرسێ ڕژێمەکە سەرەڕای ناکۆکیی نێوانیان لە یەکدی نێزیکبوونەوە و هەرچەند مانگی جارێك پێکەوە کۆدەبوونەوە بۆ باسی **"مەترسیی باکووری عێراق"** و هەر لەو کاتەشدا ڕژێمی ئێران، دەسکەلاکانی خۆی دەنارده باشوور بۆ تێرۆرکردنی ئەو کوردانەی ڕۆژهەلات کە هاتبوون بۆ باشوور و بەگژیەکداکردنی **پارتی و یەکێتی**. ڕژێمی ترکیش کەوتە هاندانی تۆرانییەکانی باشوور لەدژی حکوومەتی هەرێم، ئەگەرچی حکوومەتی هەرێم هەر لە یەکەم ڕۆژی دامەزرانییەوە هەموو مافە ئێتنیەکانی ترکمانی بەرچاو گرتووە و پاراستوویەتی. ڕژێمی سووریاش کەوتە هاندانی ئۆجەلان و دروستکردنی شەڕ و بەیەکدادان لەنێوهێزەکانی پێشمەرگەی باشوور و پ ک ک دا، بەتایبەتی پێشمەرگەکانی پارتی.

ئەم هەموو کەین و بەین و چاوڕاو و داوناندەیە بۆ کورد و بێئەزموونی کورد لە مەیدانی دەوڵەتداریدا، بوویە هۆی بەیەکدادانی چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی و ڕشتنی خوێنی هەزاران کورد لەهەردوولا. ئەوەش ئاوێکی ساردی کرد بە دڵی داگیرکەرانی کوردستاندا و وایکرد لێیان کە ئەو خەتونیشانەی بۆ کوردیان کێشابوو کە گوایە "کورد ناتوانن خۆیان بیەن بەڕێوە" بەڕاست بزانن و، ئەو حەلە کۆبوونەوە سێ قۆڵییەکەیان بەلاوە هێندە گرنگ نەما و تەنانەت ئەو ڕێککەوتننامەیەی کە سەرۆکوەزیرانی دەوڵەتی ترك **نەجمەدین ئەربەکان** لە گەڵ ڕژێمی مەلاکانی ئێراندا بەستبووی، بۆ کڕینی گازی ئێران لەلایەن ڕژێمی ترکەوە، خرایە پشتگوێ و هەڵپەسێردرا و، ڕژێمی سووریاش هەڵوێستی دوژمنانەی خۆی بەرامبەر ڕژێمی ترك و عێراق ڕۆژ لە دوای ڕۆژ توندو تیژتر دەکرد. بەڵام ئەو ڕژێمانە بۆ خۆکردنە "خاوەنی کورد" هەرساتە نەساتێ بەنێوی «نێوبژی» کردنەوە دەستیان دەخستە کاروباری نێوخۆییی کوردەوە. کاتێکیش **پەیمانی واشنتەن** لە ئۆکتوبەری ١٩٩٨ دا لەنێوان پارتی و یەکێتیدا بەسەرپەرشتیی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بەسترا، هەرچەندە سووریا ئۆجەلانی دەرکرد و دەوڵەتی ترك کەوتە خۆسوورکردنەوە لە پارتی و یەکێتی کە پرسی پێنەکراوە و بۆ واشنتەن بانگنەکراوە،

لەگەڵ ئەوەشدا خۆ بەزلگرتن و کورد بە کەمگرتن وایکرد لێیان کە باوەڕ نەکەن بەوەی شەقی رۆژگار سەرخۆشیش دەهێنێتە هۆش و رێنادا هیچ کەسێك یاری بە چارەنووسی بکا و، ئەوە بوو شەقی رۆژگار و هەوڵوتەقەلای چاکان، پارتی و یەکێتی گەیاندە یەك و، ئەوجا کە ئەم سێ رژێمە بۆیان دەرکەوت کە هاسنەکە گەرمە و کورد ئەمجارە بەراستیانە و دەیانەوێ یەکبگرن، هەموو کەوتنە هاوار و هەڕەشەوگورەشە. رژێمی سووریا رۆژ لە دوای رۆژ خۆی لە رژێمی عێراق نێزیکتر کردەوە، لەکاتێکدا کە بەرلە ساڵێك هەردوو رژێمی بەعسی **(عێراق و سووریا)** تیروشیریان لەیەك دەسوو. رژێمی سووریا لە ۲۰۰۲/٦/۱۹ دا لەگەڵ رژێمی ترك پەیمانی هاوکاری سوپایی و ئاسایشی بەست و، تەنانەت جەنەراڵێکی ترکمانی نارد بۆ ئیمزای پەیماننامەکە لە گەڵ رژێمی ترك. رژێمی ترك کە رژێمی مەلاکانی بەوە گوناهبار دەکرد کە یارمەتیی چەکدارەکانی پ‌ کێ کێ دەدا، دەستی لەو قسانە هەڵگرت و کەوتە بەرتیلدان بە رژێمی مەلاکان، بەخستنەکاری ئەو پەیماننامەی کە ئەربەکان لە ۱۹۹٦ دا لەگەڵ ئێران بەستبووی بۆ کڕینی گاز لە ئێران. ئێرانیش ئامادە بوو گازەکەی بەنرخێکی کەمتر لەو نرخەی لەسەری رێککەتبوون بفرۆشێ بەترك. سەرۆك کۆماری ترك سێزەر، چوو بۆ سەردانی ئێران و **مەلا خاتەمی سەرۆك کۆماری رژێمی مەلاکان** لە ۱۳ی ئۆکتۆبەردا چوو بۆ **ئەنقەرە** بۆ بەشداریکردن لە کۆنفرانسی هاوکاریی (ئاکۆ) دا و، هەر لەوێ گوتی: **"باری سەرنجی ئێران بەرامبەر بەدواڕۆژی عێراق، هەروەك باری سەرنجی دەوڵەتی ترکە و ئێمەش لەدژی ئەوەین کە دەوڵەتێکی کوردی لە عێراقدا دابمەزرێ"**. وەزیری هەواڵگوزاریی رژێمی مەلاکان **عەلی یونسی** کە لەم مانگی ئۆکتۆبەرەدا چووبوو بۆ دیمەشق بۆ باسی دواڕۆژی عێراق پاش سەددام، لە گەڵ کاربەدەستانی سووریا، گوتی: "ئێران و سووریا هەردووکیان دژی دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردین". هەروەها لەوەڵامی پرسیارێکدا لەبارەی پەرلەمانی کوردستانەوە کە لە ۱۰/٤ دا کۆبووەتەوە لە هەولێر، بە گاڵتەپێکردنەوە گوتی: «ئەمە یارییەکی رامیاری و هەواڵگوزارییەوە بۆ مەسرەفی نێوخۆ» (ئەسوشێتد پرێس و رادیۆی "العراق الحر" لە ۲۱/ ۱۰ دا). ئەوجا هەڕەشەی رژێمی ترك لە کورد کە کەرکووك و مووسڵ داگیردەکا و، رێنادا بەدروستبوونی دەوڵەتی کورد و زۆر لە ئەمریکا دەکا کە چەك بدا بە تورانییەکانی

"بەرەی ترکمانی"، وەك ئەوەی رژێمی ترك کەم چەکی دابێ پێیان. ئەمانە هەموو ئاماژەی ئەوە دەکەن کە **«هەرێمی ئەفرین»** و هەموو باشووری کوردستان وا لەسەر دەستی چەند دێوێك کە لەترسی ئەمریکا و بەریتانیا و باری نێودەوڵەتییە کە جارێ نایدەن بەزەویدا. هەرچەندە بەرێز مام جەلال لە چەند وتووێژێکی رۆژنامەییدا وایدەربڕی کە ئەمریکا گوتوویەتی: **"کورد دەپارێزێ"**، بەڵام ئەوەی راستی بێ ئەز وەك مام جەلال لەمڕووەوە زۆر گەشبین نیم. چۆنکە لەو باوەڕەدا نیم کە ئەمریکا هاوپەیمانێکی کۆنی بەهێزی خۆی کە دەوڵەتی ترکە بگۆڕێتەوە بە کوردێکی بێدەوڵەتی بێلەشکری لەنێوخۆدا یەکنەگرتوو و، ترکیش بە هەموو جۆرێك هەوڵدەدا کە کورد هیچی دەستنەکەوێ و ئەوەی هەشێتی ئەوەشی لەدەست بچێ، بەتایبەتی کە ئێران و سووریاش هەروەك دەوڵەتی ترك لەم رۆژانەدا زۆر بە پەرۆشتربوون لە سەددام بۆ **"پاراستنی یەکێتیی خاکی عێراق"**. ئاشکرایە بەشێکی گەورەی گوناهی ئەم هەڵوێستەی ئەمریکا و گەلێك لە دەوڵەتانی رۆژاوا کە زۆر لە کورد نایەنە پێشەوە، لەئەستۆی ئەو شەڕی خۆکوژییەیە کە ساڵانی ساڵ لە خوتوخۆڕایی درێژەیکێشا و باوەڕی بێگانەی بەرامبەر بە کورد هێنایە سەر سفر. بەبیروبۆچوونی من هەردوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە **(پارتی و یەکێتی)** لەباتی هەڵتان و پەسندانی دراوسێکانی کوردستان کە هیچ کامێکیان نوێنەرێکی خۆیان نەنارد بۆ جەژنی ٤/١٠ ی پەرلەمانی کوردستان، بچن جارێ نێو ماڵەکەی خۆیان رێکبخەن بە دامەزراندنی حکوومەتێکی یەکگرتووی کاتی و هەڵبژاردنێکی نوێی پەرلەمان بەزووترین کات و تێکەڵکردنی پێشمەرگەکانی هەموو حیزبەکان لە گەڵ یەك و کردنیان بە لەشکری بەرگریی کوردستان و گشتپرسییەك (استفتا)بۆئەوەی بزانرێ کورد چییان دەوێ (سەربەخۆیی، فێدەراسیۆن و ... هتد) تا بەڵگەنامەیەکی قانوونی بکەوێتە دەست کورد، ئەوجا دەستدانە چالاکییەکی دیپلۆماسییانەی زۆر سەخت لە هەموو لایەکی جیهاندا، بەتایبەتی لە **ئەمریکا و ئەورووپا و ئۆستراڵیا و رووسیا و چین** بەنێوی حکوومەتی کوردستانەوە، نەك بەنێوی ئەم حیزب یان ئەو حیزبەوە و هەڤاڵبەندی بەستن لەسەر بنچینەی کردەوە، نەك قسەی رووت و چایی و قاوە خواردنەوە لە گەڵ ئەم وەزیر و ئەو گزیر.

بەکورتی، دەوڵەتانی ترك و ئێران و سووریا بەتەواوی لەیەك نێزیکبوونەتەوە و

دەیانەوێ پێکەوە دەست بدەنە دەست یەك لەدژی کورد و دامەزراندنی کۆمارێکی فیدەرالیی لە باشووری کوردستاندا. ئەگەر هاتوو ئەمریکا پەلاماری ڕژێمی سەددامی دا، ئەمە لە کاتێکدا کە تا ئەو هەندازەیەی ئەز ئاگام لێیە، ئەمریکا خەڵکی باشووری کوردستانی ئامادە نەکردووە بۆ ئەوەی ئەگەر سەددام چەکی کیمیایی و بیۆلۆژیی بەکارهێنا، مەترسییەکەی کەمبێتەوە لەڕێی ناردنی دەمامك و دەرمان و بژیشك بۆ کوردستان و دروستکردنی پەناگە لەژێر زەویدا و دانانی دژەراکێتی پاتریۆت لە کوردستان . ئەوەی کە بەچاو دیارە ئەوەیە ڕژێمی ترك لەشکری خۆی ناردووەتە باشووری کوردستان و هەڕەشە لە کورد دەکا نەك لە سەددام.

بێگومان ئەگەر سەددام دەستبکاتەوە لە ئەمریکا، دیارە شەڕێکی خوێنڕێن دەکا، بەڵام هەتا ئەو شەڕە خوێنڕێنە کۆتایی دێ، کورد زیانێکی زۆر دەکەوێ لێیان. لەبەر ئەوە باشترین شت ئەوەیە، ئەگەر بکرێ، سەددام دابین بکرێ بەوەی دەست لەکار بکێشێتەوە و، خۆی و دەوڵەتەکەی بداتە دەست نەتەوەی کورد، وەك لەوتاری پێشوومدا نووسیبووم. دیارە ئەمەش پێش دەستوەشاندنی ئەمریکا دەبێ، چونکە ئەمریکا دەستی وەشاند و بوو بە شەڕ، ئەوساکە پەنابردن بۆ کورد ڕزگاری ناکا و کوردیش لە پەنادان بە سەددامێکی تاوانباری ڕاکردوو، هیچی دەستناکەوێ لە زیان بەولاوە.

دیارە ئەمەش "یارییەکی ڕامیاری و دیپلۆماسیی" زۆر گەورە و گرانە و پێویستی بە ڕێککەوتنە لەنێوان کورد و ئەمریکا و بەریتانیا و دڵنیاکردنی ئەو لایەنانەی کە بەرژەوەندیی ئابووریان هەیە لەگەڵ ڕژێمی سەددام و قەرزیان بەسەر ئەم ڕژێمەوە هەیە، بەتایبەتی رووسیا و فەرەنسە و چین و لە خاوەنقەرزەکان بگەبەندرێ ئەگەر هاتوو ڕژێم بەجۆرێکی دیکە هاتە گۆڕان، ئەوا بەتەمای تیکەی چەور نەبن.

ئەمە بەبیروبۆچوونی من ڕێیەکە بۆ چارەسەری بەشێك لە دۆزی کورد و خزمەتێکە بۆ ئاشتیی نێوچەکە و جیهان. ئێستە دەخوازم بزانم سەرنجی سیاسەتکارانی کورد، بەتایبەتی برایانی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی و مام جەلال تالەبانی لەم ڕۆژە چییە.

ئاهورامەزدا کوردستان لە دێو ودرنج بپارێزێ.

بەرلین ٢٦/١٠/٢٠٠٢

* – **ئورگــوت ئۆیزال** دژی ئەوە نەبوو کـە کـورد لە باشـووری کـوردسـتـانـدا نێوچەیەکی فیـدەرالیان هەبێ. تەنانەت دەیگوت پێویستـە لە گەڵ "کوردی ترکیا" باسی فیدەرالیزم بکرێ بۆ ئەوەی پێیان بسەلمێنرێ کە بۆچی فیدەرالیزم بۆ "کوردی ترکـیـا" راست نیـیـە. ئۆیزال دەیگوت دەبێ یارمـەتیی "کـوردی عێـراق" بدرێ بۆ لابردنی رژێمی سـەددام. هەرئەویش بوو کـە لەکـاتی سـەرۆکـوەزیرایەتیی خـۆیدا بڕیاریدەرکـرد بۆ رێدان بە قـسـەکـردن بە کـوردی بە ئازادی. "مـیـدیا" لەژمـارەی پێشوودا وتووێژێکی گۆڤاری **"شپیگل" ی ئەڵمانی** لە گەڵ ئۆیزالدا بلاوکردبووەوە. منیش وەرامێکی ئەو قسانەی ئۆیزالم هەر لە "شپیگل" دا بلاوکردەوە کە ژمارەیەک یان دوو ژمارە پاش هەڤپەیڤینەکەی ئۆیزال و شپیگل دەرچوو. دەگەرێم بەدوایدا کە دۆزیمەوە بەوەرگێرانی کوردییەوە دەینێرم بۆ "میدیا"ی خۆشەویست.

(جەمال نەبەز)

"میدیا" ژمارە (١٣٥) ١/١١/٢٠٠٢

نامەیەك بۆ
بەڕێز کەریم ئەحمەد

هاوولاتی بەڕێز کەریم ئەحمەد، سکرتێری پارتی کۆمۆنیستی کوردستان/ عێراق

سلاوێکی برایانەت لێبێ و هیوام شادیتە

لەبەشی دووەمی دیدارەکەتاندا لە گەلْ ڕۆژنامەی "میدیا" زمانی ڕەوشی یەکێتیی نەتەوەییی دیمۆکراتی کوردستان چەند قسەیەکی بەڕێزتم خوێندەوە لەبارەی کاژێکەوە. ئەو قسانە پالیان بە منەوە نا بێمە وەرامدانەوە. باوەڕ بفەرموو پێمناخۆشە کە وا ئەم چەند دێڕە لە خستنەڕووی ڕاستیدا دەنووسم. بەلام چارم ناچارە. چونکە لە لایەکەوە، وەك پێوەنداری بیری کاژێك و، لە لایەکی دیکەوە، وەك مرۆڤێکی زانستکاری دەروێست بە بەرگریی لە هەق، بەپێویستی سەرشانی خۆمی دەزانم ڕۆشناییەك ئاڕاستەی دەربڕینەکانت بکەم. هیوام وایە تۆش بەڕوویەکی گەشەوە بەرەو پیریی بچیت.

لە هەڤپەیڤینەکەدا فەرمووتە:

"پەیوەندیی حیزبی شیوعی لەگەلْ حیزبەکان باش بووە، بەلام کاژێك حیزبێکی کۆنی نەتەوایەتیی کورد بوو و لە کۆنەکانە. هەرچی پاسۆکە لە ماوەیەکی دیکەدا دەرکەوت کە کاژێك نەما و ڕووخا".

جاریْ با بزانین ئایە "پێوەندیی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لە گەلْ حیزبەکان باش بووە" وەك بەڕێزت دەفەرموویت، یان نا؟

پارتی کۆمۆنیستی عێراق لەسالی ١٩٣٤ دامەزرا و، هەرپاش دامەزراندنی هەولی خۆکوتانە نێو کوردستانی دا. کەسانێکی بەژمارەکەمی وەك سالح کەرکووکی (کە بە سالح بۆلشەویك ناسرابوو) و مەلا شەریفی مەلا عوسمانی لەدەوری خۆی کۆکردەوە و کەوتە پڕوپاگەندەی عێراقچێتی و پەرستنی ستالین و ڕژێمی سۆڤێتی دیکتاتۆر و ئەنفالکەر لە کورد. ئەم چالاکییەی پارتی کۆمۆنیستی عێراق لەلایەن نیشتمانپەروەرانی کوردەوە بەربەرەکانێکرا و ئەویش کەوتە بوختانکردن و درۆهەلبەستن بۆ کوردپەروەران و، کە حیزبی «هیوا» ش لەسالی ١٩٣٨/١٩٣٩ دا

لەلایەن هێندێك خوێندکاری کوردەوە دروستبوو و، ساڵێك دوای ئەوە مامۆستا رەفیق حیلمی (١٨٩٨ ــ ١٩٦٠/٨/٤) هەڵبژێردرا بە سەرۆکی حیزب. فەهد هەوڵیدا گومان بە خەڵکی کوردستان پەیدا بکا بەرامبەر بە حیزبی «هیوا»، کە گوایە "کورد پێویستی بەکارە نەك بە هیوا". ئەمەش راست نەبوو. چونکە جارێ حیزبی هیوا کاری باشی دەکرد، بە شایەتیی **نووری شاوەیس** ــ ئەندامی «هیوا» (بیرەوەرییەکانی نووری شاوەیس تەماشا بکە). بێجگە لەمەش ئەگەر مەبەستی فەهد خزمەتی کورد بوایە، ئەو دەمە بەهاورێ کوردەکانی خۆی دەگوت بچن پارتێکی نیشتمانیی چالاك، یان پارتێکی کۆمۆنیستی کوردستانی دروستبکەن، کەچی ئەو چوو لە کوردستاندا لکێکی بۆ پارتی کۆمۆنیستی عێراق کردەوە و، بەمە دووبەرەکی خستەنێو کوردەوە. کۆنفرانسی حیزبەکەشی کە لە مانگی شوباتی ساڵی ١٩٤٤ دا بەسترا، کوردی بە "کەمایەتی" و ئێزیدییەکانیشی بە "کەمایەتی" یەکی دیکە دانا. رۆژنامەکانی کۆمۆنیستەکانی عێراق، چ دەستەی **"القاعدة"** و چ دەستەی "وحدة النضال" تاساڵی ١٩٤٥/١٩٤٤ باسی کوردیان تێدا نەبوو و، تەنانەت لەساڵی ١٩٤٨ دا کە کۆمۆنیستەکان لە کوردستاندا رەشەگۆشتیان گرتبوو و بە "تحرر" (تەحەڕوڕ) ئێویان رۆیبوو دەیانگوت کورد «ئومە» (نەتەوە) نییە. (تەماشای ئەو لێکۆڵینەوە بکە کە لەبارەی رۆژنامەی **"یەکێتیی تێکۆشین"** ەوە لەساڵی ١٩٨٨ دا بلاوکردووەتەوە).

ئەوجا ئەو کۆمۆنیستانەی کە لە حیزبی «هیوا» دا ئەندام بوون، شان بەشانی سیخورەکانی بەریتانیا و کاربەدەستانی عێراق کەوتنە دژایەتیی کوردایەتیی راستەقینە. واتە موکەڕەم تاڵەبانی (کۆمۆنیست) و ماجید مستەفای وەزیری عێراق و نۆکەری ئینگلیز، وەکیەك بەربەرەکانێی «هیوا» و سەرۆکی «هیوا» مامۆستا رەفیق حیلمیان دەکرد. هەرلەو کاتەدا ئەوانەی سەر بە بزووتنەوەی نازێتیش بوون و پڕوپاگەندەیان بۆ هیتلەر دەکرد، وەك رەشید عارف، ئەوانیش هەر دژایەتیی «هیوا» و مامۆستا رەفیق حیلمیان دەکرد، چونکە مامۆستا هێندە کورتبین نەبوو بچێ لەداخی کردەوەی خراپی ئینگلیزەکان پشتی نازێتی بگرێ و «دوژمنی دوژمنی کورد» بێمەرج و لەبەر بووره، بەدۆستی کورد بداتە قەڵەم.

مامۆستا رەفیق حیلمی کە لە سەرەتاوە بەهۆی دۆستایەتییەوە لەگەڵ باوکمدا، لە

سلێمانی ناسیبووم، كە چوومە بەغدا بۆ خوێندن و دۆستایەتیمان دەستپێكرد (*)، گەلێك بەسەرهاتی خۆی باسكرد بۆم. یەكێك لەوانە ئەوەبوو كە مامۆستا بەم شێوەیەی خوارەوە گێرایەوە:

«لەلایەكەوە **بەكر سدقی** لە دژم بوو. چونكە ئەو منی بە لایەنگر و دەروێشی **شێخ مەحموود** دەزانی و پێشی وابوو هەموو كوێرەوەرییەك كە بەسەر كورد هاتووە، گوناهی شێخ مەحموودە كە ئینگلیزەكانی بەخوتوخۆرایی هێناوەتە كوردستان و، ئەوانیش هیچیان نەداوە بە كورد و، لەلایەكی دیكەوە **موكەڕەم تالەبانی** و داروودەستەی كۆمۆنیستەكان دژم دەوەستان بە تۆمەتی ئەوەی كە گوایە «هیوا» حیزبێكە بە ئینگلیزەوە بەستراوە و لەلایەكی دیكەشەوە سیخوڕەكانی ئینگلیز وەك ماجید مستەفا كە دەیانزانی دەمەوێ «هیوا» كوردایەتی بكا و كورد شتێكی دەستبكەوێ و، ئەوانیش نەیاندەویست «هیوا» لە گەڵ **مەلا مستەفای بارزانی** و **شێخ ئەحمەدی بارزانی** هاوكاری بكا، كەوتنە پڕۆپاگەندە لەدژم. لەلایەكی دیكەشەوە ئەوانەی سەر بە هیتلەر و نازییەكان بوون وەك **رەشید عارف**، دوژمنایەتیمان دەكرد. رەشید عارف دەیگوت: "پارە رژاوە. تۆ هەر ئەوەندەت بەسە بچیت بۆلای **گرووبە** (بالوێزی ئەودەمەی ئەڵمانیای نازی لە بەغدا! ج. ن.)، پارە و چەكت چەند بوێ ئامادەیە". لە ئەنجامی ئەم هەموو پەلاماردانەدا «هیوا» لەساڵی ١٩٤٥ دا لەكار كەوت. با هەر لەسەر باسی مامۆستا رەفیق حیلمی و كۆمۆنیستە عێراقییەكان كەمێك بڕۆین. هاوینی ١٩٥٧، مامۆستا رەفیق حیلمی، كە ئەودەمە لە بەغدا دەژیا، بۆ سەردان هاتە سلێمانی (مامۆستا خۆی كەركووكی بوو، خێزانەكەی خەڵكی سلێمانی بوو). ئێمەش چەند برادەرێك وەك مامۆستا فایەق عارف و دوكتۆر عەلی تەوفیق لە خزمەتیدا بووین و بردمان بۆ سەرچنار و دوكان و رۆژێكیان بەرەو زەڵم كەوتینەرێ و هات بە خەیاڵمدا كە تا هەڵەبجەش بهاژووین. كە چووینە ئەوێ، مامۆستا رەفیق حیلمی فەرمووی: «ئێستە حەسەن بەگ بیبیستێ هاتوومەتە **هەڵەبجە** و نەچوومەتە ماڵی، زۆر گلەیی دەكا لێم»، لەبەر ئەوە چووینە دیواخانە رازاوەكەی حەسەن بەگی جاف. نێزیكەی دەمژمێرێك ماینەوە، حەسەن بەگ بەگەرمی تكای كرد لێمان كە بۆ نانی ئێواریێ بمێنینەوە، بەڵام نەماینەوە و گەڕاینەوە سلێمانی. پاش چەند رۆژ بیستم كە كۆمۆنیستەكان قاویان داخستووە گوایە

"ئەمریکا مامۆستا ڕەفیق حیلمی بە پارەیەکی زۆرەوە ناردووە بۆ کوردستان کە پێوەندی بکا بە ئاغاکانەوە بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی سەربە ئەمریکا و دژ بە سۆڤێت". ئەمەش وەك ئەوەی دروستکردنی دەوڵەت، ئەوجا دەوڵەتی کوردیش ها!، **شۆرباوی خانەقاکەی سەید ئەحمەدی کەرکووك بێ و بەخۆڕایی بیدەن بە هەژاران!!!**

پاش کودەتای **قاسم** و هاوڕێ ئەفسەرەکانی لە ١٤/٧/١٩٥٨ دا بەچەند ڕۆژێکی کەم، ئێمە ژمارەیەك لە مامۆستایانی قوتابخانەکانی **کەرکووك و هەولێر و بادینان و سلێمانی** بیرخەرەوەیەکمان دا بە قاسم و وەزیری پەروەردەکەی، دوکتۆر جابر عومەر بۆ دانانی بەڕێوەبەرێتییەکی زانیاریی گشتی بۆ کوردستان (مدیریة معارف کردستان العامة) کە نێوەندەکەی لە کەرکووك بێ. لەو بیرخەرەوەیەدا پێشنیازی ئەوەمان کردبوو کە مامۆستا ڕەفیق حیلمی بێ بە سەرۆکی ئەو بەڕێوەبەرێتییە. ئەو ڕۆژەی گەیشتمە بەغدا، بیرخەرەوەکەم بەیارمەتیی هاوڕێی منداڵیم **دوکتۆر عێزەدین مستەفا ڕەسووڵ** کە ئەودەمە لەبەشی کوردیی ڕادیۆی عێراق کاریدەکرد، خوێندەوە و بردیشم بۆ ڕۆژنامەی **"البلاد"** کە بۆ ڕۆژی دوای ئەوە بلاوکردەوە. جەماوەری کوردستان بە تەلگرافلێدان پشتی بیرخەرەوەکەیان گرت، **بەلام عەبدولسەلام عارف کە جێگری قاسم و وەزیری نێوخۆ و بەڕاستی کابرایەکی زۆر شۆڤێنیست و کەرپیاویش بوو، ڕۆژنامەی "البلاد" ی لەسەر ئەوە دەستبەجێ داخست.** ئەوجا کۆمۆنیستەکان لەمە گڕیانگرت. لەباتی ئەوەی عەبدولسەلام عارف گوناهبار بکەن، ئێمەیان گوناهبار کرد، چونکە ئەوانیش نووسینەکانیان لە ڕۆژنامەی "البلاد" دا بلاودەکردەوە و هێشتا ڕۆژنامەیەکی خۆیان نەبوو. کۆمۆنیستەکان دەیانگوت: **«کەینێ کاتی ئەم شتە پڕوپووچەیە. کۆمارەکەمان جارێ ساوایە، چۆن دەبێ لەم ڕۆژەدا باسی ئەوشتانە بکرێ».** ئەمەش لەکاتێکدا کە پارتی کۆمۆنیستی عێراق لە کۆنفرانسی شوباتی ساڵی ١٩٥٦ دا دانینابوو بە مافی نەتەوەی کورددا بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆی. هەرلەو کاتەدا کە کۆمۆنیستە عێراقییەکان و عەبدولسەلام عارفی شۆڤێنیی عەرەب دژی ئەو داخوازییەڕەوایەی ئێمە وەستان، **تورانییەکی وەك نازم تەبەقچەلی** کە ئەودەمە "قائد فیرقەی" کەرکووك بوو، کەوتە دژایەتیمان و هاندانی حکوومەت لێمان (کاك کەریم تکایە

بیرەوەرییەكانی نازم تەبەقچەلی بخوێنەرەوە كە لەوێدا بیرخەرەوەكەی ئێمە و نامە ژەهراوییەكەی تەبەقچەلی لەدژمان بڵاوكراونەتەوە).

نەوجێ كۆمۆنیستەكان لە كوردستان، لە خۆپێشاندانەكانیاندا كە هەموو رۆژێ ٨ــ ١٠ كاتژمێر درێژەی دەكێشا، دەیانقیڕاند: "نامانەوێ مەعاریفی قلیاسان".

ئەرێ! كوردستانیان بەچۆمی قلیاسان دەچواند.

سەیر ئەوەیە ئەو مامۆستا رەفیق حیلمییەی كە كۆمۆنیستەكان ئەوكاتە بەو شێوەیە بەربەرەكانێیان دەكرد، هەرلە ساڵی ١٩٥٨ دا پاڕانەوە لێی كە بچێتە لێژنەی دامەزراندنی "حیزبی جمهوری" بەوە كە پاشكۆیەكی پارتی كۆمۆنیستی عێراق بوو. هەرچەندە ئەز و هاوبیر كامیل ژیر كە ئەو حەلە هەردووكمان لە بەغدا دەژیاین زۆر تكامانكرد لێی كە ئەوە نەكا، بەڵام لەبەر ئەو ناكۆكییەی كە لەنێوان پارتی دێمۆكراتی كوردستان و ماموستا رەفیق حیلمیدا پەیدا بوویوو، بەقسەمانی نەكرد و چووە لێژنەكەوە، دوایی خۆشی پەژیوان بووەوە. شایانی باسە كە كۆمونیستەكان پاش دامەزراندنی "بەڕێوەبەرێتیی زانیاریی كورد" (نەك كوردستان كە ئێمە داوامان كردبوو) چوون كورسی و مێزەكانیان لەنێوخۆیاندا دابەشكرد.

لەساڵی ١٩٥٨ و ١٩٥٩ دا كرام بە مامۆستا لە قوتابخانەی دوانێوەندیی جەعفەرییە لە بەغدا، كە بە "دوانێوەندیی مۆسكۆ" بەناوبانگبوو، چونكە زۆربەی زۆری قوتابییەكانی كۆمۆنیستبوون. بەشێكی قوتابییەكان كوردی فەیلی بوون. لەو سەردەمەدا كۆمۆنیستەكان لە بەغدا و لە هەموو عێراقدا بەهۆی هاوكارییانەوە لە گەڵ قاسم، دەستیان چاك دەڕۆیی و، لەباتی ئەوەی ئەو دەسەڵاتەیان بۆ كاری باش و خزمەتی گەڵ بەكار بهێنن، كاری زۆر خراپیان دەكرد. كۆمۆنیستە كوردەكان زۆر دوژمنایەتیی پارتی دێمۆكراتی كوردستان و كوردایەتییان دەكرد. لەبەرەبەیانی سەرهەڵدانی كاژیك دا، هاوبیر كامیل ژیر كۆمەڵە هۆنراوەیەكی خۆی لە چاپدا بەنێوی «كوردایەتی» یەوە و منیش پێشەكییەكم نووسی بۆی. هەرچەندە ئەو نامیلكەیە هیچ شتێكی دژی كۆمۆنیستەكان تێدا نەبوو، بەڵام ئەوان كێچ كەوتە كەوڵیان و فەرمانیان بە مامۆستا محەممەدی مەلاكەریم دا كە بكەونە كار. ئەویش نامیلكەیەكی دژی «كوردایەتی» نووسی كە بە "نەشتەرەكولەكەی حەمەی مەلاكەریم بەنێوبانگە". لەو سیپارەیەدا هەرچی بوختان و قسەی قۆڕ هەبوو دژی كوردایەتی

نووسیبووی. ئەوە منی واڵێكرد كە بەرپەرچی بدەمەوە بەنامیلكەیەك لەژێر سەرنێوی **(كوردایەتی، بزووتنەوە و بڕوا و ڕژێمە) بەنێوی خواستەمەنیی «زەردەشت»** ەوە، كە ئەوە جەزرەبەیەكی پشتشكێن بوو بۆ بیروڕاچەوتەكانیان. كومۆنیستەكان هەرلە سەر ڕێی ناڕاستی خۆیان ڕۆیشتن. تەنانەت ڕۆژنامەی **"اتحاد الشعب"** وتارێكی دژی من بلاّوكردەوە، چۆنكە هەوڵمدەدا خەڵكی كوردستان فێری ڕێنووسی لاتینی بكەم و، ئەوكارەی منی بە "دژایەتیی یەكێتیی عێراق" دابووە قەڵەم و ڕژێمی قاسمی هاندابوو لێم. ئەمەش منی ناچاركرد بە وەرامدانەوەی ئەو وڕێنانە بە عەرەبی لە ڕۆژنامەی **«صوت الاكراد/دەنگی كورد»** دا كە لە بەغدا دەردەچوو و **جەلال عومەر حەوێزی** خاوەنی بوو و منیش لە ڕێكخستنی بەشە عەرەبییەكەیدا یارمەتیم دەدا.

لەسەردەمی قاسمدا (تەموزی ١٩٥٨ ــ شوباتی ١٩٦٣) **ناكۆكیی نێوان پارتی** دێمۆكراتی كوردستان و پارتی كۆمونیستی عێراق هەتا دەهات خراپتر و خراپتر دەبوو. پارتی كۆمۆنیستی عێراق دەیویست هەموو ڕێكخراوە كوردستانییەكان خۆیان هەڵوەشێننەوە و ئەندامەكانیان بچنەڕیزی ڕێكخراوەكانی پارتی كۆمۆنیستی عێراقەوە. بەلاّم **سەرۆك بارزانی** ئەم پیلانەی پووچكردەوە و ڕێنەدا پێیان.

كە شۆرشی ئەیلول لە پێشەوە وەك بزووتنەوەیەكی چەكدارانە لە ئەیلوولی ١٩٦١ دا دەستپێكرد، پارتی كۆمۆنیستی عێراق لەسەرەتاوە بەتوندی دژایەتیی دەكرد، هەرچەندە لە خۆپێشاندانەكانیدا داوای **"ئاشتی بۆ كوردستان" (السلم في كردستان)** ی دەكرد، بەلاّم بزووتنەوەكەی بەفیتی بەرەی ئیمبریالیستەكانی ڕۆژاوا دەدایە قەڵەم **(بۆ دووروودرێژیی ئەم باسە بە بەڵگەوە بگەڕێرەوە بۆ سەمیناری "كوردستان و شۆرشەكەی" كە بە ئەلمانی لە ١٩٧٢ دا لەلایەن «نوكسە» وە بلاّوكراوەتەوە و، وەرگێڕانی كوردییەكەشی لە ١٩٨٥ دا لە سوێد چاپكراوە).**

ئەم دژایەتییە بەرامبەر شۆرشی ئەیلول درێژەی كێشا تا قاسم كەوت و بەعسییەكان هاتنە سەركار و ئەوجا كە **یەكێتیی سۆڤێت** كەوتە پڕۆپاگەندەی رادیۆیی و ڕۆژنامەیی و دیپلۆماسی دژی بەعسییەكان، كۆمۆنیستەكانی عێراقیش لەترسی قەلاّچۆكردن بەدەستی بەعسییەكان رایانكردە چیاكانی كوردستان و لەلایەن پێشمەرگەی كوردەوە پارێزران، سۆڤێت كەوتە باسی كورد و كێشەكەیان. بەلاّم پشتگیریی سۆڤێت بۆكورد دژی بەعس هەمووی چەند هەفتەیەكی كەمی خایاند و

دیسانەوە بایدایەوەسەر دۆستایەتیی عێراق. كاك كەریم ئەحمەد تكایە سەمیناری **«كوردستان و شۆڕشەكەی»** تەماشا بكەرەوە، ئەوسا هەموو ئەم قسانەت بەبەڵگەوە دەستدەكەون هەتا ساڵی ۱۹۷۱ / ۱۹۷۱. **ئەوەشمان نابێ لەبیر بچێ كە "هاوپەیمانێتی" پارتی كۆمۆنیستی عێراق لەگەڵ حیزبی بەعس لەساڵی ۱۹۷۳ وە تاساڵی ۱۹۷۸ درێژەی كێشا، دیارە دژی شۆڕشی ئەیلوول و پ.د.ك. بوو.** ئەوجا شەڕ و بەیەكدادانی یەكێتیی نیشتمانیی كوردستان لە هەشتاكاندا، ئەمانە گشتیان بەرپەرچی ئەو قسەیەی كاك كەریم دەدەنەوە كە دەبێژێ "پێوەندیی پارتی كۆمۆنیستی عێراق لە گەڵ حیزبەكانی كوردستان باش بووە".

كاك كەریمی بەڕێز، ئەگەر بەڕاستی باسی هەڵسوكەوتی ناڕاستی كۆمۆنیستەكانی عێراق بكەم، پێویستم بەیەك تەن كاغەز و سەت گالۆن مەركەبە.

ئەمجا با بێینە سەر **كاژیك و پارتی كۆمۆنیستی عێراق**. ڕاستییەكەی پارتی كۆمۆنیستی عێراق هەرچەندێك دژایەتیی كاژیك و هاوبیرانی كاژیكی كردبێ، هێشتا ئەو دژایەتییە ناگاتە ۱۰٪ ی ئەو دژایەتییەی پارتی و یەكێتی كە بەرامبەر كاژیكیان كردووە و ئەمەش بۆ مێژوو دەبێ بگوترێ و بنووسرێ. بەڵام تۆ كاك كەریم لە قسەكانتدا وادیارە هەتا ئەوڕۆش چاو لە هێندێك ڕاستینە (حقائق) دەپۆشیت لەبارەی كاژیكەوە. بۆ وێنە دەفەرموویت: "كاژیك كۆنە و لە كۆنەكانە". ئێستە ئالێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایە كاژیك نەبوو كە چل ساڵ لەمەوبەر گاڵتەی بە بیری **"دیكتاتۆرێتیی پرۆلیتاریا"** دەكرد و ئێستە ئەوەتە خۆشت گاڵتەت بەو بیرە دێ، لە كاتێكدا زۆر باشدەزانیت كە "دیكتاتۆرێتیی پرۆلیتاریا" ناوەرۆكی بیری ماركسێتییە وەك **لێنین** دەبێژێ؟.

باشە! لێرەدا ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ، **"ئایە كاژیك ئەودەمە لە كۆنەكان بوو كە ئەو بیرەی بە هەڵە دەزانی، یان بەڕێزت ئێستە چوویتە ریزی كاژیك و كۆنەكان"** ەوە؟

دوایی بەڕێزت ناكۆكیی نێوان پارتی كومونیستی عێراق و كاژیك بەوە لێكدەدەیتەوە كە **كاژیك** گوایە "وەك **پی كی كێ** ی جاران داوای سەربەخۆیی كوردستانی كردووە و پارتی كۆمۆنیستیش دژی ئەوە بووە و بەقسەی بەڕێزت ئەگەر كورد داوای سەربەخۆیی بكەن، ئەوا داگیركەرانی كوردستان هەموویان پێكەوە لە كورد دەدەن".

باشە، كاك كەریم! كورد ئەگەر باسی سەربەخۆیی نەكەن، داگیركەرانی كوردستان لە كورد نادەن؟ خۆ ئەوەتە ئەوڕۆ كورد داوای فیدەراسیۆن دەكەن لە عێراقدا! كەچی دەوڵەتی تركان دەبێژێ "نابێ كورد فیدەراسیۆنی هەبێ" و سیاسەتكارێكی ترك دەبێژێ: **"ئەگەر دەوڵەتێكی كوردی لە ئەرجەنتینیش دروستببێ، ئێمە (واتە ترك) لەدژی دەوەستین".**

ئەوجا ئێوەی كۆمۆنیست كە هەر لەساڵی ١٩٦٣ وە تائەوڕۆ حكوومەتی سەددام و بەعسییەكان بەئاشكرا و بەنهێنی لێتان دەكوژن، ئایە ئەمە لەبەر ئەوەیە كە ئێوە داوای سەربەخۆییتان كردووە بۆ كوردستان؟ كە سەددام هەڵەبجەی دایە بەر چەكی كیمیایی و بەهەزاران كوردی لە خولەكێكدا كوشت و كە سەددام ئەنفالی لە كورد كرد و گەلكوژیی لە كورد كرد و كە سەددام نیوملیۆن كوردی فەیلی لە وڵات دەركرد و كە سەددام هەشت هەزار بارزانی بێسەروشوێن كرد و كە سەددام بەشێكی گەورەی كوردستان دەكاتە عەرەب و كە خومەینی بانگەوازی "جیهاد" ی دا دژی كورد و سنەی بە فڕۆكە بۆمبابااران كرد، ئایە لەبەر ئەوە ئەو كوردانە قڕكران چۆنكە داوای سەربەخۆیی كوردستانیان كردبوو، یان هەموویان كاژێك بوون؟ كاك كەریم دوژمنانی كورد لە كورد دەدەن، ئەگەر بشچن دەستوپێیان ماچ بكەن و بەهیچ جۆرێك باسی سەربەخۆیی و فیدەراسیۆن و ئۆتۆنۆمیش نەكەن. داگیركەرانی كوردستان نایانەوێ كورد بمێنن و دەیانەوێ كوردستان لەسەر نەخشەی جیهان هەڵبگرن.

ئەوجا كە ئێوە (پارتی كۆمۆنیستی عێراق) جاران كە دژی كاژێك بوون، چۆنكە باسی سەربەخۆیی كوردستانی كردووە و ئێستە كە بە قسەی بەڕێزت لەدژی هیچ حیزبێك نابن كە باسی سەربەخۆیی بكا، واتە ئەگەر لەسەر بیروباوەڕی ئێوە نەبێ، دیارە ئێوە هێڵی سیاسیی خۆتان گۆڕیوە. باشە، ئێوە ئەوكاتەی دژایەتیی كاژێكتان دەكرد لەسەر باسی سەربەخۆیی و، ئێستە ئەوە ناكەن، ئەوكاتە ئێوە لە "كۆنەكان" بوون، یان ئێستە چوونەتە ریزی "كۆنەكان" ەوە؟

كاك كەریمی بەڕێز! كاژێك حیزب نەبوو، هەرچەندە ناوی حیزبی پێوە بوو، بەڵكو كاژێك ڕێبازێكی فەلسەفی و قوتابخانەیەكی كوردیی بیری سۆسیالیستانە بوو.

كـاژێك سۆسـیـالـیـزمی بە ئازادی و یەكـسـانیی مـرۆڤ تێدەگـەیشت، نەك بە "دیكتاتۆرێتیی پرۆلیتاریا"، وەك جارانی ئێوە. بەبیری كاژێك سۆسیالیزم لەرێی دێمۆكراتییەكی فراوانەوە دێتەدی، نەك لەرێی دیكتاتۆرێتییەوە. كاك كەریم كاژێك لەرووخاوە، یەكێتی سۆڤێت رووخا. بیری رەسەن لەنێو ناچێ، بەپێچەوانەی بیری جارانی ئێـوەوە كـە باسی "پرۆلیـتـاریا" تان دەكـرد و ئێـسـتـەش دەفـەرموویت لە كوردستاندا "سەرمایەدارێتیی كورد هیچی نییە، لەبەر ئەوە كرێكاریش نییە" كاژێك باوەڕی بەوە هەبوو كە لە كوردستـاندا كرێكار هەبووە و هەیە، هەركەسێك بەكرێ كـاریكرد و هێـزی لەش و مـێشكی خۆی فـرۆشت بەپارە بۆ دابینكردنی ژیانی، «كـرێكار» ە، كـرێكاریش هەرئەو كـەسـە نییـە كـە قـوڕەكاری بكا. كرێكاری بینا هەیە، كـرێكاری قـوتابخانە هەیە، كـرێكاری ناو كـارگـە هەیە و ... هتـد. بەلاّم كاژێك بەپێچەوانەی ئێوەوە كە مـرۆڤتان دابەشدەكرد بەسـەر چینی سـەرمایەدار و دەرەبەگ و پرۆلیتاریاوە، كاژێك ئەم جیهانە بەسەر دوو چیندا دابەشدەكات: «چینی بەشخوراو و بەشخۆر». چۆنكە هیچ چینێك نییـە وەك چینێكی ئابووری هەمووی وەك یەك بێ، یان هەمـووی بەشـخوراو بێ. كـرێكاری واهەیە لە كـاریەدەسـتێكی گەورە پتر پارە وەردەگرێ. بەنایەكی ژنهاتی كە بۆ كۆمپانیایەكی گەورە كار بكا، كـرێكەی لە مـووچەی مـامۆسـتایەكی زانستگە بەرزترە. بەشـخوراوان مـەرج نییـە هەموویان سەربە یەك چین، یان یەك رەگەز، یان یەك توخم بن. بەشخوراو جارێك گەلێكی دیلكراوە، وەك كـورد، جارێكی دیكە ژنێكی كەنەفتكراوە، جارێكی دی جۆتكاری زەحمەتكێشی زگبرسییە، جارێكی دی بیانییەكی خەڵكی رۆژهەلاّتە كە لە رۆژاوا بەدەربەدەری دەژی و لەبەر بێدەرەتانی بەنانەسكی گەسك لە جادەكان دەدا و ئاودەستخانەكان پاكدەكاتەوە، جارێكی دی منداڵێكە كە باوكە شەرلەتانەكەی بەر زللەی دەدا، كـەچی ناتوانێ لەسـەر خـۆی بكاتەوە و كـەسـیش لەسـەری ناكـاتەوە. تكایە كـاك كـەریم تەمـاشـای نامـیلكەی «هێندێك لە كێشـە بنەڕەتییـەكـانی قوتابخانەی كوردیی سۆسیالزم» بكە كـە چاپی یەكـەمی لە سـوێد لە ١٩٨٤ دا بلاّوكراوەتەوە و چاپی دووەمیشی لە هەولێر لە ٢٠٠٢ دا لەلایەن رۆژنامەی «میدیا» وە بلاّوكراوەتەوە.

ئەوجا كاك كەریمی بەڕێز! كاژێك دژی كۆمۆنیزم و كۆمۆنیستان نەبوو، بەڵكو

دژی ئەوە بوو کە ڕژێمێکی تۆتالیتێری دیکتاتۆری دوژمن بەکورد و ئازادیی گەلان وەك یەکێتیی سۆڤیێتی دوابڕاو، لەلایەن کەسانێکەوە بپەرسترێ کە خۆیان بە "کۆمۆنیست" دەزانن. سۆڤیێت ئەو ڕژێمە بوو کە ئەنفالی لە کورد کرد و پەیمانی لە گەڵ هیتلەر و ئەتاترك و ڕەزاخان و سەددام بەست و پاکانەی بۆ سەددام دەکرد کە چەکی کیمیایی لە هەڵەبجە بەکار نەهێناوە، کەچی داخی گرانم ئەوەتە تۆ ئەوڕۆش دەفەرموویت: "یەکێتیی سۆڤیێت تاکە پاڵپشتی بزووتنەوەی نیشتمانیی نەتەوەکان بوو".

ئەرێ، ئەو ڕژێمەی دووجار ئەنفالی لە کورد کرد و کوردەکانی «کوردستانی سۆر» ی گواستەوە بەزۆر بۆ سیبریا و کازاخستان و بە هەزارانی لێکوشتن، تۆ ئەو ڕژێمە تێرۆریستە بە "پاڵپشتی بزووتنەوەی نیشتمانیی نەتەوەکان" دەدەیتە قەڵەم. خودێ لە گوناهت خۆش بێ.

ئێستە با بێینە سەر پێوەندیی هاوبیرانی کاژیك بەتایبەتی من لەگەڵ کومونیستەکان.

بێگومان کاژیك هیچ کاتێك دژی ئەوە نەبووە یەکێك یان کۆمەڵێك، بیروڕای خۆی بەئازادی و بەوپەڕی سەربەستییەوە دەربڕێ و هیچ کاتێکیش کاژیك لەخوتوخۆڕایی دژی هیچ لایەنێك نەبووە. ئەگەر ئێوە لەجیاتی ئەوەی بچنەنێو پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە و دژی ئەوە بوەستن کە پارتێکی کۆمۆنیستی کوردستانی بێ، بچوونایە پارتێکی کۆمۆنیستی کوردستانیتان پێکەوە بنایە، ئەودەمە کاژیك زۆر ڕێزی لێدەگرتن و ئاماژە کردنیش بە پارتی کۆمۆنیستی کوردستان لە کاژیکنامەدا هەیە. چونکە بۆ کاژیك گرنگ نییە تۆ لەچ حیزبێکیت، گرنگ ئەوەیە باوەڕت بەئازادی و یەکسانیی مرۆڤ هەبێ و چالاکییەکانت لە سنووری نەتەوەییدا بگەڕێن. ئێوە دەتانگوت: "کورد نابێ پارتێکی کۆمۆنیستی تایبەت بەخۆی هەبێ، چونکە "ئومە" (نەتەوە) نییە". ڕاستییەکەش ئەم بیرەتان لە ستالینەوە وەرگرتبوو کە دەیگوت: "هەرگەلێك ئابووریی نیوکۆیی نەبێ، نابێتە نەتەوە". دیارە ئابووریی نیوکۆییش تەنێ دەوڵەت دروستیدەکات. لەبەر ئەوە قسەکانی ستالینیش هەر قۆپییەکی قسەی زانستکارە بۆرژواکان بوو کە دەڵێن: "ئەو گەلەی دەوڵەتی نەبێ نەتەوە نییە". کاژیکنامە کە لەهاوینی ساڵی ١٩٦١ دا دەرچوو، ئەم باسەی بۆ

بەكەمجار بەباشی ڕۆنكردووەتەوە.

هەتا ئەو هەندازەیەش كە دۆزەكە پێوەندیی بەمنەوە هەبیٚ، ئەوا هەر لە كۆنەوە هەوڵمداوە لەگەڵ كومۆنیستەكان نێوانم خۆش بیٚ. هاوینی ساڵی ١٩٥٦ چوومە شام و لەویٚ نامیلكەیەكم نووسی بەزمانی عەرەبی بۆ **جەمال عەبدولناسر** بۆ ئەوەی كێشەی كوردی تێبگەیەنم. ڕۆژێكیان تكام لە **ئاپۆ عوسمان سەبری** كرد كە بمبا بۆ ماڵی **خالید بەگداش** تاكو دانەیەك لەو نامیلكەیەی بدەمیٚ و باسێكی كوردستان بكەم لەگەڵی. وەك سەرنجمدا ئاپۆ ئەوەی پێخۆشنەبوو، بەڵام هیچ دەنگینەكرد و لەگەڵم هات بۆ ماڵی خالید بەگداش كە لە گەڕەكی كوردان بوو لە دیمەشق و دوو پاسەوانی كورد بەچەكەوە لەبەر دەركەكەی بوون. ئاپۆ عوسمان سلاٚوی كرد لێیان و گوتی: "دەمانەویٚ هاوڕیٚ خالید ببینین" و باسی من و نامیلكەكەشی كرد. بەرێكەوت منداڵەكەی خالید بەگداش لەبەر دەركە یاری دەكرد. پاسەوانەكان پێیان گوت بچیٚ بە باوكی بێژیٚ كە میوانی هاتووە. منداڵەكە پاش ماوەیەك گەڕایەوە و گۆتی كە باوكی دەبێژیٚ: «**لە ماڵەوە نیم**». دیارە خالید بەگداش پێیگوتووە بێژە باوكم لە ماڵەوە نییە، بەڵام منداڵ وەك سەرخۆش وانە، درۆیان بۆ ناكریٚ. ئەوجا **ئاپۆ عوسمان فەرمووی: «ئێستە هاوڕیٚ خالیدت ناسی. كاكە ئەو نایەویٚ كوردایەتی بكا، وازی لێبێنین"**.

كاك كەریمی بەڕێز! ئەمە ئەو خالید بەگداشە بوو كە ئێوە لە بەغدا لە خۆپیشاندانەكانتاندا دەتانقیڕاند: "عاش الشعب السوری عاش، بقیادة خالد بگداش".

لەگەڵ هەموو ڕەخنەیەكمدا لە هەڵسوكەوت و بیری كۆمۆنیستان، هەمیشە هەوڵمداوە دۆستایەتییان بكەم و نێوانیشم زۆر خۆشە لەگەڵ ئەو كۆمونیستانەی سەربەخۆ بیر دەكەنەوە و لەهیچ مەڵبەندێكی كۆمۆنیستی فەرمان وەرناگرن. لەوانە كۆمونیستەكانی باكووری كوردستان كە زۆرجار لە ڕۆژنامەكەیاندا «نەورۆز» وتاری من و هەڤپەیڤینی لە گەڵ منیان بلاٚوەكردەوە. گۆڤاری **Kürtsolu** **(چەپی كورد)** كە لە كۆمۆنیستەكانەوە نێزیكە، چەندجار وتاری ڕەخنەگرانەی منی بلاٚوكردووەتەوە. هەرچەندە خۆم كۆمۆنیست نیم وناشمەویٚ لە هیچ حیزبێكدا كاربكەم، لەگەڵ ئەوەشدا چەندجار بەو برادەرانەم گوتووە كە لە گەڵ ئێوە پێوەندیبگرن و هەوڵبدەن

پێکەوە حیزبێکی کۆمۆنیستی کوردستانی سەرتاسەری دابمەزرێنن. ئەوانیش پێوەندییان بەئێوەوە بەستووە. بەڵام ئێوە رازی نەبوون. ئەو برادەرانە وایان بەمن گەیاند کە ئێوە "هەرێمی بیر دەکەنەوە نەك نەتەوەیی".

کاکە کەریمی بەڕێز، بەڕاستی حەزمنەدەکرد ئەم چەند لاپەڕەیە بەم باسانە رەشبکەمەوە، بەڵام وەك لە پێشەوە گوتم ناچاربووم وەرامت بدەمەوە. هۆنراوەیەکی فارسی هەیە دەبێژێت:

ناگفته ندارد کسی باتو کار   ولی چوگفتی دلیلش بیار

(کە تۆ باسی شتێك نەکەیت کەس کاری بەتۆ نییە، بەڵام کە باستکرد، ئەوا بەڵگە بهێنەوە بۆی).

بەڵام بەڕێزت بێبەڵگە نێوی کاژیکت بەخراپ برد.

هیوای تەندروستی و تەمەندرێژیی دەکەم بۆت لەگەڵ سڵاوی برایانەم

بەرلین: ٢٠٠٢/٨/٥

(*) ـــ **مامۆستا رەفیق حیلمی** مرۆڤێکی زۆر قسەخۆش بوو و زۆر حەزی بەگاڵتە دەکرد.بەزۆری لە دوکانەکەی **«ئوستاد» بەشیرموشیر** چاومان بەیەك دەکەوت. «ئوستاد» سەردەمێك نەخۆشیی شەکری هەبوو و نانی جۆی دەخوارد. جارێکیان مامۆستا رەفیق حیلمی هات بۆ دوکان و تەماشایکرد «ئوستاد» نانی جۆ دەخوا، گوتی: «ها ... ئەوە چییە رزقی کەر ئەخۆیت؟». لەوکاتەدا ئەز و ناسیاوێکی عەرەبی «ئوستاد» لە دوکان بووین. «ئوستاد» زۆرپێناخۆش بوو و بەعەرەبی گوتی: «شوف شوف، هذا هوالعاقل ومالنا!». (سەیرکە سەیرکە ئەمە ئاقڵەکەمانە) "بس الاکراد شلون یصیرون حکومة" (ئەوجا ئیدی کورد چۆن دەبن بە حکوومەت). کابرای عەرەب نەیزانی مەسەلە چییە، من تێمگەیاند. زۆر پێکەنی. ئەوجا عەرەبەکە لە مامۆستا رەفیق حیلمی پرسی، مامۆستا ئێستە چ دەکەیت؟ ئەویش گوتی مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی مەرکەزیم. ئەوجا کابرا لێی پرسی: "ئەی بەڕێزت بەڕێوەبەری زانیاری (مدیری معاریف) نەبوویت؟" مامۆستا رەفیق حیلمی گوتی: بەڵێ. گوتی ئەی پاش ئەوە؟. گوتی کرام

بە پشكنەر (مفتش)، دواجار بە بەڕێوەبەری قوتابخانە (مدیر) و ئەوجا بە یارمەتیدەری بەڕێوەبەر (معاون مدیر) و ئەوجا مامۆستا.

(سەرنج! راستییەكەی حكومەت زۆردژی مامۆستا رەفیق حیلمی بوو).

ئوستاد كە ئەم قسانەی بیست، بە عەرەبی گوتی: «ئاخر هێشتا ساڵێكی ماوە بیكەن بە فەڕاش».

مامۆستا رەفیق حیلمی قاقاپێكەنی و گوتی تۆڵەی خۆی سەندەوە.

«میدیا» ژ ١٢٩ ساڵی حەوتەم

٢٠٠٢/٨/١٥

جەنابی "جەنەرال"[*] خەزەرجی

و

دەمخوارە کوردەکانی

رۆژنامەی عەرەبیی **"الحیاة"** کە لە لەندەن دەردەچێ، لە ژمارەکانی رۆژانی ٨ و ٩ و ١١/٣٠ و ١ و ٢/ ١٢ی خۆیدا وتووێژێکی رۆژنامەیی لەگەڵ **نزار خەزەرجی ، کۆنە سەرکردەی ستوونەکانی سوپای عێراق (رئیس ارکان الجیش)** دا بلاوکردەوە بەنێوی «نزار خەزەرجی دەمی دەفتەری کۆن و نوێ بۆ "الحیاة" دەکاتەوە».

هەرچەندە پرسیارکەر گەلێك پرسیاری مانادار و بەجێی لە خەزەرجی کردبوو، بەلام هێشتا ژمارەیەکی زۆر پرسیاری گرنگ هەبوون کە دەیتوانی بیانکا، لە گەڵ ئەوەشدا قەوارەی وەرامەکانی خەزەرجی بایی ئەوەن کە چەپکێك تیشك بخەنە سەر دوزی خەزەرجی. ئەمز خۆم لێدوانێکی کورتم لەبارەی ئەو قسانەوە بەعارەبی نووسی و ناردم بۆ رۆژنامەی "الحیاة"، لێ نازانم ئایا بلاویدەکەنەوە یان دەیخەنە پشتگوێ، یان ئەگەر بلاویانکردەوە، کەینێ و چەندی لێبلاو دەکەنەوە. هەرچی چۆنێك بێ وابەباش دەزانم سەرنجی خوێنەرەوەکانی «میدیا» کە بە سایی سەرنووسەرەکەیەوە بووتە رۆژنامەی رەخنەگران و ئازادیخوازان لە کوردستاندا، بۆ هێندەك لایەنی ئەو وتووێژە رابکێشم.

وەك لە رۆژنامەی "الحیاة" دا نووسراوە، نزار خەزەرجی خەلکی مووسلە و لەسەردەمی رژێمی شایەتییەوە، وەك ئەفسەر لە لەشکری عێراقدا بووە و، لەسالی ١٩٨٧ەوە بووە بە سەرکردەی ستوونەکانی سوپای عێراق، واتە سالێك بەرلەوەی هەلەبجە بدرێتە بەر چەکی کیمیایی و، پێش ئەوەش لە هەشتاکاندا، واتە لەکاتی جەنگی عێراق ــ ئێراندا، "قائد فیلق" بووە. کە ئەم کاتە سەردەمی «ئەنفالکردنی» کوردە لەلایەن لەشکری شەرخوازی عێراقەوە. ئەوجا بابزانین خەزەرجی چ دەبێژێ:

خەزەرجی دەبێژێ کیمیابارانکردنی هەلەبجە، نەکاری وی بووە و، نە بەفەرمانی

وی کراوە و، نە ئاگاشی لەو تاوانە بووە. کیمیابارانکردنی هەڵەبجە بەبڕیاری سەددام خۆی بووە و، لێرەشدا خەزەرجی شتێك دەڵێ کە نەك هەر پاکانەکردنە بۆخۆی و بەس، بەڵکو لە پاکانە دەچێ بۆ سەددامیش، چۆنکە دەبێژێ، سەددام کاتێك بڕیاری «لێدانێکی تایبەتی» هەڵەبجەی دا کە **عەلی حەسەن مەجیدی خزمی «راپۆرتێکی درۆ» ی ناردبۆی کە لەوێدا گوتبووی «ئێرانییەکان هاتوونەتە هەڵەبجەوە»** و سەددامیش پێیوابوو بەو دەستوەشاندنە ئێرانییەکی یەکجار زۆر دێنە کوشتن، بۆیە بڕیاری ئەو «لێدانە تایبەتیە» ی **دا کە تەنانەت "قائد فیرقە" و "قائد فیلق"** ی ئەو نێوچەیە و جەنابی خەزەرجی خۆشی ئاگایان لەوە نەبووە. واتە خەزەرجی دەیەوێ تەنێ عەلی حەسەن مەجید تاوانبار بکا و بێژێ: سەددامیش لە خشتەبراوە و تەفرەدراوە، ئەگەنا ئەو کارەی نەدەکرد.

راستییەکەی، ئەز هیچ سەرم لەم قسانەی خەزەرجی سوور نامێنێ، چۆنکە پاش جەنگی جیهانیی دووەم کە بەشکانی ئەڵمانیای نازی کۆتاییهات و، سەرکردەکانی لەشکری ئەڵمانیا خرانە بەردەم **«دادگەی نۆرنبێرگ»**، دەیانگوت: «ئەوان هیچ گوناهیان نەبووە و، خاوەن بڕیار نەبوون و، ئاگاشیان لە هیچ "بڕیارێکی رامیاری" نەبووە و، **وەزیری پرۆپاگەندە و هەواڵگوزاریی ئیمپراتۆرێتیی ئەڵمانیا "هێر گوبڵز" هیتلەری هانداوە بۆ قڕکردنی جوولەکە و هەڵگیرساندنی جەنگ و، ئەمان ئاگاشیان لەوە نەبووە کە لە شاری ئاوشڤێتز کۆشکێك بووە، مەکینە و ژووری تایبەتیی بۆ گازی ژاراوی تێدابووە و لەوێ رۆژانە سەتان جوولەکەیان بەگاز خنکاندووە»**. بەکورتی، دەیانویست تاوانی قڕکردنی شەش ملیۆن جوولەکە و جەنگێکی پێنج ساڵە کە بەهۆیەوە پەنجا ملیۆن خەڵك ژیانی خۆیان لەدەستدا، بخەنە ئەستۆی یەك زەلام. بەڵام دادپرس (حاکم)ەکان گاڵتەیان بە قسەکانیان هات و، هێندەك لەو سوپاییە ئەڵمانانانە فەرمانی سزای مراندن (عقوبة الاعدام) درا بە سەریاندا و، گوللەبارانکران، چۆنکە ئەو سەردەمە هێشتا سزای مراندن لە ئەورووپا هەڵنەگیرابوو و، بێجگەلەوەش زاگۆن (قانون) ی جەنگ لەکایەدا بوو. خۆشم کە هاتمە ئەڵمانیا هەمووی شانزە ساڵێك تێپەڕ ببوو بەسەر براندنەوەی جەنگدا و بەشێکی زۆری خەڵکەکەی ئەڵمانیا ئەو سەردەمەیان بەچاوی خۆیان دیبوو، کەچی بە دەگمەن یەکێك هەڵدەکەوت کە خۆی بە گوناهباربزانێ، دەیانگوت کەس ئاگای

لەبوونی «کۆشکی گاز» نەبووە. ئەوجا کە **«شەوی بلوور» (٢) و «خوشك و برای شۆل» م (٣)** دەهێنایەوە بیریان، سەریان لێتێکدەچوو و نەیاندەزانی بێژن چی.

نزار خەزرەجی، ئەگەرچی کیمیابارانی هەڵەبجە ناکا بەماڵ بەسەر خۆیەوە. بەڵام دان بەوەدا دەنێ کە شەڕی کوردی کردووە، چونکە دەبێژێ: «کورد ئەوە چل ساڵە شەڕی حکوومەتی عێراق دەکەن، (دیارە) هەموو لەشکرییەکی (عێراقی) شەڕی کوردی کردووە، ئەوجا هەریەکەو لە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا». **هەر خەزرەجی لە شوێنێکی دیکەی قسەکانیدا باسی رێکخستنی «شەڕی چەتەگەرێتی» (حرب العصابات) دەکا دژی پێشمەرگەکانی حیزبەکان، ئەو حیزبانەی کە ئەورۆ جلکە خوێناوییەکانی خەزرەجی دەشۆن.**

باجارێ ئێمە بێین سەرنجێکی ئەو چل ساڵە بدەین کە خەزرەجی باسیدەکا، تابزانین چی دەگرێتەوە. ئاشکرایە شۆرشی ئەیلوول لەساڵی ١٩٦١ دا دەستیپێکرد و ئێستە کە ساڵی ٢٠٠٣ ە، واتە چل ساڵێك بەسەر تەمەنی شۆرشدا تێپەڕیوە. کەواتە خەزرەجی، کە گوایە بەخێرێ بەرهەڵستکەری رژێمی عێراقی بووە و لە رژێم هەڵاتووە، ئێستەش هەر کورد بە گوناهبار دەزانێ، چونکە شەڕی حکوومەتی عێراقیان کردووە. ئەوەتە باسی چل ساڵ دەکا، کە ئەگەر لە ئێستەوە بیگریت، سەرەتای شۆرشی ئەیلوول دەگرێتەوە. ئەوجا کە راپەڕینی کورد بەرووی حکوومەتی عێراقدا کارێکی ناڕەوابێ، دیارە دەبێ حکوومەتی عێراق و دەوڵەتی عێراق بەلای خەزرەجییەوە رەوایەتییان هەبێ بۆ گەلکوژی لە کورد و کاولکردنی هەزاران گوندی کوردستان و سووتاندنی کێڵگە و باخەکانی کوردستان و، ژەهرکردنە نێو کانیاوەکانیانەوە و کوردستان کردن بە عەرەبستان و دەرکردنی خەڵکەکەی!! کە واتە ئەو کارانەی رژێمی عێراق دژ بە کورد کردوونی هەقن و کورد نەدەبوو بەربەرەکانێیان بکا. ئەمە ئەو نزار خەزرەجییەیە کە بەقسەی سیاسەتکارە حیزبییەکان بەرهەڵستکەری رژێمی عێراق بووە و، بەیارمەتیی حیزبەکانی کوردستان لەمردن رزگاری بووە و هەڵاتووە بۆ دەرەوەی وڵات و ئێستەش دەیەوێ حکومەتی دانمارك رێبدا پێی لە دانمارکەوە بچێ بۆ «باکووری عێراق» تاکو بیێتە «فەرماندەی لەشکری رزگارکەری عێراق» و ئەوەتە سیاسەتکارە حیزبییەکانی کورد، ئەم وڕێنانەی خەزرەجی بەڕاستەدەگیرن بۆی و شایەتیدەدەن بۆی کە لە گەلکوژی کورددا

دەستینەبووە (٤) تۆش ئاو بێنە و دەست بشۆ و گوێ بدەرە قسەی دەمخوارەکانی نزار خەزرەجی.

نزار حەزرەجی لە بەشێکی دیکەی وتووێژەکەدا باسی «ناکۆکیی خۆی لە گەڵ سەددام» دەگێڕێتەوە کە گوایە دژی پەلاماری کوێت بووە، ئەوەش نەك لەبەر ئەوەی کە پێیوابووە کە پەلاماردانی گەلێك لەخوتوخۆڕایی، بەتایبەتی گەلی کوێت، کە حکومەتەکەی سەتان ملیۆن دۆلاری داوە بە سەددام، کردارێکی تاوانبارانە و ناکۆرانەیە، بەڵکو ویستوویەتی وا لە سەددام بگەیەنێ کە ئەو پەلاماردانە «لەوزەی وی و لەشکری عێراقدا نییە، چونکە ناتوانن شەڕی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بکەن». گوایە لەسەر ئەوە سەددام ، خەزرەجی لەسەر کار، وەك سەرکردەی ستوونەکانی سوپای عێراق، لابردووە و کردوویەتی بە «راوێژکاری خۆی و، خەزرەجی دەڵێ گوایە "نەچووەتە سەرکارە نوێیەکەی خۆی ، چونکە هیچی بەدەست نەبووە و، بەکەمی زانیوە بۆ شانی خۆی" و، پاش ئەوە لەرێی کوردستانەوە رایکردووە، کە ئەو کوردستان بە «باکووری عێراق» نێو دەبا و، لەهەموو ئەو وتووێژەدا بەیەك وشە نێوی کوردستان بەدەمدا ناهێنێ، ئەوە نەبێ کە یەکجار نێوی «نێوچەی کوردی (المنطقة الكردية) دەبا. ئەمەش هەموو پێزانین و سوپاسێکی «جەنەراڵ» خەزرەجییە بۆ ئەو وڵات و نەتەوەیەی ژیانی لە مردن رزگار کردووە.

لەبارەی ئەوانەوە کە هەوڵی دادگەییکردنی خەزرەجی دەدەن، خەزرەجی دەبێژێ: «زانیاریی دڵنیاکەرم لاهەیە کە لە پشت ئەم تۆمەتانەوە عەرەب و کوردی واهەن کە پێوەندییان بە رژێمی (عێراقەوە) هەیە».

لێرەدا دەبێ بێژم کە خەزرەجی دەبوو شەرم بکا کە ئەو قسەیە دەکا. خەزرەجی نێزیکەی (٣٠) ساڵ گوێڕایەڵ و کاسەلێسی رژێمی بەعس و سەددام بووە و ئێستەش دەیەوێ بەوشێوە بێشەرمانەیە، خزمەکەسوکاری ئەنفالکراوەکان و بەرچەکی کیمیابی کەوتوانی ئەو رژێمە کە ئەو ٣٠ساڵ یەکێك بوو لە پایەکانی بەوجۆرە نێوبیا؟ ئایە ئەوە نازانێ ئەگەر ئەو قسانە بەبەڵگەوە لەبەردەم دادگەوە ئیسپات نەکا، ئەوا بەهۆی «تۆمەتی درۆیین» ەوە سزادەدرێ.

بەڕاستی کە مرۆڤ لە دۆزی خەزرەجی هورد دەبێتەوە و چاوێك بەهەڵوێستی کاربەدەستان و سیاسەتکارانی کورددا دەگێڕێ کە دەمخوارانە (نەك دەمڕاستانە)

هەر یەکە بەچوارچاو بۆ خەزەرجی دەگرین و دەپاڕێنەوە و، بە بەرهەڵستکەری ڕژێمی سەددامی دادەنێن، ئەگەر بێتو خاتریان بگرم، دەبێ بێژم «زۆر نابەرپرسیارانە دەجووڵێنەوە».

بەڵێ، ئەمانە دەیانەوێ نزار خەزەرجی بێننەوە کوردستان و لەوێوە بیکەنە سەرکردەی خۆیان و چەکدارەکانیان و ئەو حەلە کە لەشکری سەددام جەنابی «جەنەراڵ» خەزەرجییان دی، دەستبەجێ لە سەددام دوور دەکەونەوە و دێنە ژێر هێز و «ئالای» ی خەزەرجییەوە و، عێراقیش دەبێتە «دێمۆکرات». ئەممش خالآنەی ئەوەیە جارێکیان یەکێك لە شاعیرە بەرێزەکانمان لە چلەکاندا، بۆ ئەوەی دڵی ئینگلیزەکان خۆش بکا گوتبووی «ئێمە لە کوردستان هێندە دێمۆکراتین تەنانەت کە مریشکەکانیشمان دەگارێن، دەبێژن! دێمۆکرات ... دێمۆکرات»!!!

بەڕاستی کاربەدەستینە ببوورن لێم، ئەم خەیاڵەی ئێوە کردووتانە لە خەیاڵەکانی «عەبە هەرشەکەنە» دەچێ. کاربەدەستە بەتەمەنەکانی سلێمانی باشیان لەبیرە کە «عەبە هەرشەکەنە» ی دەرۆزەکەر، هەر داوای دەفلسی دەکرد. خۆئەگەر سەت فلسی و دینارێك و هەزار دیناریشت بدایە نەیدەویست و هەر دەیگوت «دەفلس». کە بازیشی بدایە بەسەر جۆگەلەی نیوەمەتریدا نیودەمژمێر گوری دەبەستەوە و پێیوابوو بەسەر گۆلی زرێباردا بازەدا. دیارە عەبە هەرشەکەنە پێیوابووە کە لێینایە پارەدارێ، بەلآم ئێمە کە پانزەساڵە جۆرە سەروەرێتێکمان هەیە، پێمانوایە لێماننایە و بەخۆمانی ڕەوانابینین، بۆچی دەبێ بیگۆڕینەوە بە «کوێخایەتی» یەك، ئەویش لەژێر ئالای خەزەرجیدا. خەزەرجییەکی بێدەسەلآتی هیچ لەباردا نەبوو. کورد دەبێژن «ئەگەر کەچەڵ دەرمانکەر بوایە، دەرمانی سەری خۆی دەکرد».

خەزەرجی کە سالآنی ساڵ سەرکردەی ستوونەکانی عێراق بوو و، هەر بە قسەی خۆی، سەددام دەچوو بۆلای بۆ گۆرەپانی جەنگ و پێیدەگوت کە بیبیا بۆ ڕیزی پێشەوەی بەرەی جەنگ، بەلآم ئەو (خەزەرجی) سەددامی نەدەبردە ڕیزی پێشەوەی بەرە، بەڵکو دەیبردە شوێنێکی دیکە و پێیدەگوت «ئەمە ڕیزی پێشەوەیە» بۆئەوەی بیپارێزێ. ئەمە قسەی خەزەرجی خۆیەتی، فەرموو بچن وتووێژەکەی بخوێننەوە. کەواتە خەزەرجی چەند جار هەڵکەوتووە بۆی سەددام لەنێوبیا و نەیکردووە و پاراستوویەتی. کە سەددام دەریکردووە (خودێ دەزانێ لەسەر چی)، ئەوجا پاش ئەم

هەموو گەلکوژییە لە کورد، بەهۆی کاربەدەستانی کوردەوە خۆی گەیاندووەتە ئەورووپا و ئێستەش دەیەوێ هەر بەهۆی کاربەدەستانی کوردەوە جارێکی دیکە بێتەوە پێش و بیبێتە بە کەڵەگای عێراق. **ئەی قوڕ بەسەر کورد بۆخۆی و سیاسەتکاران و کاربەدەستانی!!!**

بەڕاستی، ئەگەر گەلی کورد زۆر وریا و هۆشیار نەبێ و خۆی باش کۆنەکاتەوە بۆ ڕۆژی تەنگانە، بەتایبەتی ئەگەر گوشار نەخاتە سەر کاربەدەستانی هەرێمی ئاسایش بۆ ئامادەکردنی زەوییەکی لەبار بۆ گشتپرسییەکی ئازادانەی دێموکراتانە، تابزانرێ گەلی کورد، نەک حیزبەکان، چیدەوێ و، پێش ئەوەش کارێکی وانەکرێ بۆ هەڵوەشاندنەوەی میلیشیاکانی حیزبەکان و ڕێکخستنی لەشکرێکی کوردستانیی نەتەوەیی ناحیزبیی، ئەوا دەبێ ڕەشوڕووتی کورد جارێکی دی کورتانەکەی جەجاڵ بدوورنەوە.

کاربەدەستانی کورد کە چەرخی ڕۆژگار کردوونی بە سیاسەتکار، زۆربەی زۆریان بەهۆی کورتبینیی رامیارییەوە، پەنجاسالی ڕەبەق کۆرانە دوای ڕژێمی دوابڕاوی سۆڤێت کەوتبوون بەرامبەر بەهیچ!!! هێندێکیشیان پێوەندییان هەبوو و هەیە بەملاوبەولاوە کە ئەوەش هەتا ئەوڕۆ ئەنجامەکەی ڕۆنە. ئەمانە پێیانوایە ئەگەر عێراق بوو بە یەک دەوڵەت، ئیدی ئەمان «کوێخایەتی» یەکیان دەستدەکەوێ. بەڵام با دڵنیابن کە ئەوە تراویلکەیە و ڕۆژێک دێ خەون بەم سەربەستییەی ئەوڕۆوە ببینن، کە هەیانە و نرخی نازانن. خۆزگەگەر بیانزانیبایە یەک ڕۆژ شەڕی نێوخۆییان نەدەکرد.

ئەز چەند ساڵ بەرلە ئەوڕۆ و چەند جار باسی ئەوەم کردووە کە ئەم «هەرێمی نەفرین» ە بەهۆی هەلومەرجی دەرەکییەوە دروستبووە و، لەکاتێکی تاکپەڵکەوتوودا هاتووەتە کایەوە. ئەو هەلومەرجەش، وەک ئەو چۆلەکەیە وایە کە بە ڕێککەوت هاتووەتە ژوورەکەتەوە و، ئەگەر تۆ و هاوژوورەکەت خەریکی زۆرانگرتن بن لەگەڵ یەک و زوو پەنجەرەکە دانەخەن لەسەری، ئەوا دەفڕێتە دەرەوە و جارێکی دی نایبینیتەوە.

سەمینارەکەی ئەم دوایییەی پاریس کە لە ۱۱/۲۹ دا ڕێکخرا، ڕاستیی ئەم قسەیەی بەڕۆنی دەرخست. یارمەتیدەری وەزارەتیدەرەوەی فەرەنسا، بێرنارد ڤالیرۆ

گوتی: کە فەرەنسا «لایەنگیریی یەکێتی عێراق و پارچەنەکردنی عێراق دەکا» و لەبارەی فیدەرالیشەوە گوتی «رێکخستنی کاروباری نێوخۆ بەدەست گەلان خۆیانە. بڕیاردان لەسەر فیدەرالیزم بەدەست گەلی عێراقە»، واتە بەدەست کورد نییە. بەکورتی، ئەگەر عەرەب و عێراقییەکانی دی رازی نەبن، ئەوا کوردیش مافی فیدەرالێتی نابێ. ئەمە لەکاتێکدا کە رۆژنامەکانی هەردوو حیزبەگەورەکە سەمیناری پاریسیان بە «سەرکەوتنێکی یەکجار گەورە» بۆ کورد دایە قەڵەم. شایانی باسە کە بێرنارد کۆشنەری کۆنە وەزیری تەندروستی فەرەنسا، کە دەساڵێك لەمەوبەر باسی «سەربەخۆیی کوردستان و دەوڵەتی کورد» ی دەکرد، ئەوە لە سلێمانی باسی «یەکێتیی عێراق» و «پێتەختی عێراق» ی دەکرد کە چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەوێ دەبێ. واتە فەرەنسا لەبارەی دوارۆژی کوردەوە هیچ دەورێکی نابێ. ئەوەش وەنەبێ لەوەوە هاتبێ کە نیازی ئەم پیاوە باش نەبێ. نەخێر. بەڵکو ئەوەیە ناتوانێ باسی شتێك بکا کە کاربەدەستانی کورد خۆیان نەیانەوێ. ئەمەش خاڵانەی ئەوەیە کاتی خۆی **هاوبیری هێژا جەواد مەلا داوای لە سەرۆکوەزیرانی ئەوسەردەمەی بەریتانیا بەڕێز جۆن مێجەر** کردبوو پشتی کورد بگرێ بۆ سەربەخۆیی کوردستان. **جۆن مێجەر** لە وەرامدا نووسیبووی بۆی: "**ئێمە پشتی مافی ئۆتۆنۆمیی دەگرین، نەك سەربەخۆیی، چونکە سەرکردەکانی کۆمەڵگەی کورددا داوای ئۆتۆنۆمی دەکەن». ئایا قسە لەمە رەپوراستر دەبێ؟**

داخەکەم کورد کادری رامیارییان زۆرکەمە، ئەگەر نەڵێم هەر نییانە. ئەگەر کادری رامیاری هەبوایە، دەیانزانی کە **فەرەنسای سەردەمی میتران، فەرەنسای پاش ئەو و ئێستەی سەردەمی ژاك شیراکی هاوڕێی سەددام نییە.** فەرەنسای دیگۆلییەکان ساڵانی ساڵ لەکاتی جەنگی عێراق و ئێراندا و پاش ئەوەش یارمەتیی رژێمی سەددامی دا. فەرەنسا بوو کە پرۆژەی ئەتۆمی بۆ سەددام دامەزراند و لەکاتی جەنگدا چەکی قورسی دایە و پشتگیریی دیپلۆماسیانەی سەددامی کرد و پارەیەکی فرەی بەقەرز داپێی. ئێستەش پاش ئەوەی سەددام هەزاران لاپەڕە و کاغەزی رەشکردووەتەوە، گوایە بۆ رۆنکردنەوەی ئەو چەکە کۆمکوژانەی بەدەست عێراقەوەن و، داوێتی بە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان. فەرەنسا لەوە زراوی چووە کە نێوی کارگەکانی فەرەنسا کە یارمەتیی سەددامیان داوە بۆ دروستکردنی چەکی کۆمکوژ،

ئاشکرابێ و، ئەوەتە فەرەنسا کەوتووەتە پەلەقاژە و، بەبیانووی ئەوەوە کە گوایە ئەو زانیارییانە نابێ بدرێن بە ئەندامە ناهەمیشەییەکانی (غیردائمی) کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکـان، نەبا «هێندەك دەوڵەتی خـراپ» فـێری دروستکردنی ئەو چەکانە بێن. ئەمەش درۆیەکی روونە. فەرەنسا دەیەوێ پاشڵی گەماری خۆی بشارێتەوە. بێجگە لەوەش سالآنی سالیشە وازیهێناوە لەوەی، وەك **ئەمریکا و بەریتانیا «هەرێمی ئەفرین»** بپارێزێ. ئەم سەمینارەی پاریسیش کە کەنداڵ نەزان بۆ بەرژەوەندیی خۆی و، بەفیتی کاربەدەستانی فەرەنسا پێکیهێنا، هیچ سووتێکی بۆکورد تێدا نەبوو لە پرۆپاگەندەیەکی رۆژنامەیی بەولاوە. بەلآم هەرلەو کاتەدا گومانی بە ئەمریکا پەیداکرد بەرامبەر بە کورد. چۆنکە فەرەنسا بەدژایەتیکردنی ئەمریکا و لایەنگریکردنی رژێمی سەددام ناسراوە. دوور نییە رووسیاش خۆی لە کاربەدەستانی کورد نێزیکبکاتەوە بۆ دەسبڕینیان و پیسکردنی دڵی ئەمریکا لێیان.

دوارۆژی عێراق زۆر زۆر ئاڵۆز و نادیارە. دوور نییە پشکنەرانی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان نەتوانن لە عێراق هیچ شوێنەوارێکی چەکی کۆمکوژ بدۆزنەوە. دانی کێشەکەش بە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکـان، هەڵەیەکی گەورەی کـاربەدەسـتانی ئەمریکا بوو، کە ئەوەش لەژێر گوشاری **فەرەنسا و چین و رووسیا** روویدا کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پشتی سەددامیان گرت.

کورت و کرمانجی باشترین رێ بۆ دیاریکردنی هەڵوێستی رەوای «هەرێمی ئەفرین» ئەوەیە گشتپرسییەکی ئازادانە لەو نێوچەدا بکرێ بۆ ئەوەی بزانرێ کورد چی دەوێ. چۆنکە هومێدی یەکگرتنی راستینەی دوو حیزبە گەورەکە زۆر لاوازە. ئەوەتە هەتا ئێستە بارەگەی هیچ لایەکیان لەلایەکی دیکەدا نییە، کە ئەمە ئەلفوبێی رێککەوتنەکە بوو.

بەبیروبۆچوونی من، ئەگەر کورد نەیانتوانی بگەنە سەربەخۆیی، یان ببنە خاوەنی کۆمارێکی فیدرالی بەو شێوەیەی لە هێندەك لە وتارەکانمدا باسمکردووە، باشتر ئەوەیە جارێ باشووری کوردستان ببێتە پارێزگە (محمیة/پرۆتێکتۆرات) ی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ماندارێتیی (انتداب) ی ئەمریکا و بەریتانیا و دانمارك.

— — —

پەراوێزەکان:

(١) ـ جاران لە گوندەکانی باشووری کوردستاندا کە خەڵکە هەژارەنەخوێندەوارەکە پێویست بوایە لەگەڵ کاربەدەستێکی میری قسەبکەن، قسەزانێکیان هەڵدەبژارد بەنوێنەر، بۆ ئەوەی لەسەر مافی خوراویان هەڵبداتێ و، بەو کەسەیان دەگوت **«دەمڕاست»**. منیش وشەی **«دەمخوارم»** وەك پێچەوانەی «دەمڕاست» دارشتووە بۆ ئەو کەسانەی کە بەناهەق لەسەر زۆرداران دەکەنەوە.

(٢) ـ لەشەوی ٩ـ١٠/١١/١٩٣٨ دا هەزاران ئەڵمانی هاتنە سەرجادەکانی بەرلین و بەپێی بەرنامەیەکی لەوەپێش ئامادەکراو، وەك شێت و هار، کەوتنە پەلاماردانی دوکان و موغازەی جوولەکەکان و، هەرچی شووشە و پەنجەرەکانیان هەبوو، هەموویان هورد و خاش کرد و کەلوپەلەکانیان بردن و، پارچە و پورچی شووشەشکاوەکان کە ڕژانە سەرجادەکان لەبەر تیشکی چراکاندا وەك بلوور دەدرەوشانەوە. لەبەر ئەوە، بەوشەوە دەگوترێ **«شەوی بلوور»** (بەئەڵمانی: کریستال ناخت).

(٣) ـ **«خوشك و برای شۆل»** خوشك و برایەکی گەنج و منداڵی بنەماڵەی شۆل بوون. هەردووکیان خوێندکاری زانستگە بوون. لەسەردەمی فەرمانڕەوایەتیی نازییەکاندا گەلێك کاروکردەوەی خراپی ڕژێم و داروودەستەکەیان دیبوو و، لووتیان پڕبووبوو. لەبەر ئەوە بڕیاریاندا کارێك بکەن دژی ئەو بارە نالەبارە. بۆئەمە بلاڤۆکێکیان بەچەند دانەیەك نووسیبوو و بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵك، بەبیانییەکی زۆرزوو چووبوونە زانستگە و بلاڤۆکەکەیان بردبووە ژووریٚ و لەمسلاولەولا دایاننابوو، پێیانوابووبوو کەکەس چاوی لێیان نییە. بەلام گەسکلێدەری زانستگە چاوی پێیانکەوتبوو و، دەمودەست بێئەوەی ئەوان هەستبکەن دەرگەی زانستگەی داخستبوو لێیان و هێزی "ئیس ئیس" ی ئاگادارکردبوو. (**هێزی ئیس ئیس SS هێزێك بوو سەربە حیزبی نازی، وەك «پاسەوانی ناسیۆناڵ» (الحرس القومي، بەعسییەکان)** و هەردووکیان گیرابوون و دەستەکەیان کەوتەڕوو. دادگە فەرمانیدا بە سەربڕینیان بە گیۆتین (مقصلة) و هەردووکیان بەوشێوەیە ژیانیان کۆتاییهات.ئەوڕۆ لەبەردەم زانستگەی مۆنیخدا گۆرەپانێك هەیە بەنێوی «گۆرەپانی

خوشکوبرای شۆل» ەوە. فیلمێکی ئەڵمانیش هەیە لەسەر ئەم دوو قوربانییەی رۆشنبیری.

(٤) - لێرەدا سەرنجی خوێنەرەوەی ئەم وتارە رادەکێشم بۆ قسەکانی بەڕێز فەرەیدوون عەبدولقادر، وەزیری نێوخۆی یەکێتی لە سلێمانی، هەروەها بۆ دەربڕینەکانی مام جەلال کە لە ئێوارەی سێشەمەی ٣/١١/ دا لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانی لە کوێت ("الحياة" ٢٠٠٢/١٢/٥) کە زۆر بەتوندی لەسەر خەزەرجی کردەوە و گوتی: «ئەم تۆمەتانەی کە دەخرێنە مل خەزەرجی، رژێمی عێراق دروستیکردوون و ئەمەش مناوەرەیەکی زیرەکانەیە لە رژێمەوە بۆ پشتسارد کردنەوەی سەرکردایەتییە لەشکرییە عێراقییەکان، لەوەی بچنە لای بەرهەڵستکاران». هەروەها گوتی: «نامەیەکی نووسیوە بۆ وەزیری دادی دانیمارکی و ئەو تۆمەتانەی دژی خەزەرجی پووچکردووەتەوە».

دیارە ئەم قسانە هەویرێکن زۆر ئاو دەکێشن. بەڵام دەبێ مام جەلال ئەوە بزانێ کە وەزیری دادی دانمارکی لە سلێمانی دانەنیشتووە. وەزیری داد هیچی بەدەست نییە، دادگە بڕیاردەدا پاش لێکۆڵینەوە.

دەبوو مام جەلال لەوەش دڵنیابێ کە ئەم تۆمەتانە لە رژێمی عێراقەوە هاتوون، ئەوجا قسەی وا بکا.

«میدیا» ٢٠٠٢/١٢/١٣ - ژمارە (١٣٨)

«کۆنگرە» زمانڕەوشی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان

ژمارە (٢٦) - نەورۆزی ٢٠٠٣ی زایینی

دوارۆژی عێراق و دۆزی کورد

"ئەم سەمینارە بە بانگێشتی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە هانۆڤەر (ئەڵمانیا) لەڕۆژی یەکشەممەی ٢٠٠٢/٩/٢٢ دا پێشکێشکرا!"

هاوبیران، دۆستان، میوانانی بەڕێز!

لەکانی دڵەوە بەخێرهاتنتان دەکەم و سوپاسی گەرمی ئەو زەحمەتەتان دەکەم کە بۆ بەشداریی لەم سەمینارەی ئەوڕۆدا کێشاوتانە، بەتایبەتی هێندێکتان لە شارەکانی دیکەوە ئەرکی هاتنە هانۆڤەرتان خستووەتە سەرخۆتان، جارێکی دی هەموو لایەکتان بەخێرهاتن و سەرچاوان.

بەڕێزینە! وەك خۆتان دەزانن باسەکەی ئەوڕۆمان «دوارۆژی عێراق و دۆزی کورد»ە، بەڵام ئەگەر رێم بدەن، بەرلەوەی بچینە نێو باسەکەوە، دەمەوێ ئاماژە بۆ شتێکی دی بکەم کە پێوەندییەکی نێزیکی بە سەمینارەکەی ئەوڕۆمانەوە هەیە.

وەك دەزانن، ئەوڕۆ ٢٢ ی ئەیلوول، رۆژی هەڵبژاردنی پەرلەمانی نوێیە لە ئەڵمانیا و ئەزیش کە یەکێکم لەوانەی مافی دەنگدانیان هەیە، لەناخی هەست و هۆشمەوە هاتمە سەر ئەو باوەڕەی کە دەنگ بۆ هیچ حیزبێك نەدەم. ئەم بڕیارەش وەنەبێ هەر لەوەوە هاتبێ کە خۆم سەرنجێکی ئەرێنی (ایجابی) م نییە بەرامبەر حیزبایەتی و دڵم پڕ بووە لە بەڵێنی تەفرەدەرانەی کاربەدەستە خۆپەرستە برسی کورسییەکانی حیزبەکان، پێش هەڵبژاردن، بەڵکو ئەمجارە هەڵوێستی حیزبەکانی ئەڵمانیا بەرامبەر کێشەی عێراق، بەتایبەتی **سۆسیال دێمۆکرات و کەسکەکان** منی والێکرد کە تەنانەت بۆ بێزاریدەربڕینیش بێ بەرامبەر یەکێکیان، دەنگ بۆ نەیارەکەشی نەدەم. چونکە هەڵوێستی حیزبەکانی ئەڵمانیا، هەموویان، بەرامبەر کێشەی عێراق، هەرچەندە بەسەرزاری بەنێوی ئاشتیخوازی و بەربەرەکانێی جەنگەوە پێشاندەدرێ، بەڵام لە ئەنجامدا هەر پشتگیرییە بۆ رژێمی سەددام و خراپەکارییە لە گەڵ نەتەوەی کوردی زۆرلێکراو و خەڵکی رەشوڕووتی عێراق و گشت مرۆڤی لێقەوماو. بەکورتی کار گەیشتووەتە ئەوەی **کانسلەری ئەڵمانیا گێرهارد شرۆیدەر** دەبێژێ: **«تەنانەت ئەگەر کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانیش بڕیارێك بدا بۆ**

پەلاماردانە سەر عێراق، ئەوا حکوومەتی بەرێزی، ئەگەر هەڵبژێردرایەوە، هەر دژی ئەوە دەوەستێ و، ئەڵمانیا لە شەڕدا دژی عێراق بەشدار نابێ». واتە، ئەویش وەك سەددام دژی بڕیاری کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان دەوەستێ. ئەمەش لە کاتێکدا لەشکری ئەڵمانیا، بەرازیبوونی شرۆیدەر خۆی و سەرکردەی کەسکەکان "یۆشکا فیشەر" و تەواوی بەرهەڵستکەرانی نێو پەرلەمانی ئەڵمانیا، لەشکریان کردە سەر یۆگسلاڤیا و سەربازی ئەڵمانی خوێنی ژمارەیەکی زۆری خەڵکی یۆگسلاڤیای رشت. ئەمە لە ئەفغانستانیشدا هەروایە. ئەری، بانیکە و دوو هەوا. سەیر ئەوەیە وەزیری دادگەریی ئەڵمانیا خانمی **"هێرتا دۆیبلەر گمێلن"** تاکتیکی **جۆرج بوشی بەرامبەر سەددام بە تاکتیکی هیتلەر چواند**. ئەمەش پشتگیرییەکە بۆ مانەوەی سەددام، سەددامی هیتلەری عێراق کە دەستی بەخوێنی نیوملیۆن کورد و یەك ملیۆن ئێرانی و هەزاران عێراقی سوورە. ئەمەش هەر بۆ راکێشانی دڵی دەنگدەران لە لایەکەوە و، لە لایەکی دیکەشەوە لە ترسی ئەوەی کە رووخانی رژێمی سەددام گەلێك نهێنی دەردەخا کە لەوانەیە لە بەرژەوەندیی دەوڵەتە ئەوروپاییەکان، بەتایبەتی ئەڵمانیادا نەبێ، لەبەر ئەوە ئەنجامی هەڵبژاردنی ئەورۆ، هەرچی چۆنێك دەربچێ، ئەوا بەلای منەوە وەك یەکە. ئەوجا ئێستە با بگەڕێینەوە سەر باسەکەی خۆمان و بۆ ئەوەی هەمووەمان لەم سەمینارەدا بەشداربین، ئەوا باسەکە دەخەمە چوارچێوەی چەند بابەتێکەوە کە تکام وایە ئێوەش، ئەگەر ویستتان، بیروڕای خۆتان لە بارەیانەوە دەرببڕن.

ئەو بابەتانەی دێنە پێشەوە ئەمانەن:

١ــ ئەمریکا کە لەشکری سەددامی لە کوێت دەرکرد، دەیتوانی بکشێتە عێراقەوە و رژێمی سەددام بڕووخێنێ، بەڵام ئەو هەلەی لە دەست خۆی دا و، ئەم باسەشم بە دوورودرێژی لە رۆژنامەی «میدیا» دا رۆنکردووەتەوە و کۆپیی ئەو وتارە بە ژمارەیەکی زۆر لەسەر مێزەکە دانراوە و ئەوی دەخوازێ دەتوانێ بیخوێنێتەوە، تەنێ دەمەوێ ئەوە بێژم کە ئەو رۆژە ئەمریکا هەڤالبەندێکی یەکجار زۆری هەبوو. لەماوەی ئەم ١١ ساڵەدا گەلێك هەڤالبەند لە ئەمریکا دوور کەوتنەوە و هەریەکە لەبەر هۆیەکی جیا لە هۆی ئەوی دیکە. بۆ جاری دووەم ئەمریکا پاش پەلاماری تیرۆریستانەی ١١ی ئەیلوول هەلێکی نوێی دەستکەوتەوە بۆ پەلاماردانی سەددام،

بەڵام ئەوەشی بەکار نەهێنا و ئەوەتە ئەمریکا وایلێهاتووە کەسی وای لەگەڵ نییە.
ئەوجا ئێستە ئەم پرسیارە ڕوو لە هەموومان دەکا، ئایە ئەگەر ئەمریکا لە گەڵ هەڤاڵبەندان، یان بەتەنێ، پەلاماری عێراقی دا، دەبێ هەڵوێستی کورد چ بێ؟ دیارە کورد نەلە دژی پەلاماری ئەمریکا دەوەستن و نە دەشتوانن بوەستن، بەڵام ئایە دەتوانن بێلایەن بوەستن؟ خۆ ئەگەر ویستیان، یان بە پێویستیان زانی بەشداریبکەن، لەچ هەلومەرجێکدا ئەوەیان پێدەکرێ و بەشداریکردنیان دەبێ لەچ شێوەیەکدا بێ؟ ئەمەش لەکاتێکدا کە کورد حکومەتێکی یەکگرتوو و سوپایەکی یەکگرتووی پڕچەك و خۆئامادەکردنێکی لۆجیستیی پێویستە بۆ ئەوە. ئایە سووت و زیانی کورد لە بەشداریکردنیدا چ دەبێ؟

(٢) ـــ ئایە نەدەبوو تا ئێستە کورد پەرلەمانێکی ڕەوایەتیداری (شرعی) لەرێی هەڵبژاردنێکی نوێوە ببوایە کە دەستوورێکی بنچینەیی بۆ کۆمارێکی فیدەراڵی دابنێ و سنووری باشووری کوردستان بە تەواوی دەستنیشان بکا بەپێی ڕاستینەی مێژوویی و جوگرافیاییی باشووری کوردستان، کە ستانەکانی مووسڵ و کەرکووك و هەولێر و سلێمانی و زۆربەی خاکی هەردوو ستانی کۆنی (دیالە و کووت دەگرێتەوە). ئەمە بەداخەوە تائەورۆ نەکراوە، ئەگەرچی ئەمە ٧ ساڵە تکا لە هەردوو حیزبی دەسەڵاتدار دەکەم بۆ ئەمکارە. ڕاستە، باسی فیدەراڵیزم کراوە و دەکرێ، بەڵام فیدەراڵیزم شێوەی زۆرە، لەبەر ئەوە دەبێ کورد بەزوویەکی زوو ئەو جۆرە فیدەراڵیزمە کە مەبەستێتی بێپێچوپەنا دیاریکا. وەك لە وتاری نێوبراودا باسمکردووە، پێویستە سێ کۆماری فیدەراڵی هەبێ، باشووری کوردستان، بەغدا، بەسرە. ئەمەش پێوەندیی بە کورد و شیعە و سوننییەوە نییە، بەڵکو دابەشکردنەکە لەباری جوگرافیاییەوەیە.

(٣) ـــ داخوازیی جۆرج بوش (کوڕ) لە کۆنگرەی ئەمریکا ئەوەبە دەسەڵاتێکی فراوان بدرێ پێی بۆ پەلامارێکی لەشکریی بۆ سەر عێراق کە وادیارە مەبەستی جۆرج بوش هەر عێراق نەبێ، بەڵکو لە عێراق گەورەتر و ئێران و ڕەنگە سووریاش بگرێتەوە. ڕاستییەکەی جارێ ئاشکرا نییە، ئایە کۆنگرەی ئەمریکا ئەو مافە دەدا بە جۆرج بوش یان نا، چونکە ئێستە لە کۆنگرەی ئەمریکا قسە لەوە دەکرێ کە داخوازییەکەی بوش چاوی پێدابخشێنرێتەوە و سەرلەنوێ دابڕێژرێتەوە. بەڵام ئەگەر

جۆرج بوش ئەو مافەی وەرگرت و پەلاماری هێنایە سەر ئەو دەوڵەتانە، دیارە دەرفەتێکی نوێ بۆ کورد دروستدەبێ وەك ئەو دەرفەتەی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم کە ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی رووخا و **پەیمانی سێڤر** هاتەکایەوە. پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە، ئایە کورد دەتوانن سووت لەو دەرفەتە وەربگرن، ئەمە لە کاتێکدا کە ئاشکرایە دەوڵەتی ترك کە بۆ بەرژەوەندیی چاوچنۆکانەی خۆی هەڤالبەندی ئەمریکایە، دژ دەوەستێ بەرامبەر بەوەی دەوڵەتێکی کوردستانی دابمەزرێ. تەنانەت ئەگەر لە ئەرجەنتینیش بێ، وەك وەزیرێکی دەوڵەتی ترك گوتی. ئایە دەوڵەتی ترك دەتوانێ لەو کاتەشدا رێ لە هاتنەکایەی کوردستانێکی سەربەخۆ بگرێ؟ پاشان ئایە هەڵوێستی فارس و عەرەب چ دەبێ؟ ئەمە لە کاتێکدا کە کێشەی **ترکە ئازەرییەکان و ترکەکانی ئێران و بلووجەکانی ئێران دێتە پێشەوە کە ئەودەمە دەوڵەتی ترك خۆیدەکا بە کوێخای ترکەکانی ئێران و پاکستانیش بە کوێخای بلووجەکان.**

(٤) ـ ئایە کورد لە عێراقدا دەتوانێ ببێ بە خاوەنی مافی خۆی، ئەگەر هەوڵنەدا دەسەلاتی نێوەندیی بکەوێتە دەست؟ ئەگەر هاتو دەسەلاتی نەکەوێتە دەست، مەترسیی ئەوە نابێ هەر ساتێك کە عەرەبە شۆڤێنییەکانی عێراق ویستیان، بتوانن جارێکی دی **«ئەنفال»** لە کورد بکەنەوە و کوردستان کاول بکەنەوە؟ ئایە گەرەنتی هەیە بەرامبەر بەوە؟ گەرەنتییەکە هەر بە نووسینە یان قسە؟

(٥) ـ بێگومان کێشەی **فەلەستین** کێشەیەکی گەورە و سەخت و ئاڵۆزە لە رۆژهەلاتی ناڤیندا و بە بیروڕای من ئەگەر فەلەستینییەکان سیاسەتکاری باشیان هەبووایە، هەلی باش لەبەر دەمیاندا هەبوو بۆ گەیشتنە هێندەك لە ئامانجەکانیان، بەتایبەتی لەسەردەمی دەسەلاتی سەرۆك وەزیران **یەهوود باراك و ئیسحاق رابیندا.** باوەڕ بفەرموون، جاران وامدەزانی کە هەر ئێمەی کورد لە سیاسەتدا کۆڵەوارین، دوایی دەرکەوت بۆم کە لە ئێمەش کۆڵەوارتر هەن. ئەمەتە پاش ئەوەی فەلەستینییەکان، ئەو هەلە باشانەیان لەدەست خۆیان دا، سەرۆکوەزیرانی ئەورۆی ئیسرائیل **ئەریەل شارۆن** دەیەوێ بە ملهوڕی و زۆری زۆردارەکی و سووتوەرگرتن لە کرداری هێندەك کۆمەڵەی دەستوەشێنی وەك **جیهاد و حەماس و حیزبوڵڵای لوبنان** و بێدەسەلاتیی و گامەسلەکیی دەوڵەتە عەرەبەکان، نەخشە و پیلانی خۆی بەسەر فەلەستینییەکاندا بسەپێنێ، ئایە چارەسەرکردنی کێشەی فەلەستین، پاش پەلاماردانە

سەر عێراق و زاڵبوون بەسەریدا، چ کارکردێك (تاثیر) ی دەبێ لەسەر کێشەی کورد، بەتایبەتی لەورووەوە کە ئسرائیل و دەوڵەتی ترك هەڤاڵبەندی یەکن! ئەوجا ئەگەر پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر عێراق ببێتە هۆی رووخانی رژێمی ئێران و سووریا، کە دوو دوژمنی ئیسرائیلن، گەلۆ ئەو دەمە نرخی دەوڵەتی ترك بۆ ئیسرائیل و ئەمریکا هەروەك ئێستە دەمێنێ؟.

(٦) ــ زۆرجار بەرهەڵستکەرانی عێراقی دژبە رژێمی سەددام، بەتایبەتی ئیسلامییەکانی سەربە رژێمی تاران و ناسیۆنالیستە عەرەبەکانی سەربە رژێمی سووریا و، تەنانەت حیزبە کۆمۆنیستە عەرەبەکانیش و لەنێو ئەواندا پارتی کۆمۆنیستی عێراق دەبێژن، رووخانی رژێمی سەددام تەنێ کاری "گەلی عێراق" ە و، لە دژی پەلاماری ئەمریکا بۆسەر عێراق دەوستن. ئەم هەڵوێستەشیان هەرلە هەڵوێستی فەرمانداڕانی دەولەتە عەرەبەکان دەچێ کە لە ترسی عێراقێکی دێمۆکراتی و کوردستانێکی ئازاد، خۆیاندەخەنە پاڵ سەددامەوە، دیارە رووسیا و **چین** و زۆربەی دەوڵەتە ئەورووپاییەکانیش بۆ بەرژەوەندیی خۆیان هەر ئەو قسەیە دەکەن، ــ

ئایە بەڕاستی گەلی عێراق دەتوانێ بێیارمەتی هێزێکی سوپایی دەرەوە، رژێمی سەددام بڕووخێنێ؟ ئایە ئەگەر هێزی لەشکریی سوێندخۆران و لەپێش هەموویانەوە ئەمریکا و، بەریتانیا، لە جەنگی جیهانیی دووەمدا، بەهێزی چەك رژێمی نازی نەخستایە، بەرهەڵستکارانی ئەڵمان پێیاندەکرا رژێمی نازی لەنێو ببەن، کە ئەورۆ سیاسەتکارانی ئەڵمانیا ئەم قسەزلانە دەکەن و، ئەم سپڵەییە دەنوێنن؟.

(٧) ــ شەڕی خۆکوژیی نێوان **پارتی و یەکێتی**، بووبە هۆی بەهێزبوونی تورانێتی و ئیسلامی رامیاری لەنێوچەی نەفرینی باشووری کوردستاندا و **یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان گەلێك «تنازلات»ی تا ئێستە کردووە بۆ تورانییەکانی سەر بە «بەرەی ترکمان» کە دان بەبوونی کوردستاندا نانێن و، دەسکەلای رژێمی ترکن،** هەروەها ئیسلامییەکان، چ لەنێوچەی یەکێتی و چ لەنێوچەی پارتی، گەلێك مافیان پێدراوە، لەکاتێکدا کە ئیسلامییەکان لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٢ دا لە ٥٪ کەمتریان هێنا، ئێستەش هی وایان تێداهەڵکەوتووە وەك

"انصارالاسلام" کە بە چەك شەڕی یەکێتی و پارتیش دەکەن. کاربەدەستانی یەکێتی دەبێژن کە "انصارالاسلام" سەربە کۆمەڵی **"القاعدە"** و **بن لادنن** و ژمارەشیان (١٥٠ ــ ٤٠٠) کەسێك دەبێ. ئێستە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایە ئەمانە بەفڕۆکە لە ئەفغانستانەوە هاتنە "فڕۆکەخانەی **تەوێڵە** و **بیارە**" و چل گوندیان داگیرکرد و، هەر بە "فڕۆکە" تۆپی هاوەن و چەکی قورسیان" گەیاندە گوندی **"خێڵی حەمە"**؟ پاشان ئایە ئەم چەند سەت چەکدارە بە بای خودێ دەژین، وەك کوردەکە دەبێژێ؟ یان پێویستیان بە نان و ئاو و دەرمان و گەلێك شتومەکی دیکەیە، گەلۆ ئەم ئازووخەیە لەکوێوە دێ بۆیان؟ **ئەوەش پێویستە بێژم کە ئەمانە ئەم هەموو یارمەتییەیان لە پارتی و یەکێتی وەرگرت. لە کاتێکدا نەتەوەییەکانی کورد یەك بیرۆی چەند مەترە چوارگۆشەییان پێنەدراوە، بەتایبەتی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بە سەرۆکایەتیی هاوبیری هێژا جەواد مەلا کە خۆی ئەوەتە لەم سەمینارەدا بەشدارە و، بەوپەڕی دڵەوە بۆ مان و خانۆچکەکەی کورد تێدەکۆشێ.**

ئێستەش پاش پشوویەکی کورت تکایە هەریەکە بیروڕای خۆی بەوپەڕی سەربەستییەوە دەربڕی و ڕەخنەی خۆی بخاتەڕوو، بەڵام تکایە بەشێوەیەکی دیمۆکراتانە و هێمنانە و بێ ڕووشاندنی هەستی هیچ لایەك و زۆر سوپاس.

— — —

چەند تێبینییەك لەسەر سەمیناری هانۆڤەر!

مامۆستا جەمال نەبەز لەکاتی باسکردنی هەڵوێستی ئەڵمانیا بەرامبەر پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر عێراق چەند وێنەیەکی کۆنی **"گێرهارد شرۆیدەر"** و سەرکردەکانی **کەسکەکان لە گەڵ جەلال بارزانی** پێشاندا و، گوتی ئەمانە دۆستی جەلال بوون کە ئەوەتە خۆی لێرەیە. تکایە بپرسن لێی بزانن شرۆیدەر و فیشەر ئەورۆ سڵاو دەکەن لێی؟ کاك جەلال بارزانی گوتی "نەئ".

— — —

بەرلەوەی سەمینارەکە دەستپێکا بەڕێزان، **مامۆستا جەواد مەلا سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان و بروسك ئیبراهیم بەرپرسیاری پێوەندیی دەرەوەی کۆنگرەی**

نیشتمانیی کوردستان KNC وتاری خۆیان پێشکێشکرد و هێندێک باسی تێکۆشین و ئامانجی کۆنگرەیان کرد.

ئەم سەمیناره پتر لە سێ کاتژمێر درێژەی کێشا. ئەگەرچی ژمارەیەکی زۆری ئەندامان و دۆستانی KNC کە لە شارە دوورەکانی ئەڵمانیا دەژین نەیانتوانی ئامادە بن، چونکە دەبوو ڕۆژی دووشەممە بەیانی زوو، هەریەکە لەسەر کاری خۆی بێ، لەگەڵ ئەوەشدا سەت کەسێک بەشداریان کرد. بڕێکی باش کاتەکە تەرخانکرابوو بۆ وتووێژی ئازاد و ژمارەیەکی زۆر لە بەشداران بیرورای خۆیان دەربڕی و زۆربەی زۆری قسەکەران بێزاریی خۆیان بەرامبەر هەڵوێستی حکوومەتی ئەڵمانیا پێشاندا کە بەناوی پاراستنی ئاشتییەوە ڕژێمی سەددام دەپارێزن. یەکێک لە بەشداران گوتی: «ئاشتی شتێکی ڕەوایە، بەڵام ئەم قسەڕەوایە کاری نارەوای سەددام دەشارێتەوە». دوو بەشدار کە سەر بە «پارتی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق» بوون گوتیان: «ئەمریکا دەیەوێ بێتە عێراقەوە و نەوتی کوردستان داگیربکا ئەوجا دەستبگرێ بەسەر نێوچەی کەنداودا». چەند کەسێکی دیکە گوتیان: «ئەمریکا بەخێربێ بۆ کوردستان. ئێمە تا ئێستە چیمان لە نەوتەکەمان بەرکەوتووە؟». یەکێکی دیکە گوتی: «هێندێ جار باسی مردنی منداڵانی عێراق دەکرێ بەهۆی گەمارۆدانی عێراقەوە. ئەمە ڕاستە. بەڵام باسی هەزاران کورد و عێراقی ناکرێ کە سەددام لە بەندیخانەدا دەیانکوژێ و زمانیان دەبڕێ و چاویان کوێردەکا و لە وڵاتی خۆیان دەریاندەپەڕێنێ». یەکێکی دیکە گوتی: «باشە کێ بەرپرسیارە لە مردنی منداڵانی عێراق؟ سەددام بەرپرسیارە!». یەکێکی دیکە گوتی: «باشە بۆچی منداڵانی نێوچەی ڕزگارکراوی کوردستان بەو شێوەیە و بەو زۆرییە نامرن و منداڵانی ژێردەستی سەددام بەوجۆرە دەمرن، سەددام خۆی بەرپرسیارە». یەکێکی دیکە کە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە، ڕوویکردە ئەو دوو بەشدارەی کە سەربە "پارتی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق» ن و گوتی: «بزووتنەوەی کوردایەتی مارکسیست لێنینیست و ئیسلامییەکان شێواندیان. ئێوە باشدەناسم، چونکە خۆشم کاتی خۆی مارکسیست لێنینیست بووم». یەکێک لەو دوو "کۆمۆنیستە کرێکارییە" ڕوویکردە مامۆستا جەمال نەبەز و گوتی: «تۆ باسی عەرەبیی جلفەت کرد بۆ نزمکردنەوەی سەرکردەکانی عەرەب، خۆ سەرکردەکانی

کوردیش بە کوردییەکی شەقوشڕ قسەدەکەن!».

(سەرنج!

کاتێك یەکێك لە بەشداران باسی مەترسیی ئەوەیکرد کە ئەفسەرێکی عێراقی لەکاتی پەلاماری ئەمەریکادا هەڵ هەڵکەوێ بۆی و، خوتبەیەك بدا و سەربازەکان بنێرێ بۆ شەڕ دژی کورد. مامۆستا جەمال نەبەز بۆ پێکەنین گوتی: "خوتبەکەی بە عەرەبیی جلفە دەدا").

مامۆستا جەمال نەبەز لەوەرامی رەخنەی بەشداربووی کۆمۆنیستی کرێکاریدا گوتی: «ئەو قسەیەی بەڕێزت راست نییە. هەربۆوێنە مام جەلال بەکوردییەکی جوانی رەوان قسە دەکا و، تەنانەت هێرۆخان ژنی مام جەلال بەکوردییەك قسە دەکا ئەگەر بەڕێزت پێنج سالی دیکەش خەریکی فێربوونی زمانی کوردی بیت، ناتوانیت بەو کوردییە قسە بکەیت. پاشان ئەگەر کوردێك زمانی خۆی باش نەزانی، گوناهی گەورەی دەکەوێتە ئەستۆی داگیرکەرانی کوردستان کە رێنادەن زمانی خۆمان بەباشی فێربین. بەلام بۆچی دەبێ کوردێکی وەك من، بێ گرێوگۆڵ بە عەرەبی قسە بکەم و بنووسم و ئەویش، کە خۆی عەرەبە و لافی سەرکردەیەتیی لێدەدا، زمانی خۆی بەباشی نازانێ، لەکاتێکدا هیچ بەرهەڵستێك نییە لەبەردەم فێربوونی زمانی عەرەبیدا و ئەویش هەموو ساتێك باسی "عروبە" بکا بۆمان؟».

کاتێك مامۆستا جەمال نەبەز باسی حکوومەتی کوردستانی کرد، یەکێك لەو دوو کۆمۆنیستە کرێکارییە گوتی: «کام حکوومەتیان؟» مامۆستا جەمال نەبەز گوتی: «پێم خۆش نییە کە دوو حکوومەتن، بەلام عەرەبەکان ٢٤ حکوومەتیان هەیە، جارێ با کوردیش دوو حکوومەتی هەبێ». ئەم قسەیە بە چەپڵەی گەرمی بەشداران وەرامدرایەوە. یەکێك لە بەشداران گوتی: "بۆچی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان لە گەڵ کۆنگرەی نەتەوەیی و کۆنگرەی کوردی ئەمەریکا یەکناگرن؟». بەڕێز مامۆستا جەواد مەلا گوتی: **«کۆنگرەی نەتەوەیی ــ پرۆکسل کۆنگرەیەکی سەر بە پێ کێ کێ یە. کۆنگرەی نەتەوەیی نابێ سەر بە هیچ حیزبێك بێ. کۆنگرەی ئەمەریکاش کۆنگرەیەکی خوێندکارانەیە. کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، کۆنگرەیەکی ناحیزبی و گشتییە کە هەوڵی کۆکردنەوەی هەموو حیزب و کۆمەڵ و رێباز و کەسایەتییەکانی کوردستان دەدا لەژێر چەترێکی نەتەوەییدا»**. یەکێك لە بەشداران

گوتی: "بۆچی کۆنگرە ئەمە و ئەوە ناکا؟" مامۆستا جەواد مەلا لە وەرامیدا گوتی: «ئێمە هەر هێندەمان لەدەستدێ. تۆ فەرموو وەرە نێو کۆنگرەوە و بۆ ئەو شتانەی دەفەرموویت کار بکە. دەرگەی کۆنگرە دانەخراوە لەبەردەم کەسدا ...».

یەکێك لەو دوو کۆمۆنیستە کرێکارییە بە مامۆستا جەمال نەبەزی گوتی: «تۆ نێوانت لە گەڵ سەرکردەکانی کورد باشە و ئەو نامانەش بڵاو دەکەیتەوە کە دەینێریت بۆیان، بەلاّم تا ئێستا بە ئێمەت نەگوتووە، ئەوان بەرامبەر بەو داخوازییانەی تۆ چ دەڵێن؟». مامۆستا جەمال نەبەز گوتی: «داخوازیی گەورەی من لەوان ئاشتی و پێکەوە کارکردنە و، زاتانەبەریانە بۆ یەکگرتن و، ئەوانیش بەڵێنیان داوە کە بۆ ئەوە کاربکەن و ئەم هەنگاوەی دواییش لە سەلاحەدین ئەنجامی هەوڵوتەقەلای هەموو لایەکمانە. لەبارەی ئێوەشەوە "پارتی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق" پرسیارمکردووە لێیان، ئەوان دەبێژن کە سەربەستییان داوە بەئێوە بۆ کارکردن و پارەیان داوە پێتان ...». لێرەدا هەردووکیان قسەکەیان بڕی پێی و گوتیان «نە. ئەوە درۆیە .... مامۆستا جەمال نەبەز گوتی: «باشە ئێوە دەتانەوێ پێتان بڵێم ئەوان چییان گوتووە و منیش گوێم بۆ هەموو قسەکانتان ڕاگرت. بەلاّم ئێوە ڕێنادەن بیروڕای وان بگەیەنم پێتان .... »

سەمیناری هانۆڤەر دوانگەیەکی ئازاد بوو بۆ گۆڕینەوەی بیروڕا و بەشداران خۆشیی خۆیان دەربڕی بە چەپڵەڕێزان.

سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەڕێز مامۆستا جەواد مەلا، سوپاسی ئەندامان و دۆستانی KNC لە هانۆڤەر (ئەڵمانیا) کرد، بۆ ڕێخستن و سازدانی ئەم سەمینارە.

«میدیا» ژمارە (١٣٣) ساڵی حەوتەم ٢٠٠٢/١٠/١

نەتەوەییەکانی کورد و
کاربەدەستانی «هەرێمی ئاسایش»

ئەوانەی ئاگاداری کاروباری رامیارین، چ لە کوردستان بن، یان لە دەرەوەی وڵات، زۆر باشدەزانن کە نەتەوەییەکانی کورد، هەرلە پاش دامەزراندنی «هەرێمی ئاسایش»ەوە تا ئەمڕۆ، بێوچان هەوڵیانداوە لەپێناوی ئەوەدا کە ئاشتی نەتەوەیی لە کوردستاندا جێگیربێ و حیزبحیزێنە شوێنی خۆی بدا بە نیشتمانپەروەری و، بەرپرسیارێتیی نەتەوەیی بێتە سەرپەرەی دەفتەری رەوشت و نەرێتی کوردەواری، بۆئەوەی بتوانرێ سوود لەو هەلە مێژووییە تاکهەڵکەوتووە وەربگیرێ کە بوو بە هۆی ئەوەی نیوچەیەك لە باشوور بکەوێتە دەست کورد خۆی، تاکو خانوچکەیەك بۆ کورد بنیاتبنرێ. بەڵام زۆربەداخەوە، تەنگەتیلکەیی حیزبحیزێنە و زۆرانگرتنی ناشیانە لەسەر دەسەڵات و دەستبردن بۆ چەك لەباتی کێبەرکێی خزمەتی گەل و راکێشانی دڵی جەماوەر، شەڕوشۆڕێکی وا چەپەڵی لە باشووردا هەڵگیرساند، کە ئەوەتە ئەنجامەکەی بەچاوی خۆمان دەبینین و دیارە داروپەردوو و پارچەوپۆڕی ئەم شەڕەزرتانێیەی کورد، هەروا بەمزووانە و بە هاسانی کۆناکرێتەوە بۆمان. ئەمە لە کاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان رۆژبەرۆژ لە یەك نێزیکدەبنەوە و خۆیان لە گەڵ دەسەڵاتدارانی جیهان، بەتایبەتی ئەمریکا رێکدەخەن. کورتوکرمانجی، وەك لە وتاری پێشوومدا نووسیبووم، "کوردستان وا بەسەر دەستی چەند دێوێکەوە".

ئا لەم بارە نازکە و لەم رۆژگارە تەنگانەیەدا و، لە پاداشی چاکەخوازی و دڵسۆزیی نەتەوەییە ئازادیخوازەکانی کورددا، دەسەڵاتدارانی کورد دژایەتیی نەتەوەییەکانی کورد دەکەن. ئەمەش نەك بەشێوەیەکی بابەتانە و راستەوخۆ و رووبەروو، بەڵکو دزانە و لە پشتەوە تیسرەوێنەرانە. ساڵانی ساڵە بەڵێن بە نەتەوەییەکان دەدەن کە رێیدەن پێیان، رێکخراوێك لە هەرێمی ئاسایشدا بەنێوی «کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان»ەوە بەرەسمیی کاربکا، کەچی هەردەمە بەجۆرێك و بە بیانوویەك دەستیدەستیدەکەن پێیان و، بە پێچەوانەی ئەمەوە دەچن هەموو مافێك بە تورانییەکان و بەوانە دەدەن کە پێ بە سێبەریاندا دەنێن. لە دەرەوەی وڵاتیش لە گەڵیاندا کۆدەبنەوە، وەك ئەو کۆبوونەوەیەی کە نوێنەرانی پارتی و

یەکێتی و KNK (واتە پیٚ کیٚ کیٚ) لە لەندەن لەرۆژی ٢٠٠٢/١٠/١٥ دا پێکەوە کردیان بە بانگێشتی دەزگەی Liberation (لیبەرێشن)، بەڵام کە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان جێژنی چرووپر سازدەکا و ئەمانە بەرێزەوە گاز دەکا، یان نایەن، یان تاکە یەک کەس دەنێرن کە ئەوانیش بەنێوی خۆیانەوە قسەدەکەن، نەک بەنێوی کۆمەڵە، یان حیزبەکەیانەوە و، رۆژنامەکانیشیان یەک وشە لەو بارەیەوە نانووسن.

ئەم هەڵوێستە نادۆستانەیەی کاربەدەستانی "هەرێمی ئاسایش" بەرامبەر نەتەوەییەکانی کورد لە کاتێکدا دەبینریٚ کە هێندەک لەو کاربەدەستانە بە دەم و بە نووسین پەسنی داگیرکەرانی کوردستان دەدەن و بە دۆستی خۆیان و کورد دەیاندەنە قەڵەم. لێرەدا بەوکاربەدەستە سەرلێتێکچووانە دەبێژم کە پەندێک لە چارەنووسی نۆجەلان و مەلا کرێکار و کورەکەی بن لادن وەربگرن.

مەلا کرێکار سالانی ساڵ خۆی و خێزانی وەک پەنابەر لە ئۆسلۆ (**پێتەختی نەرویج**) دەژیا و چالاکیی ئیسلامیستانەی خۆی دەنواند و چەند جار و چەند جار سەردانی ئێرانی دەکرد و دەگەڕاوە و کەسیش پێینەدەگوت "**بەری چاوت کلی پێوەیە**". هەر لە ئۆسلۆش رۆژنامەیەکی بەزمانی عەرەبی دەردەکرد کە لە سەرەتاوە نێوی "**کردستان**" ی پێوە بوو و گوایە بلاوکراوەی "**مکتب الاعلام الکردی**" بوو. دوایی لەسەر داخوازیی رژێمی مەلاکانی ئێران وشەی "**کردستان**" و "**کردي**" یەکەی لێلابرد و کردی بە "**مکتب ازمر**". بەڵام ئەم گۆڕاپەڵییە فریای **مەلا کرێکار** نەکەت. پاش پەلاماری ئەمریکا بۆسەر ئەفغانستان، کە مەلاکان دەرکەوت بۆیان هاسنەکەی ئەمریکا داخە، ئەوە بوو ئەمجارە مەلا کرێکار دەیویست لە ئەورووپاوە بە تاراندا بگەڕێتەوە بۆ کوردستان، لە تاران گرتیان و لەباتی ئەوەی هیچ نەبیٚ بیدەنە دەست کاربەدەستانی "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" کە گوایە "هاوپەیمانی ئێرانن" یەکسەر دایانە دەست هۆلەند و لەوێش تۆمەتی ئەوەیان خستەپاڵ کە گوایە لە "ئەردەن بازرگانیی بە تریاکەوە کردووە". ئەردەنیش داوای ئەوەیکرد مەلا کرێکار بدەنە دەستی. هۆلەندە زۆرباش دەزانیٚ کە ئەگەر ئەمریکا داوای مەلا کرێکار بکا ناتوانن بینێرن بۆ ئەمریکا، چۆنکە لە ئەمریکا سزای مراندن (عقوبة الاعدام)

هەیە و لە ئەوروپا ئەو سزایە نییە. بەلام لەوانەیە ئەردەن رەوانەی ئەمریکای بکا. بێگومان ئەگەر مەلا کرێکار دڵنیانەبوایە لەخۆی، بە تاراندا نەدەهاتەوە کوردستان. بێجگە لەمەش هەر رژێمی مەلاکان لەم ماوەی دواییدا (٣٠٠) هاوکاری کۆمەڵەی "القاعدە" و لەنێو ئەواندا کورەکەی بن لادنی دایە دەست پاکستان و عەرەبستانی سعوودی. ئەمە لەکاتێکدا کە رژێمی مەلاکان هەتا ئەم رۆژانەی دوایی دەیگوت یەك ئەندامی "القاعدە" لە ئێراندا نییە.

ئەمەیان ئێران. **سووریاش هەرلە ساڵی ١٩٦٦ ەوە کە کودەتای حافز ئەسەد روویدا و میشل عەفلەق لە سەرۆکایەتیی بەعس لابرا و رایکردە لوبنان وئەوجا عێراق، تا** کۆتاییی نەوەتەکانی سەتەی رابوردوو، شەڕی رژێمی عێراقی دەکرد و بەعسی عێراقی بە دوژمنی خوێنێنی خۆی دەدایە قەڵەم. بەلام دووساڵێك لەمەوبەر بایدایەوە و، خۆی لە عێراق نێزیککردەوە و گەلێك پەیماننامەی بازرگانی و ئابووری لە گەڵ رژێمی سەددام بەست و پارەیەکی باشی دەستکەوت و، لەمەوە ساردییەکی تەواو کەوتە نێوان کاربەدەستانی سووریا و ئەو بەرهەڵستکەرە عێراقییانەی لەوێ دەژین و دەنگۆ هەبوو کە بیرۆکانی حیزبە کوردی و عێراقییەکان لە سووریادا دادەخەن. بەلام کە سووریا زانی ئەمریکا بەڕاستیەتی و دەیەوێ لە سەددام بدا و، سۆڤیێتە کۆنەکەش نەماوە سووریا بپارێزێ، ئەوجا جارێکی دی بایدایەوە و گێڕی گۆڕی و، ئەوەتا فرۆکەی تایبەتی دەنێرێ بۆ قامیشلی کە مام جەلال و هاورێیەکانی لەوێوە بیبا بۆ دیمەشق و لە دیمەشق لە سالۆنی شەرەفدا دایدەبەزێنن و لەماوەی دە رۆژاندا سەرکردەکانی سووریا چەند جار لە گەڵ مام جەلال کۆدەبنەوە، بەلام دەزگەکانی راگەیاندنی سووریا هیچ باسی ئەم میوانداریتی و وتوویژانە ناکەن، نەبا ئەمریکا پەلاماری عێراق نەدا و سەددام، یان داروودەستەکەی لەسەر کار بمێنن و رۆژێك بێ پێیان بێژن: "ها سپڵەیینە! ئێوە مام جەلال و ئەندامانی حکومەتەکەیتان بەرەسمی وەك سەرۆکدەوڵەتێك پێشوازی کرد".

ئەمە بێجگە لەوەی کە رژێمی سووریا چەند هەفتەیەك بەرلەوەی کۆمەڵگەی نەتەوە یەککگرتووەکان بڕیار لەسەر پێشنیازەکەی ئەمریکا و بەریتانیا بدا، دەیگوت لەدژی ئەو پێشنیازە دەوەستێ، کەچی کە کات هاتە سەر دەنگدان، لە پڕ سووریا دەنگی بۆ دا.

سەیرەکە ئەوەیە، سەرکردەی هەموو حکوومەتێك، یان دەولەتێك، بەنێوی حکوومەت، یان دەولەتی خۆیەوە قسەدەکا، تەنانەت ئەگەر لەرێی هەلبژاردن و سەرکەوتنی حیزبەکەشیەوە، سەرکردەیەتیی دەستکەوتبێ. بەلام ئەمانەی ئێمە، زۆربەداخەوە، هەر وتوونێژێك دەکەن، یان هەر تەلگورافێکی پیرۆزبایی لێدەدەن، هەر بەنێوی حیزبی خۆیانەوە دەیکەن. ئەوجا چۆن خەلك ئێمە وەك نەتەوەیەك تەماشا بکەن؟.

لە کۆتایی ئەم چەند دێرەدا دەمەوێ ئەوە بخەمە بیر هەموو لایەك کە دژایەتی، یان دوژمنایەتیکردنی ئازادیخوازانی نەتەوەیی کورد، هیچ کەلکێك بەنەیاران ناگەیەنێ لە پەژیوانی و پاشگەزبوونەوە پتر، چونکە لەوانەیە رۆژانی یەکجار سەخت و ناخۆش بێنە رێمان. لەبەر ئەوە کەس نابێ لەخۆبایی بێ. مرۆڤی ژیر، ئەگەر بەدرێژایی خۆیدا روانی، بە پانایی خەلکیشدا دەروانێ.

گۆڤاری "کۆنگرە" ژمارە (٢٦) - نەورۆزی ٢٠٠٣ ی زاینی.
«میدیا» ژمارە (١٣٦) سالی حەوتەم رۆژی ٢٠٠٢/١١/١٦.

برای مێژوونووس دوکتۆر جەمال نەبەز

گەرمترین ڕێزوسلاو پێشکێشتان دەکەم

دوو وتارم بۆتان ناردووه لە گەڵ بەڕێز د. سەروەر لەبارەی چەواشەکردنی مێژووی کورد لەلایەن نۆکەری بەعسی **عبدالخالق سەرسامەوە** بە هاندان و پشتگیریکردنی نۆکەر و جاسووسانی بەعس وەك **سەلاح بەدرالدین و فیصل دەباغ و محمد خضر مەولوود و بەدران ئەحمەدی جاشی مامەن قەشقە**. زۆر کەس ڕەیان وایە کە بە هاندانی موخابەراتی بەعس کراوە لەبەر ئەم دوو هۆیانە:

١ـ حەساسییەتی ڕۆژاوا بەرامبەر بە سەلاحەدینی ئەیووبی کە ئەمە یەکێك بووە لە هۆیەکانی دروستنەکردنی دوڵەتێکی کوردی لەلایەن ئینگلیزەوە.

٢ـ مەسەلەی بەعەرەبکردنی کوردستان، چۆنکە هێنانەوەی ئەسلی سەلاحەدین لە قەفقاسییەوە بۆ هەولێر و کردنی ئەم بنەماڵەیە بە گەورەی نێوچەکە، بەڵگە و بەهانەیەك دەخاتە دەستی ڕژێمی بەعس بۆ (تعریب) لە نێوچەی هەولێر، چۆنکە دەڵێ سەلاحەدین عەرەبە لەبەر ئەوەی لە تکریت لە دایکبووە و شەجەرەیەکیش لە چەندین سەرچاوەدا هەیە کە **ئەیووبییەکان** بە ئەسڵ عەرەبن کە **(اسماعیل بن طغتکین) ی برازای سەلاحەدین و پاشای یەمەن** دروستیکردووە. جا ئیتر ڕژێمی بەعس دەتوانێ بەپێی ئەم چەواشەکردنەی مێژوو بڵێ ناوچەی هەولێر عەرەبستان بووە ....

سەلاح بەدرالدینی موخابەراتی عێراقی تا ئێستا دووجار کتێبەچەواشەی **عبدالخالق (صلاح الئەیوبی من جدید)** ی چاپکردووە و نیازیەتی بۆ جاری سێیەمیش چاپی بکات.

زۆر کەس وایاندەزانی مێژوونووسانی کورد بەتایبەتی تۆ زۆر بە توندی بەرگریی لەمێژووی کورد دەکەن و قەزحی ئەم چەواشەکردنەی مێژوو دەکەن بە وتار و بە وتەکانی تەلەفزیۆنی، بەڵام مخابن هیچ دەنگێکتان نەبوو.

هیوادارم ڕەبی خۆتان لەمبارەوە بنووسن بۆ ڕۆژنامەی **(میدیا)** کە شتی باشی تێدا بڵاو دەکەن وەك چۆن بەرگریتان کرد لە سەرای سلێمانی و، ئەو هەڵوێستەتان دەنگێکی گەورەی پەیدا کرد.

زۆر کەس لێرە چاوەڕوانی ڕەیتانە.

لەگەڵ ڕێزم

براتان عبدالرقیب یوسف ـ ٢٠٠٢/١١/١٥

بەهۆی ڕۆژنامەی «میدیا» و،
ماڵپەڕی «کوردبوون» ەوە،
پێشکێش بێ بە مامۆستا ئەبدولڕەقیب یۆسف.

سڵاوێکی برایانەت لێبێ و هیوام شادی و سەرفرازیتە.

گلەیینامەکەت کە ڕۆژی ۱۱/۱۵ی لەسەر بوو، گەیشت پێم. پێش ئەوەش، ئەو بەڵگەنامانەی کە بەدەستی ناردبووتان، وەرمگرتن. سوپاسست دەکەم. ڕاستییەکەی، ئەز دەمێکە ئاگام لە خەباتی سەختی زانستکارانەی بەڕێزت هەیە لەپێناوی ڕاگرتنی ڕووی دەستکارینەکراوی مێژووی نەتەوەی کورد و پاراستنی ئاسەوارە دێرینەکانی کوردستاندا. باوەڕ بفەرموو، پێموایە ئەگەر شتێك ببوایە بەنێوی «پرۆلیتاریای ڕۆشنبیری» بەوە، ئەوا ئەو زاراوەیە پڕ بە پێستی تۆ دەبوو. ئافەرین بۆ هەوڵوتەقەلای بێپسان و هەڵسووڕانی بێوچانت لەڕێی خزمەتی فەرهەنگی نەتەوەی کورددا.

کاکی بەڕێز:

تێکدانی مێژووی کورد لەلایەن هوردەبۆرژوای چلێس و خۆبژێنی کوردەوە، بەدڵی داگیرکەرانی کوردستان، کە لە نامەکەتدا باسکردووە، نەلە دوێنێ و پێرێوە دەستپێکردووە و، نەلە **«ئاڵبەندکارییەکە» ی عەبدولخالیق سەرسامەوە (صلاح الدین الایوبی من جدید)** سەرچاودیگرتووە. نووسینەکانی شوکری مەمەد سەگبان (دزی کورد **Laouestian Kurde** لە بیستەکاندا بەزمانی فەرەنسی، کە **مامۆستا ڕەفیق حیلمی بەترکی بەنێوی «دزی کورد لەچەند لاپەڕەیەکدا — «کورد مسئلسی صفحاتئون»** بەرپەرچی داوەتەوە و، پەرتووکەکەی **ڕەشید یاسمی (کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او "بەفارسی")** و پەرتووکەکانی **دوکتۆرکەماڵ مەزهەر لەبارەی بەکر سیدقی و شۆڕشی ۱۹۲۰ ی عێراق و ڕۆڵی شێخ مەحموود** بەعەرەبی **(۱)**، هەروەها نووسینەکانی ئیسلامیستە کوردەکان، کە گوێڕایەڵی ڕژێمی ئێران و شاسعوودن، بەتایبەتی لە "رایە الاسلام" دا، لەدژی سەمینارەکەی من **«المستضعفون الکرد و اخوانهم المسلمون» لە شاری (کوێلن ۱۹۹۳)**، بێجگە لەمانەش ڕووخاندن و کاولکردنی ئاسەوارەکانی کوردستان، وەك **خانەسووتاو و**

گەرماوی فاتمەخانی بابان لە سلێمانی و، هەوڵدان بۆ ڕووخاندنی سەرای سلێمانی، کە شوێنەواری بابانەکانە و چەند ساڵێك لەمەوبەر بە هەڕەشەی تۆ، کە گوتبووت: «خۆت دەسووتێنیت ئەگەر ئەو کارە کرا»»، وەستێندرا، ئەمانە هەمووی نموونەی خراپەکاری و نابەرپرسیاری و ناپاکییە بەرامبەر فەرهەنگی نەتەوەی کورد و، هیچ چەپی نییە لە هەوڵدانی داگیرکەرانی ترك و فارس و عەرەب بۆ کۆرکردنەوەی ئاسەوارەکانی کوردستان (هەر بڕوانە: ژێر ئاوخستنی شاری حەسنکێف و ڕووخاندنی قەڵای کەرکووك)، دیارە خۆشت ئاگات لەوە هەیە کە لە هەولێری پێتەختی باشووری کوردستاندا، بەرۆژی نیوەڕۆ خۆشاوی "جێژنی" گۆڕینی نێوی کوردی بە عەرەبی دەخوێنەوە، وەك ئەوەی نێوی تاڤین و ئەڤین و ئاڤان و بارزان و ئاکۆ و ئاسۆ و سمکۆ نێوی کافران بن و، عەبدوڵڵا و عومەر و فاتیمە و عائیشە و ئەبوبەکر و عەلی، لە ئاسمانەوە بەسەر موسڵمانانندا کەوتبنەخوارێ و، هیچیان نێوی سەردەمی بتپەرستیی عەرەبی بیابانی ١٥ سەتە لەمەوبەر نەبووبن. تۆش، برای بەڕێز، کە خۆت تەرخانکردووە بۆ بەربەرەکانێی ئەم جەردەیەتییەی کە بەڕۆژی نیوەڕۆ لە جەستەی فەرهەنگی کورد دەکرێ و، بەتاکی تەنێ ئازایانە شانتداوەتە ژێر ئەم بارە گرانە، ماڵت ئاوا بێ و، ئاهوڕامەزدا دەست بە پشتەوە بگرێ و، دەنگی منیش بخەرە سەر دەنگی خۆت.

لەلایەکی دیکەوە، برای بەڕێز، ئەز لە کردەوەی ئەمانەی نێومبردن «سەرسام نیم»، هەروەها لەوەش سەرسام نیم کە سەلاح بەدرەدین دووجار "سەرسامنامە" کەی عەبدولخالیقی سەرسامی چاپکردووە و، دەیەوێ بۆ جاری سێیەمیش چاپیبکاتەوە. چۆنکە ئەمانە هەموو پێویستیی بەجێهێنانی فەرمانی پێدراو دەبەن بەڕێوە و، گەلێك هەن چاوەڕوانی ئەوەن سەردەمی سەددام بگەڕێتەوە و، دەستەی «ترم ... پرم ... پف ــ ف» بیووژێتەوە ... بەڵام ئەوەی منی «سەرسام» کردووە، ئەوەیە کە کاربەدەستانی هەولێر، کە بە هۆی دەنگی جەماوەری کوردەوە هاتوونەتە سەرکار و، بەنانی کورد دەژین، نەك هەر لەم خیانەتانە بێدەنگن و بەس، بەڵکو یارمەتیی ئەم کردەوە دزێوانەش دەدەن، یان چاوەپۆشن لێی!! بۆچی سەلاح بەدرەدین لەباتی ئەوەی لە سووریاخەریکی حیزبی کۆنە زۆرناژەنی ڕژێمی دوابراوی سۆڤیێتی خۆی

بێ، خۆی خزاندووەتە سەلاحەدین؟ چ دەکا لەوێ؟. ئێمە نامانەوێ پتر چیلکە لەمە بدەین، ئەوەش نەك لەبەر خاتری کەس، بەڵکو لەبەر خاتری ئاسایشی نەتەوەیی و بەس. ئەگـەنا هەرچی لە دێژەکـەی سـەردەمی DDR دا مـــاوە، بە ئەسـکوێ دەرماندەهێنا بۆی. باشە!! تۆ واز لەمە بهێنە. ئایا کاربەدەستانی هەولێر نازانن کە **فازیل عەزاوی تۆرانی**، چ دوژمنێکی کوردە، ئاوا وەك میوانێکی بەڕێز لە هەولێر پێشوازیدەکـەن لێی و، هەزاران دۆلار کـە پارەی کوردی هەژارە، دەکـەنە قـوربانی **«مام فازیل»؟** بـەلاّم **زانایەکی گەورەی لە جیهاندا ناسراوی وەك پرۆفیسۆر بارام رەسووڵ کە بە پارەی خۆی دێتە هەولێر بۆ یارمەتیدانی زانستگەکانی باشوور، کەچی تەنێ رۆژنامەی "میدیا" وتووێژ دەکا لەگەڵی** و، کە پرۆفیسۆر بارام رەسووڵ لە چاکەی خۆی، یارمەتیی شاندێکی زانستگەی هەولێر دەدا لە ئۆپسالا (سوێد)، کاربەدەستانی هەولێر هەر باسیشی ناکەن؟ دەزانی بۆچی؟ چۆنکە بارام رەسووڵ مرۆڤێکی نەتەوەییە و حیزبحیزێنە ناکا. زانایەکی گەورەی دیکەی کورد **پرۆفیسۆر حەسەن حەمە عەلی کەرکووکی**، کە چەند جار ویستی لە کۆلیجەکانی بژیشکی زانستگەی کوردستان خزمەت بکا، بەلاّم گوێیان نەدا پێی، چۆنکە رەخنە لە شەڕی نێوخۆیی حیزبەکان دەگرێ.

باشە!! تۆ واز لەمە بهێنە. ئایا **یەکێتی و پارتی و بزووتنەوەی ئیسلامی**، کە وا بە **ئاووتاووە لەسەر نزار خەزرەجی تاوانبار دەکەنەوە، نازانن نزار خەزرەجی کێیە، ئا بەو شێوە ئاوڕوویەرانەیە بەرگریدەکەن لێی؟ تەنانەت وەزیری نێوخۆی یەکێتی بەڕێز فەرەیدوون عەبدولقادر، لەڕۆژی ١٠/٢٦ دا فەرمووی کە ئەوان (واتە یەکێتی، کە خۆیشی ئەندامی سەرکردەیەتیی یەکێتییە) لە ساڵانی ١٩٨٣ ـ ١٩٨٤ ە وە پێوەندییان لە گەڵ نزار خەزرەجی بووە و، ئەم پێوەندییەش هەتا هاتنەدەرەوەی نزار خەزرەجی لە عێراق (واتە لە ساڵی ١٩٩٩ دا) هەر بەردەوام بووە؟** ئایا کاك فەرەیدوون کە ئەم قسانەی بە تووڕەیی و لووتبەرزییەوە لە وەرامی پرسیارێکدا کردووە، کە ماڵپەڕی "کوردستان نێت" لەڕۆژی ١٠/٢٦ دا بلاّویکردووەتەوە، ئەوە نازانێ کە ئەم قسانەی وی زۆر دەکەون لەسەر خۆی و حیزبەکەی و کوردیش؟ چۆنکە تاکە داخوازینامەیەك کە بدرێ بە کاربەدەستانی دانمارك، بەسە بۆ ئەوەی

کاك فەرەیدوون وەك شایەت بانگبکرێ بۆ دادگە و، ئەوجا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایە یەکێتی، کە ئەوەتە بە دەربڕینی یەکێك لە سەرکردەکانی (وشهد شاهد من اهلها) نێزیکی شانزە ساڵ پێوەندیی بە نزار خەزرجییەوە بووبێ، ئایا یەکێتی و نزار ئاگایان لە نەخشەی ئەنفال و بەهەرمەهێنان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و چارەنووسی دووسەت هەزار گیراوی کورد نەبووە؟ تۆ بڵێی سەددام شانزە ساڵ لە گوێی گادا نووستبێ و، ئاگای لەم پێوەندییە «بەردەوام» ە نەبووبێ، یان بابەتەکە جۆرێکە کە دەبێ «دێزە بە دەرخۆنە» بکرێ؟؟!. جاران دەیانگوت «سەیرە لە کۆیە!» وادیارە ئێستە «سەیرە لە سلێمانی!».

بەڕاستی دوور نییە کە کێشەکە ئەگەر بکەوێتە دادگە (٢) هەر بەوەوە نەوەستێ، بەڵکو تەشەنە بکا بۆ لێکۆڵینەوە لە گەلێك شت، وەك شەڕی نێوخۆیی و پێوەندیی حیزبەکان بە دەرەوە و، جۆری ئەو پێوەندییانە و هێندێك شتی دیکە کە بێگومان لە بەرژەوەندیی حیزبەکان و کورددا نابێ.

برای بەڕێز:

ئەمانە هەموو چەند نموونەیەکی یەکجار کەمن لەو بارە نالەبارەی کە حیزبحیزبێنە خستوویەتە سەر کۆڵی نەتەوەی کورد، ئەوجا تۆ گلەیی لە من دەکەیت ، کە بۆچی ئەز لە تەلەفیزیۆنە کوردییەکاندا هەڵوێستی خۆم دەرنابڕم بەرامبەر بەم شتانە؟ باشە، برای بەڕێز، لەکام سەتەلایتدا؟ کورد سێ ساتەلایتی هەیە، ئەگەرچی هەرسێکیان ناوی کوردیان پێوەیە و، بەپارەی کورد دەچن بەڕێوە، بەلام هەریەکەیان بەدەست حیزبێکە. راستە خەڵکەکە، نەك هەر لە کوردستان، بەڵکو لەگەلێك شوێنی جیهاندا لووتیان لەم حیزبحیزبێنە پڕ بووە و، بێزیان دێتەوە لێی، بەلام ئەوەتە حیزبەکانی کوردستان بەهۆی زۆرەملێیی چەکدارەکانیانەوە قسەیان بەسەر کوردی رەشوڕووتدا سوارە. با ئەم حیزبانە میلیشیاکانیان نەمێنێ، ئەوسا بزانین لە هەڵبژاردنێکی ئازاددا چەند دەنگیان بەردەکەوێ؟ لەهیچ کۆمەڵگەیەکی دیمۆکراتی ئەم جیهانەدا، هیچ حیزبێك میلیشیای نییە. باشە! ئەگەر ئەمانە باوەڕیان بە دیمۆکراسی هەیە، فەرموو با میلیشیاکانیان هەڵوەشێننەوە. خۆ ئەگەر ئەوە نەکەن، ئەوا هەموو تاقمێکی دیکەی کوردستان، مافی ئەوەیان دەبێ، کە، ئەوانیش

میلیشیا دروستبکەن و، رەنگە دروستیشی بکەن و، کەسیش ناتوانێ رێبگرێ لێیان. هەتا میلیشیاکان نەبنە لەشکرێکی نەتەوەیی ناحیزبی، ئەوا هیچ جۆرە رەوایەتییەکی قانوونییان نابێ. دێمۆکراسی و ئازادی **«بانێک و دوو هەوا»** ناناسن.

کاکی بەرێز:

ئەوەی لەسەر من و تۆ و هەموو رۆشنبیرانی کورد پێویستە ئەوەیە، راستەخەڵکەکە واڵێبکەین کە بە مێشکی خۆیان بیربکەنەوە و، خۆیان بڕیاردەری چارەنووسی خۆیان بن. دیارە هیچ کەسێك بێهەڵە وکەموکوڕی نییە، بەڵام هونەر ئەوەیە مرۆڤ لەسەر هەڵەی خۆی سوورنەبێ و خۆی راستبکاتەوە و، گەر هەڵەکەی زیانی بە خەڵکی دیکە گەیاندبوو، ئەوا داوای لێبوردن بکا لێیان و، زیانەکەیان قەرەبوو بکاتەوە و، جارێکی دیکە ئەو رێیە چەوتوچەوێڵە نەگرێتە بەر.

برای بەرێز:

لە کۆتایی نامەکەدا ئەوە ئاشارەوە لێت کە گلەییەکانت لە لایەکەوە و، تێکۆشینی سەخت و کۆڵنەدەرانەت لەلایەکی دیکەوە، وایان لە من کرد، بە چەند وشەیەکی کێش و لەنگەردار، هەستی خۆم بەرامبەرت دەربیرم. رەنگە ئەوە بزانیت کە ئەز هۆنەر (شاعیر) نیم و حەز لە وشەهۆنینەوە ناکەم. لەبەر ئەوە ئەم چەند وشەیە نێونەنێ «هۆنراوە» نێوی بنێ « مۆنراوە» و ئەمەش دیارییەکە لە برای خۆتەوە بۆ تۆی بەرێز. دیارە، دیاریی بابایەکی وەك من، دەبێ چی بێ لە «گەلاّمێو» پتر.

تەندروستی و سەرکەوتن دەخوازم بۆت و دەبێژم:

رەقیب (٣)، رەقیبی (٤)، رەقیبانت (٥) بێ

ئاهورامەزدا، پشتیوانت بێ

خوای گەورە، کەسی، بێکەسانت بێ

سیمیاری (٦) مەزن نزاخوانت بێ

تاوسی مەلەك، پاسەوانت بێ

پاپەك (٧) لەدەستەی هاوبیرانت بێ

زانای سۆرەوەرد (٨)، لە یارانت بێ

سەهاکی سوڵتان بە میوانت بێ

لانەی سەربەرزان، ئاشیانت بێ
فریشتەی شادی، دەستلەملانت بێ
تۆیش دەبێ، سینگی فراوانت بێ
خزمەت بەرنامەی، گشت ژیانت بێ
تا ماوی، خەمی کوردستانت بێ
شەڕی ملهۆڕ و زۆردارانت بێ
شیلەی تێکۆشان، نۆشی گیانت بێ
سەت جەمال نەبەز، بە قوربانت بێ

پەراوێزەکان

(١) ــ بۆ زانیاریی پتر لەبارەی **بەکر سیدقی و شێخ مەحموود** و پووچکردنەوەی بۆچوونەکانی **دوکتۆر کەمال مەزهەر**، تەماشای ئەو وتارە بکە کە لەژێرنێوی **«پاشنیوەڕۆیەك لە خزمەت شای کوردستان شێخ مەحموودی نەمردا»**، لە ڕۆژنامەی سەکۆ» ی ژمارە ١٣ تیشرینی دووەمی ١٩٩٧ و، گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٠ ی جۆزەردانی ٢٠٠١ بڵاوەکردووەتەوە. هەروەها وتاری **«فەقیانەکەی شێخ مەحموود بوو بە دەستەسرە»**، لە بەرپەرچی وتارێکدا نووسیبووم کە لە رۆژنامەی **«پەیام»** (لەندەن) ژمارە ٣٢، ڕەشەمە و نەورۆزی ٢٠٠١ دا بڵاوکرابووەوە و، پڕ بوو لە بوختان بەرامبەر شێخ مەحموود. «پەیام» ئەو وتارەی منی بڵاونەکردەوە. ئەمەش نموونەیەکی دیکەیە بۆ ئەو «دیموکراسی» و «ئازادی» یەی کە بە زمان دەگوترێ و بەکردەوە نابینرێ. گۆڤاری **«کۆنگرە»** لە ژمارە ٢١ی گەلاوێژی ٢٠٠١، بەرامبەر ئابی ٢٠٠١ دا بڵاویکردەوە. هەروەها رۆژنامەی «سەکۆ» ش. ماڵپەڕی «کۆنگرە» لە کۆتاییی ئەم ژمارەدایە.

(٢) ــ پاش ئەوەی ئەم نووسینەم تەواو کرد، بیستم کە کاربەدەستانی دانمارك بڕیاریانداوە نزار خەزرەجی بدەن بە دادگە و لە هەواڵێکیشدا هاتووە کە نزار خەزرەجی ویستوویەتی لە دانمارك دەربچێ، بەڵام کاربەدەستانی دانمارك، ڕێیان نەداوە و دەسبەسەر (اقامە جبریە) یانکردووە.

(٣) ــ «رەقیب» ئێوی خودێیە و، وشەکە عەرەبییە و لەکاری «راقب، یراقب» وە وەرگیراوە.

(٤) ــ «رەقیب» وشەیەکی کوردیی سەروگوێلاك شکاوە کە بنەڕەتەکەی دەبێ «رقیو»، «رکیو» بووبێ. چونکە پێوەندیی بە «رك» ەوە هەیە. وشەی «رکەبەرایەتی» بەمانای «دژایەتی» و «بەرەنگری» دێ و، لە فارسیدا بووە بە «رقابت» کە بەمانای «منافسە» دێ. وشەی «رەقیب» ی کوردی لەبارەی ئیتمۆلۆژییەوە، پێوەندیی بە «رەقیب» ی عەرەبییەوە نییە.

(٥) ــ «رەقیبانت» واتە دوژمنانت.

(٦) ــ «سیمیار» ئەوکەسەیە کە زانستی «سیمیا» بزانێ. «سیمیا» بریتییە لەو شتە نهێنییانەی کە لە جیهاندا هەن، یان ئەو شتانەی پێچەوانەی ئەوانەن کە مرۆڤ دەیانزانێ. «سیمیار» نازنێونێکە بۆ زەڕدەشت. زەڕدەشت بە «زانای سیمیار» نێوی رۆیوە، وەك لە ماریفەتی پیرشالیاری زەڕدەشتیدا هاتووە.

(٧) ــ پاپەك، پاپەکی خوڕەمی (خوڕەمدین) ە، کە عەرەبەکان بەشێوەی «بابەك» (بابك) دەریدەبڕن. پاپەك شۆڕشگێڕی مەزنی کورد بوو کە دوانزە سەتە لەمەوبەر، باسی کۆمەڵگەیەکی بێچینی کۆمەڵایەتی دەکرد، کە ژنانیش مافیان وەك پیاوان بێ. پاپەك نێزیکەی ٢٠ ساڵ لە چیاکانی کوردستاندا شەڕی دەسەڵاتی خەلیفەی عەرەبی کرد، بەڵام دوایی بەهۆی ناپاکیی یەکێك لە سەرکردەکانی لەشکرەکەیەوە، دزانە گیرا و جانەوەرانە لە لایەن خەلیفەی عەرەبەوە کوژرا.

(٨) ــ مەبەست لە «زانای سۆرەوەرد» فەیلسووفی کورد و رۆژهەڵات «سوهرەوردی» یە کە خاوەنی فەلسەفەی «تیشکهارێشتن» (الفلسفه الاشراقیه) یە. سۆرەوەردی لەسەردەمی فەرمانڕەوایی ئەیوبییەکاندا، سەرەڕای پێداگرتنی کوڕی سەلاحەدین ئەییووبی لەدژی کوشتنی سۆرەوەردی، بەفتوای مەلا عەرەبە تەنگەتیلکەمێشکپووتەکان کوژرا. پاش کوشتنی ئێوی بە «شیخ المقتول» (شێخی کوژراو) دەرچوو.

(٩) ــ مەبەست لە «سەهاکی سولتان» (سولتان سەهاك)ە، کە دامەزرێنەری ئاینی «یارسان» ە، کە بە کاکەیی و ئەهلی هەقیش نێو دەبرێن.

سەرنج!

ماڵپەڕی «کوردبوون» ئەمەیە: .www.kurdbun.de

ماڵپەڕی «کۆنگرە» (ئینگلیزی) www.knc.org.uk

ماڵپەڕی «کۆنگرە» (کوردی) www.kncscandinavia.com

جەمال نەبەز

بەرلین

٢٠٠٢/١١/١٦

ئازادیی مرۆڤ لەنێوان باوەڕ و زانست و فەلسەفەدا (*)

مـرۆڤ لەوکـاتەوە کـە خـۆی لەسـەر ئەم خـڕەی زەوییـە دیوەتەوە تا ئەوڕۆ، لەبیرکردنەوەیدا بەرامبەر بە بوونی خۆی و کارەساتەکانی ئەم جیهانە، سێ ڕێبازی گرتووەتەبەر، **ڕێبازی یەکەم: ڕێبازی باوەڕانە، ڕێبازی دووەم: ڕێبازی زانستـانە، ڕێبازی سێیەم: ڕێبازی فەلسەفانە.**

مرۆڤ لەسەرەتای پەیدابوون و ڕووبەڕووبوونییەوە لەگەڵ دیاردە (ظاهرة)ی بوون (الوجود) و ئەو ڕووداوانەی کە لە دەوروبەریدا بەچاوی دیونی، وەك بەفر، باران، بروسکە، هەور، گەرمە، نەخۆشی، لەدایکبوون، مردن ... هتد، بەدوای نهێنیی ئەوانەدا گەڕاوە و هەوڵیداوە بزانێ هۆی ئەمانە چییە و لەکوێوە دێن. وادیارە لەبەر بێدەسەڵاتیی خۆی و سنووورتەنگیی بیرکـردنەوەی بەرامـبـەر لێکدانەوەی ئەم ڕووداوانە، پەکـیکەوتووە و لە داماویدا خـەیاڵی بۆ هۆکـرد (عـامل، سـبب) ی سەراسایی (خارق العادة) چووە. بەڵام وردەوردە کـەوتووەتە سـەر ئەوەی ئەو کـەرەسـتـانەی لەدەوروپشـتی خۆی دیونی، وەك: بەرد، ئاو، گڵ، درەخت، گـیا و ...هتـد، تاقی بکاتەوە و لە ئەنجـامی ئەم تاقـیکردنەوانەدا هێندەك زانیـاریی دەستکەوتووە. هەر بۆوێنە: بە ئەزموونی ڕۆژانە تێگەیشتووە کە هیچ بووەیەکی ژیار بەبێ ئاو ناژی. لەبەر ئەوە لەڕۆژی گـەرمـادا درەخـتی ئاو داوە. کـە بروسـکەیەك لەڕۆژێکی هەور و هەڵادا لە شوێنێکی داوە و، ئەو شوێنە گڕێتێبەربووە و گڕەکە گەرم بووە و ئەو شتەی سـووتاندووە، ئاگری ناسـیـوە وەك هۆیەك بۆ گـەرم کـردنەوە و سـووتاندن. لەم زانیارییە سەرەتاییانە سووتی وەرگرتووە بۆ دۆزینەوەی شتی دیکە. بۆوێنە کە دوو شتی لەیەکخستووە، هەستیکردووە کە گەرمایی دروستدەبێ و هەتا ئەو دووشتە پتر و توندتر لەیەك بخرێن، گەرمـایی پتر دەبێ. لەمـەوە توانیـویتی هۆی گەرمیی بدۆزێتەوە. بەکورتی: لە ئەنجامی زنجیرەیەك ئەزموونی ڕۆژانەوە، هێندەك زانیـاریی دەسـتکەوتووە کـە بۆ دۆزینەوەی شـتی نوێ بەکـاریهێناون و، لەمـەوە سەرەتای ئەو بابەتە دروستبووە کە پێیدەگوترێ «زانست».

ئەم زانستەی کە مرۆڤ پێیگەیوە، هێندەك تایبەتکاری هەیە:

یەکەم: بابەتەکانی زانست ــ شێوای پێوانن، بەرزی، درێژیی، پانایی، قەوارە، قورسایی، پلەی گەرمی، بارست.

دووەم: زانست بەرەوبوی خەیاڵی رووت نییە، بەڵکو بەرەنجامی زنجیرەیەك ئەزموون و تاقیکردنەوەیە لە شوێن و کاتی تایبەتیدا.

سێیەم: بابەتی زانستانە، شێوای بەراوردکردنە. واتە ئەو ئەنجامەی لە ئەزموونێکەوە دەستدەکەوێ، دەتوانرێ لە گەڵ ئەو ئەنجامەی لە ئەزموونێکی دیکەوە دەستکەوتووە، بەراوردبکرێ. ئەوجا ئەگەر ئەنجامێك لەریزە ئەزموونێکدا، وەکیەك دەرچوو، ئەوا دەبێتە ئەوەی کە پێی دەگوترێ «تیۆری زانستانە».

چوارەم: زانست لە بابەتەوە دەستپێدەکا و لە بابەتەکە دەکۆڵێتەوە، نەك لەو شتانەی لە دەرەوەی بابەتەکەن، مەگەر ئەوەی پێوەندییان بەوبابەتەوە هەبێ.

پێنجەم: زانست رێژەیی (نسبی) یە. واتە، زانستێك نییە کە هەتاهەتا لە هەموو شوێن و کاتێکدا راست و گونجاو دەربچێ.

بەکورتی: زانست شێوای دۆخگۆڕی (تطور)ە. تەنانەت، زانستێکی وەك ماتماتیك کە بە «نەگۆڕ» و «نەتەکێن» (مصون، غیر قابل الشك و النقد) دادەنرێ، لە گەڵێك رووەوە، شێوای رەخنەلێگرتنە. بۆ روونکردنەوەی ئەمەش دەبێ بزانین ماتماتیك چییە. ماتماتیك بریتییە لە لێکۆڵینەوەی چەندایەتییە ژمارەییەکان (الکمیات العددیة) و چەندایەتییە ڤالأبییەکان (الکمیات الفراغیة) و دۆزینەوەی پێوەندیی لەنێوانیاندا. هەروەها گشتیکردن (تعمیم) ی ئەم پێوەندییانە. ئەوجا کۆڵینەوە لەم چەندایەتییانە، پێویستی بەوەیە کە لە پێشەوە بەهەوردی تاریف بکرێن، ئەوەش لەسەر بنچینەی ئەو تایبەتکارانەی کە هەیانە. دیارە ئەم تایبەتکارانە بە یارمەتیی هێندەك زاگۆن (قانون)ی ژیربێژی (منطق) دەخرێنە کار، بۆ گەیشتنە ئەنجامی ئەو پێوەندییانەی نێوان چەندایەتییەکان خۆیان و، ئەو پێوەندییانەی کە لەوەبەر لە ئەنجامی ئەمجۆرە لێکۆڵینەوانەوە دەستکەوتوون. جا لەبەر ئەوەی ماتماتیك پەنا دەباتە بەر تاریف و ژیربێژی و، لەبەر ئەوەی ژیربێژی تەنێ بەدوای وێنەی "بیر" دا دەگەڕێ، دوور لە ماددەی بیرە، تاریفیش شێوای گۆڕانە، دیارە زاگۆنەکانی ماتماتیکیش ئەو جۆرە نەگۆڕەنین کە بۆ هەموو کات و

جێبەجێ رێکیەك بێ. هەربۆ نموونەیەکی سادەی ئەم قسانە، ساڵانێك لەمەوبەر زانایەکی ماتماتیك لەبەردەم ژمارەیەك لە ماتماتیکوانەکانی ئەوروپادا نیسپاتی کرد کە (۲۲/۷) کە بەرێژەی نەگۆڕ (النسبة الثابتة) نێودەبرێ، رێژەیەکی نەگۆڕ نییە.

زانای بەنێوبانگی ئینگلیز، **ئایزاك نیوتن** **Isak Newton**(۱٦٤۳ ـ ۱۷۲۷) بێجگە لەو ئەزموونەی کە لەسەر رۆناکیی ئاسایی کردی و توانی بەهۆی پوازك Prism ەوە بیکاتە چەند شەبەنگێکی جیاواز و دوایی ئەم شەبەنگانە کۆبکاتەوە و بیانکاتە یەك، سێ جۆرە دووری خستەبەرچاو؟! درێژی و پانایی و بەرزی. بەڵام **زانای جوولەکە ئەلبەرت ئاینشتاین (۱۸۷۹ ـ ۱۹۵۵)** کە ئەویش هەروەك نیوتن خەریکی ئەزموونی رۆناکی بوو، بەتوێژینەوەی ئەلیکترۆ ـ رۆناکی گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە رۆناکی بریتییە لە چەندایەتیی گچکە گچکە کە بە فۆتۆن نێودەبرێن. ئەم فۆتۆنانە بەجارێك دەرناپەڕن، بەڵکو بەچەند جار. لەمڕووەوە توانی دیاردەی ئەلیکترۆ ـ رۆناکی بە تیۆری چەندایەتی لێکبداتەوە. ئاینشتاین توانی لەرێگەی لێکۆڵینەوەی پێوەندیی نێوان وزە (طاقة) و بارست (كتلة) ەوە بگاتە تیۆری رێژەیی تایبەتی. ئەوجا بەیارمەتی ماتماتیك توانی تیۆری رێژەیی گشتی دابهێنێ. کە لەمەیاندا، بە پێچەوانەی نیوتنەوە، لەپێوەندیی هێزی راکێشان و چەمانەوەی ڤاڵایی (الانحنا الفراغی) دووریبەکی چوارەمی پێدا کە ئەمەش سەردەم (زەمان) بوو. بەکورتی تیۆری ئاینشتاین راستکردنەوەی تیۆری نیوتن بوو. لەم سەتەیەشدا **فیزیکزان و فەیلەسووفی گەورەی کورد محەمەد لەیلا**، پاش خەریکبوونی ساڵانی ساڵ بەبابەتی بارستایی Massismus بەوە تیۆرییەکی داهێناوە کە کەموکورتی تیۆرییەکانی **نیوتن و ئاینشتاین** دەخاتەڕوو (۱).

ئەمانەی سەرەوە چەند نموونەیەك بوون بۆ ئەوەی کە ماتماتیك و فیزیکی ماتماتیکانەش، وەك زانستەکانی دیکە شێوای گۆڕان و دۆخگۆڕینن، ئەگەرچی بەقەوارەیەکی کەمتر لەوانی دی.

مرۆڤ هەر لە کۆنەوە هەستی بەوە کردووە کە هەموو شتێك بەزانست لێکنادرێتەوە بۆی. چونکە هەتا ئێستە زانست نەگەیشتووەتە ئەوەی ماك و بنچینەی بوون (وجود) بەتەواوی لێکبداتەوە. لەبەر ئەوە بۆ لێکدانەوەی دیاردەی بوون، پەنای

بردوووەتە بەر خەیاڵ و، هێزێکی سەراسایی (خارق العادە) ی کردووەتە رامانی خۆی، کە ئەمەیان بەپێچەوانەی کەرەستەی زانستەوە، نە دەبینرێ و، نە دەپێورێ و نە تاقیدەکرێتەوە و، نە دەتوانرێ بوون، یان نەبوونی ئیسپات بکرێ. بەمەش دەگوترێ **«باوەڕ»**.

وشەی **«باوەڕ»** کە بە کوردیی **«پەهلەوی» Vaver (ڤاڤەر)** ە و بەمانای «دڵنیابوون» و «پەسندکردنی قسەی کەسێک» دێ، لە دووبەش پێکهاتووە. **«با» و «وەر»**. **«با» بەکوردی «پەهلەوی» Epak (ئەپاك)** ە و بەمانای **«خودێ» و «خاوەنی شتێك»** دێ (٢). واتە، باوەڕ پێوەندییەکە لەنێوان "مرۆڤ و خودێ" دا بۆ لێکدانەوەی بنەمای بوون. کەسێك کە باوەڕی بە شتێك هەبێ، سا ئەو شتە دیاربێ، یان نادیاربێ، خۆشییەك دەکەوێتە گیانی. چونکە هەموو خۆشییەکی گیانی لە دڵنیاییەوە سەرهەڵدەدا و هەموو ناخۆشییەکیشی لە دڵەڕاوکە و ترس و نادڵنیاییەوەیە. شتێکی رێکەوت نییە کە وشەی «ایمان» ی عەرەبی مانای «دڵنیابوون لەڕێی خۆبەستنەوە بە باوەڕێکەوەیە».

مرۆڤ لە رێگەی باوەڕەوە جۆرە هۆکردێکی دۆزیوەتەوە بۆ بنەمای بوونی خۆی و خاوەنی بوون (واتە: خودێ) کە لە رێی تاقیکردنەوەی زانستەوە بۆینەکراوە.

دەبێ ئەوە بزانین کە باوەڕ لە گەڵ پڕوپووچ (خرافات) دا، دووشتی جیاوازن. چونکە ئیسپاتکردنی ناڕاستیی (پڕوپووچ) لەڕێی زانستەوە هاسانە. بۆنموونە پاش ئەوەی تێلسکۆپ دروستکرا، توانرا بانگەشەی کلێسەی دیانی بەدرۆ بخرێتەوە کە گوایە «زەوی پانە و خۆر بەدەوری زەویدا دەخولێتەوە». لەگەڵ ئەوەشدا زۆرکەس هەن باوەڕیان بە پڕوپووچە. لەنێو کوردەواریشدا باوەڕ بە پڕوپووچ زۆرە، هەر بۆنموونە یەکێك لووتی خورا، دەبێژن ئەوە «شەڕێك دەبێ بە تووشییەوە»، یان بەری دەستی خورا، دەبێژن «پارەی تێدەچێ».!.. کەڵەشێر دەمەو ئێوارە بخوێنێ سەریدەبڕن، دەبێژن «سەری خاوەنەکەی دەخوا» !!!

گرنگترینی شتێك کە لەسەر بنچینەی باوەڕ دامەزراوە ئاینە. بناخەی ئاین لەسەر بوونی دۆگمامێتۆلۆژیا و بوونی خودێ دامەزراوە کە لە هۆکرد و هێنەربوونی مرۆڤ و جیهانە. بەڵام وێنەی خودێ خۆی و پێوەندیی لە گەڵ مرۆڤدا، لە رامانە ئاینییەکاندا وەکیەك نییە. هەر بۆوێنە: خودێ بەپێی ئێزدناسیی (الهیات) ی

موسڵمانان «نەلەکەس بووە و، نەکەسی لێدەبێ» (لم يلد و لم يولد)، **بەڵام بەپێی ئێزدناسیی دیانەکان حەزرەتی عیسا «کوڕی خودێ»یە. بێجگە لەمەش، هەر ئاینە بۆخۆی جۆرە دەستوور و نەریت و ڕێی پەرستن و ڕەوا و ناڕەوا و ڕێپەند (ممنوع) و ڕێنەبەند (حەلال)ی هەیە کە لەهی ئەوی دیکە ناچێ و، هەمووشیان ئەمانە دەبەنەوە سەر «ویستەی خودێ»**. جا لەبەر ئەوەی ئەم ناکۆکییانە شێوای لابردن و گۆڕین نین، دیارە بوونی باوەڕێکی یەکتا، شتێکە لە نەبوانە. لە پاڵ ئەوەشدا کەسانێکی زۆر هەن کە باوەڕیان بەهیچ جۆرە ئاینێك نییە.خاوەنباوەڕەکان ئەم بێباوەڕانە بە "کافر" و "خودێنەناس" و "گلاو" دەدەنە قەڵەم و، هێندێك جار شەڕ و هەرا و بەیەکدادان و خوێنڕێژی لێپەیدا دەبێ.

ئاین وەك زانست ڕێژەیی نییە، بەپێی کات و شوێن ناگۆڕێ. وەك زانست شێوای تاقیکردنەوە و دەمەتەقێ لەسەرکردن نییە. فەرمانێکە و لە خودێ وە هاتووە و دەبێ بەو جۆرەی لەو ئاینەدا هاتووە جێبەجێ بکرێ. ئاین لەمڕووەوە هەرچەندە جۆرە پەروەردەیەکی ڕەوشتانە (اخلاقی) دێنێتە پێشەوە، بەڵام ناتوانێ ببێتە هۆی گرێدانی مرۆڤ بەیەکەوە. لەبەر ئەوە باوەڕ وەك دۆزێکی کەسی (مسئلة شخصية) دەمێنێتەوە، کە دەبێ بۆ ڕێزلێنان لە هەڵگرانی، ڕێز بنرێ لێی. بەڵام ناتوانێ ببێتە دەستوورێکی گشتی بۆ تەواوی کۆمەڵگە، چونکە کۆمەڵگە ئەوانەش دەگرێتەوە کە باوەڕیان جیاوازە، یان هیچ جۆرە باوەڕێکیان هەڵنەگرتووە. جا لەبەر ئەوەی وەك گوتمان ــ باوەڕ دەمەتەقێ ناکرێ لەسەری و پێویستی بە ئیسپاتکردن نییە، دیارە یەکێك کە لە دڵنیاییەوە باوەڕێکی هەڵگرتبوو، هەرچەندێك بەلای تۆوە ناڕاست بێ، ناتوانیت بڵێیت «درۆ دەکا». چونکە درۆ بریتییە لە گێڕانەوەی بابەتێك، یان بە هەڵە، یان بە ناتەواوی و بەوبەڕی هۆشیارییەوە. لێرەدا دەمەوێ چیرۆکێك بۆنموونە بخەمە بەرچاو:

جارێکیان لەشاری **گراتس Gratz** (نەمسا) سەمینارێکم گرتبوو بەبانگێشتی زانستگەی ئەوێ و گەلێك کورد و نەمسەیی و خەڵکی دی تێیدا بەشداربوون. لەو سەمینارەدا باسی مێتۆلۆژیای کوردم کرد و لەوبارەیەوە **مێتۆلۆژیای ئێزیدییەکان و چیای جودی**. کە سەمینارەکە تەواو بوو و، ماڵاوایم کرد، ویستم بڕۆم، کوردێکی خەڵکی باکوور، کە گوتی دەساڵێکە کارکەرە، گوتی حەز دەکەم هێندەك قسە بکەم

لەگەڵت، گوتم، بەراستی کاتم زۆر کەمە و دەبێ دەستبەجێ بچم بۆ وێستگەی شەمەندەفەر، فەرموو بەرێوە قسە بکەین. گوتی ئەز بە ئۆتۆمۆبیل دەتبەم بۆ وێستگەی شەمەندەفەر. کە سواری ئۆتۆمۆبیل بووین، گوتی «زۆر پێم خۆش بوو کە باسی چیای جودیت کرد، بەڵام چیرۆکەکە جۆرێکی دیکەیە. «خودێ خۆی قاچێکی لەسەر چیای جودی داناوە و قاچەکەی دیکەشی بە هەموو ئەم گەردوونەدا دەسوورێنێتەوە و، بەو جۆرە سەرنجی جیهان دەدا. هەر کەسێك خراپەیەك بکا بەردێکی تێدەگرێ». منیش بزەیەك گرتمی و گوتم «باشە بەردەکە گەورەیە، یان گچکەیە؟» گوتی: «ئەوە بەپێی گوناهە. ئەوی گوناهی گەورەبێ، بەردێکی گەورەی تێدەگرێ و، ئەوی گوناهی گچکە بێ، بەردێکی گچکەی تێدەگرێ. هی وا هەیە کوێر دەبێ، هی وا هەیە، شوێنێکی دەشکێ، هی وا هەیە دەمرێ، هی وا هەیە هەر ئازاری پێدەگا». گوتم: «باشە ئەم هەموو بەردە چۆن کۆدەکرێتەوە؟». گوتی: «ئەوە هاسانە. دە دوانزە فریشتەی هەن، پێوچان بە (لۆری گەورە) "ترێلی" بەرد کۆدەکەنەوە و دەیهێنن بۆی». کە ئەم قسانەی دەکرد، جۆشی سەندبوو، بە هەردوو دەست لە جووڵەدا بوو. گوتم: «دەست لە سۆکانی ئۆتۆمۆبیلەکە بەر نەدە، ئەگەنا خۆمان دەدەین بەلایەکدا». گوتی: «نەترسە، خودێ بامەیە». پاش ئەم وانەیە، پێکەنینێکی خەست گرتبوومی و، شەرمیشم بەخۆم دەهات، بەتایبەتی چۆنکە ئەو زۆر پێناخۆش بوو. گوتی: «پێ نەکەنە. ئەز تۆم خۆش دەوێ، چۆنکە تۆ خزمەتی گەلەکەمان دەکەیت، بەڵام خۆت کافر نەکە». لەم قسانەدا بووین گەیشتینە وێستگەی شەمەندەفەر. کە دەرکەی تەنیشتم کردەوە بۆ دابەزین، سەرم بەر لاشیپانی سەرەوەی چوارچێوەی دەرگەکە کەوت و زۆر ئێشا. برادەرەکە دەستبەجێ گوتی: «ئەوە بەردەکە بوو». تاوێك پاش ئەمە، ئۆتۆمۆبیلێك زۆر بەخێرایی بە تەنیشتمدا تێپەڕی و چەند سانتیمەترێك زێتر لێم نێزیك بوایە خۆی دەدا لێم. برادەرەکە گوتی: «تۆبە بکە، ئەگەنا بەردێکی دیکەت تێدەگرێ».

جا ئێستە ئێمە ناتوانین بڵێین ئەو برادەرە درۆ دەکا. درۆ ناکا. چۆنکە باوەڕی بەو شتە هەیە. هیچ خاوەن باوەڕێك درۆناکا. درۆ ئەمەیە بابەتێك بەو پەڕی هۆشیارییەوە بە هەڵە، یان بە ناتەواوی بگێڕدرێتەوە. لێرەدا باس باسی درۆ نییە، بەڵکو ئەوەیە، ئایە ئەو شتە خۆی لەخۆیدا بە پێی پێوانەی زانستانە، راستە یان نا.

ئەز بۆخۆم ناتوانم باوەڕ بە خودێیەك بکەم کە بەردەفرکانێ بکا. ئەگەر یەکێکی دیکە باوەڕ بەوە دەکا، ئەوا ئازادە. بەڵام ئەوەی لێرەدا شایانی سەرنجدانە ئەوەیە، کاتێك سەری من بەر لاشیپانی سەرەوەی دەرگەی ئۆتۆمۆبیلەکە کەوت، بەلای منەوە هۆی بێئاگاییی خۆم بوو. بەڵام بەلای ئەو برادەرەوە، ئەوە ئەو بەردە بوو کە خودێ گرتوویەتی لە من لە چیای جودییەوە بەرەو نەمسا. فڕکەی ئۆتۆمۆبیلەکە بە تەنیشتمدا، بەلای منەوە، گوێنەدانی هاژۆری ئۆتۆمۆبیلەکە و پەلەکردنی بوو، بەڵام بەلای ئەو برادەرەوە، ورپاکردنەوەیەك بوو لەلایەن خودێ وە و، ئەگەر، چیدی پێبکەنم، ئەوا بەردێکی دیکەی وا دەگرێتە من، کە کۆتاییی ژیانمی لەگەڵ بێ. هەردوو رووداوەکە بەلای منەوە لە بێئاگاییەوە روویاندا و، بۆ ئەو برادەرەش ئیسپاتی تەواو بوون بۆ باوەڕەکەی خۆی. لەگەڵ ئەوەشدا ئەگەر هەر لەو سنوورەدا بوەستایە هیچ زیانێکی نەدەبوو. بەڵام کە لەو سنوورەوە دەرچوو، زیانی گەورەی هەیە، چونکە ئەو برادەرە باوەڕنەکردنی من بە باوەڕەکەی وی، بە سەربەستیی باوەڕ دانانێ وەك من، بەڵکو بە «کفر»ی دادەنێ و پێکەنینەکەی من، بە بێ تۆرەیی (بێ ئەدەبی) ناداتە قەڵەم، بەڵکو بە «کافرێتی» دادەنێ. ترسەکە ئالێرەدایە و لێرەوە دەستپێدەکا. چونکە ئەگەر تۆ باوەڕت نەهێنا بەباوەڕی کەسێك کە سنووری بیرکردنەوەی هێندە تەسك بوو، تۆی بە «کافر» دایە قەڵەم، دیارە تۆ ناتوانیت چاوەڕوانی رێزی ئازادیی خۆت بیت لەو کەسە.

جا ئێمە ئێستە ئەگەر ئازادی بکەینە مافێکی بنچینەییی مرۆڤ، دەبێ بێژین کە هەموو خاوەن باوەڕێك - وەك مرۆڤ - ئازادە لە جۆری رامانی خۆی و دەبڕینی ئەو رامانە. بەڵام هەموو ئەوانەی کە خاوەن باوەڕ نین، ئەوانیش هەر ئازادن، بە مەرجێك دەربڕینی باوەڕ، بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە و بێ زۆر و زەنگ بێ. دیارە لە کۆمەڵگەیەکی سۆسیالیستیدا کە ئازادی و یەکسانیی مرۆڤی کردبێتە بنەمای خۆی، هیچ کەسێك مافی ئەوەی نییە بەزۆر باوەڕی خۆی بەسەر کەسێکی دیکەدا بسەپێنێ. واتە، کۆمەڵگە دەبێ لەڕووی باوەڕەوە پلورالیستی بێ. جا لەبەر ئەوەی «دەوڵەت» دەبێ دووریبە ژیاریبەکانی لەگەڵ دووریبە ژیاریبەکانی کۆمەڵگەدا یەکسان بن، دیارە دەوڵەتیش دەبێ پلورالیستی بێ، واتە نابێ ببێتە دەزگەی دەسەڵاتی هیچ

باوەڕ و هیچ ئاینێك. بێگومان لەمجۆرە دەوڵەتەدا، هەموو جۆرە ئاینێك و رامانێك رێزی خۆی دەبێ، بەڵام ناکرێتە دەستووری کۆمەڵگە.

بێجگە لە باوەڕ و زانست، مرۆڤ هەر لە کۆنەوە بۆ لێکدانەوەی بنەمای بوون، رێیەکی دیکەشی گرتووەتە بەر، کە ئەمەش فەلسەفەیە.

فەلسەفە بریتییە لە توێژین و هوردکردنەوەی سەرەتا بنچینەییەکانی بوون (وجود) و هزر (فکر) بەشێوەیەکی تایبەتی، بۆ گەیشتنە «راستی». بۆ ئەمەش فەلسەفە پەنا دەباتە بەر ژیریێژیی هۆش (منطق العقل). لەبەر ئەوە فەلسەفە لە بەڵگەنەویستەکان (مسلمات، بدیهیات) ەوە دەستپێناکا، ئەوجا ئەو بەڵگەنەویستانە، ئەخۆیا (غیبی) بن، یان دیار بن، ئەوە بەلای فەلسەفەوە وەکیەکە. لێرەدا فەلسەفە خۆی لە ئاین جیادەکاتەوە. چۆنکە بنچینەی ئاین باوەڕە. بەڵام فەلسەفە باوەڕ ناکاتە بنچینەیەك بۆ ئەو شتەی بە «راستی» دەدرێتە قەڵەم. فەلسەفە خۆشی لە زانست جیادەکاتەوە، چۆنکە زانست لە «ماددە» وە دەستپێدەکا. بۆوێنە فیزیك لە خۆرسك (طبیعة) ەوە دەستپێدەکا و بە پەنابردنە بەر ماتماتیك دەیەوێ دیاردەکانی خۆرسك لێکبداتەوە. بەڵام فەلسەفە دەیەوێ ئەم سەرەتایانەی خۆرسك شیبکاتەوە و بیانباتەوە سەرماکی بنچینەییان. فەلسەفە سەتان و بگرە پتر، قوتابخانە و رێبازی جیاجیای هەیە. **کۆنترین فەلسەفە فەلسەفەی رۆژهەڵاتییە کە لە زەردەشت و کۆنفۆسیۆس و بوودا وە دەستپێکردووە.** ئەوجا فەلسەفەی **یۆنان** دێ کە **ئەرستۆ و سۆکرات و پلاتۆ (ئەفلاتوون)** و **دیۆگین** نوێنەرانی گەورەی ئەم قوتابخانەیەن. لە سەتەی نوێشدا **دێکارت و کانت و فۆیەرباخ و هیگل و لایبنیز و رەسل** سوارچاکانی فەلسەفەی ئەوروپایین.

فەلسەفە و فەیلسووفەکان بەگشتی، دەکرێن بە سێ بەشەوە!

١- ئیدیالیستەکان کە بنچینەی هەموو شتێك دەبەنەوە سەر هۆش (عقل).

٢- مەتریالیستەکان کە بنچینەی هەموو شتێك دەبەنەوە سەر مەنی (ماددە).

٣- دووەکەکان کە هەموو شتێك دەبەنەوە سەر هۆش و مەنی پێکەوە.

دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە هەر لە کۆنەوە و بەهۆی **زانستگەی «حەڕان» ی کوردستانەوە،** جۆرە فەلسەفەیەك لە رۆژهەڵاتدا هاتە کایەوە کە بە فەلسەفەی

«نەزانینی راستیی پەتی» ئێویسڕۆی کە عەرەبەکان پێیان دەگوت: «لاادریة». بەپێی ئەم فەلسەفەیە «هۆش»ی مرۆڤ ناتوانێ سنووری ئەزموونی خۆیی خاوەنەکەی ببەزێنێ. لەبەر ئەوە ناتوانرێ هیچ شتێك ئیسپاتبکرێ کە لە دەرەوەی ئەو سنورەدا بێ». هێندەك کەس هەن کە ئەمە بە گومانکردن لە بوونی خودێ و ژیانەوەی مرۆڤ پاش مردن، لێکدەدەنەوە. بەهەر جۆر، لەم سەتانەی دواییدا لە ئەورووپا چەند فەیلەسوفێك هاتنەکایە کە سەربە قوتابخانەی «نەزانینی راستیی پەتی» بوون و، لەوەوە لیبەرالیزم هاتە کایە. یەکێك لەوانە فەیلەسووفی ئەڵمانی فرە بەنێوبانگ **ئیمانوئێل کانت Emanuel Kant (١٧٢٤ ـ ١٨٠٤)** بوو، کە هەوڵیدا هۆش و هەست (عقل و حس) پێکەوە ببەستێ. **کانت دەیگوت «ئەو شتانەی هۆش سەر دەردەکا لێیان، پێویستییان بە ئەزموونی هەستە، ئەگینا بەبێ ئەزموونی هەست، هەروەك پەیکەری بێگیان دەمێنێتەوە».**

کانت دەبێژێ: «چونکە ئەو تاقیکردنەوانەی ئێمە هەمانە لەبارەی ئەو شتانەوە کە لە دەرەوەن، هەر تەنێ ئەو رووداوانە (ظاهرة) دەگرێتەوە کە دەتوانین بە هەستی خۆمان پێ ببەستین پێیان و، ئێمە لە جیهاندا بە دەزگەی هۆشی خۆمان، تەنێ دەتوانین لەو رووداوانە بگەین. بەڵام ئەوەی لەپشت ئەو رووداوانەوەن بەهیچ جۆرێ ناتوانین بەهۆشی پەتی (العقل المجرد) بزانین چین».

کانت دەبێژێ: گەڕان بەدوای راستینەکان (حقائق) دا بە هۆی هۆشەوە، مرۆڤ دەخاتە دۆخی ناتەبایی (تناقض) ەوە. بۆوێنە: گەڕان بەدوای کات و جێ دا، دەمانباتەوە سەر ئەوەی کە هەردووکیان کۆتابییان دێ و، کۆتاییشیان نایێ. گەڕان بەدوای ڤین (ارادة) ی مرۆڤدا دەگاتە ئەوەی مرۆڤ ڤینی خۆی بەدەست خۆیەتی (مخیر) و هاوکات بەدەست خۆی نییە (مسیر) ە. گەڕان بەدوای خودێ دا دەگاتە ئەوەی هەیەو نیشە».

نوێنەرێکی دی ئەم قوتابخانەیە **فەیلەسووفی فەرەنسی ئۆگۆست کۆنت Auguste Conte** (١٧٩٨ ـ ١٨٠٧) بوو کە بە داهێنەری **«فەلسەفەی چۆنێتی»** دادەنرێ.

کۆنت، هەوڵدەدا بۆ چاککردنی کۆمەڵگە بەپێی پەنابردنە بەر ئەو ئەنجامەی کە زانستە خۆرسکییە شارستانییەکان پێیگەیشتوون. کۆنت دژی میتافیزیك بوو.

میتافیزیك بەدوای بوونی پەتی (الوجود المطلق) دا دەگەڕێ، واتە بوون بەتەنێ، بێ هیچ تایبەتکارێك، تایبەتکاری بوونی خۆی نەبێ. بەپێی کۆنت بیری مرۆڤ لە پرۆسەی دۆخگۆڕیدا بە سێ پلە تێپەڕ بووە:

١ــ پلەی ئێزدباوەڕی (لاهوتی) کە هەموو شتێك بەبوونی هێزێکی سەراسا (خارق العادة) لێکدەداتەوە.

٢ــ پلەی میتافیزیکی کە هەموو شتێك بە بنچینەیەکی تاك و تەنێ لێکدەداتەوە.

٣ــ پلەی چۆنێتی کە هەموو وادانانێك (فرضیة) لە ئەنجامی تەماشاکردن و ئەزموونەوە دیاریدەکا، نەك بە خەیاڵ.

فەیلەسووفێکی دیکەی ئەم مەیدانە، **فەیلەسووفی ئینگلیز هێربەرت سپێنسەر Herbert Spencer** (١٨٢٠ ــ ١٩٠٣) بوو. بەپێی سپێنسەر فەلسەفە بریتییە لەوەی تۆ لە گۆشەنیگای دۆخگۆڕییەوە (تطور) بڕوانیتە زانیاری (معرفة). بەپێی سپێنسەر ئەوەی کە دەتوانرێ بناسرێ، ئەوە هەر ئەو شتەیەکە دەتوانرێ بەراورد بکرێ بە شتی دیکە. جا لەبەر ئەوەی پەتی (مطلق) بە هیچ جۆرێك شێوای بەراوردکردن نییە، لەگەڵ خۆی نەبێ، دیارە بە هیچ جۆرێك نازانرێ چییە. کە واتە سنووری زانیاریی مرۆڤ، تەنێ ئەو دیاردانەیە کە روو دەدەن و پێوەندییەکانی نێوانیانە.

شایانی باسە کە سپێنسەر ماوەیەکی کورت پێش ئەوەی کۆچیدوایی بکا، چاوی **بە فەیلەسووف و تێکۆشەری کورد شێخ محەممەد عەبدۆ (١٨٢٥ ــ ١٩٠٥) کەتبوو، کاتێ کە شێخ لە ئەورووپا دەربەدەر بوو. شێخ بیرکەرەوەیەکی مەزنی رۆژهەڵات بوو، داوای چاککردنی باری کۆمەڵگە و مافی گەلان و هاوئاهەنگکردنی زانست و ئاینی دەکرد.**

فەلسەفە هەرچەندە بەدوای بنکەبنەڕەتییەکانی «بوون» دا دەگەڕێ و دەیەوێ لەو رێیەوە بگاتە «راستی»، بەڵام لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشێ، ئایا «راستی» چییە؟ ئایا «راستی پەتی» هەیە؟ ئەگەر هەیە بەچی و چۆن دەتوانین پێیبگەین؟. قسە لەسەر ئەوە نییە کە فەلسەفە بە یارمەتیی ژیریێژی و کوور (قووڵ) خوێندنەوە، دەیەوێ بگاتە «راستی». بەڵام ئەوەی کە ئەو پرۆسەیە دەبا بەڕێوە مێشکی مرۆڤە. مێشکی مرۆڤ وەك فەیلەسووفەکانی بەرەی «نەزانینی راستی پەتی» دەبێژن، تەنێ

ڕووەدا (ظواهر) ی شت دەبینێ، نەك ئەو شتانەی لە نێوەودن. چۆنکە مێشکی مرۆڤ ناتوانێ دیوی نێوەوەی ئەو شتانە ببینێ. بێجگە لەمەش فەلسەفەیەکی یەکگرتوو نییە، بەڵکو سەتان و پتر قوتابخانەی فەلسەفەیی هەیە. هەر لەبەر ئەوەیە مرۆڤ، لە لایەکەوە، لەڕێی فەلسەفەوە

گەیشتووەتە گەلێك شتی بەکەڵك کە خزمەتی مرۆڤیان کردووە، لەلایەکی دیکەوە هەر لەڕێی فەلسەفەوە گەلێك ئیدیۆلۆژیای واش هاتوونە پێشەوە کە دژی ئازادیی مرۆڤ بوون. بەپێی **فەلسەفەی کۆنی یۆنان**، کۆمەڵگە بەچەند چینێك بەشکرابوو، یەکێك لەوانە «ڕاستە خەڵك» بوون کە هیچ مافێکیان نەبوو، نۆکەریکردن نەبێ. ئەو دەستوورە دەیگوت: «خواستی خۆڕسك (طبیعت) ە کە **بارباریەکان** بەندەی یۆنانەکانن». نموونەی دی **فەلسەفەی «هیگل» Hegel**ی (١٧٧٠ ـــ ١٨٣٠) ئەڵمانییە کە لەوەوە دووڕێبازی **«مارکسیێتی»** و **«نازیتی»** لە دایکبوون، کە لە **سۆڤیێت و چین و ئەڵمانیا** و **ئەلبانیا** خرانە کار و ئەوپەڕی دوژمنایەتییان بەرامبەر ئازادیی مرۆڤ لێدەرکەوت.

بەکورتی، ئازادیی مرۆڤ ناتوانێ ڕەوایەتیی خۆی هەموو کاتێك لە فەلسەفەوە وەربگرێ. لەبەر ئەوە، هەر زانست دەمێنێ کە ئازادی بتوانێ بیکاتە پاڵپشتی خۆی. چۆنکە زانست لە بابەتەوە دەردەچێ و لایەنگری بابەتە. بابەتەکە لێرەدا مرۆڤە کە ئازادی بنچینەی هەموو مافەکانێتی.

— — —

* ـــ ئەم وتارە لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا نووسراوە وەك بەشێکی بەرگی دووەمی **«هێندێك لە کێشە بنەڕەتییەکانی قوتابخانەی کوردیی سۆسیالیزم»**، کە بەرگی یەکەمی لە سوێد لە ١٩٨٥ دا لە چاپدرا و، لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠١ دا چاپی دووەمی ئەم بەرگی یەکەمە لە هەولێر لەلایەن ڕۆژنامەی «میدیا» وە دەرچوو.

(١) ـــ گەلێك گوند و باژێری کوردستان هەن کە بە «با» دەستپێدەکەن وەك **«بامەڕنی»**، **«باپشتیان»**، **«باقووبە»**، **«بانە»**، **بالیسان»**، **«بابەوا»**، **«باینجان»** و ... هتد.

(٢) ـ محەمەد لەیلا، وەك لەنێوەکەی دیارە، بەنێوی دایکیەوە «لەیلا» نێونراوە، وەك گەلێك ماڵباتی کورد کە نێوی دایکیان هەڵدەگرن، نەك نێوی باوکیان. محەمەد لە تاخی کوردان (حي الاکراد لە دیمەشق) لە دایکبووە و لەوێ چووەتە قوتابخانە و لەبەر هەژاری، زۆر درەنگ قوتابخانەی تەواو کردووە. وەك جۆتکار و دارتاشیش کاریکردووە. پاش ئەوە لەلایەن کاربەدەستانی سووریاوە لەسەر کوردایەتی تەنگی پێهەڵچنراوە و، وەك پەنابەر هاتووە بۆ ئەورووپا و بووە بە پەنابەر لە ئەڵمانیا. لە شاری **براون شفایك** لە زانستگەی تەنکۆلۆژی خوێندنی هەندازیاری تەواو کردووە. هەرلە سەرەتای دامەزراندنی **«ئەکادێمیای کوردی بۆ زانست و هونەر»** لە ساڵی ١٩٨٥ دا بووە بە ئەندام. بەرەنجامی لێکۆڵینەوەکانی لەبارەی بارستایی Massismus یەوە نارد بۆ گەلێك لە پرۆفیسۆرەکانی ئەورووپا. نەزانی ئەوەیانکرد کە بێژن «نەڕاستە» و نەهێندە ئازابوون کە بێژن «ڕاستە». **ڕاستییەکەی ئەگەر محەمەد لەیلا کورد نەبوایە، چەند جارێك خەلاتی نۆبلی وەردەگرت.**

حیزبحیزبێنەی کورد و،
هەڕەشە ڕەشەی گورگەبۆر

ئەوی سەرنجی مێژووی کوردی دابێ لەم پەنجاساڵەی دواییدا، تەنانەت سەرنجێکی سەرپێییش، نەك سەرنجێکی کوور (قووڵ) و هورد، بەهاسانی بۆی دەردەکەوێ کە حیزبحیزبێنە دەورێکی بنچینەیی گێڕاوە لە سەرلێشێواندن و بەهەڵەبردنی جەماوەری کورد و، ناکۆکیدروستکردن لەنێوان ریزەکانی خەڵکی کوردستان و، لە ئەنجامدا پەنابردن بۆ داگیرکەرانی کوردستان و، کردنیان بە کوێخا بەسەر ماڵی کوردەوە و، دابەستن و گەشەدان بە کلك و دەستوپێوەندەکانی ئەم داگیرکەرانە لە کوردستاندا. ئەم رەوشەڕەشە، کارێکی وایکردووە کە حیزبێکی کوردستانی، ئامادەی هەموو جۆرە دەستبەردان (تنازلات) و بەرتیلدان و سەرشۆڕییەك بێ بۆ داگیرکەرانی کوردستان، هەربۆ ئەوەی بەسەر حیزبە کوردستانییەکانی دیکەدا زاڵ ببێ، ئەمەش لە ئەنجامدا بووەتە هۆی ئەوەی کە حیزبێکی کوردستانی ژێردەستەی دەوڵەتێکی داگیرکەر، شەڕی حیزبێکی کوردستانیی ژێردەستەی داگیرکەرێکی دیکە بکا و، دەوڵەتە داگیرکەرەکەی دراوسێی، بە (هاوپەیمان) و (هەڤاڵبەند) و (دۆستی کورد) بداتە قەڵەم و، حیزبە کوردستانییەکانی دیکەش بە (جاش) و (خاین) و دوژمنی خوێنیی خۆی بزانێ.

شەڕ و بەیەکدادان و خوێنڕێژیی نێوان پارتی و یەکێتی و پێ کێ کێ و کۆمەڵە و دێموکرات و سۆسیالیست و ئیسلامییەکان، لەسەر بردنەوەی پێشڕەوێتیی درۆزنە و خۆبەزلگرتن و خۆسەپاندن بەزۆری چەك بەسەر هەژار و رەشوڕووتی کورددا، کەرەسەی داستانێکی سامناك و فیلمێکی دراماتیکە. ئەوجا ئەگەر ئەم فیلمە لەکاتی شەڕی نێوچیا و دوورەشاری و خۆحەشاردان لەودیو سنوورەدەستکردەکانەوە بەلای خەڵکەوە باش نەبینرابێ، ئەوا ئەورۆ پاش دوانزەساڵ سەربەخۆیی و فەرمانڕەوایی دوو زلحیزب، تەنانەت هەموو رەنگکوێر (عمی الالوان) و شەوکوێرێکیش دەیانبینێ و، ئەوی خودێ پیچێك تیشکی لێکدانەوەی پێدابێ، دەبێ بەخوێدا بێتەوە و، سەربوردەی ئەو دوانزەساڵە بەبەرچاوی خۆیدا بێنێتەوە و، خەتونیشانێك بۆ سەرەنجامی ئەم هەڕەشەوگوڕەشەیە بنێتەوە، کە رژێمی ترك

بەوپەڕی، سەربەستییەوە لە کوردی دەکا و، ترکمانەکانیشی کردووە بە بیانوویەك بۆ دەستوەشاندن و پەلاماردان و، ئەو دەمە دەبێ مرۆڤ ڕادەی ئامادەیی ئەم حیزبانە بۆ بەرەنگابوونەوەی ئەو مەترسییە گەورەیەی کە لەم باروودۆخە ئاڵۆزە دەکەوێتەوە، بەباشی و هەر لە ئێستەوە هەڵبسەنگێنێ.

ئەوەی هەمووومان دەیزانین ئەمەیە، کە هەر پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" و هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان و، داخویانیکردنی حکوومەتی کوردستان، دەستبەجێ کاربەدەستانی کورد، هەموو مافە دێمۆکراتییەکانی **ترکمان و ئاشووری و کلدانی** و مافی هەموو ئاینە کوردییەکانی وەك **کاکەیی و ئێزدی و هەققە** و، ئەو ئاینانەی کە لە کوردستاندا هەن، وەك دیان و جوو، ... هتد، بەڕەسمی ناسی، ئەمەش پێڕەویکردنێکی ڕێسا (تقالید) یی فەرهەنگی مرۆڤدۆستانە و پێشکەوتنخوازی کۆمەڵگەی کوردەواری بوو و، هەنگاوێکی پیرۆز بوو، کە لە لایەن نەتەوەییەکانی کوردەوە پشتگیریلێکرا، **چۆنکە کۆمەڵگەی کورد، جەودەت نەجارێك کە کوردستان بە نیشتمانی خۆی دەزانێ و، لەو سنووورەدا بۆ پارێزگاریی مافی ڕەوای گەلی ترکمان تێدەکۆشێ، لە سەنعان قەسابی کۆنەبەعسی و ئانخۆری ئەوڕۆی ڕژێمی ترك، جیا دەکاتەوە و، دیارە بزنی گوڵ و بۆنی پیوازی بەلاوە وەکیەك نییە.**

کە ئاگری شەڕی نێوان پارتی و یەکێتی هەڵگیرسا و، پەرلەمانی کوردستان لەکار کەوت و، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بوو بە دوو لەتەوە و هەزاران چەکداری حیزبەکان خوێنیان لەو شەڕە چەپەڵەدا ڕژا، زلحیزبەکان، لەباتی ئەوەی بەدەم هاواری جەماوەری ئاشتیخوازی کوردەوە بێن و، لە کوێرەگوندێکی کوردستاندا پێکەوە دانیشن و ناکۆکییەکانیان کە هەمووی لەسەر دەسەڵاتە، بە هەستی بەرپرسارێتیی کوردانەوە باسبکەن و، چارە بدۆزنەوە بۆی و، تۆبە لە هەموو شەڕ و شۆڕ و کوشتوکوشتارێکی نێوخۆیی بکەن و میلیشیاکانیان هەڵوەشێننەوە و، لەشکری یەکگرتووی کوردستان دروستبکەن، کە بۆ هێنانەدی ئەم مەبەستە پیرۆزەش ساڵانی ساڵ و بێوچان و بەدەمی و بەنووسین پێمڕاگەیاندن، ڕوویانکردە پێتەختەکانی داگیرکەران و، داگیرکەرانیان کردە سەرپشکی کێشەی کورد و، ئەنجامی ئەم ڕێبازە چەوتوچەوێڵەش ئەوە بوو دەوڵەتی ترك خۆی کردە "دەمڕاست" و "کۆتری ئاشتی" و

نێوبژێکەری دووزلحیزبەکە و، چەکداری ترك بەرازبوونی هەردوولا. لەشێوەی PFM دا هاتنە کوردستانەوە و، ئیدی ئەوەی نێویاناوە "بەرەی ترکمانی" خرابە گەڕ و، ئەوجا لەبەر ئەوەی لەوکاتەدا برسێتی و بێنانییەکی جەرگبڕ لە باشووری کوردستاندا هەبوو و، پارە و پووڵی کوردیش دەدرا بە چەك و گوللە بۆ کوشتنی یەکدی، سەنعان ئاغای کۆنەبەعسی و نانخۆری ئەوڕۆی ڕژێمی ترك، کردی بە جێژنی تۆرانێتی و نێوی هەزاران کوردی هەژار و رووت و ڕەجاڵی بە **"ترکمان"** تۆمار کرد، بەرامبەر بە چەند ژەمەنانێك. لەسەرێکی دیکەشەوە هەلومەرجی شەڕوشۆڕی دوو زلحیزبەکە و، نەبوونی ئاسایش و بێکاری لە «هەرێمی نەفرین» دا قۆزتەوە و، بە سووتوەرگرتن لە ڤیزەی دەوڵەتی ترك، بە ملیۆنان دۆلاری لە کورد کێشایەوە و، هەزاران هەزار کوردی لە کوردستان هەلکەند و ڕەوانەی ئاوارەییکردن، کە هێندێکیان هەر لەسەر سنووری دەوڵەتی ترك لەلایەن ژەندرمەی ترکەوە کوژران و، گەلێکیشیان درانە دەست قاچاخچی بێویژدان و لە ڕێ شوێنەون کران، یان لەنێو زەریادا خنکان. سوپاس بۆ ئەو پرۆژەی «نەوت بە نان» ە، خۆئەگەر ئەوە نەبوایە، دڵنیام لەوەی سەرژمێری ئەوڕۆی ترکمانەکان دەگەیشتە پێنج ملیۆن و نیو لە دەفتەری سەنعان قەسابدا و، ئەوی نەیویستایە ببێتە ترکمان، ئەوا وڵاتی بەجێدەهێشت بەرەو دوارۆژێکی تاریکونووتەك.

پاش ئەوەی پارتی و یەکێتی لەژێر گوشاری ئەمریکادا، پەیماننامەی واشنتۆنیان لە ئۆکتۆبەری ١٩٩٨ دا مۆرکرد و، ساڵانی ساڵ لەچاوەڕێدا مایەوە، پارتی و یەکێتی بەرامبەر بە بەرەی ترکمانی و پیّ کیّ کیّ، سیاسەتێکی زۆر لەیەکجیاوازیان گرتەبەر. تائەو ئەندازەیەی کە بابەتەکە پێوەندیی بە "بەرەی ترکمان"ەوەیە، ئەوا پارتی دانی بەهەموو مافێکی ترکمانەکاندا نا و، بەکردەوەش ڕۆژنامە و ڕادیۆ و تەلەفیزیۆن و حیزب و وەزیر و مافی کەلتووری دابینیان. لەگەڵ ئەوەشدا "بەرەی ترکمانی" دانی بەبوونی کوردستان و حکومەتی کوردستاندا نەدەنا و سەرپێچی لە قانوونەکانی «هەرێمی نەفرین» دەکرد. بەڵام زۆر زیرەکانە ناکۆکیی نێوان پارتی و یەکێتی، بەکاردەهێنا بۆ ئاژاوەنانەوە و کردنەوەی جێپێی خۆی لە باشووردا. "یەکێتی" زۆر بەداخەوە، لەباتی ئەوەی کردەوەی کورددوژمنانەی "بەرەی ترکمانی" و شکاندنی قانوونەکانی «هەرێمی نەفرین» و گوێڕایەڵیی ڕژێمی ئەنقەرە،

بەتەعلەت بکات و، سەرکردەکانیان بداتە دادگە، گەلێك "تنازلات"ی کرد بۆ "بەرەی ترکمانی"، وەك ئەوەی لە سلێمانی و گەلێك شوێنی دیکەی ژێردەسەلاتی یەکێتی، نیشتەجێیکردن و، گەڕەکی دروستکرد بۆیان و، زەوی و زارەکی فراوانی لەسەر تاپۆکردن، وەك ئەوەی زەوی و زاری کوردستان، ماڵی باوك و باپیری سەرکردەکانی یەکێتی بوویێ و، بەخشییێتیان بە "هەژاران و لێقەوماوان"ی "بەرەی ترکمان" (کە لە قوتابخانەکانیاندا بەکارهێنانی زمانی کوردییان لە منداڵەکانیان ڕێبەند/ممنوع کردووە). ئەم هەڵوێستەی یەکێتی هەمووی لەدژی پارتی بوو، وەك چۆن پشتی پی کی کی ی گرت و سەتان چەکداری خۆی بەدەستی ڕژێمی ترك دابەکوشت، هەر بۆ بێهێزکردنی پارتی. لێرەدا مەبەستم ئەوە نییە لەسەر پارتی بکەمەوە، بەڵکو دەمەوێ قسەی ڕاستبکەم.

"بەرەی ترکمانی" و کاربەدەستانی ڕژێمی ئەنقەرە، بەرامبەر بەم پێهەڵخلیسکانەی یەکێتی، کەوتنە پەسندانی مام جەلال و دانانی بە «سیاسەتکارێکی گەورەی عێراق»، بێئەوەی بەیەك وشە نێوی کوردستان و حکومەتەکەی یەکێتی بهێنن. تەنانەت سەنعان قەساب دەیگوت، هەردوو حکومەتەکەی پارتی و یەکێتی، هیچیان ڕەوایەتییان نییە، بۆیە ناچێ داوای "ئیجازە" بکا لێیان. کەچی کاربەدەستانی یەکێتی پتر نازی داروودەستەی سەنعان قەسابیان دەکێشا و پارتییان گوناهبار دەکرد بەوەی "مافی ترکمانی نەداوە"!

پاش ئەوەی پارتی و یەکێتی لەمڕۆژانەی دواییدا و لەژێر شەقی ڕۆژگار و هەڕەشەی چەککردنیان لەلایەن ڕژێمی ئەنقەرەوە، بەپەلە سەرکردەیەتییەکی یەکگرتوویان دامەزراند و، وەك کوردەکە دەبێژێ و، لە یەکێك لە وتارەکانمدا لە «میدیا» باسمکردبوو، هەوڵدەدەن ئەوەی بە (کچێتی) نەیانکردووە، ئێستە بە بێوەژنی بیکەن. ئالەو کاتەوە هەڵوێستی دوژمنانەی "بەرەی ترکمانی" بەرامبەر بە کورد ،گەلێك لەجاران ئاشکراتر بووە، بەپێی هەواڵێك کە «کوردیش میدیا » لەرۆژی /۳/۸ دا بڵاویکردبووەوە، "بەرە" داوای لە ڕژێمی ئەنقەرە کردووە کە "ترکمانەکان بپارێزن لە دەستدرێژیی پارتی و یەکێتی کە بە دزییەوە دەیانەوێ دەوڵەتێکی کوردی لە باکووری عێراقدا دابمەزرێنن و، خەڵکی ترکمان لە هەرێمەکە دەربکەن". ئەمە دەقی قسەی مستەفا زیا "نوێنەری بەرەی ترکمانی" بە کە لە ئەنقەرە لەرۆژی

پێنجشەمەی ٦/٣/ دا کردی. مستەفا زیا گوتی: "زمانی ترکمانەکان لە مەترسیدایە لەلایەن سەرکردەی یەکێتی، جەلال تاڵەبانی و سەرکردەی پارتی، مەسعوود بارزانی، کە ئەم دوانە لە کۆنەوە کوردەکانی هەرێمیان تیژکردووە دژی خەڵکی ترکمان لە هەرێمەکە". هەروەها گوتی: "ئێمە داوامان لە کاربەدەستانی ترک کردووە، کە لەباری رامیاری و سەربازییەوە، بمانپارێزن دژی بڕیارەکانی تاڵەبانی و بارزانی لە سەردەمی دوای سەددامدا لە باکووری عێراق". شایانی باسە، کە لە کۆبوونەوەی سەلاحەدین دا سەنعان قەسابیش هەروا بەئاشکرا داوای ئەوەیکرد کە لەشکری ترک پەلاماری باشووری کوردستان بدا.

ئەوجا ئەگەر هاووڵاتییەك ئاوا بە ئاشکرا و بێپەردە داوای هاتنی لەشکرێکی بێگانە بکا بۆنێو وڵاتەکەی، ئایە دەبێ هەروا بە ئازادی بە کوردستاندا بگەڕێ، یان دەبێ دەستبەجێ لەلایەن پۆلیسەوە بگیرێ و بدرێتە دەست دۆزگری گشتی و دادگەی کوردستان؟ دوای ئەوە، ئەم قسانەی سەنعان قەساب مانای وانییە کە خۆی و هاودەستەکانی لەکاتی پەلاماری لەشکری ئەنقەرەدا بۆسەر باشوور دەکەونە کوردکوشتن لە پاداشتی «چاکە»ی سەرکردەکانی یەکێتیدا؟؟

ئەمەیان وا، پاش ئەوەی رەجەب ئەردۆگان بەتاوانی هاندانی ئاینپەروەریی بنچینەگرانە، رێنەدرا پێی بیێتە سەرۆکوەزیرانی رژێمەکەی، هەرچەندە حیزبەکەی لە هەڵبژاردندا پلەی یەکەمی بردبووەوە، چەند رۆژێك لەمەوبەر کاتێك کە هەڵبژاردن لە شاری سرت کە شارێکی کوردە، تازەکرایەوە و، ئەردۆگان بەدەنگی لێقەوماوانی کورد، بوو بە سەرۆکوەزیران، لەبەردەم ئەندامانی حیزبەکەیدا گوتی: «ئێمە ناتوانین بچینە شەڕێکەوە کە شەڕی ئێمە نییە. لەبەر ئەوە دەبێ ئەمریکا داخوازییەکانمان جێبەجێ بکا، کە یەکێکیان ئەوەیە، مافی ترکمان هەقە لە دەستووری بنچینەیی عێراقدا بچەسپێ، کە ئەوانیش وەکو کورد و عەرەبن». ئەردۆگان باسی ئاشووری و کەلدانییەکانی نەکرد و، دیارە مەبەستی وی، ترکمانی کوردستان نییە، بەڵکو مەبەستی "بەرەی ترکمان"ی دەسکەلای دەستی رژێمەکەیەتی. سەیر ئەوەیە، ئەردۆگان بەڕووەقایمیەوە باسی مافی ترکمان دەکا کە بچێتە دەستووری عێراقەوە، پاش سەردەمی سەددام، بەڵام باسی مافی ٢٠ ـ ٢٥ ملیۆن کوردی ژێردەستەی خۆی ناکا. ئەمە ترکەموسڵمانەکەیە، ئەوجا دەبێ

ترکەناموسڵمانەکە چۆن بێ؟ ئەمە لە کاتێکدا کە ترک و ترکمان یەك شت نین و ترك و ترکمان یەك گەل نین و، گەلی ترکمان گەلێك کۆنترن لەمانەی کە بە ترکی عوسمانی نێویانرۆیوە. بەداخەوە ئەم وتارە جێی ئەوەی تێدا نابێتەوە کە بە دووروودرێژی لەسەر ئەم باسە بڕۆم. بەپێچەوانەی قسەکانی سەنعان قەسابەوە کە دەبێژێ: "ئێمە بەشێکین لە نەتەوەی ترك"، ترك و ترکمان دووگەلی زۆر لەیەکجیاوازن.

هەڕەشەی ڕژێمی ترك بۆ هاتنە کوردستان بەداری زۆری، بەهیچ بیانوویەك پاساو نادرێتەوە. چۆنکە لەشکری ترك نایەوێ بچێتە شەڕەوە دژی سەددام و، ئەمەش بەرۆژی نیوەڕۆ دەبێژن. لەبەر ئەوە لەشکری ترك مافی ئەوەی نیبە بێتە کوردستانەوە. ئەوجا ئەگەر سەربازی ترك مافی ئەوە بەخۆیان بدەن بڕژێنە خاکی باشووری کوردستانەوە، گوایە بۆ "پاراستنی ترکمانەکان"، کە هیچ هەڕەشەیەك نەکراوە لێیان و، هەموو مافێکیان هەیە، دیارە خەڵکی باشوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژاوای کوردستان و هەموو کوردێکیش، مافی ئەوەیان هەیە بچنە باکووری کوردستان بۆ هێنانەدی مافی ٢٠ ــ ٢٥ ملیۆن کورد کە ئەمە هەشتاساڵە لە هەموو مافێکی مرۆڤانە بێبەشن.

کاربەدەستانی ترك زۆرجار منەتدەنێن بەسەر کورددا کە دوانزەساڵە کوردی باشووریان پاراستووە، ڕاستییەکەی ئەوەیە ئەم دوانزەساڵە ڕێیان بەهێزەکانی ئەمریکاو بەریتانیا داوە، سەرپەرشتیی «هەرێمی نەفڕین» بکەن. ئەمەش لەلایەکەوە، بەرامبەر بارمەتییەکی یەکجار زۆر کە لە ئەمریکا وەریانگرتووە و، لەلایەکی دیکەشەوە، بۆ بەربەرەکانێی هێزەکانی پێ کێ کێ، بە یارمەتی پارتی و یەکێتی. هەموو جارێکیش، شەش مانگ شەش مانگ، ماوەکەیان درێژ کردووەتەوە و، ئەگەرچی پەرلەمانەکەیان ڕازینەبووە، بەلاّم "ئەنجومەنی ئاسایشی ناسیۆنال" زۆریکردووە لێیان لەبەر "خاتری ئاسایشی ناسیۆنال" درێژیبکەنەوە. خۆئەگەر دەوڵەتی ترك سەرەڕای مەترسیی پێ کێ کێ، ماوەی ئەمریکای نەدایە بۆ پاراستنی «هەرێمی نەفڕین»، ئەوا ڕژێمی ترك هەرخۆی لەبەردەم چەکدارەکانی پێ کێ کێ دا نەدەدی، بەڵکو لەبەردەم چارەکە ملیۆنێك پێشمەرگەی مەشقپێکراودا دەدی کە بەرگەی نەدەگرت. ڕژێمی ترك دەبێ سوپاسی پارتی بکا کە ڕێنەداوە، جێیخۆی

بکاتەوە لە نێوچەکەدا.

لێرەدا بە پێویستی دەزانم ئاماژە بۆ راستییەك بکەم، ئەوەش ئەوەیە کە پارتی هەستی بەوە نەدەکرد کە ئەگەر **پی کی کی** لاواز بوو، سەرە دێتە سەر پارتیش، ئەم قسەیەش بۆیە ناکەم لەسەر پی کی کی بکەمەوە، چونکە پی کی کی کردەوەی خراپیان یەکجار زۆرە و، هەر لەژێر ئەو کردەوە خراپانەدا بوو کە رۆژیان گەیشتە ئەمڕۆژە. بەلام بۆ مێژوو دەبێ بلێم، کاتێك کە **ئۆجەلان** بە کەینوبەینێکی نێوتەتەوەیی، کە لەمەدا **ئەمریکا و ئیسرائیل و رووسیا و یۆنان و کینیا و سووریا** بەشداربوون، لە کینیاوە فرێنرا و، وەرەبەردا و، پی کی کی بەو شێوەی جارانی نەما، نامەیەکم نووسی بۆ **کاك مەسعوود بارزانی لەگەڵ وێنەیەك بۆ مام جەلال** و تکامکرد لێیان کە کێشەی پی کی کی، کە کێشەیەکی کوردە، پێویستە لەلایەن کورد خۆیەوە چارەسەر بکرێ و، لە نامەکەدا بەڕۆنی نووسیبووم کە ئەگەر پی کی کی لەنێو چوو، ئەوسا رژێمی ترك بوونی کوردی دیکە، نەك هەر بە پێویست نازانێ، بەڵکو بوونیان بە مەترسی دەزانێ بۆخۆی.

ئێستەش پاش شەش ساڵێك دەرکەوت کە پێشبینییەکە راستبوو و، ئەوەتە ئەوڕۆ **رژێمی "گورگەبۆر"** دەیەوێ چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی کە خاوەنی چاکەن بەسەر ئەو رژێمەوە چەکداماڵبکا. ئەوجا ئێستە بۆ وەرامدانەوەی ئەو، پارتی و یەکێتی هاتوون «سەرکردەیەتییەکی یەکگرتوو»یان پێکهێناوە، کە بێگومان کارێکی باشیانکردووە. کە ئەمەش یەکەمجار نییە، پارتی و یەکێتی یەکبگرن و بەرە دروستبکەن و هەڵیوەشێننەوە. لەبەر ئەوە بەبیروڕای من پێویست بوو، بنەمایەکی قانوونی بدەن بە کارەکەیان. ئەمەش بەوەی حکوومەتەکەی هەردوولایان قانوونێکیان چێبکردایە بۆ هەڵوەشاندنەوەی هەموو میلیشیاکان و، هاوکات قانوونێکی دیکەیان چێبکردایە بۆ دامەزراندنی «لەشکری بەرگریی کوردستان» ئەوسا هەردوو قانوونەکەیان بخستایەتە بەردەم پەرلەمانی کوردستان بۆ پشتڕاستکردنیان. بۆ پشتگیریی ئەم هەنگاوەش بەڵگەی باشیان بەدەستەوە بوو. یەکەم: لە «هەرێمی ئەفرین» دا لەشکرێکی عێراقی نییە. دووەم: خەڵکی «هەرێمی ئەفرین» لەگەڵێك لاوە هەڕەشە دەکرێ لە ژیان و سەروماڵ و بوونیان. پەرلەمانیش دەزگەیەکە بەشێوەیەکی دیمۆکراسی هەڵبژێردراوە و، مافی ئەوکارەی هەیە.

راستییەکەی میلیشیا ، هەرچەندە بەژمارە زۆر و بەهێزبێ، هەر لەباری قانوونییەوە، مـافی ئەوەی نیـیـە وەك لەشکرێك تەمـاشـا بکرێ. هەر لەبەر ئەوەشـە گـەلێك لە بزووتنەوە رزگاریخوازەکـان مـیلیـشـیا دروستناکەن، بەڵکو لەشکر دروسـتـدەکـەن. "لەشکری رزگاریی باشووری سۆدان" نموونەیەکە بۆ ئەمە.

٢٠٠٣/٣/١٢ - بەرلین

کۆچیدوایی زانایەکی کورد لە تاراوگە

پاش ئەوەی فەیلەسوف و فیزیکزانی گەورەی کورد و خەڵکی رۆژاوای کوردستان، **هەندازیار محەممەد لەیلا**، خاوەنی تیۆری بارستایی، دوور لە وڵات، سەری پڕ لە خەموخەفەتی نایەوە، ئەوا **دوکتۆر یۆسف مارف زەندیش** لە تاراوگە کۆچیدواییکرد و، بەوە سۆیەکی تیژی کردە دڵی هەموو دۆست و برادەرەکانییەوە.

یۆسف لە نێوچەی **مەریوان** لە رۆژهەڵاتی کوردستان لە دایکبووبوو و، هەر لە منداڵییەوە حەزی بە خوێندەواری کردبوو. ئەمەش وایکردبوو لێی کە رووبکاتە **بیارە** و، لەلای زاناکانی ئەوێ دەستبەخوێندن بکا. بەڵام هەڵوێستی بنەماڵەی **مەلا عەبدولکەریمی مودەریس**، کە خۆی هەر لە کۆنەوە ماستاوساردکەرەوەیەکی رژێمی **عێراق** بووە، دواییش بوو بە زورناژەنی سەددام، هەروەها عێراقچێتیی کوڕەکانی مەلا عەبدولکەریم، وایلە یۆسف کردبوو کە بە دزییەوە بچێتە **سلێمانی** و، پەساپۆرتێکی عێراقی پەیدا بکا و، لەوێشەوە لەنیوەی پەنجاکانی سەدەی رابردوودا، لە عێراق رابکا و، خۆی بگەیەنێتە **قاهیرە** و، لەوێ خەریکی خوێندن و چالاکیی رامیاری بێ.

ئەو سەردەمەی یۆسف چووبووە قاهیرە، سەردەمی فەرمانڕەوایی **جەمال عەبدولناسر** بوو، کە بووبوو بە ئاڵاهەڵگری ناسیۆنالیزمی عەرەب و، دوژمنی رژێمەکانی **عێراق و ترك و ئێران، کە لە پەیمانی بەغدادا** یەکیانگرتبوو و، دژایەتیی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردیاندەکرد. ئەم رێبازەی ناسر، لە هێندەك رووەوە، وەکییەکیی لەگەڵ رێبازی رزگاریخوازانەی کورددا پێکهێنابوو و، بۆ کوردی نەتەوەیی سەرنجراکێش بوو.

ئێمە ئەوکاتە چەند گەنجێکی بەژمارە یەکجار کەم بووین کە دژی عێراقچێتی و سۆڤیێتچێتی و پاراستنی سنووری دەستکردەکانی کوردستان بووین و، لەبەر ئەوە لە سالی ١٩٥٦ دا و، پاش وتوویژ لەگەڵ هاوبیرانی ئەوسەردەمەم، چووم بۆ شام **(دیمەشق)** و لەوێ نامیلکەیەکم بە عارەبی بەنێوی **"کفاح الاکراد" (خەباتی کورد)** دوە نووسی و، لەوێدا پێویستیی هاوکاریی کورد و عەرەبم باسکردبوو، نامیلکەکەم بەدیاری پێشکێش بە ناسر کرد. ئەم کارە پێوەندییەکی لەنێوان کورد و ناسردا

دروستکرد، کە دوایی بەهۆی **نەجمەدین عەونییەوە (کە برای محەمەد عەلی عەونی و، هەردووکیان کوردی میسر بوون)**، هێندەك داخوازیمان گەیاندە ناسر، یەکێك لەوانە دانانی رادیۆیەك بوو بە کوردی. ناسر لە هاوینی **١٩٥٧ دا** فەرمانی بە ئەرخانکردنی پرۆگرامێکی کوردی لە رادیۆی قاهیرەدا دا، بە سەرپەرشتیی عومەر وەجدی کە کوردێکی میسری و، سەرۆکی «رەواقی کورد» بوو **(*)**.

یۆسف یەکێك بوو لەو کوردانەی کە هەرلە سەرەتای دامەزراندنی ئەو پرۆگرامەوە، وەك بوێژ و وەرگێڕ هاوکاریی کرد، ئەو رادیۆیەش رۆڵێکی بەرچاوی نواند لە زاتنانە بەر کورد و تەنگاوکردنی رژێمەکانی ئێران و عێراق و ترك. ئەم پرۆگرامە، هەتا سالی ١٩٦٤ لەکاردا بوو. لەم ساڵەدا لەژێر گوشاری **عەبدولسەلام عارف دا** داخرا. ئەوجا یۆسف روویکردە ئەڵمانیا و لە شاری کیل گیرسایەوە و، لەو کاتەوە دۆستایەتیمان دەستپێکرد.

کە **یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا (نوکسە)** لە نەورۆزی ساڵی **١٩٦٥ دا لەلایەن هاوبیرانی هێژا، هەندازیار بروسك ئیبراهیم و پێشمەرگەی کاژێك لەتیف عەلی و نووسەری ئەم چەند دێڕەوە دامەزرا**، یۆسف یەکێك بوو لەوانەی بە دڵەوە لەسەر بیروبۆچوونی نوکسەی دەکردەوە و لە گەلێك کۆبوونەوەدا بەشداریکرد لە گەڵمان.

یۆسف، بێجگە لە فارسی و عەرەبی و ئەڵمانی، زانیارییەکی فراوانی لە زمانی کوردی و شێوە و زارەکانیدا هەبوو. لە زانستگەی **کیل (ئەڵمانیا)** لە بەشی زمانەوانیی هێند و جەرمەنی خوێندبووی. زانینی زمانی کۆنی یۆنانی و لاتینی مەرجە بۆ ئەوانەی ئەم بابەتە دەخوێنن. خوێندنەکەشی بە دوکتۆرنامەیەکی گرنگ لەبارەی باسێکی رێزمانی کوردییەوە بە کۆتاییگەیاندبوو. گەلێك وتاریشی بە کوردی و عەرەبی و ئەڵمانی بەنێوی خواستەمەنییەوە نووسیبوو بۆ بەرگریکردن لە کورد و مافەکانی.

یۆسف کوردێکی سەربەرز و قسە لەڕوو بوو. بۆ دەستکەوتنی ماڵی دنیا خۆی سووك نەدەکرد. پاش دامەزراندنی **«هەرێمی ئاسایش»** گەلێك کەس پێیانگوتبوو کە بچێ داوای کار بکا لە زانستگەکانی «هەرێم»، ئەویش گوتبووی: «ئەو زانستگانە هی هەردوو زلحیزبەکەن، بۆ من ناشیرینە بچم دەستپانکەمەوە لێیان.

ئەگەر ئەوان پێویستیان بە خزمەتی منە، فەرموو با ئەوان روو بنێن لێم، ئەوسا منیش بۆ هاوکاری لە گەڵ زانستگەکان، چەند مەرجێکم هەیە، ئەگەر بەو مەرجانە رازیبوون، ئەوا بەسەر چاو»

دەسا ئافەرینی لێبێ و ئەو بیروڕایە بیروڕای منیشە. هەردوو حیزبەکە پێویستە دەنگوەرگرتنێکی گشتی رێکبخەن و سەر شۆڕ بکەن بۆ ئەنجامی گشتپرسییەکی ئازادانە.

....

(*) - "ڕەواق" وشەیەکە کە لە بنەڕەتدا **یۆنانییە**. یۆنانییە کۆنەکان بەو شوێنەیان دەگوت «ڕەواق» کە زاناکانیان تێیدا کۆدەبوونەوە. ئەو وشەیە لەڕێی زانستگەی **«حەڕان» ەوە کە گەورەترین زانستگەی کوردستان و ڕۆژهەڵات** بوو کەوتە زمانی کوردییەوە. کە **سەلاحەدین بوو بە سوڵتانی میسر**، لە زانستگەی ئەزهەر ڕەواقێکی کردەوە بەناوی **«رواق الاکراد» (ڕەواقی کوردان)** بۆ پێگەیاندنی زانستکاری کورد. ئەم ڕەواقە هەتا ئەم دواییەش مابوو تا **ئەنوەر سادات** جێی ناسری گرتەوە، ئەوجا دایخست.

(**) - ڕژێمی عێراق ڕێیدا بەدەرکردنی چەند گۆڤارێك بەزمانی کوردی. ڕژێمی ئێران بەشێکی بەزمانی کوردی لە ڕادیۆی تاراندا کردەوە. سەفیری ترك لە قاهیرە بە هەڵەداوان چووبووە لای ناسر و پێیگوتبوو، «ئەم کارەی میسر (دانانی پرۆگرامی کوردی) کارێکی زیانبارانەیە بەرامبەر ترکیا». ناسریش پێیگوتبوو، «ئێمە دەمانەوێ سیاسەتی دەرەوەی میسر بەزمانی کوردی بڵاوبکەینەوە». جەنابی سەفیر گوتبووی «لە ترکیا کورد نییە». ناسریش لە وەرامدا گوتبووی: **«باشە، کە کورد نییە لە ترکیا، بەڕێزتان لە چ دەترسن؟»**. سەفیر وەرامی بۆ ئەمە پێنەبووە و، ناسر کۆتایی بە وتووێژەکە هێنابوو.

٢٠٠٣/٦/٢١

هەلومەرجی لەبار

و

کاربەدەستی هەرزانفرۆش و نالەباری کورد

بەڕاستی، هەرچەند سەردەهێنم و سەر دەبەم، لە تەواوی مێژووی کورددا، هەلومەرجێکی لەوەی ئەوڕۆ لەبارتر نابینم، کە وا گەورەترین زلهێزی ئەم جیهانە بووبێتە هەڤالبەندی کورد و، دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستانی لە بنج و بێخەوە رووخاندبێ و، هەڕەشەی توندوتیژ لە داگیرکەرانی رۆژهەلات و رۆژاوای کوردستان بکا و، بە هاوکاری تێرۆریستیان بداتە قەلەم و، دانە جێڕێ لە داگیرکەری باکووری کوردستان بکا و، تەنانەت ژمارەیەك لە سەربازەکانی بگرێ و، بەوپەڕی سووکایەتیپێکردنەوە رەوانەی زیندانیان بکا. ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو داگیرکەرەی باکوور، هەڤالبەندی نیوسەتەی ئەو زلهێزە جیهانییە بێ.

ئالەم بارودۆخە لەبارەدا، کە چەرخی رۆژگار، بەڕێکەوت، وەك دیارییەکی لەنرخنەهاتوو، پێشکێشی کوردی پێخوست و بەشخوراوی کردووە، کاربەدەستانی کورد، لەباتی ئەوەی هەستی بەرپرسیاری وا بکا لێیان، پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە و، کاتی خۆی بەزۆری زۆردارەکیی بەریتانیا، باشووری کوردستانی پێوە بەستراوە و، کورد بەزۆری چەك کراون بە عێراقی و، بۆ سەپاندنی «عێراقێتی» بەسەریاندا، لەم هەشتا ساڵەی رابوردوودا، ملیۆنێك کەسیان لێکوژراوە و، هێندەی ئەوەش دەربەدەر کراوە و، هەزاران گوندیان سووتێنراوە و، وڵاتیان عەرەباوی کراوە و، ئەنفالیان لێکراوە و، شار و گوندیان کیمیابارانکراوە و، کچ و ژنیان وەك کۆیلە فرۆشراوە و، ماڵ و مڵکیان بە تاڵان براوە، کەچی ئەوان کەوتوونەتە هەرزانفرۆشی و ماستاوکردن بۆ داگیرکەران و، پتر لە عەرەبەکانی عێراق، خۆیان بە عێراقی دەدەنە قەلەم و، سەری زەمان و بنی زەمانیان ئەوەیە **«کورد دەوڵەتی سەربەخۆی ناوێ»** و، **«کورد لە گەڵ برا عەرەبەکانی عێراقێکی یەکگرتووی فیدەراڵی دەوێ».** ئەمە لە کاتێکدا کە هیچ گشتپرسییەك نەکراوە تا بزانرێ کورد چی دەوێ و چی ناوێ و، دوو زلحیزبەکەش نوێنەری ٧ــ٨ ملیۆن کوردی ژێردەستەی عێراق نین، تا مافی ئەوەیان هەبێ بەنێوی کوردەوە قسە

بکەن. پەرلەمانەکەش و حکومەتەکەشیان حەوت ساڵە رەوایەتیی نەماوە. سەیرەکەش لەوەدایە کە هەموو منداڵێکی ساوا دەزانێ کە گۆڕینی سیستەمی عێراق، لە دیکتاتۆرێتیی عەرەبچێتییەوە بۆ دێموکراسییەکی فیدەراڵی، هەروا هاسان نییە کە بە فەرمانێکی سەرەوە بێتە دی، بەڵکو پێویستی بە تێپەڕبوونی ساڵانێکی دوورودرێژ هەیە و، ئەوەش لەپاڵ بوونی دەسەڵاتێکی ژێری ئازادیخوازانە و، پەروەردەیەکی دێموکراتانەی ئاشتیخوازاندا. دیارە ئەمەش کاری پیاوە چەقۆوەشێنەکان و ژنە لەچکبەسەرەکان نییە، بەڵکو بەرهەم و دیاردەی کۆمەڵگەیەکی شارستانانەیە، کە رژێمە تێرۆریستە داگیرکەرەکانی کوردستان و، رژێمە دیکتاتۆرە شەڕخوازە دەرەبەگەکانی دیکەی دەوروبەری عێراق، پێکهاتنی ئەو کۆمەڵگەیە، بەمردنی خۆیانی دەزانن و، بەهەموو شێوەیەك بەربەرەکانێی دەکەن.

بەڵام با ئێمە لێرەدا کەمێك خەیاڵپلاوی بخەینە کار و، وا دابنێین کە عێراق، بە فەرمانی خودێ و، تکا و نزای زەردەشت و تاوسی مەلەك و سوڵتان سەهاك و شێخ عەبدولقادری گەیلانی و شەخسە فەقیرە و شێخی شەدەڵە و گشت چاکان، بەدەستوبرد، یان پاش ماوەیەك، دەبێتە دەوڵەتێکی دێموکراتی و، ئەوجا ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین، ئایە ئەم دێموکراسییە بایی ئەوەیە کە بتوانێ دۆزی کورد چارەسەر بکا؟ بۆ وەرامی ئەم پرسیارە ئەوەندە بەسە کە بگەڕێینەوە بۆ سەرپەڕەی تایبەتکارەکانی دێموکراسی لەکاتی خستنە کاردا. **دێموکراسی بریتییە لە هێنانەدی بڕیاری زۆربەی زۆر (نیوە + ١) ی پێوەندارانی دەوڵەتێك، یان کۆمەڵگەیەك لە دەنگدانێکی سەربەستدا. ئەوجا ئەگەر کاربەدەستانی کورد، یان هێندەك لە سیاسەتکارانی عەرەب، داوای ئەوەیانکرد کە عێراق بێتە دەوڵەتێکی فیدەراڵی — وەك ئێستە "مجلس الحکم الانتقالی" داوایدەکا، دەبێ جارێ چوارچێوەی ئەو سیستەمە فیدەراڵییە دیاریبکرێ و، ئەوجا بخرێتە دەنگدانەوە و، لەم دەنگدانەشدا هەر کورد بەشدار نابن، چونکە سیاسەتکارەکانی کورد، ئەوەیان نەکردووە بە مەرجێك، کە هەر هەرێمێك بۆخۆی و بەجیا دەنگبدا، بەڵکو خەڵکی عێراق هەموو پێکەوە لە دەنگداندا بەشدار دەبن، ئەو دەمە، ئەگەر زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق کە عەرەبن، دەنگیان بۆ سیستەمی فیدەراڵی نەدا، ئەوا ئەو حەلە، کورد ناتوانێ لە دژی بوەستێ. خۆ ئەگەر لەدژی وەستا، ئەوا دژ بە سیستەمی دێموکراسی و "یەکێتیی**

خاکی عێراق" دەوەستێ، کە کاربەدەستانی حیزبەکانی کوردستان، کردوویانە بە بنێشتە خۆشەی بندانیان. کە ئەمەش وابێتهات، ئەوکاتە دەگەڕێینەوە سەر سفر و دەست لە گۆزنان درێژتر و، دوژمنانی کوردیش چاوەڕوانی ئەو ڕۆژەن، بۆیە بە جەختەوە داوا لە ئەمریکا دەکەن کە «بەزووترین کات چارەنووسی عێراق بداتە دەست عێراقییەکان خۆیان». چونکە ئەوان، جۆری بیرکردنەوەی کۆمەڵگەی خۆیان باش ناسیوە و دەزانن ئەنجامی دەنگدانەکە ئەگەر بەزووانە بکرێ، چۆن دەبێ.

شایانی باسە، کە دوو زلحیزبە کوردییەکەی باشوور، کاتی خۆی کە پەرلەمانەکەیان بڕیاریدا، پێوەندیی کورد و دەسەڵاتی نێوەندیی عێراق لەشێوەی فیدەرالیدا بێ، ئەوێ ڕۆژێ، بۆ ئەمە، بەڵگە و بیانوویان هەبوو. چونکە هەلومەرجی ئەو ڕۆژە، وەك هەلومەرجی ئەمڕۆ نەبوو. سەددام بەوپەڕی دەسەڵاتەوە هەڕەشەی لە کورد دەکرد و، سێ ڕژێمە داگیرکەرەکەی دیش، بە هەموو فرتوفێڵێك هەوڵی نەهێشتنی «هەرێمی نەفرین» یان دەدا و، لەڕێی دەسکەلاکانیانەوە تۆوی ئاژاوە و ناتەناهییان لە "هەرێم" دا دەچاند و، **لەپاڵ ئەمانەشدا شەڕە قۆچی پارتی و یەکێتی، لەسەر فشە دەسەڵات، کە بە قسەی مام جەلال، «تەنێ،» سێهەزار پێشمەرگەی تیا کوژرا، هیوای تەمانی "هەرێم"ی دەبەخشی بە داگیرکەران،** بەڵام لە بەختی کوردان باروودۆخێکی واهاتە نێوناوان، کە بە ڕێکەوت، لە بەرژەوەندیی کوردستان و زیانی ملهوڕانی بێگانە بوو. لەبەر ئەوە، دەبوو، کاربەدەستانی کورد، داخوازیی کۆنی خۆیان کە "فیدەرالی" بوو، پێبەپێی گۆڕانی هەلومەرجەکە بگۆڕن و، پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام و، بەپەندبوونی نەخشەی ڕژێمی ترك، بۆ پاراستنی ڕژێمی سەددام و، تەفرەدانی ئەمریکا و هاوپەیمانان، پێ لەسەر ئەوە دابگرن، کە کورد ئامادەنییە بەهیچ جۆرێك بچێتەوە ژێر باری دەوڵەتی لە بنەڕەتەوە ناڕەوا و دەستکردی عێراق و، بۆ هەر شتێك کە پێوەندیی بە کوردەوە هەبێ، سائیدی "مجلس الحکم" بێ، یان هەر دەزگەیەکی دی و، دەبێ کورد مافی ڤیتۆی هەبێ و، بڕینەوەی چارەنووسی باشووری کوردستان، کە دەست لە هیچ بەشێکی هەڵناگیرێ، دەبێ لەڕێی گشتپرسییەوە دەستنیشانبکرێ، کە تەنێ خەڵکی باشووری کوردستان مافی دەنگدانیان هەبێ، چونکە هیچ گەلێك ئامادە نییە، ڕێبدا بەگەلێکی دیکە، بڕیار لەسەر مافی چارەنووسی بدا و، ئەمەشیان لەگەڵ ئەمریکا و بەریتانیا و عێراقییەکان، بەمۆر و

ئیمزا، کۆتایی پێبهێنابە، نەك بە بەڵێنی دەمی و، هەموو وتوێژێکیشیان ڕەپوڕاست، بە نەتەوەی کورد بگەیاندایە کە دیارە ئەمەیان نەکردووە.

بەڵام کە کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە، هەروا بە هاسانی دەستیان لە مووسڵ هەڵگرت و، لە پەرلەمانەکەیاندا، هەروا بە ئاشکرا و، لە بەردەم عەرەب و ناعەرەبدا، باسی ئەوەیانکرد کە برایەتیی کورد و عەرەب لە «سەرووی هەموو ئەنفال و کیمیابارانێك» ەوەیە، واتە، ئەو کاربەدەستانە داوای ئەوە ناکەن کە عەرەب پێویستە بەرەسمی داوای لێبووردن بکەن لە نەتەوەی کورد، بەرامبەر گەلکوژی لە کورد و، ئامادەیی خۆیان دەربڕن بۆ بژاردنەوەی زەرەروزیانی کورد، ئەم پێشنیازەش سالآنی ساڵە دەیدەم بە گوێیاندا و، لەباتی ئەوە و، بە کوێرایی چاوی نیشتمانپەروەران، ڕۆژی دامەزراندنی لەشکری عێراقی کوردکوژیان کردە ڕۆژی «جێژنی کورد»، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەوان زۆرباش دەزانن کە **«برایەتیی کورد و عەرەب» درۆیەکی شاخدارە، چونکە لەنێو ٢٣ دەوڵەتی عەرەبدا، تاکە یەك دەوڵەت نەبوو، بێزاریی خۆی، نەك بەرامبەر ئەنفال و چەکی کیمیایی و بە عەرەبکردنی کوردستان و فرۆشتنی ژن و کچی کورد، دەربڕێ، بەڵکو بەرامبەر بەو هەموو گۆڕە بە کۆمەڵانەی کە ڕۆژ نییە نەدۆزرێنەوە و، لەنێو دووسەت ملوێن عەرەبدا، دووسەت عەرەب، تا ئێستە پەیدانەبوون کە لەدژی ئەنفال و کیمیابارانی کوردستان و بە عەرەبکردنی باشوور و ڕۆژاوای کوردستان، یەك خۆپێشاندان سازبکەن.** تەنانەت ماوەیەك لەمەوبەر، کاربەدەستانی ڕژێمی سووریا، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبە کوردییەکە، زووزوو دەبنە میوانیان و، بەشانویاڵیاندا هەڵدەدەن، چەند منداڵێکی کوردیان خستە زیندانەوە، چونکە ئەو زارۆکانە داوای ئەوەیاندەکرد بەزمانی خۆیان بخوێنن و، دەیانویست ئەم داخوازییەیان بگەیەننە دەزگەی یونیسێف لە دیمەشق. کە مام جەلال، چەند ڕۆژێکی کەم پاش ئەوە، چوو بۆ سووریا، دەمی هەڵنەپچڕا بەکوڕی حافز ئەسەد بێژێ: «کاکی برا! ئاخەر تۆ دەزانیت ئەز بە ئاشکرا و چەند جار گوتوومە، سووریا نیشتمانی یەکەمە و، عێراقیش نیشتمانی دووەمم و، ئێمە هەردەم سوپاسبێژی سووریاین کە هەین و، ئەگەر سووریا نەبووایە ی.ن.ك.. لەدایك نەدەبوو، دەهیچ نەبێ تۆیش ئەو منداڵەکوردانە بەربدە. تۆ بزانە ئەز چەند خۆم بە براگچکەی عەرەب دەزانم. تۆ

ئەوەتە بیرۆزت بێ، ئەم سەرکۆماریيەت لە باوكتەوە بێزەحمەت و ئازار بەمیرات بەرکەوتووە. ئەوەی بەر من کەوتووە لە شێخ حیسامەدینی باوکمەوە نییە، خۆم چل ساڵە لەو چیایانە خەریکی شەڕەشەقم و، گەلی کورد لە سووریا چاوەڕوانییان لەمن ئەوەیە، لەسەر مافەکانیان هەڵبدەمێ. لەگەڵ ئەوەشدا تا ئێستە، بەخەونی شەوانیش، باسی دوملیۆن کوردی لای ئێوەم نەکردووە، کە چارەکە ملیۆنێکیان نێزیکەی چل ساڵە، تەنانەت لە هەموو مافێکی مرۆڤ بێبەشن».

ئەرێ، مـام جـەلال ئەم قـسـەيەی نەکـردووە، هەروەها **بەرهەم سـالحی سەرەکوەزیرانی یەکێتی**، ئەویش کـە چووەتە **میسر** و، **عەمرومووسا**، بەوپەڕی رووهەڵماڵییەوە لەبەردەمی ویدا گوتوويەتی: «عێراق بەشێکە لە وڵاتی عەرەب»، دەمی هەڵنەپچڕاوە بێژێ: «ببووره. ئەوە راست نییـە و تکایە دەست مـەخـەرە کـاروباری خـەڵکەوە و، لەباتی ئەوە ئەو کـچـەکـوردانە بدەرەوە دەسـتم کـە رژێمی سەددام لەسەر داخوازیی کاربەدەستانی ئێوە، وەك «کەنیزەك» (جارية) ناردنی بۆتان، بۆ ئەوەی پێیانڕابوێرن. بێجگە لەوەش، دەبێ ئەمانەی دەستیان لەم تاوانەدا بووە، بیاندەیتە دەستمان، بۆ ئەوەی لە کوردستان بیانخەینە بەردەم دادگە».

ئەرێ، کـاك بەرهەمیش، هەروەك مـام جەلال، پێویستیی سەرشانی خۆی وەك کاربەدەستێکی بەڕێوەبەرێتیی سلێمانی بەجێنەهێنا و، ئەو قسەيەی نەکرد، بەڵکو میسری بە «دۆستی کورد و گەلی عێراق» دایە قەڵەم. بەرهەم سالح و مام جەلال هەردووکیان باش دەزانن کە رژێمی میسر لە هەموو رژێمێکی "عەرەبی" ی دیکەی پتر هەوڵیدا بۆ پاراستنی سەددام و، رێگرتن لە پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر عێراق و، هەتا ئێستەش کە ئێستەیە، هیچ سەرکردەيەکی کورد، داوای لە «**جامعة الدول العربية**» نەکردووە کە داوای لێبوردن بکا بەرامبەر بە گەلکوژی لە کورد، و دەستەبەریێ بە بژاردنەوەی ئەو زەرەرزیان و ماڵوێرانییەی لە کورد کەوتووە.

ئەوی سـەرنجی بارودۆخی ئێسـتـەی عێراق بدا، دەبینێ زۆربەی عـەرەبەکـان (شیعەکـان و سوننیيەکـان) کـە پێکەوە نێزیکەی ٦٠٪ی خەڵکی عێراق دەبن، بەپشتی رژێمی ئێران و رژێمە عـەرەبییـەکـان و رژێمی ترك و، لەژێر کـارکـردی پڕۆپاگەندەی دژ بە ئەمریکایی هێندەك دەوڵەتی ئەورووپایی، کە هەرلە سەرەتاوە دژی ئەوەبوون سەددام لابیرێ (وەك ئەڵمانیا و فەرەنسا و رووسیا)، بەتەواوی، دان بە

"مجلس الحكم الانتقالي" دا نانێن و، تەنانەت هێندەك لەوانەی کە حیزبەکانیان ئەندامن لەو "مجلس"ەدا، رەخنە لە "مجلس" دەگرن و، دەیانەوێ بەزووترین کات، دەنگدانێك بکرێ لە عێراقدا و، ئەو حەلە بەدڵنیاییەوە، عەرەبە کۆنەپەرستەکان دەیبەنەوە و، هەرلە ئێستەوە، گەلێك کۆمەڵ وەك قارچك هەڵتۆقیون و، بەنێوی ئیسلامەوە کەوتوونەتە چالاکی. **لێرەدا باشە کە بزانین، کۆمەڵگەی عەرەب و ترك و فارس، کۆمەڵگەیەکی کۆنەپەرستی داخراوی پیاوفەرمانی و پاشکەوتووە و، هەروا بە هاسانی نابێتە کراوە و ئازادیخواز. نموتە ولاتێکی وەك کوێت، کە گوایە لەهەموو ولاتە عەرەبەکانی دی «پێشکەوتووتر»ە، ژنانی کوێتی بەبڕیاری پەرلەمان، لە بەشداریکردن لە دەنگداندا رێبەند (منع) کران. تەنانەت میری کوێت کە دەیویست ژنانیش مافی دەنگدانیان هەبێ، بەرامبەر بەم «دێمۆکراسی» یەی عەرەب، هیچی پێنەکرا.**

لەبەر ئەوە، لەسەر جەماوەری لێقەوماوی کورد پێویستە بکەوێتە خۆی و، نەهێڵێ ئەم دەرفەتە زێرینەی لەدەست بچێ و، چارەنووسی خۆی بگرێتە دەست خۆی. بە خۆپێشاندانی گەورە گەورە و چڕوپڕ هەر لە کوردستان و دەرەوەی کوردستاندا و، داواکردن لە ئەمریکا کە لەرێی گشتپرسییەکی دێمۆکراتانەوە، چارەنووسی باشووری کوردستان دیاریبکرێ و، هەر لەو گشتپرسییەدا، نوێنەری راستینەی کوردستان هەڵبژێرن، بۆئەوەی وتووێژێك لەگەڵ ئەمریکا سازبکرێ لەبارەی ئەوەوە کە ئایە دەکرێ لە باشووری کوردستاندا نێوچەیەك تەرخانبکرێ بۆ بنکەیەکی سوپایی ئەمریکا و، بەستنی پەیمانێك لەگەڵ ئەمریکا بۆ ماوەی ٢٥ ساڵ، یان زێتر. ئەز دڵنیام لەوەی، ئەمە تاکە رێیەکە بۆ پاراستنی باشووری کوردستان و، بناخەدانان بۆ رزگارکردنی پارچەکانی دیکەی کوردستان، **چۆنکە ئەوەی دەتوانێ کورد بپارێزێ، «هێز»ە، نەك دەستوورێکی دێمۆکراتی، یان بەشداریی چەند هەزار پێشمەرگەیەك لە لەشکر و پۆلیسی عێراقدا**، لەکاتێکدا کە کوردستان لەهەموو لایەکەوە بەدوژمن دەورە دراوە و، ئەفسەری سەرچڵ و خەڵکی تیرۆریست و مرۆڤی تەنگەتیلکە لەنێو عێراقدا زۆر زۆرە، کە هیچ رێزی قانوون و مافی مرۆڤ ناگرن و، تەنێ لەزمانی «هێز» دەگەن. لەبەر ئەوە مانەوەی سوپایەکی ئەمریکایی لە کوردستاندا بەشێوەیەکی قانوونی و، بۆ ماوەیەکی درێژ پێویستییەکی ژیارییە بۆ کورد.

شایانی باسە کە ژمارەی کورد لە "مجلس الحکم الانتقالي" دا کە پێنج کەسە، کەمە. کورد لە عێراقدا ٧ـ٨ ملیۆن دەبن. ئەو کوردانەی کە سەددام دەربەدەریکردوون لەماوەی ئەم ٣٥ ساڵەدا، لەنێو ملیۆن بەرەوژوورترە. هەر لە عێراقدا ژمارەیەکی زۆر عەرەبی میسری و فەلستینی و ...هتد هەن، کە سەددام پێوەندداریتیی عێراقی داونەتیٚ بۆ زێترکردنی ژمارەی عەرەب و کەمکردنی ژمارەی کورد. ئەم کێشانە دەبیٚ چارەسەر بکرێن. شوێنەواری بەعەرەبکردنی کوردستان، هەتا ئەورۆ لانەبراوە. بێجگە لەوەش، بۆچی دەبیٚ لە "مجلس الحکم الانتقالي" دا پێنج عەرەبی موسڵمانی سوننی هەبیٚ، بەڵام یەك **ئێزدی و یەك کاکەیی** نەبیٚ؟ بۆچی دەبیٚ پێنج «ابولریش» ی کورد هەبیٚ و تاکە یەك ژنیش، بۆ خوێی چێشت، نەبیٚ؟ بۆچی دەبیٚ لەنێو ١٣ شیعەدا تاکە یەك کوردی شیعە نەبیٚ، لە کاتێکدا کە سەتهەزاران کوردی شیعە هەن (نەك تەنیٚ فەیلییەکان)؟ بۆچی دەبیٚ هیچ نرخێك بۆ چارەکە ملوێنێك ماندایی (سوبیە) دانەنریٚ و لە "مجلس الحکم الانتقالي" دا تاکە یەك نوێنەریان نەبیٚ؟ سوبیەکان، بەگشتی مرۆڤی رۆشنبیر و ئازادیخوازن و لەنێویاندا گەلێك زانای وەك **دوکتۆر عەبدولجەبار عەبدوڵڵا و هۆنەر عەبدولڕەزاق عەبدولواحید** هەڵکەوتووە. حیزبەکانی کوردستان (هەموویان، نەك هەردوو زلحیزبەکە) دەبیٚ بزانن کە رۆژ رۆژی حیزبحیزبێنە و شەڕە پەڕۆ و پاشقول لە یەکگرتن و لەخۆباییبوون و شاردنەوەی راستیی لەگەڵ نییە. رۆژ رۆژی یەکگرتن و ئاشتیی نەتەوەیی و پێداگرتنە لەسەر مافە بنچینەییەکانی نەتەوەی کورد، کە ئەوەش ئازادی و یەکسانی و سەروەریی نەتەوەییە. رۆژ رۆژی عێراقچێتی و خۆیەکەمزانین نییە. رۆژ رۆژی ئەوەیە، وا لە دەسەلاٚتدارانی ئەم جیهانە بکەین کە کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ببەستن بۆ باسی چارەسەرکردنی کێشەی چل ملیۆن کورد.

شایانی باسە، کە دوورنییە کە کاربەدەستانی ئەمریکا بیر لەوە بکەنەوە کە مەرجەعییەت (مرجعیة) ێك بۆ شیعەکانی جیهان لە عێراقدا دروستبکەن. بەتایبەتی چونکە چەند زانایەکی گەورەی شیعە وەك **ئایەتوڵڵا سیستانی** لە عێراق دەژین و پیرۆزترین مەڵبەندی شیعەکانی جیهان لە نەجەف و کەربەلان و، ئەمەش گوایەدەبێتە هۆی ئەوەی شیعەکانی ئێران بە عێراقەوە ببەستیٚ، نەك بە پێچەوانەوە. بەڵام دەمەویٚ جەخت لەسەر ئەوە بکەم کە ئەم رێیە رێیەکی چەوتوچەوێڵە و،

ئەنجامەکەشی لە ئەنجامی پشتگیریی ئەمریکا لە ئیسلامییەکانی ئەفغانستان دژ بە سۆڤیێت و "کۆمۆنیستان" باشتر نابێ. کاربەدەستانی ئەمریکا، دەبێ لە هەڵەکانی خۆیان پەند وەربگرن. شتێك بەنێوی **«ئیسلامی دێمۆکراتی»** یەوە نییە، وەك چۆن **"ئیسلامی مارکسی"** و **"ئیسلامی سۆسیالیستی"** نییە و نابێ. **ئیسلام ئیسلامە و هیچی دی. بۆ دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی دێمۆکرات دەبێ پەروەردەیەکی دێمۆکراتی هەبێ، تا کۆمەڵگەیەکی دێمۆکرات بێتە کایە.**

بەرلین: جەمال نەبەز
٢٠٠٣/٧/١٧

کاتژمێری چارەنووسی کورد
چەند تاوێکی ماوە بۆ نیوەشەو
مەرگەساتی مارتی ١٩٧٥ نابێ دووبارە بێتەوە

کورد، بەوکەسانەی بەڕوو تەنکن و، ئەوەی لە دڵیاندایە دەرینابڕن، دەڵێن "شەرمن". شەرمنی، دۆخێکی ڕەوانی و دەروونییە و، جیایە لە ترسنۆکی و درۆونی و شاردنەوەی ڕاستی، بەنیازی هەلپەرستی و گەیشتنە دەسکەوتی تایبەتی. لەنێو ئەم دوو دۆخەشدا، جۆرێکی دیکە هەیە، کە بەزۆری، مرۆڤی رامیار و دیپلۆماتی بەتەنگەوەهاتوو بۆ بەرژەوەندیی دەوڵەتێك، یان بەرژەوەندییەکی گشتی، نەك تایبەتی، چارویار هێندەك ڕاستی نایەننە سەرزمان، بەڵکو کورد گوتەنی، وەك "کنگر و ماست بۆ کاتی خۆی" هەڵیدەگرن، واتە بۆ بارێکی گونجاو، ئەوجا دەریدەبڕن، بەلاّم کە مافێك لەبەردەم پێشێلکردندا بێ، یان تاوانێك قەومابێ و، پێویستی بەزڕاندن و خستنەڕوو هەبێ، ئەودەمە بێدەنگبوون، وەك بەشداریکردنە لە پێشێلکردنی ماف و تاوانکاریدا.

هەتا ئەو ڕادەیەی ئەم باسەی سەرەوە پێوەندیی بە کورد و کێشەی کوردەوە هەیە، ئەوا ئەو هەلومەرجەی کە لە سەردەمی فەرمانڕەوایی سەددامدا لەکاردا بوو، ئەمڕۆ لە بنەڕەتەوە گۆڕاوە و، هەلومەرجێکی دیی وا هاتووەتە کایەوە، کە چارەنووسی کوردی پێوە بەستراوە، لەبەر ئەوە، ئەگەر تا ئێستە، لە هێندەك کەموکورتی، چاومان دەپۆشی، لەبەر خاتری تەناهیی نەتەوەیی، ئەوا لەم ڕۆژەدا، نابێ بەهیچ جۆرێك، چاو لە هەڵە و گوناه و تاوانی هیچ لایەنێك بپۆشین، ئەوجا هەر لایەنێك دەبێ با بێ، خۆ ئەگەر کەمتەرخەمیمانکرد، ئەوا خۆشمان تاوانبارین.

بۆئەوەی بچینە نێو جەرگەی باسەکەوە، حەزدەکەم بەکورتی چیرۆکی "هەرێمی نەفرین"، یان "نەوای ئارام" کە پتر لە دەساڵ لەمەوبەر باسمکردووە و، لە گەلێك وتار و سەمینار و، وتووێژی ڕادیۆیی و تەلەڤزیۆنیدا دووبارەمکردووەتەوە، سەرلەنوێ بیخەمە بەرچاو.

پاش ئەوەی سەددام بۆی دەرکەوت کە جەنگی هەشت ساڵەی دژ بە ئێران،

سەرەرای ئەو هەموو پارەتییەی کە لە رۆژهەلات و رۆژاوا وەریدەگرت، نەیبردووەتەوە و، خەزێنەکەشی والایە، کەوتە سەر بیری داگیرکردنی کوێت و، ئەمەش دوای ئەوەی کوێت لە سالانی جەنگدا، بە سەتان ملوێن دۆلاری بە سەددام بەخشیبوو، کە بەشێکی زۆری ئەو پارەیە، ئەو چەکانەی پێکرا کە کورد و عێراقییەکان و ئێرانییەکانی پێکوژران. ئالەو کاتەدا، چەکدارەکانی حیزبەکانی باشووری کوردستان، هەموو لە ئێران بوون و، چەکدارەکانی حیزبەکانی رۆژهەلاتی کوردستانیش لە عێراق بوون و، چەکدارەکانی حیزبەکانی باکووری کوردستان (واتە پ.ک.ک) بەژمارەیەکی کەم، لە شوێنی خۆیان، خەریکی دەستوەشاندن بوون لە بنکەی پۆلیس و سەربازی ترک و، پەلاماردانی ئەو کوردانەی لە حیزبەکانی دیکەدا بوون، سەرکردەیەتییەکەشیان لە سووریا بوو. سەددام بەهۆی هەلەکردنەوە لە لێکدانەوەی هەلومەرجی رامیاری (ئێوچەیی و جیهانی) و، خۆبەزلزانین و گوێنەگرتن لە قسەی کەس، بریاری هەلکوتانە سەر کوێتی دا. ئەوەشی نەگرتە بەرچاو، کە جیهان لە سالی ۱۹۹۰، دا لەشێوەی دوو بەرەییدا نەمابوو. سۆڤێت پووکابووەوە و، ئەمریکا وەك تاکە زلهێزێك لە جیهاندا مابووەوە کە ئەویش دژی داگیرکردنی کوێت بوو. بێجگە لەمەش هەموو ولاتانی جیهان تێکرا، بەلام هەریەکە لەبەر هۆیەکی دی، دژی داگیرکردنی کوێت بوون. ئەوە بوو لە ئەنجامدا لەشکری عێراق بەزۆر لە کوێت دەرپەرێندرا، بەلام ئەمریکا لەبەرخاتری "هەڤالبەند"ە ساختەکارەکانی وەك، **حوسنی موبارەکی میسر و شاحسەینی ئەردەن و شافەهدی حیجاز**، وازی لە سەددام هێنا و، دەستیشی بەرەللا کرد بۆ لێدانی کورد و شیعە و، لەوەوە ئەو گەلرەوە دروستبوو، کە ملوێن و نیوێك تا دوو ملوێن کورد، لە شوێنی خۆیان هەلاتن و روویانکردە سەر سنوورەکانی ئێران و دەولەتی ترک و، ئەوە بوو دەزگەی راگەیاندنی گشتی لە هەموو جیهاندا و، هەموو رۆژێك ئەو مەرگەساتەی کوردی هەلاتووی پێشانی خەلك دەدا و، لەمەوە جۆرە بەزەییەك لەدلی خەلكدا پەیدا بوو بەرامبەر بەکورد. **بەرێککەوت لەو سەردەمەدا فەرانسوا میتران سەرۆککۆماری فەرەنسا و تورگوت ئۆزال سەرۆکوەزیرانی دەولەتی ترك بوو. جۆن مەیجەریش سەرۆکوەزیرانی بەریتانیا بوو، ئەوە بوو بە هەولوتەقەلای میتران و گەلێك لایەن، کۆمەلی نەتەوە یەکگرتووەکان، بریاری دامەزراندنی هەرێمێکی ئەفرینی دا کە بە**

«نەوای ئارام» نێوی رۆیی.

بەلاّم کاربەدەستانی حیزبەکوردییەکان رانەوەستان، تا کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیارێکی باشتر بدا بۆ کورد، چوون بۆ لای سەددام و دەستیانکردە ملی. ئەم کردەوەیە لەو رۆژەدا، تەرمۆمەتری بەزەییهاتنەوەی خەڵکی بە کورددا، زۆر هێنایەخوارەوە. گەلێك لەو پارەیەی کە بۆکوردستان کۆکرابووەوە، ئیدی نەدرا بە کورد.

کورت و کرمانجی، دامەزراندنی ئەم هەرێمە، لە ئەنجامی شەڕی چەکداریی حیزبە کوردییەکانەوە، یان لەئەنجامی دیپلۆماسیێتی و وتووێژی سەرکردەی حیزبەکانەوە لەگەڵ رژێمی عێراق، یان کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان نەبوو، بەڵکو لەئەنجامی گەلڕەوەکە و، ئەو بارودۆخە نێونەتەوەییەوە بوو کە باسمکرد. واتە رۆڵی حیزبەکانی تێدا نەبوو. حیزبەکان هاتنە سەرخوانی ئامادەکراو. ئەمەش قسەی ئەورۆم نییە، قسەی دەساڵ لەمەوبەرمە کە بۆ رۆژنامەی "کوردنامە" م کردووە (کوردنامە، ژمارە ۲۳، مایسی ۱۹۹۳). مەبەستیشم لەمە ئەوە نییە کە بێژم کورد خەباتی نەکردووە، یان حیزبەکان هیچیان نەکردووە، کردوویانە، بەلاّم ئەم "نەوای ئارام" ە، ئەنجامی ئەو خەباتە نەبووە.

پاش ئەوەی دوو زلحیزبەکە کەوتنە گیانی یەکدی و، پەرلەمانی کوردستان درایە بەر تۆپ و، گەلێك کەس کوژران و، نێوونێویانگی کورد خراپ بوو، لەگەڵێك لاوە و، چەند جارێك، پێوەندیکرا پێمەوە بۆ دامەزراندنی "حیزبێکی نەتەوەیی". بەلاّم بە هەموو لایەکم راگەیاند کە ئەوکارە بەڕاست نازانم. گوتیان: "لە کوردستان دەبێ جێگرەوە (بدیل) یەکی نەتەوەیی هەبێ بەرامبەر بەم حیزب و حیزبۆڵکە نانەتەوەییانە، کە ئەمە پەنجاساڵە چەپڵە بۆ رژێمی تاوانباری سۆڤێت و، برایەتیی درۆونەی کورد و عەرەب و کورد و فارس و کورد و ترك لێدەدەن و، زوڕنا بۆ ئۆتۆنۆمی لێدەدەن و، خۆشت ئەوە زۆر باش دەزانیت". گوتم ئەوە راستە، بەلاّم ئەگەر رێکخراوێکی نەتەوەیی هەبێ، لەم کاتەدا ناتوانێ بە سەربەخۆیی کاربکا و پەلبهاوێ و بژی، چونکە ئەو حیزبانە باوەڕیان بە ئازادیی بیروڕا و دێمۆکراسی نییە، ئەوجا، یان ئەوەتە دەبێ بێتە دەسکەلای دەستی یەکێك لە زلحیزبەکان و، بکەوێتە فشەکوردایەتی، یان ئەوەتە بەچەك بەربەرەکانێیدەکەن و لەنێوی دەبەن".

گوتیان: "ئێمەش دەتوانین هێزێکی چەکدار دروستبکەین و لەسەر خۆمان بکەینەوە". گوتم: "دوور نییە بتوانن هێزێکی چەکدار دروستبکەن، بەلام بەکەم،، ئەو هێزەی ئێوە، هەر لە شەو و رۆژێکدا نابێتە هێزێکی وەك ئەوەی ئەوان، چونکە ئەوان چەند ساڵە لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە پشتگیریدەکرێن و، لەلایەکی دیکەشەوە، دەبێتە بەیەکدادان و خوێنڕژان و ئەزیش ئەوە زۆر بەخراپ دەزانم، کە کورد کورد بکوژێ لەسەر حیزبحیزێنە". گوتیان: "ئەی چار چییە؟" گوتم: چار ئەوەیە هەوڵبدرێ کە جەماوەری ئەم حیزبانە بەبیری نەتەوەیی ئاشنا بکرێن و تێبگەیەندرێ کە حیزب بووەیەکی پیرۆز نییە، بەڵکو هۆیەکە بۆ گەیشتنە ئامانجێك. هەرکوردێك کە خاین نەبێ، مافی سەربەستیی رادەربڕین و کارکردنی رامیاری هەیە، نابێ کورد دەست لە کورد بوەشێنێ". لەدواییدا، هەموو جارێك، ئەوەشم دەگوت پێیان: "کە ئەمە بیروبۆچوونی منە و بەس. ئەز نابێژم حیزب دروستمەکەن، یان دروستبکەن. ئێوە سەربەستن، خۆتان چۆنی بەباشدەزانن وابکەن". گوتیان: "باشە، ئەگەر شتێك دروستبوو، تۆ لەدژی ناوەستی؟" گوتم: "ئەگەر کاری باش بکا، ئافەرین دەکەم لێی و، ئەگەر کاری خراپ بکا، رەخنە دەگرم لێی. بەلام بەهیچ جۆرێك ناچمە ناوی". گوتیان: "بۆچی؟" گوتم: "چونکە باوەڕم بە حیزبایەتی نییە، لەگەڵ رێزمدا بۆ ئەوانەی باوەڕیان پێیەتی".

ئەوجا، لەوکاتەوە، دەستمکرد بە هەوڵدان بۆ نێزیککردنەوەی حیزبەکان لەیەك و، هەوڵدان بۆ رازیکردنی ژمارەیەکی زۆر لە هەموو لایەك، بەتایبەتی پارتی و یەکێتی، بۆ هاوکاریکردن لەگەڵ یەك، لەجیاتی لەیەکدی کوشتن و، خراپەکاری لەگەڵ یەك. دیارە هەموو راهێنان و فێربوونێکیش پێویستی بە کات و بەردەوامیی هەیە، هەتا بۆچوونەکانی لە مێشکدا دەچەسپێن و، جێی خۆیان دەگرن. پێشموایە ئەم هەڵوێستەی من کەڵکی هەبوو. بەلام وەك هەمووومان دەزانین، زلحیزبەکان، بەتایبەتی یەکێتی و پی کی کێ و پارتی، وازیان لەڕەوشی تۆتالیتێرانە و "پێشڕەوانە" و "تاکپەرستانە" نەهێناوە، کە ئەوەش پاشماوەی زەلکاوی بیری چەپەڵی ستالینیستییە و، ئەم حیزبانە پەنجاساڵە مێشکی جەماوەری کوردی پێ بەنج دەکەن.

لەئەنجامی شەڕەقۆچ و بەیەکدادانی حیزبەکاندا، ژمارەیەکی زۆر چەکداری هەردوولایان و هەموو لایەکیان کوژران، کە ئەمانە بێگومان ناچنە خانەی

شەهیدانەوە. بێجگە لەوەش داگیرکەرانی کوردستان توانییان جێپێیی خۆیان لە "هەرێمی ئەفڕین" دا بەباشی بکەنەوە. چۆنکە پارتی و یەکێتی بۆ ڕێککەوتن لەگەڵ یەك، پەنایان ئەبردە بەر نەتەوەی کورد. بەڵکو چوونە سلاَوی داگیرکەران.

شایانی باسە، زۆرجار لە کاربەدەستانی هەردوو زلحیزبەکە دەبیستین کە سوپاسی ڕژێمی ترك دەکەن کە گوایە "کورد و هەرێمی ئەفڕینی" پاراستووە. ڕاستییەکەی ئەوەیە، ئەگەر ئەمریکا و بەریتانیا لە پشت پاراستنی ئەو هەرێمەوە نەبوونایە، بێجگە لەوەش، ئەگەر ڕژێمی ترك نەیارێکی بەهێزی وەك پێ کێ کێی نەبوایە، کە لەشکری ترکی هێنابووە هەڵەکسەما، هەروەها دوو زلحیزبەکەی باشوور، بەتایبەتی پارتی، ئالیکاریی لەشکری ترکیای نەکردایە بۆ بەربەرەکانێی پێ کێ کێ، ئەوا ڕژێمی ترك، پاش نەمانی ئۆیزاڵ، ڕێی بەبوونی هەرێم نەدەدا. ئەگەر بیرتان مابێ، هەر شەش مانگ جارێك پاراستنی هەرێم تازەدەکرایەوە و، ئەنجومەنی ئاسایشی ناسیۆنالی ترك، هەموو جارێك دەیگوت "لەبەر خاتری ئاسایشی ناسیۆنالی ترك" درێژکرایەوە و، ئەمەش شتێکی زۆر ڕۆن و ئاشکرایە کە لەبەر خاتری چاوی کاڵی کورد نەبووە. لەمەش بترازێ ئەو قسەیەش کە ڕژێمی ترك دەیکا کە گوایە، زیانی پارەی لێکەوتووە ڕاست نییە، هەموو ڕۆژێك بە هەزاران لۆری لە عێراقەوە بۆ نێو دەوڵەتی ترك و لەوێوە بۆ عێراق بە قاچاخی لە هاتوچۆکرندا بوون و، ڕژێمی ترك و کاربەدەستانی هەرێم، سووتەکەیان لە خۆیان بەشدەکرد، زیانی چی؟

شایانی باسە، کە ڕژێمی ترك باوەڕی نەدەکرد کە ئەمریکا و بەریتانیا، بێ هاوکاریی ترك، بتوانن لە سەددام بدەن، یان بچن لەگەڵ کورد ڕێکبکەون. سەددامیش باوەڕی نەدەکرد بەوەی ئەمریکا و بەریتانیا پەلاماری عێراق بدەن، ئەگەر ڕژێمی ترك ڕازی نەبێ، ڕێ بە لەشکرەکانیان بدا و، هەر لەو کاتەدا ئەڵمانیا و فەرەنسا و رووسیا و چین و تەنانەت پاپاش، دژی جەنگ بوون و، بە ملوێن خۆپێشاندەر لە هەموو جیهاندا دژی جەنگ دەهاتنە سەر شەقامەکان. بەڵام کە کار لە کارترازا، ئەودەمە ترك پەژیوان بوونەوە و، ئێستەش دەیانەوێ، ئەمجارە، ئەوەی دەبوو بەشەڕ دەستیان بکەوتایە، زۆر بە هەرزان دەست خۆیانی بخەن و ١٠ ــ ١٥ هەزار سەرباز ڕەوانەی عێراق بکەن و بە ملیار پارە وەربگرن و بکەونە فرتوفێڵ دژی کورد. لەم ماوەیەدا، دەنگۆ هەبوو کە پارتی و یەکێتی دژی ئەوە بوون کە لەشکری

ترك لەرێی باشوورەوە بکشێتە نێو عێراقەوە. بەلاّم کاربەدەستێکی سوپای ترك گوتی: "ئێمە گومانمان هەیە لەوەی کوردەکان وابانگوتبێ، چونکە هیچ ناشێ کورد قسەی وابکەن" (الزمان ١١/٨/٢٠٠٣)، وایە، خالۆی خۆیان باش ناسیوە.

بەلاّم دوو زلحیزبەکە، هەتا ئێستە قورقەپیانکردووە لە رۆنکردنەوەی هەلّوێستیان، کە لێرەدا داوادەکەم لێیان، هەلّوێست پێشانبدەن.

ئەوجا ئێستە، ئەم پرسیارانەی خوارەوە لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دەکەم:

١- کەسێك ئەلفوبێی زانستی رامیاری بزانێ، دەبێ ئەوە بزانێ کە فیدەرالّیزم لە دەولّەتێکدا، سیستەمێکە بۆ هەموو دەولّەتەکە و بریاردان لەسەری، بەدەست بەشێکی خەلّکی ئەو دەولّەتە نییە. بەلّکو بەدەست هەموو خەلّکی ئەو دەولّەتەیە. واتە، کورد، ئەگەر خۆیان بە عێراقی بزانن (کە ئەوەتە دوو زلحیزبەکە، نەك شانازی بە عێراقێتی خۆیانەوە دەکەن، بەلّکو ئالاّکەی عێراق کە لەراستیدا ئالاّی سەددامە، بێ شەرمانە هەلّدەکەن و شایەرەکانیان، هەلّەبجە دەبەنە بەغدا بۆیان) بەتەنێ بۆیان نییە دەنگ بۆ فیدەرالّزم بدەن. بەشە، ئایە گەرەنتی چییە کە زۆربەی زۆری عێراق کە کورد نین، دەنگ بدەن بۆی؟ خۆئەگەر دەنگیان نەدا بۆی، دەبێ کورد رازی بێ بەوە، چونکە دوو زلحیزبەکە، هیچ مەرجێکیان دانەناوە بۆ ئەو دۆخە. باشە، ئەگەر کورد رازی نەبوو و سەرکێشی کرد، ئایا بەخەیالّی حیزبەکان دەبێ چی بکرێ، چی ئامادەکراوە بۆ ئەو رۆژە؟ لێرەدا ئەو پرسیارە رەوایە خۆی دێنێتە پێشەوە. ئایا ئەم دووزلحیزبە کە بە دوانزەسالّ نەیانتوانی بەرێوەبەرێتی لەو دوو شارەدا بکەنە یەك، تۆ بلّێت بتوانن ئەودەمە کورد لەو کوێرەوەرییە رزگاربکەن، کە ئەورۆ پێشبینی دەکەن، بەلاّم پێشگیری ناکەن؟

٢- یا واداینێین، کە زۆربەی زۆری خەلّکی عێراق، دەنگ بۆ فیدەرالیزم دەدەن، بەلاّم فیدەرالیزم چەشنی زۆرە، یەکێك لەوانە ئەوەیە: هەر پارێزگەیەك بەتەنێ، یەکەیەکی فیدەرالی بێ، یان چەند پارێزگەیەك پێکەوە بدرێن لەیەك، بۆوێنە نێوی بنرێت "هەرێمی باکوور"، واتە نێوی کوردستانی لەسەر نەبێ. دوو زلحیزبەکە چ دەفەرموون؟

٣- زۆرجار باسی دەستوور و "شەری دەستوور" دەکرێ. دەستوور

ئەمریکاییەکان دایانێن، کۆمەڵێك پسپۆڕی عێراقی، ڕەشنووسی دەستوورەکە ئامادە دەکەن. کێ دەڵێ ئەو کۆمەڵە، دەستوورەکە بەدڵی کورد دەنووسنەوە. ئایا پێویستی نەدەکرد داخوازییەکانی کورد وەك سنووری باشووری کوردستان و ئێوی هەرێم و دەسەلأتەکانی هەرێم، لە کۆبوونەوەکانی سەلاحەدین و لەندەن و ناسرییەدا بخەنە بەردەم بەرهەڵستکاران و ئەمریکا و هەموو عێراقییەك و، بێژن ئەمە داخوازیی ئێمەیە و بەم مەرجە نەبێ، ئێمە هاوکاری ناکەین؟ یان بۆ ئەو کۆبوونەوانە چەند کوردێکی لێزانیان بانگێشت بکردایە، کە نەیانکرد.

پاش ئەمە، ئایا دەستوور لە وڵاتە ڕۆژهەڵاتییەکاندا نرخی هەیە؟ فەرموون ئەوەتەی عێراق هەیە، چەندجار دەستوورەکەی گۆڕا، پاش هەر کودەتایەکی سوپایی؟ ئایا ئەمریکییەکان هەتا ڕۆژی قیامەت لە عێراقدا دەمێننەوە بۆ پاراستنی ئەو دەستوورە؟

٤ــ با وادابنێین کە عێراق بوو بە دەوڵەتێکی کۆماری و فیدەرالی و، کوردستانیش بووە هەرێمێك، ئایا گەرەنتی چییە بۆئەوەی کە هەموو ساڵێك بەهەزاران عەرەب نایەن لەو هەرێمەدا نیشتەجێ بن؟ هیچ هەرێمێکی فیدەرالی ناتوانێ ڕێ لە خەڵکی تەواوی دەوڵەتەکە بگرێ و، نەهێڵی لەو هەرێمەدا بژین. گەرەنتی چییە بۆ ئەوەی، ڕۆژێ لە ڕۆژان، زۆربەی زۆری خەڵکی هەرێم نابنە عەرەب؟ ئەوەتە دەوڵەتە عەرەبەکان خەریکی دامەزراندنی یەکێتیی بازرگانی و بازاڕی ئازاد و، یەککردنی پارەکانیانن (وەك یورۆی ئەورووپا). ئایە پێویست نەبوو، هەر لەسەرەتاوە، مەرجێك بخرێتە پێش: "نابێ لە دەستووردا بنووسرێ کە عێراق بەشێکە لە نیشتمانی عەرەب". هەروەها مانەوە (اقامە) بۆ ئەوانەی خەڵکی کوردستان نین، لە کوردستاندا، بەپێی قانوونێکی تایبەتی دەستنیشانبکرایە؟

٥ ــ پارێزگاری بەعقوبە، لەم ڕۆژەدا، کە ئەمریکاییەکان دایانناوە و، هیچی بەدەست نییە، دەفەرموێت: "خانەقین کوردستان نییە و نابێ پەروەردەی کوردی تێدا بێ (کوردستانی نوێ)". ئایا سەربەرزییە بۆ ئەندامە کوردەکانی "مجلس الحكم الانتقالي" بێدەنگ بن و نەڵێن "ئەگەر ئەو کابرایە دەستبەجێ دەرنەکرێ، ئێمە لەم مجلس"ە دەکشێینەوە؟

٦ــ ئالەم ڕۆژەدا کە هێشتا عێراق نەبووە بە دەوڵەت و، جارێ لەشکر و

حکوومەتی نییە و، کورد جارێك هێندەك دەسەڵاتیان هەیە و، تا هەندازەیەك قسەیان دەڕوا، ئایا پێویست نییە کە هەردوو زلحیزبەکە، تازووە هەوڵی گشتپرسییەك بدەن لە هەموو نێوچەکانی کوردستاندا و پرسیارێك لە خەڵك بکەن: ئایا سەربەخۆییان دەوێ، یان یەکگرتن لەگەڵ عێراق لەشێوەی کۆمارێکی کوردستانیی فیدەراڵدا کە، ناسنامەیەکی تایبەتی و دەستوورێکی تایبەتی هەبێ و بەزووترین کات ئەنجامەکەی، وەك بەڵگەنامەیەکی قانوونی بەکاربهێنن لە سنوورێکی نێونەتەوەییدا؟ ئەم پێشنیازەم لەکاتی خۆیدا لە "میدیایا" دا بڵاوکردەوە لەژێر سەرنێوی «ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بە خاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی" (میدیا ۱/۲/۲۰۰۳). بەڵام دوو زلحیزبەکە، بەداخەوە لەدژی وەستان و، سەیر ئەوەیە خۆشیان و هەموو کەسێك دەزانێ، کە پەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە رەوایەتی نەماوە. بەچ مافێك، باسی پەرلەمان دەکەن و، بەچ مافێك رێ لە هەڵبژاردنێکی نوێ دەگرن؟ ئایە رێگرتن لە مافی رەوای خەڵکی باشووری کوردستان بۆ دەنگدان بە ئازادی، لەترسی ئەوەی کە دەزانن ئەمجارە لە هەڵبژاردندا زۆر ناهێنن، کەڵەگایی نییە بەسەر رەشورووتی کوردەوە؟

٧ـ کە ئەمریکا لە ناچاری و، پاش ئەوەی رژێمی ترك دەستی بری، روویکردە پارتی و یەکێتی و، ئەوە بوو لە رۆژێکی تایبەتیدا و کاتێکی تایبەتدا، دەبوو هەرسێ لایان لەیەك کاتدا، بگەنە کەرکووك، بەڵام چەکدارەکانی یەکێتی لە چەمچەماڵەوە و، چەند دەمژمێرێك لەوەبەر، کەوتنەرێ و بەرلە دوانەکەی دی، بە پەرۆکەسکەوە چوونە نێو کەرکووك، بەگەیشتنیان تاڵان و برۆیی دەستپێکرد، کە پارتی دوای ئەوان گەیشتە ئەوێ و، ئەوانیش بە پەرۆ زەردەکەوە، دەمێك بوو، یەکێتی، کوردی کەرکووکی کردبووە چواریەکی دانیشتووانی ئەوێ. ئەمە لەکاتێکدا کە کوردی کەرکووك ئاڵای کوردستانیان بەرز کردەوە. بەڵام چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی بە فەرمانی ئەمریکا و، هەڕەشەی ترك، لە کەرکووك چوونە دەرەوە. ئەوجا لەبەر ئەوەی پارتی و یەکێتی نەیانتوانی لەسەر دانانی پارێزگارێك رێکبکەون، کوردێکی سەربەخۆ بوو بە پارێزگار و، ئەو چاتر. بەڵام هەتا ئەورۆکە زۆربەی زۆری کوردە دەرکراوەکانی کەرکووك، نەیانتوانیوە بگەڕێنەوە سەر ماڵ و مڵکی خۆیان. بێجگە لەوەش، ئەگەر کوردێك لەسەر کارێك دابمەزرێ، دەبێ ئاشوورییەك و

ترکمانێك و عەرەبێکیش دابمەزرێنن. وادیارە ئەمریکاییەکان بەتەمانین، عەرەبە داگیرکەرەکان بەزۆر لە کەرکووك دەربکەن، بەڵکو ئەوەی بە ئارەزوو بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، پارەی دەدەنێ، ئەوەش لەکاتێکدا کە ئەو عەرەبانە لە کەرکووکدا بمێنن، دیمۆکرافیای باشووری کوردستان تێکدەچێ. دوو زلحیزبەکە چ دەفەرموون لەوبارەوە؟

٨ – "جامعة الدول العربیة" و لە پێش هەمـــوویانەوە، میسر و سووریا و حیجاز، دان بە رەوایەتیی "مجلس الحکم الانتقالي" دا نانێن، بەبیانووی ئەوەی کە هەڵنەبژێردراوە لەلایەن "گەلی عێراق" ەوە، لەراستیشدا لەبەر ئەوەیە کە دەترسن "عروبة العراق" یان لەدەست بچێ. ئەم سێ دەوڵەتە، هەر ئەو سێ دەوڵەتەن، کە کاربەدەستانی کورد، هەر ساتە ئەساتێ دەچوونە سڵاویان و پەسنی رژێمەکانیان دەدا. ئایا ئێستە کاتی ئەوە نەهاتووە کە (٥) ئەندامەکوردەکەی "مجلس"، داوا لە "جامعة الدول العربیة" بکەن، داوای لێبووردن بکات لە کورد و، ئامادەبێ زیانەکانیان بیژێرێتەوە و، داوا لەو دەوڵەتە عەرەبییانە بکەن کە ئەوانیش رەوایەتیی خۆیان لەرێی هەڵبژاردنی ئازادەوە بە سەرپەرشتیی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ئیسپات بگەیەنن، چۆنکە هیچ رژێمێکی عەرەبی رەوایەتی نییە؟ رژێمی سووریا دەستوورەکەی خۆی گۆڕی، لەبەر خاتری ئەوەی کوڕی حافیز ئەسەد بکەنە "سەرکۆمار". ئەمانە باسی دیمۆکراسی و هەڵبژاردن دەکەن!

٩ ـ کچی کورد هەر بە کاربەدەستانی میسر نەفرۆشراون، بەڵکو بەگەلێك دەوڵەتی عەرەبی فرۆشراون. ئەو بەڵگەنامەیەی کە «میدیا» بۆ یەکەمجار بڵاویکردەوە، بەرۆنی دەریدەخا کە ئەو کچەکوردانە بەکاربەدەستانی رژێمی میسر فرۆشراون، نەك بە بازرگانانی ژن. ئایا ئێستە پێویست دەکا کە بەرێز سەلاح رەشید وەزیری مافی مرۆڤی "یەکێتی"، پاکانە بۆخۆی بکا کە ئەو نەیگوتووە شتی وابووە. بەڵکو تەنێ پرسیاری کردووە لە کاربەدەستانی میسر، تا بزانێ ئاگایان لەمە هەیە یان نا. مەبەستی زانیاری بووە لەسەر ئەو بابەتە. ئایا لەباتی ئەوە نەدەبوو حیزبی "یەکێتی" چەند خۆپێشاندانێکی گەورە سازبکا لە باشووری کوردستان و، بەغدا و ئەورووپا و ئەمریکا و، داوای لە نوێنەرێتیی میسر و دەوڵەتە عەرەبییەکانی دی بکا، کچەکوردەکان بگێڕنەوە بۆ کەسوکاری خۆیان؟ وادیارە ئەم کچەکوردانەش دەچنە

ریزی ئەو چەند هەزار ژنەکوردەی کە لەم ۱۰ـ ۱۲ ساڵەی دواییدا لە "هەرێمی نەفرین" بەدەستی کەرپیاوان و تاوانباران کوژران، بێ ئەوەی هیچ کاربەدەستێکی ئەم دوو حیزبە لێیان بپرسێتەوە.

بەراستی، کەشوهەوای ئەم رۆژانە لە کەشوهەوای سەردەمی رێککەوتننامەی مارتی ۱۹۷۰ دەچێ، کە یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا (نوکسە) یەکەمین و تاکە رێکخراوی کوردی بوو کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو رێککەوتننامە کاڵوکرچە بلاوکردەوە. خۆزگەگەر ئەو رێککەوتننامەیە لەهەموو روویەکەوە بێ گرێ و گۆڵ و کەلەبەر بوایە و، کێشەی **کەرکووک و خانەقین و مەندەلی و فەیلییەکانی** بپراندایەوە و، جێبەجێکردنی رێککەوتننامەکەش دەستبەجێ داوابکرایە و نەخرایە پاش چوارساڵ، بەدڵنیاییەوە کارەساتی ماڵوێرانکەری مارتی ۱۹۷۵ نەدەقەوما.

ئەورۆ ۲۰۰۳/۸/۱۰، کە سەت رۆژ تێدەپەڕێ بەسەرکەوتنی رژێمی سەددامدا، تا ئێستە نەکوردەکانی کەرکووک چوونەتەوە جێی خۆیان و، نە ئەوانەی زیانیان لێکەوتووە، هیچ پارە و پوولێکیان وەرگرتووە و، **کەرکووک و مووسڵ و خانەقین و مەندەلی و کووت و شارەبان و جەلەولا و شوێنە داگیرکراوەکانی باشوور، هێشتا نەخراونەتە سەر "دوو بەڕێوەبەرێتییەکە" و ئەو دوو بەڕێوەبەرێتییەش تا ئەورۆ نەبوونەتە یەك. بەراستی، ئەگەر جەماوەری کورد نەکەونە خۆیان، هیچ دوورنییە مارتی ۱۹۷۵ جارێکی دی، بەڵام بەجۆرێکی دی، دووبارە بێتەوە. لەبەر ئەوە رۆژ رۆژی کارە و رۆژی قسەلەڕوویی و راستگۆیی و شەرمنەکردن و هەستی خۆدەربڕینە. کێش دڵی دێشێ با بیەشێ، چش و هەزارجار چش!!**

بەرلین: ۲۰۰۳/۸/۱۳

رۆژنامەی "میدیا" هەولێر

گۆڤاری کۆنگرە - ژمارە ۲۹ (سەرماوەزی ۲۰۰۳)

رۆژنامەی ئەلێکترۆنی «نیشتمان» گەلارێزانی ۲۰۰۳

کوردستان لەنێو بازنەی ئاگردا

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی سەربەرزی «میدیا»، ئەگەر لەبیرتان مابێ، ماوەیەك پێشی پەلاماردانی ئەمریکا و هاوپەیمانانی بۆ سەر عێراق، باسی ئەوەمکرد کە ئەوەی ئەمریکا بە «کچێنی» لەساڵی ١٩٩١ دا دەیتوانی بیکا، پاش تێپەڕبوونی ١٢ ساڵ و لە سەردەمی «بێسوەژنی» دا ناتوانێ بیکا. هەروەها، ئاماژەم بەو کارەساتە جەرگبڕ و نامرۆڤانەیەش دا، کە ئەمریکا لەساڵی ١٩٩١ دا بەسەر نەتەوەی کورد و شیعەکانی عێراقی هێنا، کاتێك کە جۆرج بوش (باوك) داوای لە خەڵکی عێراق کرد بەرووی سەددامدا راپەڕن، کەچی کە کورد و شیعە راپەڕین، چوو دەستی سەددامی بەرەڵڵا کرد بۆ قەلاچۆکردنی کورد و شیعە. ئەم راستینەیەش ئەوەتا ئەورۆ هاتووەتەدی و، بەچاوی خۆمان دەبینین کە ئەمریکا کەوتووەتە زەلکاوێکەوە تا بناگوێی هاتووە. هۆی ئەمەش ئەوەیە کە هەلومەرجی جیهانی ٢٠٠٣، وەك هی جیهانی ١٩٩١ نییە. دەرفەت لە دەستچووە و ناگەڕێتەوە. بەکورتی، هێندەك لە هەڤاڵبەندەکانی ئەمریکا، بەتایبەتی فەرەنسا و ئەڵمانیا و دەوڵەتی ترکان، پێیانوایە ترسی سۆڤێتی زلهێز نەماوە بەسەریانەوە، لەبەر ئەوە خۆیان ناچار نابینن، لەهەموو شتێکدا پشتی ئەمریکا بگرن، بەڵکو بەپێچەوانەوە، دەیانەوێ بلوکێکی ئابووری و رامیاری و سوپاییی سەربەخۆی دژ بە ئەمریکا پێکبهێنن و، ئەم رێبازەش زۆر بە ئاشکرا، لەلای دەسەڵاتدارانی فەرەنسا و ئەڵمانیا دیارە و، نیوە ئاشکراش لای کاربەدەستانی رژێمی ترك بەرچاو دەکەوێ. ئەوەتە ئەڵمانیا و فەرەنسا سەرەڕای دوژمنایەتیی خەستوخۆڵی مێژووییان لەگەڵ یەك، وا لەیەك نێزکبوونەتەوە، وەك ئەوەی کە تۆ بڵێیت، ئەڵمانەکان لە جەنگی جیهانیی دووەمدا، فەرەنسایان داگیرنەکردبێ و، ئەمریکاش هیچ کاتێك، فەرەنسا و ئەڵمانیای لە رژێمی نازی رزگارنەکردبێ و، ئەمریکا لە مانی گەلی ئەڵمان و یەکگرتنەوەی هەردوو پارچەکەی ئەڵمانیادا، هیچ یارمەتییەکی نەدابێ و، ئەمریکا پەنجاساڵی رەبەق، دەوڵەتی ترکانی نەپاراستبێ و بەخێوی نەکردبێ. ئەمەش وەنەبێ شتێکی سەیربێ، بەڵکو رامیاری (سیاسەت) خۆی وایە. رامیاری نە هاورێیەتی و دۆستایەتی دەخوێنێتەوە و، نە هەتاهەتا لەیەك باردا دەمێنێتەوە. رامیاری، وەك ئەز تێگەیشتبم، بریتییە لە هەوڵدانێکی وەستایانە بۆ پێکەوە راگرتنی کاتیی (موقت) بەرژەوەندییە

لەیەکچووەکان. بەرژەوەندییەکانیش شتێکی پیرۆز و هەمیشەیی نین، کە بە هیچ جۆرێك نەیەنە گۆڕان، بەڵکو بەپێی کات و شوێن، شێوەی جیاوازجیاواز وەردەگرن. ژەنەراڵ دیگۆل، کەلە سەردەمی نازییەکاندا لە فەرەنسا هەڵاتبوو و، پەنای بردبووە بەر بەریتانیا و، بەسایی لەشکری ئەمریکا و بەریتانیاوە، فەرەنسای داگیرکراوی بۆ رزگارکرا و، کرا بە سەرکۆمار، کاتی خۆی دەیگوت: «پەیماننامە، وەك گوڵ و کچی گەنجی جوان وایە». قسەکەش راست بوو. گوڵ کە زۆر مایەوە سیس و هیشك دەبێ و، کچی گەنجی جوانیش، کە پیر بوو، ئەو شۆخوشەنگییەی نامێنێ. دیارە، رۆژژمێری پار بەکاری ئەمساڵ نایەت و، پەیماننامەش هەر شتێکە وا... چۆنکە ئەوەتە جێگرەوەکەی دیگۆل، واتە جاك شیراك کە بە (جاك ئیراك نێوی رۆیوە و، بەیەکێك لە هاورێ نێزیکەکانی سەددام دادەنرێ)، فەرەنسای "هەڤاڵبەند" ی ئەمریکای گەیاندووەتە رادەیەك، کە بە قسەی تۆماس فریدمانی رۆژنامەنووسی ئەمریکایی، "فەرەنسا تەنێ رەخنە لە ئەمریکا ناگرێ، بەڵکو دوژمنایەتیی ئەمریکاش دەکات".

ئەوجا ئەو زەلکاوە قووڵەی کە ئەورۆ ئەمریکا تێیکەوتووە، کوردیش هەر تێیکەوتووە، هۆی ئەمەش حیزبحیزبێنەی ساویلکانە و کورتبینیی رامیاری و خۆپەرستیی سەرکردە حیزبییەکانە، کە بەشێکی گەورەی ئەو دەرفەتەی رووخانی رژێمی سەددام هێنایە پێشەوە، لە دەستچوو و، وا خەریکە ئەوەی ماویشە لە دەستبچێ. لێرەدا دەبێ ئەوە بخەینەروو، کە بەهەڵەچوونی زلهێزێکی وەك ئەمریکا، لە پێشبینیکردنی رووداوەکان و، هەڵبژاردنی هەڤاڵبەندەکانیدا، وەك بەهەڵەچوونی کوردی بێدەوڵەت و دابەشکراو و، لەهەموو لایەکەوە بە ئاگری دوژمن گەمارۆدراو نییە، چۆنکە رێژەی دەسەڵاتی ئەمریکا و دەسەڵاتی کورد، وەك رێژەی هێزی فیلێك و کەروێشکێك وایە. ئەمریکا کە لە جەنگی ڤیتنامدا شکا، لە ئەمریکایەتی خۆی نەکەوت، هەرچەندە زیانی بەرکەوت، بەڵام هەرزوو خۆی گرتەوە، لەکاتێکدا کە کوردشۆرشی ئەیلوولی دۆڕاند، کوردەوەریی بەعەرەبکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان و، ئەنفالکردن و، چەکی کیمیایی بوو بە تووشەوە، کە ئەوەتە پاش تێپەڕبوونی چارەکە چەرخێکیش، هەر بە دەستیانەوە دەناڵێنێ. کاربەدەستانی رژێمی ترك کە پێیانوابوو، ئەمریکا بێ رازیبوونی وان، پێیناکرێ

پەلاماری سەددام بدا و، بەهەموو جۆرێك هەوڵیاندا سەددام لە کەوتن رزگار بکەن، ماوەی چەند مانگێك دەستبەدەستییان بە ئەمریکا کرد و، ئەوجا لووس و باریك و، بەوپەڕی سووکایەتیپێکردنەوە چەمۆڵەیەکیان نا بەڕوویەوە. تەنێ ئەمە بوو وای لە ئەمریکا کرد، بەناچاری روویکاتە کورد. ئەگەرنا بەدڵنیاییەوە دەبێژم، کە ئەمریکا لەوە پێش هیچ حسێبێکی بۆ "هەڤاڵبەندێتی" ی کورد نەکردبوو. بەلاّم هەڵوێستی ناشیانە و خۆبەزلزانانەی ترك، پڕبە پێستی بەرژەوەندیی نەتەوەیی کورد بوو، کە مخابن حیزبحیزبێنەی پارتی و یەکێتی، رێینەدا کە کورد سوودێك لەم دەرفەتە زێڕینە ببینێ. ئەوەش هەرلە یەکەم هەنگاوی هاوبەشکاریی ئەمریکا و ئەم دوو حیزبەوە دەرکەوت، کاتێك کە ئەمریکا داوای لە چەکدارەکانی ئەم دوو حیزبە کرد، بەپێچەوانەی ئارەزووی رژێمی ترکەوە، پێکەوە لەیەك کاتدا و لەگەڵ هێزەکانی ئەمریکا، روویکەنە کەرکووك و مووسڵ. هەرچی دووزلحیزبەکە بوو، لەباتی ئەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکەیان بکەنە یەك حکوومەت و، چەکدارەکانیشیان بکەنە یەك لەشکری کوردستانی و، پێش هەڵکوتانە سەر لەشکری عێراق، بەنووسین و مۆر و ئیمزا، پەیماننامەیەك لەگەڵ ئەمریکاییەکان سازبکەن بۆ دیاریکردنی دوارۆژی باشووری کوردستان، بە کەرکووك و مووسڵ و نێوچەکوردییەکانی دیالە و کووت و سەلاحەدینەوە و، ئەوجا لەژێر ئالای کوردستاندا بکشێن بەسەر کەرکووك و مووسڵدا و، هەر لەگەڵ رزگارکردنی ئەم دوو پارێزگەیەدا، داگیرکەری عەرەب دەربکەن و، کوردە دەرکراوەکان بهێننە جێی خۆیان و دەستبگرن بەسەر بەڵگەنامەکانی رژێمی بەعسدا و، ماڵ و موڵکی خەڵك بپارێزن، هەستان بێ حسێب و کتێب و، وەك کوردە دەبێژێ، بەکراسی بەری خۆیانەوە، روویانکردە کەرکووك و مووسڵ، ئەوجا چۆن چۆنی؟ نەك پێکەوە و، لەیەك کات و ساتدا، وەك ئەمریکا پێیراگەیاندبوون، بەڵکو یەکێتی لە پێش پارتییەوە بەچەند دەمژمێرێك و بە پەڕۆی کەسکەوە و، ئەوجا پارتیش دوای ئەوان و بە پەڕۆی زەردەوە، هەر بە گەیشتنیان، لەشکر و پۆلیسی عێراق، بەپێی پیلانێکی لەوەپێش نەخشەکێشراو، خۆیان شاردەوە، و ئەوجا تالاّن و برۆیی لە کەرکووك و مووسڵ، وەك شاری بێکەسان، دەستپێکرد و، ئەمەش یەکەمین ئەزموونی ئەمریکا بوو لەگەڵ ئەم دوو حیزبە و، بیانوویەکیش بوو بۆ رژێمی ترك و دەسکەلاکانی کە لە "بەرەی ترکمانی" دا مۆڵیان بەستووە، بۆ

بوختــان و هەڕەشەکردن و، هاندانی ئەمریکا دژی کورد و، ئەوە بوو ڕژێمی ترك، بێشەرمانە، داوای لە ئەمریکا کرد کە چەکدارەکانی دوو حیزبەکە لە کەرکووك بکشــێنێــتەوە و، ئەمــریکاش بەقـــەی ترکی کــرد و، لە ئەنجامی ئەم کــارە ناپەسندانەیەدا، کورد کرا بە چواریەکی کەرکووك و، تورانییەکان کە بەهێزبوونیان بەرووبووی ڕاستەوخۆی حیزبحیزبێنەی پارتی و یەکێتییە، سەریان بەرزکردەوە و، عەرەبە داگیرکراوەکانیش لەجێی خۆیان مانەوە و، ئەمریکاییەکانیش پاش ئەوەی تەنگ بە لەشکرەکەیان هەڵپێچرا لەنێوچە سوونەنشینەکاندا، ئەو سەختگیرییەی پێشوویان بەرامبەر "گورگەبۆر" نەما، بەڵکو چوونەوە سلاوی ژرێمی ترك و، "کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان" کە بەراستی "کۆمەڵی دەوڵەتە نایەکگرتووەکانە".

وەك لە ژمارەی ڕۆژی ٢٠٠٣/٩/٩ی "میـدیا" دا پەنجـەم ڕاکێشـابـوو بۆی، ئەمـــریکاییـــەکـــان لەوانەیە هێندەك "تەنازولات" بکەن بۆ ڕژێمی ترك و بۆ ئەملاوئەولا، کە لە بەرژەوەندیی کورد نەبێ، ئەوا دەبینین دەستیانپێکردووە. ئەوەتا ئالای کوردستان لە کەرکووك دەهێننەخوارێ و، ئالای سەددام هەڵدەکەن لەجیاتی وی، کە یەکێکیش لە کەرکووك لە کاربەدەستێکی ئەمریکایی پرسیبوو، بۆچی وادەکەن، گوتبووی: «ئەوە نییە لە سلێمانیش هەر ئالای عێراقیان هەڵکردووە!». شایانی باسە ئەمریکاییەکان، عەرەبە داگیرکەرەکانیش لە کوردستان دەرناکەن و دەبێژن: "ئەوە کاری ئێمە نییە، دەبێ دادگەیەکی عێراقی بڕیاربدا". لەم ماوەیەشدا چەکیان لە کوردەکان سەندووەتەوە و، نێزیکەی ٦٠٠ پۆلیسی کوردیان لەسەرکار لابردووە، لە پاداشی ئەوەدا کە ئەو پۆلیسانە چەند مانگێك کەرکووکیان لە دز و جەردە پاراست. ئەمە لەکاتێکدا "بەرەی ترکمانی" ی دەسکەلای ڕژێمی ترك، ڕێپێدەدرێ کە لە کەرکووك "کۆنگرە" بگرێ و، سەربازی ئەمریکا کۆبوونەوەکەیان دەپارێزێ و، نوێنەری هێزی ئەمریکا لە کەرکوك پیرۆزبایی دەکا لێیان و، کە لە سەرکردەی ئەم "بەرە" یەی کە بەناڕەوا بەنێوی گەلی ترکمانەوە قسە دەکات، دەپرسرێ، "بیروبۆچوونی چییە لەبارەی هاتنی لەشکری ترکەوە بۆ عێراق"، نابێژێ "ئێمە لەدژین"، بەڵکو دەفەرموێ "ئەوە کاری کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانە". ئەمە لە کاتێکدایە کە هەموو ترکمانە نیشتمانپەروەرەکان و، هەموو کورد و عێراقییەکی ئازادیخواز، بەئاشکرا دژی هاتنی لەشکری ترکن، چۆنکە دەزانن هاتنی سەربازی

ترك بۆ پاراستنی خەڵکی عێراق و جێگیرکردنی ئاسایش نییە، بەڵکو بۆ سەرکوتکردنی کورد و ئاژاوەنانەوەیە، کە دیارە ئەوەش زیانێکی پشتشکێن بە ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی دەگەیەنێ و، هەڵەیەکی دیکەش دەخاتە سەر هەلەزلەکانی دیکەی ئەمریکا.

رژێمی ترك، کە هەتا ئەورۆ خوێن لە لووتی سەربازێکی نەهاتووە و، بەرامبەر بە هیچ، هەشت ملیار و نیو دۆلار لە ئەمریکا وەردەگرێ، دەیەوێ بە خشکەیی باشووری کوردستان بگرێ و، لە نەخشەکێشانیشدا بۆ چارەنووسی عێراق، خاوەن بڕیاربێ و، شان بەشانی رژێمی ئیسرائیل، ئاغایەتی و کەڵەگایەتی بەسەر خۆرهەڵاتی ناڤیندا بکا. دەنگوباسەکانی پشتی پەردەی رامیاری، واڕادەگەیەنن کە بەپێی ئەو پەیماننامە سوپاییەی لەنێوان رژێمی ترك و ئیسرائیلدا هەیە، لەگەڵ هاتنی لەشکری ترك بۆ کوردستان و عێراق، بەتایبەتی بۆ سەرسنووری سووریا و ئێران، پێنجهەزار (٥٠٠٠) سەربازی ئیسرائیلیش تێکەڵ بە سەربازی ترك، دێنە ژوورەوە. سەفیری تازەی ئەمریکا بۆ ئەنقەرە، کە خۆی ترکێکی جوولەکەیە، هەرلە یەکەم رۆژەوە بەکوڵ و دڵ خەریکی رازیکردنی کاربەدەستانی ترکە کە لەشکر بنێرن بۆ کوردستان و عێراق، مەلا فەرمانبەرەکانی ئێران بە بیستنی ئەم هەواڵە خورپە کەوتووەتە دڵیان و، بیر لەوە دەکەنەوە، کە بە زووترین کات، کارکردن لەسەر تاقیکردنەوەی چەکی ئەتۆمی و کیمیایی و راکێتە دوورهاوێژەکانیان پێشبخەن و، پرۆژەی ئەوەشیان لەبەر دەستدایە، کە ئەگەر لەشکری ترك کشایە باشووری کوردستان و عێراقەوە، ئەوانیش هێزێکی دەستوەشێن، بە ئاشکرا یان، بە نهێنی، بنێرنە باشووری کوردستان و باشووری عێراقەوە، ئایەتوڵڵای خەزعەلی، کە یەکێکە لە سەرکردە ئایینییە بەنێوبانگەکانی ئێران، لەنێوەڕاستی ئەم مانگەدا لە "مزگەوتی گەورە" (مسجد اعظم) لەشاری قوم (قم) لەنێو کۆمەڵێك لە "ئیعتیکافکەران" دا گوتی: "دۆخی عێراق، دۆخێکی لەبار نییە. ئیسرائیل دەیەوێ پەنجاهەزار سەرباز بنێرێتە عێراق. دەبێ ئاگامان لەخۆمان بێ".

سەرۆکوەزیرانی ترکیش، کە گوایە موسڵمانێکی خەستە، چەند رۆژێك لەمەوبەر و، بۆ شاردنەوەی ئەم راستییە و، شوێنەونکردنی، قسەیەکی کرد کە پەیامنێری رادیۆی "العراق الحر" "جان لوتفی" (کە ئێستە بووە بە "جان لەتیف) لە رۆژی ٢٢/

٩ دا لە ئەستەموولەوە ناردی، ئەردۆغان گوتی: "ئێران و ئیسرائیل هەردووکیان دەستیانکێشاوەتە کاروباری عێراقەوە، ئیسرائیل لە باکوور و ئێران لە باشوور و هەریەکەش دوای بەرژەوەندیی خۆی کەوتووە".

هەرلەم رۆژانەشدا، سووریا کەدان بە "مجلس الحكم الانتقالی" دا نانێ و عێراق بە داگیرکراو دەزانێ و دژی بوونی ئەمریکایە لە عێراق، کەچی ئامادەیی خۆی دەربڕی، لەگەڵ ئەمریکا هاوکاری بکا بۆ "پاراستنی یەکێتیی عێراق". رژێمی ئێرانیش کە ٢٣ ساڵە ئەمریکا بە "شەیتانی گەورە" ناودەبا، ئەویش لەترسی هەرسهێنانی رژێمەکەی و دوژمنایەتیکردنی کورد، ئامادەیی خۆی دەربڕی، لەگەڵ ئەمریکا هاوکاری بکا، بۆ "پاراستنی یەکێتیی خاکی عێراق". هەرچی دووزلحیزبە کوردییەکەشە، ئەوەتە ئامادەن چەکدارەکانیان لە تەنیشت ئەو سەربازە عەرەبانەوە ریزبکەن، کە تا دوێنێ بوو ئەنفالیان لە کورد دەکرد و، "یەشماغ"ی عەرەبی بکەنە سەر و، مارینزەکانی ئەمریکا بپارێزن. ئەمەش هەر خەم ناکا، بەلام بۆچی دەبێ بە "یەشماغ"ی عەرەبییەوە لەگەڵ ئەنفالکەران بچنە یەک بەرەوە. بەلام پێکەوە کە هەردوو کورد و هاوولاتی یەکن، ناچنە لەشکرێکی کوردستانیی یەکگرتووەوە؟ بۆچی دەبێ هەردوولایان ئامادەبن تاوەک کەمینە بچنە "مجلس الحكم الانتقالی" یەوە بێ مافی ڤیتۆ و بێ گەرەنتی و، ببنە وەزیری دەوڵەتی عێراق، بەلام ئامادەنەبن پێکەوە یەک حکوومەت و یەک کابینەی وەزیران دابمەزرێنن؟ تکایە برایانی بەرێز مام جەلال و کاک مەسعوود ئەم نهێنییەم تێبگەیەنن!

ئەمریکا، زوو یان درەنگ، عێراق بەجێدەهێڵێ. هیچ هومێدی ئەوەش نییە کە رژێمی ترک و ئێران و سووریا تا ئەوکاتە بگۆرێن و ببنە رژێمی دێموکرات و ئازادیخواز. ئێستە دەمێنێتەوە سەرئەوەی، ئایا کورد کە لەلایەن دەوڵەتانی دەوروبەر و خەڵکانی دواکەوتووەوە، بە نۆکەر و دەسکەلای ئەمریکا ناویان رۆیوە، دەتوانن خۆیان لە ئەنفالێکی هاوبەشی ترک و عەرەب و فارس بپارێزن؟ بێگومان نە .. کەواتە، کوردستان وا لەنێو بازنەی ئاگردا! ... ئەی چارە چییە؟

چارە، بەرلە هەموو شتێک، یەکگرتن و، هەڵوەشاندنەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکەی پارتی و یەکێتییە و، دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتییەکە کە هەموو لایەنە رامیاری و کۆمەلایەتی و رۆشنبیرییەکانی کوردستان بگرێتەوە، بەژن و پیاو

و، خەڵکی کەرکووک و مووسڵ و دیالە و کووت و هەموو نێوچەکانی دیکەی باشووری کوردستانەوە.

چارە ئەوەیە، حیزبحیزێنە هەتاهەتا بە نەحلەت بکرێ و، نیشتمانپەروەری و لێوەشاوەیی هاوولات، بکرێتە پێوانە، لەجیاتی پێوەندارێتیی حیزبایەتی و نێوچەیی و بنەماڵەیی، ئەمەش مانای ئەوە نییە نابێ حیزب بێ، بابێ، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبایەتی لە خوار بەرژەوەندیی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە دابنرێ.

چارە ئەوەیە، کە دێموکراسی و ئازادی و خۆهەڵکێشان پێیانەوە، هەر بە قسەنەبێ، بەڵکو هەردوو زلحیزبەکە بەکردەوە بیهێننە سەرێ. هەربۆ نموونە، کە یەکێك تەلەفۆنێك دەکا بۆ تەلەڤیزیۆنی یەکێك لەو دووحیزبە و لە بەرنامەیەکی زیندوودا باسی سەربەخۆیی کوردستان دەکا، وەرامی بدەنەوە و، باسەکە مەخەنە پشتگوێ، یان قسەکەی نەبڕن، هەر لەبەر ئەوەی زلحیزبی خاوەن تەلەڤزیۆن باسی سەربەخۆیی ناکا و عێراقچێتی دەکا و، هەتا ئێستەش هەر ئالای سەددام هەڵدەواسێ.

چارە ئەوەیە، دووزلحیزبەکە رێبدەن بە جەماوەری کوردستان کە بێنە سەرشەقام و بە خۆپێشاندان بیروڕای خۆیان دەربڕن. هێندەك جار خۆپێشاندانێکی چەند هەزارکەسی سەرشەقام، دەبێتە کەرەسەی چەند رۆژێکی دەزگەی راگەیاندنی گشتی لە هەموو جیهاندا. دەبێ کورد خۆی بە خۆپێشاندانی جەماوەریی شارستانییانە رابهێنێ. پشتگیریی جەماوەری کوردستان بۆ سەربەخۆیی کوردستان، پشتگیرییە بۆ حیزبەنیشتمانپەروەرەکانیشی. ترسی پێناوێ.

چارە ئەوەیە، کە پەرلەمانەکە، هەرچەند حەوت ساڵ تێپەڕیوە بەسەر تازەکردنەوەیدا، بەڵام دەزگەیەکە کاتی خۆی هەڵبژێردراوە، کۆبوونەوەیەکی تایبەتی سازبکا لەگەڵ نوێنەرانی ئەمریکاییەکان و "مجلس الحکم الانتقالی" دا و پێیانڕابگەیێنێ کە درێژەکێشانی هاوکاریی کورد و کوردستان، چ لەگەڵ ئەمریکا و، چ لەگەڵ "مجلس" دا لەسەر رێزگرتن لە مافەنەتەوەییەکانی کورد و کوردستان وەستاوە، ئەم خاڵانە بخاتە بەرچاو:

١ـ کورد و خەڵکی باشووری کوردستان دژی هاتنی سەربازی وڵاتە دراوسێکانن، زۆر بەتایبەتی سەربازی ترك، ئەوجا ئەگەر کۆمەڵی نەتەوە

یەککگرتووەکان، ڕێ بەمە بدا یان نەیدا، ئەوە هەر یەکە، چونکە خەڵکی کوردستان لەهاتنی ئەو سەربازانەدا دوژمنایەتیکردنی کورد و ئاژاوەنانەوە و تێکدانی ئاسایشی نەتەوەیی کوردستان دەبینن. لەبەر ئەوە لێی بێدەنگ نابن و، بەربەرەکانێیدەکەن و، ئەودەمە شەڕ و بەیەکدادان دەکەوێتە نێوان کورد و هێزەکانی ئەمریکاوە و، ئەمەش لە بەرژەوەندیی کورد و ئەمریکا و عێراق نییە و نابێ. ئەم لێشاوەش بەهیچ حیزبێك ناوەستێندرێ.

٢ـ خەڵکی باشووری کوردستان داوای سەربەخۆیی دەکەن، خۆئەگەر ئەوەش نەبێ، ئەوا بەلایەنی کەمەوە، یەککگرتنێکی وایان دەوێ لەگەڵ عێراق، کە هەر کاتێك خەڵکی باشوور ویستیان، بتوانن مافی چارەنووسی خۆیان لە ئازادیدا و بۆ ئازادی، واتە بەجیابونەوە لە عێراق، دەستنیشان بکەن. ئەمەش دەبێ بە ئاشکرا لە دەستووردا بنووسرێ و، سنووری باشووری کوردستان بە ئاشکرا و بێ پێچوپەنا دیاریبکرێ. ئەمەش دەبێ ئێستا بێ.

٣ـ هەموو داخوازییەکی دەوڵەتی ترك و سووریا و ئێران لە دەوڵەتی عێراقی دوارۆژ، بەستراوە بە هەندازەی ئامادەییی ئەو دەوڵەتانە بۆ دانان بەمافی ڕەوای کوردەکانی ژێردەستی ئەو دەوڵەتانە. ئەو مافەش دەبێ بەرەسمی دانپێدابنرێ و، بەگۆڕینی حکومەتەکانیان نەیەنە گۆڕان. ئەگەر دەوڵەتی ترك باسی مافی ترکمانی باشووری کوردستان و عێراق بکا، کە هەموو مافێکیان لەلایەن حکومەتی کوردستانەوە پێدراوە، شەرم و شوورەییە، کاربەدەستانی کورد باسی مافی ٢٠ـ ٢٥ ملیۆن کوردی ژێردەستەی دەوڵەتی ترك نەکەن.

٤ـ دەبێ کێشەی تیرۆریزم لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانان بەکتالی بکرێتەوە و، تیرۆر وەك ئیدیۆلۆژییەك بۆ دەسەڵاتگرتنە دەست، جیابکرێتەوە لە بەرگریکردن لەمان و ژیان و ماڵ و نامووسی حق، لەلایەن کەسێکی بەشخوراو، یان نەتەوەیەکی ژێردەستە و هەرەشەلێکراو و، مافپێشێلکراوەوە، بەرامبەر بەدەسەڵاتدارێکی دەستوەشێن. ئەوجا ئەو دەسەڵاتدارە، دەوڵەتێك بێ، یان دەستەیەك بێ، یان تاکەکەسێك بێ، ئەوە هەریەکە. ئێمەی کورد، بەرخۆدانی کورد، بەرامبەر داگیرکەرانی کوردستان، کە هەموو شێوە تیرۆرێکیان بەکار هێناوە و بەکاری دەهێنن بۆ لەنێوبردنی کورد، بەتیرۆر نازانین، بەڵکو بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانە و

ڕەوای دەزانین. ڕەنگە لەنێو ئەم کۆمەڵ و، ئەم حیزب و ئەو حیزبی کوردستانیدا، کەسانێکی دەستوەشێن هەبن، بەڵام ئەوانە تاوانباری تاسایین و، ئەوە ناگەیەنێ کە ئەو کۆمەڵ و حیزبانە تێرۆریستن. لەسەر داگیرکەرانی کوردستان پێویستە، دەست لە تێرۆری نەتەوەی کورد هەڵبگرن و، ڕێبدەن پێی، وەك نەتەوەیەکی ئازاد لە کوردستانی خۆیدا بژی.

٥ـ دەبێ مافی ژن، کوردستانی بێ، یان عێراقی، لە دەستووری نوێدا، بەڕەقی دەربکەوێ، واتە: دەبێ ژن لە هەڵبژاردنی هاوڕێی ژیان و کاروجلك و، بڕیاردان لەسەر چارەنووسی خۆی ئازادبێ و، هەموو ڕێز نەگرتنێکی ئەم مافانەش لەلایەن پیاوەوە، وەك تاوان، سزای لەباری لەسەر بێ.

٦ـ دەبێ لە دەستووردا بەڕەقی ئاین لە رامیاری، واتە لە دەوڵەت و حکوومەت، جیابکرێتەوە و، چونکە ئاینەکان، هەموویان لە ئێزدانەوە هاتوون، دیارە هەموویان پیرۆزن و، هەریەکەش بەپێی باوەڕی خۆی، هیچ ئاین و باوەڕێك نابێ لەسەروو ئاین و باوەڕێکی دیکەوە رابگیرێ، بەڵکو هەموویان دەبێ جێی ڕێزبن. ئەم خاڵە بەتایبەتی بۆ کورد زۆر گرنگە، چونکە لەنێو کورددا، سوننی و شیعە و ئێزدی و کاکەیی و ئەلەوی و شەبەك و هەقە و دیان و جوو و بەهایی و ... هتد هەیە.

٧ـ پێویستە، ئەگەر عەرەبەکان لەسەر ئەوە سوربوون کە "عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"، یان جارێ سوور نەبوون لەسەری، هەر لە دەستووردا بنووسرێ، "گەلی کورد لە عێراقدا بەشێکە لە نەتەوەی کورد و، باشووری کوردستانیش بەشێکە لە نیشتمانی کوردستان". چونکە دەوڵەتی عێراق سەرلەنوێ دروستدەکرێتەوە و، عێراقی کۆنیش ئەنفالی لە کورد کردووە و ویستوویەتی لەڕێی گەلکوژییەوە کورد نەهێڵێ و، گەلان و دەوڵەتانی عەرەبیش، یان پشتی ڕژێمی عێراقیان گرتووە، یان بێدەنگ بوون. بێجگە لەوەش پێویستە هەموو زەرەروزیانێکی کورد، چ لەگەڵ، چ لە ماڵ و سامان، چ لە کولتوور، چ لە خاك بیژێردرێتەوە، کە بەپێی لێکۆڵینەوەی من دەگاتە (٢٥٠) ملیارد پاوەنی ئینگلیزی. ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلکوژی لە جوولەکەکان لەسەردەمی نازێتیدا (٥٠) ساڵ قەرزی ئیسرائیلی بژاردووە.

ئێستە لەبەرئەوەی باسی ئیسرائیل هاتە پێشەوە و، عەرەبەکان و ئێرانییەکان و

ترکەکانیش کوردستان بە "ئیسرائیلی دووەم" لە قەڵەم دەدەن و، دەبێژن ئیسرائیل دەیەوێ کوردستانێکی سەربەخۆ هەبێ". دەمەوێ بێژم ئەو قسەیە، یان لە نەزانینەوە دێ، یان بوختان و درۆهەڵبەستنە بۆ کورد. ئیسرائیل لەگەڵ ترکدا لەسەر گەلێک شت رێککەوتووە و، ئەویش وەک رژێمی ترک، دژایەتیی کورد دەکا. پالپێوەنەرێکی ناردنی سەربازی ترک بۆ عێراق و کوردستان ئیسرائیلە. کاربەدەستانی ئیسرائیل بوون کە لە بەرلین چوار کوردیان لە پشتەوە کوشت، کە یەکێکیان کچێکی گەنج بوو، هەر لەبەر ئەوەی لەبەردەم سەفارەتخانەی ئیسرائیلدا خۆپیشاندانیان سازکردبوو بۆ بێزاریدەربڕین بەرامبەر بەوەی ئیسرائیل لەگەڵ ئەمریکا و ترک و یونان و کینیا، پێکەوە پیلانیان دانا بۆ رفاندنی عەبدوللا ئۆجەلان، سەرکردەی پی کێ کێ. ئەمە لە کاتێکدا کە پی کێ کێ و ئۆجەلان، چەند ساڵێک لە بیقاعی لوبنان بوون و لەوێوە، بەردێکیان نەگرتە ئیسرائیل. کاتی خۆی سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل، نەتەنیاهوو بە رۆژنامەی "الحیاة"ی گوتبوو کە "ئەو دژی دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردییە". هەروەها سەرۆکوەزیرانی ئێستەی ئیسرائیل "ئەریل شارۆن" کە کاتی خۆی چووە ئەنقەرە کوردی وەک فەلەستینی بە "تیرۆریست" دابووە قەڵەم. ئەمە لە پاداشی ئەوەدا کە بەهۆی ناوچەی رزگارکراوی کوردستانەوە لەم چل ساڵەی دواییدا، هەزاران جوولەکەی عێراقی و ئێرانی لەمردن رزگاریان بوو و، لەرێی کوردستانەوە رایانکردە دەرێ. بێجگە لەوەش، بەپێی هەواڵێک کە رۆژنامەی "هائارێتس"ی ئیسرائیلی بڵاویکردووەتەوە، وادیارە ئیسرائیل بازرگانییەک دەکا بەخوێنی کوردەوە. شایانی باسە کە دادگەی بەرزی بەرلین لەرۆژی ١٩٩٧/٤/١٠ دا رژێمی ئێرانی تاوانبار کرد بەوەی فەرمانی تیرۆرکردنی سادق شەرەفکەندی و هەڤاڵەکانی داوە کە لە مانگی ئەیلوولی ١٩٩٢ دا لەلایەن چەند ئێرانییەک و چەند لوبنانییەکەوە لە چێشتخانەی "میکۆنۆس" بەدەستڕێژی گوللە شەهیدکران. دادگەی ناوبراو، ئێرانییەک و لوبنانییەکی حوکم دا بەدرێژایی ژیان و، یەکێکی دیکە کە لوبنانی بوو بە پێنج ساڵ زیندان و یەکێکی دیکە کە ئێرانی بوو رابکرد. ئێستە دەنگۆ هەیە کە ئەڵمانیا بەتەمایە لەبەر خاتری ئیسرائیل، ئەو دوو کوردکوژە ئازاد بکا (کە هەردووکیان سەربە حیزبوللای لوبنانن)، بۆ ئەوەی حیزبوللا فرۆکەوانی

ئیسرائیلی ڕوون ئاراد کە دەڵێن لای حیزبوڵڵا دیلە بەرەڵڵا بکا.

بەڕاستی، کوردستان وا لەنێو بازنەی ئاگردا.

بەرلین: ٢٠٠٣/٩/٢٦

ڕۆژنامەی «میدیا» - هەولێر ٢٠٠٣/١٠/١

گۆڤاری «کۆنگرە» ژمارە ٢٩ سەرماوەزی ٢٠٠٣

برایانی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی و مام جەلال تالەبانی سلاوێکی برایانەتان لێبێ و هیوام وایە تەندروست و بێ وەی بن.

ئەوەی پالی بە منەوە نا ، ئەم نامەیە بۆ هەردووکتان بنووسم، یەکەمیان ئەو وتارە بوو کە **کاك مەسعوود لە "خەبات"** دا بلاویکردبووەوە و دلڕاوکەی خۆی بەرامبەر بە بیروبۆچوونی **"فیدرالیزم لەسەر بنچینەی پارێزگەکان"** نووسیبوو، داواشی لە خەلك کردبوو کە لێدوانی خۆیان لەو بارەوە دەربڕن و دووەمیشیان ئەو ڕێککەوتننامەیە **بوو کە مام جەلال بەنێوی "مجلس الحکم الانتقالی" بەوە، لە ١١/١٥ دا لەگەلّ پۆل بریمەری فەرمانداری شارستانێتیی ئەمریکا لە عێراقدا، ئیمزای کردبوو و، فیدرالیزمی لەسەر بنچینەی پارێزگەکان (محافظات) دەستنیشانکردبوو.**

ئەز، بەش بەحالی خۆم، چەند مانگێك بەر لە نووسینەکەی کاك مەسعوود، لە ڕۆژنامەی «میدیا» دا باسی ئەوەمکرد کە ڕێبازێکی وا لەنێو عەرەبەکان و بێگانەکانی دیکەدا هەیە کە فیدرالیزم لەسەر بنەمای پارێزگەکان دابمەزرێنرێ، بۆئەوەی پارێزگەکانی باشووری کوردستان لەیەك جیابکرێتەوە و، نێوی کوردستانیش بە فەرمی (ڕەسمی) کوێر بکرێتەوە و، بەو هۆیەوە دلی داگیرکەرانی ترك و عەرەب و فارس ڕابگیرێ. بەلام ئەوەی ڕاستی بێ، باوەڕم نەدەکرد بەوەی کە مام جەلال ئیمزای ڕێککەوتننامەیەکی وا بکا کە ئەگەر سەربگرێ، ئەوا دەبێتە دەستاوێژی بەبادانی ڕەنجی هەشتاسالەی کورد لە باشووری کوردستاندا.

ئێستە بۆ ئەوەی ئەو شتانەی کە لە ڕابوردوودا لەم بارەیەوە گوتوومە و نووسیومە و، بەئێوەی بەڕێزم ڕاگەیاندووە و، بەتاقیکردنەوە و تێپەڕبوونی ڕۆژگار، ڕاستییان دەرکەوتووە، جارەکی دی دووبارە نەکەمەوە، وا یەکسەر دێمە سەر باسەکەی ئەورۆ.

ئەوەی کە کاك مەسعوود دەفەرمویّ "یەکگرتنی کورد و عێراقییەکان دەبێ بە دلخوازی بێ" قسەیەکی بەجێیە، چۆنکە یەکگرتن بە دلخوازی، مافی جیابوونەوەش بەدلخوازی دەخاتە دەست، بەلام ئەوەی کرداری ئەم قسە بەجێیە، دەستبەجێ دەهێنێتەوە سەر سفر، ئەوەیە کە ئێوەی بەڕێز خۆتان بە دلخوازی خۆتان و، بەبێ هیچ

پێشمەرجێك، لەگەڵ عێراق و لەنێو عێراقدا و، وەك پارچەیەك لە عێراق یەکتانگرتووە. بێ ئەوەی جارێ بزانن، ئایە عێراقییەکان بەو مەرجی "دڵخوازی" بە رازی دەبن یان نا! چونکە ئەگەر وا نەبووایە، ئێوە هەر لە سەرەتاوە، نەتاندەگوت **«ئێمە عێراقین و یەکێتیی عێراقمان دەوێ و سنووری عێراق دەپارێزین»** و، هەوڵتان نەدەدا کە "سەروەریتیی" بۆ عێراق بگێڕنەوە، ئەو "سەروەریتی" یەی کە ئاشەکەی هەشتاساڵە هێسقانی کورد هورد و خاش دەکا، بەڵکو دەتانگوت «عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە و، بە پێچەوانەی رازیبوونی کوردەوە و، بەزۆری چەکی بەریتانیا، باشووری کوردستانی پێوە لکێنراوە" و، بە عەرەبەکان دەگوت ئەگەر دەتانەوێ پێکەوە دەوڵەتێك دروستبکەین، سا بەناوی عێراقەوە بێ، یان بەهەر ناوێکی دیکەوە کە لەسەری رێکبکەوین، ئەوا مەرجەکانی ئێمە ئەمەیە:

١ــ باشووری کوردستان بریتییە لە موسڵ و کەرکووك و دیالە و کوت و هەولێر و دهۆك و سلێمانی و، ئەو کەمەگەلانەی لەم سەرزەوییەدا دەژین، لە سنووری قانوونێکی بنچینەیی باشووردا، مافی خۆبەڕێوەبردنیان دەبێ.

٢ــ ئەو دەوڵەتەی دادەمەزرێ لە ٣ یان ٤ کۆمار پێکدێ کە بەرامبەر بەیەك و بەرامبەر بە دەرەوە مافی وەك یەکیان دەبێ.

٣ــ سنوورەکانی کۆمارەکان نایەنە گۆڕان.

٤ــ هەر کۆمارێك لەم کۆمارانە مافی جیابوونەوەی هەیە، ئەگەر هاتو زۆریەی گەلەکەی دەنگیان بۆ ئەوەدا. خۆ ئەگەر عەرەبەکان رازی نەبوونایە بەمە، ئەوا داوای ئەوە بکرایە کە باشووری کوردستان ببێتە پرۆتێکتۆراتی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان بە گەرەنتی ئەمەریکا. ئەوەشم هەر کاتی خۆی لە «میدیا» دا باسکرد، بەڵام ئێوە گوێتان نەدایە، ئەوجا ئێستە هەرچەندە زۆر درەنگە، هێشتا هیوایەك هەیە، بەڵام کە دەوڵەتی عێراق دامەزرایەوە و "سەروەریتیی" دەستکەوتەوە، ئەوەدەمە دەبێ "فاتیحا"ی مافی کورد بخوێنین. **داخی گرانم مام جەلال ئیمزای پەیماننامەیەکی کردووە کە بەیەك وشە ناوی کورد و کوردستانی تێدا نییە و، باسی فیدەراسیۆنی پارێزگەکان دەکا،** وەك سەردەمی شانیشینی عێراق. **کاك هۆشیار زێباریش چەند جار و چەند جار دەفەرموێ: "العراق جزء من بنتة**

العربية" و لە عەمرو مووسا دەپاڕێتەوە کە سەرێکی عێراق بدا و، عێراق وەربگرێ بە ئەندام لە "جامعة الدول العربية" دا. بەلام عەمرو مووسا، وەك کاربەدەستانی دەوڵەتە عەرەبەکانی دیکە، هۆشیار زیباری بە وەزیر نازانێ، چۆنکە کوردە. عەمرو مووسا نوێنەرێك دەنێرێ بۆ عێراق کە دەبێژێ یەکێك لە ئامانجەکانی "جامعة الدول العربية" ئەوەیە "التاكيد على الهوية العربية للعراق". دوکتۆر مەحموود عوسمانیش کە کراوە بە ئەندامی "مجلس الحكم الانتقالي" داوای فراوانکردنی "مجلس الحكم الانتقالي" دەکا، بەهێنانە نێوی "القوميون العرب و تجمع العلما السنة" واتە، ئەوانەی کە نەك هەر دان بەو "مجلس" ەدا نانێن کە دوکتۆر مەحموود کراوە بە ئەندامی، بەڵکو دان بەمافی کورددا نانێن و، هێندێکیشیان کورد بە "کافر" دادەنێن. ئەرێ برایینە، کاك مەسعوود و مام جەلال، دوکتۆر مەحموود نوێنەری کێیە، کە وا زاتی ناوەتە بەرخۆی و دەبێژێ "دەبێ ئاڵای عێراق کە ئاڵای بەعسییەکانە لە کوردستاندا هەڵبکرێ" و دەبێژێ "ئەوانەی لە کەرکووك لە خۆپێشاندانەدا باسی سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە، بیروبۆچوونی رەسمی کورد دەرنابڕن" (ایلاف ۲۰۰۳/۱۲/۲۲).

بەراستی دەبێ بڵێین **"قوڕ بەسەر کورد بۆخۆی و نوێنەری رەسمی"**. دوکتۆر مەحموودی "سۆرانی" زۆرباشدەزانێ کە کورد نەیانخستووەتە ئەو "مجلس" ەوە و لەبیریشی ماوە کە لە هەڵبژاردنی ئازاددا لە کوردستان، چەند دەنگی هێنا. برایینە، کاك مەسعوود و مام جەلال! ئەگەر ئێوە هەتا ئەم دەرفەتە بەجارێك لەدەست دەرنەچووە، بەزووترین کات هەردوو بەرێوەبەرێتییەکە نەکەنە یەك، و کاتێك دانەنێن بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان و، پێکەوە لەگەڵ سیاسەتکارانی دیکەی کورددا نەچن بۆ ئەمریکا و، نەخشەی دواڕۆژی باشووری کوردستان نەخەنە بەردەم سەرۆك بوش و هاوکارەکانی و تێیانەگەیەنن کە دروستکردنەوەی عێراق بەشێوەی جارانی خەون و خەیاڵە و لە بەرژەوەندیی ئەمریکا و رۆژهەلاتی ناڤین و رێبازی دێموکراسی و ئاشتی نییە، ئەگەر کوردستانێك دروست نەبێ، ئەوا دەبێ بزانن کە وا رەنجی نەتەوەی کورد بەفیڕۆ دەڕوا و، ئەو دەمە خەڵکی کوردستان ناچار دەبن، خۆیان یەکسەر کاری خۆیان بگرنە دەست و ئێوەش ئەو دەمە پەژیوان دەبنەوە.

شایانی باسە کە سوننییەکان لە لایەکەوە و، بەعسییەکان و ناسرییەکان لەلایەکی دیکەوە خۆیان تەیار دەکەن لەدژی کورد. ئەوەتا سوننییەکان حیزب دروستدەکەن بەنێوی "مرجعیە" وە و بە ئاشکرا لەدژی کورد و شیعە قسە دەکەن. هەموو دەوڵەتە عەرەبەکانیش دانەجێریٚ دەکەن لە کورد و بە نۆکەری ئەمریکایان دادەنێن، تەنانەت فەلەستینییەکان بانگەوازی شەڕیان داوە دژی "مجلس الحكم الانتقالي" و هەڕەشە لە کورد دەکەن. فەلەستینییەکان کە دەسکەلای دەستی سەددام بوون، ئەورِۆ باسی "مافی ترکمان" دەکەن. وەرن بزانن بەدبەختی گەیشتووەتە کویٚ. بەڕاستی دەوروبەری کوردستان هەموو بە ئاگر تەنراوە، کوژاندنەوەی ئەو ئاگرە بەدەستی لەرزۆکی سیاسەتبازان نایەتەدی.

لێرەدا دوو پرسیار خۆی دەسەپێنێ بەسەر هەردوو بەڕێزدا:

(١) - ئەگەر ئێوە پاش ئێویژیکردنی هەموو کورد و ئەمریکا، لەماوەی پێنج ساڵدا، پاش هەزار کۆبوونەوەی دووقۆڵی نەتانتوانیبیٚ دوو پارێزگە بکەن بەیەك، چۆن دەتوانن هەرێمێکی فیدەراڵی ببەن بەڕێوە؟ ئەز باسی سەربەخۆیی ناکەم.

(٢) - ئەگەر ئەمریکا شەش مانگی دی، سەروەریی دایەوە بە عێراق و، عێراقی بەجێهێشت، کە ئێوە بۆ گێڕانەوەی ئەو سەروەرێتییە زۆر بە پەلەن، ئایا ئەو رۆژە نابێتە مەرگەساتی کورد؟ ئایا ئێوە کارێکی واتان کردووە کە کورد بەرەنگاری ئەو مەترسییە ببیٚ و کوردستان نەبێتەوە گۆڕستانی کورد؟

ئەز چاوەڕوانی هەوڵ و کۆششی لەبار و ژیرانەتانم و،
ساڵی نوێتان پیرۆزبیٚ.

تێبینی:

هەمـوو کـورد و کـوردسـتـانییـەك، مـافی ئەوەی هەیە ئەم نامەیە بەهەر جـۆرێك بۆی دەسـتـدەدا ، بڵاو بـکاتەوە. بەڵام بەتەواوی وەك خـۆی و، بێ هیچ دەستکاری و گۆڕینێك. تکام لە ئەندامانی پارتی و یەکێتی ئەوەیە، بکەونە خۆیان و، گـوشـار بخـەنە سـەر سـەرکـردەکـانیـان بۆ یەکگرتنەوە و پێداگرتن لەسەر مافی سەربەخۆیی کوردستان و، ئەگەر سەرکردەکانیان گـوێڕایەڵیـان نەکـرد ، ئەندامـان بکەونە نافـەرمـانیی شـارسـتـانی (عدم الطاعة المدنية) کە مافی ڕەوای خۆیانە.

ئەگەر حیزبەکان بەر بە جەماوەر بگرن،
جەماوەر پشتیانتێدەکا

ئەورۆژەی دەستمکرد بەنووسینی ئەم وتارە، بەرێکەوت رۆژی ١١ی مارتی ٢٠٠٤ بوو، واتە، ٣٤ سالی تەواو تێپەڕیوو بەسەر ئەو رۆژەدا کە سەرکردەی بەعسییەکان، ئەحمەد حەسەن ئەلبەکر، ئەوەی نێویانابوو "بەیانی ١١ی مارت"، لە رادیۆ و تەلەفیزیۆنی بەغداوە خوێندییەوە و، بەوە دانانی بەعسییەکانی بە مافی "ئۆتۆنۆمیی کوردستانی عێراق" دا، بەخەلکی راگەیاند. هەر لەگەڵ کۆتاییهاتنی داخوێانیکردنی بەیانەکە، کورد لەهەموو لایەکەوە دەستیانکرد بە هەلپەرکێ و چەپلەڕێزان و دەربڕینی هەستی شادی. ئێمە، ژمارەیەك خوێندکاری کوردی ئەو سەردەمە، رێکخراوێکمان هەبوو بە نێوی "یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد لە ئەورووپا"، کە کورتەنێوەکەی بە ئینگلیزی و ئەلمانی "نوکسە NUKSE" بوو. ئەو رێکخراوەیە لەرۆژی ٢١ی مارتی ١٩٦٥ دا لە میونشن لەلایەن **هاوبیری هێژا هەندازیار بروسك ئیبراهیم و، هاوبیری کۆچکردوو لەتیف عەلی و، نووسەری ئەم وتارەوە دامەزرێنرا.** بەپێچەوانەی "کۆمەلەی خوێندکاری کورد لە ئەورووپا NKSSE" ەوە، کە بە قەوارە زل و بەکردەوەش زوڕناژەنی رژێمی سۆڤێتی تۆتالیتێر و دوژمن بە ئازادی و کورد بوو، هەرلەو کاتەشدا، گۆرەپانێك بوو بۆ ململانێی حیزبحیزبێنە و دژایەتیکردنی شۆرشی ئەیلوول بە سەرۆکایەتیی مستەفا بارزانی، رێکخراوەکەی ئێمە (نوکسە) کۆمەلێکی بەژمارە بچووك، بەلام سەربەخۆ و چالاك بوو و، بەرگریی لە شۆرشی کورد و مافی نەتەوەی کورد بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆی دەکرد. هاوبیر بروسك ئیبراهیم سکرتێری گشتیی "نوکسە" بوو. ئێمە ناوبەناو رۆژنامەیەکمان بەزمانی ئەلمانی دەردەکرد بەنێوی "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" ەوە. هەرپاش بەیانی ١١ی مارت بەچەند رۆژێك، هەلوێستی خۆمان لەو رۆژنامە، یان "کاتنامە" یەدا، بەرامبەر بەو بەیانە ئەزۆکە خستەروو. بەکورتی نوکسە تاکە رێکخراوێکی کورد بوو، کە لەپاڵ دەربڕینی هیوای سەرگرتنی ئەو رێککەوتننامەیەدا، گومانێکی خەستی خۆی بەرامبەر بەیانەکە باسکردبوو.

ئەنجامەکەشی دەرکەوت کە ئەو گومانە لەجێی خۆیدا بوو. لەبەر ئەوە بوو کە ئێمەی سەربە ڕێبازی "نوکسە" دڵی خۆمان بەو بەیانە خۆشنەکرد و نەکەوتینە چەقەنەلێدان و گوێزەبانە بەشینەوە، وەك چۆن ئەورۆ، پاش ٣٤ ساڵ، دڵمان بە"دەستووری کاتی" خۆش نییە.

ئێستە، دەشێ ئێمە لێرەدا ئەو پرسیارە لە خۆمان بکەین، بۆچی ئێمە دڵمان بە بەیانی مارت خۆش نەبوو و، ئەورۆش دڵمان بە "دەستووری کاتی" خۆش نییە، ئایا بەعسییەکان، وەك لەنێو خەڵکدا باوە، لە بەیانی یانزەی مارت پەژیوان بووبوونەوە؟

ڕاستییەکەی، بەعسییەکان لەو بەیانەی ١١ی مارت پەژیوان نەبوونەوە، بەڵکو هەر لە سەرەتاوە باوەڕیان پێینەبوو، ئێمەش، بەعسییەکانمان باش دەناسی و دەمانزانی، ئەوان بە فێڵ و تەڵەکە و لە ناو بێدەسەلاتیی ئەو ڕۆژەی خۆیان، ئەو ئیمزایەیان خستووەتەسەری و، هەر لە یەکەمین ساتەوە، هەوڵی خەساندنی ئەو بەیانەیان دا و، بە زنجیرەیەك کەینوبەین، وەك داونانەوە بۆ کوشتنی سەرۆك بارزانی و ئیدریسی کوڕی و، گواستنەوەی کورد لە کەرکووك و مووسڵ و دیالە و کووت و بەغدا و، دەربەدەرکردنی فەیلییەکان و، پەلاماردانی نێوچەی ئێزیدییەکان و، کوشتنی سیاسەتکارانی کورد و، پەیمانبەستن لەگەڵ ڕژێمی سۆڤێت و دەمچەورکردنی فەرەنسا و ئەمریکا و ...هتد. ئەوجا، ئەگەر ئێمە درۆ لەگەڵ خۆمان و خەڵك نەکەین، دەبێ دان بەوەدا بنێین کە هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوول لە بەهاری ساڵی ١٩٧٥ دا نەبوو، بەڵکو لە بەهاری ساڵی ١٩٧٠ دا دەستیپێکرد، واتە، لە ڕێککەوتنی زرکی یانزەی مارتی ١٩٧٠ وە، چونکە بەعسییەکان و سەرۆك بارزانی، هەردوولایان بەنابەدڵی و بەزۆرەملی، ئەو پەیماننامەیان ئیمزاکرد. ئەگەرنا، بارزانی، هەر لە ساڵی ١٩٦٣ وە باوەڕی بە بەعسییەکان نەبوو، ئەمەشی ڕەپوڕاست بە پەیامنێری ڕۆژنامەی Le Monde ی فەرەنسی گوتبوو. بەعسییەکانی ساڵی حەفتاش، هەر بەعسییەکانی ساڵی شەستوسێ بوون و، "دەرزیی مرۆڤدۆستییان" لە خۆیان نەدابوو.

ئەوجا ئێستە، بارودۆخێکی وەك یانزەی مارتی ١٩٧٠ هاتووەتە پێشەوە و،

هێندەك لە ئەندامانی "مجلس الحكم الانتقالي"، هێجان لە بەعسییەکان ئەگەڕاوەتەوە، هەرچەندە هەلومەرجی ئێوخۆیی و نێوچەیی و جیهانی، لە هێندەك ڕووەوە، لەوەی ساڵی ١٩٧٠ ناچێ، بەڵام ئەوەی کە لەم دواییەدا لەلایەن "مجلس الحكم الانتقالي"، بەوە بەنێوی "دەستووری کاتی"، یان "قانونی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق لە سەردەمی گواستنەوەدا" دەرچوو، هەروەك بەیانەکەی ١١ی مارت، بنەکەی فشەڵە و پشتنابەستریٚ پێی. لە "دەستووری کاتی" دا، هەروەك بەیانی ١١ی مارت، کێشەی کەرکووك و مووسڵ و دیالە و کووت نەبڕاوەتەوە و، سپێردراوە بەوکاتەی عێراق "سەروەرێتیی" دەکەوێتەوە دەست و، لە عێـ[illegible]ـدا "پەرلەمانێکی نیشتمانی" هەڵدەبژێردریٚ کە زۆریەی زۆری عەرەب دەبیٚ. ئەمەش ئەوە دەگەیەنیٚ، کاتێك باسی چارەنووسی ئەم نێوچانەی کوردستان دەکریٚ، کە لەشکری عێراق دامەزراوەتەوە و، بە تۆپ و فڕۆکەی جەنگی و چەندسەتهەزار سەربازێکەوە ڕەختکراوە و، میلیشیاکانی هەردوو حیزبەکە بەپێی دەستوورەکە، هەڵوەشاونەتەوە. بێجگە لەمەش دەستووری کاتی، هەروەك بەیانەکەی ١١ی مارت، تەنیٚ هەولێر و سلێمانی و دهۆك، واتە ئەو ئێوچانەی کە پێش ٢٠٠٤/١/١٩ بەدەست پارتی و یەکێتییەوە بووە، بە "هەرێمی کوردستان" نێو دەبا. ئەمەش هەر ئەو نێوچانەیە کە سەددام بە کوردستان نێوی دەبردن و کردبوونی بە "منطقة الحكم الذاتي". کورت و کرمانجی، سنووری کوردستان دیارینەکراوە و، گەلی کوردیش لە عێراقدا بە بەشێك دانەنراوە لە نەتەوەی کورد، کەچی گەلی عەرەب لە عێراقدا بەبەشێك دانراوە لە نەتەوەی عەرەب و، ئیسلامیش بووە بە ئاینی ڕەسمیی دەوڵەت و، سەرچاوەیەکی قانون و، بەیەك وشە نێوی ئاینی ئێزدی و کاکەیی و مەندایی نەهێنراوە و، هەر لە ئێستەشەوە دەستکراوە بەپەلاماردانی ئێزیدییەکان لە شەنگار و مووسڵ. لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەم دەستوورە ئاوا لەرزۆکە و، بنەکەی بۆشە و، تەنیٚ بۆ ماوەیەکی سنووردارە، واتە، تا "سەروەرێتی" دەکەوێتەوە دەست عێراق، کەچی ئەو شیعانەی ئیمزای ئەم دەستوورەیان کردووە، هێندە دەستەوەستان و ترسنۆك و بوودەڵەن، ئەوەتا هێشتا مەرەکەبی ئیمزاکانیان هیشك نەبووەتەوە، کە بە خوتبەی ئێرانییەکی وەك سیستانی دیشکەمیان لێکرد و، کەوتنە ڕەخنەگرتن لێی. نوێنەری

سیستانیش دەستوورەکەی بە "گاڵتەجاڕی" (مهزلە) دایە قەڵەم. (موفق الربیعی) دەفەرموێ: بڕگەی (ج) لەدەستوورەکەدا دەگۆڕدرێ و دەڕووخێنرێ و، دەبموێ لەباتی ئەوە، "گەرەنتی" بدات بە کورد، وادیارە، پێی وانییە کە «درۆزن هەر جارێك ناشتا دەکا». پاش ئەم هەڵوێستەی شیعەکان، پێویستە کورد پێ لەسەر مافی سەربەخۆیی دابگرن و، ئەمەش بەکەنە بەڵگە بۆ پێداگرتن لەسەر گەرەنتییەکی نێونەتەوەیی.

موقتەدا سەدریش لەولاوە گوتی، ئەم دەستووورە وەك "پەیمانی بەلفۆر وایە". (پەیمانی بەلفۆر ئەو پەیمانە بوو کە وەزیری دەرەوەی ئەو سەردەمەی بەریتانیا، بەلفۆر، دای بە جوولەکەکان! بۆ ئەوەی دەوڵەتێکی جوو بۆخۆیان دروستبکەن).

ئەوجا بزانن، ئەمانە کورد و ئیسرائیل وەك یەك تەماشا دەکەن. کوردیش هیچ جۆرە گەرەنتییەکی لەلایەن هاوپەیمانانەوە بەرامبەر بەم هەموو مەترسییە نییە و، هەتا ئەوڕۆش سەرکردەکانی کورد، خودێ دەست بە پەلیانەوە بگرێ، دوو شاریان نەکردووە بەیەك و، هەموو حەفتەیەك دەڵێن "حەفتەکەی دی یەکدەگرنەوە"، ساڵ لە حەفتە بڕا و ئەم نانە بەو ڕۆنە.

تا ئێستە، چەند جارێك لە ڕۆژنامەی "میدیا" دا ئاماژەم بەوە کردووە کە سیستانی و خۆیی و، عەبدولعەزیز حەکیم و موفق ربیعی و چەلەبی و بحرالعلوم و ئەندامە شیعەکانی دیکەی "المجلس الحکم الانتقالي"، هەموویان بەتەمای ئەوەن کە دەوڵەتێکی شیعەی وەك ئێران لەعێراقدا بنیاتبنێن. ئەوجا سیستانی، نێوبنێن "ئیمام" و "بەفەرمانی خودێ" ببنە میری سەرپێ. ڕاستە سیستانی و بنەماڵەی خۆیی، لەگەڵ خومەینی دۆست نەبوون و، ئێستەش لەگەڵ خامنەیی نین، ئەمەش هەر لەبەر هۆیەکی کەسیی (شخصی) یە، ئەگەرنا، لە بیروباوەڕ و ئامانج و جۆری هەڵسوکەوتدا، کوتومت وەك خومەینی و خامنەیین، ئەگەرچی سیستانی، بوێری و جەربەزەیەتیی خومەینی تێدا نییە. ئەمریکاییەکان، جاران لە ناشێتیی خۆیان، پێیانوابوو دەتوانن "مەرجەعییەت" ێك بۆ شیعەکانی عێراق، لەڕێی سیستانییەوە دروستبکەن و، بیکەنە نەیاری ڕژێمی ئێران، بەلام وا هوردەهوردە، هەستیان بەهەڵەی خۆیان کردووە. ماوەیەکە، ڕژێمی ترك و تورانییەکان پێوەندییان

لەگەڵ سیستانی و داروودەستەکەی گرتووە، بۆ ئەوەی بیانکەنە هەڤاڵبەندی خۆیان دژی کورد.

کورد دەبوو هەرزوو ئەوە بزانن، خومەینی چەندی بۆ کورد پێبوو، سیستانیش هەرهێندەی پێیە بۆ کورد. لەبەر ئەوە زۆر بەلامەوە سەیرە کە سیاسەتکارێکی ناسراوی کورد، وەك مام جەلال تالەبانی، بە گۆڤاری ئەلمانی "دێر شپیگل" بڵێ: «ئێمە (کورد) و سیستانی لەهەموو روویەکەوە رێککەوتووین و سیستانی پیاوێکی مۆدێرات (معتدل) ە و، وەك خومەینی نییە، سیستانی، دان بە فیدەرالیزمدا دەنێ بۆ کورد و، سیستانی، حکوومەتی ئاینی ناوێ ...هتد»، ئەمە لەکاتێکدا هەر پاش چەند دەمژمێرێك دوای ئەوە، سیستانی ئەو قسەیە بەدرۆ بخاتەوە و بێژێ: "کە ئەو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ مام جەلال باسی فیدەرالێتی نەکردووە و، بیروڕای وی بەرامبەر داوڕۆژی عێراق دیارە.

لێرەدا ئەو پرسیارە دێتەگۆڕێ، ئەگەر سیستانی باسی فێدەرالیزمی لەگەڵ مام جەلال نەکردووە، بۆچی مام جەلال ئەو قسەیە دەکا و بەو شێوەیە پەسنی (مدح) سیستانی دەدا، خۆ ئەگەر مام جەلال ئەوەی لە سیستانی بیستووە، بۆچی وەرام ناداتەوە و بێدەنگ بووە ؟؟؟؟ ئایا سیاسەتکارێکی کورد، بەتایبەتی لەم رەوشە ناسکەدا، نابێ قسەکانی خۆی تاوتوێ بکا ؟

داخی گران، دوو زلحیزبەکە دەیانەوێ بەهاشەوهووشە، وای ببەنە مێشکی خەڵکەوە کە "دەستووری کاتی"، سەرکەوتنێکی یەکجار گەورەی بەدیهێناوە بۆ کورد، بەلاّم بەدڵنیاییەوە دەبێژم، کە ئەوە خەون و خەیاڵە. ئەو "دەستوورە" دەستکردی مەجلیسێکە کە ئەندامەکانی، خۆیان باوەڕیان بەرەوایەتیی خۆیان نییە و، هەر رۆژەنارۆژێك، شیعەکان و سوونییەکانیشیان لەگەڵ، خۆپێشاندانێکی چڕوپڕ لەدژی ئەو دەستوورە دەخەنە سەرشەقامەکان. دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش، لەترسی ئەو دەستوورە، کەوتوونەتە کوشتن و برین و زیندانیکردنی کوردەکانی بندەستی خۆیان، وەك لەم رۆژانەدا، لە رۆژهەلاّتی کوردستان و رۆژاوای کوردستان

رووی‌دا، کە رژێمی کوڕی حافز، بەپێی بەرنامەیەکی ئامادەکراو، سەت کوردی کوشت و سەتان کوردیشی بریندار کرد، هەر لە خوتوخۆرایی، کەچی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی تاوانبارێتیی ئەم رژێمە داکیرکەرە تیرۆریستە لەدژی کورد، بەئاشکرا بەپەند بکەن، داوای وتووێژ (حوار) دەکەن، وەك ئەوەی کورد تا ئێستە هەر خەریکی شەڕە قۆچەقانی بووبێ. و، داوای (حوار) ی نەکردبێ. بەراستی سەیرە! رژێمی سووریا دان بەبوونی کورددا نانێ، کەچی ئەمان دەفەرموون، با کێشەکە بە (حوار) ببڕێتەوە. ئەمەش خالآنەی دیوارەکەی مالی رەجەبە. رەجەب قسەخۆشێکی خەلکی سلێمانی بوو. دیواری مالەکەیان رووخابوو، ورگ و هۆری مالەکەیان کەوتبووە دەرەوە، کەچی باوکی پێی گوتبوو: "رۆلە رەجەب، بچۆ دەرگەی حەوشەکە دابخە، با دز نەیەتە سەرمان!!!".

هەر لەگەلْ ئەو کوشتارەی کە رژێمی عەرەبی سووریا لە کوردی رۆژاوای کرد، دەستبەجێ «مجێوری دوو کەعبە» پشتی رژێمی سووریای گرت و، حوسنی موبارەکی دۆستی سەددام و دوژمنی کوردیش، بەپەلە روویکردە دیمەشق و، لایەنگریی خۆی بۆ کوڕی حافز دژ بە "ئاژاوەگێرانی کورد" جەخت کرد. ئەم حوسنی موبارەکە، هەر ئەو حوسنی موبارەکەیە کە بە دەمی خۆی گوتی: " سالی ۱۹۹۱ جۆرج بوش (باوکم) رازیکرد کە لەشکر نەنێرێتە عێراق و سەددام نەخا". کەچی کاربەدەستانی "هەرێمی یەکنەگرتووی سێ ستان"، دەفەرموون حوسنی موبارەك و حافز ئەسەد دۆستی گەلی کوردن.

ئافەرین لە خوێندکارانی زانستگەی سەلاحەدین لە هەولێر و زانستگەی سلێمانی، کە بە خۆپێشاندانی جەماوەری، تووڕەیی رۆشنبیرانی کوردیان لەرژێمی دەستوەشێنی بەعسی سووری، خستە پێش چاوی جیهان. لە ئەوروپاش گەلێك خۆپێشاندان لەدژی رژێمی سووریا سازکران، لە برۆکسل و لە بەرلین و ستۆکهۆلم و ئۆرووێژ.

بەرێز جەوادی مەلا، سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، دەستبەجێ پەیامی گەیاندە بوش و بلێر و کاك مەسعوود و مام جەلال و، داوایکرد لێیان کە بەگورجی بکەونە کار و ئەم ئەنفالە لەدژی کوردی رۆژاوا بوەستێنن. هەروەها، لەگەلْ

هاوبیرەکانی لە ۳/۱٤، لە لەندەن خۆپێشاندانێکی جەماوەرییان رێخست و، چوونە بەردەم سەفارەتخانەی سووریا بۆ بێزاریدەربرین بەرامبەر خوێنرێژیی رژێمی سووریا، بەڵام دوو زلحیزبەکە رێیانەدا کە ئەندامەکانیان تێکەڵ بەو خۆپێشاندانە بن! وەك کێشەی کورد، کێشەی ئەوان نەبێ. راستییەکەشی ئەوەیە، کێشەی کورد کێشەی ئەوان نییە، چۆنکە ئەگەر کێشەی کورد کێشەی وان بوایە، کاتێك کە ستاندار (محافظ) ی حەسەکە، بانگی لە عەرەبەکان کرد و گوتی: "ئەمشەو رێنەدەن بە کوردەکان بخەون، بچن بیانکوژن"، ئەمان بێدەنگ دانەدەنیشتن و، سەرکردەکانیان داوای "حوار" یان نەدەکرد، بەڵکو رژێمی سووریایان تاوانبار دەکرد و، ئەو حەلە ئەو پرسیارەیان لە خۆیان دەکرد، بۆچی رژێمێك کە نیوملیۆن کوردی بێ "جنسیة" کردبێ و، بەهێندێکیان تەنێ پارچە کاغەزێکی دابێ لەجیاتی ناسنامە، ئەوەش تەنێ بۆ ئەوەی دەربیخات کە «بێگانە» یە و، لە خاکی عەرەبدا دەژی و، بەهێندێکیشیان تەنانەت ئەو پارچە کاغەزەی نەدابێ و نێوی نابن "مکتوم"، واتە "لە هەموو مافێك بێبەری"، بەڵام هەر ئەم رژێمە تێرۆریستە دوژمن بە کوردە، پەساپۆرت بدا بەهێندەك کورد کە عێراقین و، رێدا پێیان کە لە پێتەختەکەیدا "بیرۆ" یان هەبێ، تکایە ئەم مەتەڵەمان بۆ هەڵهێنن، ئەوا ئێمە سەرمان دەرناچێ لێی. ئایا " بانێکە و دوو هەوا؟".

ئەمە لە باشوور، لە رۆژاوای کوردستانیش، کۆنە زوڕناژەنی رژێمی سۆڤێت حەمید دەروێش، دووجار، هەرجارە بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ، لەگەڵ بارمەتیدەرێکی ئاسایشی رامیاری لە جزیرە، لیوا محەمەد مەنسوورە کۆبووەوە و، پاش ئەوە راپەرینی گەلێری خەڵکی رۆژاوای بە "ئاژاوە" (فتنە) دایە قەڵەم.

هەموو ئەو رووداوانە کە لەم دواییەدا، بەسەر نیوچەکە و جیهاندا تێپەڕین، بەراشکاوی ئەوە دەگەیەنن کە بەرەی جەنگی دژ بە سەددام و هاوکارانی سەددام، رۆژ لەدوای رۆژ، تەنگتر دەبێتەوە. بۆنموونە: پووتین کە یەکێکە لە دۆستەکانی سەددام و دژ بە سیاسەتی بوش، ئەوا هەڵبژاردنی بردەوە و بەرێژەیەکی یەکجار بەرز و، وەك سەرکۆماری رووسیا، کورسییەکەی خۆی داکوتا. چەند رۆژێکیش بەرلەوەی کە لە ئیسپانیا هەڵبژاردنی پەرلەمانی بکرێ، کارێکی تێرۆریستانە روویدا کە پتر لە

سەت هاوولاتی ئیسپانیا هاتنەکوشتن، کە ئەمەش هیچ دوور نییە، بەپێی پیلانێکی نەخشەبۆکێشراو بووبێ و، کات و شوێنی بۆ دەستنیشانکرابێ، تاکو رێکخراوی "القاعدە" وەك دەستوەشێن دیاریبکرێ، بۆ ئەوەی گەلی ئیسپانیا گوناهی ئەو کارە بخاتە ملی حکوومەتی خۆسی ماریا ئەزنار و، بێژێ: "ئەگەر ئەزنار هەڤاڵبەندێتیی بوشی نەکردایە و، نەچوایە جەنگەوە لەدژی عێراق، ئەوا ئەم کارەساتە نەدەقەوما. ئەنجامی ئەوەش ئەوە بوو، کە ئەزنار لە هەڵبژاردندا دۆڕاندی و، پارتی گوایە "سویسالیست"، بە سەرۆکایەتیی خۆسێ لویس زاساباتیرۆ بردییەوە و، هەر دەستبەجێ داوای لە بوش و بلێر کرد کە "رەخنە لە خۆیان بگرن کە چوونەتە جەنگەوە دژی عێراق" و هەرلەو باسەشدا گوتی: "جەنگی عێراق مەرگەسات بو، هەڵەبوو، ئەمەش مانای وایە کە ئیسپانیا، کە هەڤاڵبەندێکی گرنگی ئەمریکا بوو، لە ئەمریکا دەبڕێ و دەچێتە بەنەوپاڵی فەرەنسای شیراك و ئەڵمانیای شرۆیدەر، کە شیراك و شرۆیدەر هۆی تێکدانی نێوانی ئەورووپا و ئەمریکا بوون، بەنێوی پاراستنی ئاشتییەوە، بەلاّم راستییەکەی بۆ پاراستنی رژێمی سەددام بوو. هیچ دووریش نییە کە ئەڵمانیا، ئەم تێرۆرەی کە لە ئیسپانیا روویدا و، بوو بەهۆی خستنی حکوومەتی ئەزنار، بکا بە بیانوو و، هێزەکەی خۆی لە ئەفغانستان بکشێنێتەوە و، بەمەش خراپەیەکی دیکە بەرامبەر ئەمریکا بکا و، گوشار لەسەر تێرۆریستان کەمبکاتەوە. هەر ئەم بیانووش دەبێتە بەڵگەی هەموو ئەوانەی کە بەچەپی و سوسیال دێمۆکرات و کەسك نێویان رۆیوە لە ئەورووپا، بۆ لەقکردنی کورسییەکەی ژێر بوش و بلێر و، خۆشخزمەتییەك بە رژێمە تێرۆریستەکانی رۆژهەلاّتی نێوەڕاست.

شایانی باسە، گەلانی ئەورووپا، هەرچەند لەنێو هەر گەلێکیاندا، کەسانی مرۆڤدۆست و رۆشنبیر و چاکەخواز و لێبوردە هەن، بەگژ دیکتاتۆرێتی و زۆرداری و ملهوڕیدا دەچن، بەلاّم زۆربەی گەلەکانیان، بەتایبەتی راستەخەڵکەکەیان، هەر بیر لەخۆیان و ژیانی پڕ لە ئاسوودە و زگی تێری خۆیان دەکەنەوە و، سیاسەتکارەکانیشیان هەر خەریکی ئەوەن، بەهەر جۆرێك دەبێ، خەڵکەکە والێبکەن، کە پێی وابێ ئەمانە بۆ زگی تێری ئەوان هەوڵدەدەن، بەلاّم کە هاتنە

سەرکار، هەموو بەڵێن و گفتەکانی خۆیانیان لەبیر دەچێتەوە. خەڵکی ئەوروپا، بەپێچەوانەی گەلانی موسڵمانەوە، "ئەوە دنیایی" نین بەڵکو "ئەمە دنیاین"، دەیانەوێ ئەو تەمەنە کورتەی کە هەیانە، بەخۆشی و بەتێر و تەسەلی و سەربەستی بیبەنەسەر. بەتەمای حۆری و مۆری بەهەشت نین و، شانازی ناکەن بەوەوە کە ئەوەندە و ئەوەندە شەهیدیان داوە. بەهەشت دەور ناگێڕێ لە ژیانیاندا، هێندەی پارە و ماڵی دنیا، لەبەر ئەوە، ئامادەی قوربانیدان نین و، کە زانییان کارێك بڤەیە و مەترسی تێدایە بۆیان، لێی نێزیك نابنەوە.

دیارە ئەم دەنگدانەی خەڵکی ئیسپانیا دژی حکومەتەکەیان، کردارێکی دیمۆکراتانە بوو، بەڵام ساویلکەیەتی و خۆپەرستی و کورتبینیی خەڵکەکەی پیشاندا و، ئەمەش بیانەوێ و نەیانەوێ، بوو بەهۆی زاتانەبەر تیرۆریستان و، بۆیان دەرکەوت کە "تیرۆر کەڵکی هەیە". هۆی ئەمەش ئەوەیە کە، زۆربەی ئەوروپاییەکان، بیروبۆچوونیان لەرێی سیاسەتکاران و دەزگەی راگەیاندنی گشتییەوە چلوورە دەبەستێ، نەك لەرووی لێهوردبوونەوەیەکی خۆیی و توێژینەوەی رووداوەکان و دەنگوباسەکان و بەراوردکردنیان لەگەڵ یەك و گەڕان بەدوای راستیدا. ئەگەرنا، ئیسپانییەکان دەبوو بیانزانیبا، کە کورد بەتەنێ سەتوپەنجا هەزار سەربازی هەیە و، پێویستی بە ١٣٠٠ سەربازی وان نییە.

ئەوروپاییەکان بەتایبەتی و، رۆژاوا بەگشتی و، زۆر بەتایبەتی، دەوڵەتە پیشەسازەکانیان، تا ئێستە توانیویانە، زۆر و کەم بەهۆی پێشکەوتنیانەوە لە بواری تەکنیك و زانست و، نەخاسمە دروستکردنی چەکی قورس و تێسرەوێندا، گەلانی دواکەوتوو لەباری تەکنیك و زانستەوە، بخەنە ژێر رکێفی خۆیانەوە. بەڵام وادیارە لەم ساڵانەی دواییدا، کارکردی ئەو تەکنیك و زانستە بەرەو بێهێزی دەڕوا. چۆنکە هێندەك لەو دەوڵەتە دیکتاتۆرانەی کە خاوەن نەوت و گاز و مەڵبەندی ستراتیژی سوپایین، توانیویانە بەشێك لەو تەکنیك و زانستانە لە ئەوروپای پارەپەرست بکڕن و، وڵاتانی ئەوروپا بترسێنن پێی. لەهەمووشی سامناکتر بۆ رۆژاوا ئیدیۆلۆژیی تیرۆرە و، زۆر بەتایبەتی، تیرۆری خۆکوژیی گرێدراو بە باوەرێکی ئاینییەوە، کە دیارە رۆژاوا نەخشەیەکی بەکاری بەرامبەر بەوە نییە. ئەمە لەکاتێکدا کە وڵاتە

ڕۆژاوایـیـەکـان لـەم بەدیـاسـاڵـەی، دواییـدا بـیـوونـە لە خـەڵـکی مـوسـلـمـان و، ئەم موسـلـمـانانـە توانـیـویانـە فـەرهەنـگی خـۆیـان لـەم وڵاتـانـەدا بـپـارێـزن و، دەشـیـانـەوێ فەرهەنگەکەیان بە فەرمی (ڕەسمی) دان پێدا بنرێ پێیدا ، وەك ئەوەی ئاینی ئیسلام لە قوتابخانەکاندا بخوێنرێ و، رێبدرێ بە کچەکانیان بە لەچك و سەری داپۆشراوەوە بچنە قوتابخانە و دەزگە ڕەسمییەکان. گەلێك لە کاربەدەستانی دەوڵەتەکانی ڕۆژاوا ، کە پێوەندیی بازرگانی و ئابووریی توندوتۆڵیان لەگەڵ دەوڵەتە موسلمانەکان هەیە، سەریان لێشێواوە و کەوتوونەتە دووزمانی و، ناتوانن ڕێ لە فەرهەنگی موسلمانان بگرن، نەك هەر لەبەر ئەوەی سیستەمەکانیان دیمۆکراتییە و، دەبێ ڕێ بەسەربەستیی باوەڕ و ئاین بدەن، بەڵکو لەترسی لەدەستـچوونی بەرژەوەندیی مـادیی خـۆیان، تەنانەت جاری واش هەیە، دەکەونە ماستاوکردن و دەبێژن: "ئیسلام و دیمۆکراسی دژی یەك نین".ئەمەش خالآنەی ئەوەیە کە کاتی خۆی سەرکردەکانی حیزبی توودەی ئێران دەیانگوت: "ئیسلام و کۆمۆنیزم دژی یەك نین" و، دەیانگوت ئەوە نییە لە قورئاندا هاتووە"وامرهم شوری بینهم" مەبەست لە "شوری" یەکێتیی سۆڤێت" ە. (سەرنج: فارسەکان بە "یەکێتیی سۆڤێت" دەبێژن "اتحاد شوروی").

لەکۆتایی ئەم وتارەدا دەمەوێ بێژم، کە دواڕۆژێکی نادیار چاوەڕوانی نەتەوەی کـورد دەکـا ، لەبەر ئەوە دەبێ خـوێندکـاران و مـامـۆسـتـایان و ژنان و کـرێکاران، دەستپێشکەری بکەن و، ببنە پێشەنگی جەماوەری کوردستان و، ئەوە بخەنە بەرچاو کـە ڕاپەڕینی بەهاری ١٩٩١ ، جـەمـاوەری باشـوور کـردیان و، ڕاپەڕینی بەهاری ٢٠٠٤ جەماوەری ڕۆژاوا کردیان، حیزبەکوردییەکان، ئەگەر ناتوانن، یان نایانەوێ ببنە پێشەنگی جەماوەر، با هێندە دڵسۆزی و لەخۆبوردەیی پێشانبدەن کە بێلایەن بوەستن و، بەری لێشاوی جەماوەر نەگرن. خۆ ئەگەر بەریە جەماوەر بگرن، ئەوا دڵنیابن جەمـاوەر پشتیانتێدەکا. ئەوسا ئەزژی ناچار دەمێنم، بیم بە شاعیری دەریاری کورد و، ئەو هەڵبەستەی جەواهیری کە بۆ کوردستانی گوتووە و، دەبێژی:

شعب دعائمه الجماجم والدم
تتحطم الدنیا ولایتحطم

[illegible] ئەو کێشە و لەنگەرە [illegible]، بەڵام حاری چاوەڕوانم.

٢٠٠٤/٣/١٦

"میدیا" ژمارە ١٥٨، ٢٠٠٤/٣/٢١

کاتنامەی ئەلێکترۆنی "نیشتمان" خاکەلێوەی ٢٠٠٤

سی حوزەیرانی ٢٠٠٤
رۆژی رەشپۆشی و ماتەمینیی
نەتەوەی کوردە

رۆژی ٣٠ حوزەیران، بۆ نەتەوەی کورد و خەڵکی کوردستان، رۆژی ماتەمینیی گشتییە، رۆژی کولانەوە و هاتنەوەسوێی برینی سارێژنەبووی هەرەسهێنانی شانشینی باشوور و، کۆماری رۆژهەڵات و، شۆرشی ئەیلوول و، نووچدانی سەرهەڵدانی باکوورە. سی حوزەیران، ئەو رۆژە شوومە رەشەیە، کە سەروەرێتی و دەسەڵات، هێدی هێدی و بە خشکەیی، دەکەوێتەوە دەست ئەنفالکەرانی کورد و، کیمیابارانکەرانی کوردستان و، بە عەرەبکەرانی کەرکووک و مووسڵ و کووت و دیالە و، کۆچپێکەران و خوێنرێژانی هەزاران کوردی فەیلیی بەغدا. رۆژی سی حوزەیران، رۆژی گریان و قورپێوانە، بۆ گوڵی بابردووی هیوای کوردی قوربانیدەر و خاوەن شەهید و، بێوەژنی مێردکوژراو و، کچ و کوڕی باوک شوێنونکراو و، پیرەمێرد و پیرەژنی بێکەس و خێرنەدیو. رۆژی سی حوزەیران، دوارۆژی سەربەخۆیی سێ پارێزگەکەی ژێردەسەڵاتی پارتی و یەکێتییە ... ئەو سەربەخۆییەی نرخی نەزانرا!

ئەرێ ... خەونی ئەرخەوانیی کورد، لە نیسانی ٢٠٠٣ دا و، بۆ چوارەمین جار لەماوەی سەتسالی رابوردوودا، هاتەوەدی و، دەرفەتێکی واهەڵکەوت بۆی، کە زۆر بەدەگمەن و دانسقە بۆ نەتەوەیەکی ژێردەستەی وەك کورد هەڵدەکەوێ. کورد بوونە هەڤاڵبەندی گەورەترین هێزی جیهان... داودەزگەی فەرمانرەوایەتیی ترسناکترین داگیرکەری کوردستان، لە بنج و بنەڕەتەوە هەڵتەکا. نافەکی دەوڵەت و لەشکر و پۆلیس و ئاسایشی بەعسی کوردکوژی تێرۆریست، بەبڕبن چوو. سەددامی مرۆڤخۆری ترزڵ، بەوپەڕی سووکایەتی و ئەتکپێکرانەوە گیرا و زیندانیکرا. شانبەشانی ئەمانەش، نێوی کورد و کێشەی کورد، چوونە سەر لاپەڕەکانی رۆژنامە و گۆڤارە بەنێوبانگەکانی جیهانەوە و، باسی کورد بوو بە وێردی زمانی رادیۆ و تەلەفزیۆنەکان و، قسەی رۆژانەی مناڵان و چایخانان و کۆڵانان... راستە

خەڵکەکەی جیهانیش، چاوەڕوانی نەوەبوون کە کورد ئازایانە بڕیارێکی بنبڕبدەن و، ئەو سەربەخۆییەی کە، سەرەڕای هەموو کەموکورتییەکی بینراو نەبینراوی، دوانزە ساڵ بوو کورد، لەنێو تاقمێك دوژمنی دەستوەشێنی گورگڕەوشتدا، شانازییان پێوەدەکرد، بکەنە قەوارەیەکی دانپێدانراو و، خاك و زەوی و زارە دزراوەکەیان، لە دز و جەردەکان وەربگرنەوە و، بانگی سەربەخۆیی کوردستان بدەن....

بەڵام داخی گران و هەزاران داخی گران، سەرکردەکانی دووزلهێزەکە، ئەو سەربەخۆییەیان کرد بە قوربانی ئەشەبرایەتی و یەکگرتنی، گوایە "ئارەزوومەندانە"ی کورد و عەرەب، بێ پرس و ڕاکردن بە کورد، فەرموویان: کورد بە دڵخوازی خۆی بەشداری لە دەوڵەتی عێراقدا دەکات. دیارە ئەمەش هەڵوێستێکی نابەرپرسیارانەیە و، زۆر لەسەر کورد دەکەوێت و، کورد گەلێك مافی ڕەوای خۆی لەدەستدەچێ. سەیر ئەوەیە، لەمێژووی هەشتاساڵەی بەخوێنی کورد سۆزی ئەم **"برایەتی و عێراقچێتی" یە، هێندە فێرنەبوون کە داگیرکەر نابێتە برا و، دوو نیشتمانی لەیەك جیاواز، لەسایی سێبەری گەلێکی سەردەستی خۆبەزلزاندا، نابنە یەك نیشتمان و، دەوڵەتی دەستکردیش کە ڕەشەگرانەتییەکەی گرت، ئەوا تەخت و بەختی لەیەك دەترازێ و، هەر پارچەی بەلایەکدا دەچێ. عێراقی دەستکردیش، پاش بوومەلەرزەکەی نیسان، پارچە پارچەبوو، کەچی ئەمان پارچەکەی کوردیان خستەوە سەر عێراق، چونکە پێیانوابوو، ئەگەر خۆیان بە عێراقی دایە قەڵەم، ئەوا "برا عەرەبەکانیان" ڕایەخی ئاورێشم ڕادەخەن بۆیان و، دەیانکەنە گەورە و دەمڕاستی خۆیان. پێیانوابوو، ئەگەر لە دەوڵەتی عێراقدا، چەند وەزیرێك و چەند گزیرێکیان هەبێ، ئەوا ئەمە "یەکسانی" یە و، کورد گەیشتووەتە "هاونیشتمانێتیی پلەیەك".**

هەزاران پاڕانەوە و لالانەوەی کەسانی وەك من، بەنیازی ئامۆژگاریی دڵسۆزانە، بۆ یەکخستنی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە و، دامەزراندنی حکوومەتێکی یەکگرتووی کوردستانی، وەك گوێز بزمێردرێت بۆیان وابوو. ئێستەش و ئەوساش ڕازینەبوون بەوەی دوو شار ببەستن بەیەکەوە، هەر لەبەر ئەوەشبوو، ئەوەی کە پێیدەڵێن "هەرێم"، لەباری قانوونییەوە بوونی نییە و نابێ و، پەرلەمانەکەشیان هەشت ساڵە ڕەوایەتی نەماوە. ئەنجامی ئەم سیاسەتە چەوت و چەوێڵەش، دەستهەڵگرتن بوو لە کەرکووك و مووسڵ و شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشووری کوردستان و، ئیمزاکردنی

قانوونی فیدەرالیزمی پارێزگەکان، بێ نێوبردنی نێوی کوردستان. ئەمە لەکاتێکدا کێشەی کەرکووك، هێندە سەخت و گران نەبوو کە بیێتە راوی کێوی رەش لێیان. هێندە بەس بوو، چەند ملیۆنێك دۆلار بدەن بەو عەرەبە هاوردانەی کە ئامادەن بگەرێنەوە شوێنی خۆیان و، چەند ملیۆنێکی دیکەش بخەنە خزمەت ئەو کەرکووکییە دەرکراوانەی کە سالانی سالە، بەرەشوورووتی و، بێ ئاوی نێو مال و بێ کارەبا و بەزگی برسی، لەبن خێوەتدادەژین... ئەوجا ئەو عەرەبانەی کە بە پارە رازینەبوونایە، دەتوانرا هەر لەگەل هاتنە کەرکووکی چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی، دەربکرێن و کەرکووکییە رەسەنەکان بخرێنەوە جێی خۆیان. بەلام حیزبحیزێنە و شەرە پەرۆی کەسك و زەرد، ئەو هەلەشی لەدەستدا!

خوێنەرەوەی رۆژنامەی **"میدیا"** و گۆڤاری **"کۆنگرە"** باش لەبیریانە کە لە چەند سالی رابووردوودا، گەلێك باسم بلاوکردەوە و، گەلێك بابەتی رامیاریم رۆشنکردەوە. لە یەکێك لەو وتارانەدا پەنجەم بۆ ئەوە راکێشابوو، کە ئەمریکا، وەك زلهێزێکی پلە یەك، خاوەنی بەرژەوەندیی سوپایی و رامیاری و ئابووری و ...هتد، دیارە پاش ئەو تەنگانەیەی تێیکەوتووە، لەوانەیە هێندەك هەلوێستبگرێ کە دژی بەرژەوەندیی کورد بێ. ئەمەش ئەوەتە بەچاوی خۆمان دەیبینین، بەلام ئەمە مانای ئەوە نییە کە کورد دەستەووەستان دابنیشن و، بەهەموو جۆرە بەشێك رازی بن، نەخێر... کوردیش دەبێ سیاسەتی نەتەوەیی خۆی هەبێ و، رێنەدا کچی خۆی بکا بە قوربانیی کوری مالەدراوسێ. کاربەدەستانی دووزلحیزبەکە پێیانوابوو، ئەگەر بێتو سەری خۆیان کزبکەن و بلێن: "فەرموو، ئەوا لەو نێوچانەی کە ئێمە فەرمانرەواین، ئاسایش هەیە و تیرۆر زۆرکەمە"، ئەوا ئەمریکا مل بۆ هەموو داخوازییەکیان دەدا! بەلام راستییەکەی، وەك چەندجار خستوومەتە بەرچاو، پێچەوانەکەی راستە، ئەگەر دووزلحیزبەکە رێیاندەدا بەجەماوەری کورد، بە سەتهەزاران بێنە سەرشەقامەکانی هەولێر و سلێمانی و کەرکووك و مووسل و بەغدا و، داوای سەربەخۆیی کوردستان و، ژیاندنەوەی "پەیمانی سێڤر" و مافی بریاری چارەنووس و گشتپرسی بکەن و، دووزلحیزبەکە لەوە نەدەترسان کە پێیانبگوترێ: "فەرموون، ئێوە باسی فیدەرالیزم دکەن، کەچی کورد باسی سەربەخۆیی دەکەن". بەدلنیاییەوە، ئەو حەلە ئەمریکاییەکان و عەرەبەکانیش لەگەل، هانایان دەبردە بەر دووزلحیزبەکە و، تکایان

دەکرد لێیان کە جەماوەری کورد بە "کۆنفیدەرالیزم" رازیبکەن و لەبیری سەربەخۆیی تەنازول بکەن. ئەگەر لە خۆپیشاندانێکی چەند سەتهەزارکەسی لە هەولێر، لەرۆژی هاتنی "ئەخزەر ئیبراهیمی" دا هاواریاندەکرد، ئەخزەری بەعسی، بچۆ بۆلای سەددامی هاوڕێت، کوردستان بەجێبهێڵە!"، ئێستە کاروباری کورد بەجۆرێکی دیکە تەماشادەکرا. درو زلحیزبەکە چاوەڕوانی ئەوە نەدەبوون، ئەخزەر پلەی سەرۆکوەزیریەک بەکورد ببەخشێ، کە نەیبەخشی و، دای بە کۆنەبەعسییەك. خۆ ئەگەر کوردێکیش بکرایە بە سەرۆکوەزیران کە نەکرا، یان کوردێك بکرێ بە سەرکۆمار، ئەوا ئەو کوردە سەرۆکوەزیر و سەرکۆماری دەوڵەتێکی عەرەبی دەبێ، نەك کوردستانی. ڕێڕاست ئەوەیە کە ئەم مانگەی بەدەستەوە ماوە، لەدەستنەدرێ. پێویستە درو زلحیزبەکە لە حکومەتی کاتی عێراقدا بەشداربنەکەن و، جەماوەری باشووری کوردستانیش لە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقدا بەشداربنەکەن و، لەڕێی خۆپیشاندانی گەورە گەورەوە، داوای گەرەنتی ئینتەرناسیۆنالی بکەن بۆ مافی جیابوونەوە لە عێراق، هەرکاتێك پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوی کوردستان، بەزۆریەی سادەی دەنگەکانی (نیوە + یەك)، دەنگی بۆ جیابوونەوەدا.

پێویستە هەموو لایەك ئەوە باش بزانن، کە ئەگەر کێشەی کورد و مافی کورد و سنووری باشووری کوردستان، بەشێوەی خۆڕسکی خۆی، نەچێتە ئەجندەی کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە و، لەلایەن ئەمریکا و بەریتانیاوە، گەرەنتی پاراستنی ئەو مافە و ئەو سنوورە نەکرێ و، لە دەستووری بنچینەیی عێراقدا بە ئاشکرا نەنووسرێ، کە یەکگرتنی کوردستان لە گەڵ عێراق یەکگرتنێکە، هەرکاتێك پەرلەمانێکی کوردستانی، یان گشتپرسییەکی کوردستانی، بڕیاری جیابوونەوەی دا، جیاببێتەوە، ئەوا دەبێ هەر لە ئێستەوە «فاتیحا »ی مافی کورد، نەك هەر لە باشووری وڵاتەکەی و لە عێراقدا، بەڵکو لە تەواوی کوردستان و خۆرهەڵاتی ناڤیندا بخوێنین.

تاقیکردنەوەکانی نەتەوەی کورد و، خەڵکی کوردستان و هەموو جیهان، ئەوە دەگەیەنن، کە هیچ مافێك لەڕێی بێدەنگی و سەری خنوکزکردن و ڕێزگرتن لە پێشێلکارانی ئەو مافە، نەهاتووەتەدەست و نایەتەدەست. لەبەر ئەوە، نەتەوەی کوردی مافخوراو، بێدەنگ دانانیشێ، بەڵام با هەموو حیزبەکان و حیزبۆلکەکانی

کوردستان و، لە پێش هەمووشیانەوە، دووزلحیزبەکە، کە دوانزەساڵ، کات و سەربەخۆییان هەبوو، کەچی نیوەی ئەوکاتەیان بە شەڕی خۆکوژی و، نیوەکەی دیکەشیان، بەدانە جیرێ لەیەکدی بردەسەر، وەکو دەمێك لەمەوبەر خستبوومەتە بەرچاویان، ئیدی وەك جاری جاران، ناتوانن بە قالۆرە شکاوەوە بکەونە کەژ و کێو و سەرلەنوێ! "کورتانەکەی جەجاڵ" بە ڕەشوڕووتی کورد بدوورنەوە و، هەر دەمێکیش دەستیانرۆیی، ڕێز بۆ جەماوەر دانەنێن. بزووتنەوەی ئەمجارە، تا ئەو هەندازەیەی ئەز بتوانم پێشبینیبکەم، بەشێوەیەکی زۆرجیاواز لە شێوە باوەکان دەکرێ! ئەوجا ئەو بزووتنەوەیە بەچەشنی ئاژاوەیەکی رادیکاڵی پچڕپچڕ و هەرکەس بۆخۆیی دەبێ، یان لەجۆری بزووتنەوەیەکی بەرنامەداری ڕۆشنبیرانەدا دەبێ، ئەوە جارێ زووە بۆ هێنانەبەرچاوی، بەڵام بەدڵنیاییەوە دەبێژم کە "سەرۆك" و "ڕێبەر" دەوری فەرمانڕەواییان نابێ، چۆنکە ئەو دەمە نەریتی "سەرۆکایەتی" و "بنۆکایەتی" نرخی نامێنێ و دەرابەی دوکانی حیزبجیزبێنە و پیاوفەرمانی و ژنلوژمنی، بەهۆی ساردی بازاڕەوە، بەرەو دادانەوە دەچێ. چینی خوێندەواری هوردەبۆرژاوی کوردیش، کە بووە بە ئەسپێی کراسەکۆنی کۆمەڵگەی کورد و، لە هەڵمەتەکاسەیی و ماستاوکردن و دووڕوویدا بەشی کەسی نەداوە، بەرەو نابووتی و ریسوایی دەڕوا.

ڕۆژنامەی "مسدیا" ژ ١٦٣، ٢٠٠٤/٦/١
کاتنامەی ئەلێکترۆنی "نیشتمان" پووشپەڕی ٢٠٠٤

برایانی بەڕێز کاکە مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی

سلاوێکی برایانەتان لێبێ و هیوام وایە تەندروست بن.

هۆی نووسینی ئەم چەند دێڕە بۆ بەڕێزتان، ئەو نامەیەیە کە لەڕۆژی ١/٦/ ٢٠٠٤، بە ئینگلیزی نووسیبووتان بۆ سەرکۆماری ئەمریکا، جۆرج دەبلیو بوش.

بەرلەهەموو شتێك دەمەوێ بێژم کە ئێمەی کورد، سەبارەت بەو هەلومەرجە لە سنووربەدەرە خراپەی کە تێیدا دەژین، ئەگەر هاتو نەمانویست، نیازی دڵی خۆمان بەراشکاوی، بە نەیاران و ناحەزان رابگەیەنین، یان ناچار بووین، هێندێك لە ئامانجەکانی خۆمان بشارینەوە لێیان، بۆ ئەوەی لە شەڕیان دووربین، بێگومان دەبێ لەنێو خۆماندا و لەگەڵ خۆمان راستگۆ و قسە لەڕووبین. دیارە قسەی هەق رەقە و، کورد جوانیانگوتووە "دۆست ئەوەیە دەتگرێنێ و، دوژمن ئەوەیە دەتکەنێنێ"، لەبەر ئەوە دەبێ ببوورن لێم، کە بەم وشە بێگراس و کەوایانەم، دڵتان ناخۆش دەکەم، چونکە ئەز، وەك برا و دۆستی ئێوە، بەپێویستی دەزانم، بێ لەڕوو بەرمایی، لەگەڵتان بدوێم.

براینە!

لە نامەکەتاندا، ناڕاستەوخۆ، واپێشاندەدەن، کە ئەمریکا ناڕەوایی کردووە بەرامبەر بە کورد، کە گوایە منەتی نەزانیوە لەوەی چەکداری کورد، شان بەشانی چەکداری ئەمریکا و هاوپەیمانانی، خوێنیان رژاوە لەپێناوی ئازادیی عێراقدا و، ئەمریکاییەکان پاداشی کوردیان زۆر بەخراپی داوەتەوە.

هەر لەوکاتەدا چاوەڕوانیی ئەوە دەکەن لە ئەمریکا، کە پلەی سەرۆکوەزیری، یان سەرکۆماریی عێراق، بۆ کورد مسۆگەر بکا و، لەباری ئابووریشەوە خۆتان بە "مافخوراو" دادەنێن لەچاو عەرەبەکاندا و، داوای پارەی زۆرتر دەکەن.

راستییەکەی، ئەم هەڵوێستەی بەڕێزتان، هەڵوێستێکی سادەکارانە و، هەڵپەی ناهومێدانەی لەکاروان بەجێماوانەیە و، لە مرۆڤی سیاسەتکار ناوەشێتەوە. ئەگەر چاوێکی بابەتانە و بەویژدانانە بە هەڵسوکەوت و کردەوەکانی خۆتاندا بخشێننەوە، بەتایبەتی لەسەردەمی دوانزەساڵەی

فەرمانڕەوایێتاندا لە "هەرێمی ئاسایش"، چ پێش و چ پاش رووخانی رژێمی سەددام، ئەوسا تێدەگەن کە گوناهی هەرەگەورەی لەدەستچوونی ئەو دەرفەتە مێژووییەی کە بۆ کورد هەڵکەوتبوو، دەکەوێتە ئەستۆی دژایەتیی توندوتیژ و رکەبەریی ناحەزانەتان بەرامبەر یەکدی، بەڵام هەرزانفرۆشی و خۆ بە کەمگرتنتان بەرامبەر داگیرکەران و دوژمنانی نەتەوەی کورد، ئەز، وەك شارەزایەکی سیاسەت و جۆری بیرکردنەوەی رۆژاواییەکان، ئەمە دەساڵ پترە، چ لەڕێی وتاری رۆژنامەوە و، چ لەڕێی وتووێژی رادیۆیی و تەلەفزیۆنییەوە و، چ لەڕێی نامەناردنەوە بۆتان و، چ لەڕێی پێوەندیی دوویەدووەوە لەگەڵتان، دەمویست کارێك بکەم، کە ئێوە لەپێناوی بەرژەوەندیی بەرزی نەتەوەی کورددا یەکبگرن و دەسکەوتی تەسکوتریسکی حیزبایەتی و بنەماڵەیی، بخەنە لاوە. ئەوەشم رۆنکردەوە بۆتان کە ئەمریکا برای باوکی کەس نییە، بەڵکو زلهێزێکی خاوەن بەرژەوەندییە و، بەپێی ئەو بەرژەوەندییە و، لەسنووری ئەو بەرژەوەندییەدا دەجووڵێتەوە و، هەڤاڵبەند و نەیار دەستنیشاندەکا.

ئەوەی راستی بێ، ئەمریکا لە چوارچێوەی ئەو سنوورەدا، گەلێك کاری باشی بۆ کورد و، بەتایبەتی بۆ هەردووکتان کردووە. ئەمریکا لە ١٩٩١ دوە تا کەوتنی سەددام، "هەرێمی نەفرین"ی پاراست و، ئێوەش بە سەربەخۆیی فەرمانڕەواییتان بەسەر سێ ستاندا کرد، بەڵام بیرتان لەدوارۆژ نەکردەوە، بەڵکو نیوەی تەمەنی "هەرێمی ئاسایش" تان، بە شەڕی خۆکوژی بردەسەر. پاش ئەوە، ئەمریکا لە ١٩٩٨ دا، هەردووکتانی لەگەڵیەك ئاشتکردەوە، ئێوەش بەڵێنتاندا کە لەماوەی چەند مانگێکدا حکوومەتێکی یەکگرتوو و، پەرلەمانێکی لە ئازادیدا هەڵبژێردراو بخەنە سەرپێ، کەچی تائەمڕۆ کە ئەمڕۆیە، ئەو بەڵێنەتان نەبردە سەر. پەرلەمانەکەتان رەوایەتی نەماوە و، کاتێکیش دوو بەڕێوەبەرێتی هەبێ، دیارە "هەرێم" لەباری قانونییەوە "بوون" (وجود)ی نابێ. لەگەڵ ئەمەشدا، کاتێك ترکەکان روویان لە ئەمریکا وەرگێڕا، ئەمریکا روویکردە ئێوە و، داوای پێکەوە هەڵمەتبردنە سەر کەرکووکی کرد لێتان، بەڵام ئەوە بوو ئێوە پێکەوە نەچوون، یەکێتی، چوار دەمژمێر

لەپێش پارتییەوە چوو، و کەرکووکی کرد بەچوار کەرتەوە و، ئەوە بوو ئەو تاڵان و بڕۆیی و ئۆتۆمۆبیل فڕاندن و ئاودیوکردنەش روویدا، کە کوردی سووککرد و، بیانووشی دایە دەست داگیرکەری ترک، کە لە ئەمریکا، داوای چوونە دەرەوەی ئێوە لە کەرکووک بکەن و، ئێوەش لەباتی پێداگرتن و مانەوە و، دەرکردنی عەرەبە هاوردەکان و، نیشتەجێکردنی کوردە کەرکووکییە ئاوارەکان، لووس و باریك چەکدارەکانتان لە کەرکووك کێشایەوە و، کەرکووکتان کردە شاری «برایەتی»، وەك ئەوەی شارەکانی دیکەی کوردستان، شاری دوژمنایەتی بووبن، نەك برایەتی. خۆ مام جەلال، هەرخۆی، چەند سەت پارچەزەویی لە سلێمانی و کۆیە بەخشی بە بەرەی ترکمانیی دەسکەلای رژێمی ترك، کە هەتا ئەوڕۆ، داتێکی خێریان، نەك بە کورددا، بەڵکو بە ئێوەشدا نەناوە. هەر یەك دوو رۆژ دوای ئەو کارەساتەی کەرکووك، نامەیەکم نووسی بۆ کاك مەسعوود و، مەترسیی کشاندنەوەی هێزەکانی کوردم لە کەرکووك راگەیاندێ. وەرامی کاك مەسعوود ئەوە بوو کە "ئەوان چی باش بێ بۆ کورد ئەوە دەکەن". بێگومان کشانەوەی هێزی کورد لە کەرکووك، هەڵەیەکی ستراتیژیی کوژەر بوو، چۆنکە کوردی کەرکووك بێ پشتیوان مانەوە. ئەمە لە کاتێکدا کە سەربازی ترك لەو رۆژەدا بەهیچ جۆرێك زاتی ئەوەیان نەدەکرد پەلاماری باشووری کوردستان بدەن. خۆ ئەگەر ئەوەیان بکردایە، ئەوا بەزیانی گەورەی رژێمی ترك تەواو دەبوو.

گەورەترین هەڵەی ئێوە ئەوە بوو، بێ هیچ گەرەنتی و، بێ هیچ بەڵێن و پەیمانێکی ئەمریکا و بەریتانیا لەبارەی دوارۆژی باشووری کوردستانەوە، نەك هەر خۆتان بە عێراقی دایە قەڵەم، بەڵکو گوتتان کە گەلی کورد دەیەوێ لە سنووری عێراقدا بمێنێتەوە، ئەمە لە کاتێکدا کە ئێوە، رێی هیچ جۆرە گشتپرسییەکتان نەدا، تا بزانین خەڵکی باشووری کوردستان، چییان دەوێ و چییان ناوێ.

لەلایەکی دیکەوە، هەوڵی ئەوەتاندەدا، لەکورد وا بگەیەنن کە سەرکردە عەرەبەکان و شیعەکان بە سیستەمی فێدەراڵی رازین. تەنانەت مام جەلال لە وتووێژێکدا لەگەڵ گۆڤاری ئەڵمانی "دێر شپیگل" گوتی: "سیستانی بە فێدەراڵیزم رازییە و پشتگیریی مافەکانی کورد دەکا و، مرۆڤێکی مۆدێرات

(معتدل) ە و لە خومەینی ناچێ". کەچی ڕۆژێك دوای ئەوە، سیستانی ئەو قسانەی بەدرۆ خستەوە. کە لە ڕۆژنامەی "میدیا" دا داوامکرد لە مام جەلال، ڕاستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە دەربخا. مام جەلال ئێستە و ئەوساش پەنای بردە بەر بێدەنگی. وادیارە هۆشیار زێباریش، نەیویستووە لە مام جەلال دوابکەوێ، بۆیە لەبەردەم "کۆمەڵی ئاسایشی نێودەوڵەتان" دا گەلێك پەسنی (مدحی) سیستانی دا. هەقی خۆیەتی، وەزیری عێراقە!

برایینە!

وەك دەزانن، ئێوە دەوڵەتی عێراقتان سەرلەنوێ بنیاتنایەوە و، سەروەریتیتان بۆ عێراق وەرگرتەوە و، کۆتاییتان هێنا بە سەربەخۆیی ماڵۆچکەکەی کورد. تەنانەت کە "کۆمەڵی ئاسایشی نێودەوڵەتان"، کە بەپێی بڕیاری ١٥٤٦ سەروەریتی بۆ عێراق گەڕاندەوە، ئەمەش هەر بەهۆی هەوڵ و تەقەلای وەزیرەکەی ئێوەوە، کاك هۆشیار زێباری بوو، وەك بەرپرسیارە گەورەکانی ئەمریکا دانیانپێدانا (الشرق الاوسط ٢٠٠٤/٦/١٠). ئەمە بێنەوەی کە بڕیاری ١٥٤٦ی (ك. ئا. ند.) بەیەك وشە باسی کوردستان، یان کورد بکا. کەچی ئێستەش ئێوە ناتانەوێ بەخۆتانی بگرن و، بڕیارێکی بنبڕانە نادەن و، هەر دەتانەوێ کات ببەنەسەر. ئەگەرچی دەزانن، کار لەکار ترازاوە و، عێراق بووەتەوە دەوڵەت و، کوردیش کەمایەتییەکە لەنێو عێراقدا، کە بە دەوڵەتێکی عەرەبی دەناسرێ و، کێشەکەش لە کێشەی ئینتەرناسیۆنالییەوە، بووەتەوە بە کێشەیەکی نێوخۆیی و، ئێوەش لەمەولا وەك سەرۆك حیزب تەماشا دەکرێن، خۆشتان نامەکەتان بۆ بوش هەروەك سەرۆك حیزب ناردووە و، چەکدارەکانیشتان وەك میلیشیا تەماشا دەکرێن، چونکە چەکداری حیزبن، نەك لەشکری نەتەوەیەك و، ڕێ بە مانیان نادرێ، مەگەر ئەوەی ئێوە بچنەوە سەرشاخ!!! ئەرێ بە تەمان بچنەوە؟؟؟

برایینە!

ئەوجا، با بێینەسەر ئەو هوردە هەڕەشانەی کە دەیکەن و نایبەنە سەر و، بە قسەی

سیستانی «هەڕەشەی ئێوە بۆ خۆکێشانەوە لە حکومەتی عێراق، قسەیەکی کۆنە» (ڕۆژنامە عەرەبییەکانی ڕۆژی ٢٠٠٤/٦/١٠)، ئەگەر قسەکانی سیستانی بکەینە کوردی، دەبێ بێژین "هەڕەشەکەی ئێوە، چەمۆڵەی نێوگیرفانە" و، لەمەوە، دەبێ خۆتان بزانن، ئەو سیستانییەی کە ئێوە چەندجار چوونە سڵاوی، ڕێزی ئێوەی چەند لایە. بەڵام با وادابنێین کە ئێوە ئەورۆ خۆتان دەکێشنە دواوە لە حکوومەت، ئەوجا چی؟ دەمێکە ئەو پەندە کوردییەم داوە بەڕووتاندا کە دەبێژێ **"ئەوەی بە کچێنی دەکرێ، بە بێوەژنی ناکرێ"**. خۆکێشانەوە، دەبوو پێش ڕاگەیاندنی حکومەتی کاتی بوایە. ئێوە خۆتان دەکێشنەوە، ئەوسا حکومەتی دانپێدانراوی عێراق، بە یارمەتی هەموولایەك، لە هەموو عێراقدا هەڵبژاردنێك سازدەکا و، ئەو حەڵەش دڵنیابن کە جەماوەری کورد دەنگ بەئێوە نادا، **ئەو شایەر و کوڕی ڕۆژ و کۆنەجاش و خاوەن فایل و چڵکاوخۆر و گامەسلەك و خزیزێن و کاسەلێسانەی کە ساڵانی ساڵە، بەڵێشاو پارەی کورد دابەشدەکەن بەسەریاندا، پێش ئەوانی دیکە دەکەونە پەلاماردانتان.** خۆ ئەگەر بەربەرەکانێی حکوومەتی عێراق بکەن، دەبێ بزانن کە ئەوە جاری جاران نییە، چۆنکە نە جەماوەری کورد دەگاتە فریاتان و، نە سووریا و ئێران و دەوڵەتی ترك، ئەو دەمە بەهەموو لایەك لێتاندەدەن و، داگیرکەرانی کوردستانیش، ئەو ئاژاوەیە دەکەنە بیانوو بۆ کاولکردنی کوردستان و، دەربەڕاندنی کورد و ئەنفالێکی نوێ. خۆ ئەگەر لەنێو حکوومەتدا بمێننەوە، ئەوا متمانەی زۆربەی زۆری کورد دەدۆڕێنن، چۆنکە ڕژێمی نوێی عێراق، زۆر زەحمەتە مافێکی فیدراڵی وا بدا بە کورد، کە کورد دەیەوێ و، جەماوەری کورد، لەدەستدانی ئەو دەرفەتە گەورەیەی کە هەڵکەوتبوو بۆی، لەچارەی ئێوەی دەزانێ.

برایینە!

ڕێی ڕاست و دروست ئەوەیە، بە فەرمی و بێ پێچوپەنا، دان بنێن بە هەڵەی خۆتاندا و، وەك سیاسەتکارانێك کە بۆ ئامانجێك هەوڵتانداوە و سەرینەگرتووە، بێنە قسە و هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە بدەنە دەست ئەنجومەنێکی سەتکەسیی بێلایەن، کە سەرپەرشتیی هەڵبژاردنێکی ئازاد بکا، لەو ستانانەدا کە بەدەست کوردەوەیە و، لەو شوێنانەدا کە بەدەست کوردەوە نییە، بەڵام کوردستانن و کورد دەتوانن نوێنەری

خۆیان هەڵبـژێرن. ئەوجا ئەو پەرلەمـانەی کـە دروسـتـدەبێ، بڕیـاریدا لەسـەر ئەو هەنگاوانەی کە دەبێ بنرێن بۆ پاراستنی مافی کورد. ئێوە ئەگەر ئەم کارە بکەن و، ئەم هەنگاوە ئازایانە بنێن، ڕێزێکی زۆری نەتەوەی کورد بۆخۆتان دەپچڕن و، کورد لە دووبارەبوونەوەی شەڕی نێوخۆیی ڕزگار دەکەن، چۆنکە دڵنیـابن کـە مـەنجەڵی خەموخەفەت و ناهومێدی کورد بەجۆرێ دەکوڵێ کە لێیدەرژێ. تکای براتان ئەوەیە کە ڕێ بەو کوێرەوەری و کارەساتە ناهەموارانە نەدەن. مەبەستیشم لەم نامەیە بۆ ئێوە، تەنێ خزمەتی کوردە، ئەگەرنا خۆشتاندەزانن، کە ئەز نە بەتەمای پلەوپایە و، نە بەتەمای هیچ جۆرە دەسکەوتێکیْ تایبەتی و، نە چاوەڕوانی خێروبێری کەسم.

ڕێزوسڵاوم دووبارە دەکەمەوە...

براتان

جەمال نەبەز

٢٠٠٤/٦/١٠

ڕۆژنامەی "میدیا" ژ ١٦٤، ٢٠٠٤/٦/١٥

گۆڤاری "کۆنگرە" ژمارە ٣١ - جۆزەردانی ٢٠٠٤